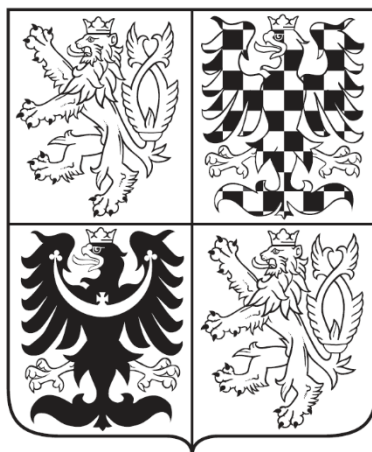

Sbírka nálezů a usnesení
Ústavního soudu České republiky

ÚSTAVNÍ SOUD ČESKÉ REPUBLIKY

SBÍRKA NÁLEZŮ A USNESENÍ

Svazek 113 / ročník 2022 – IV. díl

ÚSTAVNÍ
SOUD

Sbírka nálezů a usnesení Ústavního soudu
Svazek 113, ročník 2022 – IV. díl

Vydal:
Ústavní soud
Joštova 8
660 83 Brno

Brno 2025
Vydání první

© Ústavní soud České republiky

ISBN 978-80-87687-58-1

ČASTO POUŽÍVANÉ ZKRATKY

Ústava

Ústava České republiky (ústavní zákon České národní rady č. 1/1993 Sb., ve znění pozdějších ústavních zákonů)

Listina

Listina základních práv a svobod (usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., ve znění pozdějších ústavních zákonů)

Úmluva

Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod (sdělení Federálního ministerstva zahraničních věcí č. 209/1992 Sb.), ve znění pozdějších protokolů

o. s. ř.

zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů

s. ř. s.

zákon č. 150/2002 Sb., soudní řád správní, ve znění pozdějších předpisů

tr. zák.

zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů

tr. zákoník

zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

tr. ř., tr. řád

zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů

ESLP

Evropský soud pro lidská práva

SbNU

Sbírka nálezů a usnesení Ústavního soudu citovaná podle elektronické databáze rozhodnutí Ústavního soudu (<http://nalus.usoud.cz>), např.: N 172/42 SbNU 519 = Sbírka nálezů a usnesení Ústavního soudu, svazek 42, náleží č. 172, str. 519

OBSAH

Č. 83 Zásada kontradiktornosti při rozhodování o nákladech řízení (sp. zn. III. ÚS 100/22 ze dne 15. července 2022)	9
Č. 84 Procedurální omezení možnosti cizince podat žádost o propuštění ze zařízení podle § 129a odst. 3 zákona o pobytu cizinců (sp. zn. Pl. ÚS 12/19 ze dne 19. července 2022; 279/2022 Sb.)	14
Č. 85 Obsahová náplň živnostenské činnosti „Poskytování služeb pro právnické osoby a svěřenské fondy“ není legalizací tzv. vinklaření (sp. zn. Pl. ÚS 30/21 ze dne 19. července 2022; 274/2022 Sb.)	38
Č. 86 Odpovědnost státu za škodu způsobenou právnické osobě nezákonným trestním stíháním fyzických osob, které ji ovládají (sp. zn. IV. ÚS 2/21 ze dne 19. července 2022)	51
Č. 87 Výklad právního jednání – přednost skutečné vůle účastníků před jejím formálním projevem (sp. zn. I. ÚS 2337/21 ze dne 19. července 2022)	58
Č. 88 Nástup dítěte na základní školu jako překážka jeho svěřeni do střídaté péče (sp. zn. III. ÚS 2391/21 ze dne 19. července 2022)	67
Č. 89 Aktivní procesní legitimace k podání návrhu na zrušení opatření obecné povahy podle § 101a odst. 1 soudního řádu správního (sp. zn. IV. ÚS 2431/21 ze dne 19. července 2022)	78
Č. 90 Řádné odůvodnění rozhodnutí o nákladech řízení – procesní zavinění v případě zpětvzetí návrhu v řízení o vydání náhradního pozemku (sp. zn. IV. ÚS 3063/21 ze dne 19. července 2022)	86
Č. 91 Omezený přezkum ústavnosti předběžných opatření (sp. zn. I. ÚS 3150/21 ze dne 19. července 2022)	94
Č. 92 Náklady odvolacího řízení o přiměřeném zadostiučinění za nemajetkovou újmu, jehož výše byla určena úvahou soudu (sp. zn. IV. ÚS 649/22 ze dne 19. července 2022)	98
Č. 93 Ústavně konformní výklad podmínek podmíněného propuštění z výkonu trestu odnětí svobody (sp. zn. I. ÚS 989/22 ze dne 19. července 2022)	106
Č. 94 Právo obviněného být osobně slyšen při rozhodování o vazbě (sp. zn. II. ÚS 1415/22 ze dne 27. července 2022)	119

Č. 95	
Nejlepší zájem dítěte při rozhodování o styku nezletilého s prarodiči (sp. zn. II. ÚS 395/22 ze dne 28. července 2022)	123
Č. 96	
Pochybení Energetického regulačního úřadu při udělení licence na výrobu elektřiny fotovoltaické elektrárně (sp. zn. III. ÚS 377/20 ze dne 2. srpna 2022).....	132
Č. 97	
Přepjatě formalistický výklad smlouvy o smlouvě budoucí (sp. zn. III. ÚS 129/21 ze dne 2. srpna 2022).....	147
Č. 98	
Porušení práva na přístup k soudu v důsledku formalistického posouzení opodstatněnosti žaloby pro zmatečnost podle § 229 odst. 3 občanského soudního řádu; poučovací povinnost soudu (sp. zn. I. ÚS 2661/21 ze dne 9. srpna 2022)	157
Č. 99	
Povinnost řádně posoudit podmínky osvědčení se podmíněně propuštěné osoby (sp. zn. I. ÚS 2689/21 ze dne 9. srpna 2022)	166
Č. 100	
Povinnost soudu zohlednit při rozhodování o péči či styku i specifika zaměstnání rodičů (sp. zn. I. ÚS 847/22 ze dne 9. srpna 2022)	169
Č. 101	
Vnitřní rozpor v odůvodnění rozhodnutí Nejvyššího soudu (sp. zn. IV. ÚS 638/22 ze dne 15. srpna 2022)	178
Č. 102	
Rozhodování o úpravě péče o nezletilé věkem blížíící se dospělosti (sp. zn. II. ÚS 1626/22 ze dne 15. srpna 2022)	184
Č. 103	
Rozhodování o zabrání věci podle § 101 odst. 1 písm. c) trestního zákoníku (sp. zn. II. ÚS 645/22 ze dne 22. srpna 2022)	201
Č. 104	
Nevyrovnání se s kritérii pro posouzení aplikace střídavé péče danými v judikatuře Ústavního soudu (sp. zn. III. ÚS 882/22 ze dne 22. srpna 2022).....	207
Č. 105	
Vybírání soudního poplatku za odvolání ve věci náhrady škody způsobené státem (sp. zn. I. ÚS 868/21 ze dne 23. srpna 2022)	213
Č. 106	
Povinnost soudu odůvodnit usnesení o zamítnutí žádosti dle § 327 odst. 1 písm. b) trestního řádu (sp. zn. II. ÚS 1987/22 ze dne 23. srpna 2022)	217
Č. 107	
Nevypořádání námítky obviněného o nedoručení překladu meritorního (cizozemského) rozhodnutí při neúčasti tlumočnicka při jeho vyhlásování (sp. zn. III. ÚS 381/22 ze dne 24. srpna 2022).....	220

Č. 108

Veřejný zájem jako jedna z podmínek pro vyvlastnění nebo nucené omezení vlastnického práva podle čl. 11 odst. 4 Listiny

(sp. zn. IV. ÚS 2763/21 ze dne 30. srpna 2022) 236

Usn. č. 8

Posouzení individuálních okolností případu při stanovení druhu a výměry trestu

(sp. zn. I. ÚS 1647/22 ze dne 9. srpna 2022) 245

I

I. Nálezy

Č. 83

Zásada kontradiktornosti při rozhodování o nákladech řízení (sp. zn. III. ÚS 100/22 ze dne 15. července 2022)

Právo na spravedlivý proces podle čl. 6 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod zahrnuje i právo na kontradiktorní řízení (*adversarial trial, procédure contradictoire*). Podle Evropského soudu pro lidská práva to znamená, že strany řízení musí mít možnost seznámit se se stanovisky a důkazy, které byly předloženy soudu s cílem ovlivnit jeho rozhodnutí, a vyjádřit se k nim. Také Ústavní soud ve své judikatuře považuje zásadu kontradiktornosti za součást práva na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a zdůrazňuje, že vytvoření prostoru pro účinné vznesení námitek (v kontradiktorním schématu řízení) nejlépe zajistí ochranu základních práv, jež je z hlediska fair procesu prvotním účelem soudního řízení. Institucionálně garantovaná možnost dotčených osob návrhy a námitkami účinně participovat na soudním procesu patří mezi elementární pravidla soudního řešení sporů a dovozuje vazbu této zásady i na čl. 37 odst. 3 Listiny zaručující rovnost účastníků řízení.

Tato východiska je nutno aplikovat i na rozhodování obecných soudů o nákladech řízení. Podle § 210 odst. 1 občanského soudního řádu se odvolání proti usnesení, kterým nebylo rozhodnuto ve věci samé, doručuje účastníkům, jejichž práv a povinností se týká, je-li to s ohledem na okolnosti případu či povahu věci vhodné a účelné. Zákonná úprava sice nestanoví povinnost, aby odvolání proti rozhodnutí o nákladech řízení bylo vždy doručeno i dalším účastníkům ani aby bylo k posouzení takového odvolání nařízeno jednání. Toto ustanovení je však podle názoru Ústavního soudu třeba vykládat tak, že v případech, v nichž obecné soudy neumožnily účastníkům řízení vyjádřit se k takovému odvolání a následně o nákladech řízení rozhodly v jejich neprospěch, se jedná o porušení práva na spravedlivý proces.

Neposkytl-li Městský soud v Praze stěžovatelce možnost se k odvolání třetího vedlejšího účastníka řízení proti usnesení o nepřiznání náhrady nákladů žádnému z účastníků vyjádřit, neboť jí toto usnesení nebylo doručeno, měl při svém rozhodování Vrchní soud v Praze, který stěžovatelce uložil povinnost zaplatit třetímu vedlejšímu účastníkovi náhradu nákladů řízení, k dispozici pouze argumentaci třetího vedlejšího účastníka, aniž by dal stěžovatelce možnost předložit vlastní argumenty, takže řízení před ním nemělo kontradiktorní charakter, čímž bylo porušeno právo stěžovatelky na spravedlivý proces podle čl. 6 Úmluvy a čl. 36 odst. 1 Listiny.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Vojtěcha Šimíčka a soudců Ludvíka Davida a Jiřího Zemánka (soudce zpravodaj) o ústavní stížnosti stěžovatelky MAPE DEVELOPMENT, a. s., sídlem Papírenská 1119/4a, Praha 6, zastoupené Mgr. Danielem Rejmanem, advokátem, sídlem U Prašné brány 1079/3, Praha 1, proti usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 26. října 2021 č. j. 6 Cmo 235/2021-186 ve znění doplňujícího usnesení ze dne 30. listopadu 2021 č. j. 6 Cmo 235/2021-193, za účasti Vrchního soudu v Praze jako účastníka řízení a 1. AS ZIZLAVSKY, v. o. s., sídlem Široká 36/5, Praha 1, 2. Mgr. Pavla Koutného

a 3. Mgr. Martina Círa, zastoupeného Mgr. Zuzanou Círovou, advokátkou, sídlem Na Rybníčku 332, Mochov, jako vedlejších účastníků řízení, takto:

I. Usnesením Vrchního soudu v Praze ze dne 26. října 2021 č. j. 6 Cmo 235/2021-186 ve znění doplňujícího usnesení ze dne 30. listopadu 2021 č. j. 6 Cmo 235/2021-193 bylo porušeno základní právo stěžovatelky na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 26. října 2021 č. j. 6 Cmo 235/2021-186 ve znění doplňujícího usnesení ze dne 30. listopadu 2021 č. j. 6 Cmo 235/2021-193 se ruší.

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti případu a obsah napadeného rozhodnutí

1. Ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky a § 72 a násl. zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) se stěžovatelka domáhá zrušení v záhlaví uvedeného rozhodnutí s tvrzením, že jí byla porušena její ústavně zaručená práva zakotvená v čl. 11 odst. 1, čl. 36 odst. 1 a čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“), jakož i její právo podle čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

2. Z obsahu ústavní stížnosti a spisu Městského soudu v Praze (dále jen „městský soud“) sp. zn. 6 Cm 75/2010, který si Ústavní soud vyžádal, vyplývají následující skutečnosti. Žalobou doručenou městskému soudu dne 19. 5. 2010 se stěžovatelka domáhala po vedlejších účastnících a původně 4. žalovaném Josefu Sosnovi společně a nerozdílně zaplacení částky 5 000 000 Kč s příslušenstvím z titulu náhrady škody způsobené porušením povinnosti výkonu funkce jednatele s péčí řádného hospodáře. Podáním ze dne 31. 5. 2010 vzala stěžovatelka žalobu částečně zpět vůči původně 4. žalovanému a řízení vůči němu bylo vyloučeno k samostatnému řízení. Podáním ze dne 27. 4. 2021 stěžovatelka vzala žalobu v plném rozsahu zpět s odůvodněním, že na základě dohody o narovnání a uzavření soudního smíru uzavřené s 1. vedlejší účastnicí dne 16. 4. 2021 byl po obdržení platby ve výši 5 000 000 Kč jí vymáhaný nárok uspokojen. Stěžovatelka navrhla, aby soud řízení zastavil a žádnému z účastníků řízení nepřiznal právo na náhradu nákladů řízení.

3. Městský soud usnesením ze dne 18. 6. 2021 č. j. 6 Cm 75/2010-173 řízení zastavil (I. výrok) a žádnému z účastníků řízení nepřiznal právo na náhradu nákladů řízení (II. výrok). Proti II. výroku citovaného usnesení podal třetí vedlejší účastník odvolání a navrhl, aby Vrchní soud v Praze (dále jen „vrchní soud“) změnil napadený výrok tak, že stěžovatelce uloží povinnost zaplatit mu náhradu nákladů řízení před městským soudem a náklady odvolacího řízení v celkové výši 155 908,50 Kč. Třetí vedlejší účastník uvedl, že od počátku popíral existenci nároku tvrzeného stěžovatelkou a že žádným svým úkonem nezavinil, že by řízení muselo být zastaveno ve vztahu mezi ním a stěžovatelkou, která jej ohledně možnosti uzavření dohody či nákladů řízení nijak nekontaktovala.

4. Usnesením ze dne 26. 10. 2021 č. j. 6 Cmo 235/2021-186 vrchní soud usnesení městského soudu ve II. výroku změnil tak, že stěžovatelka je povinna zaplatit třetímu vedlejšímu účastníkovi částku 86 696,50 Kč na náhradě nákladů řízení před městským soudem (I. výrok) a částku 17 484,50 Kč na náhradě nákladů odvolacího řízení (II. výrok), neboť se ztotožnil s právním názorem třetího vedlejšího účastníka, že stěžovatelka svým chováním způsobila, že řízení muselo být zastaveno. Usnesením ze dne 30. 11. 2021 č. j. 6 Cmo 235/2021-193 vrchní soud doplnil citované usnesení o III. výrok, podle kterého ve

vztahu mezi stěžovatelkou a prvním a druhým vedlejším účastníkem nemá žádný z účastníků řízení právo na náhradu nákladů řízení.

5. Stěžovatelka napadla usnesení vrchního soudu ze dne 26. 10. 2021 č. j. 6 Cmo 235/2021-186 žalobou pro zmatečnost, která byla usnesením městského soudu ze dne 7. 1. 2022 č. j. 6 Cm 75/2010-220 zamítnuta s odůvodněním, že směřovala pouze proti výroku o nákladech řízení, proti němuž není žaloba pro zmatečnost přípustná.

II. Argumentace stěžovatelky

6. Stěžovatelka v ústavní stížnosti uvádí, že byla nucena splnit jí vrchním soudem uloženou povinnost zaplatit třetímu vedlejšímu účastníkovi náklady řízení, aniž by jí bylo umožněno se k odvolání vyjádřit a procesně se bránit. Stěžovatelka o podaném odvolání nebyla vyrozuměna, dozvěděla se o něm až z napadeného usnesení vrchního soudu, neboť vrchní soud ve věci rozhodl bez nařízení jednání. Stěžovatelce tak byla uložena povinnost uhradit náklady řízení bez toho, že by s ní bylo řádně jednáno jako s účastníkem odvolacího řízení. Postupem vrchního soudu, stejně tak jako postupem městského soudu, který stěžovatelce nezaslal podané odvolání, tak bylo porušeno právo stěžovatelky, aby byla věc projednána v její přítomnosti a aby se mohla vyjádřit ke všem provedeným důkazům. Stěžovatelka považuje za rozporné s dobrými mravy, aby jako osoba, která v pozici klienta svěřila s důvěrou své finanční prostředky do úschovy advokátní kanceláře, jež s nimi prokazatelně hrubě protiprávně disponovala, a jíž se tyto definitivně navrátily až po více než deseti letech po řadě soudních řízení, byla povinna hradit jakékoli náklady řízení tehdejšímu statutárnímu orgánu advokátní kanceláře z důvodu zpětvzetí žaloby.

III. Vyjádření účastníků řízení a replika stěžovatelky

7. Soudce zpravodaj podle § 42 odst. 4 zákona o Ústavním soudu zaslal ústavní stížnost k vyjádření vrchnímu soudu a vedlejším účastníkům řízení.

8. Vrchní soud ve svém vyjádření plně odkázal na odůvodnění napadeného usnesení a jeho doplnění.

9. Třetí vedlejší účastník vyjadřuje své přesvědčení, že podaná žaloba byla ve vztahu k němu od počátku zcela nedůvodná a bez jakéhokoliv hmotněprávního základu, přesto byl v důsledku procesní aktivity stěžovatelky nucen strpět postavení účastníka řízení a v zahájeném řízení aktivně hájit svá práva až do jeho pravomocného skončení, přičemž řízení trvalo déle než 11 let. Třetí vedlejší účastník nesouhlasí s tvrzením stěžovatelky, že žalovaní měli postavení solidárních dlužníků, a uvádí, že tvrzený nárok byl vůči nim uplatňován z různých právních důvodů na základě samostatných skutkových tvrzení. Třetí vedlejší účastník zdůrazňuje, že v odvolání ve vztahu k nedůvodnosti žaloby argumentoval shodně jako v rámci svých předchozích podání před městským soudem, a jeho argumentace nemohla proto být pro stěžovatelku překvapivá, dále poukazuje na § 210 odst. 1 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „o. s. ř.“) a na § 214 odst. 2 písm. e) téhož zákona a má za to, že okolnost, že soud neseznámil stěžovatelku s odvoláním proti nákladovému výroku v posuzované věci, nedosahuje intenzity způsobilé porušením základního práva stěžovatelky.

10. Vyjádření vrchního soudu a vedlejšího účastníka zaslal Ústavní soud stěžovatelce na vědomí a k případné replice. Stěžovatelka ve své replice setrvává na svém názoru, že se podanou žalobou nedomáhala zaplacení částky 5 000 000 Kč po každém ze žalovaných samostatně, jak se nyní účelově snaží argumentovat třetí vedlejší účastník, ale domáhala se předmětné částky solidárně po všech žalovaných. Domohla-li se poté navrácení finančních prostředků na základě dobrovolného plnění ze strany prvního vedlejšího účastníka jako jednoho ze solidárních dlužníků, pak argumentace o tom, že zavinila zastavení řízení a nese s tím spojenou povinnost nahradit náklady řízení třetímu vedlejšímu účastníkovi, je absurdní,

nesprávná a nemravná. Stěžovatelka netvrdí, že byl městský soud v dané věci povinen nařídit k projednání odvolání jednání, neshledal-li k takovému postupu důvod, přesto však musí být účastníkům zaručeny adekvátní a rovné procesní podmínky a není akceptovatelné, aby žalobce nebyl soudem vyrozuměn o podaném opravném prostředku jiného účastníka v situaci tohoto druhu. Podle stěžovatelky přiznání nemalých nákladů řízení vedlejšímu účastníkovi, který působil u insolvenčního dlužníka nejen jako advokát, ale i jako statutární zástupce, je intenzivním zásahem, který odůvodňuje ingerenci Ústavního soudu.

IV. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

11. Ústavní soud posoudil splnění procesních předpokladů řízení a shledal, že ústavní stížnost byla včas podána oprávněnou stěžovatelkou, která byla účastnicí řízení, v nichž byla vydána rozhodnutí napadená v ústavní stížnosti, a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný; stěžovatelka je právně zastoupena v souladu s § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu a ústavní stížnost je přípustná, neboť stěžovatelka vyčerpala všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svého práva (§ 75 odst. 1 téhož zákona *a contrario*).

V. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

12. Po prostudování spisového materiálu dospěl Ústavní soud k názoru, že ústavní stížnost je důvodná.

13. Podstatou ústavní stížnosti je tvrzení stěžovatelky, že neměla možnost vyjádřit se k odvolání, na jehož základě bylo vydáno napadené rozhodnutí vrchního soudu.

14. Podle judikatury Evropského soudu pro lidská práva (dále jen „ESLP“) je součástí práva na spravedlivý proces dle čl. 6 Úmluvy právo na kontradiktorní řízení (*adversarial trial, procédure contradictoire*). Toto právo podle ESLP znamená, že strany řízení musí mít možnost seznámit se se stanovisky a důkazy, které byly předloženy soudu s cílem ovlivnit jeho rozhodnutí, a vyjádřit se k nim (viz např. rozsudek velkého senátu ve věci *Vermeulen proti Belgii* ze dne 20. 2. 1996 č. 19075/91, § 33; rozsudek ve věci *Krčmář a další proti České republice* ze dne 3. 3. 2000 č. 35376/97, § 40). Zásada kontradiktornosti se přitom vztahuje i na rozhodování o nákladech řízení (viz např. rozsudek ve věci *Čepek proti České republice* ze dne 5. 9. 2013 č. 9815/10, § 49).

15. Taktéž Ústavní soud ve své judikatuře považuje zásadu kontradiktornosti za součást práva na spravedlivý proces dle čl. 36 odst. 1 Listiny a zdůrazňuje, že „vytvoření prostoru pro účinné vznesení námitek (v kontradiktorním schématu řízení) nejlépe zajistí ochranu základních práv, jež je z hlediska fair procesu prvotním účelem soudního řízení. Institucionálně garantovaná možnost dotčených osob návrhy a námitkami účinně participovat na soudním procesu patří mezi elementární pravidla soudního řešení sporů“ [nález ze dne 27. 6. 2005 sp. zn. IV. ÚS 269/05 (N 129/37 SbNU 629), nález ze dne 10. 3. 2015 sp. zn. II. ÚS 2172/14 (N 54/76 SbNU 747) či nález ze dne 10. 3. 2009 sp. zn. IV. ÚS 1106/08 (N 52/52 SbNU 519), všechny nálezy dostupné stejně jako ostatní citovaná rozhodnutí Ústavního soudu na <http://nalus.usoud.cz>]. Ústavní soud dovozuje zásadu kontradiktornosti z čl. 36 odst. 1 Listiny, ale i z čl. 37 odst. 3 Listiny, zaručujícího rovnost účastníků řízení, a z čl. 38 odst. 2 Listiny, zaručujícího mimo jiné právo každého na projednání věci v jeho přítomnosti tak, aby se mohl vyjádřit ke všem projednávaným důkazům [viz např. nález ze dne 10. 6. 2010 sp. zn. II. ÚS 2189/09 (N 124/57 SbNU 551), nález ze dne 13. 10. 2016 sp. zn. II. ÚS 771/16 (N 193/83 SbNU 135) či nález ze dne 16. 2. 2016 sp. zn. III. ÚS 1139/15 (N 33/80 SbNU 427)].

16. Tato východiska je nutno podle judikatury Ústavního soudu aplikovat i na rozhodování obecných soudů o nákladech řízení. Podle § 210 odst. 1 o. s. ř. se odvolání proti usnesení, kterým nebylo rozhodnuto ve věci samé, doručuje účastníkům, jejichž práv a povinností se týká, je-li to s ohledem na okolnosti případu či povahu věci vhodné a účelné. Podle § 214 odst. 2 písm. e) o. s. ř. pak odvolací soud nemusí nařizovat jednání k odvolání,

kteří se týká toliko nákladů řízení. Zákonná úprava tedy nestanoví povinnost, aby odvolání proti rozhodnutí o nákladech řízení bylo vždy doručeno dalším účastníkům, jejichž práv a povinností se týká, ani aby bylo k posouzení takového odvolání nařízeno jednání. Ústavní soud však ve svých rozhodnutích zdůrazňuje, že tato ustanovení je třeba vykládat s ohledem na právo na spravedlivý proces a kontradiktorní řízení. V případech, v nichž obecné soudy neumožnily účastníkům řízení vyjádřit se k takovému odvolání – ať už jeho doručením a poskytnutím lhůty k písemnému vyjádření, nebo při nařízeném jednání, a následně o nákladech řízení rozhodly v jejich neprospěch, Ústavní soud shledal porušení práva na spravedlivý proces [viz např. náleze ze dne 6. 3. 2020 sp. zn. II. ÚS 3539/19 (N 44/99 SbNU 69), náleze ze dne 30. 8. 2016 sp. zn. IV. ÚS 3664/15 (N 159/82 SbNU 505), náleze ze dne 1. 9. 2011 sp. zn. II. ÚS 781/10 (N 147/62 SbNU 269) či náleze ze dne 16. 9. 2010 sp. zn. III. ÚS 291/08 (N 195/58 SbNU 725)].

17. V nyní posuzované věci odvolání třetího vedlejšího účastníka proti II. výroku usnesení městského soudu, kterým žádnému z účastníků nebyla přiznána náhrada nákladů řízení, nebylo doručeno stěžovateli. Vrchní soud poté, aniž by ve věci nařídil jednání, na základě tohoto odvolání změnil rozhodnutí městského soudu a uložil stěžovateli povinnost zaplatit třetímu vedlejšímu účastníkovi částku 86 696,50 Kč na náhradě nákladů řízení před městským soudem a částku 17 484,50 Kč na náhradě nákladů odvolacího řízení. Městský soud ani vrchní soud neposkytly stěžovateli možnost se k podanému odvolání vyjádřit. Při svém rozhodování tak měl vrchní soud k dispozici pouze argumentaci třetího vedlejšího účastníka, aniž by dal stěžovateli možnost předložit vlastní argumenty, řízení před vrchním soudem tudíž nemělo kontradiktorní charakter.

18. Na uvedeném nemůže nic změnit tvrzení třetího vedlejšího účastníka, že ve svém odvolání neuváděl žádnou novou argumentaci. Městský soud ve svém usnesení odůvodnil výrok o nákladech řízení ustanovením § 146 odst. 2 věty druhé o. s. ř. s tím, že (procesně úspěšná) stěžovatelka se v rámci dohody o narovnání vzdala práva na náhradu nákladů řízení. Tvrdil-li třetí vedlejší účastník, že otázku důvodnosti podání žaloby je nutno posuzovat nikoli jen z procesního, ale též z hmotněprávního hlediska, a odkazoval v tomto smyslu na judikaturu Nejvyššího soudu a Ústavního soudu a současně tvrdil, že nedošlo ke zpětvzetí žaloby z důvodu jeho chování, pročez nejsou dány podmínky pro použití § 146 odst. 2 věty druhé o. s. ř., šlo jednoznačně o argumentaci, kterou přijal vrchní soud v napadeném rozhodnutí za svou (viz bod 16 napadeného usnesení, ve kterém vrchní soud konstatuje, že se „ztotožnil se zdůvodněným právním názorem žalovaného 3/ v podaném odvolání o povinnosti žalobkyně k náhradě jím vyčíslených vynaložených nákladů řízení“), aniž by umožnil druhé straně (stěžovateli) předložit své právní stanovisko k dané otázce.

19. Ústavní soud shrnuje, že z práva na spravedlivý proces vyplývá zásada kontradiktornosti řízení, která vyžaduje, aby obecné soudy předtím, než rozhodnou o odvolání ohledně náhrady nákladů řízení v neprospěch určitého účastníka řízení, poskytly tomuto účastníkovi možnost seznámit se s tímto odvoláním a předložit soudu vlastní argumentaci. Uvedeným způsobem vrchní soud nepostupoval, čímž porušil právo stěžovatelky na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny.

20. Z uvedených důvodů Ústavní soud vyhověl ústavní stížnosti podle § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu a podle § 82 odst. 3 písm. a) téhož zákona usnesení vrchního soudu ze dne 26. října 2021 č. j. 6 Cmo 235/2021-186 ve znění doplňujícího usnesení ze dne 30. 11. 2021 č. j. 6 Cmo 235/2021-193 zrušil. Takto rozhodl mimo ústní jednání bez přítomnosti účastníků, neboť měl za to, že od něho nelze očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

Č. 84**Procedurální omezení možnosti cizince podat žádost o propuštění ze zařízení podle § 129a odst. 3 zákona o pobytu cizinců (sp. zn. Pl. ÚS 12/19 ze dne 19. července 2022; 279/2022 Sb.)**

I. Procedurální omezení možnosti cizince podat žádosti o propuštění ze zajištění, stanovené v § 129a odst. 3 zákona č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, dle kterého žádost o propuštění ze zařízení je cizinec oprávněn podat nejdříve po uplynutí 30 dní od nabytí právní moci rozhodnutí o zajištění, rozhodnutí o prodloužení doby zajištění cizince nebo rozhodnutí o nepropuštění ze zařízení, nepodal-li žalobu proti takovému rozhodnutí, nebo nejdříve po uplynutí 30 dní od právní moci posledního rozhodnutí o jeho žalobě proti rozhodnutí o zajištění cizince, rozhodnutí o prodloužení doby zajištění cizince nebo proti rozhodnutí o nepropuštění ze zařízení, nebrání požadavku pravidelného soudního přezkumu zákonnosti trvání zajištění v přiměřených časových odstupech, který vyplývá z čl. 5 odst. 4 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále též jen „Úmluva“) ve spojení s čl. 5 odst. 1 písm. f) Úmluvy, za situace, kdy je periodický dohled nad zákonností trvání zajištění cizince uskutečněn rovněž prostřednictvím soudního přezkumu rozhodnutí o zajištění (§ 124 zákona o pobytu cizinců na území České republiky a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů), o prodloužení doby zajištění (§ 125 odst. 2 téhož zákona) či o nepropuštění ze zařízení (§ 129a téhož zákona).

II. Ustanovení § 75 odst. 1 zákona č. 150/2002 Sb., soudní řád správní, nelze aplikovat v případech osob, u kterých se po vydání rozhodnutí o zajištění, prodloužení doby zajištění či nepropuštění ze zařízení změnil skutkový stav do té míry, že by jejich pokračující zajištění mohlo být v rozporu s čl. 3 Úmluvy, je-li současně možnost cizince podat žádost o propuštění ze zařízení významně procedurálně omezena ustanovením § 129a odst. 3 zákona č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů. Opačný přístup by v případech zvláště zranitelných osob vedl k odepření urychleného přístupu k soudnímu přezkumu a efektivního soudního dohledu nad zákonností zajištění ve smyslu čl. 5 odst. 4 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a mohl by vést rovněž k porušení zákazu nelidského či ponižujícího zacházení ve smyslu čl. 3 Úmluvy.

Nález

Ústavní soud rozhodl pod sp. zn. Pl. ÚS 12/19 dne 19. července 2022 v plénu složeném z předsedy soudu Pavla Rychetského a soudců Jaroslava Fenyka, Josefa Fialy, Jana Filipa, Jaromíra Jirsy, Tomáše Lichovníka, Vladimíra Sládečka, Radovana Suchánka, Pavla Šámala, Vojtěcha Šimíčka a Davida Uhlíře (soudce zpravodaj) o návrhu Nejvyššího správního soudu na zrušení § 129a odst. 3 zákona č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky a o změně některých zákonů, ve znění zákona č. 303/2013 Sb., za účasti Parlamentu České republiky jako účastníka řízení, jehož jménem jedná Poslanecká sněmovna a Senát, a vlády a Veřejného ochránce práv jako vedlejších účastníků řízení, ve znění opravného usnesení ze dne 6. září 2022, takto:

Návrh se zamítá.

Odůvodnění

I. Vymezení věci

1. Ústavnímu soudu byl dne 7. 8. 2019 doručen podle čl. 95 odst. 2 Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) a § 64 odst. 3 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) návrh Nejvyššího správního soudu na zrušení ustanovení § 129a odst. 3 zákona č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o pobytu cizinců“ nebo jen „cizinecký zákon“).

2. Předmětné ustanovení cizineckého zákona opravňuje cizince podat žádost o propuštění ze zařízení nejdříve po uplynutí 30 dní od nabytí právní moci rozhodnutí o zajištění, rozhodnutí o prodloužení doby zajištění cizince nebo rozhodnutí o nepropuštění ze zařízení, nepodal-li žalobu proti takovému rozhodnutí, nebo nejdříve po uplynutí 30 dní od právní moci posledního rozhodnutí o jeho žalobě proti rozhodnutí o zajištění cizince, rozhodnutí o prodloužení doby zajištění cizince nebo proti rozhodnutí o nepropuštění ze zařízení. Podle navrhovatele, zjednodušeně řečeno, toto ustanovení ve svém důsledku brání efektivnímu periodickému přezkumu zákonnosti (trvání) zajištění cizinců.

3. Návrh je podán v rámci probíhajícího řízení o kasační stížnosti žalobce směřující proti zamítavému rozsudku Krajského soudu v Plzni ze dne 4. 1. 2018 č. j. 17 A 159/2017-21. Klíčovou otázkou se pro navrhovatele stala včasnost (resp. předčasnost) žádosti o propuštění ze zařízení pro zajištění cizinců podle napadeného § 129a zákona o pobytu cizinců.

4. Řízení před správními soudy v této věci, která se týká přezkumu negativního správního rozhodnutí o cizincově žádosti o propuštění, však předcházela série rozhodnutí správních soudů ve věci žalobcova zajištění a jeho opětovného prodloužení. Nejprve Policie České republiky, Krajské ředitelství policie hl. m. Prahy, Odbor cizinecké policie, Oddělení pobytové kontroly, pátrání a eskort, (dále jen „policie“ nebo „správní orgán“) svým rozhodnutím ze dne 9. 5. 2017 zajistila žalobce za účelem správního vyhoštění dle § 124 odst. 1 písm. c) zákona o pobytu cizinců. Doba zajištění byla v rozhodnutí stanovena na 90 dnů ode dne omezení osobní svobody. Žaloba proti uvedenému rozhodnutí byla rozsudkem Městského soudu v Praze ze dne 6. 6. 2017 zamítnuta a rozsudkem Nejvyššího správního soudu ze dne 5. 12. 2017 byla zamítnuta i následná kasační stížnost žalobce. Posléze byla rozhodnutím policie ze dne 3. 8. 2017 prodloužena doba zajištění za účelem správního vyhoštění o dalších 90 dnů, a to podle § 124 odst. 3 zákona o pobytu cizinců. Žaloba proti tomuto rozhodnutí o prodloužení zajištění byla zamítnuta rozsudkem Městského soudu v Praze ze dne 1. 9. 2017 a rozsudkem Nejvyššího správního soudu ze dne 11. 1. 2018 byla zamítnuta i následná kasační stížnost žalobce. Konečně rozhodnutím policie ze dne 4. 11. 2017 byla podle § 125 odst. 2 písm. c) zákona o pobytu cizinců prodloužena doba zajištění žalobce za účelem správního vyhoštění o dalších 90 dnů. Rovněž žaloba proti tomuto rozhodnutí byla rozsudkem Městského soudu v Praze ze dne 28. 11. 2017 zamítnuta, přičemž kasační stížnost žalobce proti tomuto rozsudku městského soudu byla dne 30. 5. 2019 rovněž zamítnuta.

5. V mezidobí, kdy probíhal výše nastíněný přezkum jednotlivých rozhodnutí o (prodloužení doby) zajištění, podal stěžovatel několik žádostí o propuštění ze zařízení pro zajištění cizinců podle § 129a zákona o pobytu cizinců. Pro rozsah přezkumu obecnými soudy v nyní projednávaném případě byla podstatná právě žádost o propuštění ze zařízení ze dne 21. 11. 2017, k níž stěžovatel doložil lékařskou zprávu o zhoršení svého zdravotního stavu.

Správní orgán rozhodnutím ze dne 30. 11. 2017 č. j. CPR-31253-5/ČJ-2017-930310-T221 rozhodl o nevyhovění žádosti, resp. nepropuštění cizince, aniž by však došlo k meritornímu přezkumu. Dospěl totiž k závěru, že žalobce žádost podal v době, kdy k tomu dle § 129a odst. 3 téhož zákona ještě nebyl oprávněn, protože dosud neuplynulo 30 dní od právní moci rozhodnutí o prodloužení doby zajištění ze dne 4. 11. 2017. Žádost tak byla považována za předčasnou. Proti tomuto rozhodnutí žalobce brojil žalobou, kterou Krajský soud v Plzni rozsudkem ze dne 4. 1. 2018 č. j. 17 A 159/2017-21 zamítl – právě proti tomuto rozsudku nyní brojí žalobce kasační stížností podanou k navrhovateli. Krajský soud uvedl, že současná právní úprava umožňuje přezkum důvodnosti trvání zajištění v rozumných intervalech. Žalobce podle něj netvrdil ani neprokázal žádné konkrétní okolnosti, pro něž by bylo možno uvažovat o nedostacích v délce a průběhu soudního řízení, tím méně o nedostacích systémových. Důvod k prolomení lhůty upravené v § 129a odst. 3 zákona o pobytu cizinců, která znemožňuje projednání žádosti o propuštění, nebyl dle soudu dán. Dle krajského soudu tedy žalobce podal žádost správnímu orgánu předčasně, a to s ohledem na (v daný okamžik) plynoucí lhůtu 30 dnů od právní moci rozhodnutí o prodloužení doby zajištění. Pro úplnost krajský soud konstatoval, že na rozdíl od žalobce neshledává probíhající řízení o kasačních stížnostech na překážku uplatnění žádosti o propuštění ve smyslu § 129a zákona o pobytu cizinců.

6. Posléze, dne 3. 1. 2018, žalobce podal svou další žádost o propuštění ze zajištění podle § 129a zákona o pobytu cizinců, které policie rozhodnutím ze dne 9. 1. 2018 rovněž nevyhověla, aniž by ji s ohledem na plynoucí lhůty věcně projednala. Policie i v tomto případě dospěla k závěru, že žalobce žádost podal v době, kdy k tomu dle § 129a odst. 3 zákona o pobytu cizinců nebyl ještě oprávněn. Posledně zmíněné rozhodnutí o nepropuštění ze zařízení taktéž napadl žalobce žalobou podanou u Krajského soudu v Ostravě, ten však rozsudkem ze dne 31. 1. 2018 č. j. 19 A 3/2018-15 napadené rozhodnutí zrušil a věc vrátil správnímu orgánu k dalšímu řízení. Krajský soud dospěl s ohledem na čl. 5 odst. 4 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a § 126 písm. a) zákona o pobytu cizinců na území České republiky a o změně některých zákonů k závěru, že měl správní orgán žádost žalobce o propuštění ze zařízení věcně projednat, aby bylo respektováno právo žalobce na účinný a pravidelný soudní přezkum jeho zajištění, tedy ve lhůtě, jež umožňuje účinný soudní přezkum zákonnosti zajištění v jeho průběhu. A to přestože žádost o propuštění ze zařízení pro zajištění cizinců podal žalobce dříve než po uplynutí lhůty podle § 129a odst. 3 zákona o pobytu cizinců, neboť tak učinil před uplynutím 30 dnů od právní moci posledního rozhodnutí o jeho žalobě ze dne 30. 11. 2017, kterou projednával Krajský soud v Plzni pod sp. zn. 17 A 159/2017 (tj. rozsudek nyní napadený před navrhovatelem). Jestliže totiž žalobce podal žádost dne 3. 1. 2018 a o jeho předchozí žádosti o propuštění ze zařízení podané dne 21. 11. 2017 správní orgán rozhodl dne 30. 11. 2017 tak, že jí nevyhověl, aniž by ji věcně posoudil, porušil tímto postupem právo žalobce na pravidelný soudní přezkum zákonnosti zajištění ohledně otázky trvání důvodů jeho zajištění. Proti rozhodnutí krajského soudu podal správní orgán kasační stížnost, kterou ale Nejvyšší správní soud neprojednal a řízení usnesením ze dne 29. 3. 2018 č. j. 5 Azs 53/2018-27 dle § 172 odst. 6 zákona o pobytu cizinců zastavil. Dle hlášení o propuštění cizinců ze Zařízení pro zajištění cizinců Vyšní Lhoty ze dne 14. 2. 2018 byl totiž žalobce téhož dne ve 14:30 hod. propuštěn na území České republiky, neboť podle § 127 odst. 1 písm. a) zákona o pobytu cizinců na území České republiky a o změně některých zákonů, ve znění zákona č. 222/2003 Sb., pominuly důvody zajištění. Nejvyšší správní soud v této souvislosti konstatoval, že dojde-li v průběhu řízení o kasační stížnosti žalovaného správního orgánu proti zrušujícímu rozsudku krajského soudu ve věci zajištění cizince k ukončení zajištění, nic nebrání tomu, aby bylo toto řízení podle § 172 odst. 6 zákona o pobytu cizinců zastaveno, což také učinil.

II. Argumentace navrhovatele

7. Podle navrhovatele napadené ustanovení § 129a odst. 3 zákona o pobytu cizinců brání včasnému, efektivnímu a periodickému přezkumu zákonnosti (trvání) zajištění cizince, protože je v rozporu s právem na osobní svobodu dle čl. 8 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“), právem na soudní ochranu a přístup k soudu dle čl. 36 Listiny, právem na přezkum zákonnosti zbavení osobní svobody dle čl. 5 odst. 4 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“) a právem na osobní svobodu dle čl. 9 odst. 1 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech. Návrh je rozdělen na obecná východiska napadené úpravy a na test proporcionality, který navrhovatel Ústavnímu soudu z procesní opatrnosti sám předestřel. Nejvyšší správní soud nijak nezpochybnil způsob přijetí ustanovení § 129a odst. 3 zákona o pobytu cizinců.

8. Dle navrhovatele došlo přijetím napadeného ustanovení fakticky ke snížení procedurální ochrany lidských práv oproti předchozí úpravě v zákoně č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění účinném do 31. 12. 2013, (dále též jen „o. s. ř.“). Současně podle navrhovatele existují jiné způsoby dosažení cíle, jejichž využití by nezasahovalo do základního práva cizince takovou měrou. Navrhovatel rovněž poukazuje na skutečnost, že právo na soudní ochranu v každém případě převažuje nad ekonomickými požadavky a souvisejícím zájmem na odbřemenění státu, resp. soudních orgánů. V neposlední řadě navrhovatel označuje napadené opatření za nepřiměřené ve srovnání s úpravou obdobných institutů omezení osobní svobody, tj. především vazby.

9. Navrhovatel poukázal na časové prodlevy v periodickém přístupu k soudnímu přezkumu zákonnosti zajištění v konkrétní věci žalobce (stěžovatele). Ve věci žalobce došlo k soudnímu přezkumu zajištění rozhodnutí krajských soudů ze dne 6. 6. 2017, 1. 9. 2017 a 28. 11. 2017. Mezi prvními dvěma rozhodnutími bylo 87 dní, mezi druhým a třetím 88 dní. Správní soudy věc projednaly bez zbytečného odkladu dle § 172 odst. 5 věty první zákona o pobytu cizinců, přičemž první soudní řízení trvalo 20 dní, druhé 23 dní a třetí 15 dní. Jelikož se žalobce soudně bránil proti rozhodnutím ve věci svého zajištění, mohl podle § 129a odst. 3 zákona o pobytu cizinců podat žádost o propuštění nejdříve po uplynutí 30 dní od právní moci posledního rozhodnutí o žalobě. Rozhodnutí Městského soudu v Praze ze dne 6. 6. 2017 nabylo právní moci dne 22. 6. 2017. Žalobce tedy mohl podat žádost o propuštění dne 23. 7. 2017. Dne 3. 8. 2017 (po více než týdnu) však správní orgán rozhodl o prodloužení doby zajištění, čímž žalobce o možnost žádat o propuštění již dále přišel. Rozhodnutí městského soudu ze dne 1. 9. 2017 nabylo právní moci 2. 10. 2017. Žalobce tedy mohl žádost o propuštění podat dne 2. 11. 2017. Dne 4. 11. 2017 však správní orgán opět rozhodl o prodloužení doby zajištění, protože žalobce o propuštění nadále požádat nemohl. Bránil se však žalobou proti rozhodnutí o prodloužení zajištění, kterou Městský soud v Praze dne 27. 11. 2017 zamítl. Prostoje byly částečně způsobeny vyhotovováním a doručováním soudních rozhodnutí, navrhovatel se však domnívá, že nepřesáhly dobu odůvodněnou běžným soudním provozem, bez překročení procesních lhůt k vyhotovení rozhodnutí [§ 54 odst. 3 soudního řádu správního (dále též jen „s. ř. s.“)].

10. Současně navrhovatel nastínil, že ani v ideálním světě by se stěžovateli nedostalo garantovaného přezkumu zajištění. V hypotetické situaci by totiž první jmenované rozhodnutí městského soudu ze dne 6. 6. 2017 mohlo nabyt právní moci již dne 7. 6. 2017. Žalobce by pak žádost o propuštění mohl podat v sobotu 8. 7. 2017. Správní orgán by o žádosti rozhodl do týdne (v pátek 14. 7. 2017, neboť o žádosti o propuštění má policie dle § 129a odst. 1 věty poslední zákona o pobytu cizinců povinnost rozhodnout bez zbytečného odkladu). Žalobce by podal žalobu rovněž do týdne již v pátek 21. 7. 2017 prostřednictvím policie, přestože zákonná lhůta pro podání žaloby v tomto případě činí podle § 172 odst. 1 zákona o pobytu cizinců na území České republiky a o změně některých zákonů celých 30 dnů. Městský soud by ji spolu se spisem obdržel v úterý 25. 7. 2017 (tedy v zákonné pětidenní lhůtě ve smyslu § 172 odst. 4

zákona o pobytu cizinců) a rozhodl by o ní za 7 pracovních dní ve čtvrtek 3. 8. 2017. I v tomto ideálním světě, s bezchybnými a téměř dokonalými aktéry, by mezi soudními přezkumy zajištění bylo nejméně 58 dní. Rovněž tuto dobu navrhovatel považuje za odporující ústavnímu pořádku. Skutečný svět ale není ideálním, přičemž běžně je doba mezi soudními přezkumy zajištění přibližně 90 dní, tedy čtvrt roku. To také nasvědčuje chybnému nastavení systému (zákona o pobytu cizinců), nikoliv selhání justice nebo správních orgánů.

11. Navrhovatel v této souvislosti poukázal na judikaturu Ústavního soudu, který již ve svém nálezu sp. zn. Pl. ÚS 41/17 ze dne 27. 11. 2018 (N 189/91 SbNU 329; 16/2019 Sb.) zdůraznil požadavek na procesní i materiální zákonnost zbavení svobody s odkazem na rozsudek Evropského soudu pro lidská práva (dále též jen „ESLP“) ze dne 3. 10. 2006 ve věci *McKay proti Spojenému království*, stížnost č. 543/03. Ústavní soud tehdy rovněž uvedl, že účelem přezkumu dle čl. 5 odst. 4 Úmluvy je zajisté především propuštění osoby, ukáže-li se její zbavení svobody jako nezákonné (rozsudek velkého senátu ESLP ze dne 19. 2. 2009 ve věci *A. a další proti Spojenému království*, stížnost č. 3455/05; či rozsudek ze dne 9. 10. 2003 ve věci *Slivenko proti Lotyšsku*, stížnost č. 48321/99; rozsudek ze dne 9. 11. 2010 ve věci *Osyenko proti Ukrajině*, stížnost č. 4634/04). Právo na osobní svobodu přitom patří k nejstarším lidským právům a rovněž dle Ústavního soudu zaujímá ochrana osobní svobody v katalogu základních lidských práv místo z nejvýznamnějších [srov. nálezy Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 3289/14 ze dne 10. 5. 2017 (N 72/85 SbNU 277)].

12. Požadavek včasnosti a periodicity soudního (nikoliv pouze správního) přezkumu omezení osobní svobody plyne z čl. 5 odst. 4 Úmluvy, dle kterého má každý, kdo je zajištěn, právo podat návrh na řízení, ve kterém by soud urychleně rozhodl o zákonnosti jeho zbavení svobody a nařídil propuštění, je-li zbavení svobody nezákonné. Posuzování žádosti o propuštění ze zajištění správními orgány je tedy z pohledu čl. 5 odst. 4 Úmluvy irelevantní a jeho požadavky naplňuje pouze soudní přezkum. Za dostatečný nepovažuje přezkum správními orgány ani ESLP (viz rozsudek ze dne 18. 7. 1971 ve věci *De Wilde, Ooms a Versyp proti Belgii*, stížnosti č. 2832/66, 2835/66 a 2899/66, nebo rozsudek ze dne 27. 11. 2008 ve věci *Rashed proti České republice*, stížnost č. 298/07). Deficity napadené právní úpravy tedy nemůže zhojit ani povinnost policie stanovená v § 126 písm. a) zákona o pobytu cizinců na území České republiky a o změně některých zákonů po celou dobu zajištění cizince zkoumat, zda důvody zajištění trvají. Prostředek nápravy ve smyslu článku 5 odst. 4 Úmluvy musí vždy existovat s dostatečnou mírou jistoty, a to nejen v teorii, ale i praxi, bez čehož jej nelze považovat za dostupný a účinný, jak to požaduje toto ustanovení (viz rozsudek ESLP ze dne 15. 6. 2006 ve věci *Jurjevs proti Lotyšsku*, stížnost č. 70923/01; rozsudek ze dne 27. 11. 2008 ve věci *Rashed proti České republice*, stížnost č. 298/07, či rozsudek ze dne 2. 10. 2012 ve věci *Abdulkhakov proti Rusku*, stížnost č. 14734/11).

13. Soudní přezkum by rovněž měl být možný v rozumných intervalech (viz rozsudky ESLP ze dne 26. 9. 1989 ve věci *Bezicheri proti Itálii*, stížnost č. 11400/85, ze dne 5. 11. 1981 ve věci *X proti Spojenému království*, stížnost č. 7215/75, nebo ze dne 15. 11. 2005 ve věci *Reinprecht proti Rakousku*, stížnost č. 67175/01). V rozsudku ze dne 26. 9. 1989 ve věci *Bezicheri proti Itálii*, stížnost č. 11400/85, ESLP odmítl názor italské vlády, že žádost o propuštění z vyšetřovací vazby po měsíci od posledního soudního přezkumu je příliš brzká a interval nerozumný. V kombinaci s délkou řízení konstatoval porušení čl. 5 odst. 4 Úmluvy. Naopak v rozsudku ze dne 15. 11. 2005 ve věci *Reinprecht proti Rakousku*, stížnost č. 67175/01, však označil měsíční intervaly ve věci vazby za dostatečně krátké. Ostatně ESLP shledal porušení čl. 5 odst. 4 Úmluvy ve věci, v níž od podání žádosti o propuštění z vyšetřovací vazby do konečného soudního rozhodnutí uplynuly tři měsíce. A to „s ohledem na skutečnost, že stěžovatelé během této doby neměli právo podat nové žádosti“ (rozsudek ESLP ze dne 25. 1. 2005 ve věci *Singh proti České republice*, stížnost č. 60538/00). Navrhovatel k tomu poznamenal, že rovněž zajištěnému cizinci brání § 129a odst. 3 zákona o pobytu cizinců

v podání nové žádosti. Dále ESLP shledal porušení čl. 5 odst. 4 Úmluvy ve věci zajištění k extradici, v případě, že od vzniku nových okolností do soudního přezkumu uplynuly 3 měsíce (rozsudek ze dne 2. 10. 2012 ve věci *Abdulkhakov proti Rusku*, stížnost č. 14743/11), což je stejná doba, kterou ve skutečnosti umožňuje § 129a odst. 3 zákona o pobytu cizinců.

14. Z judikatury ESLP neplyne jednoznačně určená doba, která představuje „rozumný interval“. Vždy je třeba zohlednit konkrétní okolnosti věci, např. důvod omezení osobní svobody. Soud však zdůrazňuje, že zadržený by neměl být vystaven riziku, že zůstane omezen na svobodě dlouho poté, co se omezení svobody stalo neoprávněným. Z uvedené judikatury lze dovodit, že délka rozumného intervalu je jeden až dva měsíce, zvláště v případě, že přezkum zákonnosti omezení osobní svobody vylučuje podání nové žádosti o propuštění. Soudní přezkum po třech měsících od počátku nezákonnosti zajištění je porušením Úmluvy. Navrhovatel za rozumný považuje zhruba měsíční interval (srov. rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 4. 9. 2012 č. j. 7 As 97/2012-26, č. 2780/2013 Sb. NSS).

15. Stávající konstrukce § 129a odst. 3 zákona o pobytu cizinců rovněž neodpovídá požadavku na dostatečnou míru jistoty existence prostředku nápravy. Možnost podat žádost o propuštění závisí na stanovené délce zajištění a rychlosti přezkumu. Při prodloužení zajištění se totiž vydává nové rozhodnutí o zajištění a běží nová lhůta znemožňující žádost podat. V kombinaci se soudním přezkumem to způsobuje, že cizinec neví, kdy bude moci žádost podat či zda bude tuto možnost vůbec mít. Soudní přezkum nejdříve po 60, či dokonce 90 dnech dle navrhovatele požadavkům Úmluvy, Listiny, jakož i mezinárodních právních závazků nedostačuje.

16. Navrhovatel předestřel Ústavnímu soudu test proporcionality, v jehož rámci posoudil vhodnost, potřebnost a proporcionalitu v užším smyslu.

17. Cílem stanovené lhůty bránící podat žádost o propuštění ze zařízení je dle navrhovatele zřejmě omezení podávání žádostí, což má odbřemenit správní orgány, respektive soudy, a zřejmě i zabránit plýtvání státními prostředky na neúčelné žádosti. To plyne jak ze srovnání platné a staré právní úpravy, tak z důvodových práv. Tento cíl považuje navrhovatel za legitimní.

18. Do 31. 12. 2013 upravovala možnost propuštění ze zajištění na žádost cizince ustanovení § 200o až 200u o. s. ř. Cizinec se tedy obracel přímo na soud. Dle § 200t o. s. ř. (ve znění účinném do 31. 12. 2013) měl cizinec právo domáhat se ze stejných důvodů dalšího přezkoumání zákonnosti trvání zajištění nejdříve po uplynutí tří týdnů od právní moci rozhodnutí. Zákon č. 293/2013 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony, zrušil s účinností od 1. 1. 2014 úpravu řízení o propuštění cizince ze zajištění v občanském soudním řádu. Zákon č. 303/2013 Sb., kterým se mění některé zákony v souvislosti s přijetím rekodifikace soukromého práva, (dále též jen „novela č. 303/2013 Sb.“) vložil do zákona o pobytu cizinců nový § 129a, který dosud nebyl novelizován. Dle nové právní úpravy se cizinec nemůže obrátit přímo na soud, ale musí žádat o propuštění u správního orgánu. Rozhodování na této úrovni (i velice rychle) pak oddaluje soudní přezkum zajištění. Dále se prodloužila lhůta, po kterou cizinec nemůže žádost o propuštění podat, ze tří týdnů na 30 dnů. Rozdíl lhůt není na první pohled výrazný, je však třeba přičíst dobu řízení před správním orgánem a prodlevu mezi jeho rozhodnutím a podáním žaloby. Další rozdíl právních úprav spočívá v nerozlišování důvodů žádosti o propuštění. Dle staré úpravy se cizinec mohl domáhat ze stejných důvodů dalšího přezkoumání zákonnosti trvání zajištění nejdříve po uplynutí tří týdnů, nové důvody bylo možné namítnout i dříve. Právní úprava v zákoně o pobytu cizinců již mezi důvody nerozlišuje. Ani z jiných (nových) důvodů nemůže cizinec požádat o propuštění před uplynutím 30 dnů.

19. Důvodová zpráva k zákonu č. 293/2013 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony, jenž zrušil s účinností od 1. 1. 2014 úpravu řízení o propuštění cizince ze zajištění v občanském soudním

řádu, nijak nezmiňuje řízení o propuštění cizince ze zajištění. Důvodová zpráva k zákonu č. 303/2013 Sb., který vložil do zákona o pobytu cizinců nový § 129a, pak konstatuje, že „nadále bude o žádosti rozhodovat nejprve Policie ČR a následný přezkum soudem bude zajištěn prostředky správního soudnictví podle soudního řádu správního“. Ke stanovení lhůty se však důvodová zpráva nijak nevyjadřuje. Úmysl zákonodárce tedy navrhovateli není jasný.

20. Podle navrhovatele jednoznačně došlo změnou právní úpravy ke snížení standardu ochrany základních lidských práv; konkrétně v procedurálním aspektu. Právo na osobní svobodu není v režimu čl. 41 odst. 1 Listiny [srov. náleznost sp. zn. Pl. ÚS 4/18 ze dne 18. 12. 2018 (N 201/91 SbNU 535; 30/2019 Sb.), bod 61 a násl. odůvodnění]. Zrušení § 200a až 200u o. s. ř. a zakotvení § 129a zákona o pobytu cizinců omezilo práva jednotlivce vůči veřejné moci. Došlo k nepříznivé změně procesní úpravy; hmotných práv se novelizace netýkala. Ačkoliv zákaz snížení procedurální ochrany není absolutní, snížení musí být proporcionální a sledovat legitimní cíl, přičemž odbřemenění správních orgánů, respektive soudů, lze za legitimní cíl považovat.

21. Ke kritériu vhodnosti navrhovatel uvedl, že § 129a odst. 3 zákona o pobytu cizinců je způsobilý dosáhnout stanoveného cíle. Zakotvení lhůty opravdu omezuje počet žádostí o propuštění ze zařízení, které musí správní orgány meritorně přezkoumat.

22. Stran potřebnosti však navrhovatel našel mírnější (alternativní prostředky) k dosažení téhož cíle, jejichž využití by učinilo zásah do základního práva méně intenzivní. Napadené ustanovení cizineckého zákona tak neprošlo kritériem potřebnosti. K odbřemenění státních orgánů by totiž jistě došlo i v případě, že by cizinec mohl podat žádost o propuštění ze stejných důvodů po uplynutí určité lhůty. Takovéto řešení zasahuje do práva na osobní svobodu méně intenzivně a ke stanovenému cíli by rovněž vedlo. Taktéž je možné zavést pravidelný periodický přezkum zajištění v kratších intervalech – to by vyžadovalo, aby nebylo možné cizince zajistit správním rozhodnutím na dlouhou dobu. Správní orgány, případně soudy na základě podané žaloby, by pak prováděly přezkum častěji, zároveň by se omezila možnost podávání neúčelných žádostí o propuštění, protože v rozhodnutí o zajištění jsou posouzeny všechny relevantní faktory. Pokud by nebyly, může se cizinec bránit proti tomuto rozhodnutí žalobou. K odbřemenění konkrétních úředních osob a soudců by jistě vedlo i zvýšení jejich počtu. To je však ekonomicky náročné – otázkou ale zůstává, zda ekonomické argumenty mohou vést ke snížení ochrany lidských práv, ke které se stát dobrovolně zavázal mezinárodními smlouvami a vlastním ústavním pořádkem.

23. Z procesní opatrnosti navrhovatel přikročil rovněž k posouzení proporcionality v užším slova smyslu. Poměřoval přitom osobní svobodu jako *status negativus* a zájem na odbřemenění státních orgánů a ekonomické zájmy státu. Vzal přitom v úvahu, že cizinec je podle cizineckého zákona zajištěn z typově podstatně méně závažných důvodů než vazebně stíhaný obviněný v trestním řízení, takže je nezbytné, aby standard soudní ochrany jeho osobní svobody byl přinejmenším takový, jaký je ve vazebních věcech (srov. § 71a trestního řádu). Zásah do osobní svobody je podle něj v nepoměru k užítku, který byl dosažen ve prospěch zájmu státu, případně veřejnosti. Veřejnost jako taková nemá ze zavedení lhůty, ve které cizinec není oprávněn podat žádost o propuštění ze zařízení, žádný prospěch. Veřejný pořádek a bezpečnost jsou chráněny již samotným zajištěním cizince, přezkum zákonnosti zadržení tyto veřejné zájmy nijak neohrožuje, nadto cizinec nemusí být na základě přezkumu propuštěn.

24. Závěrem navrhovatel doplnil, že napadené ustanovení je rovněž neaplikovatelné v každé jednotlivé věci pro jeho rozpor s právem Evropské unie [a to s čl. 15 odst. 3 směrnice Evropského parlamentu a Rady 2008/115/ES o společných normách a postupech v členských státech při navracení neoprávněně pobývajících státních příslušníků třetích zemí (dále též „návratová směrnice“) a s čl. 6 a 47 Listiny základních práv Evropské unie ve spojení s čl. 5 odst. 4 Úmluvy (v souladu s čl. 52 odst. 3 Listiny základních práv Evropské unie ve spojení s vysvětlením k čl. 6 Listiny základních práv Evropské unie práva uvedená v čl. 6 Listiny

základních práv Evropské unie odpovídají právům zaručeným v čl. 5 Úmluvy a mají stejný smysl a rozsah)]. Přesto navrhovatel v zájmu právní jistoty a efektivní soudní ochrany zajištěných cizinců navrhuje „odklizení“ daného ustanovení odporujícího ústavnímu pořádku Ústavním soudem na základě tohoto návrhu.

III. Vyjádření účastníka a vedlejších účastníků k návrhu

25. Ústavní soud podle § 69 zákona o Ústavním soudu zaslal návrh Poslanecké sněmovně a Senátu jednajícím jménem účastníka řízení, jakož i vládě a Veřejnému ochránci práv jako orgánům, které jsou oprávněny vstoupit do řízení v pozici vedlejšího účastníka řízení.

26. Poslanecká sněmovna i Senát se vyjádřily k průběhu legislativního procesu. Jejich vyjádření Ústavní soud shrnuje níže v části III. a). Vláda usnesením ze dne 4. 11. 2019 č. 773 schválila svůj vstup do řízení, posléze ve svém obsáhlém vyjádření předložila stanovisko ke klíčovým argumentům návrhu, které Ústavní soud shrnuje níže v části III. b). Někdejší Veřejná ochránkyně práv na výzvu Ústavního soudu sdělila, že vstoupí do řízení, přičemž její podrobné vyjádření je shrnuto v části III. c). Ústavní soud zaslal uvedená vyjádření navrhovateli k replice, ten však již své podání nedoplnil.

III. a) Vyjádření Poslanecké sněmovny a Senátu

27. Poslanecká sněmovna popsala průběh legislativního procesu přijímání napadené úpravy. Vládní návrh zákona byl poslancům rozeslán jako sněmovní tisk č. 930 dne 5. 3. 2013. Prvé čtení návrhu zákona se uskutečnilo dne 19. 3. 2013, kdy byl návrh zákona přikázán k projednání ústavně-právnímu výboru. Tento výbor tisk projednal na schůzích ve dnech 26. 4. 2013 a 10. 6. 2013, kdy ve svém usnesení doporučil přijmout návrh zákona ve znění jím přijatých pozměňovacích návrhů (tisk 930/2). Ve druhém čtení návrhu zákona, které se konalo dne 12. 6. 2013, bylo v podrobné rozpravě předneseno hned několik pozměňovacích návrhů, které se však netýkaly napadeného ustanovení. Třetí čtení návrhu zákona se uskutečnilo dne 8. 8. 2013, kdy byl návrh zákona ve znění přijatých pozměňovacích návrhů schválen (ze 128 přítomných poslanců hlasovalo pro návrh 67 poslanců a 43 poslanců bylo proti návrhu). Návrh postoupila Poslanecká sněmovna Senátu dne 21. 8. 2013. Ten jej projednal a schválil dne 12. 9. 2013, přičemž prezidentem republiky podepsaný zákon byl do Poslanecké sněmovny doručen dne 17. 9. 2013. Zákon z důvodu rozpuštění Poslanecké sněmovny nepodepsala její předsedkyně. Po podepsání předsedou vlády byl zákon následně dne 20. 9. 2013 odeslán k publikaci ve Sbírce zákonů a dne 30. 9. 2013 vyhlášen ve Sbírce zákonů pod č. 303/2013 Sb.

28. Senát se k návrhu vyslovil tak, že předmětné návrhy zákonů byly po postoupení Poslaneckou sněmovnou dne 21. 8. 2013 přikázány ústavně-právnímu výboru jako výboru garančnímu. Ten přijal na své 21. schůzi konané 3. 9. 2013 usnesení č. 97 a 99, kterými v obou případech doporučoval Senátu schválit návrh zákona ve znění postoupeném Poslaneckou sněmovnou. Senát se posléze návrhy zákonů zabýval na 13. schůzi dne 12. 9. 2013. K senátnímu tisku č. 173, po úvodním slově ministryně spravedlnosti M. Benešové, vystoupil zpravodaj garančního výboru M. Nenutil. Ten ve shodě se zástupkyní předkladatele označil návrh zákona za nekonfliktní, nicméně z jeho úst zazněly k návrhu také drobné výtky legislativně-technického charakteru. Napadená materie nicméně nebyla předmětem žádné ze dvou zpravodajských zpráv. V obecné rozpravě k návrhům nevystoupil žádný ze senátorů. Senát nakonec 330. usnesením v devátém funkčním období rozhodl dne 12. 9. 2013 o schválení návrhu zákona, kterým se mění některé zákony v souvislosti s přijetím rekodifikace soukromého práva, když v hlasování z přítomných 55 senátorů bylo pro návrh 43, proti 2.

III. b) Vyjádření vlády

29. Hlavní část vyjádření vlády se věnuje namítanému rozporu napadeného ustanovení s čl. 5 odst. 4 Úmluvy, jakož i tvrzenému rozporu s čl. 8 ve spojení s čl. 36 Listiny. Podle vlády

je třeba mít na paměti, že zajištění cizince je pouze určitý prostředek sloužící k realizaci jiného, primárního cíle, kterým je předání cizince podle nařízení Evropského parlamentu a Rady č. 604/2013/EU, kterým se stanoví kritéria a postupy pro určení členského státu příslušného k posuzování žádosti o mezinárodní ochranu podané státním příslušníkem třetí země nebo osobou bez státní příslušnosti v některém z členských států (zvané jako „nařízení Dublin III“) či mezinárodní smlouvy (§ 129 zákona o pobytu cizinců), vycestování cizince (§ 124b zákona o pobytu cizinců) anebo vyhoštění (§ 124 zákona o pobytu cizinců). Tvrzení, že možnost zajištěného cizince domoci se soudního přezkumu trvá nepřiměřeně dlouho, čímž tento prostředek ochrany jednotlivce není urychlený a účinný ve smyslu čl. 5 odst. 4 Úmluvy, nedokládá navrhovatel žádnými statistikami.

30. Navrhovatelem namítaná judikatura se převážně vztahuje k institutu vazby, který nelze stavět na roveň institutu zajištění podle zákona o pobytu cizinců, proto jsou rozhodnutí nepřipadná. Vláda poukázala na věc *Čonka a další proti Belgii*, rozsudek ESLP ze dne 5. 2. 2002, stížnost č. 51564/99, ve které byla předmětem stížnosti vyhošťovací vazba. V uvedeném řízení ESLP dospěl k jednoznačnému závěru, že čl. 5 odst. 1 písm. f) Úmluvy dopadající na zajištění ve skutečnosti nepředpokládá stejnou ochranu jako čl. 5 odst. 1 písm. c) Úmluvy, pod něž spadá vazba. Ostatně mezi zajištěním cizinců dle článku 5 odst. 1 písm. f) Úmluvy a např. vazbou [čl. 5 odst. 1 písm. c) Úmluvy] či držením v ústavní zdravotnické péči [čl. 5 odst. 1 písm. e) Úmluvy] činí rozdíl jak Listina, tak i Úmluva. Proto se rozsah závazku podle čl. 5 odst. 4 Úmluvy mění v závislosti na okolnostech a formě zbavení svobody. Jaká časová období přezkumu budou akceptovatelná, a jaká nikoli, bude vždy záležet na konkrétních okolnostech. Ze strany ESLP je akceptováno, pakliže se intervaly mezi jednotlivými přezkumy pohybují v rozmezí dvou až čtyř měsíců (viz rozsudek ze dne 5. 6. 2012 ve věci *Solijev proti Rusku*, stížnost č. 62400/10, § 57–62; a rozsudek ze dne 5. 6. 2012 *Khodzhamberdiyev proti Rusku*, stížnost č. 64809/10, § 108–114). Problematikou zajištění cizinců se rovněž v minulosti zabýval i Ústavní soud, zejména pak v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 10/08 ze dne 12. 5. 2009 (N 115/53 SbNU 427; 229/2009 Sb.), z něhož plyne, že tento soud akceptuje výrazně nižší standard soudní ochrany zajištěných cizinců oproti českým občanům v trestní vazbě.

31. Vláda je přesvědčena, že vnitrostátní právní úprava nevybočuje ze standardu zaručeného návratovou směrnicí, resp. čl. 15 odst. 3 směrnice 2008/115/ES. Pravidelnost soudního přezkumu je napadeným ustanovením zajištěna, přezkum trvání důvodů zajištění cizince správními soudy je pouze jednou z možností, které má cizinec v zajištění, pokud chce být propuštěn. Ostatně policie má po celou dobu zajištění povinnost zkoumat, zda trvají důvody pro zajištění. K namítanému rozporu s Listinou základních práv Evropské unie, jakož i s Mezinárodním paktem o občanských a politických právech vláda konstatovala, že je dílčí argumentace v návrhu mimoběžná či nepřiléhavá.

32. K systémovému řešení periodicity soudního přezkumu vláda nejprve v obecné rovině konstatovala, že někdejší postup dle § 200o o. s. ř. byl funkčním nástrojem, který vhodně doplňoval klasickou správní žalobu. Po zrušení této větve kontroly důvodnosti zajištění zbyla již pouze větev správního soudnictví, do které nebylo možné inkorporovat stejný model, jako nabízel § 200o o. s. ř. Zákonodárce proto přistoupil k modelu hybridnímu (viz napadený § 129a cizineckého zákona), kterým je přezkum jediným zbylým způsobem, kterým je správní žaloba, a současně postup dle bývalého § 200o o. s. ř., co se týče přezkoumávaných skutečností. Lhůta 30 dnů, kdy je možno žádat opakovaně o propuštění ze zařízení, byla převzata z institutu vazby (jistě časové omezení bylo obsaženo i v modelu podle § 200o o. s. ř.). Cílem bylo zabránit souběhu soudních přezkumů při existenci rozhodnutí o prodloužení zajištění nebo rozhodnutí o tzv. přezajištění nebo rozhodnutí o zajištění z jiného důvodu. Přezkum podle § 200o o. s. ř. nestanovoval konkrétní lhůtu, do kdy musí soud o návrhu rozhodnout, délka řízení se tehdy pohybovala zpravidla minimálně okolo jednoho měsíce. Nelze současně opomenout, že Ministerstvo vnitra již řadu let neúspěšně usiluje o převod kompetence rozhodování o zajištění

z policie přímo na soudy, aby proti zajištění byl dostupný efektivní opravný prostředek ve smyslu mezinárodního práva a judikatury a rovněž práva Evropské unie. Limity jsou však opět dány nastavením a kapacitami správního soudnictví. Taktéž není možné opomenout posun v nastavení soudního přezkumu rozhodnutí o zajištění, v rámci kterého došlo právě k zavedení krátkých lhůt pro rozhodnutí soudů. Pro všechna rozhodnutí o žalobách ve věcech zajištění jsou stanoveny krátké lhůty, na soudy je kladen velký tlak, protože i přes mnohá zjednodušení oproti standardnímu soudněsprávnímu přezkumu se stále jedná o velmi formalizovaný postup. Realitou tedy není rozhodování ve lhůtě sedmi pracovních dnů od momentu, který určuje zákon o pobytu cizinců.

33. K intervalu mezi soudními přezkumy vláda uvedla, že aktuální nastavení soudního přezkumu je na svých rychlostních a objemových limitech. Navrhovatelem požadované naprosté rozvolnění časových omezení dle napadeného ustanovení tak není vhodné ani nezbytné, a to rovněž s ohledem na mizivou využívanost tohoto institutu (v roce 2016 podány 2 žádosti, 2017 podáno 8 žádostí, 2018 podáno 11 žádostí – žádné z nich nebylo vyhověno; žaloby proti těmto rozhodnutím jsou podávány sporadicky). Proto vláda považuje za vhodnější spíše zpružňování soudního řízení správního. V souvislosti s uvedeným pak vláda upozorňuje na návrh zákona, kterým se mění zákon č. 325/1999 Sb., o azylu, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony (č. j. předkladatele: MV-45817-7/OBP-2019), přičemž citovaný návrh zrušuje § 129a jako celek (konkrétně část II čl. III bod 79).

34. Soudní ochrana práv zajištěného cizince je dle vlády, s ohledem na výše uvedené, zajištěna dostatečně, stejně tak stávající lhůty jsou dostatečné a umožňují cizinci efektivní ochranu. Proto vláda navrhl návrhu nevyhovět a zamítnout jej.

III. c) Vyjádření Veřejné ochránkyně práv

35. Veřejná ochránkyně práv se s návrhem na zrušení ustanovení plně ztotožnila. Právní úpravu obsaženou v § 129a odst. 3 zákona o pobytu cizinců považovala za problematickou zejména z hlediska její neslučitelnosti s čl. 5 odst. 4 Úmluvy a čl. 36 odst. 1 Listiny ve spojení s čl. 8 Listiny. Naplnění podmínek zbavení cizince osobní svobody se v čase může vyvíjet, tomu by měla odpovídat možnost obrátit se na soud a domáhat se přezkumu zákonnosti omezení osobní svobody (rozsudek ESLP ze dne 9. 1. 2003 ve věci *Shishkov proti Bulharsku*, stížnost č. 38822/97, odst. 88 a tam citovaná judikatura). Ačkoliv ESLP nestanoví konkrétní vymezení „přiměřeného intervalu“, pro jeho posouzení je stěžejní, aby soud měl možnost přezkoumat bez důvodného zpoždění jakékoliv relevantní faktory, které se objevily mezi jednotlivými periodickými přezkumy, a tak soud může posoudit, zda se zajištění stalo ve světle těchto nových okolností nezákonným (rozsudek ESLP ze dne 2. 10. 2012 ve věci *Abdulkhakov proti Rusku*, stížnost č. 14743/11, odst. 215). Napadená úprava dle přesvědčení Veřejné ochránkyně práv brání přístupu k soudu v situacích, kdy došlo v průběhu řízení ke změně okolností. Vyjádření rovněž upozorňuje na problematičnost počítání lhůt od právní moci, nikoliv od data vydání rozhodnutí, přičemž tato úprava v kombinaci s realitou soudního rozhodování může vést ke znemožnění žádost uplatnit.

36. Zejména u řetězení několika po sobě jdoucích rozhodnutí o prodloužení doby zajištění cizinec takřka nemá možnost žádost o propuštění ze zařízení uplatnit. Z monitoringu rozhodnutí o zajištění, který Veřejný ochránce práv provádí, totiž vyplývá, že zejména uplatnili cizinec žalobu proti rozhodnutí o zajištění (nařízeného například na 90 dnů), a posléze je doba zajištění novým rozhodnutím prodloužena, s ohledem na omezující lhůty § 129a zákona o pobytu cizinců nemá příležitost žádost podat (jinak než jako předčasnou). V případě, kdy v mezidobí od prvotního rozhodnutí o zajištění do (opětovného) rozhodnutí o prodloužení doby zajištění dojde ke změně okolností, s ohledem na uplatněnou správní žalobu proti prvotnímu rozhodnutí bude mít cizinec možnost namítat tuto změnu až v případné žalobě proti prodloužení

zajištění. To způsobuje značný časový odstup soudního přezkumu od skutečného okamžiku změny okolností.

37. V řadě případů je doba zajištění v rozhodnutí o zajištění nebo v rozhodnutí o prodloužení jeho doby stanovena na 60 dnů a více. V roce 2018 se jednalo přibližně o třetinu z celkového počtu Veřejnému ochránci práv zaslaných rozhodnutí. V celkem 170 případech byla doba zajištění stanovena na 90 dnů a více. V těchto případech není možné soudní přezkum omezovat na přezkum rozhodnutí o zajištění nebo rozhodnutí o jeho prodloužení, jelikož by nebyl zachován „přiměřený interval“ přezkumu, za který lze ve shodě s návrhovatelem obecně považovat jeden měsíc.

38. K tomu lze podotknout, že soudní přezkum rozhodnutí o (prodloužení doby) zajištění ještě není ekvivalentní žádosti o propuštění ze zařízení – s možností iniciovat soudní přezkum případného negativního rozhodnutí. Správní soudy jsou při přezkumu správního rozhodnutí vázány skutkovým a právním stavem, který tu byl v době rozhodování správního orgánu (§ 75 odst. 1 s. ř. s.) a ani případná soudně dovozená výjimka (srov. rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 4. 9. 2019 č. j. 9 Azs 193/2019-48, odst. 45) nemůže svědčit právní jistotě účastníků řízení. To, zda konkrétní soud přistoupí k prolomení zásady plynoucí z § 75 s. ř. s. a zda se bude zabývat novými okolnostmi, závisí na posouzení soudu, bez jednoznačěji vymezených kritérií. Objeví-li se nové okolnosti, které činí jeho zajištění nezákonným, musí mít cizinec jistotu, že o zákonnosti zajištění bude soud urychleně rozhodovat i ve světle těchto nových okolností. Dalším argumentem ve prospěch uplatnění žádosti o propuštění vedle stávající možnosti obrany proti rozhodnutí o zajištění je skutečnost, že správní orgány mnohdy vydají rozhodnutí o prodloužení doby zajištění, aniž by provedly výslech cizince, a nemusí tedy obligatorně zjistit reálnou změnu okolností. Pokud by cizinec mohl uplatnit žádost o propuštění ze zařízení, měl by příležitost namítat změnu okolností (a doložit ji případnými důkazy), přičemž správní orgán by se s touto změnou musel meritorně vypořádat.

39. Ve svém vyjádření uvedla i několik případů podstatné změny okolností známé z úřední činnosti Veřejného ochránce práv. Ve všech případech se jednalo o zhoršení zdravotního stavu v důsledku omezení osobní svobody, bez ohledu na poskytnutý standard lékařské nebo psychologické péče. Provedené výzkumy přitom jednoznačně prokazují zásadní negativní dopady imigrační detence na duševní zdraví osob, a to i v zemích s vysokým standardem materiálních podmínek detence. Případy vlastního šetření ukazují, že osoby, na které napadená úprava dopadá, mohou například pocítit výrazný regres diagnostikovaných psychických obtíží. V konkrétním případě šetření došlo k regresu až po vydání napadeného rozhodnutí, v době probíhajícího řízení před správními soudy. S ohledem na třicetidenní lhůtu od právní moci rozhodnutí soudu nemohla stěžovatelka ihned uplatnit tyto nové důvody ani prostřednictvím žádosti o propuštění ze zařízení. Podala alespoň podnět k opětovnému posouzení důvodů zajištění v souladu s § 126 písm. a) zákona o pobytu cizinců na území České republiky a o změně některých zákonů, který však není žádným způsobem formalizován a proti způsobu jeho vyhodnocení se nelze bránit. Policie na základě uvedeného podnětu k přehodnocení důvodů trvání zajištění nepřistoupila, přičemž kasační stížnost v této věci je vedena pod sp. zn. 6 Azs 170/2019 (pozn. Ústavního soudu – ve věci již bylo rozhodnuto rozsudkem Nejvyššího správního soudu ze dne 13. 11. 2019 č. j. 6 Azs 170/2019-50).

40. Jestliže Ministerstvo vnitra v návrhu zákona, kterým se mění zákon č. 325/1999 Sb., o azylu, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony, č. j. MV-45817-7/OBP-2019, konstatuje, že dosavadní model § 129a cizineckého zákona neplnil zamýšlenou roli a jeho využitelnost je mizivá, dle vyjádření Veřejné ochránkyně práv lze důvod mizivé využitelnosti hledat právě v omezující lhůtě. Zajištěný cizinec s ohledem na napadenou úpravu fakticky stojí před volbou, zda se bude bránit proti rozhodnutí o zajištění (případně rozhodnutí o prodloužení zajištění), nebo s ohledem na omezující lhůty toto

rozhodnutí nenapadne a ponechá si možnost požádat o propuštění ze zařízení. Právní úprava soudního přezkumu zajištěných cizinců je nadto dlouhodobě specifická již tím, že o omezení svobody v jejich případě nerozhoduje soud, ale správní orgán. Tento aspekt není předmětem návrhu Nejvyššího správního soudu a Ústavní soud se jím již v minulosti jednou zabýval v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 10/08 ze dne 12. 5. 2009 (N 115/53 SbNU 427; 229/2009 Sb.). Tím spíše však musí být soudní přezkum nastaven způsobem, který bude citlivě reflektovat situaci cizinců a nebude představovat další překážky v přístupu k přezkumu nezávislým soudem.

IV. Ústní jednání

41. Ústavní soud v souladu s § 44 zákona o Ústavním soudu uvážil, že ve věci není třeba konat ústní jednání, neboť by nijak nepřispělo k dalšímu, resp. hlubšímu objasnění věci, než jak se s ní seznámil z písemných úkonů navrhovatele a účastníků řízení. Nenařizení ústního jednání odůvodňuje i skutečnost, že Ústavní soud nepovažuje za potřebné provádět ve věci dokazování. Ani účastník řízení, ani vedlejší účastníci řízení přitom konání ústního jednání nepožadovali.

V. Dikce napadeného ustanovení

42. Ustanovení § 129a odst. 3 zákona o pobytu cizinců zní takto:

„§ 129a

Žádost o propuštění ze zařízení

(3) Žádost o propuštění ze zařízení je cizinec oprávněn podat nejdříve po uplynutí 30 dní od nabytí právní moci rozhodnutí o zajištění, rozhodnutí o prodloužení doby zajištění cizince nebo rozhodnutí o nepropuštění ze zařízení, nepodal-li žalobu proti takovému rozhodnutí, nebo nejdříve po uplynutí 30 dní od právní moci posledního rozhodnutí o jeho žalobě proti rozhodnutí o zajištění cizince, rozhodnutí o prodloužení doby zajištění cizince nebo proti rozhodnutí o nepropuštění ze zařízení.“

VI. Podmínky meritorního posouzení návrhu a aktivní legitimace

43. Ústavní soud nejprve posuzoval otázku, zda je navrhovatel oprávněn podat návrh na zrušení napadených ustanovení cizineckého zákona. Podle čl. 95 odst. 2 Ústavy, dojde-li soud k závěru, že zákon, jehož má být při řešení věci použito, je v rozporu s ústavním pořádkem, předloží věc Ústavnímu soudu. Tuto úpravu dále rozvádí § 64 odst. 3 zákona o Ústavním soudu, podle kterého návrh na zrušení zákona nebo jeho jednotlivých ustanovení je oprávněn podat též soud v souvislosti se svou rozhodovací činností podle čl. 95 odst. 2 Ústavy. K tomu, aby obecný soud mohl zpochybnit ústavnost konkrétního zákona, resp. jeho jednotlivého ustanovení a věc předložit Ústavnímu soudu, je přitom nezbytná jeho reálná aplikace, a nikoli jen jeho hypotetické použití, resp. jiné širší souvislosti [srov. nálezy ze dne 29. 9. 2010 sp. zn. Pl. ÚS 33/09 (N 205/58 SbNU 827; 332/2010 Sb.), ze dne 6. 9. 2011 sp. zn. Pl. ÚS 11/10 (N 148/62 SbNU 277; 314/2011 Sb.), ze dne 2. 2. 2016 sp. zn. Pl. ÚS 14/15 (N 22/80 SbNU 257; 87/2016 Sb.) a usnesení ze dne 2. 12. 2008 sp. zn. Pl. ÚS 12/08 (U 12/51 SbNU 823)]. Musí jít tedy o zákon (jeho část), který překáží dosažení žádoucího (ústavně konformního) výsledku. Nebyl-li by odstraněn, byl by výsledek probíhajícího řízení jiný [srov. náleze ze dne 28. 1. 2014 sp. zn. Pl. ÚS 49/10 (N 10/72 SbNU 111; 44/2014 Sb.)].

44. Navrhovatel dospěl k závěru, že napadené ustanovení cizineckého zákona, které bylo v předmětném soudním řízení aplikováno, je v rozporu s ústavním pořádkem, a z tohoto důvodu navrhl Ústavnímu soudu, aby rozhodl o jeho zrušení. Ústavní soud považuje podmínky čl. 95 odst. 2 Ústavy a § 64 odst. 3 zákona o Ústavním soudu v předmětné věci za splněné, neboť jde skutečně o ustanovení zákona, které souvisí s rozhodovací činností navrhovatele a jehož má být při řešení věci bezprostředně použito. Jde tak o (konkrétní) kontrolu ústavnosti právní normy, jak plyne z předestření skutkového a právního základu věci.

45. Podle § 68 odst. 1 zákona o Ústavním soudu v řízení o zrušení zákonů a jiných právních předpisů platí, že nebyl-li návrh odmítnut a nevzniknou-li v průběhu řízení důvody pro zastavení řízení, je Ústavní soud povinen návrh projednat a rozhodnout o něm i bez dalších návrhů. Pro tento druh řízení před Ústavním soudem tedy platí zásada oficiality [srov. např. náleze ze dne 14. 5. 2019 sp. zn. Pl. ÚS 21/18 (N 77/94 SbNU 54; 173/2019 Sb.)]. Za této situace tak lze uzavřít, že byly splněny podmínky podle čl. 95 odst. 2 Ústavy a § 64 odst. 3 zákona o Ústavním soudu, za nichž může soud podat Ústavnímu soudu návrh na zrušení zákona, a návrh na zrušení napadeného ustanovení tak byl podán oprávněným navrhovatelem. Ústavní soud je k projednání tohoto návrhu příslušný [čl. 87 odst. 1 písm. a) ve spojení s čl. 95 odst. 2 Ústavy]. Návrh rovněž obsahuje veškeré zákonem požadované náležitosti a je přípustný ve smyslu ustanovení § 66 zákona o Ústavním soudu. Současně neexistuje žádný z důvodů pro zastavení řízení podle § 67 zákona o Ústavním soudu, ve znění zákona č. 48/2002 Sb.

VII. Legislativní proces přijetí napadených ustanovení

46. Ústavní soud v intencích § 68 odst. 2 zákona o Ústavním soudu, ve znění zákona č. 48/2002 Sb., přezkoumal, zda byla napadená ustanovení přijata a vydána v mezích Ústavou stanovené kompetence a ústavně předepsaným způsobem.

47. Navrhovatel nevznesl proti zákonodárné proceduře žádné námitky, nenamítal ani překročení Ústavou stanovené kompetence zákonodárce. S ohledem na principy procesní ekonomie proto není nutné tuto otázku blíže zkoumat a postačí, vedle přihlídnutí k vyjádřením předloženým Poslaneckou sněmovnou a Senátem, zjištění průběhu legislativního procesu z veřejně dostupného informačního zdroje na <https://www.psp.cz>.

48. Ústavní soud ověřil, že zákon o pobytu cizinců včetně napadeného ustanovení byl přijat ústavně předepsaným postupem, byl podepsán příslušnými ústavními činiteli a řádně vyhlášen.

49. Pro úplnost Ústavní soud dodává, že napadené ustanovení § 129a odst. 3 zákona o pobytu cizinců se v průběhu 8. legislativního období mělo stát předmětem zrušující novelizace. Usnesením vlády ze dne 21. 9. 2020 č. 931 byl schválen návrh zákona a uloženo k vypracování konečné znění vládního návrhu zákona (návrh, kterým se mění zákon č. 325/1999 Sb., o azylu, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony). Novelizovaný § 129a odst. 3 zákona o pobytu cizinců měl znít: „Cizinec je oprávněn kdykoli po nabytí právní moci rozhodnutí o zajištění nebo rozhodnutí o prodloužení doby zajištění podat žádost o propuštění ze zařízení. Cizinec je oprávněn žádost o propuštění ze zařízení opakovat, neuvede-li v ní jiné důvody, až po uplynutí 30 dní ode dne nabytí právní moci rozhodnutí o nepropuštění ze zařízení.“ Vládní návrh byl předložen Poslanecké sněmovně dne 1. 10. 2020 (tisk 1033/0). V důvodové zprávě bylo konstatováno, že navržená úprava vychází z právní úpravy přezkumu trvání důvodů vazby v trestním řádu, důvodová zpráva rovněž odkazovala zejména na již citovaný rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 4. 9. 2019 č. j. 9 Azs 193/2019-48, bod 37 odůvodnění a tam obsaženou argumentaci. Organizační výbor Poslanecké sněmovny projednání návrhu zákona doporučil dne 8. 10. 2020 a určil výbor pro bezpečnost jako garanční, nicméně projednávání návrhu bylo ukončeno s koncem volebního období.

VIII. Vlastní posouzení návrhu

50. Ústavní soud nejprve uvedl obecná (ústavněprávní) východiska posouzení návrhu [VIII. a)], poté se věnoval procedurálnímu omezení možnosti uplatnit žádost o propuštění ze zařízení [VIII. b)], poté stanovení intervalu periodického přezkumu zákonnosti omezení cizince na osobní svobodě a jeho dodržení v kontextu napadeného ustanovení [VIII. c)] a poté

požadavkům urychleného přístupu k soudnímu přezkumu a efektivity soudní ochrany v případech zvláště zranitelných osob [VIII. d)], se závěrečným dovětkem *obiter dictum*.

VIII. a) Obecná východiska

51. Ústavní soud musel předně vymezit hlediska ústavněprávního přezkumu, jež jsou relevantní pro posouzení napadené zákonné úpravy.

52. Na vnitrostátní úrovni jsou relevantní referenční hlediska ústavního přezkumu zakotvena v zárukách demokratického právního státu podle čl. 1 odst. 1 Ústavy ve spojení s čl. 8 odst. 1 Listiny, podle kterého platí, že „osobní svoboda je zaručena“.

53. Ustanovení čl. 36 odst. 1 Listiny poskytuje v rámci základního práva na soudní a jinou právní ochranu každému právo na přístup k soudu, tedy oprávnění domáhat se stanoveným postupem svého práva u nezávislého a nestranného soudu a ve stanovených případech u jiného orgánu. Rovněž podle záruky zakotvené v čl. 4 Ústavy jsou základní práva a svobody pod ochranou soudní moci. Toto kompetenční pravidlo brání zákonodárci v přijetí takové právní úpravy, která by v jednotlivých případech odňala soudům ochranu základních práv a svobod.

54. Přezkum ústavnosti právních norem musí dbát ve smyslu čl. 1 odst. 2 Ústavy také mezinárodních závazků státu, uplatňujících v kolizních vnitrostátních situacích svou aplikační přednost podle čl. 10 Ústavy, resp. na základě judikatury Soudního dvora Evropské unie (dále jen „SDEU“) odkazované podle čl. 10a odst. 1 Ústavy.

55. Podle čl. 9 odst. 1 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech „každý má právo na svobodu a osobní bezpečnost“.

56. Podle čl. 5 odst. 4 Úmluvy pak platí, že „každý, kdo byl zbaven svobody zatčením nebo jiným způsobem, má právo podat návrh na řízení, ve kterém by soud urychleně rozhodl o zákonitosti jeho zbavení svobody a nařídil propuštění, je-li zbavení svobody nezákonné“.

57. Uvedené ustanovení dává každé osobě zbavené osobní svobody právo podat návrh na řízení, v němž soud urychleně rozhodne o zákonitosti tohoto opatření a nařídí propuštění, je-li zbavení svobody nezákonné (rozsudek velkého senátu ESLP ze dne 9. 7. 2009 ve věci *Mooren proti Německu*, stížnost č. 11364/03, odst. 106; rozsudek ESLP ze dne 28. 10. 2003 ve věci *Rakevich proti Rusku*, stížnost č. 58973/00, odst. 43). Podle tohoto ustanovení má mít jednotlivec možnost domoci se přezkoumání zákonitosti trvání omezení jeho osobní svobody před soudem, jehož pravomoci i procesní záruky budou odpovídat požadavkům čl. 5 odst. 4 Úmluvy (rozsudek ESLP ze dne 21. 2. 1996 ve věci *Hussain proti Spojenému království*, stížnost č. 21928/93).

58. Evropský soud pro lidská práva opakovaně zdůraznil požadavek na procesní i materiální zákonitost zbavení svobody, jakož i na důležitost okamžité a urychlené soudní kontroly takového omezení (viz např. rozsudek ze dne 3. 10. 2006 ve věci *McKay proti Spojenému království*, stížnost č. 543/03, odst. 30). Účelem přezkumu garantovaného čl. 5 odst. 4 Úmluvy je tak dosažení toho, aby byl jedinec zbavený osobní svobody propuštěn za situace, kdy se omezení na osobní svobodě vyjeví nadále jako nezákonné. Jinými slovy, toto ustanovení Úmluvy zakotvuje procesní záruky proti pokračování zbavení svobody, které – i když bylo původně nařízeno zákonným způsobem – se poté mohlo stát nezákonným a ztratit veškeré ospravedlnění. Požadavky rychlosti a pravidelného soudního přezkumu v přiměřených intervalech ve smyslu čl. 5 odst. 4 Úmluvy a judikatury ESLP mají své opodstatnění v tom, že zajišťují, aby zadržená osoba nebyla vystavena nebezpečí, že zůstane zadržována i dlouho poté, co její zbavení svobody přestalo být odůvodněné (viz např. rozsudek ESLP ze dne 9. 1. 2003 ve věci *Shishkov proti Bulharsku*, stížnost č. 38822/97, odst. 88 a tam citovanou judikaturu).

59. Rozsah pozitivních závazků plynoucích z čl. 5 odst. 4 Úmluvy se nicméně liší v jednotlivých případech zbavení osobní svobody podle čl. 5 odst. 1 Úmluvy (rozsudek ESLP ze dne 29. 2. 1988 ve věci *Bouamar proti Belgii*, stížnost č. 9106/89). Jiná periodicita přezkumu

soudy musí být dle ESLP zajištěna v případech zbavení svobody podle čl. 5 odst. 1 písm. c) Úmluvy [tj. trestních vazeb, zde judikatura zásadně akceptuje intervaly v délce dvou měsíců (viz rozhodnutí ESLP o přijatelnosti stížnosti ve věci *Taylor proti Estonsku* ze dne 26. 6. 2012, § 53–55)]; odlišná již je dle čl. 5 odst. 1 písm. a) Úmluvy (tj. zadržení po odsouzení příslušným soudem, zde se již akceptuje doba kratší než rok) nebo dle čl. 5 odst. 1 písm. e) Úmluvy (zadržení osob duševně nemocných, zde se taktéž akceptuje doba kratší než rok). Rozdílné chápání periodického přezkumu v jednotlivých typových případech je ve vztahu k napadenému ustanovení rozhodující pro závěr o zjištění konformity vnitrostátní úpravy s Úmluvou.

60. Rozsah soudního přezkumu zákonnosti zbavení osobní svobody dle čl. 5 odst. 4 Úmluvy je v případech vyhošťování a vydávání [čl. 5 odst. 1 písm. f) Úmluvy] přitom toliko omezený. Přezkum ve věcech vyhošťování a vydávání tak nemusí být tak častý jako v případech zbavení svobody podle čl. 5 odst. 1 písm. c) Úmluvy (tj. trestních vazeb), kde judikatura zásadně akceptuje intervaly v délce dvou měsíců (viz citované rozhodnutí ESLP o přijatelnosti stížnosti ve věci *Taylor proti Estonsku* ze dne 26. 6. 2012, odst. 53–55).

61. Evropský soud pro lidská práva ve své judikatuře v zásadě akceptuje, pokud periodický přezkum zajištění cizince za účelem jeho vyhoštění probíhá v intervalech od dvou do čtyř měsíců (viz rozsudky ze dne 2. 10. 2012 ve věci *Abdulkhakov proti Rusku*, stížnost č. 14743/11, odst. 214; ze dne 5. 6. 2012 ve věci *Solijev proti Rusku*, stížnost č. 62400/10, odst. 57–62, či ze dne 5. 6. 2012 ve věci *Khodzhamberdiyev proti Rusku*, stížnost č. 64809/10, odst. 108–114; ze dne 2. 4. 2019 ve věci *Aboya Boa Jean proti Maltě*, stížnost č. 62676/16, odst. 77).

62. Z pohledu mezinárodních závazků je vedle požadavku periodicity rovněž zásadní urychlenost přístupu k soudu, s tím, že pokud o zbavení osobní svobody nerozhodoval sám soud, pak se neuplatní domněnka tzv. inkorporované kontroly zbavení osobní svobody již v rámci samotného „prvotního“ rozhodnutí (rozsudek ze dne 18. 7. 1971 ve věci *De Wilde, Ooms a Versyp proti Belgii*, stížnosti č. 2832/66, 2835/66 a 2899/66). V obecné rovině tak lze uzavřít, že čl. 5 odst. 4 Úmluvy má zvýšený význam právě v případech, kdy ke zbavení osobní svobody došlo na podkladě rozhodnutí správního orgánu – což je právě případ zajištění za účelem správního vyhoštění, popřípadě jeho prodloužení aj. Urychlený přístup k prvotnímu přezkumu zákonnosti zajištění je zde rozhodující, protože tehdy poprvé se má soudní orgán možnost zabývat oprávněností omezení jedince na základních právech, se správními orgány se ztotožnit, případně jejich rozhodnutí zrušit a nařídit propuštění osoby. Požadavek urychlenosti se proto obecně uplatní v případě přezkumu zákonnosti zajištění za účelem správního vyhoštění silněji než u jiných typových případů omezení osobní svobody. Faktory ovlivňující zákonnost zajištění se taktéž budou pravděpodobně rychleji vyvíjet v situacích, ve kterých řízení pokračuje (jako v případech zajištění za účelem vyhoštění), než v situacích řízení ukončeného po zjištění všech relevantních okolností (např. odsouzení příslušným soudem nebo nařízení povinného psychiatrického léčení soudem na základě lékařských zpráv potvrzujících nebezpečnost osoby).

63. Pozitivní závazek státu zajistit periodicitu přezkumu zajištění v přiměřených časových odstupech konečně vyvěrá v rovině unijního práva z čl. 15 odst. 3 návratové směrnice, podle kterého „v každém případě je zajištění přezkoumáváno v přiměřených časových odstupech na žádost dotčeného státního příslušníka třetí země nebo z moci úřední. V případě dlouhodobého zajištění podléhá tento přezkum soudnímu dohledu“ (k výkladu tohoto ustanovení viz rozsudek SDEU ze dne 5. 6. 2014 ve věci C-146/14 PPU *Ali Mahdi*), lze však shrnout, že SDEU se doposud tím, co znamená „přiměřený časový odstup“, nezabýval. Dané ustanovení procedurální směrnice odpovídá požadavku čl. 6 Listiny základních práv Evropské unie, dle níž má každý právo na svobodu a osobní bezpečnost.

VIII. b) Procedurální omezení žádosti o propuštění ze zařízení

64. Ústavní soud se zabýval tvrzeným rozporem napadeného ustanovení s požadavkem periodicity, včasnosti a efektivity soudního přezkumu ve smyslu čl. 5 odst. 4 Úmluvy, jakož i s čl. 36 odst. 1 Listiny ve spojení s čl. 8 Listiny, a to ve spojení s námitkou snížení procedurální ochrany základních práv, k němuž mělo dojít zavedením napadené úpravy cizineckého zákona.

65. Ústavní soud proto shrnuje, že napadené ustanovení je z pohledu práv jednotlivce (cizince) relevantní v situaci jeho zajištění za účelem správního vyhoštění, přičemž toto zajištění je svého druhu omezením osobní svobody. V takovém případě se může jednat – vedle klasického soudního přezkumu rozhodnutí o zajištění (či jeho prodloužení) – domáhat po správním orgánu propuštění na svobodu prostřednictvím žádosti o propuštění ze zařízení dle § 129a zákona o pobytu cizinců (proti eventuálnímu nevyhovujícímu rozhodnutí policie lze brojit rovněž žalobou podle § 65 s. ř. s.). Napadené ustanovení § 129a odst. 3 zákona o pobytu cizinců však stanoví omezující lhůtu pro podání žádosti o propuštění ze zařízení, což by mohlo být problematické z pohledu zajištění periodicity soudního přezkumu zákonnosti omezení na osobní svobodě. Podle navrhovatele toto ustanovení v konečném důsledku znemožňuje cizinci přístup k včasné, efektivní a periodické ochraně práva na osobní svobodu. Oprávnění žádat o propuštění, které zakotvuje, je dle navrhovatele pouze iluzorní. Podle souhlasného stanoviska Veřejného ochránce práv pak z jeho monitorovací činnosti plyne, že napadené ustanovení znemožňuje včasné a efektivně reflektovat podstatnou změnu okolností u zajištěné osoby (zejména ve zdravotním stavu), pročež ta je značný čas potenciálně nezákonně zadržena, nadto bez přístupu k soudu.

66. Do 31. 12. 2013 probíhalo řízení o propuštění ze zajištění tak, že se cizinec obracel přímo na civilní soudy s návrhem na propuštění, které jeho návrh urychleně projednaly. Dle § 200o odst. 1 o. s. ř., ve znění účinném do 31. 12. 2013, platilo: „Jestliže nebylo ukončeno zajištění cizince podle zvláštního právního předpisu, může se cizinec obrátit na soud s návrhem, aby nařídil jeho propuštění na svobodu z důvodu, že nejsou splněny podmínky pro trvání jeho zajištění stanovené zvláštním právním předpisem.“; tímto zvláštním předpisem byl cizinecký zákon. Podle § 200u odst. 1 o. s. ř. v témže znění byl soud povinen návrh projednat přednostně a s největším urychlením. Procedurální omezení někdejší úprava rovněž obsahovala, podle § 200t věty druhé o. s. ř., ve znění účinném do 31. 12. 2013, totiž platilo: „Byl-li návrh zamítnut, přísluší navrhovateli právo domáhat se ze stejných důvodů dalšího přezkoumání zákonnosti trvání zajištění nejdříve po uplynutí 3 týdnů od právní moci rozhodnutí.“ S účinností novely č. 303/2013 Sb. došlo ke sjednocení postupu při zajištění cizince a jeho propuštění ze zajištění tak, že nadále je příslušným orgánem nejprve policie a následný přezkum soudem je zajištěn prostředky správního soudnictví podle soudního řádu správního. Zároveň byl novelou č. 303/2013 Sb. zaveden přezkoumávaný institut žádosti o propuštění ze zařízení podle § 129a zákona o pobytu cizinců, o které policie rozhodne bez zbytečného odkladu. Podle § 126 písm. b) zákona o pobytu cizinců je policie povinna neprodleně po zajištění poučit cizince o možnosti podat žádost o propuštění ze zařízení. Policie cizince rovněž poučuje o možnosti podat žalobu ve správním soudnictví, ať už proti rozhodnutí o zajištění, anebo nepropuštění ze zařízení.

67. Z porovnání legislativního uchopení institutů je zjevné, že přímý přístup k soudu (bez předchozí žádosti o propuštění adresované správnímu orgánu) vedl ve všech procesních stadiích k pružnějšímu prvotnímu přístupu k soudnímu rozhodování o relevanci argumentace pro propuštění. Jakmile bylo jednou o návrhu na propuštění rozhodnuto, byla zde stanovena omezující lhůta pro případné další uplatnění návrhu v délce tří týdnů – jednalo-li se o návrh stejného obsahu. Na rozdíl od současné úpravy ve znění napadeného ustanovení tedy byla dříve stanovena lhůta kratší, vázaná pouze na (soudní) rozhodnutí o materiálně totožném návrhu na propuštění.

68. K důležitosti přístupu k periodickému soudnímu přezkumu v případě osob omezených na osobní svobodě se tento soud vyjádřil v obecných východiscích tohoto nálezu, i v těchto intencích však Ústavní soud posuzoval návrh se zohledněním principu minimalizace zásahu do činnosti ostatních orgánů veřejné moci. Ochrana ústavnosti je existenciálně spojena mimo jiné s onou minimalizací zásahu, proto Ústavní soud k samotnému rušení ať již rozhodnutí orgánů veřejné moci, či právního předpisu (nebo jeho jednotlivého ustanovení) přistupuje restriktivně [srov. k tomu přiměřeně například nálezy Ústavního soudu ze dne 9. 2. 2011 sp. zn. IV. ÚS 1521/10 (N 15/60 SbNU 153) nebo ze dne 8. 10. 1996 sp. zn. Pl. ÚS 5/96 (N 98/6 SbNU 203; 286/1996 Sb.)].

69. V obecné rovině nelze namítané snížení procedurálního standardu ochrany základních práv (zde přístupu k soudu dle čl. 36 odst. 1 Listiny ve spojení s právem na osobní svobodu dle čl. 8 Listiny) spatřovat toliko v prodloužení, zkrácení, popřípadě novém zavedení omezující lhůty po předchozí absenci takového ustanovení, jak naznačuje navrhovatel. Pouhé stanovení zákonných lhůt není z pohledu Ústavního soudu otázkou ústavnosti, nedosahuje-li toto procedurální omezení míry, v níž je základní právo omezeno natolik, že dojde k jeho významnému ohrožení nebo vyprázdnění. Jinými slovy, Ústavní soud neshledá protiústavnost v samotné existenci lhůty (ani v tom, že je taková lhůta z povahy věci restriktivní), nýbrž ve vyloučení možnosti uplatňovat základní práva [srov. nálezy sp. zn. Pl. ÚS 15/09 ze dne 8. 7. 2010 (N 139/58 SbNU 141; 244/2010 Sb.), bod 55 a násl.]. V duchu nálezu sp. zn. Pl. ÚS 36/01 ze dne 25. 6. 2002 (N 80/26 SbNU 317; 403/2002 Sb.) a východisek výše nastíněných se tento soud již v minulosti vyjádřil, že je zapotřebí podrobit přezkumu ústavnosti danou úpravu jako celek. Proto musel Ústavní soud zvážit, zda je to právě napadené ustanovení cizineckého zákona en bloc, které znemožňuje (tedy zda vůbec, a pokud ano, tak proč) cizinci přístup k periodické, včasné a efektivní soudní kontrole (trvání) důvodů zajištění.

70. Nejprve tedy Ústavní soud nastíní okamžik, kdy může cizinec uplatnit žádost o propuštění ze zařízení ve smyslu napadeného ustanovení a kdy ji uplatnil konkrétně žalobce.

71. Pro další posouzení Ústavním soudem je podstatné, že možnost podat žádost o propuštění ze zajištění ke správnímu orgánu je sice procedurálně zásadním způsobem omezena, když podle dikce napadeného ustanovení je cizinec oprávněn podat žádost o propuštění ze zařízení – za situace, kdy se proti těmto rozhodnutím soudně nebránil – nejdříve po uplynutí 30 dní od nabytí právní moci rozhodnutí o zajištění, rozhodnutí o prodloužení doby zajištění cizince nebo pokračování rozhodnutí o nepropuštění ze zařízení. [Podal-li cizinec žalobu proti některému z rozhodnutí, může žádost podat „nejdříve po uplynutí 30 dní od právní moci posledního rozhodnutí o jeho žalobě proti rozhodnutí o zajištění cizince, rozhodnutí o prodloužení doby zajištění cizince nebo proti rozhodnutí o nepropuštění ze zařízení“, přičemž toto omezení se pochopitelně vztahuje pouze na rozhodování prvostupňových soudů a netýká se řízení o (případné) kasační stížnosti.] Možnost podat žalobu proti rozhodnutí o zajištění či jeho prodloužení však oproti tomu nijak omezena není. V obecné rovině může dojít (a dochází) ke kumulaci soudního přezkumu jednotlivých po sobě jdoucích správních rozhodnutí. Pro posouzení Ústavním soudem je zásadní, že ve všech typových případech správního rozhodnutí o (trvání) omezení osobní svobody ve smyslu zákona o pobytu cizinců se správní soudy v rámci přezkumu zabývají tím, zda je cizinec omezen na osobní svobodě oprávněně, resp. zda trvá reálný účel zajištění ve smyslu čl. 15 odst. 4 návratové směrnice (viz rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 8. 6. 2017 č. j. 10 Azs 101/2017-28), a již na tomto místě tak lze hovořit o periodickém dohledu nad zákonností zajištění ve smyslu čl. 5 odst. 4 Úmluvy.

72. Stav periodicity soudního přezkumu byl v konkrétním případě stěžovatele následující. K pravomocnému přezkumu jednotlivých žalob prvostupňovými soudy došlo postupně dne 6. 6. 2017, 1. 9. 2017 a 28. 11. 2017, a interval soudního přezkumu zákonnosti omezení stěžovatele na osobní svobodě tak byl 87 až 88 dní. Jak plyne ze shrnutí podání navrhovatele (bod 9 tohoto nálezu) a správního spisu, s ohledem na postupný sled soudních

rozhodnutí a paralelně i správních rozhodnutí mohl stěžovatel mezi prvním a druhým soudním rozhodnutím žádat o propuštění ze zařízení ve smyslu § 129a odst. 3 zákona o pobytu cizinců v průběhu jediného týdne z celkového intervalu 87 dní – nejprve čekal na uplynutí třicetidenní lhůty po právní moci soudního rozhodnutí, poté bylo o jeho zajištění znovu rozhodnuto a musel nově vyčkat uplynutí omezující lhůty od právní moci správního rozhodnutí. Mezi druhým a třetím rozhodnutím soudu mohl o propuštění ze zařízení žádat pouhé dva dny. Stěžovatel pokaždé žádost uplatnil předčasně, a té pak nebylo správními orgány (kvazimeritorně) právě pro nedodržení lhůty vyhověno.

73. Ústavní soud se proto dále zabýval otázkou, zda se osobám omezeným na osobní svobodě dostává periodického přezkumu v intervalech garantovaných Úmluvou a zda procedurální omezení podání žádosti o propuštění ze zařízení ve smyslu § 129a odst. 3 zákona o pobytu cizinců odpovídá minimálnímu standardu zakotvenému v čl. 5 odst. 4 Úmluvy. Jak plyne z části VIII. a), věnované obecným východiskům, klíčovým je vedle urychlenosti soudního přezkumu právě zajištění jeho efektivity a periodicity.

VIII. c) Stanovení intervalu periodického přezkumu zákonnosti zajištění a jeho dodržení v kontextu napadeného ustanovení

74. Základním východiskem navrhovatele je skutečnost, že k přezkumu zákonnosti trvání zajištění ve smyslu čl. 5 odst. 4 Úmluvy má docházet v pravidelných periodách v délce jednoho měsíce. Navrhovatel v tomto vycházel z vlastní judikatury (viz rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 4. 9. 2012 č. j. 7 As 97/2012-26, č. 2780/2013 Sb. NSS), v níž konstatoval, že osoby omezené na osobní svobodě mají mít Úmluvou garantovaný periodický přístup k soudnímu přezkumu trvání zajištění ve zhruba měsíčních intervalech, stejně jako je tomu v případech vazby – vycházel přitom právě z judikatury ESLP týkající se vazeb, zejm. rozsudek ze dne 24. 4. 2012 ve věci *Medvedev proti Rusku*, stížnost č. 34184/03. Jinými slovy, že každý měsíc (či – jak je v návrhu uvedeno – 30 dnů) má mít soud příležitost přezkoumat, zda zákonnost zajištění trvá.

75. Určení konkrétního intervalu přezkumu se tak jeví z pohledu dodržení standardů Úmluvy jako klíčové, protože – jak bylo výše demonstrováno na konkrétním případě stěžovatele před Nejvyšším správním soudem – souběžným působením více faktorů, zejména zákonné žalobní lhůty, reality soudního rozhodování a omezující lhůty § 129a odst. 3 zákona o pobytu cizinců, může naprosto běžně dojít k situaci, kdy se měsíční interval přístupu jednotlivce k přezkumu zákonnosti zajištění výrazně překročí.

76. Ústavní soud dospěl ve světle judikatury ESLP k závěru, že základní východisko Nejvyššího správního soudu týkající se garance přístupu k periodickému přezkumu v právě měsíčních intervalech je zapotřebí korigovat. Jak bylo výše uvedeno v obecných východiscích, ESLP sice neposkytuje obecnou odpověď na to, co rozumí „přezkumem v přiměřených (rozumných) intervalech“ ve smyslu čl. 5 odst. 4 Úmluvy, a setrvale zdůrazňuje specifické okolnosti jednotlivých důvodů omezení osobní svobody (srov. rozsudek ESLP ze dne 20. 7. 2017 ve věci *Lorenz proti Rakousku*, stížnost č. 11537/11), v konkrétních případech nicméně dovedl, že intervaly mezi dvěma až čtyřmi měsíci byly slučitelné s Úmluvou, zatímco šestiměsíční interval již požadavky plynoucí z čl. 5 odst. 4 Úmluvy nenaplnil (srov. již citovaný rozsudek ESLP ze dne 2. 10. 2012 ve věci *Abdulkhakov proti Rusku*, stížnost č. 14743/11, odst. 214 a 216 odůvodnění).

77. Soudní přezkum zákonnosti zajištění tak dle ESLP ve skutečnosti nemusí být tak častý jako v případě vazby, a to s ohledem na rozsah přezkumu, který v případě zajištění nezahrnuje posouzení „nezbytnosti“ zajištění (rozsudek ESLP ze dne 2. 10. 2012 ve věci *Abdulkhakov proti Rusku*, stížnost č. 14743/11, odst. 214). Argument navrhovatele, že by se pravidelnost přezkumu měla blížit periodicitě rozhodování o důvodech trvání vazby či že je nezákonný pobyt na území oproti podezření ze spáchání trestné činnosti „mírnější“, proto je

požadavek na urychlenost přezkumu o to vyšší, tak nemá oporu v rozhodovací činnosti ESLP, jehož judikatura ve vazebních věcech není bez dalšího přenositelná na případy zajištění.

78. Optikou garance dvou až čtyřměsíčního intervalu periodické soudní kontroly ve smyslu čl. 5 odst. 4 Úmluvy je pak třeba hodnotit ústavnost zákonného omezení podání žádosti o propuštění ze zařízení. Bezmála tříměsíční interval ve věci stěžovatele před Nejvyšším správním soudem lze hodnotit jako souladný s Úmluvou. Tím Ústavní soud nevylučuje, že by národní úprava nemohla být vstřícnější a založit vyšší standard ochrany, než požaduje Úmluva. Z pohledu pozitivních závazků plynoucích z čl. 5 odst. 4 Úmluvy a se zohledněním procesního uchopení zákona o pobytu cizinců však Ústavní soud uzavřel, že napadené ustanovení není protiústavní, jelikož pravidelnému přezkumu zajištění v přiměřených časových odstupech nebrání.

79. Jakkoliv dosavadní judikatura správních soudů a návrh podaný Ústavnímu soudu zdůrazňují, že cizinec má procesní možnost volby, zda se bude bránit přímo proti rozhodnutí o zajištění (případně rozhodnutí o prodloužení doby zajištění), nebo toto rozhodnutí nenapadne a ponechá si možnost požádat o propuštění ze zařízení (Nejvyšším správním soudem označovaná jako Sophiina volba, viz rozsudek ze dne 31. 7. 2020 č. j. 5 Azs 106/2020-42), přičemž stanovisko Veřejného ochránce práv rovněž zdůrazňuje až mizivou využitelnost institutu žádosti o propuštění ze zařízení podle § 129a zákona o pobytu cizinců s ohledem na omezující lhůtu v odst. 3 téhož ustanovení, z pohledu ústavněprávní relevance výše uvedeného je podstatné, že se prostřednictvím těchto institutů (buť v jejich postupném sledu) cizinci dostává v pravidelných intervalech ve smyslu Úmluvy odpovědi na to, zda důvody omezení osobní svobody stále trvají.

80. Jinými slovy, skutečnost, že cizinec s ohledem na procesní sled různých procesních prostředků ochrany uplatní žádost o propuštění ze zařízení až po delším časovém odstupu od prvotního zajištění (příp. nepožádá o propuštění v průběhu detence vůbec), ještě sama o sobě o rozporu s čl. 5 odst. 4 Úmluvy nesvědčí – za situace, kdy je pravidelný přezkum zákonnosti omezení na osobní svobodě zajištěn jinak (resp. jinými způsoby přezkumu). Právě tak je tomu i v nyní projednávané věci.

81. Na tomto závěru nic nemění stanovisko Veřejného ochránce práv, že zmíněné prostředky ochrany proti omezení cizince na osobní svobodě [soudní přezkum zákonnosti zajištění (či jeho prodloužení) a paralelní žádost o propuštění ze zajištění (s navazujícím soudním přezkumem)] nejsou ekvivalentními opravnými prostředky proti omezení na osobní svobodě. V této souvislosti vyjádření Veřejného ochránce práv akcentuje procesní úskalí z pohledu práv zajištěné osoby, tedy že se před prodloužením zajištění zpravidla neprovádí výslech cizince a ten v zásadě ani nedostává reálnou příležitost změnu okolností řádně tvrdit a doložit, jako by automaticky činil v případě využití institutu žádosti o propuštění ze zařízení dle § 129a zákona o pobytu cizinců. K tomu lze konstatovat, že jakkoliv výslech u prodloužení zajištění není pravidlem, pokud se změní okolnosti a například zhorší zdravotní stav cizince, ten má správnímu orgánu tuto skutečnost tvrdit a doložit (tedy oznámit a doložit správnímu orgánu stejné skutečnosti, které by se staly obsahem a přílohou žádosti o propuštění). V těchto případech (vedle toho, kdy takové okolnosti obligatorně vyplynou) má správní orgán jednat ex officio [§ 126 písm. a) zákona o pobytu cizinců na území České republiky a o změně některých zákonů], a pakliže s ohledem na nové okolnosti již není možné realizovat účel zajištění, případně sice trvají důvody zajištění, ale osoba již nemůže být držena v detenci, má policie bezodkladně rozhodnout o propuštění ze zajištění. Pokud tak správní orgán neučiní (popřípadě otálí s rozhodnutím o propuštění), upozorňuje Ústavní soud na skutečnost, že stávající judikatura správních soudů dosud nevyloučila obranu prostřednictvím zásahové žaloby ve smyslu § 82 s. ř. s. (k uplatnění zásahových žalob v případě „otálení“ správních orgánů s rozhodnutím ex officio viz rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 9. 3. 2017 č. j. 1 As 292/2016-28). Pro tuto problematiku je podstatné, že vedle dosud neuzavřené cesty

(subsidiárních) zásahových žalob, jejichž rozšířená volba by mohla být z pohledu koncepce správního soudnictví nežádoucí, mohou v dosud probíhajícím soudním řízení (v obou jeho instancích) účastníci namítat mimořádnou změnu okolností, a to i kdyby nastala až po datu přezkoumávaného rozhodnutí. Tyto podstatné změny v průběhu detence, jako je významné zhoršení zdravotního stavu zajištěné osoby, vyjevení statusu zvláště zranitelné osoby nebo odpadnutí reálného účelu zajištění (pro nerealizovatelnost vyhoštění s ohledem na pozitivní závazky plynoucí z čl. 3 Úmluvy), přitom musí správní soudy ve své rozhodovací činnosti zohlednit vždy, což – jak bude níže rozvedeno – plyne především z judikatury ESLP, SDEU a rovněž z judikatury Nejvyššího správního soudu.

VIII. d) Urychlený přístup k soudnímu přezkumu a efektivita soudní ochrany v případech zvláště zranitelných osob

82. Návrh předložený Ústavnímu soudu vycházel z mylného předpokladu, že požadavkům Úmluvy vyhovuje toliko periodicita přezkumu v řádu měsíce. Touto optikou bylo pro navrhovatele napadené ustanovení jako celek – se svou omezující podmínkou 30 dnů – v každém případě protiústavní. Ačkoliv Ústavní soud tento předpoklad navrhovatele korigoval v části VIII c), je si vědom, že návrh byl uplatněn i s ohledem na již zmíněnou (ne)možnost namítat vskutku významné okolnosti nově vzniklé během zajištění, což jako riziko akcentovala ve svém vyjádření i Veřejná ochránkyně práv. Imanentní součástí periodického přezkumu je tedy dle navrhovatele i to, aby se mimořádným případům změny okolností vůbec mohlo dostat soudního přezkumu efektivně.

83. Samotná možnost zohlednit mimořádné okolnosti na první pohled souvisí spíše než s požadavkem periodicity přezkumu trvání důvodů zajištění s požadavkem jeho urychlenosti a efektivnosti ve smyslu čl. 5 odst. 4 Úmluvy. Tento aspekt je však pro závěr o ústavnosti napadeného ustanovení rovněž významný, a oba aspekty proto považoval Ústavní soud za vzájemně spjaté. Závěr Ústavního soudu, že stávající úprava cizineckého zákona v obecné rovině (optikou standardů Úmluvy) nebrání periodickému přezkumu, totiž nemění nic na tom, že by mohly nastat ve své podstatě výjimečné případy, kdy by periodicita přezkumu nebyla dle výše nastíněných vodítek excesivní, avšak s ohledem na specifické okolnosti by se jednotlivci nedostalo přístupu k soudu včas. Jinými slovy, soud by se mimořádnými okolnostmi zabýval až v situaci, kdy by cizinec byl po značnou dobu zajištěn nezákonně. Během plynoucí (omezující lhůty) zakotvené v § 129a odst. 3 zákona o pobytu cizinců podle Ústavního soudu mohou nastat takové mimořádné okolnosti, které je namístě reflektovat urychleně tak, aby vůbec bylo možné hovořit o efektivním soudním přezkumu jako takovém. Ostatně nelze opomenout, že sám žalobce (stěžovatel) ve správním řízení doložil lékařskou zprávu o zhoršení svého zdravotního stavu, a domáhal se tedy zohlednění těchto mimořádných okolností cestou (předčasné) žádosti o propuštění. Ústavní soud se proto pro úplnost dále zabýval tím, zda omezující procedurální podmínka napadeného ustanovení včasný a efektivní přezkum umožňuje i ve výše zmíněných výjimečných případech.

84. Podle zákonné úpravy by měly mít všechny zajištěné osoby (bez ohledu na svůj stav) urychlený přístup k soudu. Proti rozhodnutí o zajištění cizince (§ 124 zákona o pobytu cizinců), prodloužení doby jeho zajištění (§ 125 odst. 2 zákona o pobytu cizinců), případně rozhodnutí o nepropuštění ze zařízení (§ 129a téhož zákona) nelze podat řádný opravný prostředek před správními orgány (rozklad). Tato rozhodnutí nabývají právní moci oznámením, přičemž lze proti nim brojit žalobou ve správním soudnictví podle § 65 s. ř. s, kterou lze v souladu s obecnou lhůtou pro správní rozhodnutí v cizineckých věcech podat ve lhůtě třiceti dnů. Správní žaloba se přitom stává první ochranou proti rozhodnutí o zajištění, opětovném prodloužení zajištění nebo nepropuštění. To odpovídá dikci jak čl. 5 odst. 4 Úmluvy, tak i čl. 15 odst. 2 návratové směrnice a čl. 26 odst. 2 procedurální směrnice, z nichž plyne jednoznačný požadavek na zajištění urychleného přístupu k soudnímu přezkumu. Jakýkoli nástroj podmiňující přístup

k soudnímu přezkumu podáním opravného prostředku, o kterém nerozhoduje nezávislý soud, by přístup k soudnímu přezkumu oddaloval. O žádosti o propuštění ze zařízení podle § 129a zákona o pobytu cizinců musí správní orgán rozhodnout bez zbytečného odkladu podle § 71 odst. 1 zákona č. 500/2004 Sb., správní řád, pakliže by tak neučinil, lze uplatnit nástroje na ochranu proti nečinnosti (§ 80 správního řádu), včetně tzv. nečinnostní žaloby (§ 79 a násl. s. ř. s.). Požadavek urychlenosti soudního rozhodování se v rovině podústavní promítá do stanovení procesní lhůty pro postoupení žaloby, vyjádření policie a předložení správního spisu soudu, kterou § 172 odst. 4 zákona o pobytu cizinců stanoví na 5 dnů. Prvostupňový správní soud musí posléze o žalobě proti rozhodnutí o zajištění cizince, prodloužení zajištění nebo proti rozhodnutí o nepropuštění ze zařízení rozhodnout podle § 172 odst. 5 zákona o pobytu cizinců do 7 pracovních dnů od doručení správního spisu. Soud vyhotoví své rozhodnutí a učiní potřebná opatření k doručení stejnopisu rozsudku cizinci do vlastních rukou bez zbytečného odkladu (§ 54 odst. 3 in fine s. ř. s.), odpadá tedy možnost soudce vyžádat si prodloužení lhůty pro vyhotovení rozsudku u předsedy soudu. Je-li rozhodnutí o zajištění, prodloužení zajištění nebo o nepropuštění ze zařízení zrušeno (a výsledkem soudního přezkumu je tak požadavek propuštění cizince na svobodu), soudy o tom v souladu s § 127 odst. 1 písm. b) zákona o pobytu cizinců neprodleně vyrozumí policii, aby byl cizinec ihned propuštěn na svobodu [garance konformního přezkumu v souladu s čl. 5 odst. 4 Úmluvy musí být zajištěna nezávislým soudem, který musí mít dle ESLP pravomoc nařídit propuštění (viz rozsudek ESLP ze dne 25. 10. 2012 ve věci *Buishvili proti České republice*, stížnost č. 30241/11)].

85. Již na tomto místě je ale zjevné, že právě u výjimečných případů cizinců stížených mimořádnými změnami okolností nemusí vést samotná stávající úprava (bez ústavně konformní interpretace) k urychlenému přístupu k soudu a včasnému a efektivnímu přezkumu. U zajištění za účelem správního vyhoštění se uplatní obecná žalobní lhůta 30denní (§ 172 odst. 1 zákona o pobytu cizinců na území České republiky a o změně některých zákonů), oproti rozhodnutí o správním vyhoštění, které lze napadnout v 10denní lhůtě (dle odst. 2 téhož ustanovení) tedy nemusí soud v případě nezákonnosti zasáhnout včas. V kombinaci s omezující procedurální podmínkou nyní napadeného ustanovení (a realitou rozhodovací praxe popsanou návrhovatelem i Veřejnou ochránkyní práv) by v těchto výjimečných případech i podle Ústavního soudu ve výsledku nemusela být zajištěna efektivita soudního přezkumu.

86. Z důvodu náhlého zhoršení zdravotního stavu může dospělý jedinec i v průběhu zajištění nabýt postavení zvláště zranitelné osoby oproti ostatním osobám v zajištění, přičemž tato okolnost je klíčová pro posouzení zákonnosti zajištění s ohledem na čl. 3 Úmluvy, který zakotvuje zákaz nelidského nebo ponižujícího zacházení (rozsudek ESLP ze dne 3. 5. 2016 ve věci *Abdi Mahamud proti Maltě*, stížnost č. 56796/13). Obava o osoby stížené významným zhoršením tělesného či duševního zdravotního stavu je tak pojmově spjata s pozitivními závazky státu plynoucími z čl. 3 Úmluvy, které požadavek urychlenosti a efektivity soudního přezkumu zesilují. Jednotlivec by měl mít možnost obrátit se co nejdříve na soud, který se podmínkami detenčního centra s ohledem na stav cizince bude mít možnost zabývat tak, aby trvání detence jeho zhoršující se stav neprohlubovalo. Podle § 176 odst. 3 zákona o pobytu cizinců ostatně platí, že nelze-li zdravotní služby poskytnout v zařízení, zajistí ministerstvo poskytnutí těchto služeb u poskytovatele zdravotních služeb mimo zařízení; podle § 126b odst. 2 cizineckého zákona pak nelze vyloučit ani povinnost policie zajištění ukončit, pakliže dojde k významnému poškození zdraví zajištěného cizince nebo k potřebě dlouhodobé hospitalizace. I proto je třeba zajistit urychlený přezkum zákonnosti zajištění ve smyslu čl. 5 odst. 4 Úmluvy se zohledněním změny okolností s ohledem na to, že detence jako celek může být od jistého okamžiku nadále nezákonnou. Ústavní soud připomíná, že případné déletrvající nezákonné omezení na osobní svobodě je u zranitelných osob z pohledu ochrany práv jednotlivce o to drastičtější.

87. Procedurální omezení uplatnění žádosti o propuštění na 30 dnů od právní moci buďto jednotlivých rozhodnutí o omezení na osobní svobodě, případně od rozhodnutí o žalobě proti nim, implicitně předpokládá, že omezení jednotlivce na osobní svobodě v daný okamžik není nezákonné, neb se soud v nedávné době (maximálně 30 dnů) k uplatněné žalobě zákonností zajištění zabýval a shledal je zákonným, případně se jím momentálně zabývá (jestliže cizinec žalobu ve třicetidenní lhůtě od prvotního zajištění neuplatnil, mohl po jejím uplynutí požádat o propuštění). Omezující zákonnou procedurální podmínku napadeného ustanovení, která by mohla být nepřiměřeně omezující pro výjimečné případy, ale ve své podstatě prolamuje judikatura ESLP a SDEU, kterou reflektovala i recentní ústavně konformní judikatura Nejvyššího správního soudu.

88. Rozhoduje-li soud o zákonnosti rozhodnutí o zajištění (či jeho prodloužení), je povinen přihlédnout k některým významným okolnostem, jež vyšly najevo po vydání rozhodnutí. Probíhá-li dosud řízení o přezkumu zákonnosti zajištění před správními soudy (a to v obou instancích), musejí správní soudy vždy zohlednit významné změny okolností u cizince omezeného na osobní svobodě, jako je zhoršení zdravotního stavu, vyjevení statusu zvláště zranitelné osoby nebo odpadnutí reálného účelu zajištění pro nerealizovatelnost účelu zajištění s ohledem na pozitivní závazky plynoucí z čl. 3 Úmluvy (srov. rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 6. 5. 2016 č. j. 10 Azs 256/2015-55). ESLP se opakovaně vyjádřil, že čl. 5 odst. 4 Úmluvy negarantuje soudní přezkum v rozsahu, který by opravňoval soud nahradit svým uvážením rozhodující orgán ve všech aspektech případu, včetně vhodnosti přijatého opatření. Přezkum by měl být nicméně dostatečně široký na to, aby umožňoval posouzení podmínek, které jsou nezbytné pro zhodnocení „zákonnosti“ zbavení svobody ve smyslu čl. 5 odst. 1 Úmluvy (srov. rozsudek ESLP ze dne 29. 8. 1990 ve věci *E. proti Norsku*, stížnost č. 11701/85, odst. 50). Z judikatury ESLP však neplynou podrobnější pravidla pro posouzení zákonnosti. SDEU se při výkladu čl. 15 odst. 4 návratové směrnice vyjádřil k rozsahu přezkumu zejména v kontextu posuzování reálného předpokladu vyhoštění. Ve svém rozsudku ze dne 30. 11. 2009, věc C-357/09 Kadzoev, pak SDEU (velký senát) v odst. 65 konstatoval: „Aby bylo možné mít za to, že přetrvává ‚reálný předpoklad‘ pro vyhoštění ve smyslu čl. 15 odst. 4 této směrnice, musí proto být v okamžiku přezkumu legality zajištění vnitrostátním soudem zjevné, že existuje skutečný předpoklad pro to, že může dojít k úspěšnému vyhoštění s ohledem na lhůty stanovené v čl. 15 odst. 5 a 6 směrnice 2008/115.“ Pokud se tedy ukáže, že reálný předpoklad pro vyhoštění přestal z právních nebo jiných důvodů existovat nebo že přestaly existovat podmínky zajištění, ztrácí zajištění odůvodnění a dotčená osoba musí být bezodkladně propuštěna. Moment posouzení reálného předpokladu vyhoštění pak SDEU ztotožňuje s okamžikem přezkumu legality zajištění vnitrostátním soudem. V již citovaném rozsudku ve věci ze dne 5. 6. 2014, věc C-146/14 PPU Mahdi, odst. 62, pak SDEU konstatoval: „Soudní orgán [...] musí být schopen vzít v úvahu věcné okolnosti a důkazy uplatněné správním orgánem, který nařídil počáteční zajištění, jakož i veškerá případná vyjádření dotčeného státního příslušníka třetí země. Nadto musí být schopen zjistit si jakoukoliv jinou skutečnost relevantní pro rozhodnutí v případě, že to považuje za nutné. Z toho vyplývá, že pravomoci soudního orgánu v rámci přezkumu nemohou být v žádném případě omezeny pouze na skutečnosti předložené dotčeným správním orgánem.“ Jinými slovy, správní soud, který rozhoduje o zákonnosti prodloužení doby zajištění (případně o žádosti o propuštění ze zajištění), musí být schopen rozhodnout o všech věcných a právních okolnostech relevantních pro určení, zda je zajištění odůvodněné, což vyžaduje důkladný přezkum konkrétních skutečností každého jednotlivého případu.

89. Povinnosti v soudním přezkumu zohlednit významnou změnu okolností *prima facie* brání již samotné procedurální nastavení soudního řádu správního. I dle stávající judikatury správních soudů se však již pravidlo zakotvené v § 75 odst. 1 s. ř. s., dle něhož jsou soudy při přezkumu správních rozhodnutí vázány skutkovým a právním stavem, který tu byl v době rozhodování správního orgánu, bez dalšího neuplatní. Správní soudy toto pravidlo v případě

přezkumu zákonnosti zajištění (či jeho prodloužení) prolomily, když stanovily, že § 75 odst. 1 s. ř. s. nelze aplikovat v případech, kdy se po vydání rozhodnutí o zajištění změnil skutkový stav do té míry, že by zajištění mohlo být v rozporu s čl. 3 Úmluvy [rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 13. 11. 2019 č. j. 6 Azs 170/2019-50; obdobně pak rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 4. 9. 2019 č. j. 9 Azs 193/2019-48 (v případě zajištění podle zákona č. 325/1999 Sb., o azylu, ve znění pozdějších předpisů)]. Nelze přitom opomenout, že k prolomení pravidla přezkumu *ex tunc* a potřebě *ex nunc* rozhodování dospěl Nejvyšší správní soud právě na podkladě Veřejným ochráncem práv namítaných změn okolností, jako je zhoršení zdravotního stavu spojeného se statusem zvláště zranitelné osoby, a na podkladě konkrétních případů, které z vlastní činnosti vyjádření Veřejného ochránce práv explicitně vyzdvihuje (tedy jednalo se o meritorní rozhodnutí Nejvyššího správního soudu ve vyjádření citovaných případech). Ostatně podobně se vyslovil i Ústavní soud, když k právu na soudní ochranu a zákazu nelidského zacházení při přemístění cizince dle nařízení Dublin III dospěl k závěru, že pravidlo koncentračního mechanismu obsažené v § 109 odst. 5 s. ř. s. (nemožnost navrhnout nové skutečnosti až v řízení o kasační stížnosti) může být prolomeno jinou normou, která požívá aplikační přednost podle čl. 10 Ústavy, jakou je i čl. 3 Úmluvy, zaručující právo nebýt mučen či podroben krutému, nelidskému nebo ponižujícímu zacházení nebo trestu [nález sp. zn. III. ÚS 3997/19 ze dne 19. 5. 2020 (N 101/100 SbNU 163)].

90. S ohledem na recentní ústavně konformní judikaturu správních soudů se osobám omezeným na osobní svobodě na základě zajištění podle zákona o pobytu cizinců i zákona o azylu dostává plného přezkumu okolností podstatných pro závěr o zákonnosti trvání zajištění. Brojí-li jedinec proti rozhodnutí o zajištění (či jeho prodloužení), správní soudy v probíhajícím řízení zohlední i významné okolnosti vzešlé po vydání těchto rozhodnutí, přičemž nové skutečnosti (jako je změna podmínek, zhoršení zdravotního stavu) lze namítat poprvé až v řízení před Nejvyšším správním soudem (již citované rozsudky Nejvyššího správního soudu ze dne 13. 11. 2019 č. j. 6 Azs 170/2019-50 a ze dne 4. 9. 2019 č. j. 9 Azs 193/2019-48, nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 3997/19 ze dne 19. 5. 2020). Tyto závěry lze dle Ústavního soudu rozumně vztáhnout i na probíhající soudní řízení o přezkumu rozhodnutí podle § 129a odst. 1 zákona o pobytu cizinců. Takto nastíněný efektivní přezkum umožňuje zajištěné osobě s významně zhoršeným zdravotním stavem přístup k soudu v přiměřené době – tak, aby doba zajištění po změně zdravotního stavu nedosahovala minimální úrovně závažnosti nezbytné pro to, aby další umístění osoby v detenci představovalo nelidské zacházení ve smyslu čl. 3 Úmluvy.

91. Nad rámec Ústavní soud dodává, že výše uvedené závěry o ústavní konformitě napadeného ustanovení nic nemění na tom, že by napadená úprava mohla být k cizincům omezeným na osobní svobodě vstřícnější, než požaduje minimální standard Úmluvy. Toho by bylo možné dosáhnout jak odstraněním omezující procedurální podmínky § 129a odst. 3 zákona o pobytu cizinců, tak jejím uplatněním pouze na materiálně totožné žádosti, jako tomu bylo v někdejší úpravě dle občanského soudního řádu. Lze si rovněž představit stanovení kratší žalobní lhůty pro přezkum zákonnosti (prodloužení doby) zajištění a negativního rozhodnutí o žádosti o propuštění (jako například při přezkumu rozhodnutí o správním vyhoštění, kde je v § 172 odst. 2 zákona o pobytu cizinců na území České republiky a o změně některých zákonů modifikována obecná žalobní lhůta na pouhých 10 dnů). Tyto nástroje by mohly, příkladmo, vést k ještě častější a pružnější periodicitě přezkumu.

IX. Závěr

92. Ústavní soud na základě výše uvedeného dospěl k závěru, že napadený § 129a odst. 3 zákona o pobytu cizinců není v rozporu s ústavním pořádkem, resp. s právem na přístup k soudu podle čl. 36 odst. 1 Listiny a na soudní přezkum rozhodování orgánů veřejné správy podle čl. 36 odst. 2 Listiny, jakož i s právem na osobní svobodu podle čl. 8 Listiny a právem na přezkum

zákonnosti zbavení osobní svobody podle čl. 5 odst. 4 Úmluvy. Proto podle § 70 odst. 2 zákona o Ústavním soudu rozhodl o zamítnutí návrhu na zrušení napadeného ustanovení.

Č. 85

Obsahová náplň živnostenské činnosti „Poskytování služeb pro právnické osoby a svěřenské fondy“ není legalizací tzv. vinklaření (sp. zn. Pl. ÚS 30/21 ze dne 19. července 2022; 274/2022 Sb.)

Část vymezená ve sloupci druhém bodu 80 přílohy č. 4 nařízení vlády č. 278/2008 Sb., o obsahových náplních jednotlivých živností, ve znění nařízení vlády č. 208/2021 Sb., nesmí být vykládána tak, aby vykročila z mezí působnosti vymezených v § 3 odst. 2 písm. c) zákona č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání (živnostenský zákon). Za ústavně konformní je proto třeba považovat takový výklad, podle kterého obsah oboru činnosti náležejícího do živnosti volné „Poskytování služeb pro právnické osoby a svěřenské fondy“ podle napadeného ustanovení zahrnuje toliko činnosti organizačně-technické, obchodní, „manažerské“, zejména obchodní jednání, obchodní vedení, investiční služby, zprostředkování, neprávní činnosti u zakládání právnických osob, správu vkladů, služby virtuálního sídla, hlasování v orgánech právnických osob, správu dividend apod. Tyto služby nejsou (ani nesmí být) výkonem advokacie (poskytováním právních služeb) podle zákona o advokacii (§ 1 zákona č. 85/1996 Sb., o advokacii, ve znění pozdějších předpisů). Poskytování služeb pro právnické osoby a svěřenské fondy nezahrnuje právní pomoc v řízení před soudy, jinými státními orgány či orgány veřejné správy podle čl. 37 odst. 2 Listiny základních práv a svobod.

Nález

Ústavní soud rozhodl pod sp. zn. Pl. ÚS 30/21 dne 19. července 2022 v plénu složeném z předsedy soudu Pavla Rychetského a soudců Jaroslava Fenyka, Josefa Fialy, Jana Filipa, Jaromíra Jirsy, Tomáše Lichovníka, Vladimíra Sládečka, Radovana Suchánka, Pavla Šámala (soudce zpravodaj), Vojtěcha Šimíčka a Davida Uhlíře o návrhu Veřejného ochránce práv na zrušení bodu 80 v části vymezené ve sloupci druhém přílohy č. 4 nařízení vlády č. 278/2008 Sb., o obsahových náplních jednotlivých živností, ve znění nařízení vlády č. 208/2021 Sb., za účasti vlády jako účastnice řízení, takto:

Návrh se zamítá.

Odůvodnění

I. Předmět řízení a znění napadeného ustanovení

1. Veřejný ochránce práv (dále též jen „navrhovatel“) se návrhem podle čl. 87 odst. 1 písm. b) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) a § 64 odst. 2 písm. f) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) domáhá zrušení v záhlaví uvedeného ustanovení nařízení vlády č. 278/2008 Sb., o obsahových náplních jednotlivých živností, ve znění nařízení vlády č. 208/2021 Sb., (dále jen „nařízení č. 278/2008 Sb.“) pro rozpor s čl. 2 odst. 3 a čl. 78 Ústavy a čl. 2 odst. 2 a čl. 37 odst. 2 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a s § 3 zákona č. 455/1991 Sb.,

o živnostenském podnikání (živnostenský zákon), ve znění pozdějších předpisů, a s § 2 v návaznosti na § 1 zákona č. 85/1996 Sb., o advokacii, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o advokacii“).

2. Vláda nařízením č. 278/2008 Sb., jehož součástí je napadené ustanovení, stanoví obsahovou náplň jednotlivých živností a oborů činností živnosti volné podle § 73a živnostenského zákona. Nařízení č. 278/2008 Sb. v bodu 80 přílohy č. 4 „Obsahová náplň živnosti volné podle jednotlivých oborů činností“ v části vymezené v sloupci prvním stanoví obor činnosti náležející do živnosti volné jako „Poskytování služeb pro právnické osoby a svěřenské fondy“. Napadené ustanovení (bod 80 přílohy č. 4 v části vymezené ve sloupci druhém) pak vymezuje jeho obsahovou náplň (pozn.: označení písmeny doplnil Ústavní soud) spočívající v:

„a) Jednání za klienta při řízení nebo provozování obchodní korporace, podnikatelského seskupení nebo jiného jim obdobného útvaru.

b) Jednání za klienta při získávání a shromažďování peněžních prostředků nebo jiných penězi ocenitelných hodnot za účelem založení, řízení nebo ovládání obchodní korporace, podnikatelského seskupení nebo jiného jim obdobného útvaru.

c) Jednání za klienta při zakládání nebo správě svěřenského fondu nebo jemu svou strukturou nebo funkcemi podobného zařízení řídicího se právem jiného státu (dále jen „svěřenský fond“).

d) Jednání za klienta při získávání a shromažďování peněžních prostředků nebo jiných penězi ocenitelných hodnot pro svěřenský fond za účelem jeho založení nebo správy.

e) Zakládání právnických osob a s tím spojené služby, včetně zprostředkování sepsání zakládací listiny, společenské smlouvy nebo stanov, správy vkladů a zajištění zápisu do veřejného rejstříku.

f) Zakládání právnických osob za účelem převodu podílů v nich klientovi.

g) Služby spojené se vznikem svěřenského fondu, včetně zajištění zápisu svěřenského fondu do evidence svěřenských fondů, zprostředkování uzavření smlouvy o vyčlenění majetku jeho svěřením do správy svěřenského správce, sepsání takové smlouvy nebo pořízení pro případ smrti, jímž dochází k vyčlenění majetku jeho svěřením do správy svěřenského správce nebo sepsání statutu svěřenského fondu.

h) Dočasné jednání za právnickou osobu související s jejím vznikem, včetně jednání jménem právnické osoby před jejím vznikem.

i) Výkon činnosti správce vkladů.

j) Dočasný výkon funkce svěřenského správce v souvislosti se vznikem svěřenského fondu.

k) Poskytování prostor pro umístění sídla právnické osoby, nejedná-li se o prostory pro umístění skutečného sídla, administrativní služby spojené s umístěním sídla právnické osoby v těchto prostorách, jako je zápis sídla do veřejného rejstříku nebo přebírání pošty.

l) Výkon akcionářských práv pro klienta, který není právnickou osobou, jejíž cenné papíry jsou přijaty k obchodování na evropském regulovaném trhu a která podléhá požadavkům na zveřejnění informací rovnocenným požadavkům práva Evropské unie.“

Napadené ustanovení dále stanoví, že:

„Obsahem činnosti není činnost notářů, osob oprávněných k výkonu advokacie podle zákona o advokacii, osob zabývajících se obhospodařováním nebo administrací investičního fondu anebo zahraničního investičního fondu, poskytování investičních služeb, poskytování platebních služeb, realitní zprostředkování, pronájem nemovitostí, bytů a nebytových prostor.“

II. Argumentace navrhovatele

3. Navrhovatel nejprve uvádí, že návrh podal z podnětu tehdejšího předsedy České advokátní komory (dále jen „ČAK“) JUDr. Vladimíra Jirouska. ČAK přitom v minulosti vyjádřila nesouhlas s napadeným ustanovením, neboť dovoluje tzv. vinklaření (pokoutnictví) v rozporu se zákonem o advokacii a je „útokem na nezávislé postavení advokacie“ (sc. „advokátů“). Stanovisko ČAK podpořily mimo jiné Exekutorská komora České republiky a Unie státních zástupců. Protože se navrhovatel ztotožňuje s ČAK a napadené ustanovení již je účinné, „bezprostředně“ využívá svého oprávnění podle zákona o Ústavním soudu a navrhuje zrušení v záhlaví uvedeného ustanovení nařízení vlády č. 278/2008 Sb.

4. Navrhovatel zaprvé tvrdí, že vláda vydala napadené ustanovení mimo zákonné zmocnění a svou působnost, byť vycházela z výslovného zákonného zmocnění v § 73a živnostenského zákona a byla oprávněna vydat posuzovanou právní úpravu i na základě tzv. generálního zmocnění vyplývajícího přímo z čl. 78 Ústavy. Navrhovatel výslovně uvádí, že nezpochybnuje pravomoc vlády přijmout napadené ustanovení ani proces jeho přijetí. Tvrdí však, že obsahová náplň oboru činnosti náležejícího do živnosti volně definovaná napadeným ustanovením se „v převážné části (a ve vzájemných souvislostech i jako celek)“ obsahově překrývá s činností advokátů (poskytováním právních služeb). Již tím vláda vykročila z mezí své působnosti vymezené v § 3 živnostenského zákona. Napadené ustanovení proto podle navrhovatele odporuje jak uvedenému ustanovení, tak i § 2 zákona o advokacii, podle něhož za podmínek stanovených tímž zákonem právní služby poskytují výhradně advokáti. Ustanovení § 2 zákona o advokacii taxativně vymezuje, kdo je oprávněn poskytovat právní služby na území České republiky, a z jejich poskytování vylučuje další, zde neuvedené subjekty („v souladu s čl. 26 odst. 2 Listiny“). Na uvedeném nic nemění dovětek napadeného ustanovení, podle kterého „[o]bsahem činnosti není činnost notářů, osob oprávněných k výkonu advokacie podle zákona o advokacii ...“. V této části je napadené ustanovení „nesrozumitelné, neurčité a obtížně interpretovatelné“. Zákon o advokacii navíc v § 70 odst. 1 výslovně stanovil, že živnostenská oprávnění k poskytování právních služeb vzniklá podle zvláštních předpisů (živnostenského zákona) zanikají dnem účinnosti tohoto zákona.

5. Dále, postrádá racionální základ, vytvořilo-li napadené ustanovení skupinu osob, kterým pro výkon totožné činnosti postačí na rozdíl od advokátů splnit toliko podmínky svéprávnosti a bezúhonnosti. To je rovněž v rozporu s čl. 26 odst. 2 Listiny, poněvadž napadené ustanovení tím umožňuje obcházet zákonné podmínky pro výkon podnikání [srov. bod 22 nálezu Ústavního soudu ze dne 11. 6. 2019 sp. zn. II. ÚS 3533/18 (N 111/94 SbNU 331)]. Smyslem a účelem omezení poskytování právních služeb podle zákona o advokacii (u advokátů splnění kvalifikačních předpokladů, povinnost mlčenlivosti, kárná odpovědnost stavovské organizaci, odpovědnost za újmu klientovi, povinnost pojištění) je zejména ochrana samotných klientů. Tomu ostatně odpovídá i § 52d odst. 1 zákona o advokacii, podle něhož je přestupkem, poskytne-li osoba právní služby opakovaně a za úplatu, ačkoli není k jejich poskytování oprávněna. Ve větším rozsahu hrozí v důsledku takového jednání i odpovědnost trestněprávní (trestný čin neoprávněného podnikání podle § 251 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník).

6. Navrhovatel zadruhé tvrdí, že napadené ustanovení je zjevně nerozumné vzhledem k cílům, které sleduje. Navrhovatel poukazuje na to, že napadené ustanovení bylo do nařízení č. 278/2008 Sb. včleněno v souvislosti s přijetím zákona č. 527/2020 Sb., kterým se mění zákon č. 253/2008 Sb., o některých opatřeních proti legalizaci výnosů z trestné činnosti a financování terorismu, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony, zákony související s přijetím zákona o evidenci skutečných majitelů a zákon č. 186/2016 Sb., o hazardních hrách, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon č. 527/2020 Sb.“), kterým se provádí evropské právo k prevenci praní peněz a financování terorismu (tzv. AML – Anti Money Laundering).

7. Napadené ustanovení je podle navrhovatele důsledkem nesprávné transpozice směrnice Evropského parlamentu a Rady (EU) 2015/849 ze dne 20. 5. 2015 o předcházení

využívání finančního systému k praní peněz nebo financování terorismu, o změně nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 648/2012 a o zrušení směrnice Evropského parlamentu a Rady 2005/60/ES a směrnice Komise 2006/70/ES (dále jen „čtvrtá AML směrnice“), podle jejíhož čl. 2 odst. 1 bodu 3 písm. a) a b) jsou povinnými osobami auditoři, externí účetní a daňoví poradci a dále notáři a jiní samostatně výdělečně činní právníci, účastní-li se, ať tím, že jednájí jménem svého klienta nebo v zastoupení svého klienta při jakékoli finanční transakci nebo transakci s nemovitostmi, nebo že napomáhají při plánování nebo provádění transakcí pro svého klienta, které se týkají zde vyjmenovaných oblastí. Podle čl. 2 odst. 1 bodu 3 písm. c) čtvrté AML směrnice jsou dále povinnými osobami podle téhož předpisu poskytovatelé svěřenských služeb nebo služeb pro obchodní společnosti, nejsou-li již zahrnuti pod písmeny a) nebo b). Zákon č. 253/2008 Sb., o některých opatřeních proti legalizaci výnosů z trestné činnosti a financování terorismu, ve znění pozdějších předpisů, potom definici povinných osob čtvrté AML směrnice mechanicky přebírá, zakotvuje-li v § 2 odst. 1 písm. h) tzv. sběrnou kategorii osob, aniž zákonodárce uvažoval, zda v českém právním řádu dané služby může poskytovat někdo jiný než osoby oprávněné podle zákona o advokacii a jiných zákonů.

8. Z důvodové zprávy k zákonu č. 527/2020 Sb. se podává, že aby český právní řád vyhověl požadavkům evropských tzv. AML směrnic, bylo potřeba vytvořit novou živnost. Navrhovatel tvrdí, že je „absurdní“, aby požadavky unijního práva byly vykládány tak, že je potřeba legalizovat tzv. vinklaření. Nikdo přitom neprovedl analýzu, zda kromě osob oprávněných k poskytování právních služeb podle zákona o advokacii mohou i jiné osoby poskytovat služby, které jsou rizikové ve smyslu evropských tzv. AML směrnic. Nadto, obsahové vymezení živnosti podle napadeného ustanovení přesahuje požadavky evropských tzv. AML směrnic, neboť zahrnuje i služby, které „přímo nesouvisí s potenciálně rizikovými finančními toky či transakcemi“.

9. Zatřetí, navrhovatel uvádí, že napadené ustanovení odporuje právu na právní pomoc podle čl. 37 odst. 2 Listiny. Hrozí, že držitelé živnostenského oprávnění podle napadeného ustanovení budou vystupovat i v řízeních, na která dopadá čl. 37 odst. 2 Listiny, aniž by byli nezávislí, disponovali dostatečnou odborností, byli vázáni mlčenlivostí a za své jednání byli odpovědní. Podle usnesení Ústavního soudu ze dne 10. 2. 2009 sp. zn. I. ÚS 2428/08 (U 2/52 SbNU 751) je smyslem vyloučení obecného zmocněnce ze zastupování před soudem v občanském soudním řízení podle § 27 odst. 2 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění zákona č. 519/1991 Sb., zájem na ochraně jednotlivců před nekvalifikovaným zastupováním osobami nenacházejícími se ve specifickém (profesionálním) postavení osoby práva znalé (především advokáta) a ochrana (v zásadě) výlučného postavení advokátů v systému ochrany práv. Podle *obiter dicti* uvedeného usnesení je ochrana proti tzv. pokoutnictví či vinklaření legitimní cíl demokratické společnosti, neboť výlučné a vázané poskytování právních služeb advokáty zaručuje jejich morální integritu a odbornost. Tzv. pokoutnictví může vést k daňovým únikům. Advokacie je nezastupitelná a směřuje ke zlepšení fungování justice jako celku. Navrhovatel konečně zdůrazňuje, že napadené ustanovení není projevem systému státem zajištěné (bezplatné) právní pomoci; jde tedy o to, že napadené ustanovení opravňuje poskytovat právní služby nikoli kvalifikovanými profesionály, a to za úplatu.

III. Vyjádření účastnice řízení a replika navrhovatele

10. Soudce zpravodaj podle § 69 odst. 1 zákona o Ústavním soudu, ve znění zákona č. 18/2000 Sb., zaslal vládě jako účastnici řízení návrh k vyjádření.

11. Vláda ve vyjádření uvedla, že nezávislý výkon advokacie vnímá jako jeden ze zásadních pilířů demokratického právního státu a přijetím napadeného usnesení nezamýšlela legalizovat tzv. pokoutnictví či vinklaření. Účelem přijetí napadeného ustanovení bylo promítnout požadavky evropské tzv. AML směrnice do českého právního řádu, i jde-li

o kategorii povinných osob poskytujících služby správy a zakládání právnických osob nebo svěřenských fondů (tzv. TCSP, trust and company service providers), a stanovit podmínky pro poskytování služeb zakládání právnických osob a svěřenských fondů, včetně poskytování sídla, činností spojených se zakládáním tzv. ready-made právnických osob, které nemají povahu výkonu advokacie či jiného poskytování právních služeb, ale které jsou „obchodního nebo organizačně-technického charakteru“. Nejde ani o legalizaci činnosti dříve zakázané, nýbrž sjednocení dosavadní roztržštěné právní úpravy živnosti volné (poradenská a konzultační činnost, zpracování odborných studií a posudků, služby v oblasti administrativní správy a služby organizačně-hospodářské povahy či tzv. zbytková kategorie výroby, obchodu a služeb jinde nezařazených). Činnosti upravené napadeným ustanovením proto byly povolené. Jde toliko o jinou vnitřní diferenciaci stávající živnosti volné, nikoli o její rozšíření.

12. Vláda zdůrazňuje, že napadené ustanovení vychází z čl. 2 odst. 1 bodu 3 písm. c) čtvrté AML směrnice, jež dále navazuje na bod 22 písm. e) doporučení Finančního akčního výboru (dále jen „FATF“) „Mezinárodní standardy v boji proti praní peněz, financování terorismu a proliferace“ (schváleno v únoru 2012, aktualizováno v říjnu 2020). FATF poskytovatele služeb pro právnické osoby a svěřenské fondy vymezuje jako „poskytovatele služeb svěřenským fondům a společnostem – pokud pro klienty připravují nebo provádějí obchody“ týkající se „zakládání právnických osob, působení jako ... ředitel nebo jednatel společnosti, partner ve společnosti nebo v obdobném postavení vůči jiným právnickým osobám, poskytování sídel obchodní adresy nebo místa, korespondenční nebo administrativní adresy společností, obchodnímu sdružení nebo jakékoli jiné právnické osobě nebo subjektu, působení jako ... správce svěřenského fondu nebo působení v obdobné funkci v jiné formě právního subjektu“ a „působení jako ... pověřený akcionář jiné osoby“. Činnosti advokátů, notářů a jiných nezávislých profesí a účetních při organizování příspěvků pro založení, provoz nebo řízení společností, při založení, provozu nebo řízení právnických osob nebo jiných právnických subjektů a při nákupu a prodeji podnikatelských subjektů jsou zahrnuty v bodu č. 22 písm. d) uvedeného doporučení FATF, tj. samostatně.

13. Vláda dále upozorňuje, že napadené ustanovení vymezuje předmět oboru živnosti i negativně, a to tak, že nezahrnuje činnost notářů, osob oprávněných k výkonu advokacie podle zákona o advokacii, osob zabývajících se obhospodařováním nebo správou investičního fondu nebo zahraničního investičního fondu, poskytování investičních služeb a platebních služeb, realitní zprostředkování a pronájem nemovitých věcí. Napadené ustanovení proto respektuje, že výkon advokacie (poskytování právních služeb) náleží výlučně osobám vymezeným v zákonu o advokacii. Vláda kombinaci pozitivního a negativního vymezení činnosti odůvodňuje zájmem postihnout veškeré činnosti, na které klade čtvrtá AML směrnice požadavek licence či registrace, a přitom nezasáhnout do nezávislého a výlučného výkonu advokacie. Jde rovněž o to, aby definice nebyla nesrozumitelná či přehnaně kazuistická. Každá z pozitivně vymezených činností v napadeném ustanovení má svůj určitý obsah i při použití výluky (negativního vymezení) a obtojí z hlediska definice (volné) živnosti.

14. Vláda u jednotlivých částí bodu 80 přílohy č. 4 uvádí demonstrativně tyto konkrétní situace:

Písmeno a) – u jednání za klienta při řízení nebo provozování obchodní korporace, podnikatelského seskupení nebo jiného obdobného útvaru jde zejména o výkon činnosti statutárního orgánu za jiného, tedy obchodní vedení, další činnosti technicko-organizačního charakteru, s výjimkou zastupování klienta v řízení před rejstříkovým soudem či sepisování listin zachycujících právní jednání apod.

Písmeno b) – u jednání za klienta při získávání a shromažďování peněžních prostředků nebo jiných penězi ocenitelných hodnot za účelem založení, řízení nebo ovládnutí daných subjektů jde zejména o obchodní jednání za účelem získání investorů pro zřizovanou nebo existující korporaci s výjimkou činností osob zabývajících se obhospodařováním nebo

administrací investičního fondu anebo zahraničního investičního fondu, poskytování investičních služeb, realitního zprostředkování a pronájmu nemovitých věcí.

Písmeno c) – u jednání za klienta při zakládání či správě svěřenského fondu nebo obdobného subjektu jde o činnost ad a) svěřenských fondů.

Písmeno d) – u jednání za klienta při získávání a shromažďování peněžních prostředků nebo jiných penězi ocenitelných hodnot pro svěřenský fond za účelem jeho založení nebo správy jde o obdobnou činnost ad b) u svěřenských fondů.

Písmeno e) – u zakládání právnických osob a s tím spojených služeb, včetně zprostředkování zakládací listiny, společenské smlouvy nebo stanov, správy vkladů a zajištění zápisu do veřejného rejstříku, jde o činnost neprávnické povahy při zakládání právnických osob a zprostředkovatelské činnosti směřující mimo jiné k výběru advokáta nebo notáře, kteří zajistí navazující právní služby.

Písmeno f) – u zakládání právnických osob za účelem převodu podílů v nich klientovi jde o přípravu tzv. ready-made právnických osob (právnických osob tzv. na klíč).

Písmeno g) – u služeb spojených se vznikem svěřenského fondu, včetně zajištění jeho zápisu do evidence svěřenských fondů, zprostředkování uzavření smlouvy o vyčlenění majetku jeho svěřením do správy svěřenského správce, sepsání takové smlouvy nebo pořízení pro případ smrti, jímž dochází k vyčlenění majetku jeho svěřením do správy svěřenského správce nebo sepsání statutu, jde o obdobnou činnost ad e) u svěřenských fondů, včetně činností směřujících k výběru advokáta nebo notáře, kteří zajistí navazující právní služby.

Písmeno h) – u dočasného jednání za právnickou osobu souvisejícího s jejím vznikem, včetně jednání jejím jménem před jejím vznikem, jde o obdobnou činnost ad a) při zakládání právnické osoby.

Písmeno i) – u výkonu činnosti správce vkladů jde o činnosti „faktické“ správy vkladů, jejich opatrování, vedení souvisejících účetních záznamů nebo zajištění či zprostředkování jejich úschovy u oprávněné osoby.

Písmeno j) – u dočasného výkonu funkce svěřenského správce v souvislosti se vznikem svěřenského fondu jde o obdobnou činnost ad c) u zakládání svěřenského fondu.

Písmeno k) – u poskytování prostor pro umístění sídla právnické osoby, nejde-li o prostory pro umístění skutečného sídla, administrativní služby spojené s umístěním sídla v těchto prostorách, jako je zápis sídla do veřejného rejstříku nebo přebírání pošty, jde o služby poskytování tzv. virtuálního sídla a přebírání pošty.

Písmeno l) – u výkonu akcionářských práv pro klienta, který není právnickou osobou, jejíž cenné papíry jsou přijaty k obchodování na evropském regulovaném trhu a která podléhá požadavkům na zveřejnění informací, jde zejména o hlasování podle pokynů klienta v orgánech právnické osoby, činnost související s výběrem a správou dividend s výjimkou výkonu činnosti notářů a osob podle zákona o advokacii, tj. nemůže jít o zastupování klienta před soudy např. při podání tzv. akcionářské žaloby.

15. Z uvedeného se podle vlády podává, že jde o činnosti obchodní nebo organizačně-technické povahy, a nejde o výkon advokacie podle zákona o advokacii. Napadeným ustanovením vymezené činnosti nadto odpovídají sub 12 uvedenému doporučení FATF. Tyto činnosti lze vykonávat tzv. živnostensky, tj. samostatně, vlastním jménem, na vlastní odpovědnost, za účelem dosažení zisku a je legitimní, že jde o živnost volnou. Napadené ustanovení proto bylo vydáno v mezích živnostenského zákona. Negativní definice obsažená v napadeném ustanovení zajišťuje, že v konkrétních situacích je třeba se přiklonit k závěru, že vymezené činnosti nemohou zahrnovat právní služby podle zákona o advokacii. Napadené ustanovení proto nezasahuje do působnosti zákona o advokacii.

16. Vláda dále tvrdí, že podle Zprávy z pátého kola vzájemného hodnocení České republiky Výboru expertů pro hodnocení opatření proti praní špinavých peněz a financování terorismu při Radě Evropy (MONEYVAL) z roku 2018 podle odhadu (pro absenci registrace

zkoumaných subjektů) bylo v České republice činných 406 poskytovatelů služeb právnickým osobám a svěřenským fondům. Tyto subjekty byly posuzovány odlišně od advokátů a dalších poradenských či právnických profesí. Nejvyšší správní soud přitom v minulosti připustil, že prodej tzv. ready-made právnických osob převodem podílu v prodávané právní osobě je podnikáním (srov. rozsudek ze dne 25. 1. 2018 č. j. 9 As 176/2016-121) a Soudní dvůr Evropské unie potvrdil, že na takové jednání dopadá čtvrtá AML směrnice (rozsudek ze dne 17. 1. 2018 ve věci C-676/16 CORPORATE COMPANIES). Rovněž ze Zprávy o druhém kole procesu národního hodnocení rizik praní peněz a financování terorismu schválené usnesením vlády ze dne 12. 7. 2021 č. 616 se podává, že oblast poskytování služeb právnickým osobám a svěřenským fondům byla zkoumána odlišně od právnických a poradenských profesí a jde o vysoce rizikovou oblast z hlediska čtvrté AML směrnice.

17. Podle vlády není proto pravda, že Česká republika chybně transponovala osobní rozsah evropské tzv. AML směrnice (srov. např. obdobnou slovenskou právní úpravu) a nevyhodnotila, zda existují subjekty, které definici vymezené napadeným ustanovením odpovídají. Napadené ustanovení proto sleduje legitimní cíl a odpovídá mezinárodním standardům.

18. K tvrzení navrhovatele, že napadené ustanovení odporuje právu na právní pomoc podle čl. 37 odst. 2 Listiny (viz výše sub 9), vláda uvádí, že i rozšiřovalo-li by napadené ustanovení okruh osob oprávněných poskytovat právní služby (což není pravda), ani tak by nedošlo ke snížení standardu právní pomoci poskytované advokáty. Napadené ustanovení se činnosti advokátů nedotýká. V odkazovaném usnesení sp. zn. I. ÚS 2428/08 nadto jde o omezení možnosti obecného zástupce zastupovat účastníka řízení, nikoli o rozšiřování okruhu osob oprávněných poskytovat právní služby, jak navrhovatel tvrdí. Vláda v této souvislosti zdůraznila tu skutečnost, že v důsledku napadeného ustanovení budou dotčené subjekty povinny se registrovat a nad neoprávněným poskytováním právních služeb bude přísnější dohled. Nadto, regulované činnosti tzv. TCSP (sub 11) nespádají do oblasti, která je chráněna profesním tajemstvím.

19. Podle vlády se proto ze shora uvedeného podává, že napadené ustanovení lze vykládat tak, že nezasahuje do nezávislého výkonu advokacie. Je proto třeba upřednostnit „ústavně konformní“ výklad. Nadto, zrušením napadeného ustanovení by došlo k zásahu do práva podnikat podle čl. 26 odst. 1 Listiny těch subjektů, které již dané služby poskytují, a došlo by k porušení čl. 47 odst. 1 čtvrté AML směrnice, podle kterého členský stát zajistí, aby poskytovatelé služeb pro svěřenské fondy a obchodní společnosti podléhali licenci nebo registraci. Vláda zdůrazňuje, že Ústavní soud by měl případně posuzovat jednotlivé činnosti, a nikoli zrušit napadené ustanovení jako celek. Konečně vláda tvrdí, že navrhovatel se ve svém důsledku domáhá zásadní změny právní regulace, kdy doposud dotčené služby jde vykonávat tzv. živnostensky. K takovému zásahu by však měl být oprávněn primárně zákonodárce. Sám navrhovatel přitom měl možnost postupovat podle § 22 odst. 1 zákona č. 349/1999 Sb., o Veřejném ochránci práv, a doporučit vydání, změnu nebo zrušení napadeného ustanovení, aby byla dotčená právní úprava řešena komplexně a ve spolupráci s dotčenými subjekty. Vláda navrhuje návrh zamítnout.

20. Soudce zpravodaj zaslal doručené vyjádření navrhovateli na vědomí a k případné replice. Navrhovatel využil svého práva k replice a trvá v ní na závěru, že vláda vycházela při přijetí napadeného ustanovení z nedůsledné transpozice bodu 22 písm. e) doporučení FATF a nedostatečně odlišila právní služby, které v českém právním řádu mohou vykonávat výhradně advokáti, notáři a jiné nezávislé profese.

21. Navrhovatel zdůrazňuje, že členský stát při transpozici směrnice zajistí toliko „výsledek“ právní úpravy; forma a prostředky jsou na jeho uvážení. V tomto duchu se měl zákonodárce a vláda zabývat tím, jaké osoby vykonávají rizikové činnosti podle evropských tzv. AML směrnic. Navrhovatel upozorňuje, že bod 22 písm. d) doporučení FATF, který

vymezuje činnost advokátů, notářů a jiných nezávislých profesí, obsahuje činnost vymezenou jako „založení, provoz nebo řízení právnických osob nebo jiných právních subjektů a nákup nebo prodej podnikatelských subjektů“, která odpovídá vymezení činnosti podle části napadeného ustanovení sub 14 ad písm. a) či e). Rovněž podle čtvrté AML směrnice je množina povinných osob poskytujících svěřenské služby a služby pro obchodní společnosti „do jisté míry“ zbytkovou kategorií, která může zahrnovat i advokáty nebo notáře.

22. Dále navrhovatel tvrdí, že výklad jednotlivých činností provedený vládou sub 14 nemá oporu ve znění nařízení č. 278/2008 Sb. Negativní vymezení činností v napadeném ustanovení je neurčité, neboť výčet právních služeb poskytovaných advokáty vyjmenovaný v § 1 odst. 2 zákona o advokacii není uzavřený. Podle usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. 3. 2011 sp. zn. 5 Tdo 209/2011 může být právními službami zakládání společností s ručením omezeným, vyhotovování smluv o převodu obchodních podílů, sepisování kupních smluv, dohod o převodu členských práv a povinností, smluv o úschově, přijímání peněz do úschovy nebo poskytování právních rad, příprava valných hromad či účast na nich nebo sepis žalob a platebních rozkazů. Podle rozhodnutí Ministerstva spravedlnosti ze dne 3. 2. 2020 č. j. MPS-13/2018-OJD-SVIN/16 je poskytování právních služeb i zpracování, podepisování a podávání přihlášek pohledávek věřitelů do insolvenčního řízení. Množina činností, které by po „odečtení“ zůstaly, by byla neurčitá či dokonce v některých situacích prázdná. Nelze-li jednoduše nebo alespoň „s vynaložením přiměřené obezřetnosti a úsilí“ vyložit rozsah pojmu právních služeb, není legitimní požadovat po osobách vykonávajících živnost v každé konkrétní věci vážit, zda se nedopouští tzv. pokoutnictví. Každý by totiž měl mít alespoň rámcovou představu o tom, zda je jeho jednání zakázané nebo dovolené [srov. náleží Ústavního soudu ze dne 20. 9. 2006 sp. zn. II. ÚS 566/05 (N 170/42 SbNU 455)]. Takový stav je nežádoucí tím spíše, půjde-li o samotné klienty (neznalé práva).

23. Navrhovatel konečně tvrdí, že nejproblematictější je poradenská činnost. Šlo-li by o poradenskou činnost v souvislosti se zakládáním právnických osob a svěřenských fondů, půjde o poskytování právních služeb, neboť zahrnuje znalost právních předpisů. Tvrdí-li vláda, že za dosavadního právního stavu legálně podniká v dané oblasti mnoho subjektů, tím spíše by měla být schopna konkrétně rozlišit hranici mezi neoprávněným poskytováním právních služeb a služeb právníkům osobám a svěřenským fondům. Živnosti, pod které uvedená činnost doposud spadala, jsou definovány konkrétněji (viz body 60 a 70 přílohy č. 4 nařízení č. 278/2008 Sb.) a výslovně je např. vyloučeno poskytování právních porad. Nejde o to, komu má právní řád umožňovat poskytování služeb pro právnické osoby a svěřenské fondy, ale o to, jaké konkrétní služby poskytovat tzv. živnostensky a ke kterým jsou oprávnění výhradně advokáti, notáři a jiné nezávislé profese. Navrhovatel trvá na tom, že vláda nedostatečně vymezila obsahovou náplň živností. Tuto vadu nelze zhojit ani ústavně konformním výkladem, neboť body obsahové náplně živnosti jsou tak neurčité, že by takový výklad byl natolik extenzivní, že by fakticky nahrazoval činnost vlády při vydávání nařízení [viz body 31 a 32 náleží Ústavního soudu ze dne 13. 1. 2015 sp. zn. II. ÚS 2216/14 (N 3/76 SbNU 63)].

IV. Upuštění od ústního jednání

24. Ústavní soud dospěl k závěru, že od ústního jednání nelze očekávat další objasnění věci, a proto podle § 44 zákona o Ústavním soudu rozhodl ve věci bez jeho nařízení.

V. Procesní předpoklady řízení

25. Návrh podal Veřejný ochránce práv, který je podle § 64 odst. 2 písm. f) zákona o Ústavním soudu oprávněným navrhovatelem k podání návrhu na zrušení jiného právního předpisu nebo jeho jednotlivých ustanovení. Návrh není nepřijatelný podle § 66 zákona o Ústavním soudu, ve znění zákona č. 48/2002 Sb., a ve věci nejsou dány důvody pro zastavení

řízení podle § 67 téhož zákona. Procesní předpoklady řízení o zrušení jiného právního předpisu (jeho jednotlivé části) proto jsou v nyní posuzované věci splněny.

VI. Posouzení procesních podmínek a kompetence pro přijetí nařízení

26. Ústavní soud při řízení „o kontrole norem“ podle čl. 87 odst. 1 písm. b) Ústavy zkoumá podle § 68 odst. 2 zákona o Ústavním soudu, ve znění zákona č. 48/2002 Sb., mimo jiné, zda „jiný právní předpis“ byl přijat a vydán ústavně konformním způsobem a v mezích Ústavou stanovené kompetence.

27. K vydání nařízení je podle čl. 78 Ústavy oprávněna vláda. Nařízení č. 278/2008 Sb. vláda schválila usnesením č. 898 ze dne 23. 7. 2008, konečný text byl vyhlášen ve Sbírce zákonů dne 14. 8. 2008 v částce 94 pod č. 278/2008 Sb. a účinnosti nabylo téhož dne. Předmětná novela nařízení (kterou bylo do nařízení č. 278/2008 Sb. vloženo napadené ustanovení a kterou vláda schválila usnesením č. 439 ze dne 10. 5. 2021) byla vyhlášena ve Sbírce zákonů dne 26. 5. 2021 v částce 89 pod č. 208/2021 Sb. s účinností ode dne 1. 7. 2021.

28. Nařízení vlády bylo přijato k tomu Ústavou zmocněným orgánem v rámci jeho působnosti a ústavně stanoveným způsobem (čl. 76 odst. 1 a čl. 78 Ústavy). Navrhovatel žádné vady toho se týkající ostatně ani nenamítá.

VII. Věcné posouzení návrhu

29. Obecně platí, že vláda je podle čl. 78 Ústavy oprávněna vydávat nařízení k provedení zákona a v jeho mezích. To znamená, že vláda nepotřebuje výslovné zmocnění v příslušném zákoně. Nařízení však nemůže vybočit ze zákonných mezí, nemůže tedy být *praeter legem*. Jinak řečeno, musí se držet v mezích zákona, které jsou buď vymezeny výslovně, anebo vyplývají ze smyslu a účelu zákona [srov. nález ze dne 25. 10. 1995 sp. zn. Pl. ÚS 17/95 (N 67/4 SbNU 157; 271/1995 Sb.) či ze dne 29. 4. 1998 sp. zn. Pl. ÚS 43/97 (N 48/10 SbNU 319; 119/1998 Sb.)]. Nařízení proto nesmí vybočovat ze zákonných mezí a ani s výslovným souhlasem zákonodárce není vláda oprávněna nařízením upravovat materii stojící mimo předmět prováděného zákona. Toto negativní kritérium je doplněno též (přísnějším) kritériem pozitivním – nařízení by se mělo držet v mezích plynoucích přinejmenším z účelu a smyslu zákona. Jinak řečeno, zákonodárce by měl v zákoně projevit vůli k úpravě nad zákonný standard. Dále je třeba zdůraznit, že nařízením nelze ukládat primární povinnosti nebo stanovovat meze základních práv a svobod [čl. 4 odst. 1 a 2 Listiny, srov. např. bod 37 odůvodnění nálezu ze dne 18. 12. 2018 sp. zn. Pl. ÚS 4/18 (N 201/91 SbNU 535; 30/2019 Sb.)].

30. Argumentace navrhovatele spočívá zejména na předpokladu, že činnosti náležející do živnosti volně definované napadeným ustanovením se obsahově překrývají s výkonem advokacie (poskytováním právních služeb) podle zákona o advokacii. Z tohoto předpokladu vychází, jak namítá-li rozpor napadeného ustanovení se zákonem (existence mimo meze působnosti § 3 živnostenského zákona), tak namítá-li jeho rozpor s čl. 37 odst. 2 Listiny. Ústavní soud se proto nejprve zaměřil na zjištění, zda je uvedené tvrzení důvodné. Navrhovatelé lze přisvědčit, že stanovila-li by vláda nařízením obsahovou náplň živnosti, která by se svým obsahem shodovala s výkonem advokacie (poskytováním právních služeb) podle zákona o advokacii, vykročila by z mezí působnosti vymezených (mimo jiné) v § 3 odst. 2 písm. c) živnostenského zákona, podle něhož živností není činnost advokátů, notářů, patentových zástupců a soudních exekutorů. Vláda však zdůrazňuje, že napadené ustanovení kromě pozitivního vymezení obsahu jednotlivých činností stanoví rovněž jejich negativní vymezení; to však navrhovatel označuje za neurčité a nesrozumitelné, poněvadž negativní vymezení operuje s otevřeným výčtem činností spadajících pod pojem „výkon advokacie“.

31. Podle Ústavního soudu není důvod negativní definici obsaženou v napadeném ustanovení považovat za nesrozumitelnou či neurčitou; ústavněprávním požadavkům na srozumitelnost a předvídatelnost práva se nepříčí. Obecně je použití neurčitých právních pojmů

legitimní; je totiž založeno na tom, že konkrétní obsah neurčitých právních pojmů naplňuje až aplikační činnost orgánů veřejné moci, aniž by to mělo znamenat v právním státě porušení ústavního pořádku (např. právní jistoty). V opačném případě by bylo nemožné efektivně realizovat výkon práva soudy a jinými orgány veřejné moci. Ne všechna pravidla chování, právní pojmy lze *pro futuro* (přesně) formulovat. Pro určité typy případů – z důvodu jejich povahy – se zformulují především principy, cíle, které potom orgány veřejné moci uvádějí v život aplikační činností [srov. náleze ze dne 8. 7. 2010 sp. zn. Pl. ÚS 8/08 (N 137/58 SbNU 115; 256/2010 Sb.)].

32. Takové závěry neodporují maximě vyjádřené v nálezu Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 566/05 (sub 22 *in fine*). Právě neurčité právní pojmy jednotlivci poskytují rámcovou představu dovoleného či zakázaného jednání a jejich konkrétní obsah nalézají orgány veřejné moci v konkrétních věcech.

33. Je proto legitimní, odkazuje-li napadené ustanovení na neurčité pojmy „právní služby“ či „výkon advokacie“, jejichž rozsah není předem konkrétně vymezen. Jejich použití v napadeném ustanovení (konkrétní situaci) je opodstatněné, poněvadž reflektuje flexibilitu a vývoj právní praxe v čase a s proměnami společenské reality. Jinými slovy, činnosti označované jako „právní služby“ jsou svou povahou rozličné a obtížně definovatelné. Navrhovatel ostatně nepředkládá žádné argumenty, kterými by zpochybnil oprávněnost použití neurčitých právních pojmů v nyní posuzované situaci (u poskytování právních služeb), mimo argument právní jistoty z pohledu podnikatelů a jejich klientů, který však nesměruje ke konkrétní situaci napadeného ustanovení, nýbrž obecně k použití neurčitých právních pojmů.

34. Uvedené neurčité pojmy přitom nutně obsahují i právní normy, které tzv. pokoutnictví či vinklaření sankcionují (srov. § 52d odst. 1 zákona o advokacii či § 251 trestního zákoníku). *Ad absurdum* by se stejná logika dala uplatnit i na uvedená ustanovení či dokonce na samotný § 1 odst. 1 a 2, resp. § 2 zákona o advokacii, což je v rozporu s celkovým směřováním argumentace navrhovatele a zájmem, který reprezentuje (ochrana proti neoprávněnému poskytování právních služeb). Ze zákona ani ústavního pořádku proto pro vládu neplyne povinnost vymezit vyčerpávajícím způsobem, jaké konkrétní činnosti jsou živností podle napadeného ustanovení či výkonem advokacie. Takový požadavek při stanovení obecné právní úpravy v napadeném ustanovení nemá opodstatnění.

35. Dále platí, že důvodem neústavnosti toho kterého ustanovení právního předpisu zásadně nejsou případné potíže při jeho výkladu. Neposkytuje-li ustanovení pro některé situace jazykově jednoznačnou odpověď, neznamená to samo o sobě jeho neústavnost [srov. bod 43 nálezu ze dne 25. 9. 2018 sp. zn. Pl. ÚS 18/17 (N 156/90 SbNU 525; 261/2018 Sb.) či bod 34 nálezu ze dne 27. 4. 2021 sp. zn. Pl. ÚS 98/20 (N 86/105 SbNU 381; 206/2021 Sb.)]. Platí proto, že neurčitosti v právní úpravě odstraňuje aplikační praxe (včetně soudů). Ústavní soud proto do této oblasti vstupuje, jen jde-li současně o porušení ústavního pořádku a nepřesnost, neurčitost a nepředvídatelnost právní úpravy extrémně narušuje základní požadavky na zákon v podmínkách právního státu [srov. bod 50 nálezu ze dne 27. 3. 2008 sp. zn. Pl. ÚS 56/05 (N 60/48 SbNU 873; 257/2008 Sb.) či bod 247 nálezu ze dne 30. 6. 2015 sp. zn. Pl. ÚS 21/14 (N 122/77 SbNU 759; 199/2015 Sb.)].

36. Ani takové vady u napadeného ustanovení Ústavní soud neshledal. Ze znění napadeného ustanovení se dostatečně srozumitelně a jasně podává, že jde o činnosti organizačně-technického charakteru či činnosti „manažerské“, nikoli činnosti spadající pod pojem poskytování právních služeb podle zákona o advokacii.

37. Podle § 1 odst. 2 zákona o advokacii se poskytováním právních služeb rozumí zastupování v řízení před soudy a jinými orgány, obhajoba v trestních věcech, udělování právních porad, sepisování listin, zpracovávání právních rozborů a další formy právní pomoci, jsou-li vykonávány soustavně a za úplatu. Poskytováním právních služeb se rozumí rovněž činnost opatrovníka pro řízení ustanoveného podle zvláštního právního předpisu, je-li

vykonávána advokátem. Uvedené ustanovení tedy kromě znaku soustavnosti a úplatnosti demonstrativně vytyčuje formy právních služeb, a to zastupování v řízení (před soudy a jinými orgány), obhajobu, právní porady a sepisy listin, zpracování právních rozborů, „další formy právní pomoci“, a nadto činnost opatrovníka vykonávanou advokátem (srov. SVEJKOVSKÝ, J. a kol. Zákon o advokacii. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 21, či KOVÁŘOVÁ D. a kol. Zákon o advokacii a stavovské předpisy. Komentář. Praha: Wolters Kluwer, 2017, s. 4). Jde-li o udělování právních porad, může jít podle odborné literatury o odpovídání na „dotazy klientů na celou šíři životních problémů – od vlastnického práva k ovoci spadlému ze sousedovy zahrady po možnost uplatnění vad zájezdu“ (srov. SVEJKOVSKÝ, J. a kol. Advokátní právo. Praha: C. H. Beck, 2017, s. 5.).

38. Žádná z definovaných činností v napadeném ustanovení se *prima facie* netýká oblasti ryze právní, což vláda srozumitelně v konkrétnostech předestřela ve vyjádření k návrhu (viz sub 14, srov. zejména obchodní jednání, obchodní vedení, investiční služby, zprostředkování, neprávní činnosti u zakládání právnických osob, správu vkladů, služby virtuálního sídla, hlasování v orgánech právnických osob, správu dividend apod.). Navrhovatel ostatně v konkrétnostech poukazuje toliko na problematickou povahu činnosti „poradenství“; takovou činnost však nyní napadené ustanovení nedefinuje a nezmiňuje ji v jeho souvislosti ani vláda. Není ani důvod samotné poradenství („poskytování rad“) považovat za „právní služby podle zákona o advokacii“, nesměřuje-li k právním činnostem, nýbrž činnostem neprávní povahy (organizačně-technické, obchodní či „manažerské“). Rozhodné rovněž je, že z negativní definice činností podle napadeného ustanovení lze dovozovat úmysl vlády, aby se uvedené činnosti nepřekrývaly s výkonem advokacie podle zákona o advokacii a s poskytováním právních služeb. Úmyslem vlády zjevně a zřejmě nebylo legalizovat tzv. vinklaření ani definovat novou kategorii osob poskytujících právní služby, což potvrdila i ve vyjádření k návrhu. Znění napadeného ustanovení a zvolené legislativně-technické řešení také umožňují takový výklad, podle kterého činnosti v něm definované nejsou výkonem advokacie ani poskytováním právních služeb.

39. Problematické nejsou ani činnosti spojené se vznikem a zakládáním právnických osob a svěřenských fondů [činnosti podle písmen a), c), e), f) a g)]. Rovněž u nich je ze samotného znění napadeného ustanovení zřejmé, že má jít o činnosti technické či organizační. Jde totiž buď o zajištění organizace procesu, popřípadě zprostředkování jednotlivých právních služeb. Je zřejmé, že podnikatelé oprávnění podnikat podle uvedených činností jsou buď v pozici jakéhosi „projektového manažera“, nebo „prostředníka“. Ze znění § 1 odst. 2 zákona o advokacii přitom nevyplývá, že tyto činnosti samy o sobě spadají pod rozsah pojmu právních služeb. Navrhovatel ostatně ani netvrdí, z čeho dovozuje, že by tomu tak být mělo.

40. Není vyloučeno, že i advokát poskytuje (ve svém důsledku) služby, které jsou v určitém rozsahu spíše „manažerské“ či „zprostředkovatelské“, což potvrzuje i komentářová literatura: „Vedle poskytování právních služeb může ... advokát vyvíjet i další činnosti. ... [M]ůže například přednášet, věnovat se zprostředkování, řízení činností či projektů apod.“ (viz KOVÁŘOVÁ D., op. cit., s. 4). To však neznamená, že takové činnosti (obdobného charakteru) je třeba bez dalšího považovat za poskytování právních služeb, které mohou poskytovat pouze osoby vyjmenované v zákoně. Nejde totiž o to, co vše advokát ve své praxi „fakticky“ (ve svém důsledku) vykonává, nýbrž co za právní služby označuje zákon. Zajisté nebylo úmyslem zákonodárce zavést v zákoně o advokacii vyjmenovaným subjektům (advokátům, notářům apod.) monopol na organizování projektů, manažerské činnosti či přednášení na profesionální úrovni (soustavně a za úplatu). Nelze ani dovodit, že znakem „právních služeb“ je jakákoli profesionální činnost, při které je třeba, byť ve větší či menší míře, znát či používat právo.

41. Lze připustit, že může hrozit nebezpečí, že podnikatel oprávněný vykonávat živnost podle napadeného ustanovení může „sklouznout“ i k poskytování právních služeb. Je však na

odpovědnosti podnikatele, aby zhodnotil, zda podniká oprávněně, či nikoli, a na orgánech veřejné moci, aby uvedené ve světle okolností každé věci posoudily a přijaly příslušná opatření. I v konkrétní věci přitom je třeba zohlednit, že smyslem napadené právní úpravy je zájem vyhnout se pro účely boje proti praní špinavých peněz „právnímu vakuu“ u poskytování některých služeb, nikoli rozšiřování okruhu osob oprávněných poskytovat právní služby či legalizace tzv. vinklaření.

42. Jde-li o odkaz navrhovatele na usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 5 Tdo 209/2011, nevyplývá z něj, že obsah činností definovaných v napadeném ustanovení *prima facie* odpovídá rozsahu pojmu „právní služby“ či „výkon advokacie“. Nosnými důvody uvedeného rozhodnutí je zejména závěr, že pojem „právní služby“ není totožný s pojmem „výkon advokacie“; Nejvyšší soud v něm nekonstatoval, zda určité jednání je či není právní službou. Nelze rovněž přehlédnout, že Nejvyšší soud uložil odvolacímu soudu povinnost, aby zvážil, zda určité jednání nelze podřadit pod jiné činnosti, např. „zprostředkovatelskou činnost, vedení účetnictví nebo činnost organizačních a ekonomických poradců“. Naopak z něj plyne i to, že profesionální poradenství se může týkat i neprávních činností („organizační“ a „ekonomické“).

43. Namítá-li navrhovatel rozpor napadeného ustanovení s čl. 37 odst. 2 Listiny, je třeba uvést, že uvedené ustanovení spojuje svůj věcný rozsah s poskytováním právní pomoci v návaznosti na řízení před soudy, jinými státními orgány či orgány veřejné správy. O žádné řízení či jiný obdobný formalizovaný proces však v napadeném ustanovení nejde, což ostatně netvrdí ani sám navrhovatel. Ústavní soud nepopírá, že úroveň právních prostředků ochrany proti neoprávněnému poskytování právních služeb může mít vliv na celkovou úroveň systému práva na právní pomoc, který zajišťuje čl. 37 odst. 2 Listiny. Napadené ustanovení však úroveň právních prostředků ochrany proti neoprávněnému poskytování právních služeb nesnižuje. Naopak, jak zdůrazňuje vláda, smyslem a účelem napadeného ustanovení je, aby subjekty, které vykonávají dané činnosti uvedené v bodu 80 přílohy č. 4, podléhaly registraci. Živnostenský rejstřík přitom ve veřejné části obsahuje identifikaci podnikatele i druh živnosti (srov. § 60 odst. 2 a 3 živnostenského zákona). Orgány, které jsou příslušné postihovat neoprávněné poskytování právních služeb či výkonu advokacie [Ministerstvo spravedlnosti (viz § 52d odst. 4 zákona o advokacii) či orgány činné v trestním řízení], proto v důsledku napadeného ustanovení mají přístup k informacím o subjektech, které jsou oprávněny vykonávat posuzovanou živnost. Veřejnoprávní kontrola neoprávněného poskytování právních služeb je proto naopak snazší.

44. Namítá-li navrhovatel chybnou transpozici unijního práva, její posouzení Ústavnímu soudu nepřislouší. Jde toliko o to, zda napadené ustanovení odporuje ústavnímu pořádku či zákonu [obdobně srov. např. bod 35 nálezu ze dne 16. 1. 2007 sp. zn. Pl. ÚS 36/05 (N 8/44 SbNU 83; 57/2007 Sb.), bod 48 nálezu sp. zn. Pl. ÚS 56/05 či bod 25 nálezu ze dne 22. 3. 2011 sp. zn. Pl. ÚS 24/10 (N 52/60 SbNU 625; 94/2011 Sb.)]. Z argumentace navrhovatele lze ostatně usuzovat, že uvedené zřejmě a zjevně namítal, poněvadž chtěl poukázat na „zjevnou nerozumnost“ napadeného ustanovení vzhledem k cílům, které sleduje (sub 6). Jde však o kritérium, které se v nyní posuzované věci neuplatní [srov. např. náleze ze dne 22. 3. 2005 sp. zn. Pl. ÚS 63/04 (N 61/36 SbNU 663; 210/2005 Sb.)]. Nejde ani o tvrzený zásah do tzv. sociálních práv [srov. test racionality, viz např. nálezy ze dne 17. 12. 2019 sp. zn. Pl. ÚS 31/17 (N 212/97 SbNU 269; 30/2020 Sb.), ze dne 24. 11. 2020 sp. zn. Pl. ÚS 24/19 (N 214/103 SbNU 203; 7/2021 Sb.) či ze dne 22. 6. 2021 sp. zn. Pl. ÚS 93/20 (N 120/106 SbNU 300; 288/2021 Sb.)].

45. Rozhodné proto je, že negativní definice v napadeném ustanovení zajišťuje, že obsahová náplň činnosti „Poskytování služeb pro právnické osoby a svěřenské fondy“ náležející do živnosti volné současně nenaplnňuje znaky výkonu advokacie (poskytování právních služeb) podle zákona o advokacii. Zjištění konkrétního obsahu napadeného ustanovení pak podle shora uvedeného náleží orgánům veřejné moci v konkrétní věci. Vláda napadeným ustanovením respektovala vůli vyjádřenou zákonodárcem v živnostenském zákonu, napadené

ustanovení neukládá primární povinnosti ani nestanoví meze základních práv a svobod. Napadené ustanovení lze interpretovat takovým způsobem, aby jeho obsah nevybočoval z mezí věcné působnosti vymezených (mimo jiné) v § 3 odst. 2 písm. c) živnostenského zákona. Povinností orgánů veřejné moci je proto podle čl. 89 odst. 2 Ústavy respektovat, že obsah oboru činnosti „Poskytování služeb pro právnické osoby a svěřenské fondy“ náležejícího do živnosti volné se nesmí překrývat s obsahem výkonu advokacie (poskytováním právních služeb) podle zákona o advokacii.

46. Za „ústavně“ konformní je proto třeba považovat takový výklad, podle kterého obsah oboru činnosti náležejícího do živnosti volné „Poskytování služeb pro právnické osoby a svěřenské fondy“ podle napadeného ustanovení zahrnuje toliko činnosti organizačně-technické, obchodní, „manažerské“, zejména obchodní jednání, obchodní vedení, investiční služby, zprostředkování, neprávnické činnosti u zakládání právnických osob, správu vkladů, služby virtuálního sídla, hlasování v orgánech právnických osob, správu dividend apod. Tyto služby nejsou (ani nesmí být) výkonem advokacie (poskytováním právních služeb) podle zákona o advokacii (§ 1 zákona o advokacii). Poskytování služeb pro právnické osoby a svěřenské fondy nezahrnuje právní pomoc v řízení před soudy, jinými státními orgány či orgány veřejné správy podle čl. 37 odst. 2 Listiny.

VIII. Závěr

47. Ze všech shora uvedených důvodů Ústavní soud podaný návrh zamítl podle § 70 odst. 2 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu.

Č. 86**Odpovědnost státu za škodu způsobenou právnické osobě nezákonným
trestním stíháním fyzických osob, které ji ovládají
(sp. zn. IV. ÚS 2/21 ze dne 19. července 2022)**

I. Česká republika jako demokratický právní stát podle čl. 1 odst. 1 Ústavy České republiky nese objektivní odpovědnost za jednání, kterým orgány veřejné moci přímo zasahují do základních práv fyzických nebo právnických osob. Je proto povinna striktně dodržovat právo, přičemž podle čl. 36 odst. 3 Listiny základních práv a svobod odpovídá za škodu, kterou svým nezákonným rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem způsobí.

II. To platí tím spíše (*nullum crimen sine lege scripta*), dotýkalo-li se nezákonné trestní řízení osoby (a jejího majetku), která obviněna nebyla, a ani obviněna být nemohla, neboť pro věc rozhodné ustanovení trestního zákoníku nebylo součástí taxativního výčtu zločinů nebo přečinů v § 7 zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, ve znění pozdějších předpisů, neboť to jeho tehdy platné znění vylučovalo.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Josefa Fialy a soudců Jana Filipa (soudce zpravodaj) a Pavla Šámala o ústavní stížnosti stěžovatelky obchodní společnosti X, zastoupené Mgr. Martinem Chrástěckým, MBA, advokátem, sídlem Zarámí 90, Zlín, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 20. října 2020 č. j. 30 Cdo 1243/2020-362 a rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 15. listopadu 2019 č. j. 14 Co 338/2019-344, za účasti Nejvyššího soudu a Městského soudu v Praze jako účastníků řízení a České republiky – Ministerstva spravedlnosti, sídlem Vyšehradská 424/16, Praha 2 – Nové Město, jako vedlejší účastnice řízení, ve znění opravného usnesení ze dne 20. září 2022, takto:

I. Usnesením Nejvyššího soudu ze dne 20. října 2020 č. j. 30 Cdo 1243/2020-362 a rozsudkem Městského soudu v Praze ze dne 15. listopadu 2019 č. j. 14 Co 338/2019-344 byla porušena stěžovatelčina ústavně zaručená základní práva na soudní ochranu a ochranu vlastnického práva podle čl. 36 odst. 1 ve spojení s čl. 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 20. října 2020 č. j. 30 Cdo 1243/2020-362 v celém rozsahu a rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 15. listopadu 2019 č. j. 14 Co 338/2019-344 v části, ve které byly potvrzeny výroky III a VI rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 2 ze dne 18. dubna 2019 č. j. 37 C 122/2017-319, se zrušují.

III. Ve zbývajících částech se ústavní stížnost odmítá.

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti případu a obsah napadených rozhodnutí

1. Ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) se stěžovatelka domáhá zrušení v záhlaví uvedených rozhodnutí obecných soudů s tvrzením, že jimi došlo k porušení jejich ústavně zaručených základních práv podle čl. 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“).

2. Z ústavní stížnosti a vyžádaných soudních spisů vedených Obvodním soudem pro Prahu 2 (dále jen „obvodní soud“) sp. zn. 37 C 122/2017 a Krajským soudem v Brně – pobočkou ve Zlíně (dále jen „krajský soud“) sp. zn. 69 T 2/2016 se podává, že rozsudkem obvodního soudu ze dne 18. 4. 2019 č. j. 37 C 122/2017-319 byla zamítnuta žaloba stěžovatelky a dalších dvou žalobců (fyzických osob stěžovatelku ovládajících) proti vedlejší účastnici na zaplacení částek dvakrát 90 020,85 Kč s příslušenstvím a 6 242 808,91 Kč s příslušenstvím. Uvedené částky měly představovat náhradu škody podle zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů, (dále též jen „zákon č. 82/1998 Sb.“) způsobené všem žalobcům v souvislosti s vedením trestního řízení. Oba spolužalobci byli v dané trestní věci stíháni pro podezření ze spáchání trestného činu provedení zahraničního obchodu s vojenským materiálem bez povolení nebo licence podle § 265 odst. 1 a odst. 2 písm. b) zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník. Rozsudkem krajského soudu ze dne 26. 7. 2016 sp. zn. 69 T 2/2016 byli zproštěni obžaloby, neboť jejich jednání nebylo trestným činem. Částky 90 020,85 Kč představují náklady zaplacené obhájci. Částka 6 242 808,91 Kč měla představovat majetkovou škodu stěžovatelky, jejíž zboží bylo v souvislosti s danou trestní věcí zadrženo (mikrokanálky, noktovizory), přičemž po dobu trestního řízení tržní cena zboží znatelně poklesla. Část uvedené škody představoval nárok na náhradu škody ve výši 442 004,33 Kč, která měla odpovídat sumě, kterou stěžovatelka zaplatila na úrocích na úvěrech, které si byla nucena sjednat z důvodu zadržení výše zmíněného zboží orgány činnými v předmětném trestním řízení. Poslední část (67 000 Kč) představovala odměnu za výkon funkce jednatele z důvodu vyplacení odměny za výkon funkce dočasně najaté jednatelce stěžovatelky, protože její jednatel nezískal bezpečnostní prověrku Národního bezpečnostního úřadu a byl nucen z tohoto důvodu na funkci jejího jednatele rezignovat. V částce 733 999,49 Kč byl nárok stěžovatelky podle soudu promlčen. U zbytku nároku (4 999 805,09 Kč) dospěl soud k závěru, že ve vztahu ke stěžovatelce nebylo vydáno žádné nezákonné rozhodnutí (stěžovatelka nebyla trestně stíhána). Úkony, jimiž došlo k zadržení zboží stěžovatelky (v letech 2012 a 2013), nelze dávat do souvislosti s trestním stíháním žalobců zahájeným v roce 2015. Proti tehdejšímu postupu státních orgánů nepodala stěžovatelka žádné opravné prostředky (zejména ústavní stížnosti). Vzhledem k tomu, že těchto možností nevyužila, nelze již v řízení o náhradě škody rozhodnout o nezákonnosti předmětných rozhodnutí. Podle obvodního soudu tak nelze dospět k závěru, že by došlo k vydání jakéhokoliv nezákonného rozhodnutí. Nárok ve výši 67 000 Kč (odměna nové jednatelky viz výše) obvodní soud zamítl s tím, že nebyla prokázána příčinná souvislost mezi touto majetkovou újmou a postupem státních orgánů.

3. Proti uvedenému rozsudku podali všichni žalobci odvolání, o kterém rozhodl Městský soud v Praze (dále jen „městský soud“) napadeným rozsudkem tak, že rozsudek obvodního soudu potvrdil. Ztotožnil se se závěry rozsudku, podle nichž nelze nezrušená rozhodnutí o zadržení věci a provedení domovní prohlídky považovat za nezákonná. Jejich nezákonnost nelze dovozovat ani z nezákonně vedeného trestního stíhání jednatele stěžovatelky, neboť ona sama nebyla účastnicí trestního řízení.

4. Proti rozsudku městského soudu podali všichni žalobci dovolání. Stěžovatelka spatřovala jeho přípustnost v tom, že napadené rozhodnutí městského soudu záviselo na vyřešení otázky hmotného nebo procesního práva, která v rozhodování dovolacího soudu doposud nebyla vyřešena a která spočívá ve vyřešení otázky, zda nezákonnost trestního stíhání obviněné osoby zakládá nezákonnost ostatních rozhodnutí vydaných orgány činnými v trestním řízení, tedy konkrétně, zda jde o nezákonnost nařízení k zadržení zásilky podle § 86 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů. Dospěl-li by dovolací soud k závěru, že nastíněná otázka již jím byla řešena (např. v rozhodnutích Nejvyššího soudu ze dne 24. 6. 2015 sp. zn. 30 Cdo 3310/2013 či ze dne 25. 4. 2018 sp. zn. 30 Cdo 2235/2017), stěžovatelka požadovala, aby s ohledem na odlišnosti předmětného případu byla daná otázka dovolacím soudem posouzena jinak. Dovolání Nejvyšší soud odmítl napadeným usnesením, protože je neshledal přípustným pro nesplnění předpokladů podle § 237 o. s. ř. Své rozhodnutí odůvodnil tím, že stěžovatelkou v dovolání předestřené otázky již byly v judikatuře Nejvyššího soudu vyřešeny a městský soud se od jeho závěrů neodchýlil.

II. Argumentace stěžovatelky

5. Stěžovatelka namítá, že výklad právních předpisů, jak jej provedly obecné soudy, je nesprávný a zjevně nespravedlivý. Stěžovatelce bylo trestním stíháním významně zasaženo do jejích majetkových práv, a to po dobu čtyř let. Zboží nebylo možné následně prodat. Přitom před jeho zajištěním měla stěžovatelka odběr zboží zajištěný. Za účelové a nepřípustné považuje stěžovatelka odmítnutí odškodnění její újmy s argumenty o údajném neprokázání příčinné souvislosti, o nepodání opravných prostředků (v dané chvíli zjevně neúčinných) a o neobvinění stěžovatelky, jejíž práva byla zasažena významněji než práva obviněných osob. Stěžovatelka se považuje za aktivně legitimovanou, resp. účastnici trestního řízení, neboť se rozhodnutí v něm vydaná týkala jejího majetku. Nadto, kdyby došlo k dovozu zboží později, byla by pravděpodobně i stěžovatelka obviněna v důsledku novely trestních předpisů. Stěžovatelka zdůrazňuje, že trestní řízení skončilo zproštěním obžaloby, protože jednání, za které byla stíhána, vůbec nebylo trestným činem. Celé trestní řízení bylo podle stěžovatelky „experimentem“, v němž si orgány činné v trestním řízení ověřovaly legalitu obchodování s „nočním viděním“. Taková situace je v právním státě nepřípustná. Obecnými soudy je činnost orgánů činných v trestním řízení stavěna na roveň tzv. vyšší moci.

III. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

6. Ústavní soud posoudil splnění procesních předpokladů řízení a dospěl k závěru, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněnou stěžovatelkou, která byla účastnicí řízení, v němž byla vydána rozhodnutí napadená ústavní stížností. Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatelka je právně zastoupena v souladu s § 29 až 31 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“). Stěžovatelka vyčerpala všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svého práva; ústavní stížnost je přípustná (§ 75 odst. 1 téhož zákona *a contrario*).

IV. Vyjádření ostatních účastníků řízení a replika stěžovatelky

7. Soudce zpravodaj postupem podle § 42 odst. 4 zákona o Ústavním soudu zaslal ústavní stížnost k vyjádření účastníkům a vedlejším účastníkům řízení.

8. Nejvyšší soud ve svém vyjádření setrval na závěrech uvedených v napadeném rozhodnutí, které podrobně zopakoval. Z toho důvodu navrhl, aby Ústavní soud podanou ústavní stížnost zamítl nebo odmítl.

9. Městský soud ve svém vyjádření uvedl, že jeho postup byl ústavně konformní a v souladu s ustálenou judikaturou Nejvyššího soudu i Ústavního soudu.

10. Vedlejší účastnice uvedla, že z nezákonnosti trestního stíhání jednatelů stěžovatelky nevyplývají pro stěžovatelku žádné nároky. Rozhodnutí týkající se majetku stěžovatelky nebyla zrušena či změněna pro nezákonnost. Navíc v době vydání těchto rozhodnutí žádné trestní stíhání neběželo. Dále ve vyjádření podala přehled judikátů Nejvyššího soudu podporujících tyto závěry.

11. Ústavní soud zaslal výše uvedená vyjádření stěžovatelce na vědomí a k případné replice. Stěžovatelka této možnosti využila. V replice uvedla, že vyjádření nepřináší žádné nové argumenty. Podstatné však podle ní zůstává, že výsledkem aplikace práva je zjevná nespravedlnost.

V. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

12. V první řadě považuje Ústavní soud za nutné připomenout obecné principy právní úpravy náhrady újmy způsobené nezákonně vedeným trestním stíháním, na nichž je založena jeho předchozí rozhodovací činnost. Ústavní soud již v minulosti dospěl k závěru, že právní základ nároku jednotlivce na náhradu škody v případě trestního stíhání, které neskončí jeho pravomocným odsouzením, je třeba hledat nejen v čl. 36 odst. 3 Listiny, ale v obecné rovině především v čl. 1 odst. 1 Ústavy, tedy v principech materiálního právního státu [viz např. bod 19 nálezu ze dne 28. 8. 2007 sp. zn. IV. ÚS 642/05 (N 133/46 SbNU 249), popř. nálezu ze dne 21. 6. 2021 sp. zn. II. ÚS 417/21 (N 119/106 SbNU 290), bod 22; všechna rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná na <http://nalus.usoud.cz>]. Česká republika jako demokratický právní stát podle čl. 1 odst. 1 Ústavy nese objektivní odpovědnost za jednání, kterým orgány veřejné moci přímo zasahují do základních práv fyzických nebo právnických osob. Je proto povinna striktně dodržovat právo, přičemž odpovídá za škodu, kterou svým nezákonným rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem způsobí. Na jednu stranu je povinností orgánů činných v trestním řízení vyšetřovat a stíhat trestnou činnost, na druhou stranu se stát nemůže zbavit odpovědnosti za postup těchto orgánů, ukáže-li se později jako chybný a zasahující do základních práv jednotlivce. V takové situaci není rozhodné, jak orgány činné v trestním řízení vyhodnotily původní podezření, ale to, zda se jejich podezření v trestním řízení potvrdilo [viz např. bod 31 nálezu ze dne 17. 6. 2008 sp. zn. II. ÚS 590/08 (N 108/49 SbNU 567)]. Uvedené závěry musí podle Ústavního soudu platit tím spíše v situaci, dojde-li v nezákonně vedeném trestním řízení ke způsobení škody osobě, která ani obviněná nebyla. Zde Ústavní soud dodává, že ani obviněna být nemohla (*nullum crimen sine lege scripta*), neboť § 265 odst. 1 a odst. 2 písm. b) trestního zákoníku nebyl v rozhodné době součástí taxativního výčtu zločinů nebo přečinů, u nichž přichází trestní odpovědnost právnických osob v úvahu, jak je obsažen v § 7 zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon č. 418/2011 Sb.“), ale úkony celního řízení v tomto směru byly vedeny v podstatě proti ní a jejímu majetku.

13. Každá osoba, která byla povinna podrobit se úkonům orgánů činných v trestním řízení, musí mít záruku, že se jí dostane (podle okolností případu) náležitého odčinění, nedospějí-li tyto orgány k přesvědčivému závěru, že došlo ke spáchání trestného činu. Neexistovala-li by taková perspektiva, nebylo by možné trvat na povinnosti jednotlivce taková omezení v průběhu trestního stíhání snášet. Tato záruka musí být dána i v případě, je-li pro poškozenou osobu výše újmy či příčinná souvislost problematicky prokazatelná (viz např. bod 23 odkazovaného nálezu sp. zn. II. ÚS 417/21). V právní úpravě následků výkonu veřejné moci a deliktů odpovědnosti státu za způsobenou majetkovou i nemajetkovou újmu je třeba hledat těsnější sepjetí s ústavním právem, než je tomu u jiných druhů soukromoprávní regulace, neboť daná právní úprava stanovuje důsledky vztahu, v němž stát a jednotlivci vystupovali v nerovném, vrchnostenském postavení [viz např. bod 30 nálezu sp. zn. II. ÚS 417/21 nebo bod 24 nálezu ze dne 17. 8. 2021 sp. zn. III. ÚS 3271/20 (N 140/107 SbNU 153)].

14. Aplikace zákona o odpovědnosti státu za škodu nesmí vést, přímo ani nepřímo, k omezení rozsahu základního práva zakotveného v čl. 36 odst. 3 Listiny [viz náleze ze dne 24. 7. 2014 sp. zn. II. ÚS 1430/13 (N 143/74 SbNU 215)], naopak jím musí být základní právo na náhradu škody způsobené nezákonným nebo nesprávným zásahem veřejné moci realizováno [srov. náleze ze dne 30. 4. 2002 sp. zn. Pl. ÚS 18/01 (N 53/26 SbNU 73; 234/2002 Sb.)]. Přehlíží-li soudy skutečnosti nasvědčující splnění podmínek odpovědnosti státu za škodu v materiálním slova smyslu a současně interpretují zákon o odpovědnosti státu za škodu způsobem, který přiznání náhrady škody fakticky vylučuje, porušují právo jednotlivce zakotvené v čl. 36 odst. 3 Listiny [srov. bod 29 nálezu ze dne 31. 8. 2021 sp. zn. III. ÚS 917/21 (N 155/107 SbNU 296)].

15. Obecné soudy jsou povinny náležitě zohlednit všechny nepříznivé následky vyvolané trestním řízením a zvážit jeho veškeré negativní dopady [viz např. náleze ze dne 13. 1. 2022 sp. zn. I. ÚS 1029/21 (N 4/110 SbNU 33)]. Podle Ústavního soudu je pak povinností obecného soudu s ohledem na jedinečné skutkové okolnosti individuálního případu stanovit přiměřenou výši finanční náhrady a posoudit věc zejména v intencích životního postavení poškozeného před zásahem a po zásahu vadně postupujících orgánů veřejné moci. Jedině takové rozhodnutí, přihlížející ke všem kritériím, která je nutno vzít do úvahy v kontextu daného případu, lze považovat za spravedlivé a ústavně konformní [viz např. bod 22 nálezu ze dne 29. 4. 2014 sp. zn. I. ÚS 2551/13 (N 71/73 SbNU 305) nebo bod 25 nálezu sp. zn. II. ÚS 417/21].

16. Aplikuje-li Ústavní soud uvedené obecné závěry na danou věc, musí dospět k závěru, že soudy nedostály své povinnosti poskytnout stěžovatelce ochranu jejích práv (čl. 4 Ústavy a čl. 36 odst. 1, 3 a 4 Listiny). Podmínky pro přiznání náhrady újmy podle zákona č. 82/1998 Sb. soudy vyložily přepjatě formalistickým způsobem, neboť jejich závěry *de facto* vylučují poskytnutí náhrady škody za zadržené zboží jiné osobě než obviněnému, ačkoli jeho vlastníkem je někdo jiný, kdo účastníkem trestního řízení podle stávající právní úpravy (§ 7 zákona č. 418/2011 Sb., ve znění před účinností zákona č. 183/2016 Sb. jej měnícího) ani být nemohl, a tudíž ani nemohl využít prostředků, které jsou ochraně vlastnického práva podle trestního řádu k dispozici.

17. V první řadě nelze přisvědčit závěru obecných soudů, podle kterého rozhodnutí, od jehož důsledků dotčená osoba dovozuje vznik újmy podle zákona č. 82/1998 Sb., musí být pro nezákonnost zrušeno, a to k opravnému prostředku podanému dotčenou osobou. Ani zákon takto striktní podmínky nestanovuje (viz § 8 zákona č. 82/1998 Sb.). I judikaturou bylo v minulosti již opakovaně dovozeno [viz např. nálezy ze dne 3. 3. 2009 sp. zn. I. ÚS 3026/07 (N 42/52 SbNU 423) nebo ze dne 31. 8. 2021 sp. zn. III. ÚS 917/21], že striktní trvání na takovém postupu je v rozporu s čl. 36 odst. 3 Listiny, popř. i s čl. 1 odst. 1 Ústavy (viz výše). Ostatně ani při náhradě újmy způsobené nezákonným usnesením o zahájení trestního stíhání není možné na takovém postupu trvat, neboť např. zprošťujícím rozsudkem nedochází *in stricto sensu* ke zrušení tohoto usnesení.

18. Soudy musí zvažovat, nakolik je požadavek nutnosti zrušit určité rozhodnutí pro nezákonnost přiměřený povaze řízení, v němž bylo dané rozhodnutí vydáno, a obsahu tohoto rozhodnutí. Kupříkladu řada rozhodnutí v trestním řízení je vydávána pouze na určité (prozatímní) období a k jejich zrušení zásadně nedochází, což však neznamená, že nemohou být prohlášena za nezákonná. Není tedy rozhodné, zda rozhodnutí bylo (mohlo být) pro nezákonnost zrušeno, nýbrž zda jeho nezákonnost byla zákonem předvídaným způsobem konstatována.

19. Právě o takovou situaci v nyní posuzované věci šlo, neboť krajský soud ve svém zprošťujícím rozsudku jednoznačně konstatoval, že celé trestní řízení bylo vedeno nezákonně, *de facto* podle již neúčinných právních předpisů. Je třeba zohlednit, že zprošťující rozsudek krajského soudu není založen na složitém hodnocení provedených „nestálých“ důkazů (např. svědeckých výpovědí) či aplikaci pravidla *in dubio pro reo*. Krajský soud dospěl

k závěru, že jednání obou obžalovaných (jako osob ovládajících stěžovatelku) bylo vždy v souladu s měnícími se právními předpisy, což však orgány činné v trestním řízení nerefletovaly. Nadto je třeba poznamenat, že ze spisu krajského soudu sp. zn. 69 T 2/2016 nevyplývá, že by oba obžalovaní nebo stěžovatelka řízení jakkoliv prodlužovali, obstruovali v něm nebo nespolupracovali s orgány činnými v trestním řízení. Naopak pochybení orgánů činných v trestním řízení (aplikace nesprávného právního předpisu) je patrné od jejich prvního úkonu. V takové situaci je podle Ústavního soudu nezbytné vycházet z toho, že ústavně vyžadovaná podmínka nezákonnosti rozhodnutí a nesprávnosti úředních postupů orgánů činných v trestním řízení je prokázána a splněna, nedokáží-li soudy v řízení podle zákona č. 82/1998 Sb. přesvědčivě tuto domněnku vyvrátit.

20. Toliko pro úplnost lze doplnit, že možnost podání ústavní stížnosti proti dílčím postupům neskončeného trestního řízení nemůže být sama o sobě podmínkou zamítnutí nároku na náhradu způsobené újmy. Povinnost vyčerpat mimořádné opravné prostředky nelze interpretovat „slepě“, bez ohledu na jejich zákonný (resp. ústavní) smysl a systémovou efektivitu. Ostatně ani skutečnost, že v žalobě nedojde ke striktnímu správnému odlišení důsledků nezákonných rozhodnutí od nesprávných úředních postupů, není a nemůže být na překážku vyhovění žaloby, uvede-li v ní žalobce všechny rozhodné skutkové okolnosti. Nalezení a použití příslušného právního předpisu pro rozhodnutí ve věci je výlučně věcí soudu podle tradičních maxim *da mihi factum, dabo tibi ius*, popř. *facta sunt probanda, iura novit curia* (srov. čl. 2 odst. 2 a čl. 95 odst. 1 Ústavy, § 79 odst. 1, § 120 a 121 o. s. ř.). Je pak již úkolem soudu fakta (tvrzenou skutkovou podstavu) řádně subsumovat pod příslušnou právní normu (k tomu viz níže).

21. Konečně lze poukázat i na to, že právní řád musí dávat reálnou cestu náhrady škody za zboží, které bylo v bezvýsledném trestním řízení zajištěno a ztratilo uplynutím dlouhého času svou hodnotu, protože bylo zadrženo, nebylo s ním možno nakládat a došlo např. ke zmaření plnění závazků plynoucích ze smlouvy. Viz k tomu např. nedávný rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci stížnosti č. 24827/14 ze dne 17. 3. 2022 *FU QUAN, s. r. o., proti České republice* (dostupné na <http://eslp.justice.cz>), kde je právě zdůrazněn rozdíl mezi žalobou na náhradu za protiprávní zabavení zboží a mezi škodou způsobenou ztrátou hodnoty zboží v důsledku uplynutí doby, kdy bylo zboží v držení státu a nemohlo být s ním nakládáno (viz bod 54 odkazovaného rozsudku).

22. Za irelevantní považuje Ústavní soud rovněž závěr obecných soudů, podle něž nebyla stěžovatelka účastnicí trestního řízení. K tomu viz to, co bylo výše uvedeno sub 13 k rozhodnému znění § 7 zákona č. 418/2011 Sb. Za podstatné z hlediska čl. 36 odst. 3 Listiny je třeba považovat toliko skutečnost, zda by stěžovatelce byla postupem orgánů činných v trestním řízení způsobena újma.

23. Konečně soudy zamítnutí stěžovatelčina nároku opřely o závěr, že postupy (resp. rozhodnutí), kterými byla stěžovatelce způsobena újma, nelze spojit s trestním stíháním osob stěžovatelku ovládajících (resp. tato rozhodnutí nebyla vydána v časové souvislosti s trestním stíháním těchto osob o dva roky později). Ani tento závěr, navíc takto stručně odůvodněný, nemůže podle Ústavního soudu obstát.

24. Rozhodnutí (resp. postupy), jimiž byla stěžovatelka omezena na svých majetkových právech, byla od prvního úkonu orgánů činných v trestním řízení činěna v souvislosti s prověřováním podezření ze spáchání trestného činu, za což byly následně osoby stěžovatelku ovládající obžalovány. To, že mezi těmito úkony a zahájením trestního stíhání není „časová souvislost“, je podle Ústavního soudu eufemistickým vyjádřením skutečnosti, že v přípravné fázi daného trestního řízení docházelo k průtahům zaviněným státem (viz níže). Není přitom rozhodující, zda šlo o průtahy odůvodněné, či nikoliv. Pro danou věc není totiž relevantní, nakolik mají být orgány činné v trestním řízení předem kompetentní samy posoudit např. klasifikaci zbraní apod. Ze spisu krajského soudu je však zřejmé, že více než dvouleté

období mezi zadržením zboží stěžovatelky a zahájením trestního stíhání lze připsat na vrub jediné státním orgánům, jejichž činnost (zjevně směřující k trestnímu stíhání) se skládala z mnohaměsíční „meziinstitucionální komunikace“ (zejména mezi orgány činnými v trestním řízení a ministerstvy, jejichž pracovníci se zabývali mezinárodním obchodem se zbraněmi), jejíž obsah teprve směřoval ke zjištění, zda lze trestní stíhání zahájit a s jakými právními argumenty. Zde Ústavní soud musí poukázat na argumentaci stěžovatelky, podle které bylo celé trestní řízení „experimentem“, v němž si orgány činné v trestním řízení ověřovaly legalitu obchodování s „nočním viděním“. Nedošlo-li proto k zevrubnému vyhodnocení obsahu trestního spisu, nelze se spokojit se stručným konstatováním soudů, že mezi nezákonným postupem orgánů činných v trestním řízení při zadržení stěžovatelčina zboží a jejich nezákonným postupem při zahájení trestního stíhání není souvislost (časová či jiná).

25. Lze tedy uzavřít, že ty závěry, s nimiž soudy zamítly stěžovatelčiny nároky na náhradu škody v souvislosti se zabaveným zbožím, nemohou z ústavněprávního hlediska obstát, neboť nesplňují požadavky kladené na taková rozhodnutí judikaturou Ústavního soudu.

26. U ostatních nároků (těch, které soudy zamítly z důvodů promlčení a neexistence příčinné souvislosti mezi ztrátou bezpečnostní prověrky a fungováním stěžovatelky) Ústavní soud žádná pochybení neshledal.

27. Úkolem obecných soudů ve znovuotevřeném řízení bude znovu posoudit žalobu zejména v tom smyslu, zda obsahuje všechna relevantní skutková tvrzení o protiprávním jednání státu (ať už jde o rozhodnutí, či postup), vzniku stěžovatelčiny újmy, a konečně příčinnou souvislost mezi těmito dvěma skutečnostmi. Teprve na tomto základě bude možno posoudit, zda výklad a použití zákona č. 82/1998 Sb. nevedly přímo či nepřímo k omezení rozsahu základního práva zakotveného v čl. 36 odst. 3 Listiny (viz k tomu sub 15) a výchozího principu právního státu zakotveného pro jednání orgánů veřejné moci v čl. 1 odst. 1 Ústavy.

28. Vzhledem k výše uvedeným skutečnostem Ústavní soud konstatuje, že práva stěžovatelky na soudní ochranu a na ochranu vlastnického práva byla napadenými rozhodnutími obecných soudů porušena, neboť došlo k porušení čl. 36 odst. 1 ve spojení s čl. 11 odst. 1 Listiny. Z uvedených důvodů proto Ústavní soud podle § 82 odst. 1 zákona o Ústavním soudu ústavní stížnosti vyhověl a napadená rozhodnutí Nejvyššího soudu a městského soudu podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu zrušil.

29. Vzhledem k tomu, že od ústního jednání nebylo možno očekávat další objasnění věci, Ústavní soud od něj podle § 44 věty první zákona o Ústavním soudu upustil.

Č. 87**Výklad právního jednání – přednost skutečné vůle účastníků před jejím formálním projevem****(sp. zn. I. ÚS 2337/21 ze dne 19. července 2022)**

I. Při výkladu právního jednání je nepsaným pravidlem právní předpoklad, podle něhož žádný normotvůrce (tedy ani smluvní strany) nezamýšlí dát jím tvořenému aktu absurdní nebo nerozumné důsledky.

II. Při výkladu právního jednání je třeba dát přednost skutečné vůli účastníků smlouvy nad formálním projevem této vůle. Formalismus spočívající toliko ve výkladu smluvního textu z něj samotného bez ohledu na vůli účastníků smluvního vztahu představuje protiústavní zásah do základních práv jednotlivce, neboť právě vůle účastníků hraje při vytváření smlouvy a její interpretaci zásadní roli. Text smlouvy je totiž toliko prvotním přiblížením se k významu smlouvy, který si chtěli její účastníci svým jednáním stanovit. Doslovný výklad textu smlouvy může, ale nemusí být v souladu s vůlí jednajících stran. Směřuje-li vůle smluvních stran k jinému významu a podaří-li se vůli účastníků procesem hodnocení skutkových a právních otázek ozřejmit, má shodná vůle účastníků smlouvy přednost před doslovným významem textu jimi formulované smlouvy. Výklad, který uvedená pravidla nerespektuje, je ve svém důsledku považován za porušení čl. 2 odst. 4 Ústavy a čl. 2 odst. 3 Listiny základních práv a svobod.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátě složeném z předsedy senátu Vladimíra Sládečka, soudce Tomáše Lichovníka a soudce zpravodaje Jaroslava Fenyka o ústavní stížnosti stěžovatelů 1. Tomáše Wacka a 2. Jitky Wackové, obou zastoupených Mgr. Tadeášem Holubem, advokátem, sídlem Tyršova 504/5, Kopřivnice, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. května 2021 č. j. 29 Cdo 3668/2019-300, rozsudku Vrchního soudu v Praze ze dne 4. června 2019 č. j. 12 Cmo 280/2018-252 a rozsudku Krajského soudu v Plzni ze dne 8. června 2018 č. j. 49 Cm 53/2017-143, za účasti Nejvyššího soudu, Vrchního soudu v Praze a Krajského soudu v Plzni jako účastníků řízení a obchodní společnosti Chytrý nájem, s. r. o., sídlem Chotíkov 479, zastoupené JUDr. Hanou Kapitánovou, advokátkou, sídlem sady 5. května 36, Plzeň, jako vedlejší účastnice řízení, takto:

I. Usnesením Nejvyššího soudu ze dne 27. května 2021 č. j. 29 Cdo 3668/2019-300, rozsudkem Vrchního soudu v Praze ze dne 4. června 2019 č. j. 12 Cmo 280/2018-252 a rozsudkem Krajského soudu v Plzni ze dne 8. června 2018 č. j. 49 Cm 53/2017-143 byly porušeny čl. 2 odst. 3 a čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a čl. 2 odst. 4 Ústavy České republiky.

II. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. května 2021 č. j. 29 Cdo 3668/2019-300, rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 4. června 2019 č. j. 12 Cmo 280/2018-252 a rozsudek Krajského soudu v Plzni ze dne 8. června 2018 č. j. 49 Cm 53/2017-143 se proto ruší.

Odůvodnění

I. Vymezení věci a předchozí průběh řízení

1. Ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) a § 72 a násl. zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) se stěžovatelé domáhají zrušení v záhlaví uvedených rozhodnutí Nejvyššího soudu, Vrchního soudu v Praze (dále jen „vrchní soud“) a Krajského soudu v Plzni (dále též jen „krajský soud“) s tvrzením, že jimi bylo porušeno jejich právo na soudní ochranu zaručené jim čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a čl. 6 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

2. Z ústavní stížnosti, jejích příloh, jakož i spisového materiálu vedeného krajským soudem pod sp. zn. 49 Cm 53/2017, který si vyžádal, zjistil Ústavní soud následující skutečnosti.

3. Krajský soud vydal dne 3. 5. 2017 směnečný platební rozkaz č. j. 49 Cm 53/2017-14, jímž stěžovatelům uložil povinnost zaplatit vedlejší účastníci společně a nerozdílně směnečný peníz ve výši 383 350 Kč (sestavující z jistiny ve výši 170 000 Kč ze smlouvy o půjčce, kterou stěžovatelé s vedlejším účastníkem uzavřeli dne 17. 9. 2015, a smluvní pokuty ve výši 213 350 Kč, jež byla stranami sjednána pro případ prodlení stěžovatelů se zaplacením půjčky řádně a včas ve výši 0,25 % denně) a částku 43 819,20 Kč jako náhradu nákladů řízení.

4. Stěžovatelé směnečný platební rozkaz napadli včasnými námitkami. V nich zejména namítali, že předmětná smlouva o půjčce je spotřebitelským úvěrem, neboť půjčka byla stěžovatelům poskytnuta bezúplatně jen na dva měsíce, následně již měli vedlejší účastníci hradit úplatu ve výši 0,25 % denně z jistiny, která byla vedlejší účastníci ve smlouvě formálně označena jako „smluvní pokuta“. Tato „smluvní pokuta“ však dle stěžovatelů představuje skrytý úrok ve výši 91,25 % ročně. Vzhledem k této skutečnosti tak dle stěžovatelů bylo třeba aplikovat na předmětný právní vztah ustanovení v době podpisu smlouvy účinného zákona č. 145/2010 Sb., o spotřebitelském úvěru a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o spotřebitelském úvěru“), dle jehož § 18 odst. 1 platilo, že ke splacení nebo zajištění splacení spotřebitelského úvěru nelze použít směnku nebo šek. Dále uvedli, že tato půjčka byla účelově vázána na úhradu zálohy, kterou byli povinni uhradit společnosti Ekonomické stavby, s. r. o., (na jejíž bankovní účet také byla předmětná částka vedlejší účastníci poukázána) v souvislosti s uzavřením smlouvy o budoucí smlouvě o dílo, smlouvy o dílo a smlouvy příkazní, které stěžovatelé uzavřeli v rámci programu „Nulová hotovost“, který společnost Ekonomické stavby, s. r. o., nabízela. V těchto smlouvách se tato společnost mj. zavázala zajistit pro stěžovatele bankovní hypoteční úvěr, z něhož měla být předmětná půjčka od vedlejší účastnice následně splacena. To se však nestalo, neboť tento úvěr stěžovatelům zajištěn nebyl. Stěžovatelé tak byli dle svého přesvědčení společností Ekonomické stavby, s. r. o., uvedeni v omyl. Tato společnost a vedlejší účastnice jsou přitom úzce personálně i materiálně propojeny, a to osobou Davida Mencla (jediného jednatele a konečného jediného vlastníka obou společností), na jejich jednání je proto dle názoru stěžovatelů třeba hledět jako na jednání jediného subjektu. Ujednaný skrytý úrok je navíc v rozporu s dobrými mravy, zakládá nerovnováhu práv a povinností smluvních stran v neprospěch spotřebitelů a představuje zneužití práva, které nepožívá právní ochrany.

5. O těchto námitkách bylo rozhodnuto rozsudkem krajského soudu ze dne 8. 6. 2018 č. j. 49 Cm 53/2017-143 tak, že směnečný platební rozkaz byl ponechán v platnosti a stěžovatelům byla uložena povinnost k náhradě nákladů námitkového řízení ve výši 49 174,40 Kč. Krajský soud tak učinil s odůvodněním, že stěžovateli vznesené námitky nejsou důvodné, neboť se neztotožnil s názorem, že by předmětná půjčka byla sjednána jako úplatná, protože ujednaná smluvní pokuta je dle názoru krajského soudu formou zajištění závazku

stěžovatelů, nikoli formou úplaty, a proto na předmětný právní vztah zákon o spotřebitelském úvěru, jehož se stěžovatelé dovolávali, nedopadá.

6. Rozhodnutí krajského soudu bylo rozsudkem vrchního soudu ze dne 4. 6. 2019 č. j. 12 Cmo 280/2018-252 jako věcně správné potvrzeno a stěžovatelům byla uložena povinnost k náhradě nákladů odvolacího řízení.

7. Dovolání stěžovatelů bylo usnesením Nejvyššího soudu ze dne 27. 5. 2021 č. j. 29 Cdo 3668/2019-300 odmítnuto, neboť je dovolací soud neshledal jako přípustné podle § 237 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů.

II. Argumentace účastníků

8. Rozhodnutí soudů všech stupňů stěžovatelé napadli ústavní stížností. Uvedli, že v roce 2015 uzavřeli smlouvu o smlouvě budoucí o dílo a následně též smlouvu o dílo se společností Ekonomické stavby, s. r. o., v nichž se tato společnost zavázala pro stěžovatele v rámci jednoho ze svých programů s názvem „Nulová hotovost“ (u něhož inzerovala, že pro stavbu rodinného domu v tomto programu není třeba mít k dispozici žádné naspóřené finanční prostředky či disponovat stavebním pozemkem) zejména zajistit koupi pozemku a vyhotovení projektové dokumentace pro stavbu rodinného domu, provést jeho stavbu a zajistit financování této výstavby formou bankovního hypotečního úvěru. Ve smlouvě o smlouvě budoucí však byl v rozporu s inzerovanými podmínkami obsažen závazek stěžovatelů uhradit společnosti Ekonomické stavby, s. r. o., zálohu ve výši 170 000 Kč, k jejíž úhradě byli stěžovatelé vyzváni s tím, že pokud touto částkou nedisponují (což stěžovatelé od počátku proklamovali), může jim být zajištěna výhodná půjčka od vedlejší účastnice, která měla být následně splacena z hypotečního úvěru. Tato „půjčka“ měla být stěžovatelům dle informací, které od společnosti Ekonomické stavby, s. r. o., obdrželi, poskytnuta na dva měsíce zcela zdarma, následně měli hradit pouze smluvní pokutu ve výši 0,05 % denně, kterou pracovnice společnosti v komunikaci se stěžovateli označila za „měsíční splátku“. Dle názoru stěžovatelů proto půjčka poskytnutá jim následně vedlejší účastnicí nebyla půjčkou bezúplatnou, jak uzavřely obecné soudy, neboť bezplatně jim byla poskytnuta pouze na dva měsíce a následně již bylo počítáno s úhradou úplaty v podobě „smluvní pokuty“, která tak představuje ujednání o skrytém úroku.

9. Právní povaha sjednané „smluvní pokuty“, tedy otázka, zda je tento závazek dle svého obsahu ujednáním o úplatě za poskytnutí půjčky (tedy úrok), či ujednáním o sankci pro případ prodlení stěžovatelů s plněním dluhu, byla hlavním předmětem sporu před obecnými soudy. V této souvislosti stěžovatelé obecným soudům vytkli, že neprovedly posouzení, jaká byla skutečná materiální povaha ujednání o „smluvní pokutě“, a nezabývaly se tím, zda s ohledem na okolnosti případu toto ujednání ve skutečnosti nepředstavuje ujednání o skrytém úroku za poskytnutí půjčky, které bylo jako smluvní pokuta označeno jen proto, aby byla zajištěna zdánlivá bezúplatnost půjčky v zájmu účelového obejítí právní úpravy zákona o spotřebitelském úvěru. Dále uvedli, že ačkoli učinili vše, co po nich bylo žádáno, společnost Ekonomické stavby, s. r. o., jim následně hypoteční úvěr nezajistila, v důsledku čehož nesplatili ani půjčku ve výši 170 000 Kč, kterou jim poskytla vedlejší účastnice, a následně jim vznikl též závazek k úhradě „smluvní pokuty“ ve výši 0,25 % (nikoli ve výši 0,05 %, jak jim bylo původně sděleno) denně z dlužné částky, tj. ve výši 91,25 % ročně.

10. Stěžovatelé poukázali také na to, že ačkoli vedlejší účastnice ve smlouvě o půjčce účelově a nepravdivě (aby posílila své právní postavení na úkor stěžovatelů) deklarovala, že půjčené finanční prostředky nezbytně potřebuje vrátit ve splatnosti, neboť poté je má vázány jinak, vyplnila biankosměnku a vyzvala stěžovatele k plnění poprvé až po uplynutí více než 16 měsíců od data splatnosti a v této době se nedomáhala již pouze vrácení dlužné jistiny ve výši 170 000 Kč, ale též „smluvní pokuty“ ve výši 213 350 Kč.

11. Ústavní soud by dle stěžovatelů neměl přehlédnout ani to, že společnost Ekonomické stavby, s. r. o., a vedlejší účastnice jsou sesterské společnosti, které jsou součástí koncernu

a jsou podrobeny jednotnému řízení. Řídící osobou tohoto koncernu je společnost Ekonomické stavby rodinná, a. s., která je jediným společníkem v obou sesterských společnostech, které se shodují též v osobě jejich jediného jednatele pana Davida Mencla. Soudy se však touto skutečností nezabývaly, přičemž se omezily na zcela formalistické konstatování, že vedlejší účastnice a společnost Ekonomické stavby, s. r. o., jsou formálně dva odlišné subjekty, a stěžovatelům tudíž dle čl. I § 17 zákona č. 191/1950 Sb., zákon směnečný a šekový, nepřísluší v řízení vznášet též kauzální námitky mající původ v jejich vztazích se společností Ekonomické stavby, s. r. o.

12. Stěžovatelé konečně upozornili i na to, že nyní posuzovaná ústavní stížnost překračuje jejich vlastní zájmy, neboť vedlejší účastnice vede řadu obdobných soudních sporů se svými klienty a jen u Krajského soudu v Plzni probíhalo ke dni podání ústavní stížnosti minimálně 50 soudních řízení s totožným skutkovým a právním základem jako v případě stěžovatelů. Závazný nálezný Ústavního soudu by tyto všechny případy mohl zvrátit ve prospěch dosud poškozovaných spotřebitelů.

13. Ústavní soud si vyžádal vyjádření účastníků řízení, vedlejší účastnice řízení a zaslání příslušného spisového materiálu. Nejvyšší soud ve svém vyjádření setrval na závěrech, na základě kterých odmítl dovolání stěžovatelů, neboť je neshledal jako přípustné. Současně dodal, že Ústavní soud usnesením ze dne 9. 2. 2021 sp. zn. I. ÚS 127/21 odmítl ústavní stížnost v typově shodné věci, přičemž závěr Nejvyššího soudu, podle něhož není typově shodná smlouva o půjčce smlouvou ze spotřebitelského úvěru, označil za nevybočující „z kautel spravedlivého procesu“. K námitkám ohledně dvoudomého vystupování vedlejší účastnice a společnosti Ekonomické stavby, s. r. o., pak podotkl, že tyto námitky nereflektují skutkové okolnosti dané věci, přičemž není zřejmé ani to, jaký vliv měly mít vazby mezi oběma společnostmi na vznik a trvání závazků zajištěných směnkou. Krajský soud ve svém vyjádření naopak uvedl, že se závěry stěžovatelů popsanými v ústavní stížnosti souhlasí, nicméně v této i jiných typově shodných věcech je vázán judikaturou vrchního soudu a Nejvyššího soudu, které mají na posouzení rozhodných otázek jiný náhled. Vrchní soud se k ústavní stížnosti nevyjádřil.

14. Vedlejší účastnice řízení odmítla tvrzení stěžovatelů, že se obecné soudy řádně nezabývaly pravou povahou ujednání o smluvní pokutě či přípustnosti kauzálních námitek dle zákona směnečného a šekového. Dále poukázala na rozhodnutí vrchního soudu a Nejvyššího soudu (zejména pak na rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. 9. 2019 č. j. 33 Cdo 2279/2018-227), v nichž tyto soudy posuzovaly plně analogickou skutkovou situaci jako v nyní řešené věci, přičemž dospěly vždy ke shodným právním závěrům, tedy že předmětné ujednání je skutečně smluvní pokutou (nikoli ujednáním o skrytém úroku), přičemž její výše není v rozporu s dobrými mravy. Ke stejným závěrům ostatně dle vedlejší účastnice dospěl též Ústavní soud ve svém usnesení sp. zn. I. ÚS 127/21, který se ztotožnil s názorem obecných soudů, že na úplatnost půjčky z ujednání o smluvní pokutě usuzovat nelze, a uzavřel, že rozhodnutí obecných soudů stojící na tomto právním závěru netrpí ústavně zapovězenou libovůlí ani jiným ústavně významným nedostatkem. Ústavnímu soudu proto navrhla, aby ústavní stížnost odmítl.

15. Stěžovatelé se ve své replice ztotožnili s názorem krajského soudu, který Ústavnímu soudu navrhl zrušení svého vlastního rozhodnutí. K odkazu Nejvyššího soudu na usnesení ze dne 9. 2. 2021 sp. zn. I. ÚS 127/21 uvedli, že právní závěry v něm vyslovené nejsou pro senát rozhodující o nynější ústavní stížnosti závazné. V tehdy posuzovaném případě navíc šlo o skutkově i právně odlišné řízení o vydání listin, v němž se tehdejší stěžovatelé (žalobci) domáhali vydání směnek. Předmětem řízení v nynější věci bylo zaplacení dluhu, kdy se stěžovatelé bránili proti vydání směnečného platebního rozkazu pro neplatnost směnky pro rozpor se zákonem o spotřebitelském úvěru, jenž zakazuje zajišťovat splnění dluhu ze smlouvy o úvěru směnkou. K tvrzení Nejvyššího soudu, že mu není zřejmé, jaký vliv by měl mít vztah mezi vedlejší účastnicí a společností Ekonomické stavby, s. r. o., na vznik a trvání závazkového

vztahu zajištěného směnkou, stěžovatelé uvedli, že toto tvrzení Nejvyššího soudu svědčí o tom, že nepřihlédl k podstatě věci, neboť od samého počátku řízení tvrdili a prokazovali, že jednání předmětných subjektů je sofistickým klamáním zákazníka s cílem skrze obcházení zákona (mj. díky formálnímu oddělení obou subjektů) vmanipulovat spotřebitele v rámci koncernové struktury do situace, ve které je spotřebitel koordinovaným působením provázaných obchodních společností donucen uzavřít nepředpokládanou smlouvu o půjčce a její splnění zajistit směnkou, navíc v situaci, kdy je od počátku zřejmé, že nedostane-li klient prostřednictvím společnosti Ekonomické stavby, s. r. o., bankovní hypoteční úvěr, nebude schopen půjčku vedlejší účastníci splatit.

III. Průběh řízení před Ústavním soudem a hodnocení Ústavního soudu

16. Ústavní soud posoudil splnění procesních předpokladů řízení. Shledal, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněnými stěžovateli, kteří byli účastníky řízení, v nichž byla vydána rozhodnutí napadená v ústavní stížnosti. Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatelé jsou právně zastoupeni v souladu s § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu a jejich ústavní stížnost je přípustná (§ 75 odst. 1 téhož zákona *a contrario*), neboť vyčerpali všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svého práva.

17. Ústavní soud se v první řadě zabýval návrhem soudce Jaromíra Jirsy na jeho vyloučení z projednání a rozhodování této věci, kterému usnesením ze dne 7. 9. 2021 č. j. I. ÚS 2337/21-19 vyhověl. Následně posoudil argumentaci stěžovatelů, obsah ústavní stížností napadených rozhodnutí, jakož i vyžádaného spisového materiálu a dospěl k závěru, že jde o návrh důvodný.

18. Podstatu ústavní stížnosti Ústavní soud shledal v tvrzení stěžovatelů, že se obecné soudy ústavně konformním způsobem nevypořádaly s řešením otázky, zda smlouva o „půjčce“ ze dne 17. 9. 2015 byla sjednána jako smlouva úplatná či bezúplatná, a zda tudíž na předmětný právní vztah dopadá právní úprava zákona o spotřebitelském úvěru, či nikoli. Pro toto posouzení bylo nezbytné interpretovat předmětné právní jednání a zejména jeho ujednání o „smluvní pokutě“, a to za účelem zjištění, zda toto ujednání je ve své podstatě skutečně sankcí pro případ nesplnění povinností jedné ze smluvních stran či zda se jedná o „skrytý úrok“.

19. K otázce interpretace právního jednání (dříve právních úkonů) se Ústavní soud vyjádřil v řadě svých rozhodnutí. Konstatoval, že při výkladu právních úkonů je nepsaným pravidlem právní předpoklad, podle něhož žádný normotvůrce (tedy ani smluvní strany) nezamýšlí dát jim tvořenému aktu absurdní nebo nerozumné důsledky [srov. náleze ze dne 12. 6. 2000 sp. zn. I. ÚS 331/98 (N 86/18 SbNU 233), všechna rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná též na <http://nalus.usoud.cz>]. Soud by se měl proto při výkladu smlouvy vyhnout takovému výkladu, který je pochybný, zejména s ohledem na absurdní či problematické důsledky, k nimž vede [náleze ze dne 7. 4. 2011 sp. zn. I. ÚS 2061/08 (N 63/61 SbNU 29)].

20. Ústavní soud ve svých rozhodnutích rovněž opakovaně uzavřel, že při interpretaci právního jednání je třeba dát přednost skutečné vůli účastníků smlouvy nad formálním projevem této vůle [např. náleze ze dne 27. 3. 2012 sp. zn. I. ÚS 770/11 (N 59/64 SbNU 711)]. Formalismus spočívající toliko ve výkladu smluvního textu z něj samotného bez ohledu na vůli účastníků smluvního vztahu představuje protiústavní zásah do základních práv jednotlivce, neboť právě vůle účastníků hraje při vytváření smlouvy a její interpretaci zásadní roli. Text smlouvy je totiž toliko prvotním přiblížením se k významu smlouvy, který si chtěli její účastníci svým jednáním stanovit. Doslovný výklad textu smlouvy může, ale nemusí být v souladu s vůlí jednajících stran. Směřuje-li vůle smluvních stran k jinému významu a podaří-li se vůli účastníků procesem hodnocení skutkových a právních otázek ozřejmit, má shodná vůle účastníků smlouvy přednost před doslovným významem textu jimi formulované smlouvy. Výklad, který právě uvedená pravidla nerespektuje, je ve svém důsledku považován za porušení čl. 2 odst. 4 Ústavy a korespondujícího ustanovení čl. 2 odst. 3 Listiny [náleze ze dne 11. 7. 2017 sp. zn. IV. ÚS 3168/16 (N 121/86 SbNU 85)].

21. Ústavní soud rovněž vychází z předpokladu, že obecné soudy musí nejen respektovat právo, ale jeho výklad a aplikace musí směřovat k výsledku spravedlivému. Spravedlnost musí být přítomna vždy v procesu, kterým soudce interpretuje a aplikuje právo jako hodnotový činitel. Pro nalézání práva je vždy nezbytné vycházet z individuálních okolností každého jednotlivého případu, které jsou založeny na skutkových zjištěních. Mnohé případy a jejich specifické okolnosti mohou být komplikované a netypické; to však nevyvazuje obecné soudy z povinnosti udělat vše pro spravedlivé řešení [nález ze dne 8. 11. 2016 sp. zn. III. ÚS 2700/15 (N 212/83 SbNU 369)].

22. Ústavní soud má za to, že shora nastíněným požadavkům obecné soudy v nyní posuzované věci nedostály, neboť nezohlednily veškeré pro věc významné skutečnosti, přestože stěžovatelé tyto skutečnosti v řízení tvrdili a prokazovali. Soudy vycházely ze skutkového zjištění, že stěžovatelé dne 17. 9. 2015 uzavřeli s vedlejší účastnicí smlouvu o půjčce č. 5651501, a to v souvislosti s uzavřením smluv o budoucí dílo, o dílo a smlouvy příkazní se společností Ekonomické stavby, s. r. o., Na základě smlouvy o půjčce se vedlejší účastnice zavázala poskytnout stěžovatelům částku ve výši 170 000 Kč, která byla účelově vázána na úhradu zálohy společnosti Ekonomické stavby, s. r. o., dle smlouvy o smlouvě budoucí o dílo a přímo na účet této společnosti byla také předmětná částka vedlejší účastnicí poukázána. Smlouva o půjčce dále obsahovala ustanovení, že stěžovatelé půjčku zaplatí nejpozději dne 18. 11. 2015 (tedy do dvou měsíců od jejího podpisu), přičemž pro případ, že tuto svou povinnost řádně a včas nesplní, zaplatí věřiteli smluvní pokutu ve výši 0,25 % denně z dlužné jistiny. Smlouva obsahovala rovněž prohlášení stěžovatelů, že mají zajištěn dostatek finančních prostředků, aby mohli řádně ze smlouvy plnit, a stěžovatelé k zajištění svých závazků ze smlouvy vedlejší účastnicí vystavili a předali dvě blankosměnky vlastní, vystavené a podepsané s doložkou bez protestu, a nikoliv na řad věřitele. Na základě těchto skutečností soudy dospěly k závěru, že stěžovatelé platně uzavřeli s vedlejší účastnicí smlouvu, kterou právně kvalifikovaly jako smlouvu inominátní dle § 1746 odst. 2 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, a smlouvu bezúplatnou, protože stranami nebyl sjednán žádný úrok, ale toliko smluvní pokuta, představující sankci pro případ, že by se stěžovatelé dostali se splacením půjčky do prodlení. Vzhledem k tomu, že žádná úplata ve smlouvě sjednána nebyla, odmítly soudy námitky stěžovatelů, že by na předmětný právní vztah dopadala ochranná ustanovení zákona o spotřebitelském úvěru (jehož pojmovým znakem je mj. právě úplatnost), včetně zákazu užití ke splacení nebo zajištění splacení spotřebitelského úvěru směnky nebo šeku, či že by výše sjednané „smluvní pokuty“ byla v rozporu s dobrými mravy. S těmito závěry se však Ústavní soud nemohl ztotožnit.

23. Jak plyne z obsahu spisového materiálu, jakož i napadených rozhodnutí, uzavřeli stěžovatelé předmětnou smlouvu o půjčce v souvislosti se smlouvou o smlouvě budoucí o dílo, smlouvou o dílo a smlouvou příkazní, jež uzavřeli se společností Ekonomické stavby, s. r. o., Tyto smlouvy přitom stěžovatelé uzavřeli v rámci programu „Nulová hotovost“, ohledně něhož bylo společností Ekonomické stavby, s. r. o., proklamováno, že pro realizaci výstavby rodinného domu není třeba disponovat žádnými naspořenými finančními prostředky, neboť klientům bude poskytnuta krátkodobá překlenovací půjčka zcela bez poplatků a bez úroků, která bude následně zaplacená čerpáním z banky (tedy z prostředků poskytnutých bankou klientovi na základě hypotečního úvěru). Protože stěžovatelé žádnými naspořenými prostředky v rozhodném období nedisponovali, rozhodli se řešit stavbu domu právě touto cestou. S touto skutečností byla společnost Ekonomické stavby, s. r. o., od počátku srozuměna. Uzavření smlouvy o půjčce bylo stěžovatelům navrženo paní Mečlovou, zaměstnankyní společnosti Ekonomické stavby, s. r. o., jež byla stěžovatelům přidělena jako jejich finanční poradkyně. Veškerá jednání o této smlouvě, včetně jejího podpisu, se pak uskutečnila rovněž v sídle této společnosti. Paní Mečlová tuto variantu financování zálohy sama výslovně v elektronické komunikaci se stěžovateli prezentovala jako půjčku bezúročnou na dobu dvou měsíců, přičemž

po uplynutí této doby měli stěžovatelé platit pouze „měsíční splátku“, kterou paní Mečlová v komunikaci se stěžovateli vypočítávala ze „smluvní pokuty“. Stěžovatelé pak byli ujišťováni, že jistina této překlenovací půjčky bude uhrazena z hypotečního úvěru, k jehož zprostředkování se společnost Ekonomické stavby, s. r. o., v jedné ze smluv zavázala. K tomu však nedošlo, neboť stěžovatelé od banky hypoteční úvěr neobdrželi. Ústavní soud má však za to, že i pokud by se tak stalo, lze si jen obtížně představit situaci, že by „půjčka“ byla vrácena ve splatnosti, tedy do 18. 11. 2015. Záloha ve výši 170 000 Kč totiž byla smluvně účelově vázána tak, že bude vedlejší účastnicí vyplacena na bankovní účet společnosti Ekonomické stavby, s. r. o., která jej v souladu se smlouvou o dílo ze dne 19. 10. 2015 využije na pořízení projektové dokumentace pro výstavbu rodinného domu stěžovatelů. Teprve po vyhotovení této dokumentace by však bylo možné provést kompletaci žádosti stěžovatelů o poskytnutí hypotečního úvěru a tuto předat bance k posouzení. I pokud by se v průběhu právě nastíněného procesu nevyskytly žádné problémy, jako se tak stalo v nynější věci (záznam 1. stěžovatele v registru dlužníků), je Ústavní soud přesvědčen, že by toto vše (včetně posouzení žádosti o hypoteční úvěr bankou, uzavření hypoteční smlouvy a následně též doložení splnění podmínek pro čerpání hypotečního úvěru a uvolnění předmětných finančních prostředků bankou) nebylo možné realizovat ve lhůtě dvou měsíců tak, aby se stěžovatelé do prodlení se splacením půjčky vedlejší účastnicí nedostali.

24. Dle Ústavního soudu, který jinak nemá teoretickému vymezení rozdílu mezi úrokem coby plodem peněz a smluvní pokutou, jež má motivovat dlužníka k řádnému splnění zajištěného závazku, provedenému obecnými soudy z hlediska ústavnosti co vytknout, tak vedlejší účastnice, jejímž hlavním (ne-li jediným) předmětem podnikání je poskytování údajně bezúplatných překlenovacích půjček klientům společnosti Ekonomické stavby, s. r. o., musela od samého počátku předpokládat, že stěžovatelé jistinu včas neuhradí. To platí tím spíše, že stěžovatelé před uzavřením předmětné smlouvy opakovaně výslovně deklarovali, že naspořenými finančními prostředky pro včasné splacení nedisponují, a jsou tedy odkázáni na úhradu prostřednictvím hypotečního úvěru. Tento úvěr však dle Ústavního soudu s ohledem na obvyklý běh věcí nebylo reálně možné v krátké době splatnosti tak, jak tato byla sjednána, vyřídit a vyčerpat. Za této situace je tak více než zřejmé, že se skutečností, že se stěžovatelé dostanou do prodlení a dojde k „aktivaci“ ujednání o „smluvní pokutě“, muselo být vedlejší účastnicí při nastavování smluvních podmínek počítáno, a na předmětné ujednání je tak dle Ústavního soudu vzhledem ke skutkovým okolnostem nynější věci třeba hledět jako na skrytý úrok, tedy úplatu, kterou za poskytnutí půjčky věřitel nad rámec jistiny od dlužníků obdrží, nikoli jako na smluvní pokutu. Stejným způsobem navíc předmětný závazek stěžovatelům prezentovala i paní Mečlová, která stěžovatelům výslovně sdělila, že na dva měsíce jim bude půjčka poskytnuta zcela zdarma a následně budou hradit měsíční „splátku“, kterou vypočítává ze „smluvní pokuty“. K těmto skutkovým okolnostem však obecné soudy v nyní posuzované věci nepřihlíděly, ale omezily se na konstatování, že závěr o tom, zda v daném případě byla či nebyla uzavřena dohoda o jakékoli finanční protihodnotě za poskytnutí plnění ve smlouvě o poskytnutí finančních prostředků, lze přijmout pouze na základě posouzení obsahu smlouvy o půjčce. Ústavní soud však ve své judikatuře v minulosti vyslovil závěr opačný (viz výše).

25. Stejný názor jako Ústavní soud zastává též právní teorie, která dovozuje, že obsah právního jednání může vykládající zjišťovat jakýmkoli způsobem, může použít i speciálních způsobů výkladů, totiž výkladu jazykového, gramatického, logického, systematického, popř. také historického. Použití historického výkladu bude namíste především tam, kde vykládajícímu nestačí vyložit použitá slova v jejich vzájemné rozumné souvislosti, ale musí najít smysl právního jednání. Nejednou může k náležitému zjištění obsahu právního jednání, resp. skutečné vůle jednajících, přispět výklad teleologický, jenž může pro zjištění skutečného sledovaného hospodářského účelu interpretovaného závazku hrát významnou roli (srov. Zuklínová, M.; Švestka, J.; Dvořák, J.; Fiala, J. a kol. Občanský zákoník: komentář.

Svazek I. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2020). K využití teleologického výkladu však soudy v nynější věci nepříkročily a vycházely toliko z doslovného znění předmětné smlouvy a jejího jazykového výkladu, aniž by se komplexně zabývaly veškerými, pro věc relevantními skutečnostmi, zejména průběhem předmluvních jednání stěžovatelů s pracovníky společnosti Ekonomické stavby, s. r. o., kteří uzavření smlouvy zprostředkovali. Způsob výkladu, k němuž se obecné soudy v nynější věci přiklonily, je navíc výkladem, který je pochybný a přinášející problematické důsledky (prakticky nemožné vrácení „půjčky“ prostřednictvím hypotečního úvěru ve velmi krátké době splatnosti), a Ústavní soud jej tak nemůže aprobovat [nález ze dne 12. 6. 2000 sp. zn. I. ÚS 331/98 (N 86/18 SbNU 233), nález ze dne 7. 4. 2011 sp. zn. I. ÚS 2061/08 (N 63/61 SbNU 29)].

26. Obecné soudy se v nynější věci navíc odmítly zabývat námitkovou obranou stěžovatelů z jejich právních vztahů se společností Ekonomické stavby, s. r. o., neboť tyto námitky dle názoru obecných soudů s ohledem na čl. I § 17 zákona směnečného a šekového stěžovatelům vůči této společnosti nepřísluší. Byť obě společnosti jsou majetkově propojeny v osobě jediného společníka (společnosti Ekonomické stavby rodinná, a. s., jejímž jediným akcionářem je dle tvrzení stěžovatelů pan David Mencl) a propojeny jsou též personálně (a to opět osobou Davida Mencla, jediného jednatele společnosti Ekonomické stavby, s. r. o., i vedlejší účastnice), jedná se dle názoru obecných soudů o formálně samostatné subjekty, pročež nelze námitky z vlastních vztahů stěžovatelů se společností Ekonomické stavby, s. r. o., v řízení vůči vedlejší účastnici připustit. Takový náhled považuje Ústavní soud za ryze formalistický. Ústavnímu soudu je z jeho úřední činnosti známo, že aktuálně zvolený model poskytování překlenovacích půjček klientům společnosti Ekonomické stavby, s. r. o., je toliko dalším z modelů podnikání pana Davida Mencla, který „překlenovací půjčky“ na financování staveb rodinných domů klientům Ekonomických staveb, s. r. o., dříve poskytoval sám coby fyzická osoba [viz nález ze dne 24. 1. 2017 sp. zn. III. ÚS 1293/16 (N 17/84 SbNU 205)]. V tomto nálezu Ústavní soud mj. uzavřel, že ačkoliv je institut směnky založen na přísné formálnosti směnečných vztahů, neměla by tato formálnost samotná vychylovat práva ze směnečného vztahu plynoucí ve prospěch pouze jedné ze zúčastněných stran, zejména je-li druhou smluvní stranou spotřebitel. Tento závěr je pak dle Ústavního soudu nutné mít na zřeteli i v nynější věci. Přestože stěžovatelům (kteří navíc předmětnou smlouvu uzavřeli rovněž coby spotřebitelé) v řízení před obecnými soudy s ohledem na výše uvedené ustanovení zákona směnečného a šekového formálně vzato příslušely námitky toliko vůči „majiteli“ směnky, tedy vedlejší účastnici, měly se soudy dle názoru Ústavního soudu zabývat otázkou, zda s ohledem na okolnosti věci, zejména okolnosti uzavření jednotlivých smluvních vztahů, do nichž stěžovatelé vstoupili, a propojení obou společností (tedy vedlejší účastnice a společnosti Ekonomické stavby, s. r. o.), nepředstavuje formální oddělení obou subjektů ve své podstatě toliko jednoduchou a účinnou „právní kličku“, jež ve svém důsledku vede ke znemožnění, příp. značnému ztížení, právní obrany stěžovatelů v případném soudním sporu. V případě kladné odpovědi na tuto otázku pak bylo namístě, aby tuto námitkovou obranu stěžovatelů připustily a řádně se jí zabývaly. Pokud tak neučinily, dopustily se tím dle názoru Ústavního soudu přepjatého formalismu, který není slučitelný s principy spravedlnosti.

27. Na právě uvedeném dle názoru Ústavního soudu nic nemění ani odkaz Nejvyššího soudu na závěry plynoucí z jeho usnesení ze dne 9. 2. 2021 sp. zn. I. ÚS 127/21, jichž se dovolávala také vedlejší účastnice. Je tomu tak proto, že jak správně uvedli stěžovatelé ve své replice, v tomto usnesení se Ústavní soud zabýval skutkově i právně odlišnou věcí (byť v souvislosti s typově shodnou smlouvou o půjčce), nicméně předmětem jeho přezkumu byla rozhodnutí vydaná v řízení o vydání listin, v němž se tehdejší stěžovatelé (žalobci) domáhali vydání směnek. Předmětem řízení v nynější věci je však zaplacení dluhu, kdy se stěžovatelé bránili proti vydání směnečného platebního rozkazu pro neplatnost směnky pro rozpor se zákonem o spotřebitelském úvěru, jenž zakazuje zajišťovat splnění dluhu ze smlouvy o úvěru

směnkou, jež tak má pro stěžovatele (s ohledem na dopady takového rozhodnutí do jejich soukromé sféry) nepochybně zcela jiný význam.

IV. Závěr

28. Vzhledem k výše uvedenému Ústavní soud dospěl k závěru, že napadenými rozhodnutími Nejvyššího soudu, vrchního soudu a krajského soudu byla porušena základní práva stěžovatelů zaručená v čl. 2 odst. 3 a čl. 36 odst. 1 Listiny a čl. 2 odst. 4 Ústavy. Ústavní soud proto stěžovatelům vyhověl a podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu v záhlaví uvedená rozhodnutí zrušil.

29. Úkolem krajského soudu nyní bude znovu se zabývat námitkami stěžovatelů proti směnečnému platebnímu rozkazu. Vázán přitom bude právními názory Ústavního soudu vyjádřenými v tomto nálezu, tj. zejména že: 1. při výkladu smlouvy o půjčce za účelem posouzení, zda se jedná o smlouvu úplatnou či bezúplatnou, a zda na ni tudíž dopadají ochranná ustanovení zákona o spotřebitelském úvěru, či nikoli, je třeba zohlednit veškeré pro věc relevantní skutečnosti, a nikoli vycházet pouze z jejího jazykového výkladu, který je však v rozporu s jejím výkladem teleologickým, průběhem předmluvních jednání a nastavením smluvních ujednání všech smluv, které stěžovatelé s předmětnými společnostmi uzavřeli, jako celku; 2. zabývat se též námitkovou obranou stěžovatelů plynoucí z jejich vztahů se společností Ekonomické stavby, s. r. o., a její faktickou provázaností s vedlejší účastnicí. V každém případě pak bude mít na zřeteli, že jeho úkolem (stejně jako soudu odvolacího či dovolacího) je nejen respektovat právo jako takové, ale též to, že jeho výklad a aplikace musí vždy směřovat ke spravedlivému výsledku a spravedlivému uspořádání vztahů mezi účastníky.

Č. 88

Nástup dítěte na základní školu jako překážka jeho svěřeni do střídavé péče (sp. zn. III. ÚS 2391/21 ze dne 19. července 2022)

I. Jestliže jsou podmínky pro svěřeni do péče vymezené judikaturou Ústavního soudu naplněny u obou rodičů zhruba stejně, pak samotná skutečnost, že nezletilý má nastoupit do první třídy základní školy, nepředstavuje automatickou a nezvratnou překážku jeho svěřeni do střídavé péče ani tehdy, když bydliště obou rodičů dělí větší vzdálenost. V takových případech musí při rozhodování o režimu péče o nezletilého obecné soudy zjišťovat všechny okolnosti relevantní pro závěr, které řešení je v nejlepším zájmu nezletilého, tedy okolnosti na straně nezletilého, na straně obou rodičů a i na straně institucí vzdělávacího procesu. Teprve po pečlivém zjištění a zvážení všech těchto okolností může obecný soud vyhodnotit, zda je svěřeni do střídavé péče v nejlepším zájmu nezletilého, nebo vylučuje-li je konkrétní dostatečně závažná okolnost či kumulace okolností.

II. Ve stejné situaci nemůže být jediným důvodem pro vyloučení střídavé péče nástup do první třídy základní školy, který má nastat až za více než rok, jestliže nezletilý již v předškolním období bez problému zvládá změnu výchovných prostředí u obou rodičů a střídání mateřských škol a dětských kolektivů.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátě složeném z předsedy senátu Vojtěcha Šimíčka, soudce zpravodaje Jaroslava Fenyka a soudce Jiřího Zemánka o ústavní stížnosti stěžovatele T. M., zastoupeného Mgr. Janem Kubícou, advokátem, se sídlem Vinohradská 1233/22, Praha 2, proti rozsudku Krajského soudu v Českých Budějovicích – pobočky v Táboře ze dne 10. 6. 2021 č. j. 15 Co 117/2021-351, za účasti Krajského soudu v Českých Budějovicích – pobočky v Táboře jako účastníka řízení a 1. V. V., zastoupené Mgr. Jitkou Hronovou, advokátkou, se sídlem Bezručova 1594/4, Jihlava, a 2. nezletilého K. M., zastoupeného opatrovníkem městem Humpolec, jako vedlejších účastníků řízení, takto:

I. Rozsudkem Krajského soudu v Českých Budějovicích – pobočky v Táboře ze dne 10. 6. 2021 č. j. 15 Co 117/2021-351 byla porušena práva stěžovatele garantovaná čl. 32 odst. 4 a čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Rozsudek Krajského soudu v Českých Budějovicích – pobočky v Táboře ze dne 10. 6. 2021 č. j. 15 Co 117/2021-351 se ruší.

Odůvodnění

I. Obsah rozhodnutí

1. Okresní soud v Pelhřimově (dále jen „okresní soud“) rozsudkem ze dne 29. 1. 2021 č. j. 0 P 148/2017-302 nezletilého s účinností od právní moci rozsudku svěřil do střídavé péče rodičů, jejíž podmínky podrobně specifikoval ve výrocích I až III rozsudku. Výrokem IV uložil

stěžovateli povinnost přispívat na výživu nezletilého částkou 9 000 Kč měsíčně a výrokem V rozhodl, že matce se vyživovací povinnost k nezletilému nestanoví. Výroky VI až VIII rozhodl o náhradě nákladů řízení ve vztahu mezi účastníky i o náhradě nákladů vynaložených státem a výrokem IX konstatoval, že se tímto rozsudkem mění předchozí rozhodnutí o výchově nezletilého (rozsudek Okresního soudu v Havlíčkově Brodě ze dne 4. 5. 2016 č. j. 0 P 33/2016-60) a o úpravě styku stěžovatele s ním (rozsudek okresního soudu ze dne 31. 8. 2017 č. j. 0 P 148/2017-129).

2. Okresní soud zrekapituloval, že nezletilý byl ve věku cca půl roku svěřen do péče matky a stěžovateli byl s nezletilým upraven styk (rozsudek Okresního soudu v Havlíčkově Brodě ze dne 4. 5. 2016 č. j. 0P 33/2016-60). Stěžovatel se následně domáhal svěřeni nezletilého do střídavé péče rodičů, okresní soud však jeho návrh rozsudkem ze dne 28. 5. 2018 č. j. 0 P 148/2017-156 zamítl a poukázal na důležitost stálosti výchovného prostředí a na to, že matčina dlouhodobá nepřítomnost by pro nezletilého v útlém věku mohla být zátěží. Uvedený rozsudek byl následně potvrzen rozsudkem Krajského soudu v Českých Budějovicích – pobočky v Táboře (dále též jen „krajský soud“) ze dne 25. 9. 2018 č. j. 15 Co 291/2018-206, v rámci kterého odvolací soud konstatoval, že s ohledem na nízký věk nezletilého, dosavadní kvalitní výchovné prostředí u matky, kontakt s mladší polorodou sestrou a s přihlédnutím k pravidelnému širokému styku se stěžovatelem i k budování sociálních vazeb v souvislosti s nástupem do předškolního zařízení by pro nezletilého střídavá péče prospěšnější nebyla. Stěžovatel se následně obrátil na Ústavní soud, který jeho ústavní stížnost usnesením ze dne 8. 2. 2019 sp. zn. II. ÚS 4114/18 odmítl.

3. Ve vztahu k nynějšímu návrhu stěžovatele na svěřeni nezletilého do střídavé péče, popř. rozšíření úpravy styku, okresní soud uvedl, že od doby předchozího rozhodování o výchovném prostředí došlo na straně všech účastníků k významné změně poměrů. Nezletilý vyspěl, je předškolního věku a je zvyklý na pravidelné střídání výchovných prostředí, neboť u stěžovatele v rámci úpravy styku pobýval každý sudý týden od čtvrtka do neděle, přičemž tento styk byl na základě dohody rodičů často i širší. Změna poměrů nastala i u matky, které přibyla další vyživovací povinnost. Okresní soud ocenil schopnost rodičů spolu ohledně syna komunikovat a za prospěšné považoval i jejich vzájemné doplňování (u stěžovatele se nezletilý nachází v prostředí velkoměsta s řadou zájmových aktivit, u matky vyrůstá na venkově společně s polorodými sourozenci). Dále konstatoval, že oba rodiče jsou způsobilí nezletilého vychovávat a řádně o něj pečovat a nezletilý je zvyklý na střídání prostředí dvou mateřských škol a dětských kolektivů, stejně jako cestování mezi bydlišti rodičů, jejichž vzdálenost není výrazně zatěžující. Zprávou psycholožky bylo potvrzeno, že mezi oběma rodiči a nezletilým je velmi kladný citový vztah a na straně rodičů nebyla zjištěna žádná patologie, která by nezletilého ohrožovala. Sám nezletilý preferuje prostředí u stěžovatele, což je dle psycholožky možné přičítat benevolentnějšímu přístupu i postavení jedináčka, které u něj má. Střídavá péče by dle psycholožky přicházela v úvahu pouze do doby nástupu nezletilého do školy (k čemuž mělo dojít v září roku 2022). Okresní soud pravidelné týdenní střídání výchovných prostředí nepovažoval pro nezletilého za škodlivé, jelikož delší pobyty u obou rodičů již střídá, a nejde tak pro něj o nijak výraznou změnu. Jelikož byly naplněny veškeré aspekty pro střídavou péči, pro kterou byla v době rozhodování neoptimálnější situace, okresní soud uzavřel, že změna výchovného prostředí zájmu nezletilého neodporuje a návrhu stěžovatele vyhověl.

4. Krajský soud v Českých Budějovicích – pobočka v Táboře rozsudkem ze dne 10. 6. 2021 č. j. 15 Co 117/2021-351 rozsudek okresního soudu změnil tak, že návrh stěžovatele na svěřeni nezletilého do střídavé péče rodičů zamítl, a rozsudek okresního soudu ze dne 31. 8. 2017 ve výrocích o úpravě styku stěžovatele s nezletilým změnil tak, že stěžovatel je oprávněn se s nezletilým stýkat každý sudý týden v roce tak, že si ho převezme v bydlišti matky ve středu v 9:30 hodin a tamtéž ho matce předá v neděli nejpozději do 18:00 hodin, a v rozsudku

blíže specifikovaným způsobem o Vánocích a v měsících červenec a srpen (výrok I). Výroky II a III pak krajský soud rozhodl o náhradě nákladů řízení.

5. Krajský soud se neztotožnil se závěrem okresního soudu, že došlo ke změně poměrů odůvodňující svěřeni nezletilého do střídavé péče. Shrnul, že nezletilý má zvýšený zájem o pobyt u stěžovatele, změnu v podobě střídavé péče by zřejmě uvítal a stěžovatel by svou část péče bez problémů zvládl. Dle krajského soudu je však nezbytné otázku střídavé péče zvažovat i z pohledu zájmu dítěte na stabilním prostředí v době prvních výraznějších životních změn (předškolní výchova a nástup do školy). Krajský soud připustil, že nezletilý návštěvu dvou dětských kolektivů zvládá, a jelikož se dle zprávy psychologičky jedná o šikovné dítě s dobrou úrovní rozumové vyspělosti, zvládl by zřejmě absolvovat stejným způsobem i tzv. předškolní výchovu. Zahájení školní docházky na dvou základních školách by však dle krajského soudu bylo naprosto nevhodné a mohlo by se negativně projevit na dalším vývoji a vzdělávání nezletilého. Pokud by bylo návrhu stěžovatele nyní vyhověno, muselo by být před nástupem nezletilého do školy o výchovném prostředí znovu rozhodováno. Jelikož opakovaná soudní řízení spojená s různými pohovory a psychologickými vyšetřeními neprospívají nezletilému ani vztahům mezi rodiči, uzavřel krajský soud, že skutkový stav nesvědčí o změně, která by mohla vést k jinému rozhodnutí o výchovném prostředí, ale o změně poměrů pouze ve vztahu k úpravě styku. Návrh stěžovatele, kterým se domáhal svěřeni nezletilého do střídavé péče, proto zamítl a změnil předchozí rozhodnutí, kterým byl upraven styk stěžovatele s nezletilým. Při úvahách o rozsahu styku vyšel z toho, že nezletilý nemá problémy s pobytem v mateřské škole v P. a rodiče byli schopni se dohodnout na prodloužení běžného styku o jeden či dva dny. Upravený běžný styk bude dle krajského soudu možno realizovat pouze do doby, než nezletilý nastoupí do školy. Zatímco v případě svěřeni do střídavé péče by bylo nutno výchovné prostředí znovu měnit soudním rozhodnutím, mohou se v otázce styku rodiče sami dohodnout. Závěrem krajský soud poznamenal, že momentálně je třeba dát přednost stabilitě výchovného prostředí a zajistit nezletilému klid nezbytný pro úspěšné zvládnutí životních změn, které ho v příštích dvou či třech letech čekají. Nedojde-li však k nějaké zásadní změně ve vztazích mezi nezletilým a oběma rodiči, je dle krajského soudu pravděpodobné, že časem se model střídavé péče skutečně stane řešením, které bude z hlediska zájmu nezletilého nejvhodnější.

II. Argumentace stěžovatele

6. Stěžovatel se ústavní stížností domáhá zrušení v záhlaví označeného rozhodnutí krajského soudu z důvodu tvrzeného zásahu do práv garantovaných čl. 10 odst. 2, čl. 32 odst. 4 a čl. 36 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a porušení čl. 6 a 8 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, čl. 7 a 47 Listiny základních práv Evropské unie (dále jen „Listina EU“), čl. 14 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech, jakož i čl. 9 odst. 2 a čl. 12 odst. 2 Úmluvy o právech dítěte.

7. Zatímco okresní soud při svém rozhodování vycházel ze zprávy psychologičky, která zjišťovala názor nezletilého, krajskému soudu stěžovatel vytýká, že přistoupil ke změně rozsudku okresního soudu bez toho, aby si sám nebo prostřednictvím kompetentní osoby (psychologa či orgánu sociálně-právní ochrany dětí) názor nezletilého zjistil, a že jako stěžejní upřednostnil zájem na stabilitě výchovného prostředí, a to aniž by řádně odůvodnil a vysvětlil, proč tak učinil. Poukazuje také na to, že orgán sociálně-právní ochrany dětí nezletilého po dobu řízení ani jednou neviděl a ani jednou s ním nemluvil, přesto však vůči svěřeni nezletilého do střídavé péče vyjádřil značně vyhraněný postoj. Krajský soud tak dle stěžovatele rozhodl v rozporu s legitimním očekáváním a s judikaturou Ústavního soudu.

III. Vyjádření účastníků řízení

8. K posouzení důvodnosti ústavní stížnosti si Ústavní soud vyžádal vyjádření účastníka řízení a vedlejších účastníků řízení.

9. Krajský soud ve svém vyjádření odkázal na odůvodnění napadeného rozsudku. Kromě toho, že nedošlo ke změně poměrů, která by mohla vést k jinému rozhodnutí o výchovném prostředí, poukázal krajský soud také na nevhodnost střídavé péče v době zahájení školní docházky nezletilého. Navrhl proto, aby byla ústavní stížnost odmítnuta.

10. Matka nezletilého vyjádřila přesvědčení o nedůvodnosti ústavní stížnosti. Ztotožnila se se závěry krajského soudu, který nedovodil změnu poměrů a v zájmu zachování stabilního a vhodného výchovného prostředí, které synovi zajišťuje, neakceptoval návrh stěžovatele na střídavou péči, která podle ní není vhodná i s ohledem na skutečnost, že nezletilý má v letošním roce nastoupit povinnou školní docházku. Dále uvedla, že stěžovatel má možnost se na péči o syna dostatečně podílet, jelikož ten u něj v současné době bývá jednou za čtrnáct dnů od úterního večera do neděle. Jelikož v době rozhodování soudu bylo nezletilému zhruba pět a půl roku, je otázkou, jakou vypovídací hodnotu by pohovor s ním měl. Stejně tak i pohovor s orgánem sociálně-právní ochrany dětí by s ohledem na věk nezletilého a další provedené důkazy těžko mohl přinést zásadní informace pro rozhodnutí soudu.

11. Opatrovník nezletilého uvedl, že okresní soud v souvislosti s věkem a předpokládanými rozumovými schopnostmi nezletilého správně nařídil zjištění názoru nezletilého včetně zjištění vhodnosti střídavé péče znaleckým posudkem psycholožky. K tomu doplnil, že orgán sociálně-právní ochrany dětí vykonává pohovory s nezletilými pro účely opatrovnických soudů přibližně ve věku nástupu základní školní docházky, relevantní jsou pak výpovědi nezletilých ve věku deseti, spíše dvanácti let. Jelikož byl názor nezletilého zjištěn dětským psychologem, neměl potřebu tuto činnost neoborně dublovat a vystavovat jej neúměrné zátěži s výstupem malé vypovídací hodnoty. Dále konstatoval, že nepochybuje o rodičovských kompetencích obou rodičů a jejich schopnosti nezletilého řádně vychovávat a zajistit mu adekvátní péči, a to jak v případě širokého styku nezletilého se stěžovatelem, tak v případě střídavé výchovy. Stejně jako krajský soud však preferuje stabilitu výchovného prostředí, a to i s ohledem na budoucí povinnou školní docházku, neboť školní dualitu zavrhuje i pedagogičtí odborníci.

12. Vyjádření krajského soudu a vedlejších účastníků zaslal Ústavní soud stěžovateli k replice. K argumentům krajského soudu stěžovatel uvedl, že v době vydání napadeného rozsudku zbývalo do zahájení školní docházky nezletilého téměř patnáct měsíců. Okolností dokládající dostatečnou změnu poměrů (vůči které již dále neobstojí zájem nezletilého na stabilitě výchovného prostředí) je dle stěžovatele plynutí času a tomu odpovídající změna věku nezletilého, který se zvýšil z necelých tří let na nedovršených šest let, stejně jako skutečnost, že nezletilý stále výrazněji preferuje jeho péči. Ve vztahu k vyjádření opatrovníka pak stěžovatel upozornil, že v dané věci nebyl psycholožkou proveden znalecký posudek, ale okresní soud dle § 474 odst. 1 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů, rodičům uložil účast na setkání s odborníkem, kterého požádal o zodpovězení několika dotazů. Odborné stanovisko psycholožky, ze kterého vyplývá preference výchovného prostředí u stěžovatele, je přitom jediným případem, kdy bylo v dané věci zjišťováno přání nezletilého a jeho názor na věc. Uvádí-li opatrovník, že pro účely opatrovnických soudů vykonává pohovory s nezletilými ve věku nástupu základní školní docházky, takový pohovor s nezletilým neučinil. Navzdory tomu však byl schopen konstatovat, že docházka do dvou škol pro něj není vhodná. Povinností orgánu sociálně-právní ochrany dětí je mj. naplňovat participační práva dítěte, tj. informovat je, zjistit jeho názor, ten pak v řízení zohlednit a informovat soud o skutečnostech podstatných pro rozhodnutí, což však opatrovník řádně neučinil, neboť se s nezletilým nikdy nesetkal. Navíc, byl-li nezletilý schopen se vyjádřit již v březnu 2020 na setkání s psycholožkou, o rok později (tedy v době rozhodování krajského soudu) by své přání jistě vyjádřil znatelně přesněji.

IV. Vlastní posouzení ústavní stížnosti

13. Dle čl. 83 Ústavy je Ústavní soud soudním orgánem ochrany ústavnosti. Není součástí soustavy soudů (čl. 91 Ústavy) a není povolán k instančnímu přezkumu jejich rozhodnutí. Pravomoc Ústavního soudu je založena výlučně k přezkumu rozhodnutí z hlediska dodržení ústavněprávních principů, tj. toho, zda nebyla dotčena ústavně zaručená práva účastníků, zda řízení bylo vedeno v souladu s těmito principy a zda lze řízení jako celek pokládat za spravedlivé. Do rozhodovací činnosti obecných soudů je oprávněn zasáhnout tehdy, došlo-li v řízení, jehož byl stěžovatel účastníkem, a posléze rozhodnutím v něm vydaným, k porušení základních práv a svobod stěžovatele chráněných ústavním pořádkem [čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy].

A) Obecná východiska

14. K problematice střídavé péče se Ústavní soud ve svých rozhodnutích vyjádřil již vícekrát. Ve stručnosti lze shrnout jeho postoj tak, že i když je střídavá péče obou rodičů o nezletilé dítě obecně vhodným řešením z hlediska nevyhnutelného zásahu do ústavně zaručených práv rodičů i jejich nezletilých dětí, nejde o řešení jediné, tím méně pak automatické. Prioritním hlediskem při rozhodování ve věcech výchovy nezletilých je nejlepší zájem dítěte (srov. čl. 3 Úmluvy o právech dítěte). Posouzení naplnění tohoto měřítká přísluší obecným soudům, které jsou povinny posuzovat věc individuálně s přihlédnutím k jejím konkrétním zvláštnostem. Jejich úkolem je ovšem zároveň na základě uplatnění zásady proporcionality nalézt řešení, které nebude nepřiměřeně omezovat ani právo žádného z rodičů zaručené v čl. 32 odst. 4 Listiny. V praktické rovině by měly obecné soudy vycházet z toho, že právem obou rodičů je v zásadě pečovat o dítě stejnou měrou a podílet se na jeho výchově, s čímž koresponduje i právo dítěte na péči obou rodičů. Je-li tudíž rozhodnutím soudu svěřeno dítě do péče jednoho z nich, pak by tomuto nezletilému mělo být umožněno stýkat se s druhým rodičem v takové míře, aby byl postulát rovné rodičovské péče co nejvíce naplněn. Takové uspořádání bude totiž zpravidla v nejlepším zájmu dítěte, přičemž odchylky musí být odůvodněny ochranou jiného, dostatečně silného zájmu [z poslední doby srov. zejména nálezy sp. zn. I. ÚS 3065/21 ze dne 3. 5. 2022 (N 56/112 SbNU 9), podrobněji pak ke střídavé péči viz např. nálezy sp. zn. IV. ÚS 1286/18 ze dne 31. 8. 2018 (N 145/90 SbNU 353), nálezy sp. zn. I. ÚS 823/16 ze dne 6. 12. 2016 (N 233/83 SbNU 637), nálezy sp. zn. II. ÚS 3413/14 ze dne 2. 6. 2015 (N 103/77 SbNU 519), nálezy sp. zn. I. ÚS 3216/13 ze dne 25. 9. 2014 (N 176/74 SbNU 529), nálezy sp. zn. I. ÚS 1506/13 ze dne 30. 5. 2014 (N 110/73 SbNU 739) či nálezy sp. zn. I. ÚS 2482/13 ze dne 26. 5. 2014 (N 105/73 SbNU 683) a mnohé další; všechna citovaná rozhodnutí Ústavního soudu jsou v elektronické podobě dostupná na <http://nalus.usoud.cz>].

15. V judikatuře Ústavního soudu byla taktéž vymezena kritéria, která musí obecné soudy při rozhodování o úpravě výchovných poměrů vzít v úvahu a zkoumat s ohledem na konkrétní okolnosti případu: 1. existenci pokrevního pouta mezi dítětem a osobou usilující o jeho svěření do péče, 2. míru zachování identity dítěte a jeho rodinných vazeb v případě jeho svěření do péče dané osoby, 3. schopnosti osoby usilující o svěření dítěte do péče zajistit jeho bezproblémový vývoj a jiné potřeby, 4. přání dítěte. Naplňují-li oba rodiče všechna kritéria přibližně stejnou měrou, je třeba vycházet z předpokladu, že je v nejlepším zájmu dítěte být svěřen do péče obou rodičů. Tento předpoklad lze vyvrátit, nicméně jsou k tomu zapotřebí objektivní důvody. Zároveň není předestřený výčet kritérií vyčerpávající. Obecné soudy jsou nejen oprávněny, ale i povinny zohlednit rovněž další relevantní skutečnosti, odrážejí-li specifické okolnosti případu [viz nálezy sp. zn. I. ÚS 3065/21 ze dne 3. 5. 2022 či nálezy III. ÚS 928/22 ze dne 24. 5. 2022 (N 64/112 SbNU 79)].

16. Na obecné soudy nejsou kladeny nároky pouze z hlediska metodologie posouzení nejlepšího zájmu dítěte a práv obou rodičů vychovávat své děti, tj. ve smyslu následování citovaných či dalších kritérií, ale též z hlediska způsobu (kvality) posouzení věci. Rozhodnutí

soudu, kterým není vyhověno rodiči žádajícímu střídavou péčí, musí být přesvědčivě odůvodněno, včetně uvedení relevantních argumentů, jak se soud s jednotlivými kritérii vypořádal a proč v konkrétním případě rodič neuspěl. Obdobně by měl soud uvést i kroky, které případně mohou vést k odstranění daných překážek (viz nálezn sp. zn. I. ÚS 3065/21 ze dne 3. 5. 2022).

17. Podle čl. 12 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte zabezpečují její smluvní strany dítěti, které je schopno formulovat své vlastní názory, právo tyto názory svobodně vyjadřovat ve všech záležitostech, které se jej dotýkají, přičemž se názorům dítěte musí věnovat patřičná pozornost odpovídající jeho věku a úrovni. Podle čl. 12 odst. 2 Úmluvy o právech dítěte se za tímto účelem dítěti zejména poskytuje možnost, aby bylo vyslyšeno v každém soudním nebo správním řízení, které se jej dotýká, a to buď přímo, nebo prostřednictvím zástupce anebo příslušného orgánu, přičemž způsob slyšení musí být v souladu s procedurálními pravidly vnitrostátního zákonodárství.

18. Ústavní soud již mnohokrát uvedl, že přestože povinnost zjišťovat názor dítěte neplatí zcela absolutně, jako zásadní vodítko při hledání nejlepšího zájmu nezletilého musí být vnímán jeho názor. Dítěti zásadně musí být umožněno vyjádřit se k věci, byť se nevhodnější způsoby zjišťování jeho názoru mohou v závislosti na individuálních podmínkách jednotlivých případů lišit. Současně však není možné, aby obecné soudy postoj nezletilého dítěte bez dalšího převzaly a aby své rozhodnutí založily toliko na jeho přání, a nikoli na pečlivém a komplexním posuzování jeho zájmů. Zjišťování přání nezletilého dítěte v průběhu soudního řízení musí být provedeno komplexně, což předpokládá zvažování řady okolností vztahujících se ke způsobu jeho zjištění i k hodnocení samotného postoje nezletilého. V návaznosti na zjišťování názoru nezletilého pak musí obecné soudy provést samostatnou úvahu, která bere v potaz všechny relevantní okolnosti, kromě jiných možných např. věk, rozumovou a emocionální vyspělost nezletilého dítěte či míru objektivitu (nezávislosti) jeho postoje [k tomu srov. např. nálezn sp. zn. I. ÚS 2482/13, nálezn sp. zn. II. ÚS 2866/17 ze dne 28. 2. 2018 (N 39/88 SbNU 535) a mnohá další rozhodnutí]. Přestože relevance názoru nezletilého se obecně zvyšuje s jeho věkem, Ústavní soud v minulosti opakovaně poukázal na důležitost zjišťování názoru i u dětí mladšího věku, když např. v nálezu sp. zn. IV. ÚS 3749/17 ze dne 9. 1. 2018 (N 3/88 SbNU 55) a nálezu sp. zn. IV. ÚS 827/18 ze dne 10. 4. 2018 (N 73/89 SbNU 121)] poukázal na schopnost dětí vyjádřit se k okolnostem nástupu školní docházky.

19. Jakkoliv je stálost výchovného prostředí pro děti důležitou hodnotou, kterou je třeba chránit, jak Ústavní soud konstatoval v nálezu sp. zn. I. ÚS 3216/13, stabilita výchovného prostředí není abstraktní princip, který by byl hoden ochrany sám o sobě, ale má být chráněn pouze v souvislosti s tím, zda skutečně je v nejlepším zájmu dítěte. Pokud je prokázáno a argumentačně doloženo, že změna výchovného prostředí by nebyla v nejlepším zájmu dítěte, pak stabilita výchovného prostředí samozřejmě převáží nad jeho změnou. Nejlepší zájem dítěte však nelze ztotožňovat s neměnností výchovného prostředí bez dalšího. Jinak řečeno, argumentace zájmem na stabilním výchovném prostředí nemůže být dostačující sama o sobě, ale vždy pouze v kontextu posouzení toho, jaký vliv bude mít změna prostředí na psychický či fyzický komfort dítěte samotného. V opačném případě by se fakticky konzervoval *status quo* daný prvním rozhodnutím ve věci, neboť odmítáním změny výchovného prostředí (a tedy prodloužením stavu po prvním rozhodnutí) se výchovné prostředí stabilizuje, dítě si na ně zvyká a ke změně by pak již nemuselo dojít [viz např. nálezn sp. zn. I. ÚS 2482/13 či nálezn sp. zn. I. ÚS 823/16 ze dne 6. 12. 2016 (N 233/83 SbNU 637)]. Rodič, kterému nebylo dítě svěřeno do výchovy např. z důvodu útlého věku, byť je jinak „rovnocenným rodičem“, který o dítě po nezanedbatelnou část doby řádně pečuje, a dítě k němu má stejný vztah jako k druhému rodiči, by pak neměl nikdy šanci úspěšně žádat o úpravu střídavé výchovy, a to ani za situace, kdy si to přeje samo dítě, které je již s ohledem na samotný běh času schopno formulovat svůj názor [srov. nálezn sp. zn. II. ÚS 3413/14 ze dne 2. 6. 2015 (N 103/77 SbNU 519)].

20. Pokud jde o nejlepší zájem dítěte, Ústavní soud v minulosti konstatoval, že jde o koncept, který je flexibilní a adaptabilní. Jako takový by pak měl být přizpůsoben a definován individuálně s ohledem na specifickou situaci, v níž se dítě nachází, přičemž pozornost by měla být věnována jeho osobním poměrům, situaci a potřebám. V rámci individuálních rozhodnutí musí být nejlepší zájem dítěte hodnocen a stanoven ve světle specifických okolností konkrétního dítěte [nález sp. zn. I. ÚS 1506/13 ze dne 30. 5. 2014, body 22–24, nález sp. zn. I. ÚS 3216/13 ze dne 25. 9. 2014 (N 176/74 SbNU 529)].

21. Specificky k významu nástupu do první třídy základní školy při rozhodování o úpravě režimu péče o nezletilé dítě Ústavní soud již v minulosti uvedl, že tato okolnost automaticky nevyklučuje střídavou péči [srov. např. nález sp. zn. III. ÚS 2298/15 ze dne 15. 3. 2016 (N 44/80 SbNU 543), bod 17, či nález sp. zn. I. ÚS 1506/13 ze dne 30. 5. 2014], stejně jako okolnost, že rodiče žijí ve velké vzdálenosti od sebe (srov. např. nález sp. zn. III. ÚS 928/22 ze dne 24. 5. 2022, bod 22). Za předpokladu, že kritéria uvedená shora sub 15 jsou naplněna zhruba stejně u obou rodičů, musí tak jako ve všech ostatních případech být závěr, že střídavá péče není v nejlepším zájmu dítěte, odůvodněn dostatečně závažnými okolnostmi, např. specifickým zdravotním či psychickým stavem, potřebou mimořádně intenzivní péče atd., v jejichž důsledku by střídavá péče představovala pro nezletilého extrémní zátěž. Taková zátěž může vyplývat i z participace na vzdělávacím procesu ve dvou různých školách, ovšem ani takový závěr nelze činit paušálně, ale toliko s přihlédnutím ke všem relevantním aspektům každého individuálního případu, zejména k psychickým předpokladům nezletilého, jeho odolnosti vůči stresu či změnám, dispozicím, temperamentu atd. a jeho konkrétním poměrům (vzdálenost mezi oběma bydlišti, míra kompatibility výuky na obou školách, schopnost rodičů spolupracovat atd.).

B) Aplikace obecných východisek na nynější případ

22. Ústavní soud vzal v úvahu stěžovatelem předložená tvrzení, obsah vyžádaného spisového materiálu i obdržených vyjádření a poté, co rozhodnutí krajského soudu přezkoumal prizmatem shora zmíněných obecných kritérií, dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

23. Podstatou ústavní stížnosti je nesouhlas stěžovatele s právními závěry krajského soudu, který neshledal předpoklady pro stanovení střídavé péče. Jak přitom vyplývá ze shora provedené rekapitulace průběhu předchozího řízení, krajský soud připustil, že podmínky pro svěřením nezletilého do střídavé péče byly do značné míry naplněny (stěžovatel péči o nezletilého bez problémů zvládá, nezletilý by střídavou péči uvítal, střídání dvou dětských kolektivů mu problémy nečiní). Odmítnutí střídavé péče pak krajský soud odůvodnil především okolností budoucího nástupu nezletilého do první třídy základní školy, zájmem na stabilitě výchovného prostředí v období změn s tím spojených a eliminací nutnosti dalšího rozhodování o změně výchovného prostředí.

24. Ze skutkových závěrů krajského soudu je tedy zřejmé, že měl kritéria pro svěřením do střídavé péče naplněna v zásadě ve stejné míře u obou rodičů. Ústavní soud se však v této souvislosti pozastavuje již nad okolnostmi zjišťování názoru nezletilého, které ve světle shora uvedených východisek musí být součástí ustalování skutkového stavu, neboť stěžovateli je třeba přisvědčit v tom směru, že krajský soud přistoupil ke změně rozsudku okresního soudu, aniž by blíže zjišťoval aktuální okolnosti na straně nezletilého a jeho názor. S přihlédnutím k nižšímu věku nezletilého Ústavní soud nepovažuje za problematické, že krajský soud nepřistoupil k přímému zjišťování názoru nezletilého, nicméně je s podivem, že navzdory časovému odstupu od zprávy psychologky ze dne 28. 3. 2020 (rozhodnutí krajského soudu je ze dne 10. 6. 2021) nezjišťoval názor nezletilého například prostřednictvím orgánu sociálně-právní ochrany dětí. Nelze přitom souhlasit s názorem matky nezletilého a v podstatě i opatrovníka, že pohovor s orgánem sociálně-právní ochrany dětí by s ohledem na věk nezletilého užitečné informace pro rozhodnutí soudu pravděpodobně nepřinesl. Nezletilý byl

psycholožkou označen za rozumově vyspělého a komunikativního, za další rok by tak jeho názor jistě byl ještě přínosnější.

25. Krajský soud přitom ve svém rozhodnutí zohledňuje preferenci nezletilého zjištěnou při rozhovoru s psycholožkou („nejvíc se mu líbí u tatínka v P.“, „chtěl by být 10 dní u maminky a 10 dní u tatínka“, „víc se mu líbí na V. a zase na V.“), ale svěřeni nezletilého do střídavé péče odmítá s přihlédnutím k budoucímu nástupu nezletilého k základní školní docházce. Názor nezletilého na uspořádání rodinných poměrů v souvislosti s jeho nástupem ke školní docházce však zjišťován nebyl, a to přestože tento moment byl zjevně klíčový jak pro opatrovníka, tak pro rozhodnutí krajského soudu.

26. Problém s nedostatečným zjišťováním názoru nezletilého a důrazem kladeným na stabilitu výchovného prostředí je přitom umocněn také dalšími okolnostmi. Kromě toho, že krajský soud střídavou péči odmítl na základě skutečnosti (nástup nezletilého ke školní docházce), která v době jeho rozhodování byla vzdálena ještě více než rok, krajský soud (spolu s opatrovníkem) současně v podstatě dopředu předvídá, že na začátku školní docházky (a v době příštích dvou tří let) bude střídavá péče ještě vyloučena, a to přestože se otázce schopnosti a ochoty konkrétního nezletilého nastoupit školní docházku v režimu střídavé péče nikdo blíže nevěnoval.

27. K tomu lze odkázat na vyjádření opatrovníka k odvolání matky, v rámci kterého uvedl, že: „Doufá, že snad bylo od experimentů ve střídavé péči u dětí rodičů žijících ve vzdálených městech a tím návštěv dvou školských zařízení v rámci střídavé péče již upuštěno. Neboť střídání školských zařízení, školních osnov, učitelů i třídních kolektivů, včetně navázaných přátelství mezi spolužáky (...) je z odborné literatury jak ze strany pedagogů, tak dětských psychologů považováno za naprosto nepřijatelné. Fungovat může snad u dětí na středních školách žijících přes týden na internátu nebo u vysokoškoláků, již psychicky připravených na samostatný život. Ne však u dítěte na prvním stupni základní školy.“ (č. 1. 321 spisu okresního soudu). Takto formulované vyjádření přitom svědčí o obecném názoru opatrovníka na danou problematiku, neposkytuje však žádnou bližší informaci týkající se poměrů konkrétního nezletilého, se kterým se opatrovník, jak sám připouští, ani neseťkal.

28. Krajský soud ve svém rozhodnutí přitom sám *a priori* presumuje, že střídavá péče v obecné rovině nepřipadá po dobu prvních let základní školní docházky dítěte v úvahu (v situaci vyžadující školní docházku ve dvou různých městech), a to aniž by v nyní posuzované věci tento svůj obecný závěr dostatečně podpořil argumenty, které by jej činily skutečně relevantním i při zohlednění konkrétních specifik daného případu. Tak ani krajský soud učinit nemohl, neboť tato specifika nezjišťoval ani na straně nezletilého (viz výše), ale ani na straně rodičů a školských zařízení. Nezjišťoval tedy, zda by např. rodiče byli ochotni uzpůsobit své osobní poměry tomu, aby nezletilý mohl ke školní docházce nastoupit v jediné škole, eventuálně zda a případně jak konkrétně by mohla být zajištěna kontinuita ve výuce pro případ, že by ji nezletilý podstupoval ve dvou různých školách, atd.

29. Ústavní soud rovněž souhlasí se stěžovatelem v tom, že odůvodnění rozhodnutí krajského soudu prakticky výhradně nástupem povinné školní docházky nezletilého je krajně problematické. Ačkoliv k nástupu nezletilého do školy mělo dojít až více než rok a čtvrt po vydání napadeného rozhodnutí, přičemž s jistotou nemohl krajský soud vědět ani to, zda nedojde k odkladu povinné školní docházky, tuto budoucí skutečnost považoval za zcela stěžejní pro úpravu režimu péče o nezletilého i pro předcházející období. Nejen, že argument nástupu k povinné školní docházce se na toto období nijak nevztahuje, ale déle než rok trvající období je v životě nezletilého vzhledem k jeho nízkému věku příliš dlouhé na to, aby mohlo být z hlediska režimu péče o něj považováno za bezvýznamné, ustupující zcela budoucímu nástupu do školy. Současně argument krajského soudu, že ponecháním dítěte ve výlučné péči vedlejší účastnice se stanovením širokého styku se stěžovatelem má předejít potřebě nového soudního rozhodnutí při nástupu nezletilého ke školní docházce, je nepodložený. Sám krajský

soud přiznává, že je závislý na dohodě obou rodičů, přičemž na jedné straně taková dohoda není nijak vyloučena ani v případě svěřeni nezletilého do střídavé péče pro období před jeho nástupem k povinné školní docházce, na druhé straně zároveň však není zaručena ani při režimu péče a styku, který zvolil krajský soud. Pokud by stěžovatel trval na režimu styku upraveném napadeným rozhodnutím, nepochybně by to potřebu nové úpravy režimu péče o nezletilého a styku s ním soudním rozhodnutím vyvolalo.

30. Za zcela nepřijatelné pak Ústavní soud považuje vyjádření opatrovníka v řízení před obecnými soudy, že střídavá péče by mohla být jakýmsi předstupněm pro výlučnou péči otce, čemuž dle jeho názoru bylo třeba zabránit. Nejen, že prezentací tohoto názoru vybočil opatrovník z mezí, které jsou mu v předmětném řízení vytyčeny, neboť jednoznačně projevil svou apriorní averzi vůči takovému řešení, ale současně tak učinil ve vztahu ke zcela hypotetickému scénáři, neboť stěžovatel takové řešení nenavrhoval a ani soud je nezvažoval. Kromě toho je tento názor i nelogický, neboť vyloučením výlučné péče jednoho z rodičů z důvodu nevhodnosti takového uspořádání poměrů nezletilého zcela petrifikuje výlučnou péči druhého z rodičů.

31. Stejně jako nelze zevšeobecňovat názor, že střídavá péče má být automaticky prioritním řešením, neměly by se obecné soudy dopouštět ani opačné generalizace a střídavou péči v určitých případech paušálně vylučovat, např. s přihlédnutím k nízkému věku nezletilého, nástupu ke školní docházce, vzdálenosti bydlišť rodičů či k nutnosti absolvování školní docházky ve dvou školách. Také z judikatury Ústavního soudu lze dovodit, že střídavou péči nelze vyloučit jen s obecným odkazem na nižší věk dítěte (viz např. nález sp. zn. I. ÚS 3065/21 ze dne 3. 5. 2022) či období nástupu ke školní docházce [viz nález sp. zn. I. ÚS 1506/13 ze dne 30. 5. 2014 (N 110/73 SbNU 739) či aktuální nález sp. zn. III. ÚS 928/22 ze dne 24. 5. 2022, který se však týkal nástupu ke školní docházce do jedné školy]. V souladu s konceptem nejlepšího zájmu dítěte je vždy třeba individuálně posuzovat, jak bude zvažované výchovné uspořádání v dané situaci ovlivňovat konkrétního nezletilého, o kterém je v daném řízení rozhodováno, a to s ohledem na specifickou situaci, v níž se dítě, jehož se věc týká, nachází, jeho osobní poměry, potřeby a názory.

32. Stěžovatel přitom o svěřeni nezletilého do střídavé péče usiluje již delší dobu a z předchozích rozhodnutí vyplývá, že pro takovou úpravu doposud „nikdy nebyla vhodná doba“ – nejprve byl nezletilý příliš malý, pak soudy formulovaly obavy ze střídání předškolních zařízení a nyní krajský soud (na rozdíl od okresního soudu) střídavou péči vyhodnotil jako nevhodnou kvůli blížícímu se nástupu nezletilého k základní školní docházce. Uvádí-li pak krajský soud, že časem (po úspěšném zvládnutí životních změn, které nezletilého v příštích dvou či třech letech čekají) se model střídavé péče pravděpodobně skutečně stane řešením, které bude z hlediska zájmu nezletilého nejvhodnější, není jisté, zda tou dobou nebude (opět s odkazem na nutnost stability výchovného prostředí) pro změnu argumentováno tím, že střídavá péče není vhodná kvůli zvyšujícím se školním nárokům kladeným na nezletilého, případně tím, že nezletilý si na dlouhodobě nastavený režim výlučné péče matky a styku se stěžovatelem již zvykl a na dosavadním výchovném uspořádání tak není vhodné nic měnit.

33. Závěr krajského soudu o nevhodnosti střídavé péče nemá odpovídající odraz ani ve zprávě psychologů, která jako jediná s nezletilým komunikovala. Ta na jednu stranu poukázala na to, že docházku do dvou mateřských škol nezletilý bez problémů zvládá, jeho schopnosti sociální adaptace jsou na dobré úrovni a není důvod, proč by tomu tak nemělo být i v budoucnu, přičemž doporučila rozšíření styku se stěžovatelem (nezletilý tedy tak jako tak mezi rodiči opakovaně cestuje a mění dvě domácí a vzdělávací prostředí, přičemž rozsah jeho styku se stěžovatelem je široký). K otázce střídavé péče pak uvedla, že přichází v úvahu pouze po dobu do nástupu nezletilého na základní školu. Tento závěr však nebyl podepřen zdůvodněním toho, proč by střídavá péče pro nezletilého nebyla v době nástupu ke školní docházce vhodná, ale toliko argumentem, že pokud by střídavá péče byla realizována, pak po nástupu do školy v H.

by mohl být náhle omezený rozsah kontaktu nezletilého se stěžovatelem zdrojem značných výchovných problémů v rodině matky. Takový argument však sám o sobě může obstát jen stěží, neboť opomíjí, že obdobné problémy může po nástupu školní docházky teoreticky přinést i zúžení dosavadního širokého styku, který se střídavé péči přibližuje.

34. Ústavní soud tedy shrnuje, že jestliže jsou podmínky pro svěření do péče naplněny u obou rodičů zhruba stejně, pak samotná skutečnost, že nezletilý má nastoupit do první třídy základní školy, nepředstavuje automatickou a nezvratnou překážku jeho svěření do střídavé péče ani tehdy, jestliže bydliště obou rodičů dělí větší vzdálenost. V takových případech musí při rozhodování o režimu péče o nezletilého obecné soudy zjišťovat všechny okolnosti relevantní pro závěr, které řešení je v nejlepším zájmu nezletilého, tedy okolnosti na straně nezletilého (zejména jeho osobní a osobnostní dispozice a další individuální specifika týkající se zvládnutí změn a vzdělávacího procesu), okolnosti na straně obou rodičů (zejména úroveň jejich vzájemné komunikace, vzdálenost mezi jejich bydlišti, ochota a možnosti spolupracovat při předcházení negativům atypické podoby vzdělávacího procesu či zmírňovat jejich důsledky) a okolnosti na straně institucí vzdělávacího procesu (zejména možnost realizace vzdělávání nezletilého v jedné škole a kompatibilita vzdělávání ve dvou školách, není-li to možné). Teprve po pečlivém zjištění a zvážení všech těchto okolností může obecný soud vyhodnotit, zda je svěření do střídavé péče v nejlepším zájmu nezletilého, nebo vylučuje-li je konkrétní dostatečně závažná okolnost či okolnosti.

35. Ústavní soud taktéž opakuje, že v situaci, kdy jsou podmínky pro svěření do péče naplněny u obou rodičů zhruba stejně, nemůže být jediným důvodem pro vyloučení střídavé péče budoucí nástup do první třídy základní školy pro celé období přesahující rok před tímto nástupem, jestliže nezletilý již v předškolním období bez problému zvládá změnu výchovných prostředí u obou rodičů a střídání mateřských škol a dětských kolektivů.

36. Krajský soud tedy pochybil, pokud zrušil rozsudek okresního soudu, jenž svěroval nezletilého do střídavé péče stěžovatele a vedlejší účastnice, aniž by zjišťoval aktuální stanovisko samotného nezletilého a možnosti konkrétní podoby vzdělávání nezletilého, s generalizujícím odůvodněním, že při nástupu do první třídy je takový režim péče bez dalšího nevhodný, a přesto, že ještě po dobu delší než rok tento důvod ani potenciálně nemohl hrát žádnou roli. Tím porušil stěžovatelova ústavně zaručená základní práva na výchovu dětí dle čl. 32 odst. 4 Listiny a na soudní ochranu dle čl. 36 odst. 1 Listiny.

V. Závěr

37. Ústavní soud tímto rozhodnutím nijak nepředjímá, jakým způsobem má krajský soud ve věci rozhodnout, a to i s přihlédnutím ke skutečnosti, že nemá aktuální informace o tom, kdy bude nezletilý skutečně nastupovat k základnímu školnímu vzdělávání, neboť stěžovatel v rámci své repliky uvedl informaci o možné nutnosti odkladu nástupu školní docházky (stěžovatel se přitom k preferovanému režimu v době nástupu do školy nevyjádřil jednoznačně – připustil, že by nezletilý mohl chodit do první třídy v H., ale dokáže si představit i to, že by nastoupil do školy v P. nebo že by navštěvoval školy dvě, byť o poslední variantě má dle ústavní stížnosti sám pochybnosti). Ústavní soud byl rovněž informován o tom, že otec podal nedávno nový návrh na úpravu poměrů nezletilého, a tedy úkolem krajského soudu bude ústavně konformním způsobem rozhodnout na základě aktuální situace nezletilého, pokud již v mezidobí takové rozhodnutí neučinil okresní soud na podkladě nového návrhu. Pokud by k takovému vývoji došlo, nahrazení rozhodnutí zrušeného tímto náležením by bylo redundantní.

38. Podstatné však z hlediska ústavního práva na spravedlivý proces, resp. práva na péči rodičů o děti je, že zdůvodnění, o které svůj závěr o změně rozhodnutí okresního soudu opřel krajský soud vzhledem ke shora uvedené argumentaci nelze považovat za dostatečné, a v ústavněprávním přezkumu tak neobstojí.

39. Ústavní soud dospěl k závěru, že napadeným rozhodnutím bylo porušeno právo stěžovatele na soudní ochranu dle čl. 36 odst. 1 Listiny a právo na výchovu dětí dle čl. 32 odst. 4 Listiny. Protože rozsudkem krajského soudu došlo k zásahu do základních práv stěžovatele, Ústavní soud ústavní stížnosti vyhověl a podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, rozsudek krajského soudu zrušil.

40. Na závěr Ústavní soud uvádí, že byť stěžovatel argumentoval porušením čl. 7 a 47 Listiny EU, pro její použití v nynější věci nejsou splněny podmínky dle čl. 51 odst. 1 Listiny EU, neboť obecné soudy v nynější věci neaplikovaly právo Evropské unie.

Č. 89**Aktivní procesní legitimace k podání návrhu na zrušení opatření obecné povahy podle § 101a odst. 1 soudního řádu správního
(sp. zn. IV. ÚS 2431/21 ze dne 19. července 2022)**

K podání návrhu na zrušení opatření obecné povahy nebo jeho části podle § 101a odst. 1 zákona č. 150/2002 Sb., soudní řád správní, ve znění pozdějších předpisů, není nutné, aby napadené opatření obecné povahy ukládalo povinnost navrhovateli, ale postačí logicky konsekventní a myslitelné tvrzení, že navrhovatel jím je dotčen na svých právech. Není-li takové dotčení náležitě posouzeno, dojde k porušení základního práva navrhovatele na přístup k soudu zaručeného v čl. 36 odst. 1 a 2 Listiny základních práv a svobod.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátě složeném z předsedy senátu Josefa Fialy (soudce zpravodaj) a soudců Jana Filipa a Pavla Šámala o ústavní stížnosti stěžovatele spolku Klub bechtěreviků ČR, z. s., sídlem Na Slupi 450/4, Praha 2 – Nové Město, zastoupeného Mgr. Pavlou Kosovou, advokátkou, sídlem Husova 946, Moravské Budějovice, proti usnesení Nejvyššího správního soudu ze dne 3. srpna 2021 č. j. 8 Ao 13/2021-65, za účasti Nejvyššího správního soudu jako účastníka řízení a Ministerstva zdravotnictví, sídlem Palackého náměstí 375/4, Praha 2 – Nové Město, jako vedlejšího účastníka řízení, takto:

I. Usnesením Nejvyššího správního soudu ze dne 3. srpna 2021 č. j. 8 Ao 13/2021-65 bylo porušeno stěžovatelovo právo na soudní ochranu zaručené v čl. 36 odst. 1 a 2 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Nejvyššího správního soudu ze dne 3. srpna 2021 č. j. 8 Ao 13/2021-65 se ruší.

Odůvodnění**I. Skutkové okolnosti případu a obsah napadených rozhodnutí**

1. Ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) a § 72 a násl. zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) se stěžovatel domáhá zrušení v záhlaví označeného usnesení s tvrzením, že jím byla porušena jeho základní práva a svobody zaručené v čl. 27 odst. 1 a 3, čl. 31 a čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“).

2. Z ústavní stížnosti a napadeného usnesení se podává, že vedlejší účastník opatřením obecné povahy ze dne 23. 4. 2021 č. j. MZDR 14601/2021-6/MIN/KAN (dále jen „mimořádné opatření“) omezil některé činnosti v souvislosti s epidemií covid-19. Stěžovatel se u Nejvyššího správního soudu domáhal zrušení části mimořádného opatření v čl. I bodu 15, podle kterého se „omezuje provoz poskytovatelů lázeňské léčebně rehabilitační péče tak, že lze poskytovat výlučně lázeňskou léčebně rehabilitační péči, která je alespoň částečně hrazena z veřejného

zdravotního pojištění“. Mimořádné opatření bylo s účinností od 3. 5. 2021 zrušeno opatřením obecné povahy vedlejšího účastníka ze dne 29. 4. 2021 č. j. MZDR 14601/2021-7/MIN/KAN (dohromady jen „mimořádná opatření“), které stěžovatel napadl u Nejvyššího správního soudu v rozsahu čl. I bodu 16, jímž se „omezuje provoz poskytovatelů lázeňské léčebně rehabilitační péče tak, že lze poskytovat lázeňskou léčebně rehabilitační péči jen v případě, že: a) je alespoň částečně hrazena z veřejného zdravotního pojištění, nebo b) je poskytována pacientovi, který prodělal laboratorně potvrzené onemocnění COVID-19, uplynula u něj doba izolace podle platného mimořádného opatření Ministerstva zdravotnictví a od prvního pozitivního POC antigenního testu na přítomnost antigenu viru SARS-CoV-2 nebo RT-PCR testu na přítomnost viru SARS-CoV-2 neuplynulo více než 90 dní, přičemž se jedná o pacienta, který je občanem České republiky, občanem Evropské unie nebo držitelem platného dlouhodobého víza nebo průkazu o povolení k dlouhodobému, přechodnému nebo trvalému pobytu na území České republiky vydaných Českou republikou“.

3. Nejvyšší správní soud napadeným usnesením oba návrhy stěžovatele odmítl (I. výrok), rozhodl, že žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů řízení (II. výrok), a stěžovateli vrátil zaplacené soudní poplatky (III. výrok). V odůvodnění reprodukoval údaje stěžovatele o jeho aktivní procesní legitimaci: stěžovatel je zapsaným spolkem, který sdružuje osoby trpící Bechtěrevovou chorobou a jejich rodinné příslušníky, léčba těchto zdravotně postižených osob se realizuje mimo jiné v lázních, přičemž poskytování lázeňské péče bylo mimořádnými opatřeními omezováno a v důsledku stanovených podmínek nemohli členové stěžovatele lázeňskou péči čerpat jako samoplátcí, nýbrž pouze jako lázeňskou péči hrazenou z veřejného zdravotního pojištění, na kterou však mají podle indikačního seznamu nárok pouze jednou za 12 měsíců. Efekt léčby však přetrvává kratší dobu, a proto jsou odkázáni na to, aby si v mezidobí hradili léčbu z vlastních prostředků. Pro pacienty, u kterých se Bechtěrevova choroba rozvinula v rané dospělosti, nebyla možnost očkování proti nemoci covid-19. Nejvyšší správní soud s odkazem na svoji předchozí judikaturu uvedl, že k naplnění podmínky aktivní procesní legitimace je nutné, aby napadené opatření obecné povahy mělo přímý a nezprostředkovaný vztah k právům navrhovatele. Takový vztah však bez dalšího neexistuje mezi regulací činnosti podnikatele a právní sférou jeho zákazníků. Mimořádná opatření ukládala povinnosti poskytovatelům lázeňské péče, nikoliv samotným pacientům, které stěžovatel sdružuje. Nejvyšší správní soud tak dospěl k závěru, že stěžovatel nenaplnuje podmínku aktivní procesní legitimace, a proto jeho návrhy odmítl jako návrhy, které byly podány osobou k tomu zjevně neoprávněnou.

II. Argumentace stěžovatele

4. Stěžovatel namítá, že výklad Nejvyššího správního soudu je striktně formalistický. Podle něj tak záleží čistě na tom, jak je „nastylizována právní norma“. Formálně sice šlo o regulaci provozu lázní, ale materiálně a zejména fyzicky dopadala mimořádná opatření na členy stěžovatele, kteří nemohli zdravotní péči využívat, a jejich zdravotní stav se zhoršoval. Je-li podmínkou aktivní procesní legitimace k podání návrhu bezprostřední zásah, pak zmiňovaná mimořádná opatření do života a tělesné integrity členů stěžovatele zasahovala intenzivně. Omezenou službu (lázeňskou péči) nebylo možné získat jiným způsobem a zároveň k ní neexistovala ani alternativa. Šlo přitom o službu, která byla nezbytná pro udržení zdravotního stavu členů stěžovatele.

5. Stěžovatel poukazuje na konkrétní rozhodnutí Nejvyššího správního soudu, ve kterých soud uznal aktivní procesní legitimaci u zákazníků kasin, restaurací, u odborové organizace hájící práva zaměstnanců a u Svazu léčebných lázní. Nejvyšší správní soud se tak odmítl zabývat návrhem osob, u nichž je ohroženo jejich zdraví, ale je-li ohrožena možnost zábavy či ekonomické aktivity, přistoupil k věcnému projednání.

6. Kromě práva na ochranu zdraví (čl. 31 Listiny) a soudní ochranu (čl. 36 odst. 1 Listiny) bylo podle stěžovatele porušeno i právo sdružovací (čl. 27 Listiny). Aby mohlo být právo sdružovací realizováno, je nutné, aby státní orgány tyto subjekty respektovaly a uznaly možnost podávat žaloby na rušení ochranných opatření, která zasahují do práv jejich členů.

III. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

7. Ústavní soud posoudil splnění procesních předpokladů řízení a shledal, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněným stěžovatelem, který byl účastníkem řízení, v němž bylo vydáno usnesení napadené ústavní stížností. Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatel je zastoupen v souladu s § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu. Ústavní stížnost je přípustná, neboť stěžovatel vyčerpал všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svého práva (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu *a contrario*).

IV. Průběh řízení před Ústavním soudem

8. Soudce zpravodaj postupem podle § 42 odst. 4 zákona o Ústavním soudu zaslal ústavní stížnost k vyjádření účastníkovi a vedlejšímu účastníkovi řízení.

9. Nejvyšší správní soud ve vyjádření uvedl, že regulace nařízená provozovatelům určitých služeb může zprostředkovaně dopadat i na jejich zákazníky. To však nemůže nic změnit na tom, že takovým osobám aktivní procesní legitimace nesvědčí, neboť dopad do jejich práv není přímý. Rovněž nesouhlasí s námitkou, že preferoval zájmy návštěvníků kasin a restaurací či ekonomické zájmy před zájmem na ochranu zdraví členů stěžovatele. I ve věcech uváděných stěžovatelem poměřoval aktivní procesní legitimaci stejnými kritérii jako v jeho věci. V daných případech byla regulace stanovena tak, že zakazovala veřejnosti přítomnost v určitých provozovnách, je logický závěr, že šlo o regulaci, která měla přímý a nezprostředkovaný vztah k právům navrhovatelů z řad veřejnosti.

10. Vedlejší účastník se k ústavní stížnosti nevyjádřil.

11. Vyjádření Nejvyššího správního soudu nezasílal Ústavní soud na vědomí a k případné replice stěžovateli, neboť nepřineslo žádné nové informace a argumentaci.

12. Podle § 44 zákona o Ústavním soudu rozhodl Ústavní soud ve věci bez konání ústního jednání, neboť od něj nebylo možno očekávat další objasnění věci.

V. Posouzení opodstatněnosti a důvodnosti ústavní stížnosti

13. Ústavní soud není součástí soustavy soudů, nýbrž je soudním orgánem ochrany ústavnosti (čl. 83 a čl. 91 odst. 1 Ústavy), není povolán k instančnímu přezkumu rozhodnutí obecných soudů. Směřuje-li ústavní stížnost proti rozhodnutí vydanému v soudním řízení, není samo o sobě významné, je-li namítána jeho věcná nesprávnost. Pravomoc Ústavního soudu je podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy založena výlučně k přezkumu z hlediska dodržení ústavněprávních principů, tj. zda v řízení (rozhodnutím v něm vydaným) nebyly dotčeny předpisy ústavního pořádku, chráněná práva nebo svobody jeho účastníka, zda řízení bylo vedeno v souladu s ústavními principy a zda je lze jako celek pokládat za spravedlivé [usnesení Ústavního soudu ze dne 30. 9. 2010 sp. zn. III. ÚS 2357/10 (všechna rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná na <http://nalus.usoud.cz>)]. Ústavní soud rovněž několikrát uvedl, že z pohledu ústavněprávního je nutno stanovit podmínky, při splnění kterých má nesprávná aplikace podústavního práva obecnými soudy za následek porušení základních práv a svobod fyzické či právnické osoby. Ústavní soud spatřuje tyto podmínky zejména v následujících okolnostech: základní práva a svobody v oblasti podústavního práva působí jako regulativní ideje, pročež na ně obsahově navazují komplexy norem podústavního práva. Porušení některé z těchto norem, a to v důsledku svévole anebo v důsledku výkladu, jenž je v extrémním rozporu s principy spravedlnosti (např. teze „přepjatého formalismu“), pak zakládá dotčení na

základním právem a svobodě [např. nález ze dne 20. 1. 2000 sp. zn. III. ÚS 150/99 (N 9/17 SbNU 73) nebo ze dne 13. 6. 2006 sp. zn. I. ÚS 50/03 (N 120/41 SbNU 499)].

14. Stěžovatel především namítá, že Nejvyšší správní soud nesprávně posoudil jeho aktivní procesní legitimaci a měl návrhy věcně projednat. Obecně platí, že nezkoumá-li správní soud při posuzování návrhu na zrušení opatření obecné povahy aspekty procesní legitimace navrhovatele v plném rozsahu či dospěje-li k nesprávnému závěru o aktivní procesní legitimaci, může porušit právo navrhovatele na přístup k soudu podle čl. 36 odst. 1 Listiny [srov. nálezy ze dne 30. 5. 2014 sp. zn. I. ÚS 59/14 (N 111/73 SbNU 757) a ze dne 13. 10. 2015 sp. zn. IV. ÚS 3572/14 (N 185/79 SbNU 97)]. Ústavní soud se proto zaměřil na zjištění, zda Nejvyšší správní soud nevyložil procesní aktivní legitimaci stěžovatele příliš úzce či přehnaně formalisticky.

15. Ve stěžovatelově věci jde o posouzení, zda soudní praxe, podle které Nejvyšší správní soud rozhodl a která pro přezkum opatření obecné povahy vyžaduje jako podmínku řízení naplnění aktivní procesní legitimace spočívající v tom, že dané opatření obecné povahy musí ukládat povinnosti navrhovateli, resp. členům, které navrhovatel sdružuje, je v souladu s ústavním pořádkem.

V./a Rozpor v judikatuře Nejvyššího správního soudu

16. Podmínky aktivní procesní legitimace návrhu na zrušení opatření obecné povahy nebo jeho části jsou zakotveny v § 101a odst. 1 zákona č. 150/2002 Sb., soudní řád správní, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „s. ř. s.“), podle kterého „návrh na zrušení opatření obecné povahy nebo jeho částí je oprávněn podat ten, kdo tvrdí, že byl na svých právech opatřením obecné povahy, vydaným správním orgánem, zkrácen“. K výkladu tohoto ustanovení se vyjádřil rozšířený senát Nejvyššího správního soudu v usnesení ze dne 21. 7. 2009 č. j. 1 Ao 1/2009-120: „Přípustný je tedy ten návrh, který tvrdí zkrácení navrhovatele na jeho právech příslušným opatřením obecné povahy. Navrhovatel tedy musí v první řadě tvrdit, že existují určitá jemu náležející subjektivní práva, která jsou opatřením obecné povahy dotčena. [...] Splnění podmínek aktivní procesní legitimace bude tedy dáno, bude-li stěžovatel logicky konsekventně a myslitelně tvrdit možnost dotčení jeho právní sféry příslušným opatřením obecné povahy“. Tento názor vyslovil rozšířený senát při přezkumu aktivní procesní legitimace navrhovatelů domáhajících se zrušení územních plánů, kde navrhovatel musí „především plausibilně tvrdit, že existuje vztah mezi jeho právní sférou a územím, jež je územním plánem regulováno, a dále musí tvrdit, že dotčení je z povahy věci myslitelné právě danou formou právní regulace, tj. územním plánem s jeho předmětem, obsahem a způsobem regulace“. Rozšířený senát konkretizoval, že navrhovatelem může „být zásadně jen taková osoba, která má přímý a nezprostředkovaný vztah k nějaké části území, které je územním plánem regulováno. Bude jím tedy vlastník (spoluvlastník) pozemku nebo jiné nemovité věci (nebo jiných majetkových hodnot majících povahu obdobnou nemovitým věcem – tedy bytů a nebytových prostor, viz § 118 odst. 2 o. z.) a oprávněný z věcného práva k takovýmto věcem (majetkovým hodnotám). Nebude jím však osoba, jejíž právo k dispozici věci nemá povahu práva absolutního, nýbrž toliko relativního (zejména jím tedy nebude nájemce, podnájemce, vypůjčitel apod.), neboť tato osoba má toliko právo požadovat na tom, kdo jí věc přenechal k užívání, aby jí zajistil nerušené užívání věci v souladu s uzavřenou smlouvou“. Rozšířený senát následně dodal, že „výjimečně je též představitelné, aby aktivní procesní legitimace byla dána i tehdy, tvrdí-li navrhovatel, který sám není vlastníkem nemovitosti ani nemá právo k takové cizí věci na území regulovaném územním plánem, že jeho vlastnické právo nebo jiné absolutní právo k nemovitosti nacházející se mimo území regulované územním plánem by bylo přímo dotčeno určitou aktivitou, jejíž provozování na území regulovaném územním plánem tento plán (jeho změna) připouští. Typicky půjde o vlastníka pozemku sousedícího s územím regulovaným územním plánem, který by mohl být dotčen určitou aktivitou, jejíž vlivy se

významně projeví i na jeho pozemku (např. exhalacemi, hlukem, zápachem apod.) nebo které povedou k významnému snížení hodnoty jeho majetku“. V případě pochybností je podle rozšířeného senátu nutné se přiklonit k přípustnosti soudní ochrany.

17. V judikatuře Nejvyššího správního soudu je možné vysledovat dva odlišné judikaturní proudy navazující na uvedené usnesení rozšířeného senátu.

18. Nyní přezkoumávané usnesení Nejvyššího správního soudu spadá do „přísnější“ větve, která vyžaduje, aby opatření obecné povahy mělo přímý a nezprostředkovaný vztah k právům navrhovatele. Takový vztah není bez dalšího dán mezi regulací činnosti podnikatele a právní sférou jeho zákazníků (např. rozsudky Nejvyššího správního soudu ze dne 21. 5. 2021 č. j. 6 Ao 22/2021-44, ze dne 31. 8. 2021 č. j. 8 Ao 8/2021-52 nebo usnesení ze dne 29. 7. 2021 č. j. 9 Ao 6/2021-69). Pro určení přímého a nezprostředkovaného vztahu tento judikaturní proud vyžaduje, aby opatření obecné povahy ukládalo povinnosti navrhovateli: „Dopadá-li stanovená povinnost výhradně na provozovatele a uživatele (zákazníku) není přímo žádná povinnost uložena, nemůže být uživatel (zákazník) ani přímo postižen. Regulace totiž na zákazníka dopadá ‚jen‘ nepřímou a zprostředkovaně, tj. prostřednictvím jejího přímého a nezprostředkovaného dopadu na provozovatele.“ (rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 20. 1. 2022 č. j. 9 Ao 30/2021-51). V rozsudku Nejvyššího správního soudu ze dne 18. 11. 2021 č. j. 9 Ao 21/2021-111 (bod 22) soud uvedl, že přezkoumávané opatření obecné povahy stanovilo povinnost provozovateli společenských klubů a diskoték, aby neumožnili tanec. Samotnému zákazníkovi však již tanec zakázán nebyl. Nejvyšší správní soud tak dospěl k závěru, že opatření obecné povahy neukládá povinnost potenciálnímu zákazníkovi, nedopadá tak na něj přímo a nezprostředkovaně, proto nebyla naplněna jeho aktivní procesní legitimace.

19. Druhý judikaturní proud spočívá v odmítnutí požadavků uvedených ve výše zmíněné judikatuře, či alespoň v netrvání na přímém a nezprostředkovaném dopadu do práv navrhovatele. V rozsudku ze dne 30. 6. 2021 č. j. 3 As 2/2021-48 Nejvyšší správní soud přezkoumával rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 14. 1. 2021 č. j. 15 A 116/2020-184 týkající se opatření obecné povahy zakazujícího vstup na území České republiky občanům třetích zemí, které nebyly na seznamu zemí s nízkým rizikem výskytu nemoci covid-19. Navrhovatelka tohoto soudního řízení byla obchodní společnost provozující jazykovou školu zaměřenou na výuku českého jazyka pro cizince. Tvrdila, že v důsledku znemožnění vstupu cizinců na území České republiky bylo zasaženo její právo na podnikání. Městský soud dospěl k závěru, že jí opatření obecné povahy k ničemu nezavazuje a v něm obsažená úprava se jejich práv netýká, dopad na její právo na podnikání je toliko nepřímý a zprostředkovaný. Nejvyšší správní soud následně nesouhlasil s městským soudem, že je nutné dotčení na právech přímé a nezprostředkované, naopak uvedl, že „§ 101a odst. 1 věta první s. ř. s., na rozdíl od ustanovení § 65 odst. 1 věty první s. ř. s., a § 82 s. ř. s., požadavek přímého zkrácení na právech neobsahuje“. Podle třetího senátu Nejvyššího správního soudu „bezvýhradný požadavek na přímé a bezprostřední dotčení právní sféry navrhovatele současně nevyplývá ani z dosavadní rozhodovací praxe Nejvyššího správního soudu, jakkoli v některých svých rozhodnutích týkajících se primárně územních plánů obcí, případně některých dalších aktů územně plánovací dokumentace, spojení o ‚přímém a bezprostředním vztahu‘ opatření obecné povahy používá“. Třetí senát následně citoval část výše uvedeného usnesení rozšířeného senátu sp. zn. 1 Ao 1/2009, ze kterého dovodil, že „ačkoliv se citované usnesení vztahovalo konkrétně k územním plánům, příslušné závěry lze obdobně vztáhnout i na jiná opatření obecné povahy. Z citovaného usnesení vyplývá, že požadavek přímého a bezprostředního vztahu napadaného opatření obecné povahy k právní sféře toho, kdo jej napadá, bude ve většině případů pravidlem. To však ještě nevyklučuje, aby aktivní legitimace k podání návrhu byla v konkrétním případě dána i tehdy, kdy příslušná regulace zasahuje do veřejných subjektivních práv navrhovatele nepřímou či zprostředkovaně, jako je tomu například v citovaném usnesení u osoby, která vlastní pozemek v sousední obci, jíž se přijímaný územní plán nikterak přímo nedotýká, a do jehož

právní sféry přijímaná úprava dopadá teprve sekundárně“. Nejvyšší správní soud uzavřel, že „rovněž v nynější věci Nejvyšší správní soud dospěl k závěru, že jakkoli příslušná ustanovení opatření odpůrce (jeho čl. I odst. 4 a 6 až 9) neukládají přímo stěžovatelce žádné povinnosti, její konkrétní, srozumitelná, a nikoliv *a priori* nelogická či nemyslitelná tvrzení, že (a proč) je příslušnou úpravou (byť i jen zprostředkovaně) dotčena na svém (ústavně zaručeném) právu na podnikání, respektive provozování své ekonomické činnosti, tedy na svém vlastním hmotném právu, jsou pro založení její aktivní procesní legitimace ve vztahu k příslušným částem napadeného opatření dostačující. Nejvyšší správní soud rovněž zohlednil, že lpění na tom, že návrhy na zrušení opatření obecné povahy, která jsou odpůrcem vydávána ve vztahu k aktuální epidemiologické situaci, respektive která jím byla ve vztahu k této situaci vydávána v minulých měsících, mohou podávat jen ti, kterým to které opatření přímo ukládá určité povinnosti či něco zakazuje, by mohlo vést k nepřiměřenému zúžení soudní ochrany osob, v jejichž právní sféře se opatření, ač zprostředkovaně, reálně projevují. Ukládané povinnosti, zákazy či omezení lze totiž z hlediska jazykového vždy formulovat různými způsoby, bez ohledu na to, že osoby, kterým přímo nic nařizováno či zakazováno být nemusí, mohou (a často budou) mít k příslušné regulaci úzký vztah, a příslušná regulace se tak v jejich právní sféře projevuje“. Nejvyšší správní soud tak v tomto rozsudku dospěl k závěru, že ze zákonné úpravy a ani usnesení rozšířeného senátu, které je svojí sjednocující povahou obecně pro „prosté“ tříčlenné senáty závazné, neplyne, že by byl nutný přímý a bezprostřední dopad do práv navrhovatele, tedy aktivní procesní legitimace není založena pouze tehdy, je-li navrhovateli uložena opatřením obecné povahy povinnost.

20. Nejvyšší správní soud netrval na přímém a bezprostředním vztahu spočívajícím v nutnosti uložení povinnosti navrhovateli ani v rozsudku ze dne 2. 2. 2022 č. j. 8 Ao 2/2022-53. V bodě 29 tohoto rozsudku Nejvyšší správní soud sice uvedl, že přezkoumávané opatření obecné povahy ukládá povinnosti pouze provozovatelům ubytovacích služeb, tedy navrhovatelce nevzniká přímý a bezprostřední dopad do jejich práv, avšak následně konstatoval, že přímý a bezprostřední dopad by opatření obecné povahy mělo, vedl-li by výkon povinností uložených provozovateli k porušení zakázaných kritérií diskriminace podle čl. 3 odst. 1 Listiny.

21. Ústavní soud pro úplnost dodává, že Nejvyšší správní soud v rozsudcích ze dne 14. 4. 2021 č. j. 8 Ao 1/2021-133 a ze dne 1. 7. 2021 č. j. 1 Ao 4/2021-56 – v souladu s nálezem Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 59/14 – uvedl, že k naplnění aktivní procesní legitimace navrhovatele postačuje „dostatečně úzký vztah“ k opatření obecné povahy, a to, že napadené opatření obecné povahy mělo dopad na jeho členy (Svaz léčebných lázní České republiky a odborová organizace).

22. Z výše uvedeného plyne, že Nejvyšší správní soud nepřistupuje k řešení otázky konzistentně. V právě posuzované věci trval na tom, že díkce mimořádného opatření musí stanovit povinnosti stěžovateli (či alespoň jeho členům, které sdružuje), aby byla dána jeho aktivní procesní legitimace, avšak ve věci sp. zn. 3 As 2/2021 dospěl ve srovnatelné situaci (opatření obecné povahy v obou věcech nestanovilo povinnosti navrhovateli, ale jiné osobě či osobám, ale i tak zasahovalo do práv navrhovatele) k závěru, že postačí nepřímý a zprostředkovaný dopad do práv navrhovatele.

23. Ústavní soud již v minulosti podotkl, že rozdílná rozhodovací praxe soudů o totožných věcech je zásadně nežádoucí [srov. např. nález Ústavního soudu ze dne 8. 11. 2016 sp. zn. II. ÚS 2571/16 (N 214/83 SbNU 391)], neboť materiální právní stát je vystaven mimo jiné na důvěře občanů v právo a právní řád [srov. nález Ústavního soudu ze dne 9. 4. 2019 sp. zn. II. ÚS 3236/18 (N 56/93 SbNU 251)]. Podmínkou takové důvěry je stabilita právního řádu a dostatečná míra právní jistoty občanů. Stabilita právního řádu a právní jistota jsou ovlivňovány nejen legislativní činností státu (tvorbou práva), ale též činností orgánů aplikujících právo, neboť teprve výklad a použití právních předpisů vytváří ve veřejnosti

vědomí toho, co je a co není právem. Stabilitu práva, právní jistotu jednotlivce a v konečném důsledku též míru důvěry občanů v právo a v instituce právního státu jako takové proto ovlivňuje i to, jakým způsobem orgány aplikující právo, tedy především soudy, jejichž základním úkolem je poskytovat ochranu právům (čl. 90 Ústavy), přistupují k výkladu právních předpisů. Princip rovnosti před zákonem pak znamená, že zákon by měl být vykládán pro všechny případy splňující „stejně podmínky stejně“ [nález Ústavního soudu ze dne 20. 9. 2006 sp. zn. II. ÚS 566/05 (N 170/42 SbNU 455)]. Ústavní soud v minulosti též opakovaně zdůraznil, že rovnost v právech, vyplývající z čl. 1 věty první Listiny, zakládá právo na předvídatelné rozhodování v obdobných případech, čímž vylučuje libovůli při aplikaci práva [srov. nález ze dne 22. 5. 2018 sp. zn. II. ÚS 550/18 (N 101/89 SbNU 503)].

24. Od existující judikatury je samozřejmě možné se odklonit, je však nutné tento odklon přesvědčivě vysvětlit [srov. nález Ústavního soudu ze dne 26. 2. 2019 sp. zn. III. ÚS 4129/18 (N 32/92 SbNU 334)]. To se však v posuzované věci nestalo. Ústavní stížností napadené usnesení bylo vydáno dne 3. 8. 2021, rozsudek Nejvyššího správního soudu sp. zn. 3 As 2/2021, se kterým je posuzované usnesení ve zjevném rozporu, byl vydán již dne 30. 6. 2021.

V./b Výklad aktivní procesní legitimize

25. Ústavní soud považuje výklad, který provedl rozšířený senát v usnesení sp. zn. 1 Ao 1/2009 a následně Nejvyšší správní soud v rozsudku sp. zn. 3 As 2/2021, za ústavně souladný. K výkladu provedenému rozšířeným senátem se Ústavní soud přiklonil již v minulosti [nálezy sp. zn. I. ÚS 59/14 a ze dne 13. 10. 2015 sp. zn. IV. ÚS 3572/14 (N 185/79 SbNU 97) nebo usnesení ze dne 13. 6. 2017 sp. zn. II. ÚS 3313/16]. Podle § 101a odst. 1 s. ř. s. je nutné, aby navrhovatel tvrdil, že byl na svých právech zkrácen. Z tohoto ustanovení neplyne, že je nutné dotčení přímé a bezprostřední, jak dovodila „přísnější“ judikaturní větev, ke které se přiklonil účastník řízení i v nyní přezkoumávaném usnesení. Zkrácení na právech nemůže být pouze teoretické, hypotetické či příliš vzdálené, musí mít určitou kvalitu a vztah k opatření obecné povahy. Posuzování toho, jak blízký vztah je dán mezi opatřením obecné povahy a tvrzeným zásahem do práv navrhovatele, zda je mezi nimi dána dostatečná příčinná souvislost, bude vždy záležet zejména na úvaze obecných soudů. Ústavní soud souhlasí s rozšířeným senátem, že „to, zda je dotčení podle povahy věci vůbec myslitelné, závisí na povaze a předmětu, obsahu a způsobu regulace prováděné konkrétním opatřením obecné povahy, napadeným návrhem na jeho zrušení“. Není však udržitelné kritérium, sice velmi jednoznačné a lehce zjiřitelné, podle kterého je nutné, aby opatření obecné povahy ukládalo povinnosti přímo navrhovateli. Je nutné posuzovat podstatu věci a její důsledky, nikoliv pouze slovní vyjádření. Takové omezení soudního přezkumu není v souladu s požadavky na ochranu práv zakotvených v ústavním pořádku. Výklad zastávaný Nejvyšším správním soudem v přezkoumávaném usnesení vylučuje ze soudního přezkumu ty navrhovatele, kterým nebyla uložena povinnost, avšak jejich práva byla zjevně ovlivněna.

26. Pro využívání různých služeb (ať jde o lázeňskou péči, návštěvu restaurací, kin, koncertů, či využití veřejné dopravy) je typické, že jejich právní režim je založen synallagmatickým právním vztahem, tedy takovým vztahem, v němž mají práva i povinnosti všechny strany. Veřejnoprávní zákaz činit to, k čemu (by) se zavázala jedna ze stran, automaticky znamená, že se druhá strana nemůže domoci svého práva (či nemůže splnit svoji povinnost) vzniklého z tohoto právního vztahu. Zákaz poskytování lázeňské léčebně rehabilitační péče pro pacienty nutně vede k tomu, že takovou péči nemohou využívat, protože nebude nikdo, kdo by jim ji nabídl a poskytl. Stejně tak zákaz mířený na pacienty, podle kterého by jim bylo zakázáno takovou péčí využívat, by dopadal i do práv poskytovatelů této péče, jelikož by sice službu nabízet a poskytovat mohli, ale nikdo by ji nemohl využívat. Jak se již ukázalo i v případech, v nichž rozhodoval Nejvyšší správní soud, hranice pro vymezení adresátů opatření obecné povahy je velmi tenká a naprostou většinu zákazů je možné formulovat tak,

aby byl zákaz uložen jen jedné straně, avšak dopad měl i na stranu druhou. Přijetím výkladu „přísnější“ judikaturní větve by tak tvůrce opatření obecné povahy (v posuzovaném případě vedlejší účastník řízení) mohl téměř libovolně určovat, které subjekty jsou procesně aktivně legitimované.

27. Jak již Ústavní soud uvedl výše, zásah do práv navrhovatele musí mít určitou kvalitu a souvislost s opatřením obecné povahy. Podle Ústavního soudu je výkladem respektujícím právo na soudní přezkum takový výklad, podle kterého znemožňuje-li opatření obecné povahy faktickou realizaci obsahu dvoustranného (či vícestranného) právního vztahu, je nutné připustit aktivní procesní legitimaci všem stranám tohoto (potenciálního) právního vztahu, nejenom té, které byla uložena povinnost, nýbrž i straně, které bylo v důsledku uložení takové povinnosti odňato právo se něčeho domáhat. Toto kritérium odpovídá dikci § 101a odst. 1 s. ř. s. a umožňuje domoci se soudního přezkumu všem osobám, kterým bylo fakticky zasaženo do jejich práv. Jeho aplikací nedojde k přílišnému rozšíření aktivní procesní legitimace, jelikož bude stále vyžadováno, aby navrhovatel „logicky konsekventně a myslitelně [tvrdil] možnost dotčení jeho právní sféry příslušným opatřením obecné povahy“.

VI. Závěr

28. Nerespektoval-li Nejvyšší správní soud, v rozporu s judikaturními závěry Ústavního soudu a vlastní rozhodovací praxí, aktivní legitimaci stěžovatele, došlo k porušení jeho základního práva na soudní ochranu zaručeného v čl. 36 odst. 1 a 2 Listiny [nálezy Ústavního soudu ze dne 16. 8. 2019 sp. zn. II. ÚS 1851/19 (N 149/95 SbNU 298) nebo ze dne 10. 3. 2020 sp. zn. II. ÚS 4029/19 (N 49/99 SbNU 111)]. Nejvyšší správní soud se rovněž dopustil výkladu právního předpisu, který není v souladu s ústavním pořádkem, čímž rovněž porušil stěžovatelovo právo na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 a 2 Listiny.

29. Z uvedených důvodů Ústavní soud podle § 82 odst. 1 zákona o Ústavním soudu ústavní stížnosti vyhověl a napadené usnesení Nejvyššího správního soudu podle § 82 odst. 3 písm. a) téhož zákona zrušil.

Č. 90

Řádné odůvodnění rozhodnutí o nákladech řízení – procesní zavinění v případě zpětvzetí návrhu v řízení o vydání náhradního pozemku (sp. zn. IV. ÚS 3063/21 ze dne 19. července 2022)

Rozhoduje-li soud o náhradě nákladů v řízení o vydání náhradního pozemku podle § 11a zákona č. 229/1991 Sb., o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku, ve znění pozdějších předpisů, je povinen vzít v úvahu jak právní povahu takového řízení (§ 153 odst. 2 občanského soudního řádu), tak i to, zda postup státu vůči oprávněné osobě (žalobci) při uspokojování jejího restitučního nároku nebyl liknavý či svévolný a nezakládal mimořádnou možnost požadovat konkrétní pozemky mimo veřejnou nabídku. Stejně tak však musí posoudit, zda oprávněná osoba z procesního hlediska nezavinila zastavení řízení (§ 146 odst. 2 občanského soudního řádu), konkrétně, zda nezhájila řízení, ač mohla/měla vědět, že požadovaný pozemek nebude možné vydat, a z tohoto důvodu pak musela (i opakovaně) navrhnout soudu zastavení řízení, tj. kdy postupovala procesně neopatrně, a v důsledku toho způsobila vznik nákladů, které by v takovém řízení jinak nevznikly.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátě složeném z předsedy senátu Josefa Fialy a soudců Jana Filipa (soudce zpravodaj) a Pavla Šámala o ústavní stížnosti stěžovatelky České republiky – Státního pozemkového úřadu, sídlem Husinecká 1024/11a, Praha 3 – Žižkov, zastoupené Mgr. Dušanem Sedláčkem, advokátem, sídlem Na Florenci 2116/15, Praha 1 – Nové Město, proti usnesení Krajského soudu v Praze ze dne 14. července 2021 č. j. 25 Co 98/2021-983, za účasti Krajského soudu v Praze jako účastníka řízení a Aleny Tesařové, zastoupené JUDr. Petrem Medunou, advokátem, sídlem Revoluční 1044/23, Praha 1 – Staré Město, jako vedlejší účastnice řízení, takto:

I. Usnesením Krajského soudu v Praze ze dne 14. července 2021 č. j. 25 Co 98/2021-983 bylo porušeno ústavně zaručené základní právo stěžovatelky na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Krajského soudu v Praze ze dne 14. července 2021 č. j. 25 Co 98/2021-983 se ruší.

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti případu a obsah napadeného rozhodnutí

1. Ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) a § 72 a násl. zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) se stěžovatelka domáhá zrušení v záhlaví uvedeného soudního rozhodnutí, přičemž tvrdí, že jí bylo porušeno její ústavně zaručené právo na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

2. Z ústavní stížnosti a vyžádaného soudního spisu Okresního soudu v Kutné Hoře (dále jen „okresní soud“) sp. zn. 7 C 254/2015 se podává, že tento soud usnesením ze dne 9. 3. 2021 č. j. 7 C 254/2015-970 zastavil podle § 96 odst. 1 a 2 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „o. s. ř.“) řízení (výrok I), v němž se vedlejší účastnice domáhala nahrazení projevu vůle stěžovatelky pro bezúplatný převod konkrétních tzv. náhradních pozemků podle § 11a zákona č. 229/1991 Sb., o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o půdě“), a podle § 146 odst. 1 písm. b) o. s. ř. rozhodl, že žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů řízení (výrok II). Nákladový výrok okresní soud odůvodnil tím, že procesní zavinění v důsledku zpětvzetí žaloby spočívá na vedlejší účastnici, ale že současně je třeba zohlednit, že k částečnému zpětvzetí došlo poté, co vyšlo najevo, že určité náhradní pozemky nelze vydat, přičemž nemožnost převodu nebyla z veřejně přístupných informací patrna. Vedlejší účastnice se přitom svého restitučního nároku domáhá více než 25 let, nadto ve sporu, který vznikl v důsledku liknavého, resp. svévolného postupu stěžovatelky, kdy po vedlejší účastnici nelze spravedlivě požadovat, aby vynakládala zvýšené úsilí a finanční prostředky ke zjišťování faktického stavu požadovaných náhradních pozemků.

3. K odvolání vedlejší účastnice Krajský soud v Praze (dále jen „krajský soud“) změnil usnesení okresního soudu v napadeném výroku II a stěžovatelce uložil zaplatit vedlejší účastnici náhradu nákladů řízení ve výši 286 942 Kč, jakož i náhradu nákladů odvolacího řízení ve výši 8 700 Kč. Podle krajského soudu je třeba brát v potaz celé řízení, nikoliv pouze poslední v něm vydané rozhodnutí, tj. usnesení o zastavení řízení. Vedlejší účastnice, jde-li o uplatňovaný restituční nárok ve výši 3 950 150 Kč, byla úspěšná, neboť ten byl soudem uznán a bylo na něj prostřednictvím vydání náhradních pozemků plněno. Dané řízení je řízením ve smyslu § 153 odst. 2 o. s. ř., v němž není soud vázán žalobním petitum, a ukáže-li se, že oprávněnou osobou vybraný pozemek není k převodu způsobilý, lze žalobě vyhovět i převodem jiného vhodného pozemku; v takovém případě musí stěžovatelka nabídnout všechny pozemky, kterými disponuje, a soud musí vést oprávněnou osobu k tomu, aby bylo možné uložit stěžovatelce převést na ni náhradní pozemek tak, aby se hodnota co nejvíce přiblížila hodnotě původního pozemku, přičemž musí dbát na to, aby u oprávněné osoby nedošlo k bezdůvodnému obohacení. Vedlejší účastnice byla podle krajského soudu v daném řízení plně úspěšná a zároveň jí nelze přičíst zavinění na částečném zastavení řízení v důsledku zpětvzetí žaloby, jde-li o vydání některých náhradních pozemků, a proto je třeba postupovat podle § 142 odst. 1 ve spojení s § 146 odst. 1 písm. b) o. s. ř. Krajský soud pak ve shodě s okresním soudem dodal, že nebylo v možnostech žalobkyně zjistit informace o případné nevhodnosti převodu těchto pozemků, ta vyplynula až v daném soudním řízení, a to po příslušném šetření a lustraci stěžovatelkou.

II. Stěžovatelčina argumentace

4. Stěžovatelka v ústavní stížnosti uvádí, že krajský soud své rozhodnutí zatížil neústavními úvahami, v důsledku čehož je na její úkor extrémně nespravedlivé. Dále pak extrémně svévolně vyložil § 142 odst. 1 ve spojení s § 146 odst. 1 písm. b) o. s. ř., případně tato kogentní ustanovení nerespektoval, nadto nesprávně určil tarifní hodnotu pro výpočet odměny advokáta. K tomu dodává, že vedlejší účastnice byla v daném řízení převážně neúspěšná, neboť získala pouze šest pozemků z třiceti šesti požadovaných, a že cena vydaných pozemků činila 1 157 600,25 Kč, přičemž poukazuje na zásadu (částečného) úspěchu ve věci, resp. na příslušné úvahy Ústavního soudu vyjádřené v nálezech ze dne 23. 11. 2010 sp. zn. III. ÚS 2984/09 (N 232/59 SbNU 365) a ze dne 3. 5. 2007 sp. zn. II. ÚS 198/07 (N 74/45 SbNU 171), na povinnost obecných soudů přihlížet k tomu, že se předmět řízení v jeho průběhu měnil, jak byla vyjádřena v nálezu ze dne 24. 2. 2021 sp. zn. I. ÚS 2890/20 (N 40/104 SbNU 412) – všechna rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná na <http://nalus.usoud.cz>, jakož i na to, co se podle

nálezu ze dne 12. 5. 2004 sp. zn. I. ÚS 653/03 (N 69/33 SbNU 189) rozumí zaviněním zastavení řízení ve smyslu § 146 odst. 2 o. s. ř.

5. Stěžovatelka dále upozorňuje, že Ústavní soud nikdy nezpochybnil závěr Nejvyššího soudu, že předmětem daného řízení není liknavost a svévole státu, tato témata představují pro tento typ řízení předběžnou otázku; podle rozsudku ze dne 27. 8. 2018 sp. zn. 28 Cdo 4166/2017 totiž výše nároku a hodnoty (ocenění) náhradního pozemku je řešena jako otázka předběžná, a tudíž nejde o žalobu o určení práva, ale o žalobu na plnění. Stěžovatelka poukazuje i na to, že tarifní hodnota se zásadně odvozuje z ceny požadovaných pozemků podle § 8 odst. 1 advokátního tarifu, neboť předmět sporu je penězi ocenitelný, jak má plynout z nálezu ze dne 19. 12. 2017 sp. zn. IV. ÚS 2688/15 (N 230/87 SbNU 763). Z výše uvedeného vyvozuje, že hledisko úspěchu ve věci se odvíjí výhradně od počtu pozemků, resp. jejich hodnoty, ohledně jejichž převodu bylo žalobě vyhověno, a počtu pozemků, u kterých byla žaloba zamítnuta nebo řízení zastaveno.

6. Krajskému soudu stěžovatelka vytýká, že pominul jednak její značný procesní úspěch, jednak procesní zavinění vedlejší účastnice na zastavení řízení a že opomněl aplikovat § 142 odst. 2 ve spojení s § 146 odst. 2 o. s. ř., kdy svůj závěr o plném úspěchu vedlejší účastnice založil na hodnocení jejího postupu vůči vedlejší účastnici jako liknavého a svévolného, což bylo otázkou předběžnou, tj. mimo předmět řízení. Vedlejší účastnice se totiž v průběhu řízení domáhala převodu třiceti šesti pozemků v souhrnné hodnotě nejméně 3 864 978 Kč, jak plyne z jí předložených znaleckých posudků, úspěšná však byla pouze u šesti pozemků v celkové hodnotě 1 157 600,25 Kč, z čehož vyplývá maximálně její 30% procesní úspěch. Krajský soud své rozhodnutí postavil výhradně na součtu cen pozemků převedených na vedlejší účastnici, aniž by takto vypočtené náklady poměřil jejím částečným úspěchem. Nezohlednil rovněž, že svým chováním stěžovatelka nezapříčinila nutnost vzít žalobu zpět. Byla to vedlejší účastnice, kdo požadované pozemky označil, a k postupu, kdy oprávněná osoba v průběhu řízení označí jiný vhodný pozemek, nedošlo, neboť vedlejší účastnice opakovaně vzala svou žalobu zpět a zbavila se tím možnosti případně uspokojit restituční nárok ještě ve větším rozsahu bez nutnosti podávat další žalobu. Spekuluje-li vedlejší účastnice s výší restitučního nároku tak, že si jeho část ponechá v rezervě pro další soudní řízení, pak podle stěžovatelky nelze takový postup tolerovat. Na vedlejší účastnici je proto třeba pohlížet tak, že zčásti zastavení řízení procesně zavinila, a proto jí náklady soudního řízení neměly být vůbec přiznány.

III. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

7. Ústavní soud se nejprve zabýval tím, zda jsou splněny procesní předpoklady projednání ústavní stížnosti. Dospěl k závěru, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněnou stěžovatelkou, která byla účastnicí řízení, ve kterém bylo vydáno rozhodnutí napadené ústavní stížností. Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatelka je právně zastoupena v souladu s § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu. Ústavní stížnost je přípustná (§ 75 odst. 1 téhož zákona *a contrario*), neboť stěžovatelka vyčerpala všechny zákonné prostředky k ochraně svého práva, resp. žádný takový prostředek proti napadenému usnesení k dispozici neměla.

IV. Vyjádření účastníka a vedlejší účastnice řízení

8. Soudce zpravodaj postupem podle § 42 odst. 4 zákona o Ústavním soudu zaslal ústavní stížnost k vyjádření účastníkovi a vedlejší účastnici řízení.

9. Krajský soud odkázal na odůvodnění napadeného usnesení, zejména na to, že vedlejší účastnice vzala v závěru více než 5 let trvajícího restitučního řízení svou žalobu zpět, a to ohledně posledního v něm figurujícího (náhradního) pozemku p. č. X v katastrálním území Kutná Hora, stěžovatelka se zpětvzetím souhlasila. Tomuto úkonu předcházelo obsáhlé řízení, v němž bylo vedlejší účastnici přisvědčeno o existenci a výší restitučního nároku a byly v něm vydány vhodné náhradní pozemky. Krajský soud dále zdůraznil, že dané řízení je řízením podle

§ 153 odst. 2 o. s. ř., ve kterém není soud vázán žalobním petitem. Jde-li o tarifní hodnotu pro výpočet odměny advokáta za úkon právní služby, ta činila 1 366 767,25 Kč, kterážto částka představovala cenu vydaných pozemků.

10. Vedlejší účastnice označila ústavní stížnosti za „druhé odvolání“, podané poté, co stěžovatelka neuspěla s odvoláním řešeným krajským soudem. Upozornila, že napadené usnesení bylo vydáno v souladu s dlouhodobou rozhodovací praxí krajského soudu a že obdobné rozhodnutí týkající se stejných účastníků bylo vydáno Krajským soudem v Hradci Králové (usnesení ze dne 28. 6. 2019 č. j. 21 Co 177/2019-641), načež z jeho odůvodnění ocitovala relevantní pasáže, stejně jako z odůvodnění usnesení krajského soudu ze dne 12. 3. 2020 č. j. 27 Co 71/2019-523, jež bylo vydáno ve věci jejich sestřenic, které se domáhaly náhradních pozemků na základě stejných restitučních titulů. Poukázala i na závěry krajského soudu obsažené v usnesení ze dne 9. 5. 2018 č. j. 21 Co 471/2017-243 a dodala, že stěžovatelka si musela být vědoma konstantního rozhodování obecných soudů, které je v souladu s § 13 občanského zákoníku, a žádné rozhodnutí, které by se této praxi vymykalo, nepředložila. Závěrem vedlejší účastnice vyjádřila názor, že by soudy měly přihlédnout k tomu, že je pouze vinou státu, že je celá restituce vypořádávána v soudních řízeních, a to, že se stěžovatelka vůči ní chová liknavě i svévolně, je vážným pochybením státu, přičemž náklady řízení alespoň částečně vedlejší účastníci kompenzují náklady na právní zastoupení, které musí vynakládat jen kvůli pochybení státu. Z těchto důvodů navrhla, aby Ústavní soud ústavní stížnost odmítl.

11. Ústavní soud zaslal tato vyjádření stěžovatelce na vědomí a k případné replice. Ta v ní uvedla, že se krajský soud nevyjádřil k namítanému porušení ústavně zaručených práv, a judikatura, na kterou odkázal (rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 4. 11. 2009 sp. zn. 28 Cdo 3453/2007), problematiku náhrady nákladů neřeší (týká se možnosti podat žalobu o nahrazení projevu vůle i v podmínkách novelizovaného zákona o půdě). Není v něm uvedeno nic jako podklad pro právní názor krajského soudu, podle něhož by v případě zpětvzetí žaloby u většiny žalovaných pozemků měla být náhrada nákladů soudního řízení automaticky přiznána žalobci v plné výši. Trvá-li krajský soud na tom, že hodnota v řízení vydaných pozemků činila 1 366 767,25 Kč, stěžovatelka tvrdí, že tuto hodnotu představuje částka 1 157 600,25 Kč. Poukazuje na obsah výše uvedeného usnesení okresního soudu č. j. 7 C 254/2015-970, z něhož vyplývá, že bylo vydáno celkem 6 pozemků v hodnotě 1 158 666 Kč, přičemž po odečtu pozemku odděleného geometrickým plánem z jednoho z těchto pozemků součet činí zmíněných 1 157 600,25 Kč. Tyto pozemky byly vydány na základě rozsudku okresního soudu ze dne 19. 10. 2017 č. j. 7 C 254/2018-758, kterým byly vydány ještě dva další pozemky, toto vydání bylo zrušeno soudy vyšších stupňů.

12. K vyjádření vedlejší účastnice stěžovatelka namítá, že ústavní stížnost bagatelizuje, když uvádí, že jde o „druhé odvolání“, neboť to byla právě vedlejší účastnice, kdo odvolání podal. Dále namísto ústavněprávní argumentace předkládá rozhodnutí soudu druhého stupně, navíc postup krajského soudu není jednotný, což stěžovatelka dokládá rozsudkem krajského soudu ze dne 5. 11. 2002 č. j. 19 Co 230/2020-781, který byl vydán v případě sestřenic vedlejší účastnice. Ve světle výše uvedené judikatury je odvolací soud povinen zkoumat i důvodnost zpětvzetí žaloby, což krajský soud v napadeném usnesení vůbec neřešil a spokojil se s tvrzením, že všechny pozemky vedlejší účastnicí uvedené jsou „automaticky nepřevoditelné“. Jak ale sama vedlejší účastnice u soudního jednání uvedla, pravým důvodem zpětvzetí žaloby byla nedostatečná velikost jí uplatněného restitučního nároku a blížící se restituční tečka, což krajský soud vůbec nevzal v úvahu. Stěžovatelka má za to, že podala-li vedlejší účastnice žalobu, aniž by měla elementární představu o ceně žalovaných pozemků, porušila tím zjevně základní náležitosti takové žaloby, jak má plynout např. z rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 28. 11. 2017 sp. zn. 28 Cdo 2844/2017. Cenu požadovaných pozemků pak netvrdila ani v průběhu řízení, ačkoli bez toho nelze dospět k závěru, zda výše tvrzených restitučních nároků vedlejší účastnice vůbec pokrývá cenu všech žalovaných náhradních pozemků. Takové ocenění

učinila ona (stěžovatelka), a když vedlejší účastnice zjistila, že cena požadovaných pozemků je vyšší, než je její restituční nárok, vzala žalobu ohledně nich zpět. Okresní soud si toho byl patrně vědom, a proto vedlejší účastníci žádnou náhradu nákladů soudního řízení nepřiznal. Krajský soud se těmito skutečnostmi vůbec nezabýval.

V. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

13. Ústavní soud je soudním orgánem ochrany ústavnosti (čl. 83 Ústavy), který stojí mimo soustavu soudů (čl. 91 odst. 1 Ústavy). Vzhledem k tomu jej nelze, vykonává-li svoji pravomoc tak, že podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy rozhoduje o ústavní stížnosti proti pravomocnému soudnímu rozhodnutí, považovat za další, „superrevizní“ instanci v systému obecné justice, oprávněnou vlastním rozhodováním (nepřímo) nahrazovat rozhodování obecných soudů; jeho úkolem je „toliko“ přezkoumat ústavnost soudních rozhodnutí, jakož i řízení, které jejich vydání předcházelo. Nutno proto vycházet z pravidla, že vedení řízení, zjišťování a hodnocení skutkového stavu, výklad podústavního práva a jeho aplikace na jednotlivý případ jsou v zásadě věcí obecných soudů a o zásahu Ústavního soudu do jejich rozhodovací činnosti lze uvažovat za situace, kdy je jejich rozhodování stíženo vadami, které mají za následek porušení ústavnosti (tzv. kvalifikované vady); o jaké vady přitom jde, lze zjistit z judikatury Ústavního soudu.

14. Stěžovatelka v ústavní stížnosti, stručně uvedeno, označuje úvahy krajského soudu obsažené v odůvodnění napadeného usnesení za ústavně nekonformní. To podle ní vedlo k „extrémně nespravedlivému“ rozhodnutí o nákladech řízení, přičemž tomuto soudu vytýká, že neaplikoval kogentní zákonná ustanovení. Nesprávnost těchto úvah spatřuje v posouzení (částečného) úspěchu ve věci podle § 142 odst. 1 a 2 o. s. ř. a současně procesního zavinění na zastavení řízení podle § 146 odst. 2 o. s. ř. a v této souvislosti poukazuje na judikaturu Ústavního soudu.

15. Stěžovatelka si je, jak je patrné z ústavní stížnosti, resp. předchozích řízení před Ústavním soudem, vědoma toho, že zásady uvedené v bodě 13 se ještě výrazněji promítají do rozhodování o nákladech řízení, neboť z hlediska kritérií řádného procesu nelze na dané rozhodování klást stejné požadavky jako na proces vedoucí k rozhodnutí ve věci samé [srov. např. usnesení ze dne 5. 8. 2002 sp. zn. IV. ÚS 303/02 (U 25/27 SbNU 307), ze dne 13. 10. 2005 sp. zn. III. ÚS 255/05, ze dne 3. 2. 2011 sp. zn. III. ÚS 106/11 a řadu dalších]. Ústavní soud tím dal najevo, že rozhodování o nákladech soudního řízení je v kognici civilních soudů a že při posuzování problematiky nákladů řízení (jakožto problematiky ve vztahu k samotnému předmětu řízení podružně) postupuje nanejvýš zdrženlivě a ke zrušení napadeného výroku o nákladech řízení se uchyluje pouze výjimečně.

16. Z hlediska práva na řádný proces, resp. soudní ochranu, jehož se stěžovatelka dovolává, by bylo nutné za výše zmíněnou tzv. kvalifikovanou vadu považovat, zatíží-li obecné soudy své rozhodnutí interpretační libovůlí, především pak tím, že flagrantně pominou příslušnou kogentní normu, nebo vybočí-li neodůvodněně ze standardů v soudní praxi ustáleného výkladu, resp. použijí-li výklad, jemuž chybí smysluplné odůvodnění. Úlohou Ústavního soudu je především zkoumat, zda je rozhodnutí o nákladech řízení řádně (tj. srozumitelně a racionálně) odůvodněno; posuzování samotné věcné správnosti těchto úvah v řízení o ústavní stížnosti podle § 72 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu tomuto soudu zásadně nepřisluší, neboť nejde o referenční hledisko jeho přezkumu.

17. Ve věci nyní posuzované krajský soud konstatoval, že skutečnost, že vedlejší účastníci vybrané (žádané) pozemky nebyly způsobilé, resp. vhodné převodu, se ukázala na základě šetření a lustrace provedených stěžovatelkou až v průběhu soudního řízení, přičemž vedlejší účastnice tuto skutečnost z katastru nemovitostí či jiným způsobem zjistit nemohla. Stěžovatelka sice v ústavní stížnosti vytýká krajskému soudu, že nezohlednil stěžovatelčin částečný úspěch v řízení a procesní zavinění vedlejší účastnice na zastavení řízení, jde-li však

o zmíněné zavinění, nic bližšího neuvádí. Z toho lze vyvodit, že bylo-li řízení zastaveno žalobcem proto, že byl požadován převod „nevhodných“ pozemků, musí mu to být podle stěžovatelky přičteno k tíži při rozhodování o náhradě nákladů řízení.

18. V replice stěžovatelka argumentuje právním názorem krajského soudu vyjádřeným v rozsudku sp. zn. 19 Co 230/2020-781, podle něhož je třeba klást k tíži žalobci, došlo-li ke zpětvzetí části nároku – pozemků, které byly způsobilé převodu jako pozemky náhradní nebo které byly od počátku „rizikovými“ v důsledku toho, že po podání žaloby byly převedeny na základě rozhodnutí v jiném soudním sporu na jiné restituenty. V této souvislosti krajskému soudu vytýká, že v nyní posuzované věci „důvodnost“ zpětvzetí žaloby nezkoumal a spokojil se s paušálním tvrzením, že všechny zpětvzetím dotčené pozemky byly „automaticky nepřevoditelné“. Podle toho, co vedlejší účastnice uvedla v řízení před okresním soudem, konkrétním důvodem byla podle stěžovatelky nedostatečná velikost uplatněného restitučního nároku a blížící se „restituční tečka“.

19. Úvodem Ústavní soud připomíná, že obdobnou problematikou se již zabýval v usneseních ze dne 26. 1. 2021 sp. zn. I. ÚS 3392/20 a ze dne 7. 9. 2021 sp. zn. I. ÚS 2099/21. V prvně uvedeném usnesení z hlediska ústavnosti odmítl stěžovatelčinu argumentaci, že úspěch žalobců byl – ať už vzhledem k hodnotě požadovaných pozemků, či vzhledem k jejich počtu – minimální, a z hlediska ústavnosti akceptoval názor odvolacího soudu, podle něhož byl postup státu vůči žalobcům liknavý a svévolný, zakládající mimořádnou možnost požadovat přímo konkrétní náhradní pozemky mimo veřejné nabídky, a že s ohledem na charakter daného řízení (§ 153 odst. 2 o. s. ř.) za určující pro rozhodování o nákladech řízení nelze považovat okolnost, že se okruh konkrétních pozemků požadovaných k převodu v průběhu řízení měnil. Z tohoto důvodu uložil stěžovatelce povinnost nahradit žalobcům podle § 142 odst. 1 o. s. ř. náklady řízení.

20. V usnesení sp. zn. I. ÚS 2099/21 Ústavní soud posuzoval ústavní konformitu právního názoru soudu, podle něhož vezme-li oprávněná osoba v restitučním řízení podle § 11a zákona o půdě svou žalobu zpět z důvodu, že pozemky, jejichž převodu se domáhala, byly v průběhu řízení převedeny na jinou oprávněnou osobu, je nutno postupovat podle § 142 odst. 1 o. s. ř. ve spojení s § 146 odst. 2 větou druhou o. s. ř., neboť to nelze považovat za její procesní neúspěch. Ani v tomto případě žádné ústavně relevantní pochybení Ústavní soud neshledal.

21. Současně však i v takovém řízení (o vydání náhradního pozemku) se musí soud zabývat tím, zda oprávněná osoba z procesního hlediska nezavinila, že řízení muselo být zastaveno (§ 146 odst. 2 o. s. ř.). To – vztaženo na poměry nyní posuzované věci – znamená, že je povinen posoudit, zda oprávněná osoba nezhájila řízení, ač mohla/měla vědět, že požadovaný pozemek nebude možné vydat, a z tohoto důvodu pak musela navrhnout soudu zastavení řízení, tj. kdy postupovala procesně neopatrně, a v důsledku toho způsobila vznik nákladů, které by v řízení jinak nevznikly.

22. Jak již bylo zmíněno, krajský soud dospěl k závěru, že vedlejší účastnice (částečně) zastavení řízení nezavinila. Odůvodnil to pouze tím, že vedlejší účastnice potřebné informace o původně požadovaných pozemcích z katastru nemovitostí ani z jiných dostupných zdrojů nemohla zjistit. Jak je patrné ze soudního spisu, první zpětvzetí (přípisem ze dne 23. 5. 2016 – č. l. 254) se týkalo dvou pozemků v katastrálním území Kutná Hora a důvodem (podle všeho) bylo, že byly vydány jako církevní restituce. K tomu ovšem stěžovatelka v ústavní stížnosti uvedla, že informace o tom, že jsou tyto pozemky dotčeny církevními restitucemi, byly dostupné na jejích webových stránkách.

23. Druhé zpětvzetí (přípisem ze dne 26. 10. 2016 – č. l. 424) se týkalo 16 pozemků v katastrálním území Kutná Hora a nebylo u něho zřejmé, co bylo jeho důvodem. Podle stěžovatelky se tak stalo proto, že byly předmětem jiného soudního řízení, což je podle jejího názoru důvod předčasný, neboť paušálně nelze říci, že by tyto pozemky byly nepřevoditelné (bez zjišťování „lepšího práva“).

24. Třetí zpětvzetí učinila vedlejší účastnice na jednání dne 10. 10. 2017 (č. 1. 746), přičemž jeho důvodem u 7 pozemků v katastrálním území Čáslav a jednoho pozemku v katastrálním území Samopše měla zřejmě být zbývající (tj. nedostatečná) hodnota restitučního nároku 2 072 737 Kč a blížící se „restituční tečka“, a 4 pozemky v katastrálním území Kutná Hora měly být dotčeny jiným soudním řízením vedeným u okresního soudu pod sp. zn. 5 C 41/2007; v ústavní stížnosti stěžovatelka oproti tomu uvedla, že u některých pozemků byla dána zákonná překážka vydání, což prý bylo zřejmé z veřejně dostupných evidencí (z územně plánovací dokumentace obce i katastru nemovitostí), a že u tří pozemků zpětvzetí nebylo odůvodněno.

25. Z výše uvedeného plyne, že návrhy na zastavení řízení vedlejší účastnice zčásti neodůvodnila a zčásti uvedla i jiné důvody, než byla „nevhodnost“ požadovaného pozemku. Krajský soud se všemi důvody, které vedlejší účastníci konkrétně vedly k částečnému zpětvzetí žaloby, důsledně nezabýval, a tudíž nemohl posoudit, zda došlo k procesnímu zavinění na její straně, či nikoliv (a v kladné odpovědi, zda to vedlo ke zvýšení nákladů řízení). Jeho rozhodnutí, podle kterého vedlejší účastnice procesně částečně zastavení řízení nezavinila, je z tohoto důvodu tzv. nepřezkoumatelné.

26. Jak Ústavní soud ustáleně judikuje, požadavek řádného odůvodnění soudních rozhodnutí je jedním za základních atributů řádného procesu podle čl. 36 odst. 1 Listiny; dodržování povinnosti odůvodnit rozhodnutí má zaručit transparentnost a kontrolovatelnost rozhodování soudů a vyloučit libovůli; chybí-li v rozhodnutí řádné odůvodnění, je tím založena nejen jeho nepřezkoumatelnost, ale zpravidla také neústavnost v podobě kvalifikované vady; nejsou-li totiž zřejmé důvody rozhodnutí, svědčí to o libovůli v soudním rozhodování, jež není v právním státě (čl. 1 odst. 1 Ústavy) akceptovatelná. V tomto rámci jsou obecné soudy povinny se adekvátně, co do myšlenkových konstrukcí racionálně logickým způsobem vypořádat s důkazními návrhy účastníků řízení a argumentačními tvrzeními jimi uplatněnými [viz např. nálezy ze dne 20. 6. 1995 sp. zn. III. ÚS 84/94 (N 34/3 SbNU 257), ze dne 4. 9. 2002 sp. zn. I. ÚS 113/02 (N 109/27 SbNU 213), ze dne 27. 3. 2012 sp. zn. IV. ÚS 3441/11 (N 61/64 SbNU 723), ze dne 26. 11. 2013 sp. zn. II. ÚS 4927/12 (N 199/71 SbNU 361) nebo ze dne 21. 1. 2014 sp. zn. IV. ÚS 2468/11 (N 6/72 SbNU 83)].

27. V nálezu ze dne 26. 9. 1996 sp. zn. III. ÚS 176/96 (N 89/6 SbNU 151) Ústavní soud konstatoval, že: „[...] je zcela nezbytné, aby rozhodnutí obecných soudů nejen odpovídala zákonu v meritu věci a byla vydávána za plného respektu k procesním normám, ale aby také odůvodnění vydaných rozhodnutí ve vztahu k zmíněnému účelu odpovídalo kritériím daným § 157 odst. 2 *in fine*, odst. 3 [o. s. ř.], neboť jen věcně správná (zákonu odpovídající) rozhodnutí a náležitě, tj. zákonem vyžadovaným způsobem odůvodněná rozhodnutí naplňují – jako neoddelitelná součást ‚stanoveného postupu‘ – ústavní kritéria plynoucí z Listiny [...]. Obdobně jako ve skutkové oblasti, i v oblasti nedostatečně vyložené a zdůvodněné právní argumentace nastávají obdobné následky vedoucí k neúplnosti a zejména k nepřesvědčivosti rozhodnutí, což je ovšem v rozporu nejen s požadovaným účelem soudního řízení, ale též i se zásadami spravedlivého procesu [podle čl. 36 odst. 1 Listiny], jak jim Ústavní soud rozumí.“

28. S ústavněprávními požadavky, jež plynou z ústavně zaručeného základního práva na řádný proces, tak koresponduje povinnost obecných soudů odůvodnit svá rozhodnutí nejen tak, aby vyhovovala kritériím stanoveným příslušným procesním předpisem, ale také, aby byla přezkoumatelná, tedy aby z nich bylo dostatečně patrné, jakými úvahami se obecné soudy při svém rozhodování řídily. Jinak řečeno, soudní rozhodnutí je třeba srozumitelně, v adekvátním rozsahu (tj. v rozsahu odpovídajícím povaze věci) odůvodnit, přičemž použitá argumentace musí být racionální, nikoliv ve zjevném rozporu s pravidly logického myšlení [viz např. nálezy ze dne 13. 9. 2004 sp. zn. I. ÚS 534/03 (N 126/34 SbNU 285)]. Povinnost řádného odůvodnění se týká i rozhodnutí o nákladech řízení, konkrétně jde-li o posouzení procesního zavinění na zastavení řízení [viz nálezy ze dne 23. 3. 2021 sp. zn. IV. ÚS 3038/20 (N 62/105 SbNU 182)].

Tyto požadavky napadené usnesení krajského soudu nesplňuje, a proto je bylo třeba z uvedených důvodů zrušit.

29. Jde-li o námitku, že tarifní hodnota, ze které vycházel krajský soud (tj. 1 366 767,25 Kč), nemá oporu v provedeném dokazování, Ústavní soud se jí s ohledem na to, že odvolací řízení o nákladech řízení bude znovu otevřeno, věcně nezabýval. Upozorňuje však, že bude třeba se s argumentací stěžovatelky, poukazující na to, že okresní soud vycházel z částky 1 237 132 Kč a že podle jejího výpočtu tato hodnota činí 1 157 600,25 Kč, vypořádat, neboť ani z odůvodnění jeho usnesení, ani z vyjádření k ústavní stížnosti neplyne, jak k této sumě dospěl.

30. S ohledem na již uvedené Ústavní soud závěrem konstatuje, že krajský soud v záhlaví označeným rozhodnutím porušil ústavně zaručené základní právo stěžovatelky na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny. Z tohoto důvodu podle § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu ústavní stížnosti vyhověl a podle § 82 odst. 3 písm. a) téhož zákona toto rozhodnutí zrušil.

31. Vzhledem k tomu, že od ústního jednání nebylo možné očekávat další objasnění věci, Ústavní soud od něj podle § 44 věty první zákona o Ústavním soudu upustil.

Č. 91

Omezený přezkum ústavnosti předběžných opatření (sp. zn. I. ÚS 3150/21 ze dne 19. července 2022)

Předběžným opatřením není do práv a povinností účastníků řízení zasahováno konečným způsobem a z toho důvodu lze toto rozhodnutí podrobit ústavněprávnímu přezkumu toliko v rámci tzv. omezeného testu ústavnosti.

Nález

Ústavní soud rozhodl mimo ústní jednání a bez přítomnosti účastníků řízení v senátě složeném z předsedy senátu Tomáše Lichovníka (soudce zpravodaj) a soudců Vladimíra Sládečka a Pavla Šámala ve věci ústavní stížnosti společnosti ATLAS consulting, spol. s r. o., sídlem Výstavní 292/13, Moravská Ostrava, 702 00 Ostrava, zastoupené JUDr. Bc. Zdeňkem Kučerou, Ph.D., advokátem, sídlem Na Příkopě 19, 110 00 Praha 1, proti usnesení Vrchního soudu v Olomouci ze dne 26. 8. 2021 č. j. 4 Cmo 112/2021-101 a usnesení Krajského soudu v Ostravě ze dne 1. 7. 2021 č. j. 5 Nc 202/2021-19, za vedlejšího účastenství společnosti Wolters Kluwer ČR, a. s., sídlem U Nákladového nádraží 3265/10, Strašnice, 130 00 Praha 3, zastoupené doc. JUDr. Danou Ondřejovou, Ph.D., advokátkou, sídlem V Jámě 1, 110 00 Praha 1, takto:

Návrh se zamítá.

Odůvodnění

I.

1. Ústavnímu soudu byl dne 26. 11. 2021 doručen návrh na zahájení řízení o ústavní stížnosti ve smyslu § 72 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“), prostřednictvím něhož se stěžovatelka domáhala zrušení v záhlaví citovaných rozhodnutí obecných soudů, a to pro jejich rozpor s čl. 26 a 36 Listiny základních práv a svobod.

2. Předtím, než se Ústavní soud začal věcí zabývat, přezkoumal podání po stránce formální a konstatoval, že podaná ústavní stížnost obsahuje veškeré náležitosti, jak je stanoví zákon o Ústavním soudu.

II.

3. Ústavní stížností napadeným usnesením Krajského soudu v Ostravě bylo na návrh vedlejší účastnice nařízeno předběžné opatření, kterým bylo ve výroku I uloženo stěžovatelce znepřístupnit ve svém právním informačním systému CODEXIS Sbírkou zákonů z let 1918–1944. K odvolání stěžovatelky Vrchní soud v Olomouci usnesení nalézacího soudu potvrdil.

4. Stěžovatelka namítá, že rozhodnutí obecných soudů jsou založena na tom, že jmenovaná v rozporu s dobrými mravy soutěže do svého systému právních informací

zkopírovala od vedlejší účastnice Sbírký zákonů z let 1918–1944. Tento závěr založil soud prvního stupně na tom, že přeepsané texty sbírek v systému ASPI a CODEXIS vykazují shodné nesprávnosti, a dle jeho názoru je tak vyloučeno, že by se mohlo jednat o náhodu.

5. Stěžovatelka namítla, že jí uložený zákaz zpřístupňovat Sbírký zákonů z let 1918–1944 je plošný a netýká se jen těch předpisů a skenů sbírek, které měly být převzaty od vedlejší účastnice. Sbírký zákonů jsou veřejnou listinou, která je vyloučena z ochrany podle autorského práva. I v případě, že by soudy shledaly, že došlo k okopírování prepisů a skenů vyhotovených vedlejším účastníkem, nemůže takový nárok opodstatnit petit, jenž v konečném důsledku zakazuje stěžovatelce zpřístupňovat Sbírký zákonů získané vlastní cestou bez využívání zdrojů vedlejšího účastníka a bez jakéhokoliv nekalosoutěžního jednání. Zmíněný výrok I považuje stěžovatelka za svévolný, neboť bez jakéhokoliv omezení jí ukládá povinnost, která nemá právní základ a opodstatnění v platném právu.

6. Rozhodnutí obecných soudů podle stěžovatelky odporují požadavku přiměřenosti a zasahují do jejího práva podnikat. Základním smyslem předběžného opatření je ochrana toho, kdo o jeho vydání požádá, přičemž musí být respektována ústavní pravidla ochrany i toho, vůči komu předběžné opatření směřuje, tedy i stěžovatelky. Při nařízení předběžného opatření tak musí soud vždy posuzovat i přiměřenost újmy, která předběžným opatřením dalšímu účastníkovi vznikne. Dopady předběžného opatření na podnikání stěžovatelky jsou dle jejího tvrzení zcela zásadní a mohou představovat ztrátu milionů korun ročně. Stěžovatelka s odkazem na judikaturu Ústavního soudu poukázala na skutečnost, že vedlejší účastník je povinen osvědčit přiměřenost svého návrhu na vydání předběžného opatření, přičemž pokud tato přiměřenost není osvědčena, neměly by obecné soudy předběžné opatření vydat.

7. Podle stěžovatelky se požadavkem přiměřenosti zabýval toliko soud prvního stupně, který konstatoval, že tím, že společnost ATLAS consulting znepřístupní ve svém informačním systému Sbírký zákonů z let 1918–1944, nedojde ke stavu, který by šlo považovat za nezvratný. K tomu stěžovatelka namítá, že pokud dojde ke znepřístupnění zmíněných sbírek, bude její podnikání zasaženo tak, že nebude moci zpřístupňovat svůj produkt, jehož součástí po řadu let byly právě sporné sbírky. Pokud stěžovatelka poskytla práva k užívání systému svým zákazníkům, nemůže nyní dostat svým závazkům. Požadavek na to, aby právní informační systém obsahoval i Sbírký zákonů z let 1918–1944 je běžně součástí různých veřejných zakázek. Plošný zákaz znepřístupnění Sbírek zákonů v systému CODEXIS tak znamená pro stěžovatelku nemožnost účastnit se takových řízení.

8. Důkazy předložené vedlejší účastnicí nepovažuje stěžovatelka za natolik průkazné, aby na jejich základě mohly obecné soudy přistoupit k vydání předběžného opatření.

9. Závěrem stěžovatelka namítla, že rozhodnutí odvolacího soudu byla vydána v rozporu s občanským soudním řádem, neboť není dána potřeba zatímní úpravy poměrů účastníků. Stěžovatelka vyzvedla tu skutečnost, že daný stav trvá již mnoho let a vedlejší účastnice zjistila gramatické chyby až po 16 letech poté, co byly sbírky do informačního systému stěžovatelky zařazeny. Pokud mezi započítáním nekalosoutěžního jednání a podáním návrhu na nařízení předběžného opatření uplynula delší doba, nemohou být naplněny podmínky pro nařízení předběžného opatření. Není bez zajímavosti, že obdobný návrh na vydání předběžného opatření směřoval i proti další konkurenční společnosti, a to BECK-ONLINE. V tomto případě však Městský soud v Praze návrh na vydání předběžného opatření zamítl, neboť dospěl k závěru, že vedlejší účastnice neprokázala naplnění podmínky pro nařízení předběžného opatření, a to naléhavou potřebu zatímní úpravy poměrů účastníků. Stěžovatelka je toho názoru, že v její věci měl krajský soud postupovat obdobně.

III.

10. Krajský soud v Ostravě k šíři předběžného opatření konstatoval, že toto bylo nařízeno za situace, kdy měl za osvědčené, že stěžovatelka zkopírovala dotčené Sbírký zákonů od

vedlejší účastnice, a tomu pak odpovídá výrok nařízeného předběžného opatření. Nelze též nevidět, že zákon předpokládá, že po nařízení předběžného opatření mohou pominout důvody, pro které bylo předběžné nařízení vydáno s tím, že v takovém případě soud předběžné opatření zruší. Pokud stěžovatelka po nařízení předběžného opatření skutečně vyhotovila přepisy dotčených Sbírek zákonů, nic jí nebránilo v tom, aby navrhla jeho zrušení. K délce doby, po kterou docházelo k zásahu do práv vedlejší účastnice, krajský soud uvedl, že tato skutečnost nemůže být kladena k tíži poškozené, neboť by se tím fakticky zvýhodňoval škůdce.

11. Vrchní soud v Olomouci ve svém vyjádření k ústavní stížnosti odkázal na odůvodnění napadeného usnesení. Z něj se mimo jiné podává, že bylo osvědčeno, že stěžovatelka zasáhla nikoliv bezvýznamně do práv vedlejší účastnice, a to způsobem hrubě porušujícím dobré mravy soutěže. Jednání stěžovatelky je podle vrchního soudu s to přivodit vedlejší účastnici poměrně značnou újmu (např. v rámci veřejných zakázek, kde může díky svému postupu nabízet nižší cenu). Vedlejší účastnice přitom nemá k dispozici jiný alternativní prostředek, jímž by mohla dosáhnout preventivní ochrany před další újmou. Nařízeným předběžným opatřením není zamezeno stěžovatelce podnikat v oblasti právních systémů, toliko nebude moci zpřístupnit do doby konečného vyřešení sporu část jí nabízeného systému právních informací. Úvahy o tom, že dojde k ukončení již uzavřených smluv či k vrácení části již přijatého plnění považuje vrchní soud za spekulativní, a to s ohledem na ustanovení § 2006 a násl. občanského zákoníku. Stejně tak nebylo podloženo tvrzení, že by stěžovatelce vznikla škoda v řádu stovek miliónů korun. Vrchní soud při porovnání zásahu do práva na podnikání obou účastnic vzal za osvědčené, že k zásahu do práv ze strany stěžovatelky došlo, a usnesení o předběžném opatření tak nepovažuje za nepřiměřené. Stěžovatelce nic nebrání v tom, aby znovu vyhotovila přepisy dotčených sbírek a tyto svým klientům zpřístupňovala. K rozdílnosti rozhodování obecných soudů v obdobném případě, který se týkal systému BECK-ONLINE, vrchní soud uvedl, že mu v době rozhodování tato skutečnost nebyla známa.

12. Vedlejší účastnice v rámci svého obsáhlého vyjádření k ústavní stížnosti vznesla celou řadu námitek, jimiž se snaží zpochybnit ústavní rovinu předmětné stížnosti. V souvislosti s rozsahem výroku I usnesení krajského soudu, tj. tím, zda se tento vztahuje na všechny Sbírky zákonů z let 1918–1944, vedlejší účastnice poukazuje na odůvodnění napadeného rozhodnutí, z něhož je zřejmé, že se může vztahovat jen a pouze na ty Sbírky zákonů, které byly pořízeny vedlejší účastnicí. Pokud by byl petit formulován jinak, byl by podle vedlejší účastnice neurčitý. Interpretací výroků ve spojení s odůvodněním lze dospět k jednoznačnému závěru o uložení povinnosti. Předběžné opatření považuje jmenovaná za přiměřené, neboť se jím znepřístupňuje jen část informačního systému, který není zcela běžně využíván, a to ani právní komunitou. Naléhavá potřeba zatímne upravit poměry účastníků byla řádně prokázána a obecné soudy ji podrobně odůvodnily. Ke zjištění shodných chyb v obou informačních systémech došlo zcela náhodou, a to v dubnu 2021. Podle náhledu vedlejší účastnice nejsou v předmětném případě dány podmínky pro zásah ze strany Ústavního soudu, neboť jak vyplývá z jeho ustálené judikatury, tento zasahuje proti předběžným opatřením zcela výjimečně. Podstatou přezkumu může být jen posouzení ústavnosti, nikoliv podmínek pro nařízení předběžného opatření. Námitka nepřiměřenosti předběžného opatření byla vznesena až v řízení o ústavní stížnosti a již z toho důvodu je tato námitka z přezkumu ochrany ústavnosti vyloučena. V souvislosti s přiměřeností zásahu by nemělo být posuzováno to, že stěžovatelka musí odejmout svým zákazníkům část poskytovaného plnění, neboť toto bylo získáno protiprávně jeho zkopírováním od vedlejší účastnice. Obecné soudy se přiměřeností opatření řádně zabývaly a uzavřely, že vedlejší účastnici vzniká nepoměrně větší újma, než je ta, která hrozí stěžovatelce. Vedlejší účastnice dále nesouhlasí s tím, že by protiprávní stav existoval po dobu 16 let, jak tvrdí stěžovatelka, nýbrž pouze cca 2–5 let. Povaha chyb přitom neumožňovala jejich dřívější zjištění a na podvodné jednání se přišlo zcela náhodou. Podle ustálené soudní praxe se včasnost návrhu

posuzuje k okamžiku zjištění nekalosoutěžního jednání, a nikoliv k okamžiku, kdy k tomuto jednání došlo.

13. Stěžovatelka využila svého práva repliky a ve svém relativně obsáhlém vyjádření zopakovala svoji dřívější právní argumentaci. V souvislosti s potřebou výkladu petitu sporného rozhodnutí tak, aby se vztahoval pouze na tu část Sbírek zákonů, které byly pořízeny vedlejší účastníci, odkazuje stěžovatelka na navazující exekuční řízení, v němž vedlejší účastnice měla zdůrazňovat obecnou formulaci povinnosti uložené stěžovatelce. Stěžovatelka se relativně podrobně vyjádřila k důvodům, pro které považuje napadená rozhodnutí za nepřiměřená a nedostatečně odůvodněná.

14. Na repliku stěžovatelky reagovala vedlejší účastnice duplikou, ve které velmi podrobně rozvedla svou již výše uvedenou argumentaci.

IV.

15. Ústavní soud je podle čl. 83 Ústavy soudním orgánem ochrany ústavnosti stojícím mimo soustavu soudů (čl. 91 odst. 1 Ústavy). K zásahu do rozhodovací činnosti obecných soudů je oprávněn jen tehdy, pokud by porušily ústavně zaručená práva stěžovatelky, zejména pak, došlo-li k porušení práva na soudní ochranu [srov. usnesení Ústavního soudu ze dne 12. 11. 1998 sp. zn. III. ÚS 101/98 (U 67/12 SbNU 513), náleze ze dne 19. 11. 2013 sp. zn. III. ÚS 3199/12 (N 191/71 SbNU 279); všechna rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná na <http://nalus.usoud.cz>].

16. V souzené věci je předmětem přezkumu rozhodnutí soudu o vydání předběžného opatření. Ústavní soud ve své ustálené judikatuře [srov. např. náleze Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 189/01 ze dne 21. 11. 2001 (N 178/24 SbNU 327)] vyjádřil názor, že se zpravidla necítí oprávněn zasahovat do rozhodnutí o předběžných opatřeních, neboť jde o rozhodnutí, která do práv a povinností účastníků zasahují nikoli konečným způsobem a kterými není prejudikován konečný výsledek sporu. Zároveň však Ústavní soud vyjádřil názor, že i rozhodnutí o předběžném opatření je způsobilé zasáhnout do základních práv a svobod účastníků řízení a lze je podrobit ústavněprávnímu přezkumu [viz např. náleze sp. zn. III. ÚS 52/13 ze dne 8. 8. 2013 (N 144/70 SbNU 347)], byť toliko v rámci tzv. omezeného testu ústavnosti.

17. Ústavní soud při takovém testu zkoumá, zda předběžné opatření mělo zákonný podklad (čl. 2 odst. 2 Listiny), bylo vydáno příslušným orgánem (čl. 38 odst. 1 Listiny) a není projevem svévole (čl. 1 Ústavy a čl. 2 odst. 2 a 3 Listiny) – srov. k tomu např. náleze ve věci sp. zn. II. ÚS 221/98 ze dne 10. 11. 1999 (N 158/16 SbNU 171). Důvodem pro kasační zásah Ústavního soudu je také flagrantní porušení zásad spravedlivého procesu.

18. S ohledem na rekapitulaci provedenou shora je možno vyjít z toho, že rozhodování o předběžném opatření v právě posuzované věci mělo zákonný podklad, jelikož v případě stěžovatelky šlo o řízení, v němž právní úprava soudu umožňuje předběžné opatření nařídit, a vedlejší účastnice návrh na nařízení předběžného opatření soudu podala. Napadená rozhodnutí byla rovněž vydána příslušnými orgány (soudy). Zbývá tedy posoudit, zda rozhodnutí Krajského soudu v Ostravě, resp. Vrchního soudu v Olomouci, bylo projevem svévole či zda v řízení, z něhož ústavní stížností napadená rozhodnutí vzešla, došlo k flagrantnímu porušení zásad ovládajících právo na soudní ochranu. Z odůvodnění napadených rozhodnutí je však zřejmé, že se obecné soudy zabývaly všemi shora uvedenými nezbytnými otázkami. Zejména vrchní soud se velmi pečlivě věnoval i otázce přiměřenosti (bod 60), a to zejména ohledně ústavně zaručeného práva podnikat. Závěry soudů lze považovat za odůvodněné a prosté libovůle.

19. Ústavní soud tedy neshledal, že by napadenými rozhodnutími došlo k zásahu do základních práv stěžovatelky garantovaných čl. 26 a 36 Listiny základních práv a svobod. Podle § 82 odst. 1 zákona o Ústavním soudu proto Ústavní soud návrh zamítl.

Č. 92**Náklady odvolacího řízení o přiměřeném zadostiučinění za nemajetkovou újmu, jehož výše byla určena úvahou soudu
(sp. zn. IV. ÚS 649/22 ze dne 19. července 2022)**

Rozhodne-li obecný soud o náhradě nákladů řízení podle § 142 odst. 2 občanského soudního řádu, aniž se náležitě vypořádá s možností použití § 142 odst. 3 ve spojení s § 136 téhož zákona [při určení konkrétní výše přiměřeného zadostiučinění za nemajetkovou újmu úvahou soudu v režimu zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů], poruší právo žalobce zaručené v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Josefa Fialy a soudců Jana Filipa (soudce zpravodaj) a Radovana Suchánka o ústavní stížnosti stěžovatele Ing. Miroslava Vlastníka, zastoupeného Mgr. Ing. Janem Boučkem, advokátem, sídlem Opatovická 1659/4, Praha 1 – Nové Město, proti výrokům III a IV rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 24. února 2022 č. j. 20 Co 127/2021-217, za účasti Městského soudu v Praze jako účastníka řízení, takto:

I. Výrokem IV rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 24. února 2022 č. j. 20 Co 127/2021-217 bylo porušeno právo stěžovatele na soudní ochranu zaručené v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Výrok IV rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 24. února 2022 č. j. 20 Co 127/2021-217 se ruší.

III. Ve zbývajících částech se ústavní stížnost odmítá.

Odůvodnění**I. Skutkové okolnosti posuzované věci a obsah napadeného rozhodnutí**

1. Ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) a § 72 a násl. zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) se stěžovatel domáhá zrušení v záhlaví uvedených výroků soudního rozhodnutí, přičemž tvrdí, že jimi byla porušena jeho základní práva zaručená v čl. 11 odst. 1 a čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“), jakož i v čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

2. Z ústavní stížnosti a vyžádaného spisu Obvodního soudu pro Prahu 10 (dále jen „obvodní soud“) sp. zn. 16 C 199/2020 se podává, že stěžovatel se v řízení před obecnými soudy domáhal na České republice – Ministerstvu spravedlnosti (dále jen „Ministerstvo spravedlnosti“) zaplacení částky 157 125 Kč s příslušenstvím z titulu zadostiučinění za

nemajetkovou újmu. Ta mu měla vzniknout nesprávným úředním postupem spočívajícím v nepřiměřené délce kompenzačního řízení vedeného u Obvodního soudu pro Prahu 4 pod sp. zn. 11 C 384/2014. Ministerstvo spravedlnosti navrhlo zamítnutí žaloby s tím, že stěžovateli v rámci předběžného projednání nároku zaplatilo 42 875 Kč, což představuje dostatečnou náhradu újmy způsobené mu nepřiměřenou délkou posuzovaného řízení.

3. Obvodní soud rozsudkem ze dne 4. 2. 2021 č. j. 16 C 199/2020-86 uložil Ministerstvu spravedlnosti povinnost zaplatit stěžovateli částku ve výši 19 421 Kč s úrokem z prodlení ve výši 10,5 % ročně ode dne 3. 12. 2020 do zaplacení (výrok I), zamítl žalobu na zaplacení částky ve výši 137 704 Kč s příslušenstvím (výrok II) a uložil Ministerstvu spravedlnosti zaplatit stěžovateli na náhradu nákladů řízení 20 694,50 Kč do tří dnů od právní moci rozsudku k rukám jeho zástupce (výrok III).

4. K odvolání stěžovatele i Ministerstva spravedlnosti rozhodl Městský soud v Praze (dále jen „městský soud“) rozsudkem ze dne 20. 5. 2021 č. j. 20 Co 127/2021-138, že rozsudek obvodního soudu v zamítavém výroku o věci samé jako věcně správný potvrdil (výrok I), ve vyhovujícím výroku o věci samé pak tento rozsudek v částce 5 250 Kč s příslušenstvím rovněž potvrdil, u částky 14 171 Kč s příslušenstvím jej však změnil tak, že v této části žalobu zamítl (výrok II). Dále rozhodl o náhradě nákladů řízení, a to tak, že Ministerstvo spravedlnosti je povinno stěžovateli zaplatit na náhradě nákladů řízení 18 456 Kč (výrok III) a stěžovatel je povinen zaplatit Ministerstvu spravedlnosti na náhradu nákladů řízení 300 Kč (výrok IV).

5. K dovolání stěžovatele rozhodl Nejvyšší soud rozsudkem ze dne 23. 11. 2021 č. j. 30 Cdo 2163/2021-195 tak, že se rozsudek městského soudu ze dne 20. 5. 2021 č. j. 20 Co 127/2021-138 v potvrzujícím výroku I u částky 85 829 Kč s příslušenstvím a v měnící části výroku II týkající se částky 14 171 Kč s příslušenstvím a dále ve výrocích III a IV o nákladech řízení zrušuje a v tomto rozsahu se věc vrací městskému soudu k dalšímu řízení.

6. Následně městský soud rozsudkem rozhodl, že se rozsudek obvodního soudu ve vyhovujícím výroku o věci samé u částky 14 171 Kč s úrokem z prodlení ve výši 8,25 % ročně od 3. 12. 2020 do zaplacení potvrzuje a dále se mění tak, že se žaloba o zaplacení úroku z prodlení z této částky ve výši 2,25 % ročně od 3. 12. 2020 do zaplacení zamítá (výrok I). V zamítavém výroku o věci samé rozsudek obvodního soudu u částky 79 625 Kč s příslušenstvím a úroku z prodlení ve výši 2,25 % ročně z částky 6 204 Kč od 3. 12. 2020 do zaplacení potvrdil a dále změnil tak, že Ministerstvo spravedlnosti je povinno zaplatit stěžovateli 6 204 Kč s úrokem z prodlení ve výši 8,25 % ročně od 3. 12. 2020 do zaplacení do tří dnů od právní moci rozsudku (výrok II). V napadených výrocích tohoto rozsudku Ministerstvu spravedlnosti uložil povinnost zaplatit stěžovateli na náhradu nákladů řízení před obvodním soudem 18 456 Kč do tří dnů od právní moci rozsudku k rukám jeho zástupce (výrok III) a stěžovateli uložil povinnost zaplatit Ministerstvu spravedlnosti na náhradu nákladů odvolacího řízení a dovolacího řízení 180 Kč do tří dnů od právní moci rozsudku (výrok IV).

7. Ústavní stížností napadené nákladové výroky odůvodnil městský soud tak, že podle § 142 odst. 1 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „o. s. ř.“) přiznal stěžovateli, byť pouze částečně procesně úspěšnému, plnou náhradu nákladů řízení za řízení před obvodním soudem, a to za čtyři úkony právní služby (převzetí a příprava zastoupení, podání žaloby a dvakrát účast na jednání). Náhradu odměny advokáta za uplatnění nároku u Ministerstva spravedlnosti stěžovateli nepřiznal, neboť to vylučuje § 31 odst. 4 zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon č. 82/1998 Sb.“) [výrok III]. Podle § 142 odst. 2 ve spojení s § 224 odst. 1 o. s. ř. má procesně úspěšná žalovaná (tj. Ministerstvo spravedlnosti) právo na poměrnou náhradu

nákladů odvolacího řízení, kterou představuje 60 % paušální náhrady nákladů řízení podle § 151 odst. 3 o. s. ř. za podané odvolání (výrok IV).

II. Argumentace stěžovatele

8. Stěžovatel namítá, že napadené rozhodnutí je především ve výroku IV naprosto překvapivé, neboť je penalizován za úspěch ve sporu v podobě povinnosti hradit náklady odvolacího řízení, namísto aby mu byla v souladu s konstantní judikaturou Ústavního soudu (jakož i Nejvyššího soudu) náhrada nákladů řízení přiznána. Napadené rozhodnutí je podle něj paradoxní, neboť u nákladů řízení před obvodním soudem respektuje konstantní judikaturu, kdežto u nákladů řízení před městským soudem tu samou judikaturu popírá.

9. Stěžovatel namítá, že ačkoliv měl na obou stupních soudní soustavy úspěch co do základu a částečně i co do výše, pak princip úspěchu ve věci byl ve smyslu konstantní judikatury uplatněn pouze při rozhodování o nákladech řízení před obvodním soudem, avšak při rozhodování o nákladech odvolací soudní instance byl naprosto popřen. Podle konstantní judikatury, jejíž závěry stěžovatel uvedl v ústavní stížnosti, uspěje-li stěžovatel se svým nárokem co do základu věci, pak mu náleží 100% náhrada nákladů řízení, neboť úspěch závisí na volné úvaze soudu (viz § 142 odst. 3 o. s. ř.). Městský soud na náklady řízení před obvodním soudem používá § 142 odst. 3 o. s. ř., ale na náklady řízení odvolacího již zjevně aplikuje § 142 odst. 2 o. s. ř. To je podle stěžovatele výrazem nepochopení věci, kdy předmět řízení se v meritu nezměnil tím, že se věc posunula do odvolacího řízení, neboť i v odvolacím řízení závisela výše přiznaného zadostiučinění na úvaze soudu.

10. Stěžovatel rovněž napadá výrok III napadeného rozsudku, neboť ignorance podání stěžovatele ze dne 25. 10. 2020 ve smyslu nepřiznání odměny za tento úkon právní služby je projevem *denegationis iustitiae* za současného popření kontradiktornosti procesu. A dále má také za to, že městský soud nesprávně právně posoudil úkon uplatnění nároku na náhradu škody při předběžném projednání nároku, když za tento úkon nepřiznal v řízení náhradu a argumentaci stěžovatele ignoroval. Stěžovatel tvrdí, že musí-li být nárok řádně u Ministerstva spravedlnosti uplatněn, a to se rozhodne jej neuspokojit, pak z hlediska hmotněprávního náhledu takový úkon není možno honorovat podle § 31 odst. 4 zákona č. 82/1998 Sb. Avšak podáním žaloby a úspěšným pokračováním ve vymáhání nároku se tento úkon právní služby stává součástí procesních nákladů řízení, tedy se ze své hmotněprávní formy „překlápí“ do procesněprávního nároku. V opačném případě by šlo o zvýhodňování státu před jinými účastníky řízení uplatňujícími své nároky u soudu.

III. Procesní předpoklady projednání návrhu

11. Ústavní soud posoudil splnění procesních předpokladů řízení. Dospěl k závěru, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněným stěžovatelem, který byl účastníkem řízení, ve kterém byly vydány napadené výroky III a IV rozsudku městského soudu. Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatel je právně zastoupen v souladu s § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu. Jeho ústavní stížnost je přípustná (§ 75 odst. 1 téhož zákona *a contrario*), neboť vyčerpal všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svých práv.

IV. Vyjádření účastníka řízení a replika stěžovatele

12. Soudce zpravodaj postupem podle § 42 odst. 4 zákona o Ústavním soudu zaslal ústavní stížnost k vyjádření účastníkovi a Ministerstvu spravedlnosti.

13. Městský soud sdělil, že v odvolacím řízení se již o základu nároku nejednalo, obě strany se odvolaly proti výši peněžního zadostiučinění a Ministerstvo spravedlnosti bylo se svým odvoláním poměrně úspěšnější, proto mu byla přiznána náhrada nákladů řízení podle § 142 odst. 2 o. s. ř. Použití § 142 odst. 3 o. s. ř. neshledává městský soud v poměrech odvolacího řízení za adekvátní a spravedlivé. Přiznání náhrady odměny advokáta za uplatnění

nároku u Ministerstva spravedlnosti výslovně vylučuje § 31 odst. 4 zákona č. 82/1998 Sb. a speciální postup podle § 14 odst. 1 téhož zákona nelze směřovat s výzvou k plnění podle § 142a o. s. ř. K tvrzenému pomínutí úkonu vyjádření stěžovatele k vyjádření Ministerstva spravedlnosti se nemůže bez procesního spisu vyjádřit. K argumentaci stěžovatele lze však poznamenat, že zdaleka ne každý elaborát advokáta ve věci samé je účelným úkonem právní služby.

14. Ministerstvo spravedlnosti, které bylo účastníkem řízení před obecnými soudy, se k věci nevyjádřilo. Protože bylo poučeno o tom, že v takovém případě bude Ústavní soud vycházet z toho, že se svého postavení vedlejšího účastníka vzdává, nebylo s ním již dále v posuzované věci jednáno.

15. Vyjádření městského soudu bylo stěžovateli zasláno na vědomí a k případné replice. Ten v ní setrval na argumentaci uplatněné v ústavní stížnosti, přičemž zdůraznil, že má za to, že vidění spravedlnosti městským soudem je dosti pokřivené, neboť nerespektuje konstantní judikaturu vyšších soudů. Výklad práva podaný městským soudem je projevem naprostého nepochopení materie jím projednávané, přičemž stěžovatel opětovně obsáhle odkazuje na judikaturu uvedenou v ústavní stížnosti.

V. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

16. Ústavní soud je soudním orgánem ochrany ústavnosti (čl. 83 Ústavy), který stojí mimo soustavu soudů (čl. 91 odst. 1 Ústavy). Vzhledem k tomu jej nelze, vykonává-li svoji pravomoc tak, že podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy rozhoduje o ústavní stížnosti proti pravomocnému soudnímu rozhodnutí, považovat za další, „superrevizní“ instanci v systému obecné justice, oprávněnou vlastním rozhodováním (nepřímo) nahrazovat rozhodování obecných soudů; jeho úkolem je „toliko“ přezkoumat ústavnost soudních rozhodnutí, jakož i řízení, které jejich vydání předcházelo. Proto vedení řízení, zjišťování a hodnocení skutkového stavu, výklad podústavního práva a jeho aplikace na jednotlivý případ jsou v zásadě věcí obecných soudů a o zásahu Ústavního soudu do jejich rozhodovací činnosti lze uvažovat za situace, kdy je jejich rozhodování stiženo vadami, které mají za následek porušení ústavnosti (tzv. kvalifikované vady); o jaké vady přitom jde, lze zjistit z judikatury Ústavního soudu.

17. Proces interpretace a aplikace podústavního práva pak bývá stižen takovouto kvalifikovanou vadou zpravidla tehdy, nezohlední-li obecné soudy správně (či vůbec) dopad některého ústavně zaručeného základního práva (svobody) na posuzovanou věc, nebo se dopustí – z hlediska řádně vedeného soudního řízení – neakceptovatelné „libovůle“, spočívající buď v nerespektování jednoznačně znějící kogentní normy, nebo ve zjevném a neodůvodněném vybočení ze standardů výkladu, jenž je v soudní praxi podáván, resp. který odpovídá všeobecně uznávanému (doktrinárnímu) chápání dotčených právních institutů [viz k tomu např. náleze ze dne 25. 9. 2007 sp. zn. Pl. ÚS 85/06 (N 148/46 SbNU 471); tato i všechna dále uvedená rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná na <http://nalus.usoud.cz>].

18. Ústavní soud proto přezkoumal rozsudek městského soudu, jakož i řízení jemu předcházející a po seznámení se s vyžádaným soudním spisem dospěl k následujícím závěrům.

19. Ústavní soud se k rozhodování ve věcech nákladů řízení staví zdrženlivě a podrobuje je toliko omezenému ústavněprávnímu přezkumu. Ačkoliv i rozhodnutí o nákladech řízení může mít citelný dopad do majetkové sféry účastníků řízení, samotný spor o nákladech řízení většinou nedosahuje intenzity způsobit porušení jejich základní práva a svobody. Nicméně je toto rozhodování nedílnou součástí soudního řízení jako celku [viz např. náleze ze dne 2. 5. 2002 sp. zn. III. ÚS 455/01 (N 57/26 SbNU 113)], přičemž „právo na přiznání přiměřené (a právním předpisem stanovené) náhrady nákladů, které úspěšné straně v řízení vzniknou, je součástí práva na spravedlivý proces a také souvisí, pokud jde konkrétně o náklady právního zastoupení, s právem na právní pomoc ve smyslu čl. 37 odst. 2 Listiny“ [viz nálezy ze dne 4. 7. 2001 sp. zn. II. ÚS 598/2000 (N 100/23 SbNU 23) nebo ze dne 21. 3. 2006 sp. zn. II. ÚS 259/05 (N 65/40

SbNU 647)]. Jak Ústavní soud uvedl výše (sub 16), jeho zásah do této činnosti je namístě pouze tehdy, je-li rozhodovací proces stížen tzv. kvalifikovanými vadami.

20. Takový případ nastal i v nyní posuzované věci, a to i se zřetelem k faktu, že podle čl. 89 odst. 2 Ústavy jsou vykonatelná rozhodnutí Ústavního soudu závazná pro všechny orgány i osoby. Ústavní soud dává setrvale najevo, že tento příkaz platí i pro něj [srov. např. již nález ze dne 12. 6. 1997 sp. zn. IV. ÚS 197/96 (N 77/8 SbNU 243)], takže i pro posouzení této ústavní stížnosti je klíčové zejména to, postupovaly-li obecné soudy v souladu se závěry a právními názory uvedenými v nálezech ve skutkově a právně obdobných věcech.

21. Ústavní soud se opakovaně vyjadřoval k problematice rozhodování o náhradě nákladů řízení ve sporech o poskytnutí přiměřeného zadostiučinění za nemajetkovou újmu podle § 31a zákona č. 82/1998 Sb., mezi které se řadí i spor řešený v nyní posuzované věci před obecnými soudy [viz např. nálezy ze dne 5. 8. 2009 sp. zn. I. ÚS 1310/09 ve znění opravného usnesení ze dne 6. 10. 2009 (N 180/54 SbNU 249), ze dne 4. 4. 2011 sp. zn. II. ÚS 2412/10 (N 60/61 SbNU 9), ze dne 15. 5. 2012 sp. zn. II. ÚS 3388/11 (N 104/65 SbNU 431) nebo ze dne 19. 3. 2013 sp. zn. I. ÚS 1665/11 (N 47/68 SbNU 461)]. Ústavní soud zdůraznil, že pro rozhodování o náhradě nákladů řízení zpravidla platí zásada úspěchu ve věci (§ 142 o. s. ř.), doplněná zásadou zavinění. Poměřovat úspěch a neúspěch ve věci však nelze jen tím, jak bylo o konkrétním návrhu rozhodnuto, ale je třeba jej posuzovat v širších souvislostech. Rozhodování o nákladech řízení nesmí být jen „mechanickým“ posuzováním výsledků sporu bez komplexního zhodnocení rozhodnutí v meritů věci.

22. Ve sporech o přiměřené zadostiučinění podle § 31a zákona č. 82/1998 Sb. to pak konkrétně znamená, že je třeba rozlišovat mezi posuzováním samotné existence nemajetkové újmy způsobené při výkonu veřejné moci, tedy základu nároku, a rozhodováním o konkrétní výši přiměřeného zadostiučinění za existující nemajetkovou újmu. Rozhodování o výši přiměřeného zadostiučinění, na rozdíl od posuzování existence újmy, obecně splňuje podmínky použití § 136 o. s. ř., a tedy představuje úvahu soudu ve smyslu tohoto ustanovení. Neexistuje totiž žádná exaktní metoda, jak stanovit přiměřenost zadostiučinění, respektive jeho výši. Proto přízná-li obecný soud žalobci nižší přiměřené zadostiučinění, než jakého se domáhal, uplatní se při rozhodování o náhradě nákladů řízení § 142 odst. 3 o. s. ř., jenž v takovém případě, tedy závisí-li rozhodnutí o výši plnění na úvaze soudu, umožňuje i částečně úspěšnému žalobci přiznat náhradu nákladů řízení v plném rozsahu. Žalobce nemůže být při rozhodování o náhradě nákladů řízení trestán za ne zcela přiléhavý odhad výše budoucího přiznaného nároku (v podrobnostech viz nález sp. zn. I. ÚS 1310/09).

V. a) Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti z hlediska výše náhrady nákladů řízení podle § 142 o. s. ř.

23. V nyní posuzované věci byla existence nemajetkové újmy způsobené stěžovateli uznána Ministerstvem spravedlnosti, nebyla sporná a základ stěžovatelova nároku byl prokázán. Obecné soudy oproti stěžovateli dospěly k odlišnému závěru co do konkrétní výše přiměřeného zadostiučinění za způsobenou nemajetkovou újmu; její určení ovšem, jak bylo osvětleno výše, záviselo na úvaze obecných soudů (nejen soudu obvodního). Proto při rozhodování o náhradě nákladů řízení bylo namístě uzavřít, že stěžovatel byl plně úspěšný při prokázání základu nároku a zčásti úspěšný při určení jeho výše, která ovšem závisela na úvaze soudu (a to i v odvolacím řízení).

24. Jak vyplývá z ustálené judikatury Ústavního soudu, v případě, že žalobce ve sporu o přiměřené zadostiučinění za nemajetkovou újmu prokáže základ svého nároku (existenci nemajetkové újmy způsobené při výkonu veřejné moci nezákonným rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem), avšak přiměřené zadostiučinění mu posléze není přiznáno v plně žalované výši, uplatní se při rozhodování o náhradě nákladů prvostupňového řízení § 142 odst. 3 o. s. ř., umožňující přiznat i částečně úspěšnému žalobci náhradu nákladů řízení v plném

rozsahu, záviselo-li rozhodnutí o výši plnění na úvaze soudu [viz např. nálezy ze dne 22. 6. 2000 sp. zn. III. ÚS 170/99 (N 96/18 SbNU 339), ze dne 5. 8. 2009 sp. zn. I. ÚS 1310/09 ve znění opravného usnesení ze dne 6. 10. 2009 (N 180/54 SbNU 249), ze dne 4. 4. 2011 sp. zn. II. ÚS 2412/10 (N 60/61 SbNU 9), ze dne 15. 5. 2012 sp. zn. II. ÚS 3388/11 (N 104/65 SbNU 431), ze dne 19. 3. 2013 sp. zn. I. ÚS 1665/11 (N 47/68 SbNU 461), ze dne 29. 3. 2016 sp. zn. I. ÚS 42/16 (N 53/80 SbNU 643) či ze dne 11. 8. 2020 sp. zn. I. ÚS 799/20 (N 162/101 SbNU 129)].

25. Právní otázkou v nynější věci je, zda se tyto závěry přiměřeně uplatní při rozhodování o nákladech odvolacího řízení, v němž odvolací soud neřeší (jako v posuzované věci) otázku základu nároku, nýbrž na základě jeho uznání určuje volnou úvahou podle § 136 o. s. ř. konkrétní výši přiměřeného zadostiučinění. Lze do jisté míry přisvědčit městskému soudu, který akcentoval pravidlo (částečného) úspěchu ve věci, jež plyne z § 142 odst. 1 a 2 o. s. ř., neboť z hlediska samotného odvolacího řízení byla vedlejší účastnice úspěšná. Nahlíženo však na dané řízení jako jeden celek, úspěšným v něm byl stěžovatel, neboť základ samotného nároku sporný nebyl a také mu bylo přiznáno zadostiučinění v penězích, byť nikoliv ve výši, jakou požadoval; to však není rozhodující, neboť dané rozhodování, na rozdíl od posuzování existence újmy, obecně splňuje podmínky pro použití § 136 o. s. ř., a tedy představuje úvahu soudu ve smyslu tohoto ustanovení, kdy neexistuje žádná exaktní metoda, jak stanovit přiměřenost zadostiučinění, respektive jeho výši.

26. Přitom samotný § 142 odst. 2 o. s. ř. dává soudu možnost nejen náklady poměrně rozdělit, ale také je žádnému z účastníků nepřiznat, případně lze uvažovat o postupu podle § 150 o. s. ř. a „úspěšné“ vedlejší účastníci náklady odvolacího řízení nepřiznat. Z napadeného rozhodnutí však nelze zjistit, co bylo tak zásadní, že soud takto neuvažoval, jinými slovy řečeno, z napadeného rozhodnutí nejsou úvahy městského soudu vůbec patrné, pročež není možné právní závěry městského soudu ani podrobit obsáhlejšímu ústavněprávnímu přezkumu. Rozhodl-li tedy městský soud o náhradě nákladů řízení podle § 142 odst. 2 o. s. ř., aniž se náležitě vypořádal s možností použití § 142 odst. 3 ve spojení s § 136 téhož zákona (při určení konkrétní výše přiměřeného zadostiučinění za nemajetkovou újmu úvahou soudu v režimu zákona č. 82/1998 Sb.), porušil právo stěžovatele na soudní ochranu zaručené v čl. 36 odst. 1 Listiny.

27. Z hlediska setrvalého přístupu Ústavního soudu k tzv. bagatelním sporům je třeba zdůraznit, že napadený rozsudek se dotýká účelu, podstaty a smyslu ústavního práva na náhradu škody (viz čl. 4 odst. 4 Listiny) způsobené nesprávným úředním postupem podle čl. 36 odst. 3 Listiny, i když „jen“ v otázce náhrady nákladů řízení [např. nálezy ze dne 15. 2. 2012 sp. zn. III. ÚS 3659/10 (N 32/64 SbNU 339)]. Napadené rozhodnutí je z pohledu kvalitativního významné [nikoli tedy z hlediska kvantitativního – viz nálezy ze dne 10. 4. 2014 sp. zn. III. ÚS 3725/13 (N 55/73 SbNU 89)], a z důvodu ochrany ústavnosti proto přesahuje svým dopadem věc samotnou. Závěry přijaté městským soudem mohou mít vliv i na jiná další řízení, ve kterých by napříště nemuselo být vyžadováno dodržování § 142 odst. 3 o. s. ř., a proto „ústavněprávní hodnota sporu“ převáží nad „kvantitativní stránkou věci“ [srov. nálezy ze dne 19. 1. 2016 sp. zn. III. ÚS 2018/15 (N 11/80 SbNU 139) a ze dne 23. 2. 2021 sp. zn. IV. ÚS 2009/20 (N 38/104 SbNU 396)]. Ani v takto bagatelním sporu Ústavní soud jako soudní orgán ochrany ústavnosti (čl. 83 Ústavy) nemůže přejít, že v případě naplnění podmínek pro postup podle § 142 odst. 3 o. s. ř. obecný soud tuto skutečnost v rozporu s čl. 95 odst. 1 Ústavy pominul a bez potřebného vysvětlení použil jiného ustanovení. To, že se o takové vysvětlení pokusil alespoň ve vyjádření k ústavní stížnosti (viz sub 13), tento nedostatek nemůže napravit, nehledě na to, že o tom, co je spravedlivé a adekvátní, má soud rozhodovat na základě zákona a v ústavním kontextu požadavků demokratického právního státu podle čl. 95 odst. 1 ve spojení s čl. 1 odst. 1 Ústavy.

V. b) Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti z hlediska práva na náhradu nákladů řízení podle § 14 ve spojení s § 31 odst. 4 zákona č. 82/1998 Sb.

28. Ústavní soud se dále zabýval ústavností napadeného výroku III rozsudku městského soudu. Podstatou stížnostní argumentace v této části je výklad § 31 odst. 4 ve spojení s § 14 odst. 1 zákona č. 82/1998 Sb. a § 142a o. s. ř., resp. posouzení otázky, zda má stěžovatel právo na náhradu nákladů za úkon právní služby spočívající ve výzvě Ministerstvu spravedlnosti k plnění (č. 1. 14 soudního spisu obvodního soudu).

29. Ústavní soud vychází z toho [viz též náleze ze dne 3. 9. 2019 sp. zn. II. ÚS 3627/18 (N 155/96 SbNU 31)], že předžalobní výzva má svůj primární význam v řízení mezi dvěma jednotlivci a má představovat poslední upozornění dlužníka na existenci jeho závazku, na něž v případě pasivity v plnění povinnosti navazuje samotné soudní řízení [srov. nálezy ze dne 18. 5. 2015 sp. zn. I. ÚS 4047/14 (N 97/77 SbNU 423) a ze dne 21. 4. 2016 sp. zn. I. ÚS 3228/15 (N 75/81 SbNU 299)]. Podle ustálené judikatury obecných soudů „smyslem předběžného projednání nároku u příslušného ministerstva nebo jiného ústředního orgánu státní správy dle § 14 zákona č. 82/1998 Sb. je poskytnout možnost vyřešit spor smírnou cestou a snaha zabránit tak zbytečným soudním sporům“ (rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 23. 4. 2012 sp. zn. 30 Cdo 1728/2011).

30. Z uvedeného vyplývá, že předžalobní uplatnění nároku podle § 14 zákona č. 82/1998 Sb. má obdobný účel jako předžalobní výzva podle § 142a o. s. ř. ve standardním občanskoprávním řízení. Jak ostatně potvrzuje i odborná komentářová literatura, úprava předžalobního uplatnění nároku podle § 14 zákona č. 82/1998 Sb. je úpravou zvláštní k § 142a o. s. ř., zaslání předžalobní výzvy poté, co bylo postupováno podle § 14 zákona č. 82/1998 Sb., je proto úkonem nadbytečným (srov. Vojtek, P., Bičák, V. Odpovědnost za škodu při výkonu veřejné moci. Komentář. 4. vydání. Praha: C. H. Beck, 2017, str. 280). V posuzovaném řízení stěžovatel nárok na náhradu škody podle § 14 odst. 1 zákona č. 82/1998 Sb. u příslušného úřadu uplatnil přípisem ze dne 2. 6. 2020 (č. 1. 14 soudního spisu obvodního soudu), náhradu škody však od státu obdržel pouze v částečné výši a další výše mu byla přiznána až obecnými soudy, tj. základ stěžovatelova nároku byl prokázán.

31. Ze skutečnosti, že uplatnění nároku na náhradu škody podle § 14 odst. 1 zákona č. 82/1998 Sb. plní obdobný účel jako předžalobní výzva, lze však vyvodit jen to, že podmínkou případného přiznání náhrady nákladů žalobci již není zaslání předžalobní výzvy žalovanému (což ostatně plyne z § 142a odst. 2 o. s. ř.). Z právního hlediska však jde o různé úkony, které mají rozdílné právní následky. Uplatnění nároku u příslušného úřadu je úkonem (zpravidla) nezbytným pro případné uplatnění nároku u soudu (§ 14 odst. 3 zákona č. 82/1998 Sb.), kdy jeho absence představuje odstranitelný nedostatek podmínek řízení podle § 104 odst. 2 o. s. ř. A vzhledem k tomu, že jde o úkon mimo soudní řízení, jímž se zahajuje projednávání uplatněného nároku u příslušného úřadu, vztahuje se na něj jednoznačně znějící kogentní norma obsažená v § 31 odst. 4 zákona č. 82/1998 Sb., podle něhož poškozený nemá právo na náhradu nákladů zastoupení, které mu vznikly v souvislosti s projednáváním uplatněného nároku u příslušného úřadu. Nadto zde zjevně jde o výklad a použití podústavního práva, jímž chybí jakýkoli ústavněprávní rozměr, a tudíž i kdyby Ústavní soud (hypoteticky) připustil, že lze výše uvedená ustanovení interpretovat i jinak, důvody pro svůj zásah do nezávislého soudního rozhodování by neshledal (srov. též usnesení ze dne 20. 12. 2011 sp. zn. III. ÚS 3120/11, kterým byl odmítnut s ústavní stížností spojený akcesorický návrh na zrušení § 31 odst. 4 zákona č. 82/1998 Sb.).

32. Stěžovatel v této souvislosti též namítal, že při vyčíslení náhrady nákladů řízení nebylo zohledněno jeho podání ze dne 25. 10. 2020. Ústavní soud s přihlédnutím k tomu, že vady nákladového rozhodnutí musí dosáhnout značné intenzity, aby bylo dosaženo ústavněprávní kvalifikace problému, přičemž se proto zde ještě více než v jiných případech uplatňuje zásada, že pouhá nesprávnost není referenčním hlediskem ústavněprávního

přezkumu, konstatuje, že byť předmětné podání stěžovatele (č. l. 29 až 35 soudního spisu obvodního soudu) obsahuje zevrubnou argumentaci, kterou stěžovatel městskému soudu předestřel, konkrétní posouzení účelnosti či neúčelnosti takového podání je na obecných soudech.

33. Ústavní soud tedy uzavírá, že městský soud při rozhodování o nákladech řízení před obvodním soudem (výrok III) se kvalifikovaného pochybení nedopustil, resp. ústavní stížnost v tomto bodě postrádá ústavněprávní rozměr.

VI. Závěr

34. Vzhledem k výše uvedeným skutečnostem nezbývá než uzavřít, že napadeným výrokem IV rozsudku městského soudu bylo porušeno ve výroku nálezu uvedené ústavně zaručené právo stěžovatele. Z uvedených důvodů proto Ústavní soud podle § 82 odst. 1 zákona o Ústavním soudu v této části ústavní stížnosti vyhověl a napadený výrok IV rozsudku městského soudu podle § 82 odst. 3 písm. a) téhož zákona zrušil.

35. Ve zbývající části ústavní stížnosti (kterou se stěžovatel domáhal zrušení výroku III rozsudku městského soudu) pak Ústavní soud ústavní stížnost podle § 43 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu odmítl jako návrh zjevně neopodstatněný.

36. Vzhledem k tomu, že od ústního jednání nebylo možno očekávat další objasnění věci, Ústavní soud od něj podle § 44 věty první téhož zákona upustil.

Č. 93

**Ústavně konformní výklad podmínek podmíněného propuštění
z výkonu trestu odnětí svobody
(sp. zn. I. ÚS 989/22 ze dne 19. července 2022)**

V rozhodnutí o zamítnutí žádosti o podmíněné propuštění je třeba ústavně konformním způsobem vyložit podmínky podmíněného propuštění podle § 88 odst. 1 písm. a) zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

Pro účely podmíněného propuštění z trestu odnětí svobody je třeba na trest odnětí svobody uložený společným souhrnným trestem při současném zrušení výroku o trestu v rozsudku (§ 45 odst. 1, § 43 odst. 2 trestního zákoníku), jímž byl odsouzenému uložen trest odnětí svobody, který již vykonával a ze kterého byl v mezidobí podmíněně propuštěn, pohlížet jako na jediný společný souhrnný trest odnětí svobody, a proto je třeba mu pro účely výpočtu výkonu alespoň poloviny uloženého trestu podle § 88 odst. 1 písm. a) trestního zákoníku započítat do nově uloženého trestu vykonanou část trestu odnětí svobody, z něhož byl podmíněně propuštěn. Přitom vykonával-li obviněný společně s takto uloženým a později společným souhrnným trestem zrušeným trestem odnětí svobody, i další trest odnětí svobody uložený mu jiným rozsudkem, a tyto tresty se podle § 77 zákona č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů, považovaly z hlediska výkonu trestu za trest jediný, je třeba z obou vykonávaných trestů před podmíněným propuštěním uvedeným způsobem započítat poměrnou část připadající na trest zrušený společným úhrnným trestem.

Obdobným způsobem je třeba přistupovat i k druhé podmínce, zda odsouzený po právní moci rozsudku, zejména ve výkonu trestu, svým chováním a plněním svých povinností prokázal polepšení, kdy je třeba hodnotit chování odsouzeného v průběhu nového nastoupeného výkonu trestu odnětí svobody uloženého společným souhrnným trestem ve spojení s chováním a plněním povinností odsouzeného v průběhu výkonu trestu odnětí svobody, ze kterého byl podmíněně propuštěn. Vzhledem k tomu, že podmínka prokázání polepšení je s třetí podmínkou týkající se předpokladu vedení řádného života odsouzeného v budoucnu úzce svázána, neboť předpoklad vedení řádného života v budoucnu logicky na polepšení navazuje, je třeba potom v návaznosti na to zvažovat, zda je i tato podmínka splněna, a to s přihlédnutím k aktuálním skutkovým podkladům k osobnosti odsouzeného, a nelze si vystačit pouze s informacemi o trestní minulosti odsouzeného. Je totiž vždy třeba respektovat pravidlo, že odsouzený se nesmí v důsledku uložení souhrnného trestu dostat do horšího postavení, než by byl, nebyl-li by ukládán souhrnný trest, ale v jednom řízení trest úhrnný (§ 43 odst. 1 trestního zákoníku). Souhrnný trest nahrazuje úhrnný trest v důsledku více trestních řízení, výsledek však musí být stejný jako u úhrnného trestu, a to nejen z hlediska druhu a výše uloženého trestu, ale i z hlediska případného podmíněného propuštění. Obdobně je tomu i u společného trestu za pokračování v trestném činu (§ 45 odst. 1, 2 trestního zákoníku).

Nepostupují-li obecné soudy uvedeným způsobem, poruší práva odsouzeného podle čl. 8 odst. 2 a čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod. Učiní-li přitom závěr o nenaplnění podmínky očekávání řádného života toliko na základě trestní minulosti odsouzeného, tj. jednání, za které již byl potrestán, poruší tím rovněž zákaz dvojího přičítání stanovený v čl. 40 odst. 5 Listiny základních práv a svobod.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Jaromíra Jirsy a soudců Vladimíra Sládečka a Pavla Šámala (soudce zpravodaj) o ústavní stížnosti stěžovatele J. P., t. č. ve Věznici Pardubice, zastoupeného JUDr. Denisem Mitrovičem, advokátem, sídlem Mírové náměstí 274, Týniště nad Orlicí, proti usnesení Krajského soudu v Hradci Králové – pobočky v Pardubicích ze dne 19. ledna 2022 č. j. 14 To 31/2022-90 a usnesení Okresního soudu v Pardubicích ze dne 22. prosince 2021 č. j. 0 PP 297/2021-77, za účasti Krajského soudu v Hradci Králové – pobočky v Pardubicích a Okresního soudu v Pardubicích jako účastníků řízení, takto:

I. Usnesením Krajského soudu v Hradci Králové – pobočky v Pardubicích ze dne 19. ledna 2022 č. j. 14 To 31/2022-90 a usnesením Okresního soudu v Pardubicích ze dne 22. prosince 2021 č. j. 0 PP 297/2021-77 byla porušena ústavně zaručená základní práva stěžovatele podle čl. 8 odst. 2, čl. 36 odst. 1 a čl. 40 odst. 5 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Krajského soudu v Hradci Králové – pobočky v Pardubicích ze dne 19. ledna 2022 č. j. 14 To 31/2022-90 a usnesení Okresního soudu v Pardubicích ze dne 22. prosince 2021 č. j. 0 PP 297/2021-77 se ruší.

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti případu a obsah napadených rozhodnutí

1. Ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) a § 72 a násl. zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) se stěžovatel domáhá zrušení v záhlaví označených rozhodnutí s tvrzením, že jimi došlo k porušení jeho ústavně zaručeného základního práva zakotveného v čl. 8 odst. 2 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“).

2. Z ústavní stížnosti a předložených podkladů se podává, že Okresní soud v Pardubicích (dále jen „okresní soud“) v záhlaví specifikovaným rozhodnutím podle § 88 odst. 1 písm. b) zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, za použití § 331 odst. 1 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, zamítl žádost stěžovatele o podmíněné propuštění z výkonu trestu odnětí svobody uloženého mu rozsudkem okresního soudu ze dne 12. 10. 2020 sp. zn. 1 T 113/2020. Své rozhodnutí odůvodnil tím, že nebyla splněna ani jedna ze zákonných podmínek podmíněného propuštění z výkonu trestu odnětí svobody. Uvedl, že zákonná podmínka výkonu poloviny trestu odnětí svobody uplyne až dne 17. 1. 2024, neboť i když byl stěžovateli uložen trest souhrnný k trestu, z jehož výkonu byl dne 14. 9. 2020 podmíněně propuštěn, jde o opětovný výkon trestu, přičemž trestní zákoník nerozlišuje, zda jde o trest souhrnný či samostatný. Podstatné podle okresního soudu bylo, že stěžovatel již ve výkonu trestu v minulosti byl. Stěžovatel v minulosti vykonával i trest uložený mimo jiné rozsudkem Okresního soudu v Rychnově nad Kněžnou ze dne 15. 2. 2017 sp. zn. 10 T 63/2015, z jehož výkonu sice byl podmíněně propuštěn, ovšem aktuálně vykonávaný trest jako trest souhrnný k tomuto dříve uloženému a vykonávanému trestu uložen nebyl. Podle okresního soudu stěžovatel kromě podmínky potřebné délky vykonaného trestu nesplnil ani podmínku prokázaného nadstandardního výkonu trestu, protože byl do současné doby pouze jednou kázeňsky odměněn a je stále pro výkon trestu zařazen ve II. diferenciacní skupině, přičemž účelu výkonu trestu je u něho teprve postupně dosahováno. Konečně okresní soud nepovažoval za splněnou ani třetí podmínku pro vyhovění žádosti stěžovatele o podmíněně

propuštění, tedy předpoklad vedení řádného života do budoucna, protože stěžovatel byl v minulosti opakovaně soudně trestán, a má tak zřejmé sklony k páčání zejména majetkové trestné činnosti, za kterou je odsuzován již od roku 2014. Tyto sklony jsou u něj značné, a neumožnily proto okresnímu soudu jiný závěr než ten, že na splnění předpokladu vedení řádného života stěžovatelem do budoucna nelze ani s vyšší mírou pravděpodobnosti usuzovat.

3. Stížnost stěžovatele proti uvedenému usnesení okresního soudu Krajský soud v Hradci Králové – pobočka v Pardubicích (dále jen „krajský soud“) napadeným usnesením podle § 148 odst. 1 písm. c) trestního řádu zamítl. V usnesení okresního soudu neshledal žádné pochybení a s jeho závěry se plně ztotožnil.

II. Argumentace stěžovatele

4. Stěžovatel v ústavní stížnosti namítá, že byl-li usnesením Okresního soudu v Trutnově ze dne 14. 9. 2020 č. j. 3 PP 92/2020-48 podle § 88 odst. 1 písm. a) trestního zákoníku podmíněně propuštěn mimo jiné i z výkonu souhrnného trestu odnětí svobody v trvání čtyř roků a deseti měsíců z rozsudku Okresního soudu v Rychnově nad Kněžnou ze dne 29. 5. 2020 sp. zn. 1 T 111/2019, kterým byly zrušeny výroky o trestu z rozsudku Okresního soudu v Chrudimi ze dne 18. 1. 2019 sp. zn. 7 T 178/2018 a z rozsudku Okresního soudu v Hradci Králové ze dne 7. 3. 2018 sp. zn. 5 T 133/2016, musel z tohoto trestu vykonat nejméně jeho polovinu. Je proto přesvědčen, že rozhodující soudy k němu měly přistupovat tak, jako by k datu 14. 9. 2021 vykonal jednu polovinu z trestu v trvání čtyř roků a deseti měsíců, tedy dva roky a pět měsíců, a že mu měla být taková část vykonaného trestu do nyní vykonávaného trestu ve výměře pěti let a šesti měsíců započtena. Má za to, že ke dni podání žádosti o podmíněné propuštění (tj. 2. 11. 2021) vykonal více než polovinu uloženého souhrnného trestu ve výměře pěti let a šesti měsíců, a měl být proto podmíněně propuštěn na svobodu jak postupem podle § 88 odst. 1 písm. b) trestního zákoníku, tak podle § 88 odst. 1 písm. a) trestního zákoníku. Rovněž se domnívá, že vzhledem k tomu, že byl ve výkonu trestu, který mu byl uložen rozsudkem, k němuž byl uložen trest souhrnný, mělo by se na něj pohlížet jako na osobu tzv. prvotrestanou.

III. Vyjádření účastníků řízení

5. Ústavní soud vyzval podle § 42 odst. 4 zákona o Ústavním soudu účastníky řízení a vedlejší účastníky řízení, aby se vyjádřili k ústavní stížnosti.

6. Okresní soud plně odkázal na odůvodnění svého rozhodnutí ve věci.

7. Krajský soud rovněž odkázal na odůvodnění svého usnesení s tím, že po přezkoumání věci zjistil, že stěžovatel nesplnil žádnou ze tří podmínek podmíněného propuštění, proto jeho stížnost proti usnesení okresního soudu zamítl.

8. Okresní státní zastupitelství v Pardubicích ani Krajské státní zastupitelství v Hradci Králové nevyužily možnosti vyjádřit se k ústavní stížnosti, čímž nastoupila domněnka, že se vzdaly postavení vedlejších účastníků řízení. Ústavní soud proto s nimi jako s vedlejšími účastníky dále nejednal.

9. Ústavní soud nepovažoval za nezbytné zasílat vyjádření účastníků řízení stěžovateli k replice, neboť se v nich neobjevily žádné zásadní nebo nové argumenty.

IV. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

10. Ústavní soud posoudil splnění procesních předpokladů řízení. Shledal, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněným stěžovatelem, který byl účastníkem řízení, v němž byla vydána rozhodnutí napadená v ústavní stížnosti. Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatel je právně zastoupen v souladu s § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu. Jeho ústavní stížnost je přípustná (§ 75 odst. 1 téhož zákona *a contrario*), neboť vyčerpал všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svého práva.

V. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

11. Ústavní soud je podle čl. 83 Ústavy soudním orgánem ochrany ústavnosti a tuto svoji pravomoc vykonává mimo jiné tím, že podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy rozhoduje o ústavní stížnosti proti pravomocnému rozhodnutí a jinému zásahu orgánů veřejné moci do ústavně zaručených základních práv a svobod [srov. též § 72 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu]. Není součástí soustavy soudů (čl. 91 odst. 1 Ústavy), není jim instančně nadřizen a nezasahuje do rozhodovací činnosti soudů vždy, když došlo k porušení „běžné zákonnosti nebo k jiným nesprávnostem“, ale až tehdy, představuje-li takové porušení zároveň porušení ústavně zaručeného základního práva nebo svobody [srov. např. nález Ústavního soudu ze dne 25. 1. 1995 sp. zn. II. ÚS 45/94 (N 5/3 SbNU 17), všechna rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná na <http://nalus.usoud.cz>]. V řízení o ústavní stížnosti tedy není sama o sobě významná námitka „nesprávnosti“ napadeného rozhodnutí a není rozhodné, je-li dovozována z hmotného či procesního (podústavního) práva.

12. Podstatou ústavní stížnosti stěžovatele je jeho námitka, že ke dni podání žádosti o podmíněné propuštění (tj. 2. 11. 2021) vykonal více než polovinu uloženého souhrnného trestu odnětí svobody ve výměře pěti let a šesti měsíců, a že tedy první zákonná podmínka podmíněného propuštění byla naplněna.

13. Ústavní soud shledal, že ústavní stížnost stěžovatele je důvodná, neboť obecné soudy při svém rozhodování jednak napadená rozhodnutí dostatečně neodůvodnily, jednak nesplnily všechny povinnosti plynoucí z ústavně konformní interpretace § 88 trestního zákoníku upravujícího institut podmíněného propuštění. Tím došlo k porušení stěžovatelových práv na osobní svobodu podle čl. 8 odst. 1 Listiny, resp. jeho ústavně zaručeného základního práva na zbavení osobní svobody toliko zákonným způsobem podle čl. 8 odst. 2 Listiny, dále práva na soudní ochranu zaručeného čl. 36 odst. 1 Listiny a zákazu dvojího přičítání zaručeného čl. 40 odst. 5 Listiny.

a) Právo na soudní ochranu a institut podmíněného propuštění v judikatuře Ústavního soudu

14. Podle ustálené judikatury Ústavního soudu neexistuje ústavně zaručené právo na to, aby bylo vyhověno žádosti odsouzeného o podmíněné propuštění z výkonu trestu odnětí svobody. Posouzení splnění zákonných podmínek je věcí soudcovské úvahy. Je tedy na obecných soudech, aby zkoumaly a posoudily, zda podmínky pro aplikaci tohoto institutu jsou dány a aby své úvahy v tomto směru přiměřeným způsobem odůvodnily. Ústavní soud zásadně respektuje takové nezávislé rozhodnutí obecných soudů, nicméně je povolán zasáhnout, vybočuje-li výklad obecných soudů ze zásad spravedlivého procesu [srov. nálezy ze dne 5. 11. 2015 sp. zn. III. ÚS 599/14 (N 194/79 SbNU 207) či ze dne 3. 1. 2017 sp. zn. I. ÚS 2201/16 (N 4/84 SbNU 69)]. Za takový exces lze považovat například rozhodování na základě nedostatečně zjištěného skutkového stavu věci a opření rozhodnutí toliko o informace z doby odsouzení stěžovatele [nález ze dne 22. 3. 2001 sp. zn. III. ÚS 611/2000 (N 51/21 SbNU 439)], posouzení zákonné podmínky prognózy vedení řádného života na svobodě na základě minulého chování stěžovatele, respektive okolností vztahujících se k povaze a závažnosti spáchaného trestného činu [nález ze dne 12. 5. 2011 sp. zn. III. ÚS 1735/10 (N 90/61 SbNU 405)] či porušení principu kontradiktornosti řízení a rovnosti zbraní [nález ze dne 4. 10. 2016 sp. zn. II. ÚS 2503/16 (N 185/83 SbNU 37)].

15. Podmíněné propuštění z výkonu trestu odnětí svobody je koncipováno jako mimořádný zákonný institut (nález sp. zn. III. ÚS 599/14). Mimořádnost podmíněného propuštění ovšem neznamená, že by snad soudy měly možnost libovolného rozhodování či že by se na toto rozhodování nevztahovala povinnost rozhodovat předvídatelně a přesvědčivě. V nálezu ze dne 28. 11. 2018 sp. zn. II. ÚS 482/18 (N 195/91 SbNU 411) Ústavní soud

zdůraznil, že mimořádným je institut podmíněného propuštění pouze v tom, že benevolencí státu odsouzený za určitých podmínek nemusí vykonat uložený trest celý. Mimořádnost daného institutu naopak nespočívá v tom, že by soud měl možnost zamítnout žádost odsouzeného o podmíněné propuštění, naplnil-li odsouzený zákonná kritéria. Z požadavku právního státu vyplývá povinnost obecného soudu odsouzeného podmíněně propustit, splnil-li odsouzený všechny zákonné podmínky.

16. Z pojetí trestu jako sankce, která pokud možno postihuje pachatele jen v nezbytné míře (§ 38 odst. 2 trestního zákoníku), vyplývá, že bylo-li dosud odpykanou částí trestu odnětí svobody již dosaženo nápravy pachatele a ochrany společnosti, je další výkon tohoto trestu nepotřebný a také neodůvodněný. I když soud při ukládání trestu přihlíží k možnosti nápravy pachatele, nelze vždy přesně předvídat, jak se u jednotlivých pachatelů projeví jeho účinek. Z chování odsouzeného a z jeho postoje k plnění povinností v době výkonu trestu odnětí svobody může být pak patrná taková změna, že k tomu, aby vedl řádný život, již není třeba dalšího výkonu tohoto trestu a že může být propuštěn na svobodu. Podmíněné propuštění z výkonu trestu odnětí svobody je významným prostředkem k dovršení nápravy a resocializace odsouzeného, a neznamena tedy ukončení tohoto procesu, ale pokračování působení na pachatele v jiných podmínkách (na svobodě) a jinými prostředky než vlastním výkonem nepodmíněného trestu odnětí svobody. Podmíněné propuštění spolu s postpenitenciární péčí se tak řadí mezi významné prostředky k ochraně společnosti před recidivou (viz nálezy sp. zn. I. ÚS 2201/16).

17. Smysl institutu podmíněného propuštění spočívá v motivování odsouzeného, aby svým chováním a plněním svých povinností ve výkonu trestu prokázal polepšení. Bylo-li dosud odpykanou částí trestu již dosaženo účelu trestem sledovaného, je další výkon trestu nepotřebný a také neodůvodněný (nálezy sp. zn. II. ÚS 2503/16). Podmíněné propuštění v sobě navíc obsahuje nástroje pro pokračování procesu resocializace, protože je spojeno se stanovením zkušební doby, eventuálně též s vyslovením dohledu a s uložením přiměřených omezení a povinností (srov. § 89 odst. 2 trestního zákoníku). Hrozící „Damoklův meč“ nařízení výkonu zbytku trestu dále snižuje riziko potenciální recidivy (nálezy sp. zn. III. ÚS 1735/10). Podmíněné propuštění ve správný čas, kdy již byl u odsouzených naplněn účel trestu a ještě nepřevážilo negativní působení vězeňského prostředí a pobytu v něm, tedy napomáhá skutečnému cíli výkonu trestu, jímž je náprava odsouzeného (nálezy sp. zn. I. ÚS 2201/16).

18. Obdobně je účel podmíněného propuštění vyjádřen v odborné literatuře. Smyslem podmíněného propuštění je umožnit opustit brány věznice osobám, které během svého pobytu ve výkonu trestu odnětí svobody dokázaly analyzovat své protiprávní jednání, sebekriticky se k němu postavit, vyvodit z něj poučení a svým aktivním a kladným přístupem ve výkonu trestu odnětí svobody prokázat své polepšení (VICHÉREK, R. Současné trendy vývoje podmíněného propuštění. *Trestněprávní revue*, 2018, č. 1, str. 6 a násl.). Podmíněné propuštění funguje jako motivační prvek u odsouzeného pachatele, aby se aktivně zapojil ve výkonu trestu do programů zacházení, které by měly mít nejen preventivní účinek z hlediska recidivy, ale též integrující a restorativní účinky (HULMÁKOVÁ, J. Podmíněné propuštění z pohledu aplikační praxe a vybraných evropských právních úprav. *Trestněprávní revue*, 2017, č. 2, str. 27 a násl.).

19. Podmínky podmíněného propuštění je vždy třeba interpretovat tak, že nelze zásadně při rozhodování vyloučit možnost podmíněného propuštění pro jakkoli definovanou skupinu odsouzených, a to ani u chronických recidivistů či pachatelů velmi závažné kriminality, připustil-li zákonodárce obecně možnost podmíněného propuštění u všech odsouzených. Každý případ je třeba hodnotit individuálně a rozhodnutí o podmíněném propuštění je nutné odůvodnit vzhledem k osobě konkrétního odsouzeného a neopomíjet též jeho možný vývoj a nápravu v průběhu výkonu trestu odnětí svobody a další relevantní aktuální informace (nálezy sp. zn. I. ÚS 2201/16).

20. Nelze též pominout souvislost rozhodování o podmíněném propuštění odsouzeného s jeho ústavně zaručenou osobní svobodou. Ta přitom může být z určitého úhlu pohledu považována za východisko ostatních základních práv a svobod, neboť jejím omezením dochází i k omezení jiných základních práv [srov. nález ze dne 19. 6. 2018 sp. zn. Pl. ÚS 36/17 (N 113/89 SbNU 687)]. Byť tedy Ústavní soud na jedné straně ustáleně připomíná, že samotné porušení procesních pravidel stanovených procesními právními předpisy ještě nemusí samo o sobě znamenat porušení práva na soudní ochranu [srov. např. usnesení ze dne 27. 8. 2003 sp. zn. I. ÚS 148/02 (U 19/31 SbNU 327), nález ze dne 10. 3. 2015 sp. zn. II. ÚS 2172/14 (N 54/76 SbNU 747) či usnesení ze dne 21. 5. 2014 sp. zn. I. ÚS 2435/13], na druhé straně je třeba pamatovat na to, že řádné naplnění všech požadavků spravedlivého procesu při rozhodování o podmíněném propuštění je velmi podstatné právě z hlediska možných důsledků nesprávného rozhodnutí na životní osud konkrétní osoby i její rodiny.

21. Východiskem pro posuzování naplnění podmínek pro podmíněné propuštění je tedy hodnocení, zda došlo ke skutečnému polepšení a nápravě odsouzeného, neboť právě náprava odsouzeného nejefektivněji vede k ochraně společnosti, tedy k naplnění účelu trestního práva ve společnosti [viz nálezy sp. zn. III. ÚS 1735/10, sp. zn. I. ÚS 2201/16 a sp. zn. II. ÚS 482/18, dále i nálezy ze dne 23. 4. 1998 sp. zn. IV. ÚS 463/97 (N 47/10 SbNU 313) či ze dne 29. 8. 2005 sp. zn. IV. ÚS 144/05 ve znění opravného usnesení ze dne 29. 9. 2005 (N 166/38 SbNU 327)].

b) Ústavně konformní interpretace podmínek podmíněného propuštění

22. Podle § 88 odst. 1 písm. a) trestního zákoníku soud může odsouzeného podmíněně propustit na svobodu, prokázal-li odsouzený po právní moci rozsudku, zejména ve výkonu trestu svým chováním a plněním svých povinností polepšení a může se od něho očekávat, že v budoucnu povede řádný život nebo soud přijme záruku za dovršení nápravy odsouzeného, a odsouzený vykonal alespoň polovinu uloženého nebo podle rozhodnutí prezidenta České republiky zmírněného trestu odnětí svobody [nejsou-li ovšem dány podmínky § 88 odst. 1 písm. b), odst. 2, 4 a 5 trestního zákoníku]. Uvedené ustanovení tedy stanoví tři kumulativní podmínky, při jejichž splnění soud odsouzeného podmíněně propustí na svobodu. První a objektivně zpravidla dobře zjištělnou podmínkou je, že odsouzený vykonal alespoň polovinu uloženého trestu. Druhá a třetí podmínka se vztahují k osobě odsouzeného. Ten má prokázat, že se v důsledku výkonu trestu odnětí svobody polepšil (druhá podmínka) a že v budoucnu povede řádný život (třetí podmínka). Ustanovení § 88 odst. 3 trestního zákoníku přidává k těmto třem základním (obligatorním) podmínkám tři další faktory, které by měl soud vzít v úvahu u osob odsouzených za zločin, tj. zda odsouzený včas nastoupil do výkonu trestu, zda se pokusil odčinit následky svého činu a jak přistupoval k výkonu ochranného léčení, vykonával-li jej.

23. Z hlediska první zákonné podmínky podmíněného propuštění, tj. vykonání alespoň poloviny uloženého trestu, je podstatné, že trestní zákoník, trestní řád ani zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o výkonu trestu“) nestanovují žádná pravidla pro časové pořadí výkonu více postupně uložených trestů odnětí svobody. Upraveno je toliko pořadí výkonu trestu odnětí svobody ve vztahu k současně uloženým ochranným opatřením ochranného léčení a zabezpečovací detence (srov. § 99 odst. 4 věty druhou až čtvrtou a § 100 odst. 3 věty druhou a třetí trestního zákoníku). Jediné pravidlo upravující obecněji situaci, v níž má odsouzený vykonat více postupně uložených trestů odnětí svobody, představuje § 77 zákona o výkonu trestu, podle kterého postupně uložené a dosud zcela nevykonané tresty se považují z hlediska výkonu trestu za trest jediný. Bylo-li tedy odsouzenému uloženo několik trestů odnětí svobody, jež dosud nejsou zcela vykonány, považují se z hlediska výkonu za jediný trest. V takovém případě je podmíněné propuštění možné teprve po odpykání poloviny nebo třetiny součtu všech trestů odnětí svobody postupně uložených, popřípadě zmírněných na základě

rozhodnutí prezidenta republiky o amnestii [srov. stanovisko Nejvyššího soudu ze dne 18. 3. 1974 sp. zn. Tpjn 13/74 (publ. pod č. 30/1974-II. Sb. rozh. tr.)].

24. Obdobou § 77 zákona o výkonu trestu je i § 6a odst. 9 vyhlášky č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody, ve znění pozdějších předpisů, který stanoví, že pro účely stanovení stupně zabezpečení se postupně uložené na sebe navazující tresty považují za trest jediný.

25. Fikce jednotnosti postupně uložených trestů odnětí svobody z hlediska jejich výkonu se projevuje např. tím, že pro potřeby stanovení minimální délky vykonaného trestu při rozhodování o podmíněném propuštění podle § 88 trestního zákoníku se všechny postupně uložené vykonatelné tresty odnětí svobody sečtou a potřebná minimální délka se určí z tohoto jejich součtu (srov. shora zmíněné stanovisko Nejvyššího soudu sp. zn. Tpjn 13/74). Je-li v určitých případech [§ 88 odst. 1 písm. b) a odst. 2 trestního zákoníku] umožněno podmíněné propuštění i před vykonáním jedné poloviny uloženého trestu a pachateli bylo uloženo postupně více trestů odnětí svobody, z nichž ne na všechny dopadá tento zvýhodněný režim, může být odsouzený podmíněně propuštěn jen po výkonu nejméně jedné poloviny z nich. Přísnější úprava platí ve vztahu ke všem postupně uloženým trestům odnětí svobody i tehdy, vyžaduje-li alespoň jeden z nich pro podmíněné propuštění naopak delší dobu, než je polovina uložené výměry (srov. KALVODOVÁ, Věra. In: ŠČERBA, Filip a kol. Trestní zákoník. Komentář. Praha: C. H. Beck, 2020, s. 980).

26. Při ukládání souhrnného či úhrnného trestu odnětí svobody, v němž je za více trestných činů spáchaných v souběhu ukládán *de iure* i *de facto* jediný trest vyjádřený jedinou konkrétní výměrou, musí být předpoklady naplnění účelu tohoto trestu posuzovány rovněž současně a v plném rozsahu s přihlédnutím ke specifickým všech sbíhajících se trestných činů, za něž je takový trest ukládán [srov. náleze Ústavního soudu ze dne 7. 10. 2021 sp. zn. II. ÚS 2148/21 (N 175/108 SbNU 129)].

27. Jde-li o druhou zákonnou podmínku podmíněného propuštění – polepšení, k tomu Ústavní soud např. v již shora citovaném nálezu sp. zn. III. ÚS 611/2000 připomněl, že v řízení o žádosti odsouzeného o podmíněné propuštění z výkonu trestu odnětí svobody je nezbytné opatřit dostatek aktuálních skutkových podkladů, z nichž je možno s co nejvyšší mírou pravděpodobnosti usoudit, zda a případně nakolik dosavadní výkon trestu splnil u odsouzeného svůj předpokládaný účel, byť vzhledem k povaze věci bude úsudek soudu v tomto ohledu vždy ohrožen jistým stupněm rizika nesprávnosti. Podmínce polepšení může například nasvědčovat, účastní-li se odsouzený programů určených k předcházení trestné činnosti, rozezná-li a reflektuje-li okolnosti, které v minulosti přispěly k tomu, že páchal trestnou činnost, pracuje-li, přestože před nástupem nebyl dlouhodobě zaměstnán, zlepšuje-li své znalosti a schopnosti s cílem uplatnit se ve společnosti, získává-li náhled na svoji trestní minulost a lituje-li upřímně svého jednání nebo neporušuje-li ve výkonu trestu výrazně své povinnosti (například opakovaným užíváním omamných látek). Obecně ovšem není vhodné vycházet pouze z počtu nasbíraných kázeňských odměn či trestů. Primárně je třeba hodnotit, za co mu byly uloženy kázeňské odměny či tresty, nikoli jen kolik mu jich bylo uloženo, byť samozřejmě ani tuto okolnost nelze úplně pominout, neboť při opakovaných odměnách to může zejména u delších trestů ukazovat na zvýšenou snahu po nápravě a na zafixování určitých pozitivních návyků. V souvislosti s tím je nutno reflektovat celý průběh výkonu trestu a vývoj odsouzeného v tomto průběhu. Ukazoval-li například odsouzený v prvotní fázi výkonu trestu známky polepšení, ale v době předcházející rozhodnutí o podmíněném propuštění se jeho pozitivní vývoj zastavil či stagnoval, anebo se dokonce choval opačným způsobem, soud takové jednání jistě nebude definovat jako polepšení. Podobně ani neplnění povinností v počátku výkonu trestu nutně neznamená, že se odsouzený nepolepšil později. Byť tedy výkon trestu tvoří jeden celek, pro účely podmíněného propuštění lze rozlišovat různé fáze adaptace, a to zejména v případě delších nepodmíněných trestů odnětí svobody.

28. Požadavek, že v řízení o žádosti odsouzeného o podmíněné propuštění z výkonu trestu odnětí svobody je nezbytné opatřit dostatek aktuálních skutkových podkladů, je nutno vztáhnout rovněž k třetí zákonné podmínce podmíněného propuštění, tj. vedení řádného života v budoucnu. Při hodnocení podmínky očekávání vedení řádného života v budoucnu si nelze vystačit pouze s informacemi o trestní minulosti odsouzeného, naopak zásadně je třeba zjistit a zohlednit též aktuální poznatky k osobnosti odsouzeného, stavu jeho nápravy a jeho možné vnitřní proměně (srov. nálezy sp. zn. I. ÚS 2201/16). Je tak nutno zjišťovat, zda bude mít odsouzený po případném propuštění zajištěné zaměstnání (či jiný zdroj příjmů) a ubytování, zda udržoval kontakt s rodinou či jinými blízkými a jaká je jeho širší trestní minulost, včetně možných předchozích propuštění na svobodu. Tyto okolnosti, vztahující se k materiálnímu a sociálnímu zázemí odsouzeného, ovlivňují možnost reintegrace odsouzeného do společnosti, a tedy jsou relevantní při rozhodování o podmíněném propuštění. Se zajištěním uvedených potřeb (zaměstnání, ubytování) přitom odsouzeným často pomáhají Probační a mediační služba České republiky, sociální kurátoři či jiné organizace zaměřené na resocializaci propuštěných, jejichž podklady proto mohou hrát významnou roli při rozhodování o podmíněném propuštění [srov. nálezy ze dne 13. 7. 2021 sp. zn. IV. ÚS 575/21 (N 128/107 SbNU 41)].

29. Opatřené podklady soudy musí řádně zhodnotit, přičemž jejich úvaha musí být věrohodná, logická a s dostatečnou oporou mimo jiné i v návrzích a podáních účastníků řízení [nálezy ze dne 28. 6. 2007 sp. zn. III. ÚS 290/06 (N 108/45 SbNU 459)]. Odůvodnění rozhodnutí musí účastníkům řízení umožňovat seznatelnost těch úvah soudu, jež byly relevantní pro výsledek řízení, a tím přezkoumatelnost soudního rozhodnutí z hlediska zákonnosti i věcné správnosti [nálezy ze dne 15. 8. 2018 sp. zn. I. ÚS 3755/17 (N 135/90 SbNU 227)]. Nesplní-li obecné soudy uvedené povinnosti či nezohlední-li zjištěné relevantní skutečnosti řádně, mohou porušit právo odsouzeného na soudní ochranu zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny (srov. nálezy sp. zn. III. ÚS 611/2000, sp. zn. II. ÚS 2503/16, sp. zn. I. ÚS 2201/16).

30. Obecně relevantní je pak též faktor trestní minulosti odsouzeného, byť je třeba zdůraznit, že prognóza vedení řádného života se vztahuje k budoucnosti, tj. k době po eventuálním propuštění z výkonu trestu, a na její nedostatek tedy nelze usuzovat výlučně na základě minulého chování odsouzeného. Byl-li by závěr soudu o nenaplnění podmínky očekávání budoucího řádného života odsouzeného založen primárně na okolnostech či důvodech, které hrály roli dříve při uložení samotného trestu odnětí svobody, došlo by také k porušení zákazu dvojího přičítání vyplývajícího z principu *ne bis in idem* podle čl. 40 odst. 5 Listiny [srov. např. nálezy sp. zn. III. ÚS 1735/10, sp. zn. II. ÚS 2503/16, sp. zn. I. ÚS 2201/16, ze dne 29. 1. 2021 sp. zn. II. ÚS 1945/20 (N 19/104 SbNU 183) aj.]. Trestní minulost odsouzeného obecně představuje také důležité hledisko při posuzování splnění podmínek podmíněného propuštění, nicméně hodnocení prognózy vedení řádného života v budoucnu zásadně nemůže být založeno jen na ní. Naopak je při něm nutné zohlednit i další, zejména aktuální poznatky k osobnosti odsouzeného, stavu jeho nápravy i prostředí, v němž by se ocitl po případném podmíněném propuštění na svobodu, a zabývat se též okolnostmi spáchané trestné činnosti při zaměření na míru překonání subjektivních příčin této trestné činnosti odsouzeným.

31. Ani trestní minulost odsouzeného nelze hodnotit mechanicky, tedy například sledovat jen počty minulých odsouzení či nevyužitých šancí podmíněného propuštění. Z tohoto hlediska není samo o sobě určující, kolikrát byl odsouzený trestán, kolikrát byl ve výkonu trestu odnětí svobody či kolikrát se neosvědčil po podmíněném propuštění. Žádná z těchto skutečností nemůže sama o sobě vyloučit možnost podmíněného propuštění, změnil-li odsouzený opravdu svůj život. Podobně jako tomu je u relevance kázeňských odměn a trestů pro posouzení polepšení odsouzeného, ani hodnocení očekávání vedení řádného života nelze založit na pouhých počtech odsouzení či výkonů nepodmíněného trestu odnětí svobody. Je nutné analyzovat vývoj trestné činnosti odsouzeného z hlediska její frekvence a závažnosti, a to

zejména v letech předcházejících spáchání trestného činu, za který odsouzený vykonává trest. Nelze také v dané souvislosti přehlížet, že míru rizika, jež je inherentně spjata s podmíněným propuštěním, lze zmírnit uložením doprovodných opatření předvídaných v § 89 odst. 1 a 2 trestního zákoníku, tj. dohledu či přiměřených omezení a přiměřených povinností. Tato doprovodná opatření, zejména probační dohled, mohou výrazně napomoci k dovršení nápravy odsouzeného a usnadnit mu přechod z výkonu trestu odnětí svobody na svobodu, což ostatně vyplývá i z § 49 odst. 2 trestního zákoníku (srov. nález sp. zn. IV. ÚS 575/21).

32. Lze dodat, že podmínka prokázání polepšení je s podmínkou týkající se předpokladu vedení řádného života odsouzeného v budoucnu úzce svázána, neboť předpoklad vedení řádného života v budoucnu logicky (ne však nutně) na polepšení navazuje. Zatímco polepšení sleduje aktivitu a změnu chování odsouzeného v blízké minulosti, popřípadě v přítomnosti, očekávání vedení řádného života je orientováno do budoucna. Alternativou k očekávání vedení řádného života od samotného odsouzeného je přijetí záruky za dovršení jeho nápravy. V obou případech se nicméně předpokládá, že pozitivní proces, který byl započat v průběhu výkonu trestu a který nasvědčuje proměně odsouzeného, bude pokračovat po propuštění. Není přitom vyžadováno stoprocentní přesvědčení o tom, že odsouzený nespáchá další trestný čin. Očekávání vedení řádného života, respektive dovršení nápravy odsouzeného v budoucnu je ze své podstaty předpokladem pravděpodobnostním, byť je třeba ho činit s potřebnou znalostí rozhodných skutečností a musí jít o odůvodněný předpoklad (srov. nález sp. zn. IV. ÚS 575/21).

c) Aplikace obecných východisek na nyní posuzovanou věc

33. V nyní posuzovaném případě Ústavní soud z vyžádaného trestního spisu okresního soudu zjistil, že stěžovatel byl usnesením Okresního soudu v Trutnově ze dne 14. 9. 2020 č. j. 3 PP 92/2020-48 podle § 88 odst. 1 písm. a) trestního zákoníku podmíněně propuštěn jednak z výkonu souhrnného trestu odnětí svobody v trvání tří roků z rozsudku Okresního soudu v Rychnově nad Kněžnou ze dne 15. 2. 2017 sp. zn. 10 T 63/2015, kterým byl zrušen výrok o trestu z rozsudku Okresního soudu v Rychnově nad Kněžnou ze dne 6. 10. 2014 sp. zn. 2 T 154/2013 ve znění rozsudku Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 5. 10. 2017 sp. zn. 10 To 311/2017, a jednak z výkonu souhrnného trestu odnětí svobody v trvání čtyř roků a deseti měsíců z rozsudku Okresního soudu v Rychnově nad Kněžnou ze dne 29. 5. 2020 sp. zn. 1 T 111/2019, kterým byly zrušeny výroky o trestu z rozsudku Okresního soudu v Chrudimi ze dne 18. 1. 2019 sp. zn. 7 T 178/2018 a z rozsudku Okresního soudu v Hradci Králové ze dne 7. 3. 2018 sp. zn. 5 T 133/2016. Byla stanovena zkušební doba v trvání sedmi let, dohled a stěžovateli byla uložena povinnost, aby během zkušební doby podle svých sil uhradil způsobenou škodu (viz č. l. 1051 spisu vedeného u okresního soudu pod sp. zn. 1 T 113/2020).

34. Je zřejmé, že byl-li stěžovatel podmíněně propuštěn z výkonu trestu odnětí svobody podle § 88 odst. 1 písm. a) trestního zákoníku, musel odpykat nejméně jednu polovinu z uložených souhrnných trestů odnětí svobody ve výměře tří let (z rozsudku Okresního soudu v Rychnově nad Kněžnou ze dne 15. 2. 2017 sp. zn. 10 T 63/2015) a čtyř let a deseti měsíců (z rozsudku Okresního soudu v Rychnově nad Kněžnou ze dne 29. 5. 2020 sp. zn. 1 T 111/2019). Z trestu uloženého rozsudkem Okresního soudu v Rychnově nad Kněžnou ze dne 15. 2. 2017 sp. zn. 10 T 63/2015 ve výměře tří let musel tedy vykonat nejméně jeden a půl roku a z trestu uloženého rozsudkem Okresního soudu v Rychnově nad Kněžnou ze dne 29. 5. 2020 sp. zn. 1 T 111/2019 ve výměře čtyř let a deseti měsíců musel vykonat nejméně dva roky a pět měsíců.

35. Následně byl rozsudkem okresního soudu ze dne 12. 10. 2020 č. j. 1 T 113/2020-1127 podle § 45 odst. 1 trestního zákoníku zrušen v rozsudku Okresního soudu v Rychnově nad Kněžnou ze dne 29. 5. 2020 sp. zn. 1 T 111/2019 ve vztahu ke stěžovateli celý výrok o trestu (mimo jiné) a podle § 209 odst. 4 trestního zákoníku za použití § 45 odst. 1 trestního zákoníku

a § 43 odst. 2 trestního zákoníku byl stěžovatel odsouzen ke společnému souhrnnému nepodmíněnému trestu odnětí svobody v trvání pěti let a šesti měsíců, a to rovněž za současného zrušení výroků o trestu z rozsudku Okresního soudu v Hradci Králové ze dne 7. 3. 2018 sp. zn. 5 T 133/2016, který nabyl právní moci dne 12. 9. 2018, a z rozsudku Okresního soudu v Chrudimi ze dne 18. 1. 2019 sp. zn. 7 T 178/2018 ve spojení s rozsudkem krajského soudu ze dne 24. 4. 2019 č. j. 14 To 62/2019-476 (viz č. l. 1127 a násl. spisu vedeného u okresního soudu pod sp. zn. 1 T 113/2020). Uložený trest odnětí svobody v trvání pěti let a šesti měsíců stěžovatel v současné době vykonává.

36. S přihlédnutím k obsahu shora zmíněného § 77 zákona o výkonu trestu, podle kterého se postupně uložené a dosud zcela nevykonané tresty považují z hlediska výkonu trestu za trest jediný, Ústavní soud přisvědčuje stěžovatelově námitce v tom, že vykonal-li nejméně polovinu z uloženého trestu odnětí svobody ve výměře čtyř let a deseti měsíců z rozsudku Okresního soudu v Rychnově nad Kněžnou ze dne 29. 5. 2020 sp. zn. 1 T 111/2019 (tj. nejméně dva roky a pět měsíců), bylo třeba danou poměrnou část vykonaného trestu započíst do trestu, který byl stěžovateli uložen rozsudkem okresního soudu ze dne 12. 10. 2020 č. j. 1 T 113/2020-1127 ve výměře pěti let a šesti měsíců, pro účely opětovného podmíněného propuštění, což ve věci rozhodující obecné soudy nečinily a touto skutečností se vůbec nezabývaly. Žádným způsobem nezjišťovaly, jakou část z trestu odnětí svobody ve výměře čtyř let a deseti měsíců z rozsudku Okresního soudu v Rychnově nad Kněžnou ze dne 29. 5. 2020 sp. zn. 1 T 111/2019 stěžovatel vykonal, ani neodůvodnily, proč již vykonanou část z daného trestu nezapočetly pro účely opětovného podmíněného propuštění do trestu uloženého stěžovateli rozsudkem okresního soudu ze dne 12. 10. 2020 č. j. 1 T 113/2020-1127 ve výměře pěti let a šesti měsíců.

37. Ze zprávy o nastoupení trestu (viz č. l. 1205 spisu vedeného u okresního soudu pod sp. zn. 1 T 113/2020) vyplývá, že stěžovatel nastoupil k výkonu trestu odnětí svobody ve výměře pěti let a šesti měsíců (z rozsudku okresního soudu ze dne 12. 10. 2020 č. j. 1 T 113/2020-1127) dne 19. 4. 2021. K vykonání poloviny trestu ve smyslu § 88 odst. 1 písm. a) trestního zákoníku musí tedy vykonal dva roky a osm měsíců. Při započtení již vykonaného trestu nejméně ve výměře dvou let a pěti měsíců z rozsudku Okresního soudu v Rychnově nad Kněžnou ze dne 29. 5. 2020 sp. zn. 1 T 111/2019 by mu tak zbývalo k vykonání poloviny uloženého trestu vykonal trest odnětí svobody ve výměře tří měsíců, přičemž ke dni podání žádosti o podmíněné propuštění (tj. dne 2. 11. 2021) vykonal téměř sedm měsíců.

38. Okresní soud a krajský soud proto pochybily, když uzavřely, že zákonná podmínka podmíněného propuštění z výkonu trestu odnětí svobody stanovená v § 88 odst. 1 písm. a) trestního řádu, tj. výkon poloviny uloženého trestu odnětí svobody, uplyne až dne 17. 1. 2024. Situaci stěžovatele nelze činit závislou na tom, kterou část z trestu, jenž se považuje za jediný ve smyslu § 77 zákona o výkonu trestu, vykonal jako první a která byla zrušena. Naopak vykonání poloviny trestu se musí poměrně promítnout do zápočtu všech uložených a vykonávaných trestů (jako trest jediný), ohledně kterých byl stěžovatel podmíněně propuštěn na svobodu. V opačném případě by šlo o věc náhody, kdo nařídí který trest dřív, což nemůže být věcí legitimního očekávání. Jinými slovy, z hlediska výkonu trestu nelze současně aplikovat fikci jedinství postupně uložených trestů odnětí svobody a současně k nim přistupovat jako k několika samostatným trestům.

39. Okresnímu soudu je třeba přisvědčit toliko v tom, že u stěžovatele nebyla splněna podmínka § 88 odst. 1 písm. b) trestního zákoníku, tj. že dosud nebyl ve výkonu trestu. Tato podmínka nastala ve vztahu k druhému trestu, který vykonával na základě rozsudku Okresního soudu v Rychnově nad Kněžnou ze dne 15. 2. 2017 sp. zn. 10 T 63/2015, z jehož výkonu sice byl podmíněně propuštěn, ale aktuálně vykonávaný trest jako trest souhrnný k tomuto dříve uloženému a vykonávanému trestu uložen nebyl. Z uvedeného důvodu nelze ve věci aplikovat § 88 odst. 1 písm. b) trestního zákoníku (neboť ve výkonu trestu odnětí svobody byl), ale jen § 88 odst. 1 písm. a) trestního zákoníku.

40. Ač stěžovatel v ústavní stížnosti vznáší toliko námitky vztahující se k první zákonné podmínce podmíněného propuštění, Ústavní soud je podle své ustálené judikatury vázán petitum, nikoli obsahem ústavní stížnosti, a v dané souvislosti se zaměřil rovněž na posouzení toho, zda se obecné soudy ústavně konformním způsobem vypořádaly také s naplněním či nenaplněním druhé a třetí zákonné podmínky podmíněného propuštění. Shledal, že ani v tomto ohledu napadená rozhodnutí obecných soudů obstát nemohou.

41. Podle závěru okresního soudu a krajského soudu stěžovatel nesplnil ani druhou zákonnou podmínku podmíněného propuštění – polepšení, protože byl do současné doby pouze jednou kázeňsky odměněn a je stále pro výkon trestu zařazen ve II. diferenciací skupině. Obecné soudy proto uzavřely, že účelu výkonu trestu je u něho teprve postupně dosahováno.

42. Ani s tímto závěrem ve věci rozhodujících soudů se Ústavní soud nemohl ztotožnit. Okresní soud ani krajský soud totiž nepřihledly k chování stěžovatele v předchozí části (ne)započítaného souhrnného trestu ve výměře dvou let a pěti měsíců z rozsudku Okresního soudu v Rychnově nad Kněžnou ze dne 29. 5. 2020 sp. zn. 1 T 111/2019, kde byl z výkonu trestu odnětí svobody podmíněně propuštěn na svobodu. Přičemž je zřejmé, že byl-li podmíněně propuštěn, musel být u něj ve vztahu k této započítané části (pro účely podmíněného propuštění) vykonaného trestu prokázán nadstandardní způsob výkonu trestu, resp. jeho polepšení, což je nutno zohlednit také u nyní posuzované žádosti stěžovatele o podmíněné propuštění z výkonu souhrnného trestu odnětí svobody, a to tím spíše, když se prokazatelně polepšil v převážné části poloviny trestu, která se zvažuje z hlediska nynějšího podmíněného propuštění, a navíc mu ještě v další fázi výkonu trestu po nástupu uloženého shora uvedeného souhrnného trestu odnětí svobody, který nyní vykonává, byla uložena další, byť zatím jen jedna, kázeňská odměna.

43. Konečně Ústavní soud nemohl přisvědčit obecným soudům ani ohledně posouzení třetí zákonné podmínky podmíněného propuštění, tj. podmínky očekávání vedení řádného života v budoucnu.

44. Obecné soudy se při posuzování stěžovatelovy prognózy budoucího vedení řádného života zaměřily toliko na jeho trestní minulost. Okresní soud svůj závěr o nesplnění této podmínky odůvodnil tím, že stěžovatel byl v minulosti opakovaně odsouzen, a má tak značné sklony k páčání zejména majetkové trestné činnosti, za kterou je odsuzován již od roku 2014. Tyto sklony neumožnily podle okresního soudu jiný závěr než ten, že na splnění předpokladu vedení řádného života stěžovatelem do budoucna nelze ani s vyšší mírou pravděpodobnosti usuzovat. Krajský soud se s názorem okresního soudu plně ztotožnil.

45. Takové odůvodnění Ústavní soud nepovažuje za náležité a založené na dostatečných skutkových podkladech. Ač okresní soud v odůvodnění napadeného rozhodnutí konstatoval, že žádost stěžovatele o podmíněné propuštění z výkonu trestu odnětí svobody byla doplněna o osvědčení zajištěného bydlení i zaměstnání pro případ podmíněného propuštění a že z výpovědi stěžovatele u veřejného zasedání vyplynulo, že v době od předchozího podmíněného propuštění do opětovného nástupu do výkonu trestu odnětí svobody se choval řádně, o čemž předložil zprávu Probační a mediační služby v Rychnově nad Kněžnou ze dne 3. 6. 2021, těmito skutečnostmi se okresní soud ani krajský soud vůbec nezabývaly a žádným způsobem neodůvodnily, na základě jakých skutečností dospěly k závěru, že stěžovatel zatím skutečně nepřehodnotil svůj dosavadní život a že proces resocializace nebyl ukončen. Nijak nehodnotily příslib zaměstnání a bydliště stěžovatele, nezajímaly se blíže ani o jeho aktuální rodinné zázemí a při svém rozhodování vzaly v úvahu toliko předchozí trestní minulost stěžovatele.

46. Navíc při posuzování stěžovatelovy prognózy budoucího vedení řádného života nelze pomíjet ani to, že stěžovatel byl již podmíněně propuštěn z výkonu trestu odnětí svobody ve výměře čtyř let a deseti měsíců uloženého rozsudkem Okresního soudu v Rychnově nad Kněžnou ze dne 29. 5. 2020 sp. zn. 1 T 111/2019, přičemž v řízení nebyl prokázán žádný důvod pro rozhodnutí, že se trest vykoná (§ 91 odst. 1 věta za středníkem trestního zákoníku). Je vždy

třeba respektovat pravidlo, že odsouzený se nesmí v důsledku uložení souhrnného trestu dostat do horšího postavení, než by byl, nebyl-li by ukládán souhrnný trest, ale v jednom řízení úhrnný trest. Souhrnný trest nahrazuje úhrnný trest v důsledku více řízení, výsledek však musí být stejný jako u úhrnného trestu, a to nejen z hlediska druhu a výše uloženého trestu, ale i z hlediska případného podmíněného propuštění. Obdobně je tomu i u společného trestu za pokračování v trestném činu.

47. Ústavní soud nepopírá, že předchozí trestní minulost je ve smyslu shora uvedené ustálené judikatury Ústavního soudu relevantním faktorem pro posouzení prognózy budoucího života odsouzeného, nemůže však být faktorem jediným, a nelze ji hodnotit jen izolovaně bez přihlídnutí k aktuálním poznatkům k osobnosti odsouzeného, stavu jeho nápravy a také prostředí, v němž by se ocitl po případném podmíněném propuštění na svobodu. Tyto důležité okolnosti okresní soud ani krajský soud vůbec neposuzovaly. Jejich hodnocení trestní minulosti stěžovatele tak vyznívá formalisticky.

48. Ústavní soud nevyklučuje, že ve specifických případech je skutečně efektivní na odsouzeného působit delším výkonem trestu. Tento argument by ovšem neměl být použit bez bližšího vysvětlení, jak konkrétně by měl delší výkon trestu vést k nápravě odsouzeného. Domnívaly-li se obecné soudy v posuzované věci, že nápravě stěžovatele může prospět další působení nepodmíněného trestu odnětí svobody oproti již vykonané části, pak měly doplnit, jak se tak může stát, tedy například měly uvést, co by měl stěžovatel ještě učinit a jaké konkrétní aktivity by měl ve výkonu trestu ještě absolvovat, které by měly prohloubit jeho polepšení a zvýšení šancí na vedení řádného života tak, aby závěry obou soudů byly odůvodněným předpokladem ve smyslu shora uvedených obecných závěrů. Příslušné soudy však žádným způsobem neodůvodnily, na základě jakých skutečností dospěly k závěru, že stěžovatel zatím skutečně nepřehodnotil svůj dosavadní život a že proces resocializace nebyl ještě ukončen.

49. V dané souvislosti nelze přehlížet, že zamítnutí žádosti o podmíněné propuštění z výkonu trestu odnětí svobody za situace, kdy stěžovatel vyvinul značné úsilí, aby byl účel trestu naplněn, může mít negativní důsledky na jeho resocializační proces. Pocit zmaru jej může v jeho úsilí tzv. zlomit a může se stát více náchylným vůči negativním vlivům vězeňského prostředí. Obecné soudy náležitě nevzaly v úvahu ani to, že podmíněné propuštění odsouzeného lze spojit s vyslovením dohledu a s uložením vhodných a individualizovaných přiměřených omezení a povinností (srov. § 89 odst. 2 trestního zákoníku), pomocí nichž lze snížit riziko recidivy. Z odůvodnění jejich rozhodnutí není zřejmé, co by reálně stěžovatel mohl učinit pro to, aby svá rozhodnutí změnila a rozhodly o jeho podmíněném propuštění. Nevěnovaly se náležitě aktuální situaci stěžovatele, jeho snaze o nápravu a změnu životního náhledu (srov. sp. zn. IV. ÚS 575/21).

50. Součástí práva na soudní ochranu a ústavních záruk spravedlivého procesu vyplývajících zejména z čl. 36 odst. 1 Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod je požadavek náležitého odůvodnění soudních rozhodnutí [srov. např. nález sp. zn. III. ÚS 84/94 ze dne 20. 6. 1995 (N 34/3 SbNU 257), nález sp. zn. Pl. ÚS 1/03 ze dne 11. 2. 2004 (N 15/32 SbNU 131; 153/2004 Sb.)]. Smyslem odůvodnění je především seznámení účastníků řízení s úvahami, na nichž rozhodující orgán založil své rozhodnutí, a též dodržení principu vyloučení libovůle. Požadavkem na řádné odůvodnění je nutno rozumět přiměřenou míru odůvodnění. Jako celek odůvodnění rozhodnutí musí účastníkům řízení umožňovat seznatelnost těch úvah soudu, jež byly relevantní pro výsledek řízení, a tím jeho přezkoumatelnost z hlediska zákonnosti i věcné správnosti.

51. Na základě shora popsanych skutečností je třeba uzavřít, že obecné soudy uvedeným postupem porušily stěžovatelovo právo na řádně vedené soudní řízení podle čl. 36 odst. 1 Listiny, neboť napadená usnesení nebyla v uvedeném rozsahu řádně, přesvědčivě a logicky odůvodněna. Učinily-li přitom závěr o nenaplnění podmínky očekávání řádného života toliko

na základě trestní minulosti stěžovatele, tj. jednání, za které již byl potrestán, porušily tím rovněž zákaz dvojího přičítání stanovený v čl. 40 odst. 5 Listiny.

52. Ústavní soud opětovně připomíná, že podstata odůvodnění soudního rozhodnutí v případě zamítnutí žádosti o podmíněné propuštění je v tom, že odsouzenému má být jasně a srozumitelně vysvětleno (aniž by toto vysvětlení muselo být rozsáhlé), jakým konkrétním způsobem má jednat, aby prokázal polepšení a aby bylo od něj možno očekávat, že povede řádný život, tak, aby měl vyšší šance při dalším projednání své žádosti o podmíněné propuštění. Každé zamítavé usnesení by tedy mělo obsahovat krátký návod pro odsouzeného, jaké konkrétní změny se od něj očekávají. V napadených usneseních ovšem stěžovatel žádný takový návod nedostal. Nelze však pominout, že byť příslušné soudy jistě mohou svou argumentací částečně zakládat i na skutečnostech, které odsouzený nemůže změnit (například na jeho předchozí trestní minulosti), tyto skutečnosti nemohou navždy zamezit možnosti podmíněného propuštění, neboť nikdy nelze vyloučit potenciální možnost, že se odsouzený změní, napraví, polepší a do budoucna od něj bude možno očekávat vedení řádného života.

53. Okresní soud tak bude ve svém novém rozhodnutí povinen materiálně posoudit, zda stěžovatel splňuje jednotlivé podmínky podmíněného propuštění, přičemž se zaměří rovněž na zvážení konkrétních okolností pro rozhodnutí, zda u stěžovatele při spojeném hodnocení předchozího výkonu trestu odnětí svobody, ze kterého byl podmíněně propuštěn, a nynějšího výkonu trestu odnětí svobody vykonávaného na základě uloženého souhrnného trestu k uvedenému předchozímu odsouzení, došlo ke skutečnému polepšení, tedy zda stěžovatel prošel vnitřní proměnou a získal nový náhled na svůj život, na základě čehož by bylo možné též předpokládat, že přestane i přes svou trestní minulost páchat trestnou činnost. Dojde-li přes všechny shora uvedené skutkové i právní závěry Ústavního soudu okresní soud k závěru, že některá ze zákonných podmínek, kterou může stěžovatel ovlivnit, nebyla naplněna, náležitě to ve svém usnesení odůvodní a také uvede, co a jak má napravit před podáním další žádosti o podmíněné propuštění, aby bylo pro stěžovatele zřejmé, jak se má dále ve výkonu trestu odnětí svobody chovat (podrobněji ke způsobu a rozsahu odůvodnění srov. nález sp. zn. II. ÚS 482/18, na který Ústavní soud pro stručnost v této věci v podrobnostech odkazuje). Uvedenými závěry Ústavního soudu je vázán i krajský soud, neboť podle čl. 89 odst. 2 Ústavy jsou vykonatelná rozhodnutí, a to včetně jejich nosných důvodů, závazná pro všechny orgány i osoby.

VI. Závěr

54. Protože z uvedených důvodů napadenými rozhodnutími obecných soudů došlo k porušení základních práv stěžovatele podle čl. 8 odst. 2, čl. 36 odst. 1 a čl. 40 odst. 5 Listiny, Ústavní soud vyhověl ústavní stížnosti podle § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu a podle § 82 odst. 3 písm. a) tohoto zákona napadená rozhodnutí zrušil.

55. Ústavní soud o ústavní stížnosti rozhodl mimo ústní jednání bez přítomnosti účastníků, neboť dospěl k závěru, že od něho nelze očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

Č. 94**Právo obviněného být osobně slyšen při rozhodování o vazbě
(sp. zn. II. ÚS 1415/22 ze dne 27. července 2022)**

Právo obviněného osobně se zúčastnit řízení před soudem v rámci rozhodování o vazbě či jejím dalším trvání a z toho vyplývající právo být slyšen v kontradiktorním řízení je třeba považovat za zcela základní prvek práva na spravedlivý proces týkající se zbavení osobní svobody.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Davida Uhlíře a soudců Jaromíra Jirsy a Tomáše Lichovníka (soudce zpravodaj) ve věci ústavní stížnosti stěžovatele P. R., t. č. ve výkonu trestu odnětí svobody ve Věznici Horní Slavkov, zastoupeného Mgr. Danielem Askarim, advokátem, sídlem Slavětínská 1146/39, Praha 9, proti rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 25. 5. 2022 sp. zn. 4 Tz 63/2022, takto:

I. Rozsudkem Nejvyššího soudu ze dne 25. 5. 2022 sp. zn. 4 Tz 63/2022, a to výrokem, kterým byl stěžovatel vzat do vazby, byla porušena práva stěžovatele podle čl. 8 odst. 2, čl. 36 odst. 1 a čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod.

II. Ve výroku o vzetí stěžovatele do vazby se rozsudek Nejvyššího soudu ruší.

III. Nejvyšší soud je povinen zaplatit stěžovateli na náhradě nákladů řízení částku 8 228 Kč, a to do jednoho měsíce od právní moci tohoto nálezu na účet advokáta Mgr. Daniela Askariho.

Odůvodnění**I.**

1. Ústavnímu soudu byl dne 30. 5. 2022 doručen návrh na zahájení řízení o ústavní stížnosti ve smyslu § 72 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“), prostřednictvím něhož se stěžovatel domáhal zrušení výroku rozsudku Nejvyššího soudu, kterým byl vzat do vazby, a to pro rozpor s čl. 8 a 38 Listiny základních práv a svobod.

2. Předtím, než se Ústavní soud začal věcí zabývat, přezkoumal podání po stránce formální a konstatoval, že podaná ústavní stížnost obsahuje veškeré náležitosti, jak je stanoví zákon o Ústavním soudu.

II.

3. Stěžovatel byl rozsudkem Krajského soudu v Plzni ze dne 14. 10. 2020 sp. zn. 50 To 316/2020 odsouzen pro pokračující trestné činy krádeže podle § 205 odst. 1 písm. a), b), odst. 2 a odst. 4 písm. b) tr. zákoníku k nepodmíněnému trestu odnětí svobody v trvání tří let. O stížnosti pro porušení zákona rozhodl Nejvyšší soud dne 25. 5. 2022 rozsudkem sp. zn. 4 Tz 63/2022 tak, že napadený rozsudek krajského soudu zrušil a věc mu vrátil

k projednání. Vzhledem k tomu, že stěžovatel se v době rozhodnutí Nejvyššího soudu nacházel ve výkonu trestu, vzal tento soud stěžovatele do vazby z důvodu podle § 67 písm. c) tr. řádu.

4. Stěžovatel v ústavní stížnosti namítl, že o vazbě bylo rozhodnuto bez jeho slyšení a v neveřejném zasedání. Z ustálené judikatury Evropského soudu pro lidská práva (dále též ESLP) přitom vyplývá, že soud, který rozhoduje o vazbě, musí rozhodovat na ústním jednání, které sice nemusí být veřejné, ale musí být přístupné stranám řízení (rozsudky ESLP ze dne 25. 3. 1999 č. 31195/96 *Nikolova proti Bulharsku*, bod 58, a ze dne 15. 11. 2005 č. 67175/01 *Reinprecht proti Rakousku*). Během jednání musí být obviněný vyslechnut, a to zpravidla osobně, nebo v odůvodněných případech skrze svého zástupce. Pokud soud upustí od přímého výslechu obviněného, musí pro takový postup existovat přesvědčivé odůvodnění, jako tomu bylo např. ve věci *Bah proti Nizozemsku*. Stěžovatel poukázal na judikaturu Ústavního soudu, podle níž je Nejvyšší soud povinen rozhodnout o vzetí do vazby ve veřejném zasedání a po osobním slyšení [srov. nálezy Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 1681/08 ze dne 24. 11. 2009 (N 240/55 SbNU 325), sp. zn. I. ÚS 980/14 ze dne 18. 6. 2014 (N 125/73 SbNU 887), sp. zn. II. ÚS 3401/18 ze dne 17. 4. 2019 (N 67/93 SbNU 327) a sp. zn. I. ÚS 2451/19 ze dne 26. 11. 2019 (N 198/97 SbNU 124)].

5. V projednávaném případě dal Nejvyšší soud před rozhodnutím o stížnosti pro porušení zákona stěžovateli možnost se k důvodům vazby písemně vyjádřit, což stěžovatel také učinil prostřednictvím svého obhájce. Navrhoval, aby nebyl vzat do vazby a aby byl propuštěn na svobodu. Navrhoval, „aby Nejvyšší soud, nebude-li písemné podklady považovat za dostatečné pro rozhodnutí o vazbě, nařídil veřejné zasedání, kde vyslechne obviněného a jeho neteř G. L.“. Z toho je zřejmé, že žádal o své osobní slyšení, nebude-li jej Nejvyšší soud chtít propustit na svobodu. I přesto však bez osobního slyšení nebyl propuštěn a byl toliko „převeden“ do vazby.

6. Stěžovatel byl v původním řízení odsouzen k trestu odnětí svobody v trvání tří let nepodmíněně, a to v situaci, kdy byl podle § 205 odst. 4 tr. zákoníku ohrožen sazbou od dvou do osmi let. Na základě napadeného rozsudku Nejvyššího soudu je zřejmé, že může být stěžovatel v navazujícím řízení odsouzen nanejvýš podle § 205 odst. 2 tr. zákoníku, a bude tedy ohrožen sazbou v rozpětí tří měsíců až tří let. Ke dni vydání rozsudku Nejvyššího soudu měl stěžovatel vykonány dva roky trestu odnětí svobody. Z toho stěžovatel dovozuje, že v dalším řízení mu nebude uložen vyšší trest, než který již vykonal. Napadený rozsudek se opírá toliko o skutečnost, že stěžovatel je opakovaným speciálním recidivistou, přičemž Nejvyšší soud pominul skutečnost, že stěžovatel se poslední dva roky nacházel ve výkonu trestu odnětí svobody, který na něj přinejmenším mohl výchovně působit. Z toho důvodu pak také stěžovatel trval na svém osobním slyšení. Nejvyšší soud tento výslech neprovedl a spokojil se pouze s obecným negativním hodnocením stěžovatele vycházejícím ze stavu více než dva roky předtím, než bylo o vazbě rozhodováno. Stěžovatel ve svém písemném vyjádření poukázal na svoji připravenost vést řádný život, pokračovat v zahájené protidrogové léčbě a podílet se na výchově svých tří nezletilých neteří, toho času svěřených do pěstounské péče zletilé neteře.

III.

7. Nejvyšší soud ve svém vyjádření namítl, že není povinen při rozhodování o vazbě bezmezně vycházet z pouhého prohlášení obviněného, že se již napravil a na svobodě již trestnou činnost páchat nebude, když předchozích téměř dvacet let vypovídá o opaku. K otázce osobního slyšení Nejvyšší soud konstatoval, že stěžovatel byl informován o tom, že bude rozhodováno o vazbě, a měl možnost se písemně vyjádřit. K osobnímu slyšení obviněného Nejvyšší soud nepřistoupil, neboť vycházel z rozhodovací praxe Evropského soudu pro lidská práva, podle které zbavení osobní svobody po prvoinstančním, byť nepravomocném, odsuzujícím rozsudku již není považováno za vazbu, na kterou by měl být aplikován čl. 5 odst. 1 písm. c) Úmluvy, ale jde o zákonné uvěznění po odsouzení příslušným soudem podle čl. 5 odst. 1 písm. a) Úmluvy (srov. rozsudek ESLP ve věci *Wemhoff proti Německu* č. 2122/64).

Z toho vyplývá, že Úmluva považuje zbavení svobody po prvoinstančním (případně druhoinstančním) odsuzujícím rozsudku za zásadně odlišné od vazby před nepravomocným odsouzením. Zrušením odsuzujícího rozsudku Krajského soudu v Plzni ze dne 14. 10. 2020 sp. zn. 50 To 316/2020 obživil odsuzující rozsudek Okresního soudu v Sokolově ze dne 26. 8. 2020 sp. zn. 3 T 79/2020, což znamená, že stěžovatel se nacházel v postavení osoby nepravomocně odsouzené k nepodmíněnému trestu odnětí svobody. Zároveň lze předpokládat, že k nepodmíněnému trestu odnětí svobody bude stěžovatel odsouzen i v novém řízení před Krajským soudem v Plzni, byť v nižší míře. Podle Nejvyššího soudu z ničeho nevyplývá, že trest uložený obviněnému nebude vyšší než ten, který již do této doby vykonal a jenž mu bude do nově uloženého trestu započten.

8. Stěžovatel svého práva repliky k vyjádření Nejvyššího soudu nevyužil.

IV.

9. Ústavní soud není součástí soustavy obecných soudů (čl. 91 odst. 1 Ústavy), nýbrž je soudním orgánem ochrany ústavnosti (čl. 83 Ústavy); není povolán k instančnímu přezkumu jejich rozhodnutí. Jeho pravomoc je založena výlučně k přezkumu toho, zda v řízení nebo rozhodnutími v nich vydanými nebyly dotčeny předpisy ústavního pořádku chráněná práva nebo svobody účastníka tohoto řízení a zda řízení bylo vedeno v souladu s ústavními principy (zda je lze jako celek pokládat za spravedlivé). Ústavněprávním požadavkem též je, aby soudy vydaná rozhodnutí (resp. jejich postupy) byla řádně, srozumitelně a logicky odůvodněna.

10. Ústavní soud přezkoumal napadené rozhodnutí z hlediska stěžovatelem v ústavní stížnosti uplatněných námitek a dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

11. Právo obviněného osobně se zúčastnit řízení před soudem v rámci rozhodování o vazbě či jejím dalším trvání a z toho vyplývající právo být slyšen (vyjádřit se) v kontradiktorním řízení je třeba považovat za zcela základní prvek práva na spravedlivý proces týkající se omezení osobní svobody. Právě vytvoření prostoru pro účinné vznesení námitek (v kontradiktorním schématu řízení) nejlépe zajistí ochranu základních práv, jež je z hlediska fair procesu prvotním účelem soudního řízení.

12. Nejvyšší soud namítal, že při rozhodování o vazbě postupoval v souladu s judikaturou ESLP, přičemž odkázal na rozsudek ESLP ve věci *Wemhoff proti Německu* č. 2122/64 ze dne 27. 6. 1968, § 9. Daleko přílehavější je však odkázat na podstatně novější judikaturu, a to například na rozsudky ve věci *Husák proti České republice* č. 19970/04 ze dne 4. 12. 2008 či *Vecsek proti České republice* č. 3252/09 ze dne 21. 2. 2013. V § 78 druhého z citovaných rozsudků ESLP uvedl, že právo zadrženého být slyšen vyplývá „přímo z článku 5 odst. 4 Úmluvy, neboť je jednou z procesních záruk, které se použijí v případech zbavení svobody (*Sanchez-Reisse proti Švýcarsku*, rozsudek ze dne 21. října 1986, § 51, série A č. 107; *Graužinis proti Litvě* č. 37975/97, rozsudek ze dne 10. října 2000, § 34). Existenci tohoto práva či jeho realizaci proto nelze podmiňovat výslovnou žádostí stěžovatele“.

13. Zcela shodně se k otázce osobního slyšení obviněného při rozhodování o jeho osobní svobodě staví dlouhodobě i Ústavní soud. Za všechna relevantní rozhodnutí lze uvést nálezy Ústavního soudu sp. zn. II. 1681/08, I. ÚS 3326/13 ze dne 15. 1. 2014 (N 5/72 SbNU 69), I. ÚS 3909/16 ze dne 18. 1. 2017 (N 15/84 SbNU 173) a IV. ÚS 1466/19 ze dne 12. 2. 2020 (N 26/98 SbNU 317). Z druhého z vyjmenovaných rozhodnutí lze citovat: „Právo obviněného osobně se zúčastnit řízení před soudem v rámci rozhodování o vazbě či jejím dalším trvání a z toho vyplývající právo být slyšen v kontradiktorním řízení je třeba považovat za zcela základní prvek práva na spravedlivý proces týkající se zbavení osobní svobody.“ K nutnosti osobního slyšení obžalovaného při rozhodování podle § 275 odst. 3 trestního řádu dospěla ostatně i komentářová literatura (viz ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní řád. Komentář*. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 3368, a DRAŠTÍK, A., FENYK J. a kol. *Trestní řád. Komentář*. II. díl. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2017, s. 563), a to s velmi přesvědčivým odůvodněním.

14. S ohledem na shora citovanou judikaturu ESLP a Ústavního soudu bylo povinností Nejvyššího soudu umožnit stěžovateli, aby byl osobně slyšen při rozhodování o jeho vazbě. Nejvyššímu soudu lze dát za pravdu, že platná právní úprava vylučuje použití vazebního zasedání. Nabízí se však další možnosti, a to zejména veřejné zasedání či slyšení obviněného prostřednictvím videokonference. Jak vyplývá z výše uvedeného, o takovou možnost nemusí obviněný žádat. Nejvyšší soud však stěžovatele ani přes jeho výslovnou žádost osobně neslyšel a jen na základě minimálně dva roky starých informací z trestního spisu rozhodl o jeho vzetí do vazby. To je zásadní důvod pro zrušení napadeného výroku. Ústavní soud však považuje za vhodné upozornit i na skutečnost, že Nejvyšší soud se jen zcela formálně vypořádal s tím, zda je důvod vazby opravdu dán. Nezrušil sice odsuzující rozsudek okresního soudu, jak navrhoval ministr spravedlnosti, ale nevzal v úvahu, že tento rozsudek trpí stejnou vadou jako zrušený rozsudek krajského soudu. S ohledem na obecné zásady ukládání trestu není příliš pravděpodobné, že bude stěžovateli za stejný skutek uložen trest ve stejné výměře při ohrožení sazbou tři měsíce až tři léta oproti původní sazbě tři až osm let. Ostatně sám Nejvyšší soud ve svém usnesení ze dne 9. 5. 2022 č. j. 4 Tz 63/2022-35 uvedl, že „nepředpokládá, že trest nově hrozící obviněnému by mohl převýšit jím dosud vykonaný trest odnětí svobody“. Jak již bylo uvedeno výše, stížnost stěžovatele shledal Ústavní soud důvodnou.

15. Návrhu na odklad vykonatelnosti Ústavní soud nevyhověl, neboť rozhodl ve věci přednostně a bez zbytečného odkladu.

16. Vzhledem k majetkovým poměrům stěžovatele a výraznému zásahu Nejvyššího soudu do základních práv stěžovatele uložil Ústavní soud Nejvyššímu soudu povinnost nahradit stěžovateli náklady řízení představující náklady jeho právního zastoupení (§ 62 odst. 4 zákona o Ústavním soudu).

17. Z výše uvedených důvodů Ústavní soud uzavírá, že napadeným výrokem rozsudku Nejvyššího soudu, jímž byl stěžovatel vzat do vazby, došlo k porušení základního práva stěžovatele na spravedlivý proces a práva na projednání věci v jeho přítomnosti zajištěných čl. 36 odst. 1 a čl. 38 odst. 2 Listiny. V důsledku tak bylo porušeno právo stěžovatele na osobní svobodu chráněné čl. 8 odst. 2 Listiny, podle kterého nikdo nesmí být zbaven osobní svobody jinak než způsobem, který stanoví zákon. Proto Ústavní soud podle ustanovení § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu ústavní stížnosti stěžovatele vyhověl a podle ustanovení § 82 odst. 3 písm. a) stejného zákona napadený výrok rozsudku Nejvyššího soudu zrušil.

Č. 95

Nejlepší zájem dítěte při rozhodování o styku nezletilého s prarodiči (sp. zn. II. ÚS 395/22 ze dne 28. července 2022)

Při rozhodování o úpravě styku nezletilého dítěte s prarodiči je třeba podmínky ustanovení § 927 občanského zákoníku vykládat široce, s ohledem na konkrétní okolnosti případu tak, aby byl hájen nejlepší zájem dítěte a respektováno právo na ochranu před neoprávněným zasahováním do rodinného života, zaručené článkem 10 odst. 2 Listiny základních práv a svobod. Při posuzování splnění podmínky existence citového vztahu, který není jen přechodný, je nutno přihlédnout k věku dítěte a s tím související reálné možnosti dítěte takový citový vztah k prarodičům mít. Při pouhém jazykovém výkladu dotčeného ustanovení v případě rozhodování o styku dítěte velmi nízkého věku totiž hrozí, že bude účel ustanovení zcela vyprázdněn, jelikož podmínka citového vztahu nebude moci být v žádném případě dostatečně splněna.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu a soudce zpravodaje Davida Uhlíře a soudců Tomáše Lichovníka a Jaromíra Jirsy o ústavní stížnosti stěžovatelů O. F. a K. F., právně zastoupených JUDr. Sylvou Totkovou Kolderovou, advokátkou, se sídlem Pavlova 8, Havířov, proti rozsudku Krajského soudu v Ostravě ze dne 16. listopadu 2021 č. j. 14 Co 298/2021-206, za účasti Krajského soudu v Ostravě jako účastníka řízení a 1. nezletilé E. S., právně zastoupené opatrovníkem – městem H., a 2. L. S., právně zastoupeného Mgr. Petrem Pulcerem, advokátem, se sídlem 28. října 3117/61, Ostrava, jako vedlejších účastníků řízení, takto:

I. Rozsudkem Krajského soudu v Ostravě ze dne 16. listopadu 2021 č. j. 14 Co 298/2021-206 bylo porušeno ústavně zaručené právo stěžovatelů na soudní ochranu a právo na ochranu před neoprávněným zasahováním do rodinného života zaručené čl. 36 odst. 1 a čl. 10 odst. 2 Listiny základních práv a svobod.

II. Rozsudek Krajského soudu v Ostravě ze dne 16. listopadu 2021 č. j. 14 Co 298/2021-206 se proto ruší.

Odůvodnění

I. Vymezení věci a předchozí průběh řízení

1. Stěžovatelé jsou prarodiči nezletilé vedlejší účastnice 1. Dcera stěžovatelů, matka nezletilé vedlejší účastnice, zemřela ve věku tří měsíců nezletilé. Stěžovatelé se po smrti své dcery soudně domáhali úpravy styku s nezletilou vedlejší účastnicí (včetně návrhu na svěřeni nezletilé do výlučné péče), jelikož otec nezletilé, vedlejší účastník 2 se stykem nesouhlasil.

2. Okresní soud v Karviné rozhodl rozsudkem ze dne 30. 7. 2021 č. j. 43 Nc 38/2020-175 tak, že stěžovatelé jsou oprávněni stýkat se s nezletilou vedlejší účastnicí v každém kalendářním týdnu v úterý od 16:00 hod. do 17:00 hod. s tím, že styk se bude uskutečňovat v prostorách

Centra pro rodinu Sluníčko, z. ú., na adrese Jurkovičova 1547, Karviná – Nové Město, za přítomnosti otce nebo jím zmocněné osoby a za účasti pracovníka Centra pro rodinu Sluníčko, z. ú. Současně rozhodl, že otec nezletilý je povinen nezletilou ke styku řádně připravit a následně předat a se stěžovateli spolupracovat, společně s tím stanovil okresní soud obdobné povinnosti také pro stěžovatele. Dále okresní soud zamítl návrh na stanovení předběžné vykonatelnosti rozsudku a rozhodl, že nikdo z účastníků nemá nárok na náhradu nákladů řízení. Po provedeném dokazování dospěl okresní soud k závěru, že je v zájmu nezletilé, aby byl upraven její styk se stěžovateli, a to i přes vzájemně narušené vztahy mezi otcem a stěžovateli. Okresní soud shledal, že otec setrvale odmítá odbornou pomoc při nápravě vztahů mezi ním a stěžovateli a současně má soustavně odmítavý postoj ke styku nezletilé se stěžovateli. Z toho důvodu nemohlo dojít k utváření citového vztahu mezi nezletilou a stěžovateli ve smyslu § 927 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. Podle názoru okresního soudu je však třeba toto ustanovení vykládat s ohledem na nejlepší zájem dítěte ve smyslu čl. 3 Úmluvy o právech dítěte. Okresní soud stanovil rozsah a způsob styku nezletilé se stěžovateli s ohledem na povahu vztahů mezi otcem nezletilé a stěžovateli, proto rozhodl, že se styk bude realizovat tzv. asistovaně, tj. v prostorách komunitního centra za přítomnosti otce nezletilé a pracovníka centra. Proti tomuto rozhodnutí podal otec nezletilé odvolání.

3. Krajský soud v Ostravě napadeným rozsudkem ze dne 16. listopadu 2021 č. j. 14 Co 298/2021-206 změnil rozsudek soudu prvního stupně tak, že se návrh stěžovatelů na úpravu styku s nezletilou zamítá. Své rozhodnutí odůvodnil tím, že závěr okresního soudu je v rozporu s provedeným dokazováním a s ustanovením § 927 občanského zákoníku. Krajský soud uvedl, že je při posuzování styku nezletilé třeba vycházet z nejlepšího zájmu dítěte, přičemž tento zájem je narušen i konfliktním vztahem mezi otcem a stěžovateli. Krajský soud cituje důvodovou zprávu k Úmluvě o styku s dětmi, která uvádí, že pokud styk s širším příbuzenstvím vede k rodinnému napětí, nemusí být styk v nejlepším zájmu dítěte. Krajský soud však považuje za klíčové, že občanský zákoník stanoví dvě kumulativní podmínky, za kterých je možné styk s jinými osobami, než jsou rodiče, umožnit, a to existenci citového vztahu, který není jen přechodný, a skutečnost, že nedostatek styku s těmito osobami by pro dítě znamenal újmu. Krajský soud shledal, že tyto podmínky v projednávaném případě splněny nebyly. Otec nezletilý je jediným nositelem rodičovské odpovědnosti a pouze jemu svědčí právo na určení rozsahu styku nezletilé s dalším příbuzenstvím. Krajský soud vyjádřil pochopení pro zájem prarodičů o nezletilou a kontakt s ní, konstatoval však, že úprava styku dítěte s prarodiči nedosahuje takové nutnosti a intenzity jako úprava styku s rodičem.

4. Ústavní stížností se stěžovatelé podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky domáhají zrušení v záhlaví specifikovaného rozsudku Krajského soudu v Ostravě, a to z důvodu tvrzeného porušení ústavně zaručeného práva na spravedlivý proces podle čl. 36 Listiny základních práv a svobod a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, práva na ochranu rodinného života podle čl. 10 odst. 2 Listiny a čl. 8 Úmluvy, jakož i práv vyplývajících z čl. 3 odst. 1 a čl. 5 Úmluvy o právech dítěte.

II. Argumentace účastníků

5. Stěžovatelé považují výklad ustanovení § 927 občanského zákoníku provedený krajským soudem za absurdní a přehnaně formalistický. Rozhodnutí krajského soudu považují za nedostatečně odůvodněné, a z toho důvodu nepřezkoumatelné. Podle jejich názoru krajský soud neprovedl dostatek důkazů pro vyslovení závěru, že je v nejlepším zájmu nezletilé, aby nebyl její styk se stěžovateli upraven, respektive že nezletilá neměla se stěžovateli citový vztah a že nedostatek styku s nimi pro ni nebude znamenat újmu. Současně mají za to, že výklad krajského soudu by ve svém důsledku vedl k zakotvení (podle stěžovatelů) absurdního pravidla, podle kterého by u dětí, kterým zemře v útlém věku jeden rodič, záleželo vždy výhradně na vůli druhého rodiče, zda se bude moci dítě stýkat s rodinou zemřelého rodiče, neboť dítě v tomto

věku nikdy nebude mít dostatečně vyvinutý citový vztah s širší rodinou. Stěžovatelé namítají, že krajský soud nedostatečně zohlednil specifické okolnosti případu, zejména skutečnost, že matka nezletilé zemřela, a stěžovatelé jsou proto jakožto rodiče matky jedinými blízkými příbuznými ze strany matky. Stěžovatelé dále svou argumentaci podporují odkazy na relevantní judikaturu Ústavního soudu.

6. Krajský soud v Ostravě ve svém vyjádření uvedl, že podle jeho právního názoru je nutné vykládat ustanovení § 927 občanského zákoníku tak, že podmínkou pro úpravu styku s prarodiči je existence citového vztahu nezletilé, který není jen přechodný, ve vztahu k prarodičům. V projednávané věci nemůže být tato podmínka splněna, neboť nezletilé byly v době, kdy byla naposledy v kontaktu se stěžovateli, tři měsíce. Ve zbytku odkázal krajský soud na odůvodnění svého rozhodnutí. Jelikož vyjádření krajského soudu nepřineslo pro rozhodování Ústavního soudu nic nového, nezaslal jej stěžovatelům k replice.

7. Ústavní soud usnesením ze dne 17. 5. 2022 ustanovil nezletilé vedlejší účastnici pro účely řízení o ústavní stížnosti opatrovníka – město H. Opatrovník ve svém vyjádření k ústavní stížnosti uvedl, že vyhovění ústavní stížnosti je podle jeho názoru v zájmu nezletilé. Poukázal na to, že již v předchozím řízení tvrdil, že styk nezletilé s prarodiči má pozitivní vliv na psychický a citový vývoj nezletilé, rozvoj jejích schopností a dovedností. Sdělil, že je v zájmu nezletilé utvářet si vazby v rámci celé rodiny, tj. i ze strany zesnulé matky. Opatrovník uznává, že plné právo na výchovu dítěte náleží pouze rodičům, nezletilá však oba rodiče nemá. Styk nezletilé s prarodiči navíc v době, kdy matka nezletilé žila, probíhal, stejně tak probíhal chvíli poté, co matka zemřela. Otec nezletilé přestal se stykem souhlasit až v době, kdy došlo k majetkovým sporům mezi ním a stěžovateli. Podle názoru opatrovníka otec nezletilé jednoznačně neprojevuje opravdový zájem a snahu zlepšit vztahy se stěžovateli, což by v důsledku umožnilo dohodu o kontaktu nezletilé se stěžovateli. Opatrovník proto shrnuje, že rozhodnutím krajského soudu bylo nezletilé odepřeno právo na kontakt s pokrevními příbuznými ze strany matky, čímž jí byla ztížena možnost formování vlastní identity a odebrána možnost svobodné volby, zda je pro ni identifikace s rodinou ze strany matky zásadní, či nikoliv. Z těchto důvodů se opatrovník ztotožňuje se závěrem učiněným Okresním soudem v Karviné, jakož i s obsahem ústavní stížnosti.

8. Vedlejší účastník 2 ve svém vyjádření uvedl, že považuje napadené rozhodnutí krajského soudu za správné a že jím podle jeho názoru nebylo zasaženo do ústavně zaručených práv stěžovatelů. Stěžovatelé ve svém návrhu záměrně zkreslují, respektive neuvádějí některé skutečnosti, které nevypovídají v jejich prospěch. Vedlejší účastník má za to, že není ze strany stěžovatelů respektován jako otec nezletilé vedlejší účastnice 1. Vedlejší účastník uvádí, že to nebyl on, kdo nenávratně narušil vztahy mezi ním a stěžovateli, nýbrž tak učinili sami stěžovatelé. Docílili tak toho, že skutečně nemá vůli se stěžovateli komunikovat a vztahy s nimi jakkoliv napravovat. Dále vedlejší účastník popisuje povahu majetkových sporů mezi ním a stěžovateli. Vedlejší účastník má za to, že vzhledem k věku nezletilé vedlejší účastnice jí nemůže vzniknout citová újma, pokud nebude se stěžovateli ve styku. S ohledem na vše uvedené navrhuje, aby Ústavní soud návrh stěžovatelů odmítl.

9. Ústavní soud si pro posouzení ústavní stížnosti vyžádal od Okresního soudu v Karviné soudní spis. Ze soudního spisu Ústavní soud nezjistil další podstatné skutečnosti, které by již nebyly uvedeny v napadeném rozhodnutí či v ústavní stížnosti, nepovažuje tedy za nutné je znovu rekapitulovat.

10. Z důvodu urychlení řízení a s ohledem na to, že opatrovník vedlejší účastnice 1 a vedlejší účastník 2 neuvedli ve svých vyjádřeních skutečnosti, které by nebyly obsaženy v soudním spise, Ústavní soud nezaslal tato vyjádření stěžovatelům k replice.

III. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

11. Ústavní soud nejprve posoudil splnění podmínek řízení a shledal, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněnými stěžovateli a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatelé jsou právně zastoupeni v souladu s požadavky zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, a ústavní stížnost je přípustná (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu *a contrario*).

12. Ústavní soud dále přezkoumal napadený rozsudek Krajského soudu v Ostravě a dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

IV. Vlastní posouzení

13. Ústavní soud se k otázce styku nezletilého dítěte s prarodiči, tedy k ústřední otázce nyní projednávané ústavní stížnosti, vyjádřil již v nálezu ze dne 30. 8. 2021 sp. zn. I. ÚS 1081/20 [(N 149/107 SbNU 252) všechna rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná na <https://nalus.usoud.cz>]. V tomto nálezu vyslovil základní ústavněprávní východiska, podle kterých by měly obecné soudy postupovat při rozhodování o styku dětí s prarodiči, respektive dalšími osobami ve smyslu § 927 občanského zákoníku. Ústavní soud proto předesílá, že bude v nyní projednávané věci vycházet ze závěrů vyslovených v tomto nálezu, neboť neshledává důvod se od závěrů zde vyslovených odchylovat.

A. Právní východiska

14. Ústavní soud ve své rozhodovací činnosti opakovaně uvedl, že ve vztahu k soudním rozhodnutím v rodinných věcech přistupuje velmi rezervovaně. Tato zdrženlivost plyne i z toho, že ve věcech upravených v druhé části občanského zákoníku není proti rozhodnutí odvolacího soudu přípustné dovolání jako mimořádný opravný prostředek (nejedná-li se o manželské majetkové právo). Celkový prostor pro kasační zásah Ústavního soudu je tak velmi zúžen, v důsledku čehož se jeho přezkumná pravomoc koncentruje pouze na posouzení toho, zda v případě napadeného rozhodnutí nejde o extrémní rozhodnutí, které by bylo založeno na libovůli, respektive které by jinak negovalo právo účastníka řízení na spravedlivý proces. V nyní posuzovaném řízení se tak přezkum Ústavního soudu soustředí zejména na posouzení, zda byly za účelem zjištění potřebných kritérií, jak budou dále vyložena, včetně nejlepšího zájmu dítěte, shromážděny veškeré potřebné důkazy s tím, že důkazní aktivita nedopadá na samotné účastníky, nýbrž na soud, zda hodnocení důkazů odpovídalo principům zakotveným v hlavě páté Listiny a ustanovením občanského soudního řádu a zda byla veškerá rozhodnutí vydaná v průběhu řízení řádně a dostatečně odůvodněna [srov. usnesení ze dne 25. 9. 2014 sp. zn. IV. ÚS 2468/14, náleze ze dne 14. 1. 2020 sp. zn. I. ÚS 3241/19 (N 8/98 SbNU 56) či náleze ze dne 16. 3. 2021 sp. zn. III. ÚS 3001/20 (N 54/105 SbNU 121)]. Vykazují-li rozhodnutí obecných soudů uvedené nedostatky, budou zpravidla představovat nepřípustný zásah do práva stěžovatele na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny a ve spojení s tím do práva na ochranu před neoprávněným zasahováním do rodinného života podle čl. 10 odst. 2 Listiny [srov. náleze sp. zn. III. ÚS 149/20 ze dne 31. 3. 2020 (N 62/99 SbNU 204)].

15. V nyní projednávané věci, na rozdíl od výše citovaného nálezu ze dne 30. 8. 2021 sp. zn. I. ÚS 1081/20, je mezi účastníky sporné, zda mají stěžovatelé jakožto prarodiče nezletilé vedlejší účastnice vůbec právo na styk s nezletilou za situace, kdy s tímto nesouhlasí otec nezletilý a vztahy mezi stěžovateli a otcem nezletilý jsou nefunkční. Oproti dříve projednávané věci zde tedy není sporný rozsah takového styku, nýbrž samotná existence práva stěžovatelů se s nezletilou (za těchto konkrétních okolností) stýkat.

16. Právo dítěte stýkat se s osobami příbuznými, ať blíže, či vzdáleně, jakož i s osobami dítěti společensky blízkými, jakož i s tím korespondující právo těchto osob ve vztahu k dítěti, je zakotveno v § 927 občanského zákoníku. Odborná literatura přitom vychází z toho, že prarodiče tvoří mezi dalšími příbuznými dítěte určitou privilegovanou skupinu. Komentář

[WESTPHALOVÁ, Lenka. § 927 (Styk dítěte s jinými osobami než rodiči). In: HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. Občanský zákoník II. Rodinné právo § 655–975. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, s. 1065, marg. č. 3] k ustanovení § 927 občanského zákoníku uvádí, že „specifické postavení mezi příbuznými osobami mají prarodiče dítěte. Jsou většinou po rodičích nejbližšími osobami dítěti. Jsou to také osoby, které se nejčastěji ujímají dítěte, pokud o ně rodiče nejsou schopni pečovat, bývají ustanovováni poručníky či opatrovníky dítěte. Je tedy v zájmu dítěte, aby jeho vztah k prarodičům byl pozitivně rozvíjen. Na rozdíl od rodičů, kde se předpokládá existence rodinné vazby, musí být u prarodičů prokázána v závislosti na okolnostech případu. Žití ve společné domácnosti není nezbytné, ale může to být jeden z faktorů. Viz rozhodnutí ESLP *Bronda proti Itálii* č. 22430/93“. Dále uvádí, že „... v případě osob příbuzných ve 2. linii příbuzenství (prarodiče a sourozenci) nelze vždy striktně na existenci citového vztahu trvat. Může jít právě o důsledek jednání rodiče, který vědomě zmařil vytvoření citového pouta prarodiče k dítěti, čímž nejedná v nejlepším zájmu dítěte (velmi malé dítě, babička se domáhá přiznání styku, ale matka styku brání). Domníváme se tedy, že styk lze těmto osobám stanovit i v případě, kdy může sloužit jako jediná příležitost si citový vztah k dítěti vybudovat“.

17. Právo dítěte stýkat se s dalšími příbuznými osobami (tedy i s prarodiči) vyplývá také z mezinárodních úmluv, kterými je Česká republika vázána, konkrétně zejména z čl. 5 Úmluvy o styku s dětmi vyhlášené pod č. 91/2005 Sb. m. s., který v odstavci 1 stanoví: „Pokud to je v nejlepším zájmu dítěte, lze rozhodnout o styku mezi dítětem a osobami jinými než jeho rodiči, které mají s dítětem rodinná pouta.“

18. Podle judikatury Evropského soudu pro lidská práva je právo prarodičů stýkat se s vnoučaty součástí práva na rodinný život ve smyslu čl. 8 Úmluvy (srov. rozsudek ze dne 13. 6. 1979 ve věci *Marckx proti Belgii*, stížnost č. 6833/74, nebo rozsudek ze dne 11. 10. 2016 ve věci *T. S. a J. J. proti Norsku*, stížnost č. 15633/15, a rozsudek ze dne 20. 1. 2015 ve věci *Manuello a Nevi proti Itálii*, stížnost č. 107/10). I Evropský soud pro lidská práva tedy chápe prarodiče jako určitou zvláštní skupinu příbuzných osob. Současně však shledal, že za normálních okolností je vztah mezi rodičem a dítětem odlišný od vztahu mezi prarodičem a dítětem, a proto si vztah s rodičem zaslouží větší ochranu (např. rozsudek ze dne 25. 11. 2014 ve věci *Kruškić proti Chorvatsku*, stížnost č. 10140/13).

19. Jak již Ústavní soud opakovaně potvrdil, základním kritériem jak při stanovení rozsahu styku, tak i při zjišťování, zda vůbec je dáno právo na styk, je nejlepší zájem dítěte (srov. např. usnesení ze dne 30. 8. 2016 sp. zn. II. ÚS 2465/16 nebo usnesení ze dne 18. 10. 2016 sp. zn. I. ÚS 1901/16). To potvrzuje také již citovaný komentář k občanskému zákoníku i důvodová zpráva Rady Evropy k Úmluvě o styku s dětmi (samotný čl. 5 odst. 1 Úmluvy o styku s dětmi ostatně nejlepší zájem dítěte určuje jako podmínku stanovení styku dítěte s dalšími příbuznými). V právě uvedené důvodové zprávě k Úmluvě o styku s dětmi (Rada Evropy. Explanatory Report to the Convention on Contact concerning Children. Štrasburk, 2003, s. 12) se však také uvádí, že pokud styk s širším příbuzenstvím vede k rodinnému napětí (family friction), nemusí být již styk v nejlepším zájmu dítěte, což ostatně potvrdil i Ústavní soud ve své rozhodovací činnosti (srov. usnesení ze dne 27. 8. 2008 sp. zn. I. ÚS 2750/07 a usnesení ze dne 22. 1. 2015 sp. zn. III. ÚS 3694/14).

20. Podle čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte musí být nejlepší zájem dítěte předním hlediskem při jakékoli činnosti týkající se dětí, ať už uskutečňované veřejnými, nebo soukromými zařízeními sociální péče, soudy, správními nebo zákonodárnymi orgány. Také v judikatuře Ústavního soudu je soustavně vyžadováno, aby při jakémkoli soudním rozhodování týkajícím se dětí byl nejlepší zájem zkoumán a posuzován jako určující kritérium pro konečné rozhodnutí – ať se jedná o rozhodování o péči o dítě, o styku dítěte s rodiči, o uznání cizího rozhodnutí o určení rodičovství k nim, o náhradě újmy způsobené dítěti veřejnou mocí, či i o rozhodování o trestu pro rodiče dítěte [srov. nálezy sp. zn. II. ÚS 169/16 ze

dne 24. 6. 2016 (N 120/81 SbNU 873), nález sp. zn. I. ÚS 3296/17 ze dne 20. 12. 2017 (N 238/87 SbNU 853), nález sp. zn. I. ÚS 3226/16 ze dne 29. 6. 2017 (N 116/85 SbNU 879), nález sp. zn. I. ÚS 1737/16 ze dne 12. 7. 2017 (N 124/86 SbNU 109) a nález sp. zn. II. ÚS 2027/17 ze dne 7. 8. 2017 (N 137/86 SbNU 315)].

21. V nálezu sp. zn. I. ÚS 1737/16 ze dne 12. 7. 2017 se Ústavní soud podrobně věnoval konceptu nejlepšího zájmu dítěte a zdůraznil trojí význam ustanovení čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte, jak jej připomíná Výbor pro práva dítěte [viz obecný komentář Výboru pro práva dítěte č. 14 k právu dítěte, aby jeho nejlepší zájem byl předním hlediskem (čl. 3 odst. 1), ze dne 29. 5. 2013, CRC/C/GC/14, bod 6)] a používá i Ústavní soud ve své rozhodovací praxi (nález sp. zn. I. ÚS 1737/16, body 52–55, včetně odkazů na další rozhodnutí). Ustanovení čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte zaprvé zakotvuje (hmotné) právo dítěte na to, aby jeho nejlepší zájem byl předním hlediskem při jakékoliv činnosti jej se týkající. Zadruhé z něj vyplývá základní interpretační princip pro všechny orgány veřejné moci v případech, kdy se jejich činnost dotýká dětí: je-li možné interpretovat právní předpis vícero způsoby, je třeba zvolit ten, který nejefektivněji naplňuje a podporuje nejlepší zájem dítěte. Zatřetí pak uvedené ustanovení zakládá i procesní požadavky. Při jakémkoli rozhodování dotýkajícím se dítěte je třeba posuzovat a určit jeho nejlepší zájem a hodnotit možný dopad rozhodnutí na dané dítě. Tyto úvahy se musí promítnout i do odůvodnění přijatého rozhodnutí, z něhož musí být zřejmé, že nejlepší zájem dítěte byl skutečně předním hlediskem při rozhodování; musí v něm být vyloženo, co příslušný orgán považoval za nejlepší zájem dítěte, na základě jakých kritérií k tomuto závěru dospěl a případně jak byl nejlepší zájem dítěte poměřován s dalšími důležitými zájmy či právy (obdobně viz i nález sp. zn. I. ÚS 3226/16 ze dne 29. 6. 2017, bod 29; a nález sp. zn. II. ÚS 2027/17 ze dne 7. 8. 2017, bod 20).

22. Nejlepší zájem dítěte je jako koncept flexibilní a vždy by měl být posuzován a definován individuálně s ohledem na konkrétní situaci, v níž se dotčené dítě nachází, přičemž pozornost je třeba věnovat jeho osobním poměrům, situaci a potřebám (srov. nález sp. zn. I. ÚS 3226/16 ze dne 29. 6. 2017, bod 30).

23. Obdobně i judikatura Evropského soudu pro lidská práva zdůrazňuje, že pokud soudy rozhodují ve věcech dotýkajících se dětí, musí se zabývat nejlepším zájmem dítěte, který má při jejich rozhodování prvořadý význam (např. rozsudek ve věci *Strand Lobben a další proti Norsku* ze dne 30. 11. 2017 č. 37283/13, § 108). Z rozhodovací praxe Evropského soudu pro lidská práva navíc vyplývá, že v případě soudního rozhodování o dětech rovněž nelze upřednostňovat abstraktní principy před nejlepším zájmem dítěte v konkrétním případě (srov. též nález sp. zn. I. ÚS 3226/16 ze dne 29. 6. 2017, bod 27). Obecně pak nejlepší zájem dítěte vyžaduje jednak zajištění zdravého prostředí pro vývoj dítěte, jednak udržování a zachování vazeb dítěte s jeho rodinou, ledaže ta se ukáže jako zvláště nezpůsobilá, neboť narušení těchto vazeb znamená odříznutí dítěte od jeho kořenů.

24. Také v případě rozhodování o rozsahu styku dítěte s dalšími příbuznými podle § 927 občanského zákoníku je třeba pečlivě zvažovat nejlepší zájem dítěte. Ten může být oslaben mimo jiné i z důvodu existence napětí, konfliktů či vyhrocených vztahů mezi rodiči dítěte a příbuznými, o jejichž styku s dítětem je rozhodováno. Je také logické, že při stanovení rozsahu styku dítěte s dalšími příbuznými je nezbytné v rámci hodnocení nejlepšího zájmu dítěte brát v úvahu také jeho vztahy se všemi dalšími příbuznými, tedy nejen těmi, kteří mohou o soudní stanovení styku v konkrétním případě usilovat, tím spíše pokud jde o další nezletilé sourozence, u nichž je taková procesní možnost značně ztížena. Dále je třeba vzít v úvahu, že rozsah styku dalších příbuzných s dítětem nemůže být rozsáhlejší či postaven na roveň styku rodičů s dítětem, a to zejména pokud si to rodiče nepřejí, neboť jejich stanovisko za normálních okolností je třeba zohlednit. Ústavní soud nijak nerozporuje, že jsou to právě rodiče, kdo vykonává rodičovskou odpovědnost v plném rozsahu, odpovídají za vývoj a výchovu dítěte a právě právo rodiče (nikoli prarodiče či jiného příbuzného, pokud není takové osobě do péče

svěřeno) pečovat o dítě je ústavně chráněno (čl. 32 odst. 4 Listiny). Současně však Ústavní soud shledává (obecný) zájem dítěte na vytváření a zachovávání blízkých vztahů s dalšími členy rodiny. Je totiž v nejlepší zájmu dítěte mít ve svém blízkém okolí více příbuzných osob, se kterými má dítě citový vztah a které mu mohou být v životě oporou. To platí obzvláště v situaci, kdy dítě ještě není samo schopno posoudit, zda chce s těmito příbuznými osobami nadále udržovat vztah, či nikoliv, a je proto podstatné dítěti zachovat tuto možnost do budoucna. Zájem na zachování vztahů s širší rodinou je potom o to větší v případě dětí, které nemají oba rodiče, jak je tomu bohužel i v případě nezletilé vedlejší účastnice.

B. Aplikace na projednávaný případ

25. Po zvážení všech výše uvedených východisek vyplývajících z judikatury Ústavního soudu a Evropského soudu pro lidská práva, jakož i relevantní odborné literatury má Ústavní soud za to, že v nyní projednávané věci Krajský soud v Ostravě výše popsáním ústavněprávním požadavkům nedostál.

26. Krajský soud především nesprávně vyložil ustanovení § 927 občanského zákoníku, respektive jej nesprávně aplikoval na konkrétní projednávanou věc. V napadeném rozsudku provedl krajský soud čistě jazykový výklad ustanovení § 927 občanského zákoníku. Jak vyplývá z výše popsanych judikatorních východisek, a jak bude rozebráno níže, takový výklad však neodpovídá v nyní projednávané věci nejlepšímu zájmu dítěte, který musí být hlavním měřítkem při rozhodování o péči o děti. Jádro argumentace krajského soudu tkví v tom, že mezi nezletilou vedlejší účastnicí a stěžovatelem nemůže existovat citový vztah, který není pouze přechodný, a to vzhledem k nízkému věku nezletilé. Současně shledal, že jelikož nezletilá stěžovatele nezná, nemůže pro ni ztratit kontaktu se stěžovatelem, respektive jeho neexistence znamenat újmu. Takový výklad a z něj vyplývající právní závěr je však omezující a zasahující do základních práv stěžovatelů i nezletilé, a proto nemůže v ústavněprávním přezkumu obstát.

27. Jak uvedl Ústavní soud v bodě 16 nálezu ze dne 5. prosince 2012 sp. zn. IV. ÚS 444/11 (N 200/67 SbNU 573) „... neudržitelným momentem používání práva je jeho aplikace vycházející pouze z jazykového výkladu; jazykový výklad představuje toliko prvotní přiblížení se k aplikované právní normě, je východiskem pro objasnění a ujasnění si jejího smyslu a účelu (k čemuž slouží i řada dalších postupů, jako logický a systematický výklad, výklad *e ratione legis* atd.). Mechanická aplikace abstrahující, resp. neuvědomující si, a to buď úmyslně, nebo v důsledku nevzdělanosti, smysl a účel právní normy, činí z práva nástroj odcizení a absurdity [srov. nálezn sp. zn. Pl. ÚS 33/97 ze dne 17. 12. 1997 (N 163/9 SbNU 399; 30/1998 Sb.)]. Obecný soud není absolutně vázán doslovným zněním zákona, nýbrž se od něj smí a musí odchýlit, pokud to vyžaduje účel zákona, historie jeho vzniku, systematická souvislost nebo některý z principů, jež mají svůj základ v ústavně konformním právním řádu jako významovém celku; je nutno se přitom vyvarovat libovůle; rozhodnutí soudu se musí zakládat na racionální argumentaci. Povinnost soudů nalézat právo neznamená pouze vyhledávat přímé a výslovné pokyny v zákonném textu, ale též povinnost zjišťovat a formulovat, co je konkrétním právem i tam, kde jde o interpretaci abstraktních norem a ústavních zásad [srov. např. nálezn sp. zn. Pl. ÚS 21/96 ze dne 4. 2. 1997 (N 13/7 SbNU 87; 63/1997 Sb.); nálezn sp. zn. Pl. ÚS 19/98 ze dne 3. 2. 1999 (N 19/13 SbNU 131; 38/1999 Sb.); nálezn sp. zn. Pl. ÚS 3/06 ze dne 6. 3. 2007 (N 41/44 SbNU 517; 149/2007 Sb.); nálezn sp. zn. I. ÚS 50/03 ze dne 13. 6. 2006 (N 120/41 SbNU 499); nálezn sp. zn. IV. ÚS 611/05 ze dne 8. 2. 2006 (N 34/40 SbNU 281)]. Jinými slovy řečeno, soudy musí při své činnosti postupovat tak, aby interpretační a aplikační právní problémy řešily s maximální mírou racionality. Jestliže interpretace právní normy za použití jazykové metody výkladu vede k nerozumným výsledkům, zakládajícím neodůvodněnou nerovnost mezi subjekty, je namísto použití další výkladové metody, jako jsou metody výkladu systematického, logického, teleologického či historického, které by přiměřeně korigovaly interpretační výsledky plynoucí ze základního, nikoliv však

jediného, výkladu jazykového. Je též na obecných soudech, aby (je-li to nezbytné) při nečinnosti zákonodárce vyplnily mezeru v právním řádu svou judikaturou“.

28. K jazykovému výkladu ustanovení § 927 občanského zákoníku proto musí přistoupit ještě ústavně konformní výklad optikou nejlepšího zájmu dítěte. Jak již bylo citováno výše, je-li možné interpretovat právní předpis vícero způsoby, je třeba zvolit ten, který nejefektivněji naplňuje a podporuje nejlepší zájem dítěte. Ústavní soud je toho názoru, že lze i bez odborného psychologického vzdělání učinit závěr, že v nejlepším zájmu dítěte je utvářet a mít kvalitní vztahy s příbuznými, kteří mají k dítěti pozitivní vztah, mají o ně vážný zájem a jsou pro ně, obecně řečeno, přínosem. V tomto ohledu se Ústavní soud ztotožňuje s náhledem okresního soudu. Důležitým faktorem v konkrétním případě nezletilé je, že má jen jednoho rodiče, přičemž stěžovatelé jsou jejími nejbližšími příbuznými ze strany zemřelé matky. V jejím nejlepším zájmu je proto usilovat o to, aby byly vztahy s rodinou ze strany matky zachovány, pokud jsou pro ni přínosné. V situaci, kdy nezletilá je tak nízkého věku, že není schopna posoudit, zda o tyto vztahy stojí, či nikoliv, je obzvlášť potřeba chránit možnost existence takového vztahu do budoucna. Ústavní soud se ztotožňuje s námitkou stěžovatelů, že čistě jazykový výklad ustanovení § 927 občanského zákoníku tak, jak jej provedl krajský soud, by doveden *ad absurdum* mohl vyústit v situace, kdy jediný rodič pečující o velmi malé dítě svým neodůvodněným nesouhlasem vyloučí z péče příbuzné ze strany druhého zemřelého rodiče, čímž způsobí, že vztah mezi dítětem a těmito příbuznými nemůže vůbec vzniknout.

29. Krajský soud v Ostravě ve svém rozhodnutí tedy také nesprávně vyhodnotil nejlepší zájem dítěte. Krajský soud v napadeném rozsudku uvádí, že zájem dítěte je v projednávané věci narušen konfliktním vztahem mezi prarodiči a otcem, přičemž není rozhodné, kdo toto napětí vyvolává. Vyjadřuje sice pochopení pro to, že chtějí stěžovatelé nezletilou vidat, uvádí však, že na určení styku není dán tak intenzivní zájem. Odkazuje se na důvodovou zprávu Rady Evropy k Úmluvě o styku s dětmi, ve které je uvedeno, že pokud styk s širším příbuzenstvem vede k rodinnému napětí, nemusí být styk v nejlepším zájmu dítěte. Na základě těchto skutečností učinil krajský soud závěr, že styk s prarodiči není v nejlepším zájmu nezletilé.

30. Tento předpoklad uvedený v důvodové zprávě k Úmluvě o styku s dětmi však nebude platit v nyní projednávané věci, která vykazuje specifické okolnosti. Samotná důvodová zpráva uvádí, že při napětí v rodině nemusí být styk s příbuzenstvem v nejlepším zájmu dítěte, nikoliv že tomu tak vždy není. Zejména je relevantní již zmiňovaná skutečnost, že nezletilá má pouze jednoho rodiče a stěžovatelé jsou její jedinou blízkou rodinou ze strany matky. Dále je významné, že matka nezletilé udržovala se svými rodiči dobré vztahy, jak vyplynulo z dokazování před okresním soudem, lze tedy očekávat, že pokud by nezemřela, nezletilá by se alespoň po určitou dobu s prarodiči dále vídala. Poslední klíčovou okolností je potom skutečnost, že, jak rovněž vyplynulo z dokazování, otec nezletilé neučinil žádnou snahu narovnat vztahy se stěžovateli, byť by to bylo v zájmu nezletilé, jak ostatně sám uvádí ve svém vyjádření k ústavní stížnosti. Z provedeného dokazování je patrné, že to byli stěžovatelé, kteří byli otevření (mimosoudnímu) urovnání sporu, zatímco otec nezletilé o toto nestál. Ústavní soud podotýká, že vážné spory mezi stěžovateli a vedlejším účastníkem 2 jsou zjevné a že nehodnotí jejich příčinu, případně „rozsah zavinění“ na jedné nebo druhé straně konfliktu. Ústavní soud považuje za významné pouze to, že je v nejlepším zájmu nezletilé tyto vztahy urovnat, byť např. za odborné asistence mediátora. *Obiter dictum* proto Ústavní soud apeluje na všechny účastníky opatrovnického řízení ve věci nezletilé vedlejší účastnice, aby při svém dalším počínání upřednostnili nejlepší zájem nezletilé a zohlednili všechny závěry obsažené v tomto rozhodnutí.

31. Ve výše zmíněných ohledech tedy není rozhodnutí krajského soudu dostatečně odůvodněno, neboť nebere v potaz, respektive nehodnotí všechny relevantní skutečnosti a nevykládá dotčené ustanovení § 927 občanského zákoníku ústavně konformním způsobem, nýbrž čistě jazykově, ani dostatečně nereflektuje nejlepší zájem dítěte v konkrétním

projednávaném případě. Z toho důvodu napadené rozhodnutí představuje nepřipustný zásah do práva stěžovatelů na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny a ve spojení s tím do práva na ochranu před neoprávněným zasahováním do rodinného života podle čl. 10 odst. 2 Listiny.

32. Ústavní soud má za to, že rozsah styku nastavený mezi stěžovatelem a nezletilou Okresním soudem v Karviné nijak významně nezasahuje do rodičovských práv vedlejšího účastníka 2, respektive nijak neoslabuje jeho postavení jakožto rodiče a jediného nositele rodičovské odpovědnosti. Okresní soud v Karviné, jehož rozhodnutí krajský soud zrušil, upravil styk nezletilé se stěžovatelem velmi restriktivně (na jednu hodinu týdně asistovaného styku za přítomnosti otce) a po zvážení všech důležitých aspektů daného případu (věk nezletilé, komplikované vztahy mezi otcem nezletilé a stěžovatelem, skutečnost, že nezletilá není na stěžovatele zvyklá, nezná je). Přitom však okresní soud vyhodnotil nejlepší zájem dítěte v souladu s výše popsányými ústavněprávními požadavky.

33. Pro rozhodování Ústavního soudu bylo v tomto případě zásadní, že podstatou sporu mezi stěžovatelem a vedlejším účastníkem 2 byla otázka samotného styku s nezletilou, nikoliv určení rozsahu takového styku. Jinými slovy, jednalo se o určení, zda bude stěžovatelům vůbec přiznáno právo se s nezletilou vídat. Je tak důležité vyzdvihnout, že Ústavní soud v tomto případě nezasahuje do rozhodnutí, v jakém rozsahu má styk mezi nezletilou a stěžovatelem probíhat, neboť taková role primárně náleží obecným soudům a Ústavní soud je v těchto otázkách zdrženlivý, jak již bylo popsáno výše. Ústavní soud však v nyní projednávané věci shledal nezbytný kasační zásah do napadeného rozhodnutí, neboť stěžovatelům nebylo právo styku s nezletilou vedlejší účastnicí přiznáno vůbec.

34. Ústavní soud proto shrnuje, že při rozhodování o úpravě styku nezletilého dítěte s prarodiči je třeba ustanovení § 927 občanského zákoníku, respektive podmínky zde uvedené vyložit široce, s ohledem na konkrétní okolnosti případu tak, aby byl vždy hájen nejlepší zájem dítěte. Při posuzování splnění podmínky existence citového vztahu, který není jen přechodný, je nutno přihlídnout k věku dítěte, a s tím související reálné možnosti dítěte takový citový vztah k prarodičům mít. Při pouhém jazykovém výkladu dotčeného ustanovení v případě rozhodování o styku dítěte velmi nízkého věku totiž hrozí, že bude účel ustanovení zcela vyprázdněn, jelikož podmínka citového vztahu nebude moci být v žádném případě dostatečně splněna.

V. Závěr

35. Z výše uvedených důvodů Ústavní soud tedy shledal ústavní stížnost stěžovatelů důvodnou, a proto jí podle § 82 odst. 1, odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu zcela vyhověl a napadené rozhodnutí podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu zrušil. Ústavní soud ústní jednání ve věci nenařizoval, neboť měl za to, že od něho nelze očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

36. Nyní bude úkolem krajského soudu, aby znovu rozhodoval o odvolání vedlejšího účastníka 2 a při svém rozhodování důsledně vyšel z kritérií popsanych v tomto nálezu.

Č. 96**Pochybení Energetického regulačního úřadu při udělení licence na výrobu elektřiny fotovoltaické elektrárně
(sp. zn. III. ÚS 377/20 ze dne 2. srpna 2022)**

Ústavní soud je zásadně vázán petitem ústavní stížnosti, nikoliv jejím odůvodněním. Současně však platí, že požadavek na vyčerpání zákonných procesních prostředků k ochraně práva se uplatní nejen při posuzování přípustnosti ústavní stížnosti jako celku, ale i při posuzování každé jednotlivé námitky v ní uplatněné. Materiálně nepřipustná je proto zásadně taková námitka, která nebyla uplatněna v předcházejícím řízení způsobem, který by umožnil soudu ji obsahově posoudit, přičemž z okolností věci je patrné, že tomuto uplatnění nic nebránilo. Má-li totiž Ústavní soud hodnotit ústavnost napadeného rozhodnutí obecného soudu, je referenční rámec tohoto přezkumu vytyčen primárně samotným stěžovatelem, na kterém spočívá břemeno tvrzení. Zásada subsidiarity řízení o ústavní stížnosti totiž nespočívá jen ve vyčerpání procesních prostředků ve formálním smyslu, nýbrž obsahuje i požadavek předestření relevantních námitek obecným soudům, jimž ochrana všech základních práv a svobod přísluší (čl. 4 Ústavy; jde o tzv. vnitřní subsidiaritu).

Nález

Ústavní soud rozhodl mimo ústní jednání bez přítomnosti účastníků v senátu složeném z předsedy senátu Vojtěcha Šimíčka (soudce zpravodaj) a soudců Radovana Suchánka a Jiřího Zemánka o ústavní stížnosti obchodní společnosti A, zastoupené advokátem Mgr. Ing. Lukášem Janičkem, se sídlem Na Poříčí 1079/3a, Praha 1, proti rozsudku Nejvyššího správního soudu ze dne 28. 11. 2019 č. j. 10 As 107/2019-77 a rozsudku Krajského soudu v Brně ze dne 7. 3. 2019 č. j. 62 A 114/2013-897, za účasti Nejvyššího správního soudu a Krajského soudu v Brně jako účastníků řízení a Energetického regulačního úřadu a nejvyššího státního zástupce jako vedlejších účastníků řízení, takto:

Ústavní stížnost se zamítá.

Odůvodnění**I. Skutkové okolnosti věci a obsah napadených rozhodnutí**

1. Ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) a § 72 odst. 1 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) se stěžovatelka domáhá zrušení shora uvedených soudních rozhodnutí s tvrzením, že jimi bylo porušeno její právo vlastnit majetek podle čl. 11 odst. 1, právo podnikat podle čl. 26 odst. 1 a právo na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“), resp. právo na spravedlivý proces podle čl. 6 odst. 1 Úmluvy, právo na rovnost účastníků řízení podle čl. 37 odst. 3 Listiny, jakož i čl. 2 odst. 2 Listiny a čl. 2 odst. 3 a čl. 90 Ústavy.

2. Ústavní soud si za účelem posouzení opodstatněnosti a důvodnosti ústavní stížnosti vyžádal spis vedený Krajským soudem v Brně (dále jen „krajský soud“) pod sp. zn. 62 A 114/2013, z jehož obsahu se podává, že správní žalobou podle § 66 odst. 2 zákona č. 150/2002 Sb., soudní řád správní, (dále též jen „s. ř. s.“) se nejvyšší státní zástupce domáhal zrušení rozhodnutí Energetického regulačního úřadu (dále též jen „ERÚ“) ze dne 13. 12. 2010 č. j. 12488-8/2010-ERU (dále jen „správní rozhodnutí“), kterým byla stěžovatelce udělena licence č. X na výrobu elektřiny se vznikem oprávnění a termínem zahájení licencované činnosti ke dni právní moci rozhodnutí (dne 22. 12. 2010) na dobu 25 let. Rozsah podnikání na základě této licence byl vymezen celkovým instalovaným výkonem 3,99 MW v provozovně elektrárny „FVE K.“ v katastrálním území K. Podle nejvyššího státního zástupce nebylo jasné, jak Energetický regulační úřad dospěl v rozhodnutí k celkovému instalovanému výkonu 3,99 MW, a upozornil také na nesrovnalosti ve vymezení provozovny. Nejvyšší státní zástupce dovozuje, že stěžovatelka ve správním řízení nedoložila splnění technických předpokladů podle § 5 odst. 3 zákona č. 458/2000 Sb., o podmínkách podnikání a o výkonu státní správy v energetických odvětvích a o změně některých zákonů (energetický zákon), ve znění pozdějších předpisů, a proto jí byla předmětná licence udělena Energetickým regulačním úřadem v rozporu se zákonem. Mimo jiné stěžovatelka nepředložila ani stanovisko Technické inspekce České republiky. Nejvyšší státní zástupce namítal, že ve správním řízení vedoucím k vydání napadeného rozhodnutí nebyly zjištěny všechny okolnosti důležité pro ochranu veřejného zájmu, zejména pak ERÚ neprovedl místní šetření, resp. ohledání provozovny energetického zařízení podle § 54 zákona č. 500/2004 Sb., správní řád. Revizní zpráva se svým rozsahem zjevně vztahovala toliko k některým NN instalacím a ostatní NN instalace, jakož i VN instalace „předmětem revize nebyly a žadatel o licenci jejich bezpečnost v zařízení jinak neprokazoval. V této části žalovaný nedoložil splnění technických předpokladů“. Napadené správní rozhodnutí je nezákonné, neboť ERÚ zatížil řízení podstatnou vadou, která měla vliv na zákonnost rozhodnutí, a nadto udělil licenci stěžovatelce, byť důsledně neprokázala splnění podmínek podle § 5 energetického zákona.

3. Krajský soud nejprve rozsudkem ze dne 24. 9. 2015 č. j. 62 A 114/2013-366 vyhověl správní žalobě nejvyššího státního zástupce a zrušil správní rozhodnutí ERÚ o udělení licence stěžovatelce. Shledal, že nebyly splněny zákonné podmínky pro udělení licence, neboť elektrárna FVE K. nebyla ke dni vydání správního rozhodnutí dokončena, přičemž předložená revizní zpráva podle něj nebyla dostatečným podkladem, který by prokazoval splnění technických předpokladů. Zdůraznil, že stěžovatelka nebyla v dobré víře ve správnost a zákonnost rozhodnutí o udělení licence, neboť předložila nepravdivé revizní zprávy (revizní zprávy vyhotovené v době, kdy elektrárna nebyla dokončena).

4. Nejvyšší správní soud rozsudkem ze dne 14. 7. 2017 č. j. 5 As 202/2015-196 (dále jen „první rozsudek NSS“) shora uvedený rozsudek krajského soudu zrušil. Mimo jiné uvedl, že předložením podkladů k žádosti o udělení licence došlo ke vzniku rozporů v údajích o instalovaném výkonu FVE K., a to mezi žádostí o udělení licence a předloženou revizní zprávou. Za této situace měl ERÚ vyzvat stěžovatelku k jejich odstranění podle § 45 odst. 2 správního řádu, což neučinil. Následně však „udělil licenci na nižší výkon vyplývající z revizní zprávy. Z takového postupu je zřejmé, že došlo k faktické změně žádosti. Nedodržení formálního postupu přitom nemůže bez dalšího založit nezákonnost rozhodnutí ..., a to také vzhledem k tomu, že licence byla udělena na nižší výkon, než který byl uveden v žádosti. Nadto se předmětný nižší výkon shodoval s výkonem, který byl uveden v revizní zprávě“ (bod 57). Závěry krajského soudu o absenci dobré víry stěžovatelky a nedokončení elektrárny ke dni provedení revize byly podle Nejvyššího správního soudu předčasné, neboť vycházely z nedostatečně zjištěného skutkového stavu věci. Na rozdíl od krajského soudu dospěl Nejvyšší správní soud k závěru, že „že revizní technik ..., který předmětnou revizi prováděl, je logicky osobou, která může v projednávané věci přispět k objasnění rozhodného skutkového stavu, a to

zejména ve vztahu k odstranění rozporů mezi jím vypracovanými revizními zprávami. Revizní technik by měl být schopen uvést, kdy předmětnou revizi (resp. revize) prováděl a v jakém stavu v době jejího (jejich) provádění elektrárna byla, zda byla dokončena či nikoli“ (bod 71).

5. Krajský soud následně rozsudkem ze dne 16. 11. 2017 č. j. 62 A 114/2013-814 předmětnou žalobu nejvyššího státního zástupce zamítl. Proti tomuto rozsudku podal kasační stížnost nejvyšší státní zástupce, které vyhověl Nejvyšší správní soud rozsudkem ze dne 20. 12. 2018 č. j. 5 As 327/2017-70.

6. Krajský soud proto ústavní stížností napadeným rozsudkem rozhodl opětovně tak, že zrušil správní rozhodnutí ERÚ o udělení licence stěžovatelce. Krajský soud provedl výslech revizního technika, který mimo jiné uvedl, že na stavbu FVE K. jezdil v září, říjnu i listopadu roku 2010 a průběžně prováděl revizi, přičemž revizní zprávu vydal na konci listopadu. Ke dvěma verzím revizní zprávy opakovaně uváděl, že „vznikly přeposíláním e-mailem“. Stavba FVE byla podle jeho názoru v době provádění revize dokončena. Pokud by se na stavbě nenacházely panely, tak by to do zprávy uvedl. Vzpomněl si, že se na FVE K. panely vyměňovaly a opravovaly. Ze zprávy č. 6 technického dozoru stavby FVE K. pak plyne, že revize NN byla vykonána ze 100 %. Krajský soud uvedl, že „neuvěřil reviznímu technikovi, který ... vypověděl, že revizi prováděl i v listopadu 2010. Nevěrohodnost tohoto svědka plyne jednak z toho, že se před svědeckou výpovědí setkal s jednatelem osoby na řízení zúčastněné a probíral s ním právě otázku data uskutečnění revize a zpracování revizní zprávy, a nadto z celkového projevu tohoto svědka, který byl zcela nevyvážený a nepřesvědčivý ... Soud tedy má za to, že pokud byla revize vůbec provedena, stalo se tak ve dnech 20.–25. 10. 2010 ..., jak je uvedeno v revizní zprávě, a nikoli 20.–25. 11. 2010, jak tvrdí osoba zúčastněná na řízení“.

7. Z provedeného dokazování (zejména z obsahu stavebního deníku) podle krajského soudu dále vyplynulo, že v době provedení revize nebyla elektrárna plně dokončena. Krajský soud zdůraznil, že stěžovatelka v řízení tvrdila, že v době provedení revize byla FVE K. dokončena, a to včetně osazení fotovoltaických panelů, což následně tvrdil i revizní technik. Podle krajského soudu však stěžovatelka nemohla být „s ohledem na předložení nepravdivé revizní zprávy (revizní zprávy vyhotovené v době, kdy elektrárna nebyla dokončena) v dobré víře ve správnost a zákonnost rozhodnutí o udělení licence, neboť věděla, kdy byla revize vykonána a v jakém stavu v rozhodnou dobu elektrárna byla (tj. že nebyla dokončena). Existenci dobré víry osoby na řízení zúčastněné výrazným způsobem také vyvrací dvě verze téže revizní zprávy, z nichž jedna byla předkládána v licenčním řízení a jiná v řízení před stavebním úřadem. Skutečnost, že na jedné verzi je v kolonce investor uvedena osoba zúčastněná na řízení, zatímco na druhé B (zhotovitel elektrárny) nepovažuje soud za podstatnou“. Krajský soud zdůraznil, že „je věcí žadatele o licenci, aby zajistil řádné podklady, jimiž podkládá svou žádost, a aby si vybral revizního technika, nebyl pouhým pasivním příjemcem revizní zprávy a vyžadoval řádný postup revizního technika ... V případě právě posuzovaném tedy nelze dobrou víru shledat, neboť osoba na řízení zúčastněná nemohla s ohledem na stav elektrárny ... důvodně předpokládat, že se jedná o revizní zprávu řádnou“. Z těchto důvodů nelze chránit dobrou víru ani právní jistotu stěžovatelky.

8. V následné kasační stížnosti stěžovatelka zpochybnila správnost skutkových a právních závěrů, učiněných krajským soudem (připojení FVE K. k distribuční soustavě v roce 2011, propojení stěžovatelky a dalších osob, termín provedení revize a vyhotovení revizní zprávy, okolnosti výslechu revizního technika, vydání revizní zprávy a její posouzení ERÚ, proporcionalita chráněných zájmů a dobrá víra a právní jistota).

9. Nejvyšší správní soud zamítl kasační stížnost stěžovatelky rozsudkem rovněž napadeným nyní posuzovanou ústavní stížností jako nedůvodnou. Podotkl, že se „ztotožňuje se závěry krajského soudu. Stěžovatelka nemohla být v dobré víře v zákonnost a správnost udělené licence, neboť revize FVE byla provedena v době, kdy FVE nebyla ještě dokončena. Na rozdíl od věci řešené pod sp. zn. 2 As 313/2015 stěžovatelka tvrdila, že v době provedení revize byla

FVE dokončena, a to včetně osazení fotovoltaických panelů, což následně tvrdil i revizní technik ... Z provedeního dokazování ale vyplynul opak, tj. že revizní technik a stěžovatelka si byli vědomi, že postupují chybně. Ve věci projednávané druhým senátem se však revizní technik domníval, že revizi fotovoltaické elektrárny může provést i chvíli před jejím dokončením, a stěžovatelka otevřeně s revizním technikem přiznala, že revize byla provedena před dokončením elektrárny (nebyly osazeny všechny fotovoltaické panely). V nyní projednávané věci ovšem stěžovatelka musela vědět, že předložila revizní zprávu, která nemohla osvědčovat bezpečnost FVE“. Stěžovatelka podle něj nemohla bez dalšího „vycházet z bezmezné víry ve správnost revizní zprávy, neboť je věcí žadatele o licenci, aby zajistil řádné podklady, jimiž podkládá svou žádost“.

II. Argumentace stěžovatelky

10. Stěžovatelka podrobně rekapituluje průběh řízení před soudy a zdůrazňuje, že vynaložila investici ve výši přesahující 300 milionů Kč za účelem vybudování fungující elektrárny. Nyní, takřka 9 let po udělení licence, jí má být z „iniciativy“ nejvyššího státního zástupce tato licence odebrána. Právě tento časový odstup mezi pravomocným udělením licence a jejím odebráním zintenzivňuje zásah do jejích základních práv. Především, že byla v dobré víře o tom, že splnila všechny podmínky pro vydání energetické licence. Případná pochybení ERÚ v řízení o vydání energetické licence nemohou jít k její tíži. Nejpozději od září 2010 měla stěžovatelka k dispozici jasné vyjádření obchodní společnosti ČEZ Distribuce, a. s., že k připojení FVE K. do distribuční soustavy nedojde před koncem roku 2010. Jelikož připojení a dodávání elektrické energie do distribuční soustavy bylo obecně podmínkou získání nároku na podporu vyrobené elektřiny, neměla stěžovatelka žádný důvod „pospíchat“ na vydání energetické licence před koncem roku 2010. Tuto skutečnost přitom nevzaly soudy v potaz. Stěžovatelka se nijak neobohatila, naopak čerpala zákonem předem stanovenou podporu (pobídku) na již vynaloženou investici. Nemůže jít k její tíži, že stát po roce 2010 změnil přístup k podpoře obnovitelných zdrojů a snažil se nejrůznějšími prostředky snížit množství podpory vyplácené z veřejných zdrojů.

11. Soudy podle stěžovatelky došly k nesprávnému závěru, že revizní technik provedl revizi FVE K. ve dnech 20.–25. října 2010, což dovodily z data uvedeného v jedné z verzí revizní zprávy a ze svých „domněnek o nedůvěryhodnosti svědecké výpovědi revizního technika“. Ke dvěma verzím revizní zprávy stěžovatelka podotkla, že tento nedostatek nelze přičítat jí, ale toliko reviznímu technikovi. Je podle ní „možné, že nebylo k dispozici vyhotovení revizní zprávy potřebné pro stavební řízení, a B proto požádal revizního technika o další vyhotovení revizní zprávy, přičemž revizní technik s ohledem na svou neorganizovanost použil jinou pracovní verzi revizní zprávy obsahující více vad. Toto by také vysvětlovalo, proč je v revizní zprávě předložené stavebnímu úřadu uveden jako investor B, a nikoliv stěžovatelka“. Ze svědecké výpovědi revizního technika podle stěžovatelky sice vyplynulo, že při vydávání revizí zřejmě postupoval nesystematicky a nekoncepčně, nikoliv však úmyslně chybně. Rovněž nebylo nijak dokázáno, že by o nesystematickém, případně nedbalém postupu revizního technika stěžovatelka věděla nebo to mohla rozumně předpokládat v době, kdy byla FVE K. dokončena a stěžovatelka žádala o vydání energetické licence. Stěžovatelka zdůrazňuje, že „přirozeně předpokládala a byla v dobré víře o tom, že revizní technik, jako osoba státem pověřená k provádění revizí, postupuje správně. Stěžovatelka neměla žádné informace o tom, že by snad revizní technik postupoval chybně. Stejně tak nebyla nikdy ani povinna, natož schopna, aby *de facto* kontrolovala činnost revizního technika, zvláště za situace, kdy právě revizní technik je expertem v oboru, kdežto stěžovatelka procesu revizí nerozumí, resp. nerozumí natolik, aby mohla revizního technika kontrolovat, ba dokonce mu cokoli vytýkat“. Stěžovatelka „neměla důvod pochybovat, že v době, kdy obdržela revizní zprávu (tj. dne 28. listopadu 2010) nebyly snad nainstalovány veškeré solární panely, které měly být

součástí FVE K. Solární panely byly na FVE K. instalovány postupně a stěžovatelka měla informace, že poslední část solárních panelů určených pro výstavbu FVE K. byla dovezena do České republiky v dostatečném předstihu přede dnem doručení revizní zprávy“. Poukazuje přitom na skutkovou podobnost svého případu mj. s FVE III T., u níž Nejvyšší správní soud v rozsudku ze dne 30. 3. 2017 č. j. 2 As 313/2015-492 dospěl k závěru, že „nic nenasvědčuje tomu, že státem autorizovaný revizní technik postupoval úmyslně či vědomě chybně“, pročež vyhověl kasační stížnosti stěžovatelky.

12. Stěžovatelka podotýká, že obsahovala-li revizní zpráva (vymezuující mj. předmět revize) vady, měl toto rozpoznat ERÚ, upozornit ji na to a případně vyzvat k jejich odstranění. Že tak neučinil, nemůže být nyní přičítáno k tíži stěžovatelky. Stěžovatelka byla po celou dobu správního řízení o udělení licence a stejně tak i v průběhu soudního řízení v dobré víře, že správní rozhodnutí ERÚ bylo vydáno zákonným způsobem a jako takové je věcně i formálně správné. Do této dobré víry bylo účastníky řízení po takřka 9 letech zasaženo. Nadto uvádí, že i pokud by stěžovatelce dobrá víra nesvědčila, tak se v „řízení neprokázaly natolik závažné důvody, které by odůvodňovaly převahu veřejného zájmu na zrušení nezákonně vydané licence nad důvěrou v zákonnost a neměnnost takového rozhodnutí, a není proto namístě energetickou licenci zrušit“. Zdůrazňuje rovněž, že „v případě, kdy správní soudy rozhodnou o zrušení licence, mají podle názoru Ústavního soudu zjistit, k jakému datu by oprávněný z licence splnil požadavky pro její vydání. Zrušovací rozhodnutí tak má obsahovat nejen právní a skutkové důvody pro závěr o nezákonnosti napadeného rozsudku, důvody, pro které závažný veřejný zájem převažuje nad dobrou vírou oprávněného ... z rozhodnutí či nad jeho důvěrou v zákonnost a neměnnost takového rozhodnutí, ale také závěr o tom, pro jaké období nelze udělenou licenci akceptovat. Správní soudy tuto skutečnost neuvedly. Pokud by tak učinily, zjistily by, že to muselo být nejpozději dne 8. 2. 2011, kdy proběhla závěrečná kontrolní prohlídka stavby, v rámci které stavební úřad stavbu FVE K. zkontroloval a konstatoval, že nebyly shledány žádné závady a nedostatky. Vydáním kolaudačního souhlasu dne 17. 2. 2011 stavební úřad potvrdil, že je možné FVE K. bezpečně provozovat. Licence na výrobu elektřiny je pouze podnikatelským oprávněním, a nikoliv posledním krokem nutným k tomu, aby mohl být zahájen provoz výroby elektřiny“.

13. V doplnění ústavní stížnosti stěžovatelka uvádí, že jí a několika dalším osobám (včetně revizního technika) bylo sděleno obvinění z trestného činu, kde předmětný skutek souvisí s okolnostmi vydání energetické licence FVE K. Ústavnímu soudu přitom předložila část protokolů z posléze provedených svědeckých výpovědí, které mají potvrdit její dobrou víru ve správnost postupu revizního technika a správní rozhodnutí ERÚ. Opakovaně se vyjadřuje k výpovědi revizního technika a shrnuje vývoj své argumentace v řízení před ERÚ a správními soudy. Stěžovatelka dále zpochybňuje použití úředních záznamů o dříve podaném vysvětlení v řízení před krajským soudem a rozporuje použití stavebního deníku jako důkazu a vznáší pochybnosti o autentičnosti stavebního deníku, a tedy i zápisů v něm uvedených.

III. Vyjádření k ústavní stížnosti a replika stěžovatelky

14. Krajský soud uvedl, že byla-li revize vůbec provedena, stalo se tak ve dnech 20.–25. 10. 2010, a nikoliv 20.–25. 11. 2010, jak tvrdí stěžovatelka. V době provedení revize proto ještě nebyla elektrárna dokončena. Vzhledem k tomu nebyla předložená revizní zpráva „dostatečným podkladem, který by prokazoval splnění technických předpokladů“. Stěžovatelka nebyla v dobré víře a rozhodnutí ERÚ muselo být pro nezákonnost zrušeno.

15. Nejvyšší správní soud ve vyjádření opakuje skutečnosti uvedené shora. Zejména zdůrazňuje, že předmětná revizní zpráva nebyla způsobitelným podkladem pro vydání licence. Podle něj je to žadatel o vydání licence, a nikoliv revizní technik, kdo nese odpovědnost za předložení řádných pokladů pro udělení licence. „Z podpůrných argumentů přitom vyplývá, že v jednání stěžovatelky bylo mnoho nejasností, nekorektností, bylo účelové, a proto stěžovatelka

o to více nemohla být v dobré víře v udělenou licenci.“ Nejvyšší správní soud je toho názoru, že „pro posouzení věci je bez významu, že elektrárna byla osazena všemi fotovoltaickými panely těsně před udělením licence, že od svého připojení do distribuční soustavy v roce 2011 funguje a disponuje řádnými revizními zprávami. Stejně tak je irelevantní skutečnost, že elektrárna byla připojena do distribuční soustavy až v roce 2011, a proto stěžovatelka neměla potřebu se stavbou spěchat, neboť bylo zřejmé, že na výkupní ceny elektřiny roku 2010 nedosáhne. Pro posouzení dané věci nebylo ani podstatné ozřejmit, proč existovaly dvě verze revizních zpráv“. Ústavní stížnost je zjevně neopodstatněná a měla by být odmítnuta.

16. Energetický regulační úřad konstatuje, že nejvyšší státní zástupce podal v roce 2013 přes 20 obdobných správních žalob proti jeho rozhodnutím a případ stěžovatelky není ojedinělý. V řízení před správními soudy zůstal z rozhodnutí tehdejšího vedení „v podstatě nečinný a mlčící“, a proto nyní nepovažuje „za vhodné vyvíjet překotnou procesní aktivitu“. ERÚ má však za to, že s ohledem na množství obdobných případů, z nichž mnohé byly projednávány před správními soudy dokonce opakovaně, je „obtížné stanovit jednotnou argumentaci soudů pro všechny tyto případy a posoudit, že každý jednotlivý aspekt případu byl posouzen shodně jako v jiném případě, natolik je rozhodování v těchto případech rozsáhlé a z hlediska posuzování různých konkrétních okolností a detailů komplexní“. Ohrazuje se však proti tvrzení stěžovatelky, že měl odhalit případné nedostatky v její žádosti, resp. revizní zprávě. Předložila-li totiž stěžovatelka ERÚ nepravdivé podklady a následně mu vytýká jejich „neodhalení“, považuje ERÚ tuto námitku stěžovatelky „mírně řečeno, za drzost“. Nadto uvádí, že i „případný podíl ERÚ na vydání nezákonného rozhodnutí by za dané situace nepochybně neměl vliv na posouzení otázky, že stěžovatelka nebyla v dobré víře“.

17. Nejvyšší státní zástupce shrnuje důvody, které ho vedly k podání žaloby podle § 66 s. ř. s. Zdůrazňuje, že stěžovatelka byla, stejně jako někteří další žadatelé o energetickou licenci, zvýhodněna na úkor jiných žadatelů, kteří „stejně pozice nedosáhli jen proto, že postupovali v licenčním řízení v souladu se zákonem, popř. že byl vůči nim uplatňován zákonný postup“. K podobným právním otázkám a námitkám, které vznáší stěžovatelka, se vyjádřil v jiné věci pro poměry trestního práva Nejvyšší soud v usnesení ze dne 30. 1. 2020 sp. zn. 3 Tdo 1340/2019 a ústavní stížnost shledává nedůvodnou. Revizní technik údajně „postupoval minimálně vědomě chybně“ a stěžovatelka nebyla v dobré víře, neboť revizní zprávou uvedla ERÚ v omyl a zatajila podstatné skutečnosti. Odkazuje-li stěžovatelka na rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 30. 3. 2017 č. j. 2 As 313/2015-492 (FVE III T.), nejvyšší státní zástupce podotýká, že v něm dospěl soud „k diametrálně odlišnému posouzení předběžné otázky“, přičemž „ve vztahu ke stávající judikatuře Nejvyššího správního soudu v obdobných věcech působí rozhodnutí druhého senátu nekonzistentně a osamoceně“, a to i pokud jde o porovnání s judikaturou trestních soudů v jiných skutkově podobných věcech. Poukazuje navíc na to, že revizní technik, který zpracovával revizní zprávu ve věci FVE III T., byl posléze uznán vinným ze spáchání zvlášť závažného zločinu podvodu podle § 209 odst. 1, odst. 5 písm. a), odst. 6 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „trestní zákoník“), ukončeného ve stadiu přípravy podle § 20 odst. 1 trestního zákoníku. Zdůrazňuje rovněž, že nic nebránilo a nebrání stěžovatelce v tom, aby podala novou žádost o udělení energetické licence s řádnými podklady.

18. Stěžovatelka v replice k zasláným vyjádřením shrnula tvrzení obsažená v ústavní stížnosti a zdůraznila, že je nutno přihlédnout ke skutečnostem nově uvedeným v jejím doplnění. Ze svědeckých výpovědí opatřených v současném stadiu trestního řízení mají v několika zásadních ohledech vyplývat pro stěžovatelku příznivější skutečnosti. Stěžovatelka se vymezuje proti nařčení, že revizního technika jako svědka jakkoliv ovlivňovala a instruovala. Tato tvrzení nebyla žádným ze soudů prokázána. Shrnuje, že „soudy ve správním soudnictví dospěly k chybným závěrům o datu provedení revize a dokončení výroby FVE K. (zejména ve vztahu k možnosti provést předmětnou revizi NN části FVE K.) a (ne)existenci dobré víry

stěžovatelky na základě chybně provedeného dokazování a chybného hodnocení důkazů. Takový nezákonný postup vedl k rozhodnutí o zrušení energetické licence, které zasahuje do ústavních práv stěžovatelky a má pro ni fatální důsledky“.

IV. Splnění podmínek řízení před Ústavním soudem

19. Ústavní soud konstatuje, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněnou stěžovatelkou, která byla účastnicí řízení, v němž byla vydána napadená rozhodnutí, a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatelka je zastoupena advokátem podle § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu. Její ústavní stížnost je přípustná (§ 75 odst. 1 téhož zákona *a contrario*), neboť vyčerpala všechny procesní prostředky k ochraně svých práv.

V. Změna soudce zpravodaje

20. Ústavní stížnost byla dle rozvrhu práce přidělena soudci Radovanu Suchánkovi jako soudci zpravodaji. Jeho návrh na rozhodnutí však při posouzení věci senátem dne 28. 6. 2022 nebyl přijat. Proto byl předsedou senátu postupem podle ustanovení § 55 zákona o Ústavním soudu jako nový soudce zpravodaj určen soudce Vojtěch Šimíček.

VI. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

21. Ústavní soud je podle čl. 83 Ústavy soudním orgánem ochrany ústavnosti stojícím mimo soustavu soudů (čl. 91 odst. 1 Ústavy). K zásahu do jejich rozhodovací činnosti je proto oprávněn jen tehdy, pokud by soudy porušily ústavně zaručená práva stěžovatele, zejména pak, nebylo-li soudní řízení jako celek vedeno v souladu s hlavou pátou Listiny [viz např. náleze ze dne 19. 11. 2013 sp. zn. III. ÚS 3199/12 (N 191/71 SbNU 279)]; veškerá judikatura zdejšího soudu je dostupná na <http://nalus.usoud.cz>. Ústavní soud plně respektuje zásadu minimalizace zásahů do rozhodovací činnosti soudů [např. náleze ze dne 21. 9. 1999 sp. zn. I. ÚS 168/99 (N 126/15 SbNU 203)] a činí tak pouze tehdy, je-li výklad a následné použití právních předpisů vybočující z mezí hlavy páté Listiny a porušující některé ústavně zaručené základní právo [srov. např. náleze ze dne 10. 4. 2018 sp. zn. II. ÚS 4026/17 (N 72/89 SbNU 109)].

22. Ústavní soud připomíná, že byť je vázán *petitem* ústavní stížnosti, není již vázán jejím odůvodněním, tj. argumenty, které stěžovatelka v ústavní stížnosti uvádí [srov. nálezy ze dne 29. 11. 1994 sp. zn. I. ÚS 89/94 (N 58/2 SbNU 151), ze dne 4. 4. 2007 sp. zn. I. ÚS 236/05 (N 59/45 SbNU 23) a ze dne 3. 4. 2014 sp. zn. III. ÚS 2396/13 (N 53/73 SbNU 69)]. Proto v zásadě není vyloučeno, aby zrušil napadená rozhodnutí i z jiných důvodů, než které stěžovatelka explicitně uvádí v ústavní stížnosti. Současně však platí, že požadavek na vyčerpání zákonných procesních prostředků k ochraně práva (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu) se uplatní nejen při posuzování přípustnosti ústavní stížnosti jako celku, ale i při posuzování každé jednotlivé námitky v ní uplatněné [srov. náleze ze dne 11. 6. 2018 sp. zn. I. ÚS 4022/17 (N 110/89 SbNU 631), bod 22].

23. To konkrétně znamená, že materiálně nepřípustná je zásadně taková námitka obsažená v ústavní stížnosti, která nebyla uplatněna v předcházejícím řízení způsobem, který by umožnil soudu ji obsahově posoudit, přičemž z okolností věci je patrné, že tomuto uplatnění nic nebránilo. Je logické, že má-li Ústavní soud v řízení o ústavní stížnosti hodnotit ústavnost napadeného rozhodnutí obecného soudu, je referenční rámec tohoto přezkumu vytyčen primárně samotným stěžovatelem, na kterém spočívá břemeno tvrzení. Zásada subsidiarity řízení o ústavní stížnosti totiž nespočívá jen ve vyčerpání procesních prostředků ve formálním smyslu, nýbrž obsahuje i požadavek předstření relevantních námitok obecným soudům, jimž ochrana všech základních práv a svobod přísluší (čl. 4 Ústavy; jde o tzv. vnitřní subsidiaritu). „Právě tento aspekt ochranné funkce obecných soudů vymezuje jejich vztah k Ústavnímu soudu a nepřipouští, aby Ústavní soud vystupoval jako další instance soudního řízení. Takové pojetí řízení o ústavní stížnosti odpovídá i prioritě její tzv. subjektivní funkce spočívající v ochraně

dotčených práv konkrétního stěžovatele, jenž určitý postup orgánu veřejné moci pocítuje od počátku jako reálnou krivdu a porušení svých ústavních práv, proti nimž pak v soudním řízení brojí, a Ústavní soud je tedy především v roli garanta účinné soudní ochrany subjektivních práv stěžovatele. Je-li ústavním úkolem obecných soudů poskytovat ochranu základním právům, nelze od toho z hlediska posuzování vyčerpání procesních prostředků odhlížet, a tím jejich roli v ochraně základních práv obcházet. Ústavní soud by následně nemohl efektivně posoudit, zda obecné soudy v napadeném řízení jako celku selhaly při ochraně stěžovatelových ústavních práv, když jeho vinou nedostaly právem předvídanou příležitost se jejich tvrzeným porušením účinně zabývat. Uvedené je rovněž vyjádřením zásady sebeomezení a minimalizace zásahů Ústavního soudu, který do činnosti obecných soudů zasahuje zásadně pouze tam, kde soudy v ochraně základních práv a svobod v celém řízení selžou.“ [nález sp. zn. II. ÚS 3383/14 ze dne 6. 9. 2016 (N 163/82 SbNU 565); obdobně nález sp. zn. III. ÚS 1047/16 ze dne 20. 12. 2016 (N 249/83 SbNU 885)].

24. Jinými slovy vyjádřeno, jen velmi obtížně si lze představit situaci, kdy by Ústavní soud shledal protiústavním rozhodnutí soudu z důvodu, který stěžovatel v předchozím řízení vůbec neuplatnil (ačkoliv tak učinit mohl). Obecný soud se totiž nemůže dopustit pochybení (dokonce protiústavního!), nedostane-li procesní prostor pro vypořádání určitých námitek z důvodu pasivity stěžovatele. Nedávalo by proto žádný rozumný smysl, aby např. některý argument, který mohl (a měl) stěžovatel uplatnit již v předchozím řízení, předložil teprve Ústavnímu soudu. Takto by totiž nastala absurdní situace, kdy by Ústavní soud přezkoumával napadené rozhodnutí obecného soudu (tedy jeho „ústavní správnost“), ačkoliv ovšem tento obecný soud neměl žádný důvod, pro který by se měl zabývat určitou argumentací, která mu nebyla zřejmá, jelikož ji stěžovatel nepoužil a „vyčkal“ s ní teprve na řízení před Ústavním soudem [nález sp. zn. II. ÚS 2430/15 ze dne 3. 8. 2016 (N 145/82 SbNU 307)]. I v tomto pohledu totiž platí zásada *vigilantibus iura scripta sunt*. Jedinou výjimkou z tohoto obecného pravidla je případ, kdy po stěžovateli nelze spravedlivě požadovat (resp. klást k jeho tíži), že neuplatnil určitou argumentaci, kterou však objektivně v době, kdy probíhalo řízení před obecnými soudy předcházející podání následně ústavní stížnosti, ještě ani znát nemohl. Příkladem je pozdější rozhodnutí některého z nejvyšších soudů (případně soudu mezinárodního), legislativní vývoj, formulace nové doktríny apod. (tamtéž).

25. Řízení, které předcházelo podání nyní posuzované ústavní stížnosti, navíc proběhlo podle soudního řádu správního, ve kterém se uplatňuje zásada koncentrace řízení (srov. zejména § 71 odst. 2, § 103 s. ř. s.), a ten, kdo podává kasační stížnost k Nejvyššímu správnímu soudu, musí být zastoupen advokátem (§ 105 odst. 2 s. ř. s.). Z obsahu vyžádaného soudního spisu se přitom podává, že stěžovatelka byla zastoupena advokátem od počátku soudního řízení.

26. Ústavní soud proto při přezkumu napadených rozhodnutí správních soudů konfrontoval jejich obsah s námitkami, které před nimi stěžovatelka uplatnila, a dospěl k závěru, že ústavní stížnost není důvodná.

27. Jak se totiž podává i ze shora uvedené narativní části odůvodnění tohoto nálezu, správní rozhodnutí ERÚ o udělení energetické licence bylo nejprve zrušeno krajským soudem na základě správní žaloby nejvyššího státního zástupce podané k ochraně veřejného zájmu podle § 66 s. ř. s. Kasační stížnost, podaná stěžovatelkou dne 9. 10. 2015, argumentovala neexistencí závažného veřejného zájmu, který je podmínkou aktivní legitimace nejvyššího státního zástupce, nepřipustným rozšířením žalobních bodů krajským soudem, rozporem některých skutkových zjištění a existencí dobré víry na její straně. Nejvyšší správní soud prvním rozsudkem této kasační stížnosti vyhověl. Proti následnému rozsudku krajského soudu, kterým byla žaloba zamítnuta, podal kasační stížností nejvyšší státní zástupce a Nejvyšší správní soud jí vyhověl a rozsudek krajského soudu zrušil. Následný zrušovací rozsudek krajského soudu napadla kasační stížností stěžovatelka (srov. bod 8 shora) a Nejvyšší správní soud ji zamítl jako nedůvodnou. Již z tohoto prostého konstatování průběhu předchozího řízení je podle

presvědčení Ústavního soudu zřejmé, že se oba správní soudy předmětnou věcí zabývaly velmi pečlivě a zodpovědně.

28. K obsahu ústavní stížnosti Ústavní soud uvádí, že představuje pokračující polemiku se skutkovými a právními závěry obou správních soudů, přičemž však tyto závěry jsou velmi pečlivě a přesvědčivě vyloženy a Ústavní soud, který není součástí soustavy soudů, neshledává žádný rozumný důvod, pro který by je měl z hlediska orgánu ochrany ústavnosti (čl. 83 Ústavy) jakkoliv zpochybňovat.

29. Pokud proto stěžovatelka tvrdí, že byla v dobré víře o tom, že splnila všechny podmínky pro udělení energetické licence a případná pochybení ERÚ v řízení o vydání energetické licence nemohou jít k její tíži, připomíná Ústavní soud, že Nejvyšší správní soud v tomto kontextu odkázal na závěry obsažené v jeho rozsudku ze dne 30. 3. 2017 č. j. 2 As 313/2015-492, které se týkaly případu nedokončené fotovoltaické elektrárny, která nebyla při provedení revize kompletně osazena fotovoltaickými panely. Soud zde uvedl, že ačkoli je provedení revize před dokončením fotovoltaické elektrárny závažným pochybením, nelze i přes tento nedostatek v určitých případech licenci na výrobu energie ze slunečního záření zrušit s ohledem na dobrou víru žadatele o udělení licence. Za specifické okolnosti svědčící pro upřednostnění dobré víry před zrušením udělené licence Nejvyšší správní soud v citovaném rozsudku považoval především to, že „autorizovaný revizní technik nepostupoval úmyslně a vědomě chybně a žadatel o licenci nemohl ani při patřičné míře obezřetnosti odhalit chybu revizního technika v aspektech, na nichž se neshodnou ani renomovaná vědecká pracoviště“. Nedostatky provedené revize a revizní zprávy totiž mohou být dány v důsledku nedostatečného či nejednoznačného normativního rámce stanovujícího postup při revizi a z toho případně plynoucí nesprávné, ale v té době zcela běžné praxe aprobované rovněž ERÚ.

30. Krajský soud a také Nejvyšší správní soud však odlišily tento případ od případu nyní posuzovaného ohledně neexistence dobré víry stěžovatelky ve správnost a zákonnost udělené licence především v tom aspektu, že stěžovatelka tvrdila, že v době provedení revize byla FVE dokončena, a to včetně osazení fotovoltaických panelů, ačkoli z provedení dokazování vyplynul opak. Revizní zpráva tedy neosvědčovala bezpečnost celé FVE. Stěžovatelka následně nemohla být pouze pasivním příjemcem revizní zprávy a při patřičné míře obezřetnosti si musela být vědoma její nepravdivosti. K tomuto závěru krajský soud dále konstatoval, že existenci dobré víry stěžovatelky vyvrací také dvě verze revizní zprávy, vývoj argumentace stěžovatelky v řízení před krajským soudem, padělaný podpis M. B. na předávacím protokolu a personální propojenost B a stěžovatelky. Stěžovatelka tedy tvrdila, že v době provedení revize byla FVE dokončena, a to včetně osazení fotovoltaických panelů, což následně tvrdil i revizní technik H., přičemž však z provedení dokazování vyplynul opak, tj. že revizní technik a stěžovatelka si byli vědomi, že postupují chybně. Stěžovatelka proto musela vědět, že předložila revizní zprávu, která nemohla osvědčovat bezpečnost FVE. Tento závěr byl podpořen řadou skutečností, které vyšly v průběhu soudního řízení najevo.

31. Pokud za této situace Nejvyšší správní soud v napadeném rozsudku (bod 42) dovodil neexistenci dobré víry stěžovatelky v padělaný podpis na předávacím protokolu, v přizpůsobování její argumentace dle vývoje soudního řízení, v personální propojenosti stěžovatelky a B a ve dvou verzích revizní zprávy (stěžovatelka předložila ERÚ nepravdivou revizní zprávu, neboť celou dobu tvrdila, že v době provedení revize byla FVE dokončena, a to včetně osazení fotovoltaických panelů, avšak z provedení dokazování vyplynul opak), považuje Ústavní soud tento závěr za přesvědčivý, logický a dostatečně doložený a za dané situace mu nepřísluší ho jakkoliv zpochybňovat, neboť je zjevné, že ho nelze označit za excesivně zasahující do základních práv stěžovatelky. K argumentu stěžovatelky v ústavní stížnosti, že okolnost spočívající ve dvou verzích revizní zprávy nelze přičítat jí, nýbrž reviznímu technikovi, postačuje uvést, že je věcí žadatele (tzn. stěžovatelky), aby v rámci

daného licenčního řízení předložil úplné a pravdivé podklady; tuto odpovědnost nelze přenášet na správní orgán a ani na další subjekty.

32. K poukazu stěžovatelky na již citovaný rozsudek Nejvyššího správního soudu sp. zn. 2 As 313/2015 Ústavní soud uvádí, že stěžovatelka netvrdí, že by se od právního názoru v něm vysloveného Nejvyšší správní soud odlišil takovým způsobem, že bylo namístě aktivovat zvláštní senát podle § 17 odst. 1 s. ř. s. Pokud by totiž stěžovatelka tento názor zastávala, bylo namístě argumentovat porušením základního práva na zákonného soudce (čl. 38 odst. 1 Listiny). Nic takového však neučinila. Z obsahu napadeného rozsudku se ostatně podává, že Nejvyšší správní soud učinil skutkovou distinkci od právního názoru vysloveného ve věci vedené pod sp. zn. 2 As 313/2015 (srov. shora a také body 32–34 napadeného rozsudku Nejvyššího správního soudu). Ani v tomto směru proto zdejší soud žádné pochybení Nejvyššího správního soudu nezjistil.

33. Obdobně poukazuje-li stěžovatelka na nálezný Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 946/16 ze dne 30. 5. 2018 (N 105/89 SbNU 543), rovněž s tímto nálezem se Nejvyšší správní soud v napadeném rozsudku argumentačně vypořádal, když uvedl, že „stěžovatelka předložila žalovanému nepravdivou revizní zprávu, a proto je nutné na její jednání pohlížet jako na uvedení žalovaného v omyl, o čemž stěžovatelka musela vědět. Předložením nepravdivého podkladu žalovanému totiž navodila situaci, že bezpečnost FVE je osvědčena a tato podmínka pro udělení licence je splněna. Jak již NSS uvedl, povinností žalovaného nebylo, aby ověřoval správnost a pravdivost předložené revizní zprávy. Nezákonnost rozhodnutí žalovaného tak byla způsobena stěžovatelkou. V tomto případě proto není důvod chránit stěžovatelku před dopady jejího protiprávního jednání. Posuzovaná věc tedy odpovídá třetí situaci vymezené v citovaném nálezem Ústavního soudu“. Nejvyšší správní soud tedy neopomenul ani tento argument stěžovatelky a Ústavní soud jeho závěr považuje za plně kompatibilní s odkazovaným nálezem, a proto i za ústavně souladný.

34. Ústavní soud dále z vyžádaného soudního spisu konstatuje, že ve věci bylo provedeno poměrně obsáhlé dokazování, a pokud na jeho základě soudy v nyní napadených rozsudcích dovodily, že stěžovatelka nesplnila podmínky pro udělení licence (revizní zpráva se nevztahovala k celé FVE a neosvědčovala její bezpečnost), přičemž za správnost a pravdivost předložených dokumentů odpovídala samotná stěžovatelka (bod 38 odůvodnění napadeného rozsudku Nejvyššího správního soudu), neshledává v těchto závěrech Ústavní soud žádné pochybení, tím méně pochybení ústavní relevance. Nedokončenost elektrárny v době od 20. do 25. 10. 2010 prokazovaly důkazy provedené krajským soudem (viz zejména úřední záznamy o podaném vysvětlení M. J., J. M., I. K., M. K., M. N. a M. K., zprávy o technickém dozoru investora a stavební deníky; shrnutí důkazů viz především body 61 a násl. rozsudku krajského soudu ze dne 7. 3. 2019). Z těchto důkazů vyplývá, že se nejednalo o pouhou výměnu vadných částí nebo opravy poškozených panelů, ale teprve o jejich montáž, a že práce na NN části elektrárny byly ve značném rozsahu prováděny také po 25. 10. 2010. Stěžovatelka přitom nejprve v řízení před krajským soudem tvrdila, že revize byla provedena ve dnech 20. až 25. 10. 2010, a teprve v reakci na pozdější průběh řízení začala tvrdit, že revize elektrárny byla provedena na konci listopadu 2010. O dřívějším termínu provedení revize svědčí také to, že dne 3. 11. 2010 bylo vydáno povolení ke zkušebnímu provozu, jehož podkladem je právě revizní zpráva.

35. Jen pro úplnost Ústavní soud uvádí, že se krajský soud vypořádal rovněž s námitkou (v ústavní stížnosti ovšem nezmiňovanou) týkající se žalobních bodů uplatněných nejvyšším státním zástupcem, kdy zdůraznil (bod 60), že sice v původní žalobě nebyla některá tvrzení uvedena zcela konkrétně, nicméně zmíněna byla a později došlo pouze k jejich doplnění; nebyly tedy uplatněny žalobní body nové.

36. Konečně k samotné délce řízení (resp. časového odstupu mezi udělením licence ERÚ a konečným rozhodnutím Nejvyššího správního soudu) Ústavní soud uvádí, že jistě není

optimální. Jak se však podává ze shora provedené narace, správní soudy po tuto dobu nebyly nečinné a nedopouštěly se průtahů, neboť vydaly celkem šest rozhodnutí. Navíc, samotná délka řízení nemůže být důvodem pro kasační zásah Ústavního soudu. Pokud stěžovatelka zpochybňuje okolnost, že nejvyšší státní zástupce podal žalobu před uplynutím zákonné lhůty tří let (§ 72 odst. 2 s. ř. s.), nezbývá Ústavnímu soudu než konstatovat, že při jejím podání byla tato zákonná lhůta zachována, a jak se v průběhu řízení před správními soudy ukázalo, nejednalo se o žalobu neopodstatněnou, nedůvodnou, či dokonce šikanózní. Ústavní soud rovněž nepřehlédl, že předmětnou materii není namístě hodnotit dnešní, nýbrž tehdejší optikou, kdy se jednalo o velmi komplikované a soudní judikaturou dosud neřešené případy, takže nebyl dán dopředu „návod“ pro co možná optimální postup. Konečně, dovozuje-li stěžovatelka svoji dobrou víru právě ze zmíněného časového odstupu mezi udělením a „odebráním“ licence, je vhodné připomenout, že touto dobrou vírou nemohla disponovat poté, co byla podána předmětná žaloba ve veřejném zájmu, resp. poté, co bylo rozhodnutí ERÚ pravomocně zrušeno prvním rozsudkem krajského soudu ze dne 24. 9. 2015.

37. Závěrem Ústavní soud konstatuje, že neshledal v napadených soudních rozhodnutích porušení tvrzených ústavně zaručených práv stěžovatelky. Obecné soudy totiž řádně a přesvědčivě vypořádaly všechny stěžovatelkou uplatněné námitky, provedly odpovídající skutková zjištění, a na jejich základě učiněné právní závěry se jeví jako logické, a protože Ústavní soud není součástí soustavy obecných soudů, kterému by příslušelo přehodnocovat závěry provedeního dokazování, neshledal důvod, pro který by mohl a měl napadená rozhodnutí jakkoliv zpochybňovat.

38. Proto ústavní stížnost podle ustanovení § 82 odst. 1 zákona o Ústavním soudu zamítl jako nedůvodnou.

Odlišná stanoviska

Odlišné stanovisko soudce Radovana Suchánka

Nesouhlasím s výrokem ani s odůvodněním nálezu, proč k němu zaujímám podle § 22 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, toto odlišné stanovisko:

1. Nález v prvé řadě nezohledňuje relevantní a ustálenou judikaturu Ústavního soudu k problematice ochrany dobré víry a především důvěry v zákonnost a neměnnost pravomocného pozitivního a benefičního správního rozhodnutí. Z dlouhého seznamu relevantní judikatury zmiňuje senátní většina pouze nález ze dne 30. 5. 2018 sp. zn. I. ÚS 946/16 (N 105/89 SbNU 543), a to v jediném bodu odůvodnění (bod 33), když v té souvislosti navíc pouze cituje závěr Nejvyššího správního soudu – účastníka řízení (!), podle něhož stěžovatelka předložila nepravdivou revizní zprávu, tudíž uvedla Energetický regulační úřad v omyl a nemůže být v dobré víře. K tomu přitom dnešní nález pouze uvádí, že tento „závěr považuje za plně kompatibilní s odkazovaným nálezem, a proto i za ústavně souladný“ (bod 33 *in fine* nálezu). S tím však nelze souhlasit.

2. Je třeba uvést, že shora odkazovaný nález vymezuje tři „modelové situace“ střetu zásady ochrany dobré víry se zásadou zákonnosti. První skupinu situací představuje nezákonnost správního aktu způsobená čistě pochybením veřejné moci, zejména procesními vadami nebo nesprávným výkladem práva. Zde platí, že „za správnost vlastního postupu a správnost interpretace právní úpravy odpovídá veřejná moc, nikoliv její adresáti, a případné nedostatky je třeba přičítat na její vrub“ (bod 58 jeho odůvodnění). Do této skupiny patří zejména nezákonná rozhodnutí z důvodů spočívajících v nesprávném posouzení rozsahu potřebných podkladů, případně nesprávné posouzení podkladů předložených. Druhou skupinu „představuje nezákonnost způsobená pochybením na obou stranách vertikálního vztahu veřejná moc – jednotlivec. Půjde o pochybení orgánů veřejné moci, o nichž osoba, jíž svědčí žalobou

napadené rozhodnutí, musela vědět. Do této skupiny patří zejména rozhodnutí vydaná na základě nesprávných či zjevně neúplných, zejména skutkových zjištění a předpokladů, na což jednotlivec přes svou vědomost před vydáním rozhodnutí či po něm neupozornil. Za takové situace nemůže být dána dobrá víra ve správnost takového rozhodnutí, což však nevylučuje důvěru v jeho zákonnost a neměnnost (zejména s ohledem na plynutí času a rozvoj navazujících právních vztahů). Pokud správní soud přistoupí ke zrušení napadeného rozhodnutí za takové situace, je nezbytné, aby negativní dopady na oprávněnou osobu z tohoto rozhodnutí byly pokud možno zmírněny“ (bod 59 odůvodnění). Třetí skupinu pak představuje nezákonnost způsobená oprávněným ze správního rozhodnutí, který úmyslně (!) uvedl správní orgán v omyl, popřípadě dosáhl příznivého rozhodnutí jiným protiprávním způsobem, často naplňujícím skutkovou podstatu trestného činu. V takovém případě není dána dobrá víra „oprávněného“ z tohoto správního rozhodnutí ani důvěra v jeho zákonnost a neměnnost, pročež toto může být zpravidla zrušeno (bod 60 odůvodnění).

3. Případ stěžovatelky podle mého názoru spadá nanejvýš do druhé modelové situace vymezené nálezem sp. zn. I. ÚS 946/16. Jinými slovy, při vydání energetické licence došlo k pochybením jak na straně stěžovatelky (revizního technika), tak na straně správního orgánu. V takovém případě by sice nebyla dána dobrá víra stěžovatelky, stále je však dána její důvěra v zákonnost a neměnnost pravomocného pozitivního a benefičního správního rozhodnutí, která je nadto posílena faktorem plynutí času (viz dále). Rovinu „důvěry v zákonnost a neměnnost správního rozhodnutí“ přitom senátní většina zcela ignoruje. Jakoby si snad kolegové odkazovaný nález ani pořádně nepřečetli a spokojili se pouze s konstatováním Nejvyššího správního soudu. V řízení před soudy nebylo prokázáno, že stěžovatelka úmyslně (!) uvedla správní orgán v omyl, popř. dokonce dosáhla vydání licence trestnou činností. Stěžovatelka vycházela ze zprávy revizního technika, který je státem autorizovanou osobou a odborníkem, přičemž jeho pochybení nemůže být bez dalšího přičitatelné stěžovatelce. Po osobě bez odborných technických znalostí, která si „najala“ revizního technika právě za účelem odborného posouzení věci, lze požadovat jen běžnou míru obezřetnosti, nikoliv to, aby kvalifikovaně posuzovala veškerou práci státem autorizovaných odborníků. Opačný požadavek vznesený senátní většinou, podle níž je pouze věcí stěžovatelky, aby předložila úplné a pravdivé podklady, přičemž „tuto odpovědnost nelze přenášet na správní orgán a ani na další subjekty“ (bod 31 *in fine*) je s ohledem na okolnosti případu zjevně nepřiměřený a při posuzování dobré víry a důvěry v zákonnost a neměnnost rozhodnutí rovněž rozporný i s rozsudkem Nejvyššího správního soudu ze dne 30. 3. 2017 č. j. 2 As 313/2015-492 („FVE III T.“), v němž je mimo jiné zdůrazněna výrazná spoluodpovědnost revizního technika coby státem autorizované osoby, i to, že stěžovatelce nelze vadu v postupu revizního technika vytýkat, tím spíše byla-li problematika náležitostí revizí fotovoltaických elektráren v rozhodné době značně složitá a neustálá (body 28, 30 a 38 jeho odůvodnění).

4. Nález v bodu 31 *in fine* rovněž pomíjí skutečnost, že správnost revizní zprávy, způsob jejího provedení a stav (ne)dokončení FVE K. měl ve správním řízení – v souladu se zásadou materiální pravdy (§ 3 správního řádu) a zásadou vyšetřovací – prověřit Energetický regulační úřad (dále jen „ERÚ“), který k tomu disponuje širokou škálou nástrojů. Skutečnost, že jen v roce 2013 podal nejvyšší státní zástupce přes 20 obdobných správních žalob proti rozhodnutím ERÚ o udělení energetické licence (bod 16 nálezu), dokresluje spoluodpovědnost ERÚ a naznačuje systémovou povahu „pochybení“. V zásadě platí, že jestliže „orgán veřejné moci při výkonu veřejné moci autoritativně přezkoumá a osvědčí určité skutečnosti, čímž vyvolá v jednotlivci ... víru ve správnost těchto skutečností a v samotný akt státu, není bez dalšího myslitelné, aby následně konstatoval, že je třeba jej pro zjištěná pochybení odstranit či uplatnit jiné negativní následky“ [nálezy ze dne 3. 12. 2007 sp. zn. I. ÚS 544/06 (N 217/47 SbNU 855), ze dne 1. 3. 2010 sp. zn. IV. ÚS 298/09 (N 35/56 SbNU 391) a ze dne 11. 12. 2018 sp. zn. I. ÚS 2086/17 (N 199/91 SbNU 469), které senátní většina taktéž pomíjí].

5. V obecné rovině platí, že důvěra v zákonnost a neměnnost správního rozhodnutí je „utvrzována“ rovněž plynutím času. Čím delší doba proto uplynula od právní moci benefičního správního aktu, o to vážnější musí existovat důvody k prolomení jeho právní moci. Jinými slovy řečeno: Zatímco by určitá skutečnost způsobující nezákonnost správního rozhodnutí byla důvodem pro jeho zrušení bezprostředně po nabytí právní moci, tatáž skutečnost již nemusí odůvodňovat zrušení správního rozhodnutí za mnoho let od jeho právní moci. Odhlédnout nelze ani od ustálené rozhodovací praxe správního orgánu (ERÚ) a počtu žalob nejvyššího státního zástupce podávaných proti rozhodnutím, jež z této správní praxe vzešly (viz předchozí bod). Judikatura správních soudů i právní nauka ostatně dovodily výjimečné založení legitimního očekávání na vydání benefičního správního rozhodnutí rovněž nezákonnou správní praxí, a to zejména tehdy, mají-li být v konečném důsledku dotčeny toliko fiskální zájmy samotného státu [k tomu viz rozsudky Nejvyššího správního soudu ze dne 19. 4. 2017 sp. zn. 6 As 98/2016-54 a ze dne 27. 4. 2017 sp. zn. 4 As 86/2016-38; CODL, D. Zásada legitimního očekávání ve správním právu. Právní rozhledy, 2019, č. 23–24, s. 828–836; GRYGAR, T. In FRUMAROVÁ, K., GRYGAR, T., POUPEROVÁ, O., ŠKUREK, M. Správní právo procesní. Praha: 2021, s. 36 (marg. 136)]. V každém případě je však nezbytné posoudit přiměřenost každého zásahu do ochrany dobré víry, resp. důvěry v zákonnost a neměnnost rozhodnutí, a legitimního očekávání (srov. THOMAS, R. Legitimate Expectation and Proportionality in Administrative Law. Oxford: Hart Publishing, 2000, s. 77 a násl.).

6. Zásada ochrany dobré víry a důvěry v zákonnost správních rozhodnutí, jež vyplývají již čl. 1 odst. 1 Ústavy a § 2 odst. 3 správního řádu, se může dostat do střetu s jinými základními zásadami, v souvislosti s rušením již pravomocných rozhodnutí pak zejména se zásadou zákonnosti, resp. právnosti. V případě této kolize je nutné pečlivě zvážit veškeré okolnosti případu, míru pochybení orgánů veřejné správy v procesu vydávání správních rozhodnutí a náležitě poměřit újmu, která by zrušením pravomocného rozhodnutí vznikla dotčeným osobám, s veřejným zájmem a právy dalších osob. Toto poměření však obecné soudy v napadených rozhodnutích, a povýtce ani Ústavní soud, neprovedly. Uvádí-li nález v bodu 36 *in fine*, že stěžovatelka „nemohla disponovat dobrou vírou poté ... co bylo rozhodnutí ERÚ zrušeno pravomocným rozsudkem krajského soudu ze dne 24. 9. 2015“, pomíjí skutečnost, že proti tomuto rozhodnutí podala stěžovatelka kasační stížnost, které byl přiznán odkladný účinek (!), a Nejvyšší správní soud posléze tento rozsudek jako nezákonný zrušil. Nadto je třeba uvést, že odkladný účinek byl přiznán i v pořadí druhé kasační stížnosti stěžovatelky, stejně tak i její ústavní stížnosti. Fakticky tak dochází ke zrušení rozhodnutí o udělení energetické licence po více než deseti letech od jeho právní moci. Uvádí-li k této časové prodlevě a zrušení energetické licence nejvyšší státní zástupce argument, že stěžovatelka nyní může požádat o vydání nové energetické licence (bod 17 *in fine*), je třeba zdůraznit, že nedostatek oprávnění k výkonu licencované podnikatelské činnosti sice lze v novém řízení odstranit vydáním nové licence, vydáním nové licence však už nelze ovlivnit podmínky státní podpory, za nichž je tato podnikatelská činnost vykonávána [viz nález ze dne 11. 12. 2018 sp. zn. I. ÚS 2086/17 (N 199/91 SbNU 469), který senátní většina rovněž opomenula].

7. Mám dále za to, že vysvětlení stěžovatelky o dvou verzích revizní zprávy nebylo v řízení před soudy náležitým způsobem vyvráceno. Nutno v té souvislosti podotknout, že přestože existence dvou verzí revizní zprávy byla jedním ze zásadních důvodů pro vyhovění žalobě nejvyššího státního zástupce a pro závěr Nejvyššího správního soudu o absenci dobré víry stěžovatelky, *ex post* Nejvyšší správní soud ve svém vyjádření uvádí, že vůbec není podstatné, jak a proč tyto dvě verze vznikly (viz bod 15 nálezu). Ve svém prvním rozhodnutí ve věci přitom jiný senát Nejvyššího správního soudu zavázal krajský soud mimo jiné k tomu, aby za tímto účelem doplnil dokazování výsledkem revizní technika (viz bod 4 nálezu). Argumentaci Nejvyššího správního soudu v tomto hodnotím jako nekonzistentní a nepřesvědčivou.

8. Z mého pohledu náleznepochopitelně pojednává o subsidiaritě ústavní stížnosti s tím, že „jen velmi obtížně si lze představit situaci, kdy by Ústavní soud shledal protiústavním rozhodnutím soudu z důvodu, který stěžovatel v předchozím řízení vůbec neuplatnil (ačkoliv tak učinit mohl). Obecný soud se totiž nemůže dopustit pochybení (dokonce protiústavního!), nedostane-li procesní prostor pro vypořádání určitých námitek z důvodu pasivity stěžovatele“ (bod 24 odůvodnění). Neuvádí však jediný příklad (!), resp. jedinou námitku, kterou by stěžovatelka uplatnila až v řízení o ústavní stížnosti, a ani v hrubých rysech ji neuplatnila v řízení před správními soudy. Ostatně žádný takový příklad ani já nenacházím. Pak jsou však tyto body odůvodnění nesmyslné. Zastávám názor, že námitky uplatněné stěžovatelkou již v řízení před správními soudy plně odůvodňují kasační zásah Ústavního soudu.

9. Již v řízení před správními soudy stěžovatelka opakovaně poukazovala na shora zmiňovaný rozsudek Nejvyššího správního soudu ve věci FVE III T., od něhož se podle mého názoru Nejvyšší správní soud v ústavní stížnosti napadeném rozsudku odchýlil. To v zásadě potvrdil i nejvyšší státní zástupce, když ve svém vyjádření k ústavní stížnosti uvedl, že se s jeho závěry neztotožňuje a považuje je v kontextu ostatní judikatury Nejvyššího správního soudu za „nekonzistentní a osamocené“ (bod 17 nálezu). Již samotná existence více judikатурních linií však znamená nutnost předložit věc rozšířenému senátu podle § 17 odst. 1 s. ř. s. Platí totiž, že i „v případech již existujícího judikатурního rozkolu jakýkoliv další senát, který se bude předmětnou věcí zabývat, je povinen svou věc rozšířenému senátu postoupit, neboť z logiky věci bude vždy nucen se odchýlit od dřívější judikatury – následování jedné judikaturní linie znamená vymezení se vůči linii druhé, opačné“ (RIGEL, F. In POTĚŠIL, L. a kol. Soudní řád správní. Komentář. Praha: Leges, 2014, s. 121). K tomu však Nejvyšší správní soud nepřistoupil, když bez dalšího aproboval závěry krajského soudu o absenci dobré víry stěžovatelky.

10. Na rozdíl od rozsudku ve věci FVE III T. dospěl v nyní posuzované věci krajský soud a při rozhodování o druhé kasační stížnosti rovněž Nejvyšší správní soud fakticky k závěru, že absence instalace části fotovoltaických panelů vylučuje dobrou víru stěžovatelky. Nevěnoval se však žádným způsobem značné nejednotnosti a neustálenosti tehdejší praxe při revizích fotovoltaických elektráren ani v dostatečné míře nevzal v potaz judikaturní závěry k ochraně důvěry adresátů benefičních správních rozhodnutí v jejich zákonnost a neměnnost (i při existenci možného předložení neúplných či nesprávných podkladů). Jak podotýká senátní většina, Nejvyšší správní soud uvedl, že na rozdíl od rozsudku ve věci FVE III T. bylo ve správním řízení tvrzeno dokončení elektrárny. To však různé právní posouzení věci odůvodnit nemůže, když k okamžiku podání žádosti o vydání energetické licence nebyla prokázána jasná vědomost stěžovatelky o nesprávnosti postupu revizní technika, a už vůbec ne její úmysl uvést ERÚ v omyl. Skutková „distinkce“, kterou v bodu 32 odůvodnění vyzdvihuje senátní většina, je proto nedostatečná a v konečném důsledku bez významu. Pozastavuji se nad tím, že podle senátní většiny nebylo namístě konstatování porušení práva na zákonného soudce podle čl. 38 odst. 1 Listiny i z toho důvodu, že stěžovatelka na tento článek Listiny výslovně nepoukázala (bod 32 nálezu). Pominu-li skutečnost, že Ústavní soud není vázán odůvodněním ústavní stížnosti (nýbrž jejím *petitem*), nelze opomenout, že stěžovatelka tvrdila mimo jiné porušení práva na spravedlivý proces podle čl. 6 odst. 1 Úmluvy (viz bod 1 nálezu). Právo na spravedlivý proces *lato sensu* snad v sobě právo na zákonného soudce nezahrnuje?

11. Konečně považuji za potřebné se vyjádřit k otázce (ne)překročení žalobních bodů krajským soudem, o které se náleznepřesně zmiňuje v bodu 35 odůvodnění. Krajský soud založil své rozhodnutí o důvodnosti správní žaloby nejvyššího státního zástupce nikoliv na procesních vadách řízení o udělení licence ze strany ERÚ (viz str. 2 až 4 správní žaloby), ale především na tom, že stěžovatelka předložila ERÚ nepravdivou revizní zprávu, která měla existovat ve dvou verzích s různým datem. Tuto žalobní námitku však nejvyšší státní zástupce ve své správní žalobě doručené krajskému soudu dne 16. 12. 2013, tj. necelý týden před uplynutím tříleté lhůty

k jejímu podání, neuplatnil. K uplatnění této námitky došlo až v replice podané dne 13. 5. 2014, tj. po uplynutí lhůty k podání správní žaloby. Podle soudů však nešlo o nepřípustné rozšíření žalobních bodů, neboť nejvyšší státní zástupce měl namítat, že FVE K. byla dokončována až během licenčního řízení, pročež později uplatněné námitky je nutno v řízení o žalobě ve veřejném zájmu nutno považovat za konkretizaci žalobního bodu. Ani s tímto závěrem, který aprobovala senátní většina, se však neztotožňuji.

12. Z vyžádaného soudního spisu vyplývá, že správní žaloba byla pojata přinejmenším „úsporně“ a v části o údajném nesplnění podmínek pro udělení licence rovněž velmi obecně. Žaloba o rozsahu šesti stran vlastního textu (bez titulní strany a petitu) v části označené jako vady řízení (!) pouze v jediné větě konstatuje, že podle smlouvy o dílo mělo být dílo dokončeno až v průběhu licenčního řízení (str. 4 žaloby), přičemž ERÚ v rozporu s požadavkem ochrany veřejného zájmu neprovedl důkaz ohledáním na místě (str. 3 žaloby, poslední odstavec). V této části, jde-li o namítané vady řízení, přitom shledal krajský soud žalobu nedůvodnou! K revizní zprávě naproti tomu žádné nepravosti ve shora uvedeném smyslu nenamítal a pouze zdůraznil, že revizní zpráva se týká jen některých elektrických instalací nízkého napětí (viz bod 2 odůvodnění nálezu). Nejvyšší státní zástupce nenamítal, že by revizní zpráva obsahovala zavádějící skutečnosti, nebo dokonce byla „lživá“, ani že byla vyhotovena ve více verzích. Stejně tak jeho žaloba neobsahovala ani „polemiku“ o tom, zda byla revize vůbec provedena, což fakticky zpochybňuje krajský soud (viz body 6 a 14 odůvodnění nálezu). V části nazvané „nesplnění podmínek pro udělení licence“ (str. 4 až 6) neobsahuje žaloba ani v hrubých obrysech tvrzení, na nichž krajský soud a posléze Nejvyšší správní soud založily odůvodnění svých rozhodnutí. Na správní žaloby podané ve veřejném zájmu podle § 66 s. ř. s. přitom není namístě klást benevolentnější přístup než na žaloby podané subjektem bez zvláštní procesní legitimace [viz náleze ze dne 3. 4. 2018 sp. zn. II. ÚS 3189/16 (N 66/89 SbNU 43)]. Naopak je třeba vycházet z toho, že nejvyšší státní zástupce je právní profesionál, který má v žalobě, resp. ve lhůtě k jejímu podání, uvést dostatečně konkrétní žalobní tvrzení. Nevyužije-li určitého žalobního tvrzení, je nutno vycházet z toho, že je nepovažuje za zásadní. To platí tím spíše, má-li nejvyšší státní zástupce prodlouženou lhůtu k podání takové žaloby, a to ze dvou měsíců na tři roky (viz náleze sp. zn. I. ÚS 946/16, bod 37 odůvodnění *in fine*).

13. Dnešní náleze považuji ve svém celku za nepřesvědčivý, jeho odůvodnění na mnoha místech za nedostatečné, ignorující jak zásadní skutečnosti obsažené ve vyžádaném soudním spise, tak shora zmíněnou relevantní judikaturu Ústavního soudu.

14. Pro uvedené důvody mám za to, že ústavní stížnosti mělo být vyhověno a napadená rozhodnutí měla být Ústavním soudem zrušena.

Č. 97

Přepjatě formalistický výklad smlouvy o smlouvě budoucí (sp. zn. III. ÚS 129/21 ze dne 2. srpna 2022)

I. Právní jednání je určité tehdy, má-li jistý minimální obsah a může-li být zjištěn jeho smysl. Podstatné je, aby obsah právního jednání byl v okamžiku uzavření smlouvy zřejmý především smluvním stranám.

II. Je povinností soudů volit přednostně takový výklad právního jednání, který zakládá jeho platnost, a nikoliv jeho neplatnost nebo zdánlivost. Odepřou-li soudy formalistickým výkladem smlouvy autonomnímu projevu vůle smluvních stran důsledky, které zamýšlely právním řádem nezakázaným právním jednáním ve své právní sféře vyvolat, poruší tím jejich právo na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

III. Na smlouvu o smlouvě budoucí nelze klást co do její určitosti tytéž požadavky jako na realizační kupní smlouvu, která následně slouží jako podklad pro vkladové řízení u katastrálního úřadu.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Vojtěcha Šimíčka a soudců Radovana Suchánka (soudce zpravodaj) a Jiřího Zemánka o ústavní stížnosti stěžovatele Martina Antonína, zastoupeného Mgr. Bc. Josefem Zemanem, advokátem, sídlem Petráská 1136/12, Praha 1 – Nové Město, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. října 2020 č. j. 33 Cdo 2771/2020-326 a rozsudku Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 2. června 2020 č. j. 26 Co 28/2020-297, za účasti Nejvyššího soudu a Krajského soudu v Hradci Králové jako účastníků řízení, takto:

I. Usnesením Nejvyššího soudu ze dne 27. října 2020 č. j. 33 Cdo 2771/2020-326 a rozsudkem Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 2. června 2020 č. j. 26 Co 28/2020-297 bylo porušeno ústavně zaručené právo stěžovatele na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. října 2020 č. j. 33 Cdo 2771/2020-326 a rozsudek Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 2. června 2020 č. j. 26 Co 28/2020-297 se ruší.

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti věci a obsah napadených rozhodnutí

1. Ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) a § 72 odst. 1 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) se stěžovatel domáhá zrušení shora uvedených soudních rozhodnutí s tvrzením, že jimi bylo porušeno jeho právo na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“), resp. právo na spravedlivý

proces podle čl. 6 odst. 1 Úmluvy, jakož i právo na veřejné projednání jeho věci bez zbytečných průtahů a v jeho přítomnosti podle čl. 38 odst. 2 Listiny.

2. Z ústavní stížnosti, napadených rozhodnutí a obsahu soudního spisu vedeného Okresním soudem v Trutnově (dále jen „okresní soud“) pod sp. zn. 106 C 31/2017, který si Ústavní soud za účelem posouzení opodstatněnosti a důvodnosti ústavní stížnosti vyžádal, se podává, že stěžovatel se žalobou podanou dne 29. 12. 2017 u okresního soudu domáhal po městě Dvůr Králové nad Labem (dále též jen „žalovaný“) zaplacení částky 2 000 000 Kč s příslušenstvím, která měla představovat smluvní pokutu podle smlouvy o smlouvě budoucí ze dne 14. 12. 2007, ve znění dodatku k ní ze dne 1. 12. 2009. Tou bylo mimo jiné sjednáno, že budoucí kupní smlouva o převodu nemovitostí, a to pozemků parcelní čísla X1, X2, X3 a X4, resp. jejich částí dle přiloženého geometrického plánu, všechny v obci a katastrálním území Dvůr Králové nad Labem, které jsou ve výlučném vlastnictví stěžovatele, bude uzavřena do 30 dnů ode dne nabytí právní moci stavebního povolení k výstavbě čistírny odpadních vod (dále též jen „ČOV“), nejpozději však do 31. 12. 2019. Kupní cena byla stanovena na 200 Kč/m². Dodatek ke smlouvě o smlouvě budoucí ze dne 1. 12. 2009 pak v čl. 1 stanovil, že „podkladem pro uzavření kupní smlouvy bude geometrický plán nového zaměření a číslování stávajících pozemků ve vlastnictví prodávajícího č. 3862-216/2009 ze dne 27. 7. 2009, který je nedílnou součástí této smlouvy a platná projektová dokumentace ... Vymezení převáděných částí pozemků je provedeno předběžně, smluvní strany prohlašují, že je mezi nimi nesporné, že předmětem prodeje budou jen ty části pozemkových parcel, které budou dotčeny reálnou výstavbou ČOV a budou přesně určeny geometrickým zaměřením po dokončení výstavby ČOV“. Mezi smluvními stranami byla sjednána smluvní pokuta pro případ porušení závazku o uzavření (budoucí) kupní smlouvy ve výši 2 000 000 Kč (viz čl. 1 dodatku ze dne 1. 12. 2009).

3. Okresní soud vydal dne 11. 6. 2018 č. j. 106 C 31/2017-105 platební rozkaz, kterým uložil žalovanému povinnost zaplatit stěžovateli částku ve výši 2 000 000 Kč se zákonným úrokem z prodlení a náklady soudního řízení. Proti tomuto platebnímu rozkazu podal žalovaný včas odpor, pročež okresní soud nařídil ve věci jednání.

4. Mezi účastníky řízení nebylo sporu o tom, že navzdory pravomocnému stavebnímu povolení ze dne 18. 7. 2014 vydanému Městským úřadem Dvůr Králové nad Labem pod č. j. VÚP/32586-2014/5130-2013/bre a opakovaným výzvám stěžovatele k uzavření kupní smlouvy nedošlo k jejímu uzavření. Dne 13. 11. 2017 proto stěžovatel písemně vyzval žalovaného k zaplacení smluvní pokuty ve lhůtě do 22. 11. 2017.

5. Okresní soud věc posoudil podle právní úpravy obsažené v zákoně č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění účinném do 31. 12. 2013, (dále jen „občanský zákoník z roku 1964“) a dospěl k závěru, že žaloba stěžovatele je důvodná. Rozsudkem ze dne 27. 11. 2018 č. j. 106 C 31/2017-147 proto žalobě vyhověl a uložil žalovanému povinnost zaplatit stěžovateli částku 2 000 000 Kč se zákonným úrokem z prodlení (I. výrok) a povinnost k náhradě nákladů řízení (II. výrok). Smlouva o smlouvě budoucí byla podle okresního soudu uzavřena platně v souladu s § 50a odst. 1 občanského zákoníku z roku 1964, neboť se smluvní strany dohodly na všech podstatných náležitostech. Nemovitosti byly ve smlouvě o smlouvě budoucí označeny tak, že nebyly zaměnitelné s jiným předmětem převodu, a jejich rozsah byl vymezen odkazem na geometrický plán, který tvořil součást smlouvy. Okresní soud zdůraznil, že jelikož účelem smlouvy o smlouvě budoucí není vklad vlastnického práva do katastru nemovitostí, ale uzavření budoucí hlavní smlouvy, je třeba vymezení pozemků hodnotit jako dostatečné. Námitky žalovaného, že na základě předmětné smlouvy o smlouvě budoucí nemůže být zavázán k uzavření kupní smlouvy pro neurčitost vymezení předmětu budoucího převodu, proto shledal jako nedůvodné. Podle okresního soudu žalovaný porušil svou povinnost ze smlouvy o smlouvě budoucí, čímž stěžovateli vzniklo právo na zaplacení sjednané smluvní pokuty.

6. Proti rozsudku okresního soudu podal žalovaný odvolání, na jehož základě Krajský soud v Hradci Králové (dále jen „krajský soud“) usnesením ze dne 11. 4. 2019

č. j. 26 Co 29/2019-180 napadený rozsudek zrušil a vrátil věc okresnímu soudu k dalšímu řízení. Důvodem jeho postupu byla nepřezkoumatelnost rozhodnutí okresního soudu, neboť podle krajského soudu z rozsudku nevyplývá, jaké pozemky, resp. jejich části, měly být předmětem kupní smlouvy. Odkazuje-li okresní soud v odůvodnění svého rozhodnutí na geometrický plán, ten neměl při svém rozhodování k dispozici.

7. Rozsudkem ze dne 13. 12. 2019 č. j. 106 C 31/2017-264 okresní soud opět uložil žalovanému povinnost k zaplacení smluvní pokuty ve výši 2 000 000 Kč se zákonným úrokem z prodlení a povinnost k náhradě nákladů řízení. Z vyžádaného soudního spisu je přitom patrné, že okresní soud vycházel jak z geometrického plánu (č. l. 207 a násl.), tak z rozhodnutí o změně využití území a rozhodnutí o umístění stavby ČOV (č. l. 238 a násl.) na pozemcích parc. č. X5, X6, X4, X3, X7, X8, X1, X9, X10, X11, X12, X13, X14, X15, X16, X17, X18, X19, X20, X21, X22 a stavební parcele č. X23, vše v katastrálním území Dvůr Králové nad Labem, z nichž některé byly ve výlučném vlastnictví stěžovatele. V odůvodnění svého rozhodnutí okresní soud zdůraznil, že „po provedení doplňujících důkazů bylo dále geometrickým plánem č. 3862-216/2009 ze dne 27. 7. 2009 ve spojení s projektovou dokumentací společnosti Póry, a. s. – zejména částí D – výkresová dokumentace, D1 – situace celková prokázáno, že stavbou Čistírny odpadních vod podle projektové dokumentace obchodní společnosti Póry, a. s., byly dotčeny části pozemků žalobce oddělené geometrickým plánem č. 3862-216/2009, který byl součástí dodatku č. 1 Smlouvy o budoucí smlouvě kupní – konkrétně pozemky označené jako č. X24 o výměře 2182 m², č. X25 o výměře 6462 m² a č. X26 o výměře 2657 m², které tak měly být předmětem budoucí smlouvy kupní ... Veřejnou vyhláškou (rozhodnutí o změně územního rozhodnutí) Městského úřadu ve Dvoře Králové nad Labem, odbor výstavby a územního plánování č. j. VÚP/27854-2013/5111-2012/bre ze dne 23. 8. 2013 bylo prokázáno, že i po vydání rozhodnutí o změně územního rozhodnutí čl. 24/2009, které bylo vydáno dne 18. 8. 2009 pod č. j. VÚP/26415-08/2993-2008/bre ve věci umístění stavby Čistírny odpadních vod, kterým došlo ke změně některých podmínek územního rozhodnutí, zůstávají i nadále stavbou čistírny dotčeny pozemky žalobce X4, X3 a X2 v k. ú. Dvůr Králové nad Labem“ (body 9 a 12 odůvodnění). Okresní soud zopakoval, že šlo toliko o smlouvu o smlouvě budoucí, která sama podle projevené vůle smluvních stran předpokládala další upřesnění, nikoliv o smlouvu, která by byla podkladem pro vkladové řízení u katastrálního úřadu. Podle okresního soudu „nelze přitom přehlédnout, že žalovaný sám již po zahájení řízení přípisem ze dne 19. 2. 2018 žalobce vyzval k jednání o uzavření kupní smlouvy. Žalovaný sám nepochybně považoval vymezení předmětu budoucí kupní smlouvy i podmínek zaplacení kupní ceny za dostatečně určité, sám text smlouvy, resp. dodatku připravoval, přičemž, jak vyplývá z korespondence účastníků, námitku neplatnosti smlouvy pro její neurčitost před zahájením soudního sporu nikdy neuplatnil, a to ani v reakci na předžalobní výzvu žalobce“ (bod 14 odůvodnění). Jako nedůvodné shledal okresní soud též námitky žalovaného ohledně promlčení nároku na zaplacení smluvní pokuty (bod 14 *in fine*), jakož i otázku kupní ceny a její splatnosti, neboť ta je věcí smluvní volnosti účastníků.

8. Proti v pořadí již druhému rozsudku okresního soudu ve věci podal žalovaný opět odvolání, kterému krajský soud vyhověl a ústavní stížností napadeným rozsudkem změnil rozsudek okresního soudu tak, že žalobu stěžovatele zamítl (I. výrok) a určil, že žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů řízení před okresním soudem ani krajským soudem (II. výrok). Krajský soud zdůraznil, že smluvní strany si v dodatku sjednaly, že je „mezi smluvními stranami nesporné, že předmětem prodeje budou jen ty části pozemkových parcel, které budou reálně dotčeny výstavbou ČOV a budou přesně určeny geometrickým zaměřením po dokončení výstavby ČOV“. Takovéto „vymezení předmětu budoucí kupní smlouvy dle závěru odvolacího soudu nesplňuje požadavek určitosti. Pozemky, které měly být předmětem koupě, nebyly blíže specifikovány (jejich poloha, rozměr atd.), nebyly seznatelným způsobem označeny, resp. nešlo o takové označení, že by bylo možno uzavřít, že šlo o vymezení, které by

bylo nezaměnitelné a určité“ (bod 14 odůvodnění). Smlouva o smlouvě budoucí je tak podle krajského soudu neplatná podle § 37 odst. 1 občanského zákoníku z roku 1964. Jelikož platně nevznikl hlavní závazek, nemohlo dojít ani k porušení povinnosti z této smlouvy a stěžovateli nemohl vzniknout nárok na zaplacení smluvní pokuty. Výrok o náhradě nákladů řízení odůvodnil krajský soud odkazem na § 150 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „o. s. ř.“). Krajský soud přihlédl k tomu, že byt' měl ve věci plný úspěch žalovaný, jde o subjekt, který je vybaven odborným personálem s právnickým vzděláním. Právě žalovaný měl přitom o koupi pozemků zájem a připravil návrh neplatné smlouvy o smlouvě budoucí.

9. Stěžovatel podal proti rozsudku krajského soudu včasné dovolání, jehož přípustnost shledal v tom, že se krajský soud při rozhodnutí ve věci odchýlil od ustálené rozhodovací praxe Nejvyššího soudu a Ústavního soudu, neboť „jeho výklad je formalistickým postupem, jímž je za použití sofistikované argumentace odůvodněna zřejmá nespravedlnost“, přičemž odkázal na několik rozhodnutí Ústavního soudu (č. 1. 302 a 303 soudního spisu). Rozhodnutí krajského soudu se podle stěžovatele odchýlilo od ustálené rozhodovací praxe také v tom, že nevezalo v potaz následné chování smluvních stran, přičemž odkázal na konkrétní judikaturu Nejvyššího soudu. Krajskému soudu rovněž vytkl odlišné právní posouzení smlouvy a dodatku k ní oproti okresnímu soudu, aniž však by krajský soud důkaz těmito listinami provedl. Podotkl přitom, že smlouva o smlouvě budoucí, včetně jejího dodatku, byla připravena žalovaným jako územním samosprávným celkem. Smlouva byla smluvními stranami dodržována po celou dobu její existence, neplatnost smlouvy začal žalovaný namítat až v souvislosti s požadavkem na zaplacení smluvní pokuty. Stěžovatel zdůraznil, že plnil všechny své povinnosti ze smlouvy a vycházel žalovanému vstříc i s dalšími požadavky, které pro účely stavby ČOV vnesl. Stěžovatel v dovolání vymezil dvě právní otázky: 1. zda jsou na obec kladeny při soukromoprávních jednáních vyšší nároky než na ostatní osoby a 2. zda je v souladu s principy právního řádu, aby obec, která způsobila absolutní neplatnost smlouvy, mohla na základě této smlouvy nabýt práva založená neplatnou smlouvou na úkor druhé smluvní strany.

10. Nejvyšší soud ústavní stížností napadeným usnesením odmítl dovolání stěžovatele podle § 243c odst. 1 o. s. ř. jako nepřipustné. Zdůraznil, že pro řešení téže právní otázky může být splněno vždy pouze jedno ze zákonem předvídaných kritérií dovolání podle § 237 o. s. ř. Stěžovatel nejenže ani u jedné z právních otázek „řádně nevyličil předpoklady přípustnosti dovolání (omezil se na citaci § 237 o. s. ř., aniž specifikoval, které ze čtyř zákonem předvídaných kritérií přípustnosti dovolání má za naplněné), ale současně přehlédl, že na nich napadené rozhodnutí odvolacího soudu nespočívá“. Přípustnost dovolání nebyla způsobitelná založit ani výtkou stěžovatele, že se rozhodnutí krajského soudu odchýlilo od ustálené rozhodovací praxe v tom, že nevezalo v potaz následné chování účastníků, ani to, že na základě smlouvy a dodatku bylo dosaženo zamýšleného účelu. Těmito výtkami však podle Nejvyššího soudu stěžovatel nenapadá žádný právní závěr krajského soudu vyplývající z hmotného nebo procesního práva, nýbrž mu vytýká, že posouzení založil na nesprávně, resp. neúplně zjištěném skutkovém stavu věci. Vychází-li kritika právního posouzení věci z jiného skutkového stavu, než z jakého vyšel odvolací soud, nejde „o regulérní uplatnění dovolacího důvodu podle § 241a odst. 1 o. s. ř.“. Konečně Nejvyšší soud uvedl, že „námitkou, že odvolací soud postupoval při rozhodování formalisticky a za použití sofistikované argumentace odůvodnil zřejmou nespravedlnost a výtkou, že smlouvu a její dodatek hodnotil odlišně od soudu prvního stupně, aniž by tyto důkazy v odvolacím řízení zopakoval, žalobce nezpochybnil právní posouzení věci odvolacím soudem, nýbrž namítá vady řízení, které mohly mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci. K těm však (jsou-li skutečně dány) dovolací soud přihlédl, jen je-li dovolání přípustné; samy o sobě nejsou zásadně způsobitelné založit přípustnost dovolání“;

II. Argumentace stěžovatele

11. Stěžovatel rekapituluje průběh řízení před soudy a namítá, že postupem krajského soudu a Nejvyššího soudu byla porušena jeho výše uvedená základní práva (viz bod 1). Je toho názoru, že v soudním řízení prokázal svůj nárok na zaplacení smluvní pokuty, čemuž dvakrát přisvědčil okresní soud. Uvádí, že krajský soud rozhodoval při vydání ústavní stížnosti napadeného rozsudku ve stejném složení senátu jako při rozhodování o prvním odvolání žalovaného, přičemž podruhé, když rozhodnutí okresního soudu změnil, „nezaložil své rozhodnutí na doplněném dokazování, jako výsledku svého pokynu, ale na textu smlouvy, resp. jejího dodatku, který měl k dispozici již při svém prvním rozhodování o věci“. To, že žalovaný věděl, které konkrétní pozemky mají být smlouvou dotčeny, podle stěžovatele potvrzuje i rozhodnutí krajského soudu o nákladech řízení. Stěžovatel uvádí, že „lidsky řečeno, krajský soud svým rozhodnutím aproboval chování žalovaného, kterému bylo zřejmé, o jaké pozemky má zájem při uzavírání smlouvy i dodatku, při žádosti o vydání stavebního povolení na zhotovení ČOV, a o jaké pozemky mu jde, mu přestalo být zřejmé až v momentě, kdy měl podle smlouvy uhradit smluvní pokutu“. Rozhodnutí krajského soudu považuje stěžovatel rovněž za překvapivé, neboť krajský soud přistoupil ke změně rozsudku, aniž o tom stěžovatele dopředu informoval a umožnil mu reagovat na náhled krajského soudu na právní hodnocení věci.

12. Konstatování Nejvyššího soudu, že dovolání vychází z jiného skutkového stavu, než jaký zjistily nalézací soudy, není podle stěžovatele pravdivé. Z rozhodnutí okresního soudu a krajského soudu totiž vyplývá, že smlouva o smlouvě budoucí (včetně jejího dodatku) byla koncipována žalovaným, který před porušením svých smluvních povinností vůbec nevznášel námitku její neplatnosti. Stěžovatel je toho názoru, že řádně vymezil předpoklady přípustnosti dovolání a vymezil právní otázky, pročež mělo být jeho dovolání věcně projednáno a rozhodnutí krajského soudu zrušeno.

III. Vyjádření k ústavní stížnosti

13. Ústavní soud vyzval účastníky řízení, aby se vyjádřili k ústavní stížnosti.

14. Krajský soud ve svém stručném vyjádření odkázal na odůvodnění svého rozhodnutí a uvedl, že účastníci řízení nebyli v odvolacím řízení zbaveni možnosti skutkově a právně argumentovat, pročež jeho rozhodnutí nelze považovat za překvapivé. Podle krajského soudu nedošlo k zásahu do ústavně zaručených základních práv a svobod stěžovatele, a jeho ústavní stížnost by proto měla být zamítnuta.

15. Nejvyšší soud zdůraznil, že dovolání stěžovatele odmítl z několika důvodů. Na právních otázkách, které stěžovatel v dovolání vytyčil, rozhodnutí krajského soudu nezáviselo, nadto k nim stěžovatel nevymezil předpoklady přípustnosti dovolání. Námitku o odchýlení se krajského soudu od ustálené rozhodovací praxe Nejvyššího soudu při neposouzení chování účastníků po uzavření smlouvy, založil stěžovatel na vlastní verzi skutku, pročež tato námitka nemůže přípustnost dovolání založit. Vytkl-li stěžovatel v dovolání krajskému soudu, že postupoval při rozhodování formalisticky a že smlouvu a její dodatek hodnotil odlišně od krajského soudu, „nezpochybnil tím právní posouzení věci odvolacím soudem, nýbrž namítal vady řízení“, kterými by se mohl Nejvyšší soud zabývat jen tehdy, kdyby bylo dovolání přípustné. Námitka, že rozhodnutí krajského soudu bylo překvapivé, nebyla v dovolání uplatněna. Nejvyšší soud nesdílí názor stěžovatele, že usnesením o odmítnutí dovolání byla porušena jeho ústavně zaručená základní práva.

16. Ústavní soud zaslal výzvu k vyjádření se i žalovanému městu Dvůr Králové nad Labem, kterému by náleželo postavení vedlejšího účastníka řízení. Žalovaný byl poučen o tom, že i vedlejší účastník musí být v řízení o ústavní stížnosti zastoupen advokátem, včetně doložení plné moci. Žalovaný nevystupoval vůči stěžovateli jako orgán veřejné moci, ale jako právnická osoba v soukromoprávním postavení jedné ze smluvních stran, proto i on musel být zastoupen

advokátem (shodně viz HOLLÄNDER, P. In FILIP, J., HOLLÄNDER, P., ŠIMÍČEK, V. Zákon o Ústavním soudu. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2007, s. 137). Žalovaný se k ústavní stížnosti ve stanovené lhůtě ani po jejím uplynutí prostřednictvím advokáta nevyjádřil. Bez zastoupení advokátem pouze zaslal stručnou písemnost, z níž se podává, že s ústavní stížností nesouhlasí a ta má být odmítnuta pro zjevnou neopodstatněnost. V souladu s jemu poskytnutým poučením se má proto za to, že se postavení vedlejšího účastníka vzdal.

17. Jelikož vyjádření účastníků řízení neobsahují zásadní skutečnosti stěžovateli neznámé a s ohledem na výsledek řízení, Ústavní soud nezasílal tato vyjádření stěžovateli k replice.

IV. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

18. Ústavní soud dospěl k závěru, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněným stěžovatelem, který byl účastníkem řízení, v nichž byla vydána napadená rozhodnutí. Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatel je zastoupen advokátem podle § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu. Jeho ústavní stížnost je přípustná (§ 75 odst. 1 téhož zákona *a contrario*), neboť vyčerpal všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svých práv.

V. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

19. Ústavní soud je soudním orgánem ochrany ústavnosti (čl. 83 Ústavy), který stojí mimo soustavu soudů (čl. 91 odst. 1 Ústavy). Výklad a použití běžných zákonů náleží především obecným soudům. Ty ovšem při rozhodování ve věci nesmí popřít žádnou z ústavních záruk řádného procesu. Těm by neodpovídal takový výklad a použití právní normy, který by nezohlednil dopad některého ústavně zaručeného práva nebo svobody na posuzovanou věc nebo by nerespektoval jednoznačně znějící kogentní normu, popř. by zjevně a neodůvodněně vybočoval ze standardů výkladu, který je v soudní praxi uznáván a který odpovídá všeobecně přijímanému chápání dotčených právních institutů [viz náleze ze dne 8. 7. 1999 sp. zn. III. ÚS 224/98 (N 98/15 SbNU 17)]. Rozhodnutí, jehož nosné důvody by byly výsledkem takto nesprávně provedeného výkladu, by z ústavněprávního hlediska nemohlo obstát [viz např. náleze ze dne 22. 3. 2022 sp. zn. III. ÚS 2729/21 (N 40/111 SbNU 159), veřejně dostupný na internetu na adrese <http://nalus.usoud.cz>]. Soudy se rovněž musejí vystríhat svévole při výkladu a použití práva; za tu Ústavní soud považuje mimo jiné výklad, jenž je v extrémním rozporu s principy spravedlnosti (typicky tzv. přepjatý formalismus), jakož i výklad a použití zákonných pojmů v jiném než zákonem stanoveném a v právním myšlení konsensuálně přijímaném významu, a konečně ve smyslu rozhodování bez bližších kritérií či alespoň zásad odvozených z právní normy [např. náleze ze dne 24. 11. 2004 sp. zn. III. ÚS 351/04 (N 178/35 SbNU 375)].

20. Po seznámení se s obsahem ústavní stížnosti, napadenými rozhodnutími, obsahem soudního spisu vedeného okresním soudem a vyjádřeními účastníků řízení dospěl Ústavní soud k závěru, že ústavní stížnost je důvodná. Z níže rozvedených důvodů má Ústavní soud za to, že krajský soud v projednávané věci postupoval svévolně a přepjatě formalisticky, a že proto z pohledu kvalitativního tato věc dosahuje ústavněprávní roviny [srov. např. nálezy ze dne 16. 9. 2015 sp. zn. II. ÚS 728/15 (N 170/78 SbNU 543), ze dne 17. 10. 2017 sp. zn. IV. ÚS 3929/16 (N 190/87 SbNU 147) nebo ze dne 18. 4. 2017 sp. zn. II. ÚS 2357/16 (N 62/85 SbNU 137)], neboť právní závěry krajského soudu obsažené v napadeném rozsudku zjevně kolidují s výše uvedenými ústavněprávními východisky a principy a v konečném důsledku porušují právo stěžovatele na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny. Tento zásah do ústavně zaručeného práva stěžovatele nerozpoznal a nenapravitel v řízení o dovolání ani Nejvyšší soud, který nepřipustně odmítl jeho dovolání (viz body 28 a 29 níže).

21. Předmětem sporu byla otázka, zda lze smlouvu o smlouvě budoucí ve znění jejího dodatku (viz bod 2 výše) považovat za platnou, a zda má tudíž stěžovatel v případě porušení

povinnosti plynoucí z této smlouvy žalovaným nárok na zaplacení sjednané smluvní pokuty. Okresní soud dospěl dvakrát k závěru, že smlouva o smlouvě budoucí je platná a nárok stěžovatele na zaplacení smluvní pokuty je dán. Krajský soud nejprve považoval první rozsudek okresního soudu ve věci za nepřezkoumatelný (bod 6 výše), druhý rozsudek pak za věcně nesprávný (bod 8 výše), neboť vymezení předmětu smlouvy shledal jako neurčité a neplatné. S přepjatě formalistickým výkladem právního jednání (terminologií občanského zákoníku z roku 1964 „právního úkonu“), který provedl krajský soud, se Ústavní soud nemůže ztotožnit.

22. Přestože občanský zákoník z roku 1964, na rozdíl od § 574 nyní platného a účinného zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, výslovně nestanovil, že na právní jednání je třeba hledět spíše jako na platné než jako na neplatné (zásada *potius valeat actus quam pereat*, resp. *in favorem negotii*), bylo toto východisko dovozeno soudní judikaturou i pro právní jednání (úkony) posuzovaná i podle občanského zákoníku z roku 1964 [viz např. náleze ze dne 21. 4. 2009 sp. zn. II. ÚS 571/06 (N 91/53 SbNU 171) nebo ze dne 14. 4. 2005 sp. zn. I. ÚS 625/03 (N 84/37 SbNU 157)]. Například v nálezu ze dne 26. 1. 2016 sp. zn. II. ÚS 2124/14 (N 13/80 SbNU 163) Ústavní soud k otázce (ne)platnosti smlouvy o smlouvě budoucí podle § 50a občanského zákoníku z roku 1964 zdůraznil, „jedním ze základních principů výkladu smluv je priorita takového výkladu, který nezakládá neplatnost smlouvy, před výkladem, který neplatnost smlouvy zakládá, jsou-li možné oba výklady. Obecné soudy proto pochybily, pokud z pouhé absence vymezení přesného spoluvlastnického podílu na společných částech domu dovodily neplatnost smlouvy o smlouvě budoucí kupní ...“. V témže nálezu Ústavní soud upozornil na to, že výklad „smlouvy má, ve srovnání s výkladem právních norem ... řadu specifík, v nichž je zohledněn jak odlišný charakter jejich tvůrců (účastníků smluvních vztahů), zejména tedy jejich schopnosti (včetně právní erudice) používat pregnantní terminologii či docílit systematického uspořádání a koherentní struktury, tak specifický charakter samotné smlouvy, což je třeba vzít do úvahy i při výkladu jejího obsahu ...“ (bod 22 jeho odůvodnění). V nálezu ze dne 11. 7. 2017 sp. zn. IV. ÚS 3168/16 (N 121/86 SbNU 85) pak Ústavní soud uvedl, že „ustanovení čl. 2 odst. 3 Listiny a čl. 2 odst. 4 Ústavy zaručují základní právo jednotlivce na to, aby veřejná moc respektovala autonomní projevy jeho osobnosti, včetně projevů volních, které mají odraz v jeho konkrétním jednání, pokud takové jednání není zákonem výslovně zakázáno. Porušení tohoto práva se orgán státní moci dopustí i tehdy, pokud formalistickým výkladem norem podústavního práva odepře autonomnímu projevu vůle smluvních stran důsledky, které smluvní strany takovým projevem zamýšlely ve své právní sféře vyvolat“.

23. V obecné rovině platí, že aby bylo možno hovořit o (perfektním) právním jednání, je třeba takové vůle (jejího projevu), která je pravá, vědomá, vážná a určitá (viz již TILSCH, E. Občanské právo. Část všeobecná. 3. vydání. Praha: Všehrad, 1925, s. 160 a násl.). Právní jednání je určité tehdy, má-li jistý minimální obsah a může-li být zjištěn jeho smysl (tamtéž, s. 161). K určitosti (určitelnosti) předmětu smlouvy již prvorepubliková právní nauka podotýkala, že ten může být individuálně určen, anebo „jsou určeny jen hranice, v nichž se má individuální plnění pohybovat“ (SEDLÁČEK, J. Obligační právo. Obecné nauky o právních jednáních obligačních a o splnění závazků. 2. vydání. Brno: Právník, 1933, s. 82). Při posuzování (ne)určitosti smlouvy o smlouvě budoucí je nutné zohlednit její smysl a účel, kterým je toliko založit závazek k budoucímu uzavření hlavní (realizační) smlouvy. Motivem k uzavření smlouvy o smlouvě budoucí je přitom to, že smluvní strany momentálně nemohou nebo nechtějí uzavřít smlouvu hlavní. Podle § 50a odst. 1 občanského zákoníku z roku 1964 platilo, že „účastníci se mohou písemně zavázat, že do dohodnuté doby uzavřou smlouvu; musí se však přitom dohodnout o jejích podstatných náležitostech“. Soudní praxe i odborná literatura přitom dospěly k závěru, že „účelem smlouvy o smlouvě budoucí není vklad vlastnického práva na základě této smlouvy do katastru nemovitostí, nýbrž pouze uzavření budoucí – hlavní – kupní smlouvy; proto postačuje, aby předmět této smlouvy o smlouvě budoucí byl označen tak, aby

nebyl zaměnitelný s jiným předmětem“ (ŠVESTKA, J. In ŠVESTKA, J., SPÁČIL, J., ŠKÁROVÁ, M., HULMÁK, M. a kol. Občanský zákoník. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 442).

24. K požadované míře určitosti smlouvy o smlouvě budoucí podle § 50a občanského zákoníku z roku 1964 a její (ne)platnosti se Ústavní soud vyslovil rovněž v nálezu ze dne 8. 10. 2014 sp. zn. II. ÚS 2095/14 (N 190/75 SbNU 139). V něm konstatoval, že „při výkladu právních úkonů je nutno přihlížet k tomu, že jejich autoři, často laici, nejsou schopni ve smluvním textu dohodnout podstatu závazku pomocí pregnantní terminologie. Právní formalismus orgánů veřejné moci a jimi vznášené přehnané nároky na formulaci smlouvy proto nelze z ústavněprávního hlediska akceptovat, neboť evidentně zasahují do smluvní svobody občana, vyplývající z principu priority občana nad státem ... Pokud je ve smlouvě o smlouvě budoucí uvedeno, že kupní smlouva bude uzavřena po vyřešení majetkoprávních vztahů k pozemkům náležejícím k obytnému domu, nelze tuto formulaci považovat za natolik neurčitou, že by založila absolutní neplatnost této smlouvy podle § 39 občanského zákoníku ... Z celkových okolností případu je totiž zřejmé, že smluvními stranami dohodnutá a definovaná lhůta byla v době uzavření smlouvy srozumitelná, jasná a přijatelná pro oba účastníky řízení, o čemž ostatně dostatečně vypovídá i to, že teprve poté, co nastala tato dohodnutá podmínka, stěžovatel ... usiloval o uzavření hlavní kupní smlouvy“ (body 28 a 31 jeho odůvodnění). Přehnaný formalismus při posouzení neplatnosti či zdánlivosti smlouvy o smlouvě budoucí shledal Ústavní soud jako protiústavní například také v nálezu ze dne 27. 3. 2012 sp. zn. I. ÚS 770/11 (N 59/64 SbNU 711), v němž obecným soudům mimo jiné vytkl, že nepřihlédly k pozdějšímu vývoji vztahů mezi smluvními stranami a k jejich chování.

25. Smluvní strany ve smlouvě o smlouvě budoucí, resp. jejím dodatku, označily pozemky parcelním číslem a katastrálním územím (tj. nezaměnitelným způsobem) a v souladu s autonomií vůle a smluvní volností si dále sjednaly, že předmětem prodeje budou jen ty části specifikovaných pozemkových parcel, které budou dotčeny reálnou výstavbou ČOV a budou přesně určeny geometrickým zaměřením po dokončení výstavby ČOV (viz bod 2 výše). Nedílnou součástí dodatku ke smlouvě pak byl rovněž geometrický plán č. 3862-216/2009, na který smlouva odkazovala. Na základě těchto skutečností je předmět smlouvy bezpochyby určitý, resp. určitelný. Ostatně ani ze stručného odůvodnění rozsudku krajského soudu (viz bod 8 výše) není patrné, proč by nemělo být ze smlouvy a jejího dodatku, ve spojení s geometrickým plánem, projektovou dokumentací ČOV a správním rozhodnutím o umístění stavby ČOV zjiitelné, kterých částí ve smlouvě (dodatku) specifikovaných pozemků se má budoucí kupní smlouva týkat. S ohledem na výše uvedená východiska a s přihlédnutím k tomu, že šlo toliko o smlouvu o smlouvě budoucí, a nikoliv o realizační smlouvu kupní, která by byla podkladem pro vkladové řízení za účelem zápisu do katastru nemovitostí, je třeba hodnotit projev vůle smluvních stran jako dostatečně určitý, resp. určitelný. Platí přitom, že „smlouva o smlouvě budoucí nemusí nutně obsahovat všechny formální náležitosti budoucí smlouvy“ (nález ze dne 8. 10. 2014 sp. zn. II. ÚS 2095/14; rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. 1. 2014 sp. zn. 33 Cdo 466/2012). Nelze také pominout, že návrh smlouvy a jejího dodatku připravil podle skutkového zjištění okresního soudu žalovaný jako územní samosprávný celek, přičemž ten se považoval být – až do porušení své smluvní povinnosti (z níž vyplynula povinnost k zaplacení smluvní pokuty) – smlouvou vázán. Lze se ztotožnit se stěžovatelem v tom, že žalovanému, který připravoval návrh smlouvy, bylo zřejmé, o jaké pozemky má zájem a které mají být předmětem budoucí kupní smlouvy. Neurčitost a neplatnost smlouvy začal namítat až v důsledku porušení své smluvní povinnosti. Podstatné však je, že právě v okamžiku uzavření smlouvy byl obsah právního jednání zřejmý samotným smluvním stranám, přičemž „není naopak důležité, aby mimo strany právního jednání a eventuálně relativně omezený okruh třetích osob byl projev vůle určitý. V tomto horizontu je zapotřebí, aby právní jednání plnilo funkci zamýšleného pravidla chování“ (TICHÝ, L. Obecná část občanského práva. Praha:

C. H. Beck, 2014, s. 213). Tomuto požadavku přitom předmětná smlouva o smlouvě budoucí ve znění jejího dodatku bezpochyby dostojí.

26. Ústavní soud zdůrazňuje, že okresní soud, navzdory představě krajského soudu, nebyl povinen ve svém rozsudku o přiznání nároku na zaplacení smluvní pokuty přesně vymezovat (typicky zakreslením do oddělovacího geometrického plánu) ty části pozemku, které mají být předmětem budoucí kupní smlouvy. Byť by bylo přesné určení (zakreslení) těchto částí pozemků možné, a to na základě identifikace parcelních čísel ve smlouvě ve spojení s příloženým geometrickým plánem a geometrickým zaměřením, projektovou dokumentací, správním rozhodnutím o umístění stavby ČOV, event. rovněž na základě místního šetření, předmětem řízení před soudy nebylo nahrazení projevu vůle žalovaného podle § 50a odst. 2 občanského zákoníku z roku 1964, ale rozhodnutí o nároku na zaplacení smluvní pokuty podle § 544 téhož zákona. Z bodu 7 výše nadto vyplývá, že okresní soud doplnil dokazování i o obsah geometrického plánu, správního rozhodnutí o změně využití území a rozhodnutí o umístění stavby ČOV, přičemž ty jsou součástí soudního spisu na č. l. 207 a násl. a č. l. 238 a násl.

27. Odůvodnění rozhodnutí okresního soudu hodnotí Ústavní soud jako přiměřené a závěry v něm obsažené jako logické a ústavně slučitelné. Naopak výklad právního jednání provedený krajským soudem je třeba shledat jako přehnaně formalistický, svévolný a nerefluktující vůli smluvních stran v okamžiku uzavření smlouvy, následné chování smluvních stran ani smysl a účel smlouvy o smlouvě budoucí.

28. Ústavní soud ve své judikatuře setrvale zdůrazňuje, že podle čl. 4 Ústavy jsou obecné soudy zavázány k ochraně základních práv a svobod, přičemž se nemohou zbavit povinnosti poskytnout tuto ochranu pouze odkazem na nedostatek kompetence v podústavním právu. Rovněž formalistické odmítnutí dovolání za souběžného porušení základních práv a svobod nelze považovat za ústavně souladné, neboť je též věcí Nejvyššího soudu zabývat se otázkou, zda nedošlo k porušení základních práv a svobod dovolatele (viz nálezn ze dne 8. 10. 2014 sp. zn. II. ÚS 2095/14). Je sice pravda, že stěžovatel v dovolání nejprve cituje § 237 o. s. ř., následně však již jasně vymezuje, že rozhodnutí krajského soudu se podle něj odchýlilo od ustálené judikatury Nejvyššího soudu a Ústavního soudu (tato rozhodnutí přitom v dovolání specifikuje), a to nepřipustným a formalistickým výkladem a absencí přihlédnutí k následnému chování smluvních stran. Tím stěžovatel fakticky vymezil i dovolací důvod v užším slova smyslu (§ 241a o. s. ř.) jako identifikaci právní otázky hmotného práva, kterou se má Nejvyšší soud zabývat (srov. SVOBODA, K. Opravné prostředky. Civilní proces z pohledu účastníka. Praha: C. H. Beck, 2020, s. 447), neboť krajský soud ji vyřešil chybně, resp. v rozporu s ustálenou rozhodovací praxí. Platí přitom, že „povinnost Nejvyššího soudu respektovat vymezený dovolací důvod nesmí vést k přepjatému formalismu, který by i při nepodstatné právní mýlce dovolatele v tom, v čem je podstata právního problému, vedl k odmítnutí dovolání. Zároveň je třeba respektovat, že Nejvyšší soud není vázán tím, jaké řešení ... právní otázky by měl přijmout. Jestliže tedy dovolatel vymezí dovolací důvod skrze konkrétní právní otázku, ale z obsahu dovolání a rozhodnutí dovolacího soudu je patrné, že dovolací otázka měla být vymezena širěji nebo přesněji, nic Nejvyššímu soudu nebrání, aby dovolací otázku upřesnil ... Do očí bijící nesprávnost při právním posouzení věci ... nemůže Nejvyšší soud ignorovat“ (SVOBODA, K. Opravné prostředky. Civilní proces z pohledu účastníka. Praha: C. H. Beck, 2020, s. 450 až 451).

29. Ústavní soud nemůže přisvědčit Nejvyššímu soudu ani v tom, že vytkl-li stěžovatel krajskému soudu, že při rozhodování postupoval formalisticky, uplatnil tím toliko (jinou) vadu řízení, která nemůže sama o sobě přípustnost dovolání založit (srov. body 10 a 15 výše). Označil-li totiž stěžovatel výklad předmětného právního jednání krajským soudem za přehnaně formalistický, zpochybnil tím především právní hodnocení věci krajským soudem. Vadu řízení stěžovatel uplatnil v dovolání až o dva odstavce dále a v jiné souvislosti (č. l. 303 soudního spisu), kdy namítal neprovedení důkazu. Konečně nelze souhlasit ani s tím, že by stěžovatel

v dovolání vycházel z jiného skutkového stavu než krajský soud. Je třeba nadto zdůraznit, že samotný skutkový stav věci nebyl mezi účastníky sporný (viz bod 4 výše) a předmětem sporu bylo v zásadě pouze právní posouzení věci, zejména pak určitosti smlouvy a jejího dodatku.

30. Lze uzavřít, že se krajský soud při projednávání věci odchýlil od výše citované judikatury Ústavního soudu a dopustil se přepjatého formalismu při výkladu právního jednání, které označil za neplatné, v důsledku čehož stěžovateli nepřiznal nárok na zaplacení smluvní pokuty coby institutu akcesorické povahy. V ústavní stížnosti napadeném rozsudku (na rozdíl od okresního soudu) rovněž nezohlednil skutečnou vůli smluvních stran, jejich následné chování a nevzal v potaz ani smysl a účel smlouvy o smlouvě budoucí. Na tu kladl v zásadě tytéž nároky jako na kupní smlouvu, která by sloužila jako listina pro vkladové řízení u katastrálního úřadu. To je však s ohledem na shora uvedená východiska ústavně nepřijatelné. Nejvyšší soud tento zjevný exces krajského soudu ignoroval a formalistickým posouzením přípustnosti dovolání odmítl stěžovateli poskytnout ochranu jeho ústavně zaručeným právům. Tím krajský soud i Nejvyšší soud porušily právo stěžovatele na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny.

31. S ohledem na výše uvedené Ústavní soud vyhověl ústavní stížnosti a podle § 82 odst. 2 písm. a) a odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu zrušil napadené usnesení Nejvyššího soudu a rozsudek krajského soudu. V dalším řízení bude krajský soud podle čl. 89 odst. 2 Ústavy vázán právními závěry vyslovenými Ústavním soudem v tomto nálezu. Takto Ústavní soud rozhodl mimo ústní jednání bez přítomnosti účastníků, neboť měl za to, že od něj nelze očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

Č. 98

Porušení práva na přístup k soudu v důsledku formalistického posouzení opodstatněnosti žaloby pro zmatečnost podle § 229 odst. 3 občanského soudního řádu; poučovací povinnost soudu (sp. zn. I. ÚS 2661/21 ze dne 9. srpna 2022)

Je povinností obecných soudů v původním řízení, aby stěžovatele poučily podle § 5 občanského soudního řádu, coby jednoho ze základních předpokladů práva na spravedlivé soudní řízení, o existenci souvislostí, pro něž je jím požadované rozhodnutí fakticky i právně neuskutečnitelné. Smyslem procesní poučovací povinnosti je zabezpečit, aby si účastník včas uvědomil své procesní možnosti a měl příležitost je uplatnit skrze konkrétní procesní úkon. Poučovací povinnost podle § 5 občanského soudního řádu vystupuje do popředí zejména v případech, kdy se demokratická společnost snaží alespoň částečně zmírnit následky majetkových a jiných křivd vzniklých porušováním obecně uznávaných lidských práv a svobod.

Žaloba pro zmatečnost slouží k nápravě takových procesních vad, jež představují porušení základních principů ovládajících řízení před soudem, příp. jimiž bylo postiženo řízení, které vydání rozhodnutí předcházelo, je-li nejen v zájmu účastníků, ale i ve veřejném zájmu, aby taková rozhodnutí byla dodatečně odstraněna, bez ohledu na to, zda jsou nebo nejsou věcně správná. Jde tedy o právní institut, jímž lze dosáhnout nápravy ve věci, v níž došlo k závažným procesněprávním pochybením. Vydání rozhodnutí, které od počátku není způsobilé vyvolat zamýšlené právní následky, a tedy poskytnout porušenému právu jednotlivce soudní ochranu, takovou vadou beze sporu je. Obecné soudy porušily nejen právo stěžovatele na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny a čl. 6 Úmluvy, ale také jeho legitimní očekávání, že se stane vlastníkem v žalobě specifikovaného pozemku jako majetkového práva ve smyslu čl. 11 odst. 1 Listiny a čl. 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátě složeném z předsedy senátu Jaromíra Jirsy, soudce Vladimíra Sládečka a soudce zpravodaje Jaroslava Fenyka o ústavní stížnosti stěžovatele Mgr. Václava Salače, zastoupeného JUDr. PhDr. Stanislavem Balíkem, advokátem, sídlem Kolínská 1686/13, Praha 3, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 20. července 2021 č. j. 33 Cdo 3571/2020-295, usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 6. února 2020 č. j. 4 Co 183/2018-79 a usnesení Krajského soudu v Praze ze dne 20. února 2018 č. j. 19 Co 395/2016-MOP-39, za účasti Nejvyššího soudu, Vrchního soudu v Praze a Krajského soudu v Praze jako účastníků řízení a České republiky – Státního pozemkového úřadu, sídlem Husinecká 1024/11a, Praha 3, zastoupené Mgr. Františkem Korbelem, Ph.D., advokátem, sídlem Na Florenci 2116/15, Praha 1, jako vedlejší účastnice řízení, takto:

I. Usnesením Nejvyššího soudu ze dne 20. července 2021 č. j. 33 Cdo 3571/2020-295, usnesením Vrchního soudu v Praze ze dne 6. února 2020 č. j. 4 Co 183/2018-79 a usnesením Krajského soudu v Praze ze dne 20. února 2018 č. j. 19 Co 395/2016-MOP-

-39 byly porušeny čl. 11 odst. 1 a čl. 36. odst. 1 Listiny základních práv a svobod, čl. 6 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a čl. 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod.

II. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 20. července 2021 č. j. 33 Cdo 3571/2020-295, usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 6. února 2020 č. j. 4 Co 183/2018-79 a usnesení Krajského soudu v Praze ze dne 20. února 2018 č. j. 19 Co 395/2016-MOP-39 se proto ruší.

Odůvodnění

I. Vymezení věci a předchozí průběh řízení

1. Ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) a § 72 a násl. zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) se stěžovatel domáhá zrušení v záhlaví uvedených rozhodnutí Nejvyššího soudu, Vrchního soudu v Praze (dále jen „vrchní soud“) a Krajského soudu v Praze (dále jen „krajský soud“) s tvrzením, že jimi bylo porušeno právo stěžovatele na soudní ochranu zaručené mu čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále též jen „Listina“) a čl. 6 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“) a právo na ochranu vlastnictví dle čl. 11 Listiny a čl. 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě.

2. Z ústavní stížnosti, jejích příloh, jakož i spisového materiálu vedeného Okresním soudem Praha-východ (dále jen „okresní soud“) pod sp. zn. 7 C 472/2014, který si vyžádal, zjistil Ústavní soud následující skutečnosti.

3. Stěžovatel se svou žalobou domáhal nahrazení projevu vůle vedlejší účastnice z titulu neuspokojeného nároku na vydání náhradních pozemků, vyplývajícího z restitučního nároku stěžovatele. Této žalobě bylo rozsudkem okresního soudu ze dne 15. 4. 2016 č. j. 7 C 472/2014-111 vyhověno a okresní soud uložil vedlejší účastnici povinnost uzavřít se stěžovatelem do tří dnů od právní moci rozsudku smlouvu o převodu pozemku parc. č. X v katastrálním území Šestajovice do jeho vlastnictví. V odůvodnění uvedl, že stěžovatel je oprávněnou osobou podle § 4 zákona č. 229/1991 Sb., o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o půdě“) a má nárok na vydání náhradních pozemků za pozemky, které mu podle § 11 odst. 1 téhož zákona nemohou být vydány. Protože tento restituční nárok stěžovatele, který byl uplatněn již v roce 1992, dosud nebyl zcela uspokojen z důvodu liknavého přístupu vedlejší účastnice v rámci veřejných nabídek ve smyslu § 12 zákona č. 503/2012 Sb., o Státním pozemkovém úřadu a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů, dospěl okresní soud k závěru, že je namístě, aby stěžovateli byl přímo převeden shora uvedený náhradní pozemek.

4. Proti tomuto rozhodnutí se vedlejší účastnice odvolala. Krajský soud však rozhodnutí okresního soudu jako věcně správné svým rozsudkem ze dne 24. 11. 2016 č. j. 19 Co 395/2016-141 potvrdil. Toto rozhodnutí nabylo právní moci dne 13. 1. 2017.

5. Rozhodnutím ze dne 21. 4. 2017 č. j. V-1690/2017-209 zamítl Katastrální úřad pro Středočeský kraj, Katastrální pracoviště Praha-východ, návrh stěžovatele na vklad vlastnického práva k předmětnému pozemku na základě shora uvedených soudních rozhodnutí s tím, že jako vlastník předmětného pozemku je v katastru nemovitostí vedena paní Libuše Zahrádková, která je rovněž oprávněnou osobou dle zákona o půdě a jejíž vlastnické právo k předmětnému pozemku bylo zapsáno na základě jiného soudního rozhodnutí týkajícího se téhož pozemku s účinky vkladu ke dni 9. 1. 2017.

6. Vzhledem k právě uvedené skutečnosti podal stěžovatel proti rozsudku krajského soudu ze dne 24. 11. 2016 č. j. 19 Co 395/2016-141 žalobu pro zmatečnost z důvodu dle § 229

odst. 3 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů. Učinil tak s odůvodněním, že mu nesprávným postupem krajského soudu byla odňata možnost před soudem jednat, neboť ohledně vydání předmětného pozemku byla souběžně vedena dvě soudní řízení, na což vedlejší účastnice obecné soudy neupozornila, přičemž za nastalé situace při konkurenci dvou nabývacích titulů je vykonatelnost toho z nich, který byl vyhotoven a doručen později (tedy nabývacího titulu stěžovatele), zpochybněna. Restituční nárok stěžovatele tak přesto, že byl v řízení zcela úspěšný, na základě předmětného rozsudku nemůže být uspokojen, neboť vedlejší účastnice na něj nemůže vlastnické právo převést, protože jej v mezidobí již nabyla jiná oprávněná osoba.

7. Žaloba pro zmatečnost byla usnesením krajského soudu ze dne 20. 2. 2018 č. j. 19 Co 395/2016-MOP-39 zamítnuta. Krajský soud poukázal na to, že stěžovatel spatřuje zmatečnost ve skutečnosti, že jiný rozsudek, kterým byl předmětný pozemek vydán jiné oprávněné osobě, byl vyhotoven dříve než žalobou napadené rozhodnutí, v důsledku čehož bylo zmařeno uspokojení stěžovatelova restitučního nároku. Tato skutečnost však není podřaditelná pod důvod zmatečnosti dle § 229 odst. 3 občanského soudního řádu, který stěžovatel uplatnil, neboť odnětím možnosti jednat před soudem se rozumí takový postup soudu v průběhu řízení (tj. před vydáním vlastního rozhodnutí ve věci), jímž soud znemožní účastníku realizaci jeho procesních práv, která mu občanský soudní řád poskytuje, což však není tento případ. Stěžovateli bylo navíc žalobou pro zmatečnost napadeným rozhodnutím vyhověno, pročež nebyl k jejímu podání subjektivně legitimován. Krajský soud z těchto důvodů žalobu zamítl. Toto rozhodnutí bylo usnesením vrchního soudu ze dne 6. 2. 2020 č. j. 4 Co 183/2018-79 jako věcně správné potvrzeno. Dovolání stěžovatele bylo usnesením Nejvyššího soudu ze dne 20. 7. 2021 č. j. 33 Cdo 3571/2020-295 odmítnuto, neboť Nejvyšší soud jej neshledal přípustným.

II. Argumentace účastníků

8. Rozhodnutí soudů všech stupňů, jimiž tyto rozhodovaly o žalobě pro zmatečnost, stěžovatel napadl ústavní stížností. V ní za přepjatě formalistický označil obecnými soudy provedený výklad § 229 odst. 3 občanského soudního řádu, dle něhož žaloba pro zmatečnost může být opodstatněná pouze v případě, že by se nesprávný postup odvolacího soudu projevil v samotném průběhu řízení, nikoli při (nebo po) vlastním rozhodování, a dále závěr obecných soudů, že stěžovatel coby v řízení ve věci samé úspěšný účastník, jehož návrhu ve věci samé bylo zcela vyhověno, není k podání tohoto opravného prostředku aktivně subjektivně legitimován. Stěžovatel naopak poukázal na skutečnost, že žalobou uplatnil svůj restituční nárok, který dosud nebyl zcela uspokojen, a to z důvodu liknavého přístupu vedlejší účastnice. Z tohoto důvodu stěžovateli nezbylo než domáhat se uspokojení tohoto nároku cestou žaloby o nahrazení projevu vůle k přímému převodu náhradního pozemku. Této žalobě soudy sice zcela vyhověly, nicméně – jak posléze vyšlo najevo – vlastnické právo k předmětnému pozemku ještě předtím, než žalobou pro zmatečnost napadené rozhodnutí krajského soudu nabylo právní moci, nabylo na základě jiného soudního rozhodnutí jiná oprávněná osoba, v důsledku čehož obecné soudy rozhodující ve věci stěžovatele zavázaly vedlejší účastnici k bezplatnému převodu pozemku, jehož však vedlejší účastnice již není vlastníkem. Považovat za dané situace rozhodnutí obecných soudů ve věci samé za vyhovující dle názoru stěžovatele nelze. Stěžovatel se dále ohradil proti názoru soudů všech stupňů, že postupem soudu ve smyslu § 229 odst. 3 občanského soudního řádu „je taková činnost soudu, která vydání konečného rozhodnutí předchází, nikoliv vlastní rozhodovací akt soudu“. V této souvislosti vyjádřil přesvědčení, že k vydání konečného rozhodnutí dochází nikoliv již jeho vyhlášením, ale až předáním jeho písemného vyhotovení k doručení účastníkům. To doložil poukazem na skutečnost, že ve věcech náhrady škody za nesprávný úřední postup se průtahy v řízení, včetně období od vyhlášení rozhodnutí do jeho doručení, pokládají za postup soudu v řízení. Soudům vytkl též to, že – znajíce skutkový stav – jej podle § 5 občanského soudního řádu nepoučily

o tom, jaký procesní postup má zvolit, aby odstranil *prima vista* nevykonatelný pravomocný rozsudek. Uvedl, že daný stav jej vedl vedle podání žaloby pro zmatečnost též k podání žaloby na obnovu řízení a žaloby dle části páté občanského soudního řádu, jakož i žaloby o náhradu škody proti vedlejší účastnici, o nichž však dosud nebylo rozhodnuto.

9. Ústavní soud si vyžádal vyjádření účastníků a vedlejších účastníků řízení. Nejvyšší soud zopakoval své přesvědčení, že žaloba pro zmatečnost podaná z důvodu dle § 229 odst. 3 občanského soudního řádu nemůže být opodstatněná v případě, kdy se tvrzený nesprávný postup odvolacího soudu projeví nikoli v samotném průběhu řízení, ale až poté, co bylo o věci samé meritorně rozhodnuto. Dále namítl, že stěžovatel pomíjí, že k žalobě pro zmatečnost je legitimován pouze účastník, jemuž nebylo rozhodnutím soudu plně vyhověno, popř. kterému byla tímto rozhodnutím způsobena jiná určitá újma na jeho právech, jestliže ji lze odstranit zrušením žalobou pro zmatečnost napadeného rozhodnutí. Stěžovateli však žádná taková újma dle názoru Nejvyššího soudu nevznikla. Proto navrhl, aby ústavní stížnost byla jako zjevně neopodstatněná odmítnuta, příp. zamítnuta.

10. Vrchní soud ve svém vyjádření uvedl, že v řízení o žalobě stěžovatele pro zmatečnost k porušení žádného z ústavně zaručených práv stěžovatele nedošlo a ústavní stížnost by z tohoto důvodu měla být odmítnuta pro zjevnou neopodstatněnost.

11. Krajský soud se k ústavní stížnosti přes výzvu Ústavního soudu nevyjádřil.

12. Obec Šestajovice, která byla vedlejším účastníkem v řízení před obecnými soudy, se k výzvě Ústavního soudu dle § 28 odst. 2 zákona o Ústavním soudu vzdala postavení vedlejšího účastníka v řízení o nynější ústavní stížnosti.

13. Vedlejší účastnice (Česká republika – Státní pozemkový úřad) se ztotožnila se způsobem, jímž se se zmatečností žalobou stěžovatele vypořádal vrchní soud. Uvedla, že i dle jejího názoru nelze procesní situaci, v níž se stěžovatel v důsledku vydání materiálně nevykonatelného rozhodnutí ve věci samé ocitl, podřadit pod žádný z taxativně stanovených důvodů žaloby pro zmatečnost tak, jak tyto vypočítává § 229 občanského soudního řádu. V této souvislosti připomněla, že tento opravný prostředek je primárně konstruován k nápravě procesních vad, k nimž však v daném soudním řízení dle jejího názoru nedošlo. Odmítla rovněž názor stěžovatele, že za vydání rozhodnutí je třeba považovat až okamžik jeho doručení, nikoli již jeho vyhlášení, a s poukazem na časový horizont, kdy byla vydána jednotlivá rozhodnutí, uzavřela, že nelze mít ani za to, že by se soudy dopustily jakýchkoli průtahů. Dále upozornila na skutečnost, že restituční nárok nepožívá dle ustálené soudní judikatury ústavní ochrany podle čl. 11 Listiny, a tudíž stěžovatelem namítané domnělé porušování jeho práv nemá ústavněprávní charakter, protože případný zásah lze posuzovat toliko v rovině podústavního práva. Vyjádřila přesvědčení, že vydáním materiálně nevykonatelného vyhovujícího rozsudku nedošlo k újmě na právech stěžovatele, neboť stěžovatel má i nadále možnost uspokojit svůj restituční nárok, a to ve výši nesnížené o hodnotu náhradních pozemků, jež mu měly být na základě vyhovujících rozhodnutí ve věci samé vydány, ve veřejných nabídkách. Existence samotného materiálně (ne)vykonatelného rozhodnutí přitom takovému postupu dle názoru vedlejší účastnice nebrání, neboť právní mocí takového rozhodnutí je mezi účastníky uzavřena smlouva o bezúplatném převodu náhradních pozemků dle § 11a zákona o půdě. V takovém případě pak zůstává možnost stěžovatele a vedlejší účastnice její obsah měnit či revokovat společným soukromoprávním jednáním. Vedlejší účastnice se dále obsáhle vyjádřila k povaze tzv. náhradového rozsudku, jímž soud podle § 161 odst. 3 občanského soudního řádu nahradí projev vůle vedlejší účastnice k převodu náhradního pozemku oprávněné osobě dle zákona o půdě, pročež uzavřela, že se jedná o soudní rozhodnutí deklaratorní (nikoli konstitutivní) povahy, jehož právní mocí je toliko nahrazen projev vůle vedlejší účastnice. Toto rozhodnutí má tedy pouze obligační, nikoli věcněprávní účinky, přičemž k nabytí vlastnického práva je nezbytný jeho následný vklad do katastru nemovitostí, k čemuž však v nyní posuzované věci nedošlo. Vedlejší účastnice odmítla také námitku stěžovatele, že nebyl soudy podle § 5 občanského soudního řádu poučen o tom,

jaký procesní postup má zvolit k tomu, aby dosáhl odstranění materiálně nevykonatelného rozhodnutí. Učinila tak s odůvodněním, že poučovací povinnost soudu dle § 5 občanského soudního řádu není koncipována jako povinnost soudu udílet účastníku řízení rady či návod k úspěšnému řešení sporu, neboť takto pojatá poučovací povinnost by byla v rozporu se zásadou rovnosti účastníků řízení a zásadou kontradiktornosti stran v občanském soudním řízení.

14. Vedlejší účastnice ve svém vyjádření rovněž uvedla, že původní restituční nárok stěžovatele (původně ve výši 4 750 395,32 Kč) byl ke dni 7. 3. 2022 z 96 % uspokojen, přičemž naprostá většina tohoto nároku byla uspokojena prostřednictvím veřejných nabídek, kdy vedlejší účastnice se stěžovatelem uzavřela celkem 43 smluv o bezúplatném převodu náhradních pozemků dle zákona o půdě a dále 8 kupních smluv dle zákona č. 95/1999 Sb., o podmínkách převodu zemědělských a lesních pozemků z vlastnictví státu na jiné osoby a o změně zákona č. 569/1991 Sb., o Pozemkovém fondu České republiky, ve znění pozdějších předpisů, a zákona č. 357/1992 Sb., o dani dědické, dani darovací a dani z převodu nemovitostí, ve znění pozdějších předpisů, v tehdy účinném znění. Další 2 % restitučního nároku stěžovatele byla uspokojena prostřednictvím žalob o nahrazení projevu vůle, na jejichž základě byly stěžovateli převedeny dva náhradní pozemky. Ke dni 7. 3. 2022 tak zbývalo uspokojit 4 % z restitučního nároku stěžovatele v celkové výši 207 229 Kč.

15. Vedlejší účastnice s přihlédnutím ke všem výše uvedeným skutečnostem navrhla, aby Ústavní soud návrh stěžovatele odmítl jako zjevně neopodstatněný, příp. jej zamítl.

16. Stěžovatel se ve své replice vyjádřil zejména k tvrzení vedlejší účastnice. Uvedl, že vedlejší účastnice věnuje pozornost zejména způsobu a rozsahu dosavadního uspokojení jeho restitučního nároku. Přitom přehlíží, že tato skutečnost není pro posouzení nynější věci relevantní. Podstatnou skutečností z hlediska zásahu do jeho práva na soudní ochranu je existence rozhodnutí soudu ve věci samé, které v okamžiku, kdy nabylo právní moci, zavazovalo k plnění, které nemohlo být poskytnuto proto, že pozemek, který byl předmětem tohoto plnění, již nebyl ve vlastnictví vedlejší účastnice. Postupem obecných soudů v řízení o žalobě pro zmatečnost pak nastala situace, že rozsudek, kterým soud zavázal vedlejší účastnici k nemožnému plnění, nebyl zrušen. Navíc dle stěžovatele nelze přehlédnout, že to byla právě vedlejší účastnice, která svým nesprávným postupem tuto situaci navodila.

III. Průběh řízení před Ústavním soudem a hodnocení Ústavního soudu

17. Ústavní soud posoudil splnění procesních předpokladů řízení. Shledal, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněným stěžovatelem, který byl účastníkem řízení, v nichž byla vydána rozhodnutí napadená v ústavní stížnosti. Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatel je právně zastoupen v souladu s § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu. Jeho ústavní stížnost je přípustná (§ 75 odst. 1 téhož zákona *a contrario*), neboť stěžovatel vyčerpal všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svého práva.

18. Následně posoudil argumentaci stěžovatele, obsah ústavní stížností napadených rozhodnutí, jakož i vyžádaného spisového materiálu a dospěl k závěru, že jde o návrh důvodný.

19. Ve vztahu k otázce práva na soudní ochranu, které je zaručeno čl. 36 odst. 1 Listiny a jehož porušení stěžovatel v nynější věci zejména namítá, se Ústavní soud v minulosti již opakovaně vyjádřil. Přitom konstatoval, že toto právo v sobě zahrnuje postulát spravedlivosti soudního řízení, k jejímž výchozím komponentům náleží právo na přístup k soudu. Přístup k soudu přitom implikuje nejen respekt soudu ke statusu účastníka řízení, ale také existenci rozhodnutí, v němž bude o právech a povinnostech účastníka náležitě rozhodnuto. Opak znamená odepření spravedlnosti (*denegatio iustitiae*), představující svou intenzitou ústavní vadu nepřijatelnou v jakémkoli druhu řízení [shodně viz nález ze dne 3. 12. 2021 sp. zn. II. ÚS 3237/20 (N 213/109 SbNU 299), všechna rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná na <http://nalus.usoud.cz>]. Porušení práva na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 ve spojení s čl. 36 odst. 4 Listiny základních práv a svobod spočívá i v tom, že je jednotlivci fakticky znemožněno

domoci se svého práva. Požadavky kladené na uplatnění práva před soudem musejí mít oporu v zákoně, stejně jako s ním nesmí být v rozporu jejich výklad [srov. náleze ze dne 16. 6. 2022 sp. zn. IV. ÚS 3363/21 (N 73/112 SbNU 154)].

20. Ústavní soud rovněž dlouhodobě setrvává na stanovisku, že funkcí soudů v materiálním právním státě je podle čl. 4 ve spojení s čl. 90 Ústavy poskytovat ochranu právům jednotlivce. Ta přitom působí buď přímo, nebo nepřímo prostřednictvím právních předpisů, kdy základní práva představují korektiv jejich obsahu, aplikace i interpretace. Soudy tak ochranu základním právům poskytují nejen přímo, ale také cestou interpretace a aplikace podústavních norem způsobem zohledňujícím účel ústavně garantovaných základních práv. Úkolem soudce v podmínkách právního státu je vždy v dané procesní situaci najít řešení, které by zajišťovalo maximální realizaci základních práv účastníků sporu [srov. náleze ze dne 2. 11. 2009 sp. zn. II. ÚS 2048/09 (N 232/55 SbNU 181); náleze ze dne 11. 4. 2006 sp. zn. IV. ÚS 763/05 (N 82/41 SbNU 79); náleze ze dne 31. 3. 2005 sp. zn. I. ÚS 554/04 (N 67/36 SbNU 707) nebo náleze ze dne 14. 7. 2004 sp. zn. I. ÚS 185/04 (N 94/34 SbNU 19)].

21. Stojí-li tedy soud před otázkou, jak vyložit určité zákonné ustanovení, musí z nabízených možností zvolit tu, která v co největší možné míře realizuje ústavně zaručená práva účastníků, a naopak ve svých důsledcích neznamena odepření spravedlnosti. Ústavně konformní nemůže být taková interpretace, která nezohledňuje účel aplikovaného ustanovení, bez předložení ústavně akceptovatelných důvodů nerespektuje ustálenou rozhodovací praxi a vytváří nové překážky v nalézání spravedlivého řešení věci. Přijal-li by Ústavní soud takový výklad, nedostal by své povinnosti poskytovat ochranu právům podle čl. 4 a 90 Ústavy a porušil by tím práva dotčených účastníků podle čl. 36 odst. 1 Listiny [srov. náleze ze dne 15. 10. 2009 sp. zn. IV. ÚS 1835/08 (N 215/55 SbNU 27), náleze ze dne 4. 3. 2004 sp. zn. III. ÚS 495/02 (N 33/32 SbNU 303), náleze ze dne 21. 5. 2002 sp. zn. I. ÚS 89/02 (N 60/26 SbNU 135) nebo náleze ze dne 25. 10. 2021 sp. zn. II. ÚS 1778/21 (N 185/108 SbNU 248)].

22. Ústavní soud je toho názoru, že obecné soudy rozhodující o stěžovatelově žalobě pro zmatečnost shora uvedeným požadavkům, které jsou na ně kladeny, nedostály, a to z následujících důvodů.

23. Stát po změně společenských poměrů v roce 1989, vědom si velkých křivd, které byly napáchány, poskytl prostřednictvím restitučních předpisů možnost jejich částečné nápravy [srov. náleze ze dne 8. 6. 2005 sp. zn. II. ÚS 504/04 (N 118/37 SbNU 511) nebo náleze ze dne 4. 3. 2004 sp. zn. III. ÚS 495/02 (N 33/32 SbNU 303)]. Mezi restituční předpisy se řadí i zákon o půdě, jehož konkrétní účel tkví ve zmírnění následků majetkových křivd vůči vlastníkům zemědělského a lesního majetku. Stát se přitom svých zákonných povinností nemůže zbavit, naopak musí prostřednictvím svých orgánů jednat tak, aby majetkové příkoří oprávněných osob bylo zmírněno v co možná nejkratší době [srov. náleze ze dne 15. 10. 2009 sp. zn. IV. ÚS 1835/08 (N 215/55 SbNU 27), náleze ze dne 4. 3. 2004 sp. zn. III. ÚS 495/02 (N 33/32 SbNU 303)].

24. Jestliže Státní pozemkový úřad, vykonávající práva a povinnosti státu (zde vedlejší účastnice), bez ospravedlnitelného důvodu ztěžuje uspokojení nároku oprávněného, čímž dochází k mnohaletému prodlení, může se oprávněný podle ustálené rozhodovací praxe Ústavního soudu, rozpracované judikaturou Nejvyššího soudu, domáhat vydání konkrétních náhradních pozemků žalobou u soudu v občanskoprávním řízení [srov. náleze ze dne 15. 10. 2009 sp. zn. IV. ÚS 1835/08 (N 215/55 SbNU 27); náleze ze dne 30. 10. 2007 sp. zn. III. ÚS 495/05 (N 174/47 SbNU 323) nebo náleze ze dne 4. 3. 2004 sp. zn. III. ÚS 495/02 (N 33/32 SbNU 303); dále pak rozsudek velkého senátu Nejvyššího soudu ze dne 9. 12. 2009 sp. zn. 31 Cdo 3767/2009].

25. Touto cestou se vydal též stěžovatel, který přesto, že restituční nárok, jehož uspokojení se v řízení ve věci samé nyní domáhal, byl řádně uplatněn již v roce 1992, dosud nebyl v plném rozsahu uspokojen. Stěžovatel proto podal žalobu na nahrazení projevu vůle

vedlejší účastnice na převod konkrétního náhradního pozemku, přičemž tvrdil a prokazoval, že tento postup je namístě, neboť vedlejší účastnice vůči němu postupuje liknavě, čímž ztěžuje uspokojení jeho nároku. Tomu tvrzení soudy přisvědčily, protože žalobě (pravomocně) vyhověly. Jak plyne z vyžádaného spisového materiálu, vedlejší účastnice soudy rozhodující ve věci samé ani stěžovatele neupozornila, že ohledně totožného pozemku je souběžně vedeno řízení u Obvodního soudu pro Prahu 5 (a následně u Městského soudu v Praze coby soudu odvolacího), v němž se jiná oprávněná osoba domáhá jeho vydání. V důsledku toho došlo k situaci, kdy byla různými soudy souběžně vydána dvě soudní rozhodnutí, jimiž byl nahrazen projev vůle vedlejší účastnice k převodu jednoho konkrétního pozemku dvěma oprávněným osobám, přičemž první z nich – jak bylo Ústavním soudem zjištěno – nabylo právní moci dne 2. 1. 2017 a druhé – vydané ve věci stěžovatele – se stalo pravomocným jen o pár dní později, a to dne 13. 1. 2017. Paní Libuše Zahrádková (tedy oprávněná osoba, jež rovněž usilovala o převod téhož pozemku) přitom již dne 9. 1. 2017 podala návrh na vklad svého vlastnického práva k předmětnému pozemku do katastru nemovitostí. Tomuto návrhu příslušný katastrální úřad vyhověl a paní Zahrádkovou k uvedenému dni jako vlastníci tohoto pozemku do katastru nemovitostí zapsal, čímž se tato restituentka dle § 1105 občanského zákoníku stala jeho vlastníkem. Ke dni 13. 1. 2017, kdy nabylo právní moci meritorní rozhodnutí krajského soudu ve věci stěžovatele, tak toto rozhodnutí zavazovalo vedlejší účastnici k převodu vlastnického práva k pozemku, jehož již nebyla vlastníkem. Rozhodnutí ve věci samé tak za daného stavu představovalo od samého počátku *de facto* rozhodnutí nicotné, neboť bylo právně i fakticky neuskutečnitelné, protože stěžovatelův restituční nárok nemohl být na jeho základě uspokojen.

26. Stěžovatel na tuto situaci obratem reagoval podáním žaloby pro zmatečnost, jíž se domáhal odstranění takového rozhodnutí. Obecné soudy však tuto žalobu zamítly s tvrzením, že žádný z důvodů zmatečnosti není dán a stěžovatel navíc není k jejímu podání ani aktivně subjektivně legitimován, neboť byl v řízení ve věci samé formálně úspěšný. Takový způsob výkladu § 229 odst. 3 občanského soudního řádu považuje Ústavní soud v dané situaci ve shodě se stěžovatelem za přepjatě formalistický, ba až zcela absurdní.

27. Především je třeba vycházet ze základních zásad a pravidel civilního procesu, zejména z § 1, 2, 3 a 6 občanského soudního řádu, podle kterých mimo jiné platí, že občanský soudní řád upravuje postup soudu a účastníků v občanském soudním řízení tak, aby byla zajištěna spravedlivá ochrana soukromých práv a oprávněných zájmů účastníků; v řízení soudy mj. dbají, aby nedocházelo k porušování práv a právem chráněných zájmů a aby práv nebylo zneužíváno [bod 16 nálezu ze dne 9. 10. 2018 sp. zn. IV. ÚS 3009/17 (N 167/91 SbNU 107)]. Těmto požadavkům obecné soudy v nyní projednávané věci nedostály.

28. Je totiž zřejmé, že meritorním rozhodnutím, jehož zrušení se stěžovatel domáhal, nebyl naplněn hlavní cíl civilního procesu, tedy poskytnutí ochrany právu stěžovatele, které bylo porušeno, jak stěžovatel v řízení prokázal. Ačkoli byl stěžovatel po formální stránce úspěšný, fakticky mu bylo znemožněno domoci se svého práva (procesní úspěch stěžovatele tak lze považovat toliko za tzv. „Pyrrhovo vítězství“).

29. Bylo proto povinností obecných soudů v původním řízení, aby stěžovatele poučily podle § 5 občanského soudního řádu [coby jednoho ze základních předpokladů práva na spravedlivé soudní řízení – bod 16 nálezu ze dne 12. 8. 2014 sp. zn. I. ÚS 3849/11 (N 151/74 SbNU 289)] o existenci souvislostí, pro něž je jím požadované rozhodnutí fakticky i právně neuskutečnitelné. Smyslem procesní poučovací povinnosti je zabezpečit, aby si účastník včas uvědomil své procesní možnosti a měl příležitost je skrze konkrétní procesní úkon realizovat [srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 6. 1996 sp. zn. 2 Cdon 661/96 či nálezu ze dne 25. 6. 1997 sp. zn. I. ÚS 63/96 (N 82/8 SbNU 267)], přitom míra procesního poučení i případné následky nenaplnění procesní poučovací povinnosti se posuzují s přihlédnutím k okolnostem případu [srov. nálezu ze dne 20. 4. 2010 sp. zn. II. ÚS 2087/08 (N 90/57 SbNU 179)]. Poučovací povinnost podle § 5 občanského soudního řádu vystupuje do popředí zejména v případech, kdy

se demokratická společnost snaží alespoň částečně zmírnit následky majetkových a jiných křivd vzniklých porušováním obecně uznávaných lidských práv a svobod [nález ze dne 1. 11. 2000 sp. zn. II. ÚS 100/2000 (N 159/20 SbNU 127)].

30. V nyní projednávané věci by navíc nešlo o nepřipustný návod či radu k úspěšnému řešení sporu, jak namítá vedlejší účastnice, již proto, že stěžovatel v původním řízení byl po věcné (hmotněprávní) stránce úspěšný. Poučení by reagovalo na specifickou procesní situaci, ve které se stěžovatel ocitl a kterou nemohl předvídat ani zjistit. Není poté ani rozhodné, že vydání fakticky nicotného rozhodnutí obecné soudy v nynější věci svým postupem přímo nezapříčinily, resp. že v době vyhlášení rozhodnutí neměly informace o probíhajícím jiném řízení týkajícím se téhož pozemku. Bylo následně na obecných soudech v řízení o žalobě pro zmatečnost tuto vadu napravit, neboť již byly s předmětnými okolnostmi prokazatelně seznámeny.

31. Následky vzniklé situace pak nelze klást k tíži účastníka řízení, který v dobré víře a s legitimním očekáváním o oprávněnosti a řádnosti jím uplatněného nároku vedl u obecného soudu řízení, v němž bylo vlivem jím nezaviněných okolností vydáno rozhodnutí, jež není způsobilé poskytnout mu efektivní ochranu jeho práv. Jak již Ústavní soud uvedl v minulosti, případné legislativní nedůslednosti různého druhu, jakož i nepředvídatelnost v postupu různých státních orgánů nebo osob jednajících v podstatě za stát, nelze vykládat v neprospěch oprávněných osob, ale v relaci ke konkrétní věci a s ohledem na platné konstitutivní hodnoty a principy demokratického právního státu vyjádřené v ústavním pořádku [nález ze dne 10. 12. 2008 sp. zn. I. ÚS 755/06 (N 219/51 SbNU 725)].

32. Ústavní soud poznamenává, že odpovědnost je třeba hledat spíše na straně vedlejší účastnice, která okolnost, že vede vícero soudních řízení ohledně téhož pozemku, v daném řízení mohla a měla uvést. Tím spíše v situaci, že vedlejší účastnice není „běžným“ účastníkem civilního řízení, ale je právě jejím úkolem coby organizační složky státu, aby při uspokojování restitučních nároků postupovala podle restitučních zákonů v souladu se zákonnými zájmy osob, jejichž újma má být alespoň částečně kompenzována [srov. např. nález ze dne 29. 4. 2010 sp. zn. II. ÚS 2896/09 (N 97/57 SbNU 273)]. I s přihlédnutím k osobě vedlejší účastnice je proto požadavek na poučovací povinnost vůči stěžovateli coby oprávněné osobě (restituentovi) zesílen.

33. Žaloba pro zmatečnost slouží k nápravě takových procesních vad, jež představují porušení základních principů ovládajících řízení před soudem (srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 22. 4. 2003 sp. zn. 21 Cdo 2179/2002), příp. jimiž bylo postiženo řízení, které vydání rozhodnutí předcházelo, je-li nejen v zájmu účastníků, ale i ve veřejném zájmu, aby taková rozhodnutí byla dodatečně odstraněna, bez ohledu na to, zda jsou nebo nejsou věcně správná. Jde tedy o právní institut, jímž lze dosáhnout nápravy ve věci, v níž došlo k závažným procesněprávním nedostatkům (viz usnesení Nejvyššího soudu ze dne 21. 12. 2011 sp. zn. 21 Cdo 2625/2010; srov. též MOTTTL, T., VACKOVÁ, M. In: JIRSA, J. a kol. Občanské soudní řízení. Soudcovský komentář. Kniha IV. § 201–250l občanského soudního řádu. 3. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019, s. 136 a násl., nebo DOLEŽÍLEK, J. In: SVOBODA, K., SMOLÍK, K., LEVÝ, J., DOLEŽÍLEK, J. a kol. Občanský soudní řád. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2021, s. 1009–1010). Vydání nicotného rozhodnutí, které od počátku není způsobilé vyvolat zamýšlené právní následky, a tedy poskytnout porušenému právu jednotlivce soudní ochranu, takovou vadou beze sporu je.

34. Nebyl-li stěžovatel o nastalé procesní situaci (o faktické i právní neuskutečnitelnosti jím požadovaného rozhodnutí) poučen podle § 5 občanského soudního řádu tak, aby na ni mohl adekvátním způsobem reagovat, např. tím, aby si vybral jiný vhodný pozemek a podle § 95 odst. 1 občanského soudního řádu navrhl změnu žaloby [nález ze dne 11. 11. 2003 sp. zn. IV. ÚS 525/02 (N 131/31 SbNU 173)], o což ostatně nyní patrně stěžovatel usiluje, bylo mu znemožněno účinně realizovat jeho procesní práva, a tím mu byla odňata i možnost jednat před

soudem ve smyslu § 229 odst. 3 občanského soudního řádu (srov. přiměřeně usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. 4. 2007 sp. zn. 26 Cdo 2252/2006).

35. V kontextu řečeného nemůže obstát ani závěr obecných soudů, že stěžovatel není aktivně legitimován k podání žaloby pro zmatečnost, byl-li v řízení úspěšný, neboť – jak bylo uvedeno výše – šlo o úspěch ryze formální. Stěžovatel přitom má zájem na tom, aby bylo žalobou pro zmatečnost napadené rozhodnutí zrušeno, aby případně mohl v jím zahájeném řízení odpovídajícím způsobem procesně reagovat na dané (specifické) okolnosti věci.

36. Podle Ústavního soudu bylo proto namístež žalobou pro zmatečnost napadené rozhodnutí zrušit, neboť opačný výsledek vede k odepření spravedlnosti a způsobuje vznik další křivdy, jež měla být v původním řízení zmírněna. Obecné soudy tak však neučinily, ale naopak přistoupily k takovému „mechanickému“ výkladu § 229 občanského soudního řádu, který lpí na jeho doslovném znění, aniž by respektoval vlastní smysl žaloby pro zmatečnost. Ústavní soud proto považuje výklad § 229 odst. 3 občanského soudního řádu za příliš formalistický a v rozporu s právem stěžovatele na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny a čl. 6 Úmluvy.

37. Ústavní soud dále shledal, že v důsledku formalistického výkladu příslušného ustanovení občanského soudního řádu obecné soudy porušily nejen právo stěžovatele na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny a čl. 6 Úmluvy, ale také jeho legitimního očekávání, že se stane vlastníkem v žalobě specifikovaného pozemku jako majetkového práva ve smyslu čl. 11 odst. 1 Listiny [shodně náleze ze dne 31. 3. 2015 sp. zn. III. ÚS 1389/13 (N 65/76 SbNU 887)] a čl. 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě [srov. náleze ze dne 7. 12. 2021 sp. zn. I. ÚS 3039/20 (N 217/109 SbNU 375)]. Řádně uplatněný restituční nárok stěžovatele tak není ani dnes (po téměř třiceti letech!) zcela uspokojen, což je situace, kterou Ústavní soud považuje za neakceptovatelnou. Ústavní soud proto dovedl rovněž porušení tohoto majetkového ústavně zaručeného práva.

IV. Závěr

38. Vzhledem k výše uvedenému Ústavní soud dospěl k závěru, že napadenými rozhodnutími Nejvyššího soudu, vrchního soudu a krajského soudu byla porušena základní práva stěžovatele zaručená čl. 11 odst. 1 a čl. 36 odst. 1 Listiny, jakož i čl. 6 Úmluvy a čl. 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě. Ústavní soud proto stěžovateli vyhověl a podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu v záhlaví uvedená rozhodnutí zrušil.

39. V dalším řízení bude úkolem krajského soudu revidovat své závěry o absenci aktivní legitimace stěžovatele a o nenaplnění předpokladů zmatečnosti podle § 229 odst. 3 občanského soudního řádu, to vše v intencích závěrů uvedených v tomto nálezu.

Č. 99
Povinnost řádně posoudit podmínky osvědčení se podmíněně propuštěné osoby
(sp. zn. I. ÚS 2689/21 ze dne 9. srpna 2022)

Je věcí obecných soudů určit, osvědčil-li se podmíněně propuštěný z výkonu trestu odnětí svobody, je však nutno zohlednit všechny skutečně relevantní okolnosti. Závěr o neosvědčení se není možné založit na jednání, kterého se dopustila a za které byla pravomocně odsouzena jiná osoba, ale výhradně na jednání osoby, o jejíž osvědčení jde. Přehlédne-li takové pochybení i soud rozhodující o stížnosti, jde o zásah do základních práv.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Jaromíra Jirsy jako soudce zpravodaje a soudců Tomáše Lichovníka a Vladimíra Sládečka o ústavní stížnosti stěžovatele D. B., zastoupeného Mgr. Markem Ježkem, advokátem, se sídlem v Českém Těšíně, Tovární 1707/33, proti usnesení Krajského soudu v Hradci Králové č. j. 11 To 222/2021-169 ze dne 10. srpna 2021 a usnesení Okresního soudu v Hradci Králové č. j. 4 Pp 165/2018-157 ze dne 1. července 2021, za účasti Krajského soudu v Hradci Králové a Okresního soudu v Hradci Králové jako účastníků řízení a Krajského státního zastupitelství v Hradci Králové a Okresního státního zastupitelství v Hradci Králové jako vedlejších účastníků řízení, takto:

I. Usnesením Krajského soudu v Hradci Králové č. j. 11 To 222/2021-169 ze dne 10. srpna 2021 byla porušena práva stěžovatele zaručená v článku 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a v článku 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

II. Uvedené usnesení Krajského soudu v Hradci Králové se proto zrušuje.

III. Ve zbývajících částech se ústavní stížnost odmítá.

Odůvodnění

I.

1. Usnesením Okresního soudu v Hradci Králové (dále jen „soud prvního stupně“) č. j. 4 Pp 165/2018-14 ze dne 13. listopadu 2018 byl stěžovatel podmíněně propuštěn z výkonu trestu odnětí svobody při stanovení zkušební doby v trvání tří let. V průběhu zkušební doby byl stěžovatel odsouzen rozsudkem Okresního soudu v Karviné (dále též jen „okresní soud“) sp. zn. 5 T 7/2020 ze dne 11. června 2020 – byl mu uložen peněžitý trest 15 000 Kč a zákaz řízení na dva roky; výrok o trestu byl zrušen dalším rozsudkem okresního soudu sp. zn. 6 T 65/2020 ze dne 24. srpna 2020, jímž byl stěžovateli uložen souhrnný peněžitý trest 64 800 Kč a trest zákazu řízení na dva roky – v tomto řízení vykonal stěžovatel vazbu (tři měsíce). Ve zkušební době byl stěžovatel vazebně stíhán (devět měsíců) i v další věci, okresní soud jej ale rozsudkem č. j. 4 T 138/2020-560 ze dne 16. února 2021 obžaloby zprostil.

2. Napadeným usnesením č. j. 4 Pp 165/2018-157 rozhodl soud prvního stupně, že stěžovatel vykoná zbytky trestů odnětí svobody, z jejichž výkonu byl podmíněně propuštěn. Krajský soud v Hradci Králové (dále jen „stížnostní soud“) podanou stížnost zamítl.

II.

3. Stěžovatel v ústavní stížnosti rekapituluje shora uvedené skutečnosti, odmítá ale závěry, které z nich soud prvního stupně vyvodil a jimiž především odůvodnil své rozhodnutí. Soud prvního stupně věnoval značný prostor věci vedené pod sp. zn. 4 T 138/2020, v níž byl stěžovatel stíhán společně se svým bratrancem; stěžovatel byl obžaloby zproštěn, bratranci byl uložen nepodmíněný trest odnětí svobody v trvání čtyř let. Tento odsuzující výrok však soud prvního stupně v odůvodnění napadeného usnesení přisoudil stěžovateli – s tím, že byl-li odsouzen „k nepodmíněnému čtyřletému trestu, je zcela nepochybně prokázáno, že odsouzený nevedl ve zkušební době řádný život a bude namístež vydat rozhodnutí o jeho povinnosti vykonat zbytky trestů, z jejichž výkonu byl podmíněně propuštěn“. Soud prvního stupně zdůraznil, že trest (uložený jiné osobě) považuje za nepochybný důkaz nevedení řádného života ve zkušební době stěžovatelem a že jde o hlavní důvod nařízení vykonání zbytku trestu odnětí svobody.

4. Stížnostnímu soudu stěžovatel vytýká, že rozhodl dříve (10. srpna 2021), než se seznámil s odůvodněním stížnosti, zaslaným stěžovatelem soudu dne 12. srpna 2021 poté, co mu bylo doručeno písemné vyhotovení usnesení soudu prvního stupně (20. července 2021). Stížnostní soud se ztotožnil se závěry soudu prvního stupně, na jehož rozhodnutí plně odkázal, a zjevnou nesprávnost (argumentaci trestem stěžovatelova bratrance) zcela pominul/přehlédl.

5. Stěžovatel dále namítá, že obecné soudy nezohlednily výkon nezákonné vazby ve věci vedené u okresního soudu pod sp. zn. 4 T 138/2020, která svou délkou přesahuje trest, o jehož dovykonání rozhodly.

6. Podle stěžovatele byla napadenými rozhodnutími porušena jeho ústavně zaručená práva zakotvená v čl. 8 odst. 2 a čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“), jakož i v čl. 5 odst. 1 písm. a) a v čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“), a proto navrhuje Ústavnímu soudu jejich zrušení.

7. Ústavní soud vyžádal vyjádření účastníků řízení i stejnopis rozsudku Okresního soudu v Karviné č. j. 4 T 138/2020-560 ze dne 16. února 2021. Předseda senátu stížnostního soudu ve svém stručném vyjádření jen odkázal na dvě (nezpochybněná) odsouzení, která neprokazují řádný způsob života stěžovatele ve zkušební době. Soudce soudu prvního stupně konstatoval dvě stěžovatelova pravomocná odsouzení v průběhu zkušební doby i nesprávnou interpretaci rozsudku okresního soudu sp. zn. 4 T 138/2020. Vyjádření neobsahovala nové skutečnosti, a proto je Ústavní soud k případné replice stěžovateli nezasílal.

III.

8. Ústavní stížnost byla podána řádně zastoupeným stěžovatelem včas a splňuje i další požadavky kladené na něj zákonem č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“).

9. Ústní jednání Ústavní soud nekonal, neboť od něj nebylo možné očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu). Po posouzení argumentace stěžovatele, stížnostního soudu a obsahu napadeného usnesení i spisu dospěl Ústavní soud k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

10. Z napadených usnesení se podává, že soud prvního stupně mimo výše uvedených okolností z pravomocných rozsudků konstatuje i problematickou spolupráci stěžovatele s Probační a mediační službou a zmiňuje i vykonanou vazbu devíti měsíců ve věci, v níž byl obžaloby zproštěn. Rovněž je patrné, že soud prvního stupně nečekal na uplynutí zkušební doby a rozhodl o vykonání zbytku trestů odnětí svobody v trvání „něco přes šest měsíců“.

11. Stížnostní soud ve stručně odůvodněném usnesení vyjádřil souhlas s postupem soudu prvního stupně a neshledal v něm žádné pochybení.

12. Ústavní soud nemá důvod pochybovat o správnosti postupu soudu prvního stupně, který se zabýval naplněním podmínek osvědčení se stěžovatele ještě před uplynutím zkušební doby; logicky byla vzata do úvahy existence dvou pravomocných stěžovatele odsuzujících rozsudků. Nesprávně však soud prvního stupně vyhodnotil rozsudek zprošťující a své odůvodnění opřel o závěr, který z uvedeného rozsudku nevyplývá. Jak již bylo výše uvedeno, právě důrazným odkazem na nepodmíněný čtyřletý trest odnětí svobody odůvodňuje soud prvního stupně svůj závěr o nevedení řádného života stěžovatelem a jeho neosvědčení se. Této zjevné nesprávnosti si stížnostní soud nepovšiml a vadné závěry soudu prvního stupně označil za logické, úplné a vyčerpávající.

13. Podle čl. 90 Ústavy České republiky jsou obecné soudy povolány k tomu, aby zákonem stanoveným způsobem poskytovaly ochranu právům; tato pravomoc soudu je nezadatelná a nelze se jí zprostit, obrátil-li se na ně účastník řízení v souladu s čl. 36 odst. 1 Listiny, domáhaje se svých práv stanoveným postupem. Uvedené právo na přístup k soudu poskytuje spolu s právem na spravedlivý proces (čl. 6 odst. 1 Úmluvy) každému záruku, že jeho věc projedná nezávislý a nestranný soud, který bude rozhodovat spravedlivě. Takovýto postup však stížnostní soud nedodržel, nezabýval se dodatečně doručeným odůvodněním stížnosti stěžovatele a nezjistil vnitřní rozpor závěrů, které soud prvního stupně vyslovil v napadeném usnesení. Záměna (křestních) jmen stěžovatele a jeho bratrance (v odůvodnění uvedená), stejně jako rozporné závěry v krátkém odůvodnění jsou zjevné, a předmětné rozhodnutí proto není náležitě odůvodněno.

14. Ústavní soud v napadených rozhodnutích postrádá rovněž jakoukoliv reflexi nedůvodné vazby stěžovatele v trvání devíti měsíců – ve vztahu k nařízenému vykonání zbytku trestu odnětí svobody v trvání šesti měsíců. Stěžovateli za nezákonnou vazbu náleží nárok na náhradu újmy způsobené při výkonu veřejné moci, zohlednění vykonané vazby v souzené věci však mohlo být podle Ústavního soudu účelnější.

IV.

15. Ústavní soud proto zrušil napadené usnesení stížnostního soudu, který necht' nově rozhodne o stížnosti proti usnesení soudu prvního stupně. S ohledem na uvedené okolnosti považuje Ústavní soud za dostačující zrušit pouze rozhodnutí stížnostního soudu, který může v novém rozhodnutí zohlednit nejen evidentní nesprávnosti v závěrech soudu prvního stupně, nyní však i ve světle dříve nezohledněné stížnosti proti prvostupňovému usnesení, ale rovněž nedůvodně vykonanou vazbu v rozsahu překračujícím trest odnětí svobody, jenž má být vykonán. Není nezbytně nutné rušit i rozhodnutí soudu prvního stupně, jehož pochybení nyní může napravit stížnostní soud; v rozsahu ústavní stížnosti směřující proti usnesení soudu prvního stupně je proto ústavní stížnost zjevně neopodstatněná a jako takovou ji Ústavní soud odmítl podle § 43 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu.

16. Z uvedeného důvodu Ústavní soud ústavní stížnosti vyhověl a podle ustanovení § 82 odst. 1 a 3 zákona o Ústavním soudu zrušil napadené usnesení odvolacího soudu zkracující stěžovatele v právu na přístup k soudu podle čl. 36 odst. 1 Listiny a v právu na spravedlivý proces podle čl. 6 odst. 1 Úmluvy.

Č. 100

Povinnost soudu zohlednit při rozhodování o péči či styku i specifika zaměstnání rodičů

(sp. zn. I. ÚS 847/22 ze dne 9. srpna 2022)

Neodporuje-li to nejlepšímu zájmu dítěte ve smyslu čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte, nesmějí obecné soudy stavět do kolize právo rodiče na svobodnou volbu (a nerušený výkon) povolání s jeho právem na realizaci rodičovské odpovědnosti a odmítat nalezení kompromisního řešení (zohledňujícího i tatáž práva druhého rodiče) s pouhým odkazem na komplikovanost požadované úpravy, jinak porušují čl. 26 odst. 1 ve spojení s čl. 32 odst. 4 Listiny základních práv a svobod a stát jejich prostřednictvím selhává ve svých pozitivních závazcích plynoucích z čl. 32 odst. 1 a 4 Listiny základních práv a svobod.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Jaromíra Jirsy jako soudce zpravodaje a soudců Vladimíra Sládečka a Pavla Šámala o ústavní stížnosti D. R., zastoupeného JUDr. Milanou Hrušákovou, Ph.D., advokátkou, se sídlem v Brně, Cihlářská 16, proti rozsudkům Krajského soudu v Brně č. j. 16 Co 261/2021-146 ze dne 5. 1. 2022 a Okresního soudu ve Vyškově č. j. 0 P 255/2020-95 ze dne 13. 8. 2021, za účasti Krajského soudu v Brně a Okresního soudu ve Vyškově jako účastníků řízení a dále a) nezletilé B. R., zastoupené městem S., opatrovníkem, se sídlem ve S., a b) K. P. jako vedlejších účastnic řízení, takto:

I. Rozsudkem Krajského soudu v Brně č. j. 16 Co 261/2021-146 ze dne 5. 1. 2022 byla porušena práva stěžovatele zaručená článkem 32 odst. 4 ve spojení s článkem 26 odst. 1 a článkem 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Rozsudek Krajského soudu v Brně č. j. 16 Co 261/2021-146 ze dne 5. 1. 2022 se ruší.

III. Ve zbývajících částech se ústavní stížnost odmítá.

Odůvodnění

I. Vymezení věci

1. Předmětem řízení o ústavní stížnosti je přezkum v záhlaví uvedených rozhodnutí obecných soudů ve věci péče o nezletilou vedlejší účastnici a), dceru stěžovatele a vedlejší účastnice b). Stěžovatel se domáhá jejich zrušení pro porušení svých práv zaručených čl. 36 odst. 1 (spravedlivý proces), čl. 37 odst. 3 (rovnost účastníků), čl. 11 odst. 1 (ochrana vlastnictví), čl. 26 odst. 1 (svobodná volba povolání) a čl. 32 odst. 4 (ochrana rodičovských práv) Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“). V postupu obecných soudů spatřuje také porušení participačních práv své nezletilé dcery ve smyslu čl. 12 odst. 2 Úmluvy o právech dítěte.

II. Rekapitulace řízení před obecnými soudy

2. Stěžovatel a vedlejší účastnice b) [dále jen „matka“ nebo „vedlejší účastnice“] ukončili společné soužití cca tři měsíce po narození nezletilé vedlejší účastnice a) [dále jen „nezletilá“ nebo „dcera“]. Okresní soud ve Vyškově (dále jen „nalézací soud“) upravil poměry nezletilé k návrhu vedlejší účastnice rozsudkem č. j. 0 Nc 2076/2020-34 ze dne 17. 8. 2020 tak, že ji svěřil do péče matky, stěžovateli stanovil vyživovací povinnost a jeho styk s nezletilou upravil následujícím způsobem: každý lichý kalendářní týden v roce v úterý a ve čtvrtek od 14.00 hodin do 18.00 hodin, každý sudý kalendářní týden v pondělí a ve středu od 14.00 hodin do 18.00 hodin a v době od soboty 14.00 hodin do neděle 18.00 hodin.

3. Návrhem z března 2021 požádal stěžovatel soud o změnu výchovného prostředí nezletilé a její svěřením do střídavé péče rodičů, kteří bydlí (resp. toho času bydleli) ve stejném bytovém domě. Stěžovatel je příslušníkem Policie České republiky a má pevně stanovené směny, k návrhu proto připojil rozpis termínů do konce kalendářního roku, v nichž by mohl péči o nezletilou realizovat. V zahájeném řízení byly dále projednávány návrhy matky na zvýšení výživného a na rozšíření styku stěžovatele s dcerou tak, aby lépe vyhovoval dennímu režimu nezletilé (tj. předávání v 11.00 hodin namísto ve 14.00 hodin).

4. O uvedených návrzích rozhodl nalézací soud napadeným rozsudkem. Výrokem I zamítl návrh stěžovatele na změnu výchovného prostředí nezletilé, výrokem II změnil úpravu styku podle návrhu matky (viz předchozí odstavce), čímž prakticky potvrdil mimosoudní dohodu rodičů uzavřenou v průběhu řízení (v květnu 2021), a výrokem III zvýšil výživné pro nezletilou z původních 3 000 Kč na 3 500 Kč měsíčně. Ohledně návrhu na střídavou péči o nezletilou dospěl nalézací soud k závěru, že od vydání posledního rozhodnutí nedošlo k podstatné změně poměrů, stěžovatelovo zaměstnání navíc neumožňuje pravidelné střídání rodičů v péči o dítě; matka je na rodičovské dovolené, má prostor se dceři věnovat nepřetržitě, i vzhledem k jejímu věku a stanovisku opatrovníka se nalézacímu soudu výlučná péče matky stále jeví jako vhodnější.

5. Proti rozsudku nalézacího soudu se stěžovatel odvolal. Krajský soud v Brně (dále též jen „odvolací soud“) jen rozsudek doplnil o výrok o úhradě dlužného výživného (v návaznosti na jeho zvýšení nalézacím soudem); jinak jej v celém rozsahu potvrdil. Priorita žádná z forem péče jmenovaných v § 907 odst. 1 občanského zákoníku (dále jen „o. z.“) z něj podle odvolacího soudu nevyplývá, svůj závěr podpořil i odkazy na judikaturu Ústavního soudu [nález sp. zn. IV. ÚS 1286/18 ze dne 31. 8. 2018 (N 145/90 SbNU 353), nález sp. zn. I. ÚS 153/16 ze dne 26. 7. 2016 (N 137/82 SbNU 207) a nález sp. zn. I. ÚS 3216/13 ze dne 25. 9. 2014 (N 176/74 SbNU 529)]. Výlučná péče matky je podle odvolacího soudu i nadále v nejlepším zájmu nezletilé ve smyslu čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte. Ohledně úpravy a realizace běžného styku s nezletilou odvolací soud dospěl k závěru, že je pro zaměstnání stěžovatele více než komplikovaná, i přes jisté komunikační problémy mezi rodiči však funguje podle rozsudku nalézacího soudu (který prakticky kopíruje mimosoudní dohodu rodičů); není proto důvodu na ní dále cokoli měnit. Úprava „neběžného“ styku (prázdniny a svátky) je podle odvolacího soudu s ohledem na věk nezletilé nadbytečná.

III. Argumentace stěžovatele

6. Odmítnutím zohlednit pravidelné rozvržení práce stěžovatele do směn opakujících se v šestidenním cyklu (2 dny denní směna, 2 dny volno, 2 dny noční směna) při rozhodování o střídavé péči o nezletilou, popř. o styku stěžovatele s ní (s odkazem na přílišnou komplikovanost požadované úpravy na rozdíl od běžného cyklu sedmidenního kalendářního týdne) porušily obecné soudy podle přesvědčení stěžovatele jeho právo na svobodnou volbu povolání ve smyslu čl. 26 odst. 1 Listiny i jeho rodičovská práva zaručená čl. 32 odst. 4 Listiny.

7. Faktickým důsledkem napadených rozhodnutí je – úpravou styku na dny, v nichž je předem známa kolize s pracovní směnou stěžovatele – nemožnost styk ve stanoveném rozsahu

realizovat. Stěžovatel proto označuje za cynické odůvodnění krajského soudu hovořící o nadstandardním rozsahu úpravy styku, není-li s ohledem na pracovní povinnosti při nejlepší vůli (a to ani při vyčerpání veškeré dovolené) schopen jej využít; měsíčně přichází v průměru o realizaci 5–6 styků. Domnívá se, že jeho případ může sloužit jako vodítko pro případy dalších rodičů (příslušníků bezpečnostních sborů a jiných směnujících povolání), jelikož Ústavní soud podobnou problematiku – pokud je mu známo – dosud neřešil. V uvedených profesích je rozpis směn znám několik měsíců před začátkem kalendářního roku, úprava poměrů nezletilého zohledňující toto specifikum proto není nemožná; stěžovateli je známo, že jiné obecné soudy uvedená specifika zohledňují.

8. Porušení participačních práv dítěte ve smyslu čl. 12 odst. 2 Úmluvy o právech dítěte spatřuje stěžovatel v nedostatecích činnosti opatrovníka pro řádný výkon jeho funkce.

9. Další argumentační linii představuje podezření z podjatosti členky senátu odvolacího soudu JUDr. Radimy Gregorové, Ph.D., která (jako soudkyně) působila na občanskoprávním úseku Městského soudu v Brně stejně jako matka (jako zapisovatelka). Uvedená informace stěžovateli nebyla v době jednání odvolacího soudu známa, pochybnosti o nestrannosti členky rozhodujícího senátu odvolacího soudu proto vznáší teprve v ústavní stížnosti a poukazuje na (z jeho pohledu) nestandardní průběh jednání (např. zasedací pořádek a způsob kladení otázek ze strany dotčené soudkyně). Z uvedeného dovozuje stěžovatel porušení čl. 36 odst. 1 Listiny garantujícího mu nestranné projednání a rozhodnutí věci i principu rovnosti účastníků ve smyslu čl. 37 odst. 3 Listiny.

10. Konečně odvolací soud při rozhodování o vyživovací povinnosti stěžovatele měl porušit jeho právo na ochranu vlastnictví ve smyslu čl. 11 odst. 1 Listiny, zahrnul-li mezi jeho příjmy možný výnos z pronájmu chalupy a nezohlednil změnu skutkového stavu od rozhodnutí nalézacího soudu, přestože bylo v řízení prokázáno, že zmíněný pronájem byl realizován pouze příležitostně. Nepřiměřený zásah do jeho vlastnického práva spočívá v tom, že je v důsledku soudního rozhodnutí nucen objekt dále pronajímat a nemůže s ním nakládat svobodně podle vlastní vůle.

IV. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

11. Ústavní stížnost byla podána včas, osobou oprávněnou a řádně zastoupenou advokátem v souladu s § 30 odst. 1 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) a je jako celek přípustná podle § 75 odst. 1 téhož zákona.

12. Vzhledem k meritornímu projednání věci jmenoval Ústavní soud nezletilé pro řádné hájení jejích zájmů, které mohou být ve střetu se zájmy rodičů, usnesením č. j. I. ÚS 847/22-26 ze dne 23. 5. 2022 opatrovníka pro řízení o ústavní stížnosti (téhož, který dítě zastupuje v řízení před obecnými soudy).

V. Vyjádření k ústavní stížnosti a replika stěžovatele

13. Po ověření procesních předpokladů projednání věci Ústavní soud připojil opatrovnícký spis a vyžádal vyjádření účastníků řízení i vedlejších účastnic, zejména k bodu V ústavní stížnosti týkajícímu se úpravy střídavé péče, popř. styku s ohledem na stěžovatelovo zaměstnání. Matka Ústavnímu soudu sdělila, že nebude v řízení uplatňovat svá práva.

14. Nalézací soud uvedl, že stěžovatel nenavrhoval změnu úpravy styku, domáhal se pouze změny výchovného prostředí. V průběhu řízení opakovaně zaznělo, že směnnost v zaměstnání stěžovatele je komplikací, která spolu s dalšími okolnostmi vedla soud k zamítnutí návrhu na střídavou péči. Stěžovatel sice avizoval, že soudem převzatá dohoda rodičů o úpravě styku není právě z důvodu jeho zaměstnání zcela realizovatelná, podle nalézacího soudu však nenabídl vhodnou alternativu (rozpis služeb na rok 2021 nalézacímu soudu v tomto směru nepostačoval).

15. Z vyjádření odvolacího soudu plyne zejména stanovisko soudkyně Gregorové, jež měla ve stěžovateli vyvolat pochybnosti o své nestrannosti. Uvedla, že vedlejší účastníci nezná, nemá k ní žádný vztah ani žádný zájem na výsledku řízení; v blízkém okruhu jejích spolupracovníků se vedlejší účastnice nevyskytovala. Ohledně zaměstnání stěžovatele odvolací soud odkázal zejména na účastnický výslech otce při jednání odvolacího soudu dne 5. 1. 2022 a položil řečnickou otázku: „Jak by mělo být o změně výchovného prostředí nezletilé ... rozhodnuto s ohledem na evidentně problematickou komunikaci rodičů a zejména pracovní závazky otce, tj. jeho nastavené služební směny (viz rozpis služeb na č. 1. 137 spisu)?“

16. Uvedená vyjádření byla stěžovateli zaslána k replice, v níž nalézacímu soudu vytýká formalistický přístup, neboť o úpravě styku tak, aby bylo dosaženo souladu pracovních směn a dnů stanoveného styku, mohl rozhodnout i bez návrhu. V řízení před obecnými soudy nebyl stěžovatel právně zastoupen, přesto zřetelně vysvětlil podstatu problému stávající úpravy styku kolidující s jeho pracovními směny. Podle stěžovatele bylo úkolem soudu zákon aplikovat tak, aby bylo na jedné straně chráněno jeho právo na styk s nezletilou spojené s právem nezletilé na kontakt s oběma rodiči a na straně druhé bylo současně stěžovateli umožněno plnit řádně pracovní povinnosti. Stěžovatel se nedomnívá, že by jeho účastnickou povinností v rámci nesporného řízení bylo formulovat výrok rozhodnutí tak, aby byl naplněn účel řízení a výrok byl současně i vykonatelný.

17. K řečnické otázce odvolacího soudu stěžovatel dodal, že vhodné řešení úpravy poměrů nezletilé nemá být požadováno po Ústavním soudu, který není třetí rozhodovací instancí. Smyslem jeho rozhodnutí by mohlo být nastavení systému kritérií, jaká mají být napříště obecnými soudy zohledňována v případech rodičů směnujících v jiném než sedmidenním cyklu. Obecné soudy se o řešení respektující právo stěžovatele na svobodnou volbu povolání ani nepokusily; úprava, o níž je předem jisté, že je nerealizovatelná, takové řešení nepředstavuje. Neobstojí ani argument odvolacího soudu o nadstandardním rozsahu styku, nemůže-li jej plně realizovat.

18. Přestože to stěžovatel nepovažuje za svou povinnost, závěrem repliky možné varianty řešení úpravy styku nastínil a odkázal na praxi jiných obecných soudů, která si s případy podobnými stěžovatelovu poradit umí (srov. rozsudek Městského soudu v Brně č. j. 24 P 68/2017-157 ze dne 25. 5. 2021).

19. Ústavní soud obdržel i stanovisko opatrovníka nezletilé, který popsal anamnézu rodinných vztahů. Navzdory dvouleté spolupráci s rodinou a několika soudním rozhodnutím se vztahy rodičů neuklidnily, vyhrocené konfliktní situace naopak postupem doby narůstají. Aktuálním problémem mezi rodiči je změna faktického bydliště nezletilé, se kterým stěžovatel podle vyjádření opatrovníka zásadně nesouhlasí. Z pohledu opatrovníka stěžovatel žádá, aby jeho právo na svobodnou volbu povolání bylo nadřazeno právům dítěte i druhého rodiče; nesnažil se najít kompromis, namísto toho jednostranně požaduje, aby se všechny zainteresované osoby podřídily jeho požadavkům a možnostem. Podle opatrovníka se stěžovatel mohl pokusit sjednat se zaměstnavatelem individuální variabilitu směn tak, aby nemusel pro realizaci styku s nezletilou čerpat dovolenou. Opatrovník shrnuje, že napadená rozhodnutí shledává souladná s nejlepším zájmem zastupovaného dítěte.

VI. Upuštění od ústního jednání

20. Ústní jednání Ústavní soud nekonal, neboť od něj nebylo možné očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu) – skutková zjištění i právní argumentace potřebné pro posouzení Ústavního soudu jsou zřejmé z písemných podání účastníků a připojeného spisu nalézacího soudu zn. 0 P 255/2020.

VII. Hodnocení Ústavního soudu

21. Ústavní soud po seznámení s obsahem spisu a zasláných podání dospěl k závěru, že je ústavní stížnost důvodná.

VII. a) Obecná východiska

22. Při rozhodování soudu ve věcech péče o nezletilé naplňuje stát pozitivní závazky plynoucí z čl. 32 odst. 1 a 4 Listiny a zasahuje tím do nejintimnější sféry skupiny jednotlivců – do jejich rodinného života. Činí tak pro ochranu dětí jako zranitelných subjektů práva. Autoritativně (tedy proti vůli některého z rodičů – nebo i obou) rozhoduje ve chvíli, kdy nejsou rodiče schopni dostát své rodičovské odpovědnosti a plnit řádně svou roli. Vzhledem k tomu, že každé dítě (stejně jako každý dospělý) je jedinečné, s jedinečnou historií a rodinným zázemím, je logické, že lze z rozhodovací praxe soudů činit obecné závěry jen obtížně. Proto také v obecné rovině nalezl odvolací soud v judikatuře Ústavního soudu oporu pro svůj právní závěr (viz výše citované nálezy sp. zn. IV. ÚS 1286/18, sp. zn. I. ÚS 153/16). Stejně tak by ovšem jeho pozornosti neměly uniknout jiné (jeho závěrům nekonvenující) nálezy, s nimiž je s ohledem na čl. 89 odst. 2 Ústavy rovněž třeba se vypořádat, neboť z nich neplyne, že by nebyla upřednostňována žádná forma péče jako prioritní (jak odvolací soud uvádí v napadeném rozhodnutí). Například i odvolacím soudem odkazovaný nálezy sp. zn. I. ÚS 3216/13 ve skutečnosti hovoří spíše ve prospěch argumentační pozice stěžovatele než právních závěrů odvolacího soudu. Pozornosti obecných soudů při rozhodování o úpravě poměrů nezletilých by zejména neměl uniknout shrnující nálezy sp. zn. I. ÚS 3065/21 ze dne 3. 5. 2022 [(N 56/112 SbNU 9), vydaný teprve po vydání napadených rozhodnutí a podání ústavní stížnosti; všechna rozhodnutí jsou dostupná na <https://nalus.usoud.cz>].

23. Střídavá péče (ve smyslu rovnocenné péče obou rodičů, bez ohledu na konkrétní formu úpravy) má své zastánce i odpůrce. Odpůrci kritizují nejistotu, kterou v dětech vyvolává stěhování mezi dvěma domovy (viz ČERVENKOVÁ, R., HONZÁK, R. Všichni žijem v blázinci. Současnost očima psychiatra. Praha: Vyšehrad, 2018, s. 125). Zastánci kladou důraz na nezastupitelnou roli obou rodičů v životě dítěte, které často, nachází-li se ve výlučné péči pouze jednoho rodiče, vztah k druhému (někdy i za přičinění pečujícího rodiče) nenávratně ztratí (PEMOVÁ, T., PTÁČEK, R. Sdílené rodičovství. První vydání. Praha: Národní institut pro děti a rodinu, 2020, s. 9). Obě zmiňovaná negativa mohou mít pro zdárný vývoj dítěte a jeho budoucí sociální návyky závažné důsledky. Úkolem soudu, v případě selhání rodičů postarat se o společné dítě ve vzájemné shodě, aby prospívalo, je hledat nejméně špatné ze všech špatných řešení.

24. Proto Ústavní soud v nálezu sp. zn. I. ÚS 3065/21 uzavřel, že by obecné soudy neměly při posuzování změny péče a při naplnění všech kritérií upřednostňovat ponechání výlučné péče s určitým rozšířením styku druhého rodiče, ale volit model střídavé (byť i nestejněměrné) péče, neboť jen tím je rodičům zajištěno jejich rovnocenné postavení a žádný z nich se nemůže opírat o větší „oprávnění“ na dítě a argument využívat ve sporech s druhým rodičem. Výlučná péče neznamená pro pečujícího rodiče „více“ dítěte nebo „více“ práv při rozhodování o jeho výchově, jak se někteří pečující rodiče mylně domnívají. Znamená naopak více práce, starostí, odpovědnosti a povinností (zejména informačních) vůči nepečujícímu rodiči. Rodičovskou odpovědností jsou i nadále nadáni oba stejně a oba mají stejné právo o záležitostech dítěte rozhodovat; netřeba dodávat, že nejlépe spolu (PEMOVÁ, T., PTÁČEK, R., op. cit., s. 18–19).

25. Výše zmíněná podmínka „při naplnění všech kritérií“ současně ve světle nálezu sp. zn. I. ÚS 3065/21 znamená, že obecný soud nemůže závěr o nevhodnosti střídavé péče odůvodnit pouze obecným odkazem na „útlý věk dítěte“ (body 30–32), „pracovní vytíženost nepečujícího rodiče“ (body 50–53) apod.; v konkrétním řízení musí být tvrzeno a prokázáno, proč jsou nízký věk dotčeného dítěte nebo zaměstnání rodiče péči tohoto rodiče o dítě na

překážku. Jako překážka sama o sobě v této souvislosti neobstojí ani pomoc příbuzných (tytéž body 50–53); pomoc dalších osob s péčí o dítě s ohledem na pracovní či jiné závazky rodiče (nezpochybňuje-li svým rozsahem a významem vlastní kompetenci rodiče o dítě se postarat) je běžnou záležitostí, ve funkčních rodinách praktikovanou bez potíží a bez pozastavení. Nebude-li obecný soud v projednání věci a odůvodnění svého rozhodnutí takto důsledný, hrozí riziko zakonzervování *statu quo* nastaveného prvním rozhodnutím ve věci (popř. faktickým stavem po rozpadu rodiny), který již nepečující rodič s postupujícím časem nebude mít šanci zvrátit.

26. Podstatu práva na svobodnou volbu a nerušený výkon zvoleného povolání ve smyslu čl. 26 odst. 1 Listiny chápe Ústavní soud jako „možnost každého zvolit si, v jaké oblasti lidských činností se pokusí realizovat, a tomu odpovídající povinnost státu tuto volbu respektovat, resp. do ní iracionálně nezasahovat (srov. čl. 26 odst. 2, čl. 41 odst. 1 a čl. 4 odst. 4 Listiny). V tomto směru tak lze v uvedeném právu spatřovat i posílení lidské důstojnosti ..., neboť umožňuje každému zvolit si oblast, v níž se bude osobnostně i jinak rozvíjet, v níž si bude budovat svou pozici jako člena lidské společnosti a navazovat sociální vztahy a v níž může i do určité míry spatřovat jeden ze smyslů vlastní existence“ [srov. bod 37 nálezu sp. zn. Pl. ÚS 8/16 ze dne 19. 12. 2017 (N 229/87 SbNU 735; 26/2018 Sb.)].

VII. b) Aplikace na projednávaný případ – důvodná část ústavní stížnosti

27. Stěžovatel poukazoval již při prvním jednání před vydáním prvního, poměry nezletilé upravujícího rozsudku nalézacího soudu (v rámci účastnického výslechu i závěrečného návrhu), na svoji specifickou pracovní dobu – cyklické směnování, které žádal zohlednit, neboť pravidelná úprava styku ve smyslu střídání konkrétních dní v sudém a lichém týdnu pro něj často znamená nemožnost styk realizovat (viz s. 3 a 4 protokolu o jednání ze dne 17. 8. 2020 na č. l. 31 spisu).

28. V rozsudku č. j. 0 Nc 2076/2020-34 ze dne 17. 8. 2020 k tomu nalézací soud tehdy uvedl: „19. ... Je třeba dodat, že požadavek otce na to, aby termíny jeho styku s nezletilou korespondovaly s rozvrhem jeho služeb a pracovního volna, je sice pochopitelný, avšak tomuto nebylo možno vyhovět, neboť v rámci úpravy styku rodiče s dítětem provedené soudním rozhodnutím musí být stanoveny přesné termíny jejich styku tak, aby toto rozhodnutí bylo vykonatelné, čehož nelze dosáhnout tak, že by termíny styku otce s nezletilou byly v daném případě vázány na obecně na dobu, kdy nebude mít v zaměstnání služby. Pokud o to však rodiče projeví zájem a budou-li toho schopni, nic jim nebrání v tom, aby se na styku otce s nezletilou dohodli mimosoudně jinak, než bylo tímto rozsudkem určeno.“ Na tomto závěru setrvaly obecné soudy i nadále, k vlastní *ad hoc* úpravě styku nad rámec soudního rozhodnutí nabádal rodiče posledně i odvolací soud v napadeném rozsudku (bod 35), přestože v témže rozhodnutí současně zmiňuje u rodičů neschopnost řádné vzájemné komunikace (bod 29). Ve vyjádření k ústavní stížnosti dále nalézací soud akcentuje skutečnost, že posledním předmětem řízení byl návrh stěžovatele na změnu péče o nezletilou, nové úpravy styku se podaným návrhem nedomáhal a ve vztahu ke svému zaměstnání jinou alternativu nepředložil.

29. Na vyjádření nalézacího soudu reagoval stěžovatel ve své replice a uvedl (nutno dodat, že výstižně), že není jeho povinností účastníka nesporného řízení formulovat vykonatelný (a okolnostem přílehlavý) výrok úpravy jeho styku s nezletilou dcerou. Přesto v řízení před obecnými soudy předložil roční plán služeb s žádostí, aby byl zohledněn při úpravě navržené střídavé péče, a i bez právního zastoupení se pokusil formulovat výrok soudního rozhodnutí (č. l. 40–42). Alternativně nabídl i střídání v týdenním intervalu, byť to by zřejmě znamenalo pomoc příbuzných s péčí o nezletilou. Žádný ze stěžovatelových návrhů obecnými soudy nebyl bez odpovídajícího odůvodnění ve světle dotčených článků Listiny a judikatury Ústavního soudu vyslyšen.

30. Vedlejší účastnice opakovaně tvrdila, že do budoucna se svěřením do střídavé péče nebrání, že si je vědoma dobrého vztahu dítěte s otcem i ideálních bydlištních podmínek (t. č. žili rodiče ve dvou bytových jednotkách téhož bytového domu, ani v současné době není vzdálenost jejich bydlišť nepřekonatelná). Obecné soudy však z pohledu Ústavního soudu (ve světle posledního nálezu sp. zn. I. ÚS 3065/21 – viz výše) dostatečně nevysvětlují, proč je útlý věk nezletilé střídavé péči vlastně na překážku, je-li její vztah ke stěžovateli láskyplný a je-li stěžovatel schopen její potřeby naplňovat. K argumentu útlého věku nabízí obecným soudům pohled odborníků: „Děti od narození potřebují možnost rozvíjet si oboustranně uspokojivý, individuální vztah k oběma svým rodičům, uspořádání výchovy a péče je nutné uskutečnit vždy co nejdříve momentu, kdy dojde k rozpadu rodiny, nikoliv čekat na ‚vhodný‘ věk dítěte.“ (PEMOVÁ, T., PTÁČEK, R., op. cit., s. 24).

31. V projednávané věci proto z pohledu Ústavního soudu dosud chybí pečlivá úvaha a pečlivé odůvodnění rozhodnutí obecných soudů, co ve skutečnosti střídavé (i třeba nestejněměrné) péči rodičů o nezletilou brání. Totéž platí i pro úpravu společného času stěžovatele s nezletilou, která by zohledňovala specifika jeho zaměstnání. Řešením není odkazovat rodiče k individuální úpravě podle aktuálních potřeb, je-li evidentní, že shoda mezi nimi není v dané chvíli možná. Soud je v podobné situaci povinen dostát své roli a vydat (je-li to potřebné, tak i bez návrhu) autoritativní soudní rozhodnutí přiléhavé jedinečným okolnostem případu, ne se své odpovědnosti zříkat (byť primární odpovědnost nesou rodiče, kteří v ní ale v případě zásadní neshody selhávají, a proto se stát zavazuje převzít ji v zájmu ochrany nezletilců za ně).

32. Jak stěžovatel naznačuje za obecné soudy, lze si představit několik možných variant úpravy poměrů nezletilého dítěte tak, aby bylo zachováno jeho právo na rovnocenný kontakt s oběma rodiči (a jemu korespondující právo rodiče) při současném respektu k právu rodiče na svobodnou volbu povolání. Varianty uvedl stěžovatel následující:

„a) nastaveno, že otec bude se s dcerou stýkat první 2 dny v šestidenním cyklu, který by počínal prvním dnem celého dne volna v tomto šestidenním cyklu, nebo

b) mohl být nalezen opakující se vzorec či společný průsečík mezi 6denním cyklem směn otce a sedmidenním kalendářním týdnem, kdy se v tomto případě opakuje stejný vzorec rozpisu směn každých 42 dnů, což je každých 6 kalendářních týdnů, nebo

c) mohlo být nastaveno obecnými pojmy s odkazem na roční rozpis směn, tak jak tomu je běžně např. při formulacích výroků ohledně jarních prázdnin či podzimních prázdnin, jejichž termíny nejsou v době vyhlášení rozsudků známy na několik let dopředu, ale jsou vyhlášovány s několikaměsíčním předstihem na následující rok, obdobně mohlo být pracováno i s rozpisem pracovních směn otce, který je také znám na následující rok s několikaměsíčním předstihem před jeho začátkem, nebo

d) mohlo být při stanovení styku pracováno i s konkrétními termíny tak, jak je otec konkretizoval ve svém podání (byť prvotně směřujícím k úpravě střídavé péče) s tím, že v dalších letech se styk posune o příslušný počet dnů v závislosti na tom, zda nadcházející kalendářní rok je či není rokem přestupným, nebo

e) mohlo být postupováno obdobně jako v případě hlavních letních prázdnin, kdy nepečujícímu rodiči je obvykle ve výroku garantován určitý rozsah styku (např. 4 týdny) a nepečujícímu rodiči je uložena povinnost do určitého data dopředu sdělit pečujícímu rodiči konkrétní termíny čerpání.“

33. Ústavní soud s ohledem na dosud uvedené dospěl k závěru, že obecné soudy nedostály své povinnosti srozumitelně a přesvědčivě odůvodnit své právní závěry o tom, že není v nejlepším zájmu nezletilé být ve střídavé péči obou rodičů, ani proč není možné úpravu styku stěžovatele s nezletilou přizpůsobit jeho specifické pracovní vytíženosti. Komplikovanost takové úpravy či vyšší časová náročnost její přípravy jako odůvodnění, proč nelze návrhům stěžovatele vyhovět, v tomto směru nepostačuje a nemůže být na překážku jejich

vyhovění – obzvláště, je-li zohlednění zaměstnaneckých potřeb rodičů podobných stěžovateli možné u jiných soudů, jak stěžovatel uvádí a jak je Ústavnímu soudu známo z úřední činnosti. Je-li v zájmu zachování práv plynoucích z čl. 26 odst. 1 Listiny státu zapovězeno iracionálně zasahovat do nerušeného výkonu svobodně zvoleného povolání stěžovatele (viz bod 26 výše), nezbyvá než konstatovat, že obecné soudy v projednávané věci této povinnosti nedostály a zmíněný článek svými rozhodnutími (ve spojení s čl. 32 odst. 4, potažmo i čl. 36 odst. 1 Listiny) porušily.

34. Tím není řečeno, jak se obává opatrovník nezletilé, že se má veškerá úprava poměrů nezletilé podřídit potřebám a zájmům stěžovatele na úkor potřeb a zájmů ostatních zúčastněných (dítěte i matky). Při troše invence se lze nepochybně dobrat kompromisního řešení na středu osy otec – dítě – matka (jak by se ostatně mělo dít automaticky). Přestože je žádoucí, aby oba rodiče usilovali o dosažení kompromisu společnou dohodou, pak, neuzavřou-li ji, je konečnou odpovědností soudu nalézt řešení vyvažující pokud možno rovnocenně práva rodičů, sledující (především) nejlepší zájem nezletilého dítěte, a promítnout jej ve svém rozhodnutí.

35. Na pozadí plně apelačního odvolacího řízení uplatňuje Ústavní soud princip minimalizace zásahů do rozhodovací činnosti obecné justice a vrací věc ke skončení soudu odvolacímu; ve vztahu k rozsudku nalézacího soudu ústavní stížnost v souladu se svou judikaturou odmítá podle § 43 odst. 1 písm. e) zákona o Ústavním soudu jako nepřijatelnou (byť nosné důvody nálezu se plně vztahují i k němu) [viz např. nález sp. zn. I. ÚS 74/06 ze dne 3. 10. 2006 (N 175/43 SbNU 17), bod 5; sp. zn. II. ÚS 200/13 ze dne 16. 7. 2013 (N 123/70 SbNU 127), sp. zn. III. ÚS 2428/13 ze dne 13. 6. 2014 (N 123/73 SbNU 869), sp. zn. IV. ÚS 2722/13 ze dne 3. 2. 2015 (N 22/76 SbNU 313), bod 28].

36. Ať již bude na základě nynějšího nálezu Ústavního soudu odvolacím soudem rozhodnuto o změně péče o nezletilou, či (v pečlivě odůvodněném případě) pouze o změně úpravy styku stěžovatele s ní (v každém případě meritorně, nikoli kasáčně), bude jeho úkolem zaměstnání stěžovatele zohlednit.

VII. c) Aplikace na projednávaný případ – zjevně neopodstatněná část ústavní stížnosti

37. Námitku stěžovatele týkající se stanovení vyživovací povinnosti shledává Ústavní soud zjevně neopodstatněnou. Soud vychází při určování výživného mj. i z potenciality majetkových poměrů povinného rodiče (§ 913 odst. 2 o. z.) a zkoumá, nepřipravuje-li se povinný rodič dobrovolně (uměle) o příjem, který by mohl být brán v potaz za účelem zjištění jeho životní úrovně, která má být zajištěna také jeho nezletilému dítěti [srov. nález sp. zn. IV. ÚS 2906/18 ze dne 19. 2. 2019 (N 28/92 SbNU 297) nebo nález sp. zn. III. ÚS 2324/17 ze dne 18. 4. 2018 (N 76/89 SbNU 173)]. Ústavní soud nenaznačuje, že by snad stěžovatel ukončil pronájem předmětného rekreačního objektu záměrně za účelem snížení vyživovací povinnosti. Stejně tak ovšem nezkoumá, zda odvolací soud měl či neměl uvedenou skutečnost mezi příjmy stěžovatele zahrnout. V případě tvrzeného porušení základních práv jednotlivce Ústavní soud zkoumá také intenzitu zásahu do jeho osobní či majetkové sféry, má-li vůbec potenciál dosáhnout úrovně porušení základních práv, což může mít zvýšení výživného o pouhých 500 Kč měsíčně jen stěží.

38. Stejný závěr Ústavní soud činí i o námitce porušení participačních práv dítěte. Ustanovení čl. 12 odst. 2 Úmluvy o právech dítěte zaručuje dítěti dostatečně rozumově a emočně vyspělému, že s ním bude ze strany orgánů veřejné moci komunikováno tak, aby rozumělo tomu, co se v jeho životě děje – a nezletilé bylo v době rozhodnutí Ústavního soudu pouhých 2,5 roku. Kritikou výkonu funkce opatrovníka měl stěžovatel zřejmě na mysli porušení čl. 38 odst. 2 Listiny, zaručujícího účastníku právo před soudem jednat (ať už osobně, či prostřednictvím svého zástupce); neuvedl však žádné skutečnosti, které by Ústavní soud

přiměly se tvrzenými nedostatky blíže zabývat (proto ostatně Ústavní soud téhož opatrovníka jmenoval i pro zdejší řízení).

VII. d) Aplikace na projednávaný případ – nepřijatelná část ústavní stížnosti

39. K námitce podjatosti členky odvolacího senátu se Ústavní soud nemůže vyjádřit pro její nepřijatelnost. Zjistil-li stěžovatel po projednání věci odvolacím soudem skutečnosti vyvolávající v něm pochyby o nestrannosti některého z rozhodujících soudců a měl-li zájem se v tomto směru bránit, mohl a měl využít opravného prostředku k tomu určeného a podat žalobu pro zmatečnost [srov. § 29 z. ř. s. ve spojení s § 229 odst. 1 písm. e) o. s. ř.]. Neučinil-li tak, nedodržel podmínku stanovenou § 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu; ústavní stížnost s ohledem na princip její subsidiarity neslouží k nahrazení jiného dostupného opravného prostředku.

VIII. Závěr

40. Neodporuje-li to nejlepšímu zájmu dítěte ve smyslu čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte, nesmějí obecné soudy stavět do kolize právo rodiče na svobodnou volbu (a nerušený výkon) povolání s jeho právem na realizaci rodičovské odpovědnosti a odmítat nalezení kompromisního řešení (zohledňujícího i tatáž práva druhého rodiče) s pouhým odkazem na komplikovanost požadované úpravy, jinak porušují čl. 26 odst. 1 ve spojení s čl. 32 odst. 4 Listiny a stát jejich prostřednictvím selhává ve svých pozitivních závazcích plynoucích z čl. 32 odst. 1 a 4 Listiny.

41. Ústavní soud na základě výše uvedených důvodů po projednání věci mimo ústní jednání bez přítomnosti účastníků ústavní stížnosti s ohledem na princip subsidiarity částečně vyhověl a podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu zrušil napadený rozsudek odvolacího soudu, neboť jím byla porušena základní práva stěžovatele podle čl. 32 odst. 4 ve spojení s čl. 26 odst. 1, jakož i čl. 36 odst. 1 Listiny. Stejná pochybení sice Ústavní soud shledává i v postupu a rozhodnutí nalézacího soudu, pro jejich nápravu však postačí vrátit věc odvolacímu soudu, jehož úkolem nyní bude znovu ji v intencích tohoto nálezu a v systému úplné apelace projednat a o návrzích rodičů ohledně úpravy poměrů nezletilé meritorně rozhodnout. Setrvá-li přitom v podmínkách konkrétní rodiny odvolací soud na svém závěru o nevhodnosti střídavé péče, nevidí Ústavní soud překážku pro to, aby úprava rozsahu styku stěžovatele s nezletilou byla přizpůsobena jeho možnostem s ohledem na specifika jeho zaměstnání.

42. Ve zbytku proto Ústavní soud odmítl ústavní stížnost podle § 43 odst. 1 písm. e) a odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu.

43. Nad rámec vlastního odůvodnění Ústavní soud doporučuje pozornosti rodičů v zájmu řešení jejich konfliktní situace informace nabízené odborníky z oblasti psychologie a sociální péče v rámci projektu Sdílené rodičovství (<https://sdilenerodicovstvi.cz/#pro-rodice>), kde mohou najít rady, jak vytvořit funkční systém nekonfliktní komunikace a péče o společné dítě, neboť jen tak bude skutečně prospívat. Jak uvádí medailonek odkazovaného webu: „Rozpad rodičovského vztahu je pro každého velkou zátěží. Pro dospělé i děti. Nejhorším následkem rozpadu rodičovského vztahu je narušení vztahu k jednomu nebo oběma rodičům. Metoda Sdíleného rodičovství může rodičům pomoci najít způsob uspořádání života, který zajistí stálou fyzickou, emocionální a sociální přítomnost obou rodičů v životě dítěte. Pomoci vám může brožurka, letáky a další materiály, které najdete ke stažení pod tímto textem [např. <https://sdilenerodicovstvi.cz/images/userfiles/prorodice/Manual-rodice-onlineISBN-web.pdf> – pozn. Ústavního soudu]. Případně se můžete s žádostí o odbornou pomoc obrátit přímo na vyškolené lektory Sdíleného rodičovství. V současné době je najdete v Brně, České Lípě, Děčíně, Táboře, Třebíči a Vsetíně.“

Č. 101**Vnitřní rozpor v odůvodnění rozhodnutí Nejvyššího soudu
(sp. zn. IV. ÚS 638/22 ze dne 15. srpna 2022)**

Vnitřně rozporné odůvodnění soudního rozhodnutí spočívající v tvrzení, že pro věc určitá skutečnost je dána a současně dána není, je v rozporu s právem na řádně vedené soudní řízení podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod. Současně je tím porušen právněstátní požadavek právní jistoty podle čl. 1 odst. 1 Ústavy České republiky, neboť s každým z těchto tvrzení je spojeno použití jiné právní normy.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátě složeném z předsedy senátu Josefa Fialy a soudců Jana Filipa (soudce zpravodaj) a Radovana Suchánka o ústavní stížnosti stěžovatelky České republiky – Úřadu pro zastupování státu ve věcech majetkových, sídlem Rašínovo nábřeží 390/42, Praha 2 – Nové Město, proti rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 25. listopadu 2021 č. j. 33 Cdo 3720/2020-156, za účasti Nejvyššího soudu jako účastníka řízení, takto:

I. Rozsudkem Nejvyššího soudu ze dne 25. listopadu 2021 č. j. 33 Cdo 3720/2020-156 bylo porušeno právo stěžovatelky na řádně vedené soudní řízení podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a požadavek právní jistoty podle čl. 1 odst. 1 Ústavy České republiky.

II. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25. listopadu 2021 č. j. 33 Cdo 3720/2020-156 se zrušuje.

Odůvodnění**I. Skutkové okolnosti posuzované věci a obsah napadeného rozhodnutí**

1. Ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) a § 72 a násl. zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) se stěžovatelka domáhá zrušení v záhlaví uvedeného soudního rozhodnutí, přičemž tvrdí, že jí bylo porušeno její základní právo na spravedlivý (sc. řádný) proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a na zákonného soudce podle čl. 38 odst. 1 Listiny.

2. Z ústavní stížnosti a jejích příloh se podává, že Městský soud v Brně (dále jen „městský soud“) rozsudkem ze dne 17. 1. 2020 č. j. 53 C 50/2019-116 uložil stěžovatelce zaplatit Petru Holáskovi (dále též jen „žalobce“) částku 135 284 Kč s 8,5% úrokem z prodlení od 2. 3. 2018 do zaplacení, co do úroků z prodlení z této částky za dobu od 24. 2. 2018 do 1. 3. 2018 žalobu zamítl a stěžovatelce uložil zaplatit žalobci náhradu nákladů řízení ve výši 79 063,55 Kč. Prvně uvedená částka představovala nálezné podle § 1056 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve výši 10 % z hodnoty vkladu na třech vkladních knížkách na jméno (již zemřelé) Marie Jarošová, vystavených obchodní společností Česká spořitelna, a. s., které žalobce našel při

vyklizení domu č. p. X Š. a předal stěžovatelce dne 12. 5. 2017, jež práva a povinnosti spojené s těmito vkladními knížkami nabyta jako odúmrť.

3. K odvolání stěžovatelky Krajský soud v Brně rozsudkem ze dne 21. 7. 2020 č. j. 15 Co 68/2020-134 změnil rozsudek městského soudu v odvoláním napadené části jen tak, že zamítl žalobu o zaplacení 8,5% úroku z prodlení z částky 135 284 Kč za den 2. 3. 2018, ve zbytku věci samé jej potvrdil a stěžovatelce uložil zaplatit žalobci na náhradě nákladů řízení před soudy obou stupňů 98 968,05 Kč.

4. Proti tomuto rozsudku brojila stěžovatelka dovoláním, to však Nejvyšší soud napadeným rozsudkem zamítl a stěžovatelce uložil zaplatit žalobci na náhradě nákladů dovolacího řízení 8 276,40 Kč. Nejvyšší soud konstatoval, že dovolání je přípustné, neboť stěžovatelka vymezila, v čem spatřuje splnění předpokladu přípustnosti dovolání, a řádně vyložila, v čem spočívá nesprávnost právního posouzení. Položenou otázku hmotného práva (posouzení položené otázky podle *analogie legis*) dosud neřešil. Rozhodnutí dovolacího soudu, kterým se odvolací řízení končí, záviselo na vyřešení otázky, zda lze ve zjištěném skutkovém stavu nález vkladní knížky na jméno co do důsledků předvídaných v § 1056 odst. 1 a odst. 2 větě první „ve spojení“ s § 1063 větou první občanského zákoníku ztotožnit s nálezem věci (peněz) v hodnotě vkladu na účtu, k němuž byla vystavena. Podle názoru stěžovatelky uplynutím stanovené doby se však podle § 2679 občanského zákoníku ruší závazek ze smlouvy o účtu, zanikají práva a povinnosti výstavce vkladní knížky i práva a povinnosti majitele účtu, ke kterému byla vkladní knížka vystavena. Zrušení závazku je pak spojeno s povinností výstavce vyplatit zůstatek peněžních prostředků s příslušenstvím majiteli vkladní knížky, a to bez zbytečného odkladu. Výstavce musí projevit iniciativu ke splnění své povinnosti, zejména jde-li o vkladní knížku na jméno. Proto podle názoru stěžovatelky nález a odevzdání vkladních knížek nepřispěly k nabytí předmětné majetkové hodnoty, neboť by v každém případě peněžní prostředky z účtu získala vzhledem k uvedené povinnosti výstavce vkladní knížky. S tímto názorem se Nejvyšší soud neztotožnil. Podle jeho názoru argumentace stěžovatelky zánikem závazku ze smlouvy o účtu, k němuž byla vystavena vkladní knížka, uplynutím stanovené doby při splnění dvou podmínek (nenakládání s peněžními prostředky na účtu, nepředložení vkladní knížky k doplnění záznamů) neřeší otázku, která je otevřena dovolacímu přezkumu. To odůvodnil tím, že vkladní knížka nemá povahu cenného papíru, neboť je jen potvrzením peněžního ústavu o existenci a výši vkladu, a sama o sobě nemá žádnou hodnotu, resp. její hodnotu nelze ztotožnit s pohledávkou majitele účtu, tedy nelze ztotožnit cenu (hodnotu) vkladní knížky s výši peněžních prostředků vložených na účet. Vkladní knížka podle Nejvyššího soudu splňuje předpoklady, jež definují hmotnou věc v právním smyslu, a ten, kdo je jejím vlastníkem, má přístup k nakládání s peněžními prostředky na účtu, jejichž majitelem je výstavce vkladní knížky. Nejvyšší soud tak shledal, že bez předložení vkladní knížky s peněžními prostředky na účtu nelze nakládat, a tedy ani úspěšně uplatnit právo na výplatu zůstatku peněžních prostředků včetně úroků ke dni zániku závazkového právního vztahu. Proto je podle Nejvyššího soudu (za pomoci analogie zákona) namíste použít § 1056 odst. 2 občanského zákoníku o ceně nálezu i na vkladní knížku tak, že její hodnota (cena) se rovná výši peněžních prostředků na účtu, k němuž byla vystavena.

II. Stěžovatelčina argumentace

5. Stěžovatelka namítá, že se Nejvyšší soud při řešení otázky, pro kterou byl dovolací přezkum připuštěn, odchýlil od své dosavadní judikatury, aniž by tak učinil v souladu s právním řádem a principem rovnosti (čl. 1 a čl. 37 odst. 3 Listiny, čl. 96 odst. 1 Ústavy) a právní jistoty (čl. 1 odst. 1 Ústavy), ze kterých plyne požadavek na shodný výklad zákona ve srovnatelných případech, resp. princip předvídatelnosti rozhodování, podle něhož účastníci právních vztahů mohou legitimně očekávat, že státní orgány budou ve skutkově a právně srovnatelných případech rozhodovat v celkovém vyznění stejně.

6. Následně stěžovatelka poukazuje na svou argumentaci uplatněnou v soudním řízení, podle které i kdyby vkladní knížky nebyly nalezeny, s ohledem na § 2668 a 2679 občanského zákoníku by k nabytí peněžních prostředků odpovídajících výši vkladů došlo, byť později, po zániku závazků, neboť peněžní ústav (výstavce vkladních knížek) má povinnost vypořádat pohledávky a dluhy týkající se účtu.

7. Za stěžejní však považuje otázku určení výše nálezného, přičemž poukazuje na právní povahu vkladní knížky, jak plyne z § 2676 občanského zákoníku a ze soudní praxe představované rozsudky Nejvyššího soudu ze dne 23. 2. 2005 sp. zn. 20 Cdo 2501/2004, ze dne 27. 6. 2011 sp. zn. 33 Cdo 702/2010 a ze dne 23. 4. 2014 sp. zn. 21 Cdo 884/2013. Z nich má plynout, že vklad představuje pohledávku vkladatele vůči peněžnímu ústavu a vkladní knížka slouží jako potvrzení peněžního ústavu o existenci a výši kladu, přičemž není cenným papírem, i když vykazuje jeho určité charakteristiky. Vkladní knížka tedy sama o sobě nemá žádnou hodnotu, stejně jako ji nemá příslušný účet, a tudíž nelze dovodit, že by její hodnota odpovídala hodnotě vkladu na účtu, podobně jako tomu není ani v případě bankovní karty nebo výpisu z katastru nemovitostí.

8. V posuzované věci pak Nejvyšší soud podle stěžovatelky v rozporu se závěrem vysloveným v již zmíněném rozsudku sp. zn. 33 Cdo 702/2010 dovodil, že vlastník vkladní knížky má přístup k nakládání s peněžními prostředky na účtu, což ale neodpovídá skutkovému stavu věci, neboť bylo prokázáno, že práva a povinnosti spojené s vkladní knížkou vedenou u obchodní společnosti Československá obchodní banka, a. s., nabyta i bez vkladní knížky ještě před jejím nálezem vedlejším účastníkem. Nelze-li podle uvedeného judikátu darovat vkladní knížku, ale pouze postoupit pohledávku ve vkladovém vztahu, pak podle stěžovatelky nelze spojovat vlastnictví vkladní knížky s peněžními prostředky na účtu, ke kterému byla vystavena. A nemá-li vkladní knížka žádnou hodnotu, pak i pro stanovení výše nálezného je nutno počítat s hodnotou nulovou.

9. Nejvyšší soud se v této základní otázce podle stěžovatelky odchýlil od své ustálené judikatury, aniž by vysvětlil, proč tak učinil a proč spatřuje závěry v dosavadní judikatuře k řešené otázce za neudržitelné, navíc nepředložil věc k rozhodnutí velkému senátu podle § 20 odst. 1 zákona č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů (zákon o soudech a soudcích), ačkoliv napadeným rozsudkem došlo ke změně rozhodovací praxe.

III. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

10. Ústavní soud se nejprve zabýval tím, zda jsou splněny procesní předpoklady projednání ústavní stížnosti. Dospěl k závěru, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněnou stěžovatelkou, která byla účastnicí řízení, ve kterém bylo vydáno rozhodnutí napadené ústavní stížností. Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatelka je právně zastoupena v souladu s § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu. Její ústavní stížnost je přípustná (§ 75 odst. 1 téhož zákona *a contrario*), neboť vyčerpala všechny zákonné prostředky k ochraně svého práva, resp. proti napadenému rozhodnutí k dispozici žádný takový prostředek neměla.

IV. Vyjádření účastníka řízení

11. Soudce zpravodaj postupem podle § 42 odst. 4 zákona o Ústavním soudu zaslal ústavní stížnost k vyjádření účastníkovi řízení, jakož i Petru Holáskovi, kterému náleželo postavení vedlejšího účastníka řízení.

12. Nejvyšší soud uvedl, že setrvává na argumentaci, podle které vkladní knížka splňuje předpoklady, které definují hmotnou věc v právním smyslu, přičemž ten, kdo je jejím vlastníkem, má přístup k nakládání s peněžními prostředky na účtu, jejichž majitelem je výstavce vkladní knížky. Protože bez předložení vkladní knížky s peněžními prostředky na účtu nelze nakládat, a tedy ani uplatnit právo na výplatu zůstatku včetně úroků ke dni zániku

závazkového vztahu, je třeba použít § 1056 odst. 2 občanského zákoníku o ceně nálezů tak, že její hodnota se rovná výši peněžních prostředků na účtu, k němuž byla vystavena. Z hlediska zákonem chráněných hodnot (principu spravedlivé rovnosti) je nutné použít právní normu, která na nález ztracené věci, která nemá žádnou majetkovou hodnotu, nedopadá.

13. Petr Holásek se k ústavní stížnosti nevyjádřil a s ohledem na poučení, kterého se mu ve výzvě k vyjádření dostalo [§ 28 odst. 2 a § 63 zákona o Ústavním soudu ve spojení s § 101 odst. 4 občanského soudního řádu (dále jen „o. s. ř.“)], má Ústavní soud za to, že se svého postavení vedlejšího účastníka vzdal.

14. Výše uvedené vyjádření zaslal Ústavní soud stěžovatelce na vědomí a k případné replice, ta však této možnosti nevyužila.

V. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

15. Ústavní soud je soudním orgánem ochrany ústavnosti (čl. 83 Ústavy), který stojí mimo soustavu soudů (čl. 91 odst. 1 Ústavy). Vzhledem k tomu jej nelze, vykonává-li svoji pravomoc tak, že podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy rozhoduje o ústavní stížnosti proti pravomocnému soudnímu rozhodnutí, považovat za další, „superrevizní“ instanci v systému obecné justice, oprávněnou vlastním rozhodováním (nepřímo) nahrazovat rozhodování obecných soudů; jeho úkolem je „toliko“ přezkoumat ústavnost soudních rozhodnutí, jakož i řízení, které jejich vydání předcházelo. Nutno proto vycházet z pravidla, že vedení řízení, zjišťování a hodnocení skutkového stavu, výklad podústavního práva a jeho aplikace na jednotlivý případ jsou v zásadě věcí obecných soudů a o zásahu Ústavního soudu do jejich rozhodovací činnosti lze uvažovat za situace, kdy je jejich rozhodování stíženo vadami, které mají za následek porušení ústavnosti (tzv. kvalifikované vady); o jaké vady přitom jde, lze zjistit z judikatury Ústavního soudu.

16. V ústavní stížnosti stěžovatelka především namítá, že se Nejvyšší soud v posuzované věci odchýlil od svého právního názoru vyjádřeného v rozsudku sp. zn. 33 Cdo 702/2010, aniž by věc postoupil k rozhodnutí velkému senátu podle § 20 odst. 1 zákona o soudech a soudcích, čímž porušil čl. 38 odst. 1 Listiny. Podle názoru Ústavního soudu však Nejvyššímu soudu taková povinnost nevznikla, neboť šlo o skutkově odlišnou věc, kterou bylo třeba posoudit podle jiné právní úpravy. V nynější věci Nejvyšší soud zaujal stanovisko k otázce, zda lze použít § 1056 odst. 2 občanského zákoníku v případě nálezů vkladní knížky vystavené k účtu, na němž se nacházejí finanční prostředky a jehož existence nebyla státu známa, zatímco předmětem odkazovaného rozsudku byla otázka, zda lze darovat peněžní prostředky na vkladní knížce ústní smlouvou, jež byla vyřešena tak, že „peněžní prostředky, jež převzal peněžní ústav (vklad), nelze darovat tím způsobem, že vkladatel s úmyslem obdarovat předá vkladní knížku (na jméno) třetí osobě, případně prohlásí, že jí peněžní prostředky (vklad) poskytuje jako dar“. Nejvyšší soud v napadeném rozsudku své předchozí závěry nijak nerozporoval, naopak z nich vycházel, „pouze“ konstatoval, že pro účely § 1056 odst. 2 občanského zákoníku lze hodnotu nálezů vkladní knížky v daném případě ztotožnit s hodnotou peněžních prostředků na příslušném účtu. Možno dodat, že přípustnost dovolání Nejvyšší soud dovodil právě proto, že stěžovatelkou položená otázka (použití analogie v případě § 1056 občanského zákoníku) nebyla dosud v jeho judikatuře vyřešena. Proto Ústavní soud námitce porušení čl. 38 odst. 1 Listiny nepřisvědčil.

17. Ústavní soud však dospěl k závěru o porušení ústavnosti z jiného důvodu, a to, že zdůvodnění daného právního závěru trpí logickým rozparem. Podle ustálené judikatury je požadavek řádného odůvodnění rozhodnutí jedním z základních atributů řádně vedeného soudního řízení [srov. např. nález ze dne 23. 2. 2006 sp. zn. III. ÚS 405/03 (N 45/40 SbNU 373)], kdy dodržování povinnosti odůvodnit rozhodnutí má zaručit transparentnost, seznatelnost a kontrolovatelnost rozhodování soudů a vyloučit libovůli. Pakliže v rozhodnutí řádné odůvodnění chybí, je tím dána nejen jeho nepřezkoumatelnost, ale zpravidla také

neústavnost; nejsou-li totiž zřejmé důvody toho kterého rozhodnutí, svědčí to o libovůli v soudním rozhodování [srov. např. nález ze dne 4. 9. 2002 sp. zn. I. ÚS 113/02 (N 109/27 SbNU 213)]. V nálezu ze dne 11. 2. 2004 sp. zn. Pl. ÚS 1/03 (N 15/32 SbNU 131; 153/2004 Sb.) pak Ústavní soud vyslovil, že „[...] je zcela nezbytné, aby rozhodnutí obecných soudů nejen odpovídala zákonu v meritu věci a byla vydávána za plného respektu k procesním normám, ale aby také odůvodnění vydaných rozhodnutí ve vztahu k zmíněnému účelu odpovídalo kritériím daným § 157 odst. 2 *in fine*, odst. 3 [o. s. ř.], neboť jen věcně správná (zákonu zcela odpovídající) rozhodnutí a náležitě, tj. zákonem vyžadovaným způsobem odůvodněná rozhodnutí naplňují – jako neoddělitelná součást ‚stanoveného postupu‘ – ústavní kritéria plynoucí z Listiny (čl. 38 odst. 1). Obdobně jako ve skutkové oblasti i v oblasti nedostatečně vyložené a zdůvodněné právní argumentace nastávají obdobné následky vedoucí k neúplnosti a zejména k nepřesvědčivosti rozhodnutí, což je ovšem v rozporu nejen s požadovaným účelem soudního řízení, ale též i se zásadami spravedlivého procesu (čl. 36 odst. 1 Listiny), jak jim Ústavní soud rozumí“.

18. Nejvyšší soud na straně jedné v souladu se svou judikaturou konstatuje, že majitelem vkladu je subjekt, který vede účet, a po předložení vkladní knížky s peněžními prostředky na účtu nakládá majitel účtu; vkladní knížka nemá povahu cenného papíru, je jen potvrzením peněžního ústavu o existenci a výši vkladu a sama o sobě žádnou majetkovou hodnotu nemá, resp. nelze ji ztotožnit s pohledávkou majitele účtu (s výši peněžních prostředků vložených na účet). Pohledávku z účtu podle Nejvyššího soudu nelze pojmově ztratit a nalézt a (jen) majitel vkladní knížky (a účtu) má právo disponovat s peněžními prostředky na něm, resp. má právo na výplatu zůstatku peněžních prostředků s příslušenstvím ke dni zrušení závazku. Na straně druhé Nejvyšší soud zdůrazňuje, že bez předložení vkladní knížky nelze s peněžními prostředky na účtu nakládat, z čehož vyvozuje (byť pro účely použití § 1056 odst. 2 občanského zákoníku), že vkladní knížka má „hodnotu“ rovnající se výši peněžních prostředků na účtu.

19. Z uvedeného plyne, že žalobce, i když měl ve svém držení vkladní knížku, s peněžními prostředky na příslušném účtu disponovat nemohl, a tudíž je ani nemohl jakkoliv získat do svého vlastnictví. Vlastnicí pohledávky za peněžním ústavem ve výši zůstatku peněžních prostředků s příslušenstvím se stala stěžovatelka vzhledem k delačnímu principu ke dni smrti zůstavitelky. Nejvyšší soud sice poukazuje na to, že ztráta či zničení vkladní knížky má za následek nemožnost disponovat s peněžními prostředky na účtu (§ 2677 věta druhá občanského zákoníku), jde však o omezení dočasné, nezakládající zánik pohledávky vůči peněžnímu ústavu, neboť majitel účtu má právo na vystavení nové vkladní knížky (§ 2678 občanského zákoníku). Zemře-li majitel vkladní knížky (majitel účtu), vyznačí výstavce vkladní knížky na základě příslušného rozhodnutí v pozůstalostním řízení jako nového majitele vkladní knížky dědice, který zdědil peněžní prostředky disponované na daném účtu.

20. Nejvyšší soud tedy uvádí, že samotná (nalezená) vkladní knížka nemá žádnou hodnotu. Současně ale uvádí, že z hlediska § 1056 odst. 2 občanského zákoníku má hodnotu odpovídající výši zůstatku na účtu, k němuž byla vystavena. Takový závěr, podle kterého vkladní knížka má a současně nemá hodnotu odpovídající zůstatku na příslušném účtu, se Ústavnímu soudu jeví jako vnitřně rozporný, a tudíž z hlediska ústavnosti napadeného rozhodnutí nepřijatelný, neboť nevede k použití právní normy, se kterou zákonodárce pro takovou situaci počítá.

21. Těžiště věci spočívá v odpovědi na otázku, zda nalezená vkladní knížka měla pro stěžovatelku hodnotu ve výši zůstatku peněz na účtu včetně příslušenství (o nějaké citové hodnotě nebo vztahu k nálezu v tomto případě lze stěžovat). V posuzovaném případě měla pouze určitou informační hodnotu, neboť na jejím základě bylo provedeno dodatečné projednání pozůstalosti, jehož výsledkem bylo deklarování stěžovatelčina práva k pohledávce vůči peněžnímu ústavu.

22. Ústavní soud závěrem uvádí, že v posuzované věci jde o výjimečnou situaci, ke které došlo pochybením v pozůstalostním řízení, přičemž k uplatnění pravidla zakotveného v § 2679 občanského zákoníku tak dojít nemohlo a posoudit nynější věc podle tohoto ustanovení, kterého se dovolává stěžovatelka, nepřicházelo v úvahu. Proto Ústavnímu soudu nezbylo než věc posoudit podle skutkových okolností a uzavřít, že vnitřně rozporné odůvodnění soudního rozhodnutí spočívající v tvrzení, že pro věc určitá skutečnost je dána a současně dána není (hodnota nálezu), je v rozporu s právem na řádně vedené soudní řízení podle čl. 36 odst. 1 Listiny. Současně je tím porušen právněstátní požadavek právní jistoty podle čl. 1 odst. 1 Ústavy, neboť s každým z těchto tvrzení je spojeno použití jiné právní normy.

23. K použití ustanovení o právu nálezce Ústavní soud dodává, že hodnotu nalezené věci je nutno posuzovat z pohledu vlastníka i nálezce a v závislosti na tom použít buď pravidlo stanovené v § 1056 odst. 2 větě první, anebo pravidlo stanovené v § 1056 odst. 2 větě druhé občanského zákoníku, což se nestalo. Ani nálezci, ani stěžovatelce se proto v soudním řízení nedostalo ústavně souladné odpovědi na to, zda a jaké nálezci náleží nálezné a podle jakého ustanovení je třeba věc posoudit, ačkoli na tom závisela odpověď na dovolací otázku, byť v ní stěžovatelka vycházela pouze z toho, že nálezce nárok na nálezné vůbec nemá. To však v sobě zahrnuje potřebu – pro případ, že má takový nárok – odpovědět i otázku, zda je třeba jej posoudit podle § 1056 odst. 2 věty první občanského zákoníku nebo naopak podle věty druhé téhož ustanovení.

24. S ohledem na shora uvedené Ústavní soud konstatuje, že Nejvyšší soud v záhlaví označeným rozsudkem porušil ústavně zaručené základní právo stěžovatelky na řádně vedené soudní řízení podle čl. 36 odst. 1 Listiny a právněstátní požadavek právní jistoty podle čl. 1 odst. 1 Ústavy. Z tohoto důvodu podle § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu ústavní stížnosti vyhověl a podle § 82 odst. 3 písm. a) téhož zákona toto rozhodnutí zrušil.

Č. 102**Rozhodování o úpravě péče o nezletilé věkem blížící se dospělosti
(sp. zn. II. ÚS 1626/22 ze dne 15. srpna 2022)**

I. Názor dítěte, které se věkem blíží dospělosti, nelze v intencích čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte v žádném řízení před obecnými soudy, které se týká rozhodování o jeho životě, pominout. To se týká i řízení o nařízení předběžného opatření. Tento obecný požadavek se promítá do povinnosti obecných soudů spolehlivě zjistit názor mladého člověka dle čl. 9 odst. 2 Úmluvy o právech dítěte a čl. 12 odst. 2 Úmluvy o právech dítěte a také do povinnosti soudů považovat jeho přání za zásadní vodítko při hledání jeho nejlepšího zájmu, a to zejména za předpokladu, že je mladý člověk schopen názor na svůj nejlepší zájem vyjádřit a vnímat jeho konsekvence, nemá výchovný problém a schopnosti obou rodičů zajistit péči o něj jsou v zásadě rovnocenné.

II. Úprava péče o nezletilé blížící se dospělosti, jdoucí proti řádně zjištěnému názoru nezletilého, za situace, kdy nejsou dány specifické okolnosti rozumně odůvodňující odchýlení se od jeho postoje, představuje zásah do soukromého a rodinného života dítěte ve smyslu čl. 10 odst. 2 Listiny základních práv a svobod a porušuje princip nejlepšího zájmu dítěte podle čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu a soudce zpravodaje Davida Uhlíře a soudců Tomáše Lichovníka a Jaromíra Jirsy o ústavní stížnosti nezletilého stěžovatele R. V., zastoupeného Mgr. Barborou Gaveau, LL.M., advokátkou, se sídlem Dlouhá 35, Praha 1, proti usnesení Městského soudu v Praze ze dne 12. dubna 2022 č. j. 72 Co 124/2022-127 v rozsahu výroku I, za účasti Městského soudu v Praze jako účastníka řízení a 1. J. K., zastoupené JUDr. Jiřím Janouškem, advokátem, se sídlem Badeniho 3, Praha, 2. L. V., zastoupeného Mgr. Filipem Hajným, advokátem, se sídlem Rubešova 10, Praha, 3. Orgánu sociálně-právní ochrany dětí, městská část Praha 19, se sídlem Semilská 1, Praha, jako vedlejších účastníků řízení, ve znění opravného usnesení ze dne 7. září 2022, takto:

I. Výrokem I usnesení Městského soudu v Praze ze dne 12. 4. 2022 č. j. 72 Co 124/2022-127 došlo k porušení nejlepšího zájmu dítěte podle čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte, práva stěžovatele na spravedlivý proces dle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a práva stěžovatele být chráněn před neoprávněným zasahováním do soukromého a rodinného života dle čl. 10 odst. 2 Listiny základních práv a svobod.

II. Výrok I usnesení Městského soudu v Praze ze dne 12. 4. 2022 č. j. 72 Co 124/2022-127 se proto ruší.

III. Městskému soudu v Praze se ukládá, aby stěžovateli nahradil náklady řízení před Ústavním soudem ve výši 2 600 Kč, a to ve lhůtě do 3 dnů ode dne vykonatelnosti tohoto nálezu.

Odůvodnění

I. Vymezení věci

1. Stěžovatel, který se narodil dne XXX, a má tedy 14 let, podal k Ústavnímu soudu podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy a § 72 odst. 1 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, ústavní stížnost datovanou dne 17. 6. 2022. Stížnost nezletilého stěžovatele směřuje proti usnesení Městského soudu v Praze ze dne 12. 4. 2022 č. j. 72 Co 124/2022-127 vydanému v řízení ve věci předběžného opatření, kterým byl změněn výrok I usnesení Obvodního soudu pro Prahu 9 ze dne 4. 3. 2022 č. j. 11 P 50/2015-104 tak, že se zamítá návrh na nařízení předběžného opatření, aby byl stěžovatel odevzdán do péče otce a nahrazen souhlas matky s přihlášením ke vzdělávání na základní škole v místě bydliště otce.

2. Podle stěžovatele mělo zrušujícím rozhodnutím odvolacího soudu dojít k porušení práv stěžovatele zaručených Listinou základních práv a svobod (dále též jen „Listina“), jakož i mezinárodních smluv, které jsou součástí ústavního pořádku. Konkrétně stěžovatel namítá porušení práva na ochranu základních práv a svobod soudní mocí zaručeného čl. 4 Ústavy, jakož i práva na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod ve spojení s čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte. Podle stěžovatele došlo k porušení práva dítěte být v řízení slyšeno, rovněž namítá porušení svého práva na ochranu nejlepšího zájmu dítěte zaručeného čl. 32 odst. 1 Listiny a čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte, včetně práva na ochranu, bezpečí a ochranu lidské důstojnosti dítěte. Podle stěžovatele dále došlo k zásahu do práva dítěte na ochranu před jakýmkoli tělesným či duševním násilím, zanedbáváním, nedbalým zacházením a trýzněním během doby, kdy je v péči jednoho nebo obou rodičů, nebo jakýchkoli osob starajících se o dítě, zaručeného čl. 19 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte. Stěžovatel namítá rovněž porušení práva na ochranu osobnosti zaručeného v čl. 10 odst. 1 Listiny, přičemž tento zásah spatřuje stěžovatel v absenci jakékoli ochrany ze strany soudu či opatrovníka před devalvováním jeho osoby a schopností ze strany účastníků řízení, čímž je ponižován ve své důstojnosti dítěte a osobní cti.

3. Stěžovatel se svou stížností spojil návrh na přednostní projednání věci ve smyslu § 39 zákona o Ústavním soudu, a to s ohledem na setrvalou hrozbu duševního násilí a traumatizace z vynuceného návratu do společné domácnosti s první vedlejší účastnicí (matkou) a jejím druhem proti výslovné vůli stěžovatele, v nesouladu s jeho přirozenými a bytostnými potřebami bezpečí, z čehož mohou vzniknout obtížně odčinitelné následky na duševním či fyzickém zdraví stěžovatele. Rovněž navrhl, aby Ústavní soud podle § 62 odst. 4 zákona o Ústavním soudu uložil městskému soudu, aby stěžovateli nahradil náklady řízení.

II. Skutkový stav a řízení před soudem prvního stupně

4. Stěžovatel má 14 let. Je soudně svěřen do výchovy matky (dále též „první vedlejší účastnice“), kde se nacházel od roku 2009 do února 2022. Posléze v návaznosti na stěžovatelem tvrzené duševní strádání u matky a jejího druha zůstal po jedné z návštěv u svého otce (dále též „druhý vedlejší účastník“). První vedlejší účastnice s tímto nesouhlasila. Druhý vedlejší účastník podal dne 25. 2. 2022 u Obvodního soudu pro Prahu 9 návrh na vydání předběžného opatření, v němž mimo jiné tvrdil vznik situace, která si žádá okamžité řešení prostřednictvím poskytnutí soudní ochrany nezletilému dítěti, a žádal prozatímní stabilizaci nezletilého stěžovatele ve své péči, s docházkou do školy v jeho bydlišti. Tak by stěžovateli bylo v jeho aktuální životní situaci a nových poměrech zabezpečeno jeho právo na ochranu, bezpečí a vzdělání tam, kde se cítí bezpečně a kde si sám přeje pobývat z řady podstatných důvodů. K návrhu se soudu písemně vyjádřil sám nezletilý stěžovatel. Ve svém vyjádření uvedl, že nevhodné jednání druha matky vůči němu se neustále stupňovalo a hraničilo s šikanou a že i matka se vůči němu chovala dlouhodobě nevhodně. Vyjádřil, že chce zůstat u otce, chce zde bydlet, chodit i do školy a k lékaři. Stěžovatel byl připraven se soudem spolupracovat při

výkonu jeho ochrany a soudnictví důvěřoval jako autoritě ochraňující práva dětí, o níž se takto učil ve škole. Proto stěžovatel poskytl soudu své telefonní číslo, aby ho soud v případě potřeby kontaktoval a vyslechl si jeho stanovisko.

5. Usnesením Obvodního soudu pro Prahu 9 ze dne 4. 3. 2022 č. j. 11 P 50/2015-104 soud návrhu na vydání předběžného opatření vyhověl a opatření dle § 74 odst. 1 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, (dále též jen „o. s. ř.“) nařídil a stanovil, že se stěžovatel odevzdává do péče otce a soud nahrazuje souhlas matky s přihlášením nezletilého ke vzdělávání v základní škole v místě bydliště otce (výrok I). Výrokem II zamítl návrh otce na vydání předběžného opatření, kterým by byl nahrazen souhlas matky se změnou pediatra nezletilého a opatrovníkem nezletilého pro řízení ve věci péče nezletilého ustanoveno statutární město Děčín. Výrokem III ustanovil opatrovníkem nezletilého pro řízení o návrhu otce na vydání předběžného opatření městskou část Praha 19 – Úřad městské části, se sídlem Semilská 43/1, Praha 9.

6. Obvodní soud v prvostupňovém rozhodnutí předestřel, že ve věci nezletilého probíhá opatrovnícké řízení kontinuálně v důsledku stále dalších a dalších návrhů rodičů a vzájemného napadání se mezi rodiči již několik let, rodiče navíc mezi sebou vedou i několik civilních sporů. Soud prvního stupně si vyžádal vyjádření první vedlejší účastnice a záznam z pohovoru s nezletilým, který byl proveden u orgánu sociálně-právní ochrany dětí (dále též „OSPOD“) v Děčíně dne 21. 2. 2022 bez přítomnosti otce i dalších osob. Soud si rovněž vyžádal stanovisko kolizního opatrovníka nezletilého, OSPOD městské části Praha 19 (dále též „třetí vedlejší účastník“), který je dlouhodobě seznámen s poměry v rodině. Na základě shora uvedeného dospěl k závěru, že ve věci odevzdání nezletilého do péče otce do doby rozhodnutí ve věci samé, tedy do doby rozhodnutí o změně výchovy nezletilého, jsou dány důvody pro vydání předběžného opatření. Protože je nezletilý již ve věku 14 let, kdy musí být respektován jeho názor a přání, nadto má ve škole dobré výsledky, nebyl podle soudu prvního stupně důvod přání nezletilého nevyhovět nebo se domnívat, že by nezvládl změnu školního zařízení. Přání nezletilého měl za osvědčené ze záznamu z pohovoru s pracovnící orgánu péče o děti ze dne 22. 2. 2022 u OSPOD Děčín. Pro další otcem požadované předběžné opatření, tj. nahrazení souhlasu matky se změnou pediatra a změnou opatrovníka nezletilého na jiný orgán sociálně-právní ochrany dětí, již důvody neshledal.

III. Napadené rozhodnutí odvolacího soudu

7. Proti prvostupňovému rozhodnutí se první vedlejší účastnice odvolala. Namítala, že pro nařízené předběžného opatření a zatímní úpravu poměrů účastníků nebyly splněny podmínky. Ústavní stížností napadeným rozhodnutím městský soud prvostupňové rozhodnutí zrušil a návrh v celém rozsahu zamítl.

8. V odůvodnění napadeného rozhodnutí městský soud konstatoval, že jakkoliv je soud ve smyslu § 867 odst. 2 občanského zákoníku povinen věnovat patřičnou pozornost názoru dítěte, který mu dítě sdělilo nebo který za dítě sdělila jiná dítěti blízká a informovaná osoba, to ovšem bez dalšího neznamená, že soud bude dále postupovat a rozhodne tak, jak si dítě přeje. Tento postoj je konformní také s judikaturou Ústavního soudu. Ústavní soud ve svých nálezech mj. uvedl, že není možné, aby obecné soudy postoj nezletilého dítěte bez dalšího převzaly a aby své rozhodnutí založily toliko na jeho jednou vysloveném přání, a nikoliv na pečlivém a komplexním posuzování jeho zájmů, a to i při rozhodování o určení místa bydliště a místa výkonu povinné školní docházky [srovnej např. náleze ze dne 18. 12. 2014 sp. zn. I. ÚS 1708/14 (N 235/75 SbNU 617) nebo náleze ze dne 3. 3. 2021 sp. zn. II. ÚS 1338/20 (N 44/105 SbNU 23)]. Rozhodnutí v tak významné záležitosti pro dítě, jako je péče o ně (potažmo změna jeho bydliště a školy), vyžaduje, aby si soud obstaral dostatek podkladů, aby mohl právě proto komplexně a pečlivě posoudit především zájem nezletilého. Takový postup však řízení o návrhu

na nařízení předběžného opatření, v němž soud neprovádí dokazování, neumožňuje, přičemž soud v zásadě vychází jen z listin předložených navrhovatelem, případně z obsahu spisu.

9. Podle odvolacího soudu v projednávané věci vyplývá, že nezletilý byl na základě dohody rodičů v roce 2009 svěřen do péče matky, následně byl otci upraven styk s nezletilým naposledy rozsudkem Obvodního soudu pro Prahu 9 ze dne 27. 3. 2019 č. j. 11 P 50/2015-1767, ve spojení s rozsudkem Městského soudu v Praze ze dne 12. 2. 2020 č. j. 72 Co 311/2019-1948. V průběhu opatrovnického řízení opatrovník opakovaně prošetřoval poměry nezletilého a z obsahu spisu nevyplývá, že by ve výchově nezletilého byly na straně matky shledány takové závady, které by odůvodňovaly naléhavou potřebu změny úpravy poměrů nezletilého předběžným opatřením. Předběžným opatřením by byl navíc, jak správně matka stěžovatele namítla, zároveň předurčován průběh navazujícího řízení a prejudikováno rozhodnutí ve věci samé. Takový postup je proto nepřipustný, přičemž odvolací soud odkázal na usnesení Ústavního soudu ze dne 20. 6. 2007 sp. zn. III. ÚS 36/07. Nezletilý je sice ve věku, ve kterém již dokáže porozumět smyslu řízení a projevit své stanovisko, avšak nelze z něj vycházet bez dalšího, tak jak to učinil soud prvního stupně v projednávané věci. Stanovisko nezletilého bude významné případně až v řízení ve věci samé.

10. Městský soud dále konstatoval, že v projednávané věci lze soudu prvního stupně vytknout, že nepostupoval v souladu s § 76 odst. 3 větou první o. s. ř., neboť otci současně s nařízením předběžného opatření neuložil podat návrh na zahájení řízení. Tento procesní nedostatek byl však v mezidobí – avšak jen částečně – zhojen tím, že otec soudu dne 28. 3. 2022 doručil „Návrh na zahájení řízení o neshodách rodičů ve věci pro nezletilého významných“. Protože v daném případě nebyly podle odvolacího soudu osvědčeny takové skutečnosti, které by odůvodňovaly nařízení otcem požadovaného předběžného opatření, které by navíc ve svém důsledku znamenalo i vytržení nezletilého ze školní výuky v probíhajícím druhém pololetí (což rozhodně nelze považovat za rozhodnutí v zájmu nezletilého), odvolací soud usnesení soudu prvního stupně v napadeném výroku I podle § 220 odst. 1 *per analogiam* o. s. ř. změnil tak, že se návrh otce na nařízení předběžného opatření zamítá.

IV. Ústavní stížnost stěžovatele

11. Ve své ústavní stížnosti stěžovatel předeslal, že si je vědom mnohokrát judikované obezřetnosti Ústavního soudu z hlediska zásahů do rozhodovací činnosti opatrovnických soudů ve věci předběžných opatření. Je však přesvědčen, že se v jeho případě jedná o výjimečný případ hodný zásahu Ústavního soudu. Na úvod své stížnosti stěžovatel předestřel důvody, pro něž se jako nezletilý obrátil na Ústavní soud. Stěžovatel je jakožto nezletilá osoba hodná zvláštní ochrany (čl. 32 odst. 1 Listiny). V důsledku napadeného rozhodnutí nicméně čelí setrvalému ohrožení, že bude proti své vůli a bez jakéhokoli respektu k jeho potřebám a nejlepšímu zájmu odňat z prostředí a péče svého otce a přemístěn zpět do domácnosti matky. Stěžovatel uvádí, že se k otci uchýlil pro pomoc a ochranu před svou dále již nesnesitelnou situací v domácnosti matky a jejího druha, které je svěřen do výlučné péče rozsudkem. U matky byl následně dlouhodobě podroben zejména psychickému násilí. Stěžovatel se souhrou těchto okolností u matky necítí v klidu a v bezpečí. Psychický nátlak ze strany matky jako první vedlejší účastnice kulminoval natolik, že se odvážil doposud ke svému asi nejzávažnějšímu životnímu rozhodnutí – opustit domácnost první vedlejší účastnice a jejího druha a vyhledat ochranu a pomoc u svého otce. V souladu s tím, co se učil ve škole, se tak obrací na státní orgány povolané k ochraně práv dětí. Načasování svého kroku stěžovatel dlouho zvažoval, původně byly hranicí jeho úvah hlavní letní prázdniny 2022, nakonec svou situaci pocítil jako již dále nesnesitelnou ještě dříve. Ke konci svého strádání si stěžovatel sám zajistil důkazy, aby mu dle jeho slov někdo věřil, a to včetně získání příslibu svědectví svých nezletilých spolužáků, vědom si, že jeho matka a její druh své nevhodné zacházení s ním budou popírat. Doposud

státní orgány vždy věřily verzi matky, oproti verzi stěžovatele, proto má obavu, že se situace bude opakovat.

12. V době podání ústavní stížnosti stěžovatel nedovršil 15 let. Vzhledem k tomu, že nedosáhl zastání u orgánů na ochranu zájmů dítěte, obrátil se s pomocí otce na právní zástupkyni, která s převzetím zastoupení souhlasila. Dle ústavní stížnosti odvolací soud nijak neposuzoval jeho rozumové schopnosti a označil jeho jednání bez dalšího, veden odvolací argumentací první vedlejší účastnice, za přání či stanovisko pubertálního chlapce *de facto* bez významu pro projednávanou věc. Právní zástupkyně shledala nezletilého stěžovatele dostatečně rozumově způsobilým a v návrhu uvedla, že stěžovatel má i jisté znalosti ohledně Ústavy, ústavního práva a Ústavního soudu ze základní školy. Rovněž ví, že podává ústavní stížnost proti rozhodnutí soudu, kterým byla zrušena péče jeho otce o něj, o kterou z velmi jasných důvodů sám svým uvážlivým jednáním usiloval, a že mu v důsledku napadeného rozhodnutí hrozí výkon odnětím, což pociťuje dennodenně. Podání ústavní stížnosti je jeho vůlí.

13. Stěžovatel krátce předeštel skutkový stav. Uvedl, že se o víkendu dne 18. až 20. 2. 2022 účastnil víkendového styku se svým otcem (prvním vedlejším účastníkem) v místě jeho bydliště, a to dle rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 9 ze dne 27. 3. 2019 č. j. 11 P 50/2015-1767, ve spojení s rozsudkem Městského soudu v Praze ze dne 12. 2. 2020 č. j. 72 Co 311/2019-1948 (napadeným v únoru 2020 doposud nevyřízenou žalobou pro zmatečnost pro odnětí možnosti jednat před soudem, kterým byl upraven mimo jiné i jeho styk s otcem). Z tohoto setkání se stěžovatel v neděli dne 20. 2. 2022 odmítl vrátit zpět do péče matky s tím, že chce zůstat u otce a má pro to závažné důvody. O tomto svém rozhodnutí se nevrátit k matce stěžovatel sám (a poté i první vedlejší účastník) s matkou telefonicky komunikovali. První vedlejší účastnice s takovým postupem nesouhlasila a stěžovateli sdělila, že dokud mu nebude 15 let, nemůže o sobě rozhodovat. Současně ho informovala, že je tímto páčána trestná činnost únosu a zanedbání povinné péče.

14. Postoj stěžovatele a jeho názor byl doposud zjišťován toliko orgánem sociálně-právní ochrany dětí. Hned druhý den poté, co se stěžovatel rozhodl zůstat u otce (dne 21. 2. 2022), se s druhým vedlejším účastníkem dostavil na OSPOD v Děčíně. Zde bez přítomnosti otce hovořil se sociální pracovnící oddělení péče o dítě. Sdělil jí, že se nechce z víkendu vrátit do domácnosti matky, kde žije i s jejím partnerem a dvěma polorodými sourozenci, a popsal jí ústně nějaké formy nevhodného chování a zacházení se stěžovatelem první vedlejší účastnice a jejího druha, kterými dlouhodobě strádal. Stěžovatel nebyl schopen vylíčit sociální pracovníci vyčerpávajícím způsobem vše ve svých podrobnostech pouhý den po svém dosud nejzávažnějším životním rozhodnutí. K tomu je zapotřebí kvalifikovaná psychologická pomoc dlouhodobějšího charakteru, po navázání důvěry, přičemž v tomto směru se jedná o dlouhodobější proces. Nezletilý nyní není schopen do detailu bez odborné podpory popisovat nedůstojné výchovné metody své matky a jejího druha, včetně například ponoukání *de facto* k vytváření závislosti na on-line hrách (což stěžovatel doložil přepisem nahrávek předložených na policii). Druhý vedlejší účastník podal po poučení OSPOD ze dne 21. 2. 2022 k soudu hned dne 25. 2. 2022 návrh na nařízení předběžného opatření v režimu občanského soudního řádu, v němž mimo jiné tvrdil vznik situace, která si žádá okamžité řešení prostřednictvím poskytnutí soudní ochrany nezletilému dítěti, a žádal prozatímní stabilizaci nezletilého stěžovatele ve své péči, s docházkou do školy v jeho bydlišti tak, aby stěžovateli bylo v jeho aktuální životní situaci a nových poměrech zabezpečeno jeho právo na ochranu, bezpečí a vzdělání tam, kde se cítí bezpečně a kde si sám přeje pobývat z řady podstatných důvodů a kde je schopen plnohodnotně a svébytně fungovat.

15. Stěžovatel namítá, že od února 2022, kdy situace eskalovala jeho odchodem k otci, se po celou dobu opatrovnického řízení pokoušel, aby soudy plnohodnotně akceptovaly jeho vyjádření ve věci. Již v rámci návrhu otce na vydání předběžného opatření se stěžovatel ke svým poměrům soudu vyjádřil. Učinil tak písemně. Sdělil, že se vrátit domů k matce bojí, že

šikana jejího přítele vůči němu se neustále stupňovala a že matka se k němu chová rovněž (dlouhodobě) nevhodně, že chce zůstat u otce, chce zde bydlet, chodit i do školy a k lékaři. S odkazem na nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 1931/17 ze dne 19. 12. 2017 (N 235/87 SbNU 811), který na jeho věc plně dopadá, stěžovatel poskytl soudu své telefonní číslo, aby ho soud v případě potřeby kontaktoval a vyslechl si jeho stanovisko. Stěžovatel byl připraven se soudem spolupracovat při výkonu jeho ochrany a soudnictví důvěřoval jako autoritě ochraňující práva dětí, o níž se takto učil ve škole.

16. Podle stěžovatele učinil orgán sociálně-právní ochrany dětí v jeho věci málo. Jeho vyjádření k návrhu na nařízení předběžného opatření sice souznělo s přáním stěžovatele, omezovalo se však jen na to, že si nezletilý stěžovatel přeje být u otce, pročez mu má být vyhověno. Jako opatrovníkovi před obecnými soudy ale OSPOD muselo mu být jasné, že taková procesní argumentace soudu nebude stačit. Zejména za situace, kdy soudy dlouhodobě plně přisvědčily názoru matky a názor nezletilého stěžovatele byl považován za „pouhé přání“, dětský rozmar či pubertální manýr. Legitimní potřebu zajištění jeho bezpečí a ochrany před hrozbou pokračujícího duševního násilí na jeho osobě není v jeho věku a při jeho schopnostech v žádné rozumné formě uvažování možno podřadit pod pouhé „přání“ či „názor“.

17. Soud prvního stupně byl nečinný vůči návrhu otce na zahájení řízení ve věci (změny) meritorního rozhodnutí o svěření do péče. Ačkoliv otec stěžovatele nazval své podání ze dne 25. 2. 2022 jako „Návrh na vydání předběžného opatření, předcházející návrhu na zahájení řízení o péči a neshodách rodičů ve věci pro nezletilého významných“ a odkazoval v textu podání na závěry rodinněprávního symposia Justiční akademie, dle kterých není-li v praxi podán návrh na nařízení předběžného opatření spolu s návrhem na zahájení řízení ve věci samé, musí být řízení soudem řízení ihned zahájeno bez návrhu (je-li to s ohledem na jeho povahu možné), soud prvního stupně ve věci samé nekonal ničeho. Otec přitom předpokládal zahájení beznávrhového řízení o péči o stěžovatele. Soud prvního stupně až do dne 30. 5. 2022 aktivně vedl pouze řízení o návrzích matky na výkon rozhodnutí o úpravě styku, v němž matka navrhuje výkon odnětím stěžovatele z péče otce (a pokutu otci). Dne 22. 4. 2022 žádal orgán péče o děti o podání návrhu na vydání předběžného opatření podle § 452 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, (dále jen „z. ř. s.“) a o zavedení stěžovatele jako ohroženého dítěte v evidenci OSPOD, avšak bez reakce. Došlo k tomu na jednání, při kterém sociální pracovnice provedla některé důkazy audio nahrávkami, pořízenými stěžovatelem z doby, kdy ještě pobýval u matky. Při jednání tato pracovnice dospěla k závěru, že důkazy svědčí o tom, že s ním bylo v domácnosti matky nevhodně zacházeno. Postup soudu prvního stupně, vytýkaný odvolacím soudem v napadeném rozhodnutí, je mylný, a to v důsledku § 12 odst. 2 z. ř. s. Třetí vedlejší účastník jako opatrovník nezletilého učinil k soudu dne 25. 5. 2022 podání formulované jako podnět na zahájení řízení o změně péče a nahrazení souhlasu matky s docházkou nezletilého do krizové poradny. Až poté soud z moci úřední dne 30. 5. 2022 zahájil řízení o péči, které dosud probíhá.

18. Stěžovatel zdůrazňuje, že jej ke dni podání ústavní stížnosti nikdo úředně a oficiálně nepoučil o jeho právech a povinnostech ve vztahu k těmto řízením, nevysvětlil mu povahu řízení, k němuž je soudem předvolán (o výkonu rozhodnutí). Současně stěžovatel ví, že ani v minulém řízení v jeho věcech (v letech 2015–2020) nic takového jeho opatrovník nečinil, nic mu nevysvětloval. Stěžovatel se opakovaně pro tyto účely (marně) činí kontaktním. Stěžovatel sám nemá k dispozici jiné prostředky k ochraně svých práv a svobod a ochraně před trvajícím ohrožujícím zásahem a hrozbou výkonu odnětím (a dodání do domácnosti osobám, s nimiž pobývat je pro něj nesnesitelné, k čemuž došlo v důsledku napadeného rozhodnutí Městského soudu v Praze), než tuto ústavní stížnost. Dosavadní postup subjektů povolaných k ochraně práv dětí v jeho věci vede k rozčarování a ke ztrátě důvěry stěžovatele k autoritám, které nedokáží garantovat alespoň minimální ochranu před násilím v jakékoli jeho podobě slabším a zvláště zranitelným jedincům společnosti.

19. Prostřednictvím prvního vedlejšího účastníka byly se svolením stěžovatele předány ve dnech 3. 3., 4. 3. a 14. 3. 2022 důkazy pořízené stěžovatelem o nevhodném zacházení s jeho osobou v domácnosti druhé vedlejší účastnice orgánům činným v trestním řízení. Orgány činné v trestním řízení zahájily šetření dle § 158 odst. 1 trestního řádu pro přečin týrání svěřené osoby, které je nyní vedeno na Obvodním ředitelství policie Praha, místní oddělení Čakovice, pod č. j. KRPA-94191-3/TČ-2022-001317-TICH. Stěžovatel byl reálně připraven na to, aby bezprostředně vypovídal na policii o věcech, které se mu děly. Do dnešního dne však policejní orgán stěžovatele nijak nekontaktoval. Rovněž v této souvislosti stěžovatel čelí nátlaku a zastrašování ze strany matky. Stěžovatel se nemá proti tomuto jak sám bránit a ani jeho opatrovník pro něj ničeho účinného a efektivního v této věci nečiní, přestože stěžovatel z celé situace má neurotické projevy. V důsledku postupu první vedlejší účastnice, jejich právních zástupců, odvolacího soudu a i kvůli nečinnosti opatrovníka nezletilého dochází k sekundární viktimizaci stěžovatele.

20. Stěžovatel telefonicky několikrát žádal svou matku, první vedlejší účastnici, aby ho respektovala, nečinila mu „přítěž“ a aby se domluvili. První vedlejší účastnice se po zrušení nařízeného předběžného opatření ústavní stížností napadeným usnesením různými způsoby začala bezohledně domáhat okamžitého návratu nezletilého do její domácnosti. Straší ho, že páchá trestné činy, a uráží ho, odmítá připustit, že stěžovatel má také právo činit vlastní rozhodnutí, sděluje mu, že ve věku 14 let o sobě nemůže nijak rozhodovat.

21. Nerespektování postoje stěžovatele matkou je taktéž patrné z nevhodného chování matky v místě jeho základní školy, k němuž došlo zhruba měsíc po vydání napadeného rozhodnutí (dne 17. 5. 2022). První vedlejší účastnice se s druhem dostavila do školy v průběhu školní výuky stěžovatele a vyžadovala jeho okamžité propuštění z výuky, aby si ho mohla odvést. Matka stěžovatele tak činila, ačkoliv měla stále trvající nabídku kdykoli se dostavit do bydliště otce, u kterého se stěžovatel zdržuje, případně nabídku si se stěžovatelem promluvit za účasti psychologa. V době, kdy otec stěžovatele byl na soudním jednání 120 km vzdáleném od místa jeho bydliště a místa plnění školní docházky stěžovatele (přičemž na tomto jednání měla být přítomna právě i matka nezletilého), se tato z jednání soudu předem omluvila a dostavila se do základní školy se svým druhem s cílem stěžovatele zastrašit a odvézt. Při události zasahovala Městská policie Jílové u Děčína a OSPOD Děčín, přivolané školou. Dle záznamů o tomto incidentu ze strany Magistrátu Města Děčín byl stěžovatel vystresován a odmítal se vzdálit z budovy školy, kde na něj čekala matka se svým druhem (který měl většinu času přistavené auto přímo před vstupním schodištěm do budovy). Se stěžovatelem byl ten den ve škole učiněn pohovor pracovníci orgánu péče o děti a později se z Prahy dostavil před budovu školy i otec (druhý vedlejší účastník) a ve škole byl učiněn pohovor s oběma rodiči. První vedlejší účastnice při tomto svém počínání argumentovala ústavní stížností napadeným rozhodnutím a uváděla, že je zde rozhodnutí, které se nemůže mařit a musí se hájit jeho dodržování.

22. Stěžovatel shrnul, že se mu sice podařilo z vyučování předčasně odejít se svým otcem, ale od té doby se bojí chodit sám do školy, ze školy, na volné hodiny mezi vyučováním ven, i ven se svými spolužáky po škole a jeho pocit ohrožení se v důsledku ústavní stížností napadeného rozhodnutí ještě prohloubil.

23. Napadené rozhodnutí zcela pomíjí participační práva nezletilého stěžovatele. Umožnit napadeným rozhodnutím donucování čtrnáctiletého nezletilého člověka k návratu do prostředí, kde důvodně pobývat nechce, musí být dle stěžovatele řádně odůvodněno a musí k tomu existovat velmi vážné důvody, kterým musí soud věnovat náležitou pozornost. Pokud měl odvolací soud za to, že žádné riziko újmy na zdraví a duševním stavu nezletilého není reálné, nebylo z odůvodnění jeho usnesení zřejmé proč a na podkladě jakých úsudků k tomu dospěl. Respekt a ochrana lidské důstojnosti a svobody je nejvyšším a nejjobecnějším účelem práva. Obecně přitom platí, že řízení před soudy má být konáno a přijatá opatření mají být činěna vždy v nejlepším zájmu dítěte (čl. 3 Úmluvy o právech dítěte). Postoj nezletilého

stěžovatele jako mladého člověka, který byl několikrát písemně vyjádřen, zachycen sociálními pracovníky v rámci pohovoru bez přítomnosti rodičů a který stěžovatel umožnil rozšířit na základě poskytnutí kontaktních údajů, nelze eliminovat na jednu vyslovené přání nezletilého v pubertálním věku. Opomenutí závažných tvrzení stěžovatele o nevhodném zacházení s ním a opomenutí na věc zcela dopadajícího nálezu Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 1931/17 je výrazem svévole a výkladu v extrémním rozporu s principy spravedlnosti, pro které je Ústavní soud dle názoru stěžovatele oprávněn ve věci zasáhnout.

V. Vyjádření účastníka a vedlejších účastníků

24. Ústavní soud si vyžádal vyjádření účastníka i vedlejších účastníků řízení, jejichž stanovisko shrnuje níže. Z procesní opatrnosti si vyžádal rovněž vyjádření soudu prvního stupně, které však ve věci samé nepřineslo ničeho.

a) Vyjádření městského soudu

25. Městský soud v Praze jako účastník řízení se k ústavní stížnosti vyjádřil tak, že práva stěžovatele obsažená v čl. 36 odst. 1 Listiny, případně v čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte nebyla porušena. Stížností napadeným usnesením podle přesvědčení odvolacího soudu bylo rozhodnuto v souladu se zákonem a judikaturou Ústavního soudu. Stěžovatel ústy své právní zástupkyně v ústavní stížnosti emotivně líčí, jak je v rodině matky šikanován, jak je s ním zle zacházeno apod. Nic takového ovšem z obsahu spisu před rozhodnutím odvolacího soudu nevyplývalo. A pokud jde o názor samotného nezletilého stěžovatele, který jej vyjádřil v písemné podobě, odvolací soud v odůvodnění svého rozhodnutí osvětlil, proč z jeho názoru nebylo možné bez dalšího vycházet.

b) Vyjádření matky nezletilého

26. První vedlejší účastnice (matka) ústavní stížnost považuje za zjevně neopodstatněnou a navrhuje Ústavnímu soudu, aby ji jako takovou odmítl. Matka opakovaně poukazuje na to, že lze důvodně pochybovat o autenticitě vyjádření nezletilého, jelikož se jejich obsah (použitá slova a slovní obraty, stavba vět) diametrálně odlišují od obvyklé komunikace nezletilého s matkou a jedná se o výrazy, které běžný patnáctiletý nezletilý nepoužívá a nemůže ani plně chápat jejich význam.

27. Její podrobné vyjádření lze stručně shrnout tak, že tvrzení stěžovatele a otce jsou dle ní nepravdivá a co do právních názorů mylná. Přání nezletilého není podstatným důvodem pro úpravu poměrů nezletilého předběžným opatřením a zamezení veškerého kontaktu s matkou. Úprava poměrů nezletilého předběžným opatřením je vyhrazena pouze pro nejzávažnější situace, které však, jak odvolací soud správně zhodnotil, nenastaly. Předběžné opatření dle přání nezletilého není jeho Ústavou chráněným právem, a nevydání předběžného opatření dle přání nezletilého tak nemůže být protiústavní.

28. Stěžovatel je dále konstantně a úmyslně popuzován otcem proti matce a otec se skrze nezletilého matce mstí. Tvrzení o psychickém týrání nezletilého matkou jsou nepravdivá a neprokázaná. Prvostupňové nařízení předběžného opatření bylo protiústavní z důvodu jeho časové neomezenosti a absence styku s matkou. Napadené usnesení je pro matku jediná možnost, jak v současné době zastavit další odcizování nezletilého s ní. Přitom je to otec, kdo zadržuje nezletilého u sebe více než pět měsíců v rozporu s rozsudkem o péči a po celou tuto dobu matce brání v kontaktu s nezletilým, přičemž tímto otec zasahuje do ústavně zaručených práv matky (jako je právo rodiče na péči o dítě a jeho výchovu) i stěžovatele samotného (zde právo dítěte na rodičovskou výchovu a péči). Podotýká, že jí nebyl ze strany otce ani OSPOD umožněn ani asistovaný styk s nezletilým, a to bez jakéhokoli relevantního důvodu. První vedlejší účastnice rovněž připomněla, že Ústavní soud přistupuje k přezkumu předběžných opatření pouze omezeně.

c) Vyjádření otce nezletilého

29. Druhý vedlejší účastník (otec) ve svém vyjádření konstatoval, že stěžovatel v řízení o podaném návrhu na nařízení předběžného opatření s důvěrou očekával, že bude vyslyšen. Předpokládal, že s ním bude někdo ze soudu hovořit, a pro tyto účely poskytl i své telefonní číslo. Dle vyjádření otce byl zaskočen tím, že předběžné opatření bylo zrušeno, aniž se jeho samého soud jakkoli dotazoval a aniž se soud zabýval důvody, které stěžovatel ke svému rozhodnutí měl. Svě důvody, proč se rozhodl k takové zásadní životní změně odejít od matky k otci, státním orgánům uvedl opakovaně a po zrušení vydaného předběžného opatření odvolacím soudem nabyt dojmu, že se jeho postojem nikdo nezabývá. Jestliže odvolací soud před vydáním napadeného usnesení vůbec nevyslechl stěžovatele a jeho aktuální pohled na situaci nijak věcně nehodnotil, postupoval dle druhého vedlejšího účastníka jednoznačně v rozporu s Úmluvou o právech dítěte i judikaturou Ústavního soudu, dle které po dosažení věkové hranice 12 let je nezbytné, nebrání-li tomu zvláště významné okolnosti, zjistit přání dítěte přímo před soudem [např. náleze ze dne 14. 1. 2020 sp. zn. I. ÚS 3241/19 (N 8/98 SbNU 56), bod 25; náleze ze dne 19. 12. 2017 sp. zn. II. ÚS 1931/17, bod 42; náleze ze dne 16. 6. 2015 sp. zn. II. ÚS 2943/14 (N 110/77 SbNU 607)]. Podle druhého vedlejšího účastníka je stěžovatel ve vztahu k soudnímu řízení v jeho věcech nejistý, obezřetný a ve stresu. Ví, že jeho matka podala návrh na výkon rozhodnutí jeho odnětím a že se měl u soudu projednávat. Dosud nebyl poučen opatrovníkem ani soudem, psal o svých obavách z nařízeného jednání ve věci samé soudu, avšak i toto zůstalo bez reakce. Vedlejší účastník nemá za to, že jsou s ohledem na situaci a pokusy stěžovatele o interakci se soudem řádně plněny úlohy soudu podle § 20 odst. 4 z. ř. s.

30. Vedlejší účastník v této souvislosti upozorňuje, že stěžovatel si uvědoměle plnil své školní povinnosti a i přes obtíže spojené s přestupem na jinou základní školu prospěl s vyznamenáním. V domácnosti vedlejšího účastníka se také bez vyhýbání zapojil do běžných povinností, adekvátně svému věku se podílí na chodu domácnosti tak, jak vidí i u svých polorodých sester, a dělby činností v rodině, respektuje je. V nové škole je pedagogy ústně hodnocen kladně.

31. V řízení dosud nebyly provedeny důkazy v podobě zvukových nahrávek o dehonestujícím jednání matky a jejího druha, pravidelných výsleších nezletilého po návratu od otce a navádění, aby stěžovatel hrál hry na mobilním telefonu, namísto běžného zapojení do chodu rodiny otce. Otec proto přiložil přepisy zvukových nahrávek pořizovaných stěžovatelem od podzimu 2021 do února 2022.

32. Ačkoli se stěžovatel ze své vlastní vůle zdržuje od 20. 2. 2022 v péči vedlejšího účastníka, výživné vedlejší účastník stále hradí dle rozsudku vedlejší účastnici (matce). Dle tvrzení vedlejšího účastníka nemá matka zájem v průběhu roku sledovat prospěch nezletilého, což plyne z informačního systému školy. Incident z května tohoto roku, kdy se stěžovatele snažila vedlejší účastnice neočekávaně domoci v průběhu jeho školní výuky za přítomnosti svého druha a před novými spolužáky, také přispěl u stěžovatele k nedůvěře k matce. Otec průběh incidentu doložil přepisem zvukových nahrávek dokládajících obsah interakce aktérů na parkovišti dne 17. 5. 2022 a způsob prezentace téhož vedlejší účastnicí. Telefonáty s vedlejší účastnicí stěžovatele rozrušují, jedná s ním nevhodně, ovšem dle reprodukce jeho vlastních výroků. Tím postupně získává v telefonickém kontaktu se svou matkou větší odstup, odolnost a sebevědomí. V současné době a v závislosti na okolnostech (soudní jednání, chování matky) si stále umí představit asistovaný styk s matkou za přítomnosti třetí osoby, která by dohlížela na to, aby jejich interakce byla rozumná a neztratila úroveň. Vedlejší účastnice má již od března 2022 (SMS zprávy z 8. 3. 2022 a z 24. 4. 2022) stále trvající nabídku vedlejšího účastníka, aby si kdykoli po předchozí dohodě se stěžovatelem přijela s ním osobně promluvit, případně že lze styk mezi nimi realizovat i za přítomnosti psychologa.

33. Stran iniciace meritorního řízení ve věci změny péče o nezletilého druhý vedlejší účastník uvedl, že v důsledku výše popsaného průběhu opatrovnického řízení v letech 2015 až 2020 ztratil důvěru v soudní ochranu svých rodičovských práv. Omezil se proto pouze na v aktuální situaci nezbytný a nutný návrh na vydání předběžného opatření tak, jak byl mimo jiné poučen ze strany OSPOD v Děčíně při návštěvě tohoto oddělení se synem dne 21. 2. 2022. Proto také sám dále neinicioval řízení o změně péče s tím, že jde o řízení nesporné a beznávrhové, v němž má být aktivní soud, dozví-li se o skutečnostech opravňujících zahájení a vedení řízení z moci úřední (podle § 13 odst. 1 z. ř. s.).

d) Vyjádření opatrovníka před obecnými soudy

34. Třetí vedlejší účastník (OSPOD) se k ústavní stížnosti vyjádřil tak, že rodinu stěžovatele vede ve své evidenci od 6. 3. 2015, kdy byl matkou k Obvodnímu soudu pro Prahu 9 podán návrh matky o zvýšení výživného na nezletilého. Od té doby vedl nezletilého v evidenci jen v rámci kolizního opatrovnictví. Třetí vedlejší účastník řešil pouze nedodržování rozsudku matkou nezletilého, když ho nepředávala ke styku s otcem. Z toho důvodu bylo ve správním řízení v srpnu 2017 a v srpnu 2018 uloženo matce výchovné opatření – napomenutí. Dále v roce 2016 byl vydán příkaz, aby rodiče využili odborného poradenství a navštívili rodinnou terapii z důvodu špatné komunikace. Na žádost otce byl prověřován případ nezletilého veřejným ochráncem, přičemž při této příležitosti bylo shledáno pochybení ve věci neuložení výchovného opatření matce za porušování rozsudku (nepředávání nezletilého matkou otcí), což bylo napraveno.

35. S ohledem na opakované podněty otce týkající se psychického trýznění nezletilého si OSPOD opakovaně vyžádal zprávy pediatra, školy, trenéra nezletilého z jeho volnočasové aktivity, avšak nebylo zjištěno, že by byl nezletilý v situaci, kdy by spadl pod § 6 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů. Spisová dokumentace OSPOD v Praze v současné době neobsahuje (a nikdy neobsahovala) důkazy, které by potvrdzovaly týrání nezletilého. Až na konci února 2022 se na vlastní žádost dostavil stěžovatel na OSPOD Magistrátu města Děčín a tam při pohovoru se sociální pracovníci uvedl, že se nechce vrátit do péče své matky, že chce žít v domácnosti svého otce a jeho rodiny, že chce i změnit školu.

36. V řízení o návrhu na nařízení předběžného opatření OSPOD jako kolizní opatrovník nezletilého navrhoval, aby bylo návrhu vyhověno. V následném vyjádření k odvolání matky proti předběžnému opatření se vyslovil tak, že plně souhlasí s usnesením soudu prvního stupně s doplněním, aby nebyl stanovován styk nezletilého stěžovatele s matkou, ale byl by ponechán na dohodě nezletilého stěžovatele s ní.

37. Dne 17. 5. 2022 se dostavila matka stěžovatele do školy a chtěla si ho převzít do péče, což nezletilý odmítl. Dokumenty OSPOD v Děčíně, který incident zaznamenal, rovněž obsahují informaci, že by stěžovatel rád spolupracoval s Mgr. Hanou Bažantovou z krizové poradny, k čemuž matka stěžovatele nedala souhlas.

38. Závěrem vedlejší účastník odkázal na vyjádření ve své písemnosti adresované Obvodnímu soudu pro Prahu 9 ze dne 12. 5. 2022, v níž jednoznačně uvedl, že je nezletilý stěžovatel ve věku, kdy je schopný formulovat svůj vlastní názor a porozumět důsledkům svého rozhodnutí. Již dvakrát na OSPOD v Děčíně uvedl, že se nechce vrátit k matce, tudíž se jedná o jeho rozhodnutí, za což by neměl být otec nezletilého finančně pokutován a nezletilý by neměl být proti své vůli odejmut z péče otce na základě návrhu na výkon rozhodnutí. Kolizní opatrovník se domnívá, že v případě nezletilého je namístě aplikace nálezu Ústavního soudu ze dne 13. 10. 2015 sp. zn. III. ÚS 3462/14 (N 184/79 SbNU 91). Stěžovatel je ve faktické péči svého otce od konce února 2022, a to na vlastní žádost. Vzhledem k nečinnosti rodičů podat návrh ve věci samé a rozhodnout aktuálně o svěření nezletilého do péče jednomu z rodičů podal třetí vedlejší účastník podnět soudu k zahájení řízení o změně péče z moci úřední a nahrazení

souhlasu matky se změnou základní školy. V doplňujícím podání OSPOD uvedl, že se matka o asistovaném styku toliko informovala, tudíž není pravda, že by jí nebyl OSPOD umožněn (což doložil e-mailovou komunikací s ní).

VI. Posouzení Ústavním soudem

39. Ústavní soud nejprve posoudil splnění podmínek řízení a shledal, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněným stěžovatelem, který byl účastníkem řízení, ve kterém bylo vydáno rozhodnutí napadené ústavní stížností, a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatel je právně zastoupen v souladu s požadavky § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu a ústavní stížnost je přípustná (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu *a contrario*), neboť vyčerpal všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svého práva.

40. Stěžovatel se narodil dne XXX, a má tedy 14 let. Pro úplnost proto Ústavní soud dodává, že stěžovatel prokazatelně podal ústavní stížnost sám, zastoupený advokátkou, která je se stěžovatelem v kontaktu. Z obsahu spisu je patrné, že stěžovatel má přehled o roli Ústavního soudu a je schopen porozumět institutu zmocnění, čemuž nasvědčují i jeho dobré studijní výsledky. Vzhledem k výše uvedenému proto odpadla nutnost postupu dle § 63 zákona o Ústavním soudu ve spojení s § 469 z. ř. s. a § 892 odst. 3 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, který je namísto zvolit v případech, kdy je řízení před Ústavním soudem zahájeno návrhem podaným jménem nezletilých, avšak fakticky učiněným zákonnými zástupci – rodiči (srov. např. usnesení sp. zn. IV. ÚS 1849/15 ze dne 18. 8. 2015). O takovou situaci se však v nyní projednávané věci nejedná. Totožně Ústavní soud přistupoval ke stížnosti nezletilé stěžovatelky v řízení, v němž bylo rozhodnuto nálezem ze dne 21. 4. 2016 sp. zn. I. ÚS 3598/14 (N 74/81 SbNU 285). I tehdy Ústavní soud bez dalšího akceptoval zastoupení stěžovatelky advokátkou, kterou si v době podání stížnosti 16letá stěžovatelka sama zvolila, aniž by jí ustanovil kolizního opatrovníka. S ohledem na výše uvedené specifické okolnosti tohoto případu rozhodující senát Ústavního soudu neměl důvod se od zavedené procesní praxe odchylovat.

41. Ústavní soud podle § 44 zákona o Ústavním soudu zvážil, zda ve věci není třeba konat ústní jednání; dospěl k závěru, že by to nepřispělo k dalšímu objasnění věci, než jak se s ní Ústavní soud seznámil z vyžádaných spisů a podání účastníků řízení. Nekonání ústního jednání odůvodňuje také skutečnost, že Ústavní soud nepovažoval za potřebné provádět dokazování. Ústavní soud se ve svém rozhodování striktně omezil na okolnosti rozhodné pro posouzení právních závěrů vyslovených v nyní napadeném rozhodnutí. Vycházel přitom ze spisového materiálu a vyjádření účastníka a vedlejších účastníků. Přepisy zvukových nahrávek pořízených nezletilým stěžovatelem, jakož i záznamy telefonické komunikace Ústavní soud v řízení neprováděl.

42. Ústavní stížnost je důvodná.

43. Ústavní soud v souladu se svou ustálenou rozhodovací praxí připomíná, že zásadně není oprávněn zasahovat do rozhodovací činnosti obecných soudů, neboť dle čl. 83 Ústavy je soudním orgánem ochrany ústavnosti, nikoliv součástí soustavy obecných soudů. Jeho pravomoc je založena výlučně k přezkumu rozhodnutí z hlediska dodržení ústavněprávních principů, tj. zda v řízení nebyly dotčeny ústavně chráněné práva a svobody jeho účastníka, zda řízení bylo vedeno v souladu s ústavními principy a zda je lze jako celek pokládat za spravedlivé. V nyní projednávaném případě přitom uvedené ústavněprávní principy v řízení před městským soudem dodrženy nebyly a došlo k porušení nejlepšího zájmu dítěte podle čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte. V rozporu se zákazem libovůle bylo rozhodnuto proti zjištěnému přání nezletilého, čímž došlo k porušení práva stěžovatele na spravedlivý proces dle čl. 36 odst. 1 Listiny, jakož i porušení ústavně zaručeného práva stěžovatele být chráněn před neoprávněným zasahováním do soukromého a rodinného života ve smyslu čl. 10 odst. 2 Listiny.

44. Nejprve Ústavní soud předešle obecná východiska rozhodování ve věci předběžných opatření, jakož i rozhodování týkajících se dětí. Posléze budou tato obecná východiska aplikována na případ stěžovatele.

a) Obecná východiska

45. Ústavní soud se ve své judikatuře opakovaně vyjádřil k rozhodování obecných soudů o předběžných opatřeních. Přitom zdůraznil, že obecně nelze vyloučit způsobilost předběžného opatření, jako opatření prozatímní povahy, zasáhnout do základních práv a svobod účastníků řízení. Na druhou stranu však předběžné opatření zpravidla nedosahuje takové intenzity, aby mohlo zasáhnout do ústavně zaručených práv účastníků řízení, neboť při rozhodování o jeho nařízení se nerozhoduje o právech a povinnostech účastníků s konečnou platností, nýbrž jde o opatření dočasného charakteru, jímž není prejudikován konečný výsledek sporu. Jeho účelem je zatímní úprava práv a povinností, která nevylučuje, že ochrana práv dotčenému účastníku bude posléze poskytnuta konečným rozhodnutím ve věci. Ústavní soud současně opakovaně připomíná, že posouzení podmínek pro vydání předběžného opatření je věcí obecného soudu, neboť závisí na konkrétních okolnostech případu. Ústavnímu soudu, z hlediska ústavněprávního, zásadně nepřísluší přehodnocovat názor obecného soudu stran důvodnosti návrhu na vydání předběžného opatření; nýbrž je povolán toliko ověřit, zda rozhodnutí o návrhu na vydání předběžného opatření mělo zákonný podklad, bylo vydáno příslušným orgánem za dodržení zásad spravedlivého procesu a současně nebylo projevem svévole [viz například nálezn sp. zn. IV. ÚS 802/19 ze dne 4. 6. 2019 (N 106/94 SbNU 297), body 13 a 14 a další judikaturu tam citovanou; obdobně nálezn sp. zn. III. ÚS 743/19 ze dne 25. 6. 2019 (N 118/94 SbNU 400), body 22 a 23; či nálezn sp. zn. II. ÚS 3524/19 ze dne 17. 12. 2019 (N 215/97 SbNU 293), bod 13].

46. Podle čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte musí být zájem dítěte předním hlediskem při jakékoliv činnosti týkající se dětí, ať už uskutečňované veřejnými, nebo soukromými zařízeními sociální péče, správními nebo zákonodárnými orgány [k tomu více Obecný komentář č. 14 Výboru pro práva dítěte z 29. 5. 2013 o právu dítěte na to, aby jeho nejlepší zájmy byly předním hlediskem (General comment No. 14 on the right of the child to have his or her best interests taken as primary consideration), CRC/C/GC/14 (dále jen „Obecný komentář č. 14“), bod 6 písm. a)]. Tato interpretace čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte byla opakovaně potvrzena v judikatuře Ústavního soudu, podle níž má právo vyplývající z odkazovaného ustanovení povahu základního práva, a lze se ho tedy dovolat i před Ústavním soudem. Koncept nejlepšího zájmu dítěte je komplexní a jeho obsah musí být stanoven vždy s přihlédnutím k okolnostem každého případu [podrobně ke konceptu nejlepšího zájmu dítěte srov. např. nálezn Ústavního soudu ze dne 12. 7. 2017 sp. zn. I. ÚS 1737/16 (N 124/86 SbNU 109)]. Z uvedeného ustanovení dále vyplývá základní interpretační princip pro soudy a další orgány veřejné moci v případech, kdy se jejich činnost dotýká dětí: je-li možné interpretovat právní předpis vícero způsoby, je třeba zvolit ten, který nejefektivněji naplňuje nejlepší zájem dítěte [Obecný komentář č. 14, bod 6 písm. b)]; shodně nálezn sp. zn. I. ÚS 1775/14 ze dne 15. 2. 2017 (N 29/84 SbNU 349), bod 28; ve vztahu k rozhodování o svěřeni dítěte do péče viz např. nálezn sp. zn. I. ÚS 2482/13 ze dne 26. 5. 2014 (N 105/73 SbNU 683), bod 17 a násl.]. Z tohoto ustanovení konečně plynou i procesní požadavky [Obecný komentář č. 14, bod 6 písm. c)], mezi něž patří i požadavek na řádné odůvodnění rozhodnutí. Dle Obecného komentáře č. 14 musí být z odůvodnění rozhodnutí zřejmé, že nejlepší zájem dítěte byl skutečně předním hlediskem při rozhodování, musí v něm být vyloženo, co příslušný orgán považoval za nejlepší zájem dítěte, na základě jakých kritérií k tomuto závěru dospěl a případně jak byl nejlepší zájem dítěte poměřován s dalšími důležitými zájmy či právy [viz Obecný komentář č. 14, bod 6 písm. c), bod 14 písm. b), podrobněji bod 97]. Tento požadavek již Ústavní soud vyslovil ve své judikatuře týkající se rozhodování o péči o dítě [nálezn sp. zn. I. ÚS 2482/13 ze dne 26. 5. 2014 (N 105/73 SbNU 683), body 18–30; nálezn sp. zn. III. ÚS 2298/15 ze dne 15. 3.

2016 (N 44/80 SbNU 543), bod 16; nález sp. zn. I. ÚS 823/16 ze dne 6. 12. 2016 (N 233/83 SbNU 637), bod 39; k významu odůvodnění soudních rozhodnutí obecně viz již nález sp. zn. III. ÚS 84/94 ze dne 20. 6. 1995 (N 34/3 SbNU 257)].

47. Bez ohledu na aspekt dočasnosti předběžného opatření je otázka svěřeni nezletilého dítěte do péče jednoho z rodičů či do jejich střídavé péče, úprava styku toho z rodičů, kterému nezletilé dítě do péče nebylo svěřeno, nebo stanovení výše výživného výsledkem hodnocení důkazů provedených obecnými soudy, a spadá tak do jejich nezávislé pravomoci [srov. např. nález sp. zn. I. ÚS 2482/13 ze dne 26. 5. 2014 (N 105/73 SbNU 683)]. Při rozhodování ve věcech práva rodinného je proto především na obecných soudech, aby vyšly z individuálních okolností každého případu a z nich vyplývajícího zájmu dítěte (srov. čl. 3 Úmluvy o právech dítěte), který musí být vždy prioritním hlediskem při jakékoli činnosti týkající se dětí.

48. Podle čl. 32 Listiny je péče o děti a jejich výchova právem obou rodičů, stejně tak děti mají právo na rodičovskou výchovu a péči od obou rodičů. Přitom však nesmí být opomenuto, že i nezletilý musí být chráněn před neoprávněným zasahováním do soukromého a rodinného života ve smyslu čl. 10 odst. 2 Listiny. Ve své rozhodovací praxi klade Ústavní soud opakovaně důraz na zajištění práva dítěte vyjádřit svůj názor v řízení, v němž se rozhoduje o jeho záležitostech (čl. 12 odst. 2 ve spojení s čl. 9 odst. 2 Úmluvy o právech dítěte, čl. 3 Úmluvy o výkonu práv dětí), neboť názor dítěte, zejména na uspořádání vztahů při péči o ně či styku s ním, je třeba vnímat jako zásadní vodítko při hledání jeho nejlepšího zájmu [srov. např. nález sp. zn. I. ÚS 1708/14 ze dne 18. 12. 2014 (N 235/75 SbNU 617) nebo nález sp. zn. II. ÚS 1931/17 ze dne 19. 12. 2017 (N 235/87 SbNU 811) týkající se přímo řízení o vydání předběžného opatření].

49. Názor nezletilého, pokud tomu nebrání vážný důvod či nejlepší zájem dítěte, je třeba zjišťovat i v řízení o vydání předběžného opatření. Pokud tak obecné soudy nepostupují, porušují právo nezletilého zúčastnit se řízení a sdělit své stanovisko dle čl. 9 odst. 2 Úmluvy o právech dítěte a jeho právo být vyslyšen v soudním řízení dle čl. 12 odst. 2 Úmluvy o právech dítěte, jakož i právo na soudní ochranu dle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a právo na spravedlivý proces dle čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod. Hodnocení zájmů nezletilého vždy přísluší opatrovnickému soudu, který však musí korigovat případné představy a názory dítěte o tom, co je pro něj v konkrétní věci vhodné a co nikoli, musí přihlížet úměrně k jeho věku, rozumové a citové vyspělosti a i k povaze věci, o niž se jedná, jakož i dalším okolnostem, např. rodinnému zázemí a prostředí (srov. usnesení sp. zn. II. ÚS 1818/07 ze dne 1. 11. 2007 či usnesení sp. zn. III. ÚS 2150/07 ze dne 28. 5. 2008).

b) Případ stěžovatele

50. Ústavní soud sám byl ve svém rozhodování veden závazkem plynoucím z čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte. Toto ustanovení, které – jak bylo výše uvedeno – má i svůj procesní aspekt [viz Obecný komentář Výboru pro práva dítěte č. 14 k právu dítěte, aby jeho nejlepší zájem byl předním hlediskem (čl. 3 odst. 1), ze dne 29. 5. 2013, CRC/C/GC/14, body 6 (c) a 85], dopadá samozřejmě i na řízení před Ústavním soudem a jeho činnost, stejně jako na činnost všech ostatních orgánů veřejné moci České republiky. Zjistí-li tak Ústavní soud, že v přezkoumávaném řízení před obecnými soudy došlo k porušení ústavně zaručených práv dítěte, jehož se řízení týkalo, je v souladu s čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte povinen zasáhnout. Tak tomu bylo i v projednávaném případě.

51. Ústavní soud si u účastníka a třetího vedlejšího účastníka ověřil, že meritorní rozhodnutí v řízení ve věci změny péče a nahrazení souhlasu matky, které městský soud zahájil *ex officio* dne 30. 5. 2022 na základě podání OSPOD z dubna tohoto roku, dosud nebylo vydáno a jednání bylo odročeno. Rozhodnutí Ústavního soudu tak ani v důsledku plynutí času není toliko deklaratorním ve vztahu k porušení práv stěžovatele, ale stěžovatele pravděpodobně

dostihne včas v mezidobí před vydáním meritorního rozhodnutí, v období nejistoty o souladu faktického a právního stavu.

52. Dle § 74 odst. 1 o. s. ř. před zahájením řízení může předseda senátu nařídit předběžné opatření, je-li třeba, aby zatímně byly upraveny poměry účastníků, nebo je-li obava, že by výkon soudního rozhodnutí byl ohrožen. Dle § 76 odst. 1 písm. e) o. s. ř. předběžným opatřením může být účastníku uloženo zejména, aby něco vykonal, něčeho se zdržel, nebo něco snášel. Pro nařízení předběžného opatření musí být v souladu s § 75 odst. 2 o. s. ř. prokázána potřeba zatímní úpravy poměrů účastníků, nebo ohrožení výkonu soudního rozhodnutí a návrhovaatel musí osvědčit rozhodné skutečnosti, ze kterých vyplývá, že je potřeba předběžné opatření nařídit a zatímně upravit poměry účastníků.

53. V nyní projednávaném případě dospěl Ústavní soud ve shodě se soudem prvního stupně k závěru, že co se týče odevzdání nezletilého do péče otce do doby rozhodnutí ve věci samé, tedy do doby rozhodnutí o změně výchovy nezletilého (a navazujícího nahrazení souhlasu matky s přihlášením do jiné základní školy), jsou dány důvody pro vydání předběžného opatření.

54. Ústavní soud považoval, stejně jako soud obvodní, za klíčové zřetelné vyjádření názoru stěžovatele, který se nachází ve věku blížícím se zletilosti, proto o něm (vyjma odkazu na literu zákona) již nadále nebude pojednáno jako o dítěti, ale jako o mladém člověku. Ostatně právní řád na osobu stěžovatele s ohledem na jeho věk rovněž hledí především jako na subjekt práv a povinností, nikoliv na pouhý objekt soudního rozhodování. Stěžovatel bude za několik měsíců svéprávný v pracovněprávních věcech (byť s omezeními) dle § 34 a násl. občanského zákoníku a bude trestně odpovědný podle zvláštního zákona [§ 5 zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže)]. Stěžovatel bude moci legálně zahájit výcvik pro získání pilotního průkazu [§ 84c odst. 8 zákona č. 49/1997 Sb., o civilním letectví a o změně a doplnění zákona č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání (živnostenský zákon), ve znění pozdějších předpisů; ve spojení s § 28 odst. 2 vyhlášky č. 108/1997 Sb., kterou se provádí zákon o civilním letectví], jakož i získat řidičský průkaz na motocykl [§ 83 odst. 1 písm. a) zákona č. 361/2000 Sb., o provozu na pozemních komunikacích a o změnách některých zákonů (zákon o silničním provozu)].

55. K názoru nezletilého jako mladého člověka bylo soudem prvního stupně v rámci možností, které mu řízení o nařízení předběžného opatření umožňuje, odpovídajícím způsobem přihlédnuto. Soud prvního stupně zjistil názor stěžovatele plně v intencích již citovaného nálezu sp. zn. II. ÚS 1931/17 ze dne 19. 12. 2017 (N 235/87 SbNU 811), který na danou věc dopadá. Ačkoliv tento soud zjevně dospěl k závěru, že není třeba názor stěžovatele ještě blíže zjišťovat (např. na nařízeném jednání, jako by tomu bylo ve věci samé, eventuálně dostavením se osobně či za pomoci asistenta soudce do bydliště, dotazem nezletilého některým z audiovizuálních prostředků elektronické komunikace či telefonicky prostřednictvím stěžovatelem předaného kontaktu), v souladu s procesními požadavky čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte jej považoval za dostatečně zachycený ve vyjádření stěžovatele k návrhu druhého vedlejšího účastníka na samotné nařízení předběžného opatření, jakož i v protokolu o ústním jednání před OSPOD v Děčíně ve spojení se záznamem úřední osoby z jednání, které Ústavní soud podrobněji shrne níže.

56. Z protokolu o ústním jednání před OSPOD Děčín sepsaného dne 22. 2. 2022, tedy podle § 18 zákona č. 500/2004 Sb., správní řád, vyplývá, že stěžovatel sociální pracovníci vypověděl následující. Stěžovatel preferuje bydlení u otce jako harmoničtější, cítí se u něj dobře, nemluví se zde sprostě. Navštěvuje zde rybářský kroužek a má zde kamarády. Vyjádřil obavy z návštěvy matky, když se nyní rozhodl zůstat u otce. Matka dle vyjádření stěžovatele nerespektuje rozhodnutí u otce zůstat, dokud nebude mít 15 let. Sděluje mu, že se jeho sourozencům po něm stýská, avšak k telefonu je nikdy nepředá. Stěžovatel vyličil tvrzenou

šikanu ze strany druhá matky ve formě nadávek a zákazů, aby chodil ven. Ze zápisu rovněž vyplývá, že stěžovatel již do nové základní školy v místě bydliště otce nastoupil, musel dohnat látku oproti základní škole v P., ale vše zvládl a má zde přátele. Sociální pracovnice rovněž učinila záznam z úředního jednání, dle kterého byl stěžovatel shledán klidným. Nepůsobil, že by byl pod tlakem jednoho z rodičů. Hovořil rozumně a převážně o tom, co považoval za důležité. Rovněž další podrobnější záznam o hovoru je s tímto shrnutím souladný.

57. O schopnostech stěžovatele formulovat své vlastní názory a vnímat konsekvence rozhodnutí tento soud uvážil i na základě jeho studijních výsledků, které v řízení před Ústavním soudem doložil. Ústavní soud si je vědom, že výpis známek nebo vysvědčení ještě samo o sobě nevypovídají o osobnostním a duševním vývoji nezletilého jedince, resp. i student s podprůměrnými známkami může být osobnostně vyspělý, připravený formulovat své vlastní názory a vnímat jejich konsekvence. Pokud však „dítě“ blížící se hranici částečné zletilosti dosahuje vynikajících školních výsledků, svědčí to nepochybně o jeho schopnostech samostatně a vyzrálé vyjádřit postoj. V případě stěžovatele, který změnil školní zařízení v průběhu školního roku a nově studuje základní školu v místě bydliště otce, to nadto svědčí o jeho mimořádné adaptabilitě na odlišný systém hodnocení, výuky a mimorodičovské výchovy, na které se škola nepochybně podílí.

58. Z výše uvedeného je tedy patrné, že soudem prvního stupně byl postoj stěžovatele zjištěn řádně. Ústavní soud se proto dále zabýval tím, zda bylo namístě se k podanému odvolání od postoje stěžovatele odchýlit.

59. Městský soud v napadeném rozhodnutí vyzdvihl, že vyjádření názoru nezletilého na úpravu poměrů není jediným kritériem rozhodování soudu, čemuž lze přisvědčit. Odhlédl však od specifických okolností nyní projednávaného případu, které lze zobecnit právě na případy, v nichž soud rozhoduje o péči o nezletilé, kteří se věkem blíží dospělosti. Stěžovatel má oba rodiče, jejichž výchovná kompetence a jejich schopnosti jej vyživovat a starat se o něj, se ze spisu obecných soudů podávají (i se zohledněním procesních možností soudu v řízení o předběžném opatření, o nichž má být zásadně rozhodnuto „toliko“ na podkladě návrhu), v zásadě jako rovnocenné. Podle čl. 32 Listiny je péče o děti a jejich výchova právem obou rodičů, stejně tak děti mají právo na rodičovskou výchovu a péči od obou rodičů. Jestliže za této situace, když to nevyklučují žádné další zvláštní či mimořádné okolnosti, soud při svém rozhodování vezme za rozhodující přání a názor mladého člověka, jde o postup souladný s jeho právem na to, aby byl chráněn před neoprávněným zasahováním do soukromého a rodinného života ve smyslu čl. 10 odst. 2 Listiny, a právem na to, aby byla respektována autonomie rozhodování o vlastním osudu.

60. Ústavnímu soudu se tak jeví jako důvodný právní závěr soudu prvního stupně, který návrhu otce na nařízení předběžného opatření dle § 74 odst. 1 o. s. ř. v souladu s přáním stěžovatele částečně vyhověl, odevzdal jej do péče otce a v návaznosti na to nahradil souhlas matky s přihlášením nezletilého ke vzdělávání. Skutečnost, že otec – veden poučením OSPOD, že bude meritorní řízení *ex officio* zahájeno a vlivem vnějších okolností (jako nedostatek času a vyhocení situace v rodině) – nespojil s návrhem na předběžné opatření podání, jímž by se meritorní řízení zahájilo, bylo možné zhojit v rámci odvolacího řízení změnou prvostupňového rozhodnutí, resp. stanovením lhůty k podání návrhu ve věci samé. Důvod rušit předběžné opatření jako celek však tento soud neshledal, a kasační zásah městského soudu proto nepřiměřeně zasáhl do práv stěžovatele.

61. Smyslem předběžného opatření je zatímni úprava poměrů účastníků (nikoli s konečnou platností). Ústavní soud nepominul, že o vhodnosti zvolené předběžné úpravy lze obecně pochybovat tam, kde předběžné opatření svým významem nahrazuje rozhodnutí ve věci samé, tedy například v důsledku běhu času a nevratnosti důsledků opatření je jím meritorní rozhodnutí fakticky „prejudikováno“ [srov. nemožnost zvrátit důsledky odkladu školní docházky, již se věnoval nálezn sp. zn. IV. ÚS 3749/17 ze dne 9. 1. 2018 (N 3/88 SbNU 55)]

a tam citovaná judikatura]. O takový případ se však v nyní projednávané věci nejednalo, protože je odkaz městského soudu na usnesení sp. zn. III. ÚS 36/07 ze dne 20. 6. 2007 (věnované předběžnému opatření zakazujícímu zcizit nemovitost) rovněž nepřiléhavý. Ani odevzdání do péče jednoho z rodičů, ani rozhodnutí o přihlášení nezletilého ke vzdělávání na příslušné základní škole nejsou vzhledem k věku nezletilého a jeho nástupu do osmé (nyní již deváté) třídy nevratného charakteru.

62. V obecné rovině, jak bylo výše naznačeno, tedy sice lze přisvědčit městskému soudu, že názor nezletilého nad 12 let není v každém případě kritériem volby řešení v opatrovnických sporech. K přání dítěte Ústavní soud již dříve konstatoval, že za předpokladu, že je dítě dostatečně rozumově a emocionálně vyspělé, je nutné jeho přání považovat za zásadní vodítko při hledání jeho nejlepšího zájmu. Současně však není možné, aby obecné soudy své rozhodnutí založily toliko na jeho jednou vysloveném přání za konkrétních specifických okolností, a nikoliv na pečlivém a komplexním posuzování jeho zájmů [srov. nálezn sp. zn. II. ÚS 1338/20 ze dne 3. 3. 2021 (N 44/105 SbNU 23)]. Městský soud nicméně svým právním názorem, že stanovisko nezletilého bude významné případně až v řízení o věci samé, *en bloc* přišel o možnost promptně reagovat na významnou změnu životní situace, a to dokonce i v případech, kdy názor nezletilého zjistit lze, a to bezpečně z dostatečného množství podkladů založených ve spise nebo i osobně. Za situace, kdy jsou schopnosti obou rodičů zajistit péči o stěžovatele *prima facie* rovnocenné, avšak stěžovatel vyjádřil obavy zdůvodňující potřebu poměry prozatímne upravit, přičemž postoj stěžovatele byl OSPOD v Děčíně přesvědčivě zachycen, Ústavní soud nepovažuje napadené rozhodnutí jdoucí proti názoru nezletilého za rozumné a v žádném případě za přesvědčivě odůvodněné. Účastník dospěl v napadeném rozhodnutí k odlišnému závěru od postoje nejen stěžovatele, ale i opatrovníka nezletilého (třetího vedlejšího účastníka). Výsledkem soudního řízení o péči o nezletilého ve věku blížícím se zletilosti by zcela jistě neměla být zpráva, že názor mladého člověka na uspořádání jeho vlastního života nemá pro orgány veřejné moci váhu.

63. Názor mladého člověka nelze v intencích čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte v žádném řízení před obecnými soudy, které se týká rozhodování o jeho životě, pomínout. To se přiměřeně týká i řízení o nařízení předběžného opatření [nálezn sp. zn. II. ÚS 1931/17 ze dne 19. 12. 2017 (N 235/87 SbNU 811)]. Ústavní soud připomíná, že k eskalaci konfliktu nepochybně přispěli oba rodiče. Ti se nyní musejí připravit na to, že ve všech řízeních týkajících se stěžovatele bude názor nezletilého jako mladého člověka procesně zjišťován a bude mu dána patřičná váha. Stěžovatel je *prima facie* schopen názor na svůj nejlepší zájem vyjádřit a vnímat jeho konsekvence. Nepochybně se jím vyslovený názor může v budoucnu změnit. Blížící se dospělost přináší i případnou odpovědnost za následky svého vlastního špatného rozhodnutí.

64. Konečně Ústavní soud připomíná, že stěžovatele jako mladého člověka ani nelze jedním z rodičů „zpacifikovat“ a výkon dosud platného rozhodnutí o svěřením nezletilého do péče některého z rodičů násilím provést, pokud stěžovatel silně vyslovil, že si to tak nepřeje [srov. nálezn sp. zn. III. ÚS 3462/14 ze dne 13. 10. 2015 (N 184/79 SbNU 91) věnující se nařízením výkonu rozhodnutí ve věci střídavé péče rodičů o třináctiletého syna, v němž Ústavní soud dospěl k závěru, že toto řízení není určeno k tomu, aby se stalo nástrojem násilné změny projevů vůle nezletilého dítěte (mladšího než stěžovatel), pokud jeho rozhodnutí není ovlivněno úmyslně třetími osobami].

VII. Závěr a náklady řízení

65. Ústavní soud shrnuje, že v řízení před městským soudem došlo k porušení nejlepšího zájmu dítěte podle čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte. V rozporu se zákazem libovůle bylo bez dostatečných důvodů rozhodnuto proti zjištěnému přání nezletilého, čímž došlo k porušení práva stěžovatele na spravedlivý proces dle čl. 36 odst. 1 Listiny, jakož i porušení ústavně zaručeného práva stěžovatele být chráněn před neoprávněným zasahováním do soukromého

a rodinného života ve smyslu čl. 10 odst. 2 Listiny. Ústavní soud proto stížnosti vyhověl podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu a napadené rozhodnutí soudu zrušil.

66. K žádosti stěžovatele o zaplacení nákladů zastoupení (§ 62 odst. 4 zákona o Ústavním soudu) Ústavní soud uvádí, že pravidlem je úhrada vlastních nákladů řízení samotnými účastníky a vedlejšími účastníky. Podle odstavce 3 citovaného ustanovení totiž platí, že náklady řízení před Ústavním soudem, které vzniknou účastníkovi nebo vedlejšímu účastníkovi, hradí účastník nebo vedlejší účastník, pokud tento zákon nestanoví jinak. Podle odstavce 4 stejného ustanovení může Ústavní soud v odůvodněných případech podle výsledků řízení usnesením uložit některému účastníkovi nebo vedlejšímu účastníkovi, aby zcela nebo zčásti nahradil jinému účastníkovi nebo vedlejšímu účastníkovi jeho náklady řízení. Ze znění tohoto ustanovení tedy vyplývá, že přiznání náhrady nákladů řízení v řízení před Ústavním soudem je rozhodnutím spíše výjimečným, přicházejícím v úvahu pouze tehdy, odůvodňují-li to zvláštní okolnosti případu (k tomu podrobněji viz např. Filip, Holländer, Šimíček. Zákon o Ústavním soudu. 2. vydání. C. H. Beck, 2007, str. 335 a násl.). Podle dalšího komentáře (Wagnerová, Dostál, Langášek, Pospíšil. Zákon o Ústavním soudu s komentářem. ASPI, 2007, str. 226) je ustálenou praxí Ústavního soudu, že „uložení povinnosti náhrady nákladů řízení vysloví toliko ve zcela mimořádných a výjimečných případech, např. ji pojímá jako svého druhu sankci vůči tomu účastníkovi řízení, který svým postupem zásah do základního práva vyvolal a vzhledem k okolnostem případu by tedy měl tímto způsobem nést následky, které vznikly jinému účastníkovi“. S ohledem na specifické okolnosti nyní projednávaného případu, kdy byla ústavní stížnost prokazatelně podána nezletilým stěžovatelem, po němž s ohledem na jeho věk (14 let) ani nelze rozumně uvažovat o možnostech jejich úhrady, Ústavní soud žádosti stěžovatele vyhověl.

67. Podle § 62 odst. 5 zákona o Ústavním soudu náklady účastníků nebo vedlejších účastníků řízení jsou zejména hotové výdaje účastníků nebo vedlejších účastníků a jejich zástupců, ztráta na výdělků účastníků nebo vedlejších účastníků a odměna za zastupování. Stěžovateli prokazatelně vznikly náklady spojené s odměnou za zastupování před Ústavním soudem. Z veřejných rejstříků soud ověřil, že právní zástupkyně stěžovatele Mgr. Barbora Gaveau, LL.M., advokátka, se sídlem Dlouhá 35, Praha 1, již není plátkyní DPH.

68. Celková přiznaná výše náhrady nákladů řízení proto sestává z úhrady odměny za zastupování v rozsahu dvou úkonů právní služby (převzetí a příprava zastoupení, sepsání ústavní stížnosti) po 1 000 Kč podle ustanovení § 9 odst. 2 ve spojení s § 7 vyhlášky č. 177/1996 Sb., o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb (advokátní tarif), ve znění pozdějších předpisů, a z paušální částky náhrady hotových výdajů za dva úkony právní služby po 300 Kč podle ustanovení § 13 odst. 4 advokátního tarifu. Další písemná podání advokátky před Ústavním soudem považoval tento soud toliko za doplnění příloh k návrhu, nikoliv za další účelně uplatněné úkony. Případná účast na vyhlášení rozhodnutí není povinná a rozhodnutí je účastníkům zasláno obratem, protože by náklady spojené s přítomností stěžovatele nebo jeho zástupkyně na vyhlášení soud ani nepovažoval za účelně vynaložené. Lhůta určená účastníkovi řízení k náhradě nákladů byla stanovena v souladu s § 63 zákona o Ústavním soudu podle § 160 odst. 1 o. s. ř.

69. O návrhu na přednostní projednání ve smyslu § 39 zákona o Ústavním soudu tento soud samostatně nerozhodoval, neboť ve věci meritorně rozhodl bez zbytečného odkladu poté, co si obstaral spis a vyjádření účastníků, jakož i vedlejších účastníků k věci, a žádosti stěžovatele tím fakticky vyhověl. Ostatně žádosti by ani nebylo možné nevyhovět. S ohledem na procesní požadavky plynoucí z čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte musel Ústavní soud v řízení o ústavní stížnosti ve věci nahrazení souhlasu matky s přihlášením do jiné základní školy – vzhledem k nástupu do nového školního roku – rozhodnout přednostně.

Č. 103**Rozhodování o zabrání věci podle § 101 odst. 1 písm. c) trestního zákoníku
(sp. zn. II. ÚS 645/22 ze dne 22. srpna 2022)**

Nebezpečí, že věc bude sloužit ke spáchání zločinu, nelze dovozovat z pouhé možnosti takového použití. Takto široce pojatá podmínka zabrání věci by byla splněna v podstatě vždy, neboť hypoteticky lze téměř každou věc užít ke spáchání zločinu. Zabrání věci, respektive s ním spojený zásah do vlastnického práva, které je chráněno čl. 11 Listiny základních práv a svobod, musí být odůvodněn konkrétními okolnostmi, z nichž bude vyplývat alespoň taková míra pravděpodobnosti uvedeného následku, která bude potřebu tohoto zásahu s ohledem na obvyklý chod věcí rozumně odůvodňovat.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu a soudce zpravodaje Davida Uhlíře a soudců Jaromíra Jirsy a Tomáše Lichovníka o ústavní stížnosti D. N. M., zastoupené JUDr. Adamem Kopeckým, LL.M., advokátem, se sídlem Zborovská 1023/21, Praha 5, proti usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 21. září 2021 č. j. 11 To 60/2021-15035 a usnesení Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 8. října 2020 č. j. 51 T 10/2016-14869, takto:

I. Usnesením Vrchního soudu v Praze ze dne 21. 9. 2021 č. j. 11 To 60/2021-15035 bylo porušeno vlastnické právo stěžovatelky a její právo na soudní ochranu podle čl. 11 odst. 1 a čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 21. 9. 2021 č. j. 11 To 60/2021-15035 se ruší.

III. Ve zbývajících částech se ústavní stížnost odmítá.

Odůvodnění**I. Vymezení věci**

1. Stěžovatelka v ústavní stížnosti navrhla zrušení v záhlaví uvedených rozhodnutí z důvodu tvrzeného porušení jejích základních práv podle čl. 11 odst. 1, čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a čl. 6 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“) a čl. 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě.

II. Shrnutí řízení před obecnými soudy

2. Rozsudkem Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 17. 3. 2017 č. j. 21 T 10/2016-13112, ve spojení s rozsudkem Vrchního soudu v Praze ze dne 30. 10. a 31. 10. 2017 č. j. To 97/2017-14016, byl D. C. T. uznán vinným trestným činem nedovolené výroby a jiného nakládání s omamnými a psychotropními látkami a s jedy podle § 283 odst. 2 trestního zákoníku. Za to byl odsouzen k trestu odnětí svobody v trvání tří let. Vedle toho soud dále rozhodl podle § 101 odst. 2 písm. b) trestního zákoníku o zabrání dále specifikovaného osobního automobilu tov. zn. Mercedes Benz C 200 Cdi 204. Vozidlo bylo vydáno D. C. T.

Policii České republiky na základě příkazu k prohlídce jiných prostor. Vozidlo je registrováno na stěžovatelku, která je dcerou D. C. T. Rozsudkem Vrchního soudu v Praze ze dne 31. 10. 2017 č. j. 11 To 97/2017-14016 pod bodem 14 výrokové části rozsudku byl zrušen výrok o uložení zabránění věci a soudu prvního stupně bylo uloženo, aby o věci znovu jednal a rozhodl. Výrok byl odůvodněn závažnými procesními pochybeními krajského soudu spočívajícími v nedodržení závazných ustanovení o právech zúčastněných osob s ohledem na majitelku vozidla, kterou je stěžovatelka.

3. Soud prvního stupně následně usnesením ze dne 6. 8. 2018 č. j. 51 T 10/2016-14521 rozhodl, že se má předmětné vozidlo vrátit stěžovatelce. Na základě stížnosti státního zástupce Krajského státního zastupitelství v Ústí nad Labem pak Vrchní soud v Praze usnesením zrušil a nařídil soudu prvního stupně konat veřejné zasedání, v němž bude dostatečně dbát všech práv zúčastněné osoby.

4. Krajský soud v Ústí nad Labem napadeným usnesením ze dne 8. 10. 2020 č. j. 51 T 10/2016-14869 uložil zabránění předmětného vozidla podle § 101 odst. 2 písm. e) trestního zákoníku. Soud dospěl k závěru, že vozidlo bylo nabyto z výnosu trestné činnosti stěžovatelčina otce.

5. Napadeným usnesením Vrchního soudu v Praze ze dne 21. 9. 2021 č. j. 11 To 60/2021-15035 bylo napadené usnesení zrušeno a nově soud rozhodl tak, že se ukládá ochranné opatření zabránění předmětného vozidla podle § 101 odst. 1 písm. c) trestního zákoníku. Výše uvedené konstatování soudu prvního stupně ohledně výnosu trestné činnosti otce stěžovatelky stížnostní soud označil za nepodloženou domněnku. Soud dospěl k závěru, že vozidlo používal po dobu pěti let výhradně otec stěžovatelky a sloužilo k páčání trestné činnosti, za niž byl odsouzen. Podle názoru vrchního soudu by toto vozidlo mohlo opětovně sloužit ke spáchání zločinu. Zájem na zachování práv zúčastněné osoby – stěžovatelky jakožto vlastníka vozidla tak nepochybně nepřevážil nad zájmem společnosti na jeho zabránění.

III. Argumentace stěžovatelky a vyjádření k ní

6. Stěžovatelka se domnívá, že zabráněním vozidla veřejná moc bezdůvodně zasáhla do její majtkové dispozice. Stěžovatelka tvrdí, že vozidlo koupila již v roce 2014 za částku 12–14 000 EUR v SRN. Vozidlo si předtím vyhlédli s otcem na internetu. Peníze na jeho nákup dostala od rodičů, kteří je našetřili z vlastních zdrojů a z darů příbuzných a přátel. Na základě skutečnosti, že je stěžovatelka rodinným příslušníkem odsouzeného, nelze automaticky předjímat, že vozidlo bylo pořízeno z výnosů trestné činnosti. Asistence otce při pořizování vozidla dcerou je lidsky zcela pochopitelná, stejně tak spoření rodičů a příbuzných pro mladé příbuzné, kteří dosud studují. Fakt, že stěžovatelka vozidlo půjčovala svému otci, rovněž není možné označit za jakkoli nestandardní, zvláště v situaci, kdy stěžovatelka neměla v době koupě vozidla řidičský průkaz.

7. Stěžovatelce bylo zabráněno vozidlo, které nemělo s projednávanou trestnou činností jejího otce nic společného. K jeho koupi byly z většiny použity finanční prostředky, které ani nepocházely od jejího otce.

8. V době vydání napadených usnesení byl její otec v pětileté zkušební době podmíněného propuštění z výkonu trestu v trvání pěti let za současného vyslovení dohledu. Existuje tedy jistě záruka, že vozidlo již nebude jejím otcem žádnou formou užito k jakékoli trestné činnosti. Na zabránění vozidla neexistuje veřejný zájem. Za údajnou trestnou činnost jedné osoby by neměly být trestány osoby jiné, které s předmětnou činností nemají nic společného. Vozidlo nijak neohrožuje bezpečnost lidí nebo majetku. Jedná se o vozidlo jako každé jiné, jehož účelem je přeprava osob.

9. Vrchní soud v Praze a Krajský soud v Ústí nad Labem ve svých vyjádřeních k ústavní stížnosti odkázaly na odůvodnění svých usnesení. Navrhly, aby ústavní stížnost byla zamítnuta.

10. Vrchní státní zastupitelství v Praze se vzdalo postavení vedlejšího účastníka.

11. Krajské státní zastupitelství v Ústí nad Labem ve svém vyjádření namítlo, že vůči usnesení krajského soudu, které bylo rozhodnutím vrchního soudu zrušeno, je ústavní stížnost nepřipustná. V části ústavní stížnosti směřující proti usnesení vrchního soudu navrhuje, aby ústavní stížnost byla jako nedůvodná odmítnuta. Dodalo, že otec stěžovatelky předmětné vozidlo užíval po dobu pěti let k páčání zvlášť závažné drogové trestné činnosti. Z tohoto důvodu je podle názoru vedlejšího účastníka reálné, že by vozidlo k opětovnému spáchání trestné činnosti využil.

IV. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

12. Ústavní soud konstatuje, že je příslušný k projednání návrhu. Ústavní stížnost je přípustná (stěžovatelka vyčerpala všechny zákonné procesní prostředky k ochraně práva dle § 75 odst. 1 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů), byla podána včas a osobou k tomu oprávněnou a splňuje i všechny zákonem stanovené náležitosti, včetně povinného zastoupení advokátem (§ 29 až 31 zákona o Ústavním soudu).

13. Dle § 44 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, rozhodl Ústavní soud ve věci bez konání ústního jednání, neboť od něj nebylo možné očekávat další objasnění věci.

V. Vlastní posouzení

14. Ústavní stížností napadené usnesení Krajského soudu v Ústí nad Labem již bylo napadeným usnesením Vrchního soudu v Praze zrušeno, a proto k rozhodování o jeho ústavnosti není Ústavní soud příslušný. Ústavní soud proto v části, ve které stěžovatelka navrhovala, aby Ústavní soud zrušil i toto rozhodnutí, ústavní stížnost odmítl [§ 43 odst. 1 písm. d) zákona o Ústavním soudu].

15. Ve zbývající části ústavní stížnosti, která směřuje proti usnesení Vrchního soudu v Praze, Ústavní soud dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

16. V řízení o ústavních stížnostech [čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“), § 72 a násl. zákona o Ústavním soudu] se Ústavní soud jako soudní orgán ochrany ústavnosti (čl. 83 Ústavy) omezuje na posouzení, zda rozhodnutími orgánů veřejné moci nebo postupem předcházejícím jejich vydání nebyla porušena ústavně zaručená základní práva a svobody.

17. Napadeným rozhodnutím Vrchní soud v Praze uložil ochranné opatření zabránění věci – vozidla stěžovatelky, jež bylo zajištěno při prohlídce jiných prostor v rámci trestního řízení vedeného pro trestnou činnost jejího otce, a to podle § 101 odst. 1 písm. c) trestního zákoníku, když se neztotožnil s dřívějším zabráněním provedeným Krajským soudem v Ústí nad Labem podle § 101 odst. 2 písm. e) trestního zákoníku. Zabránění vozidla mělo za následek pozbytí vlastnického práva stěžovatelky k němu. Podle stěžovatelky však pro takovýto zásah nebyly splněny zákonné podmínky.

18. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti předpokládalo zodpovězení otázky, zda napadeným rozhodnutím nebylo rozhodnuto o zabránění věci v rozporu s ústavní zárukou vlastnického práva podle čl. 11 odst. 1 Listiny, případně zda se tak nestalo následkem vybočení ze zásad spravedlivého procesu, což by zase opodstatňovalo závěr o rozporu napadeného rozhodnutí se základním právem na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny.

V./a Obecně k institutu zabránění věci

19. Ustanovení § 70 odst. 2 písm. a) a b) trestního zákoníku umožňuje soudu uložit trest propadnutí věci, která je nástrojem trestné činnosti, nebo která je zprostředkovaným výnosem z trestné činnosti, pokud hodnota věci tvořící bezprostřední výnos z trestné činnosti není ve vztahu k hodnotě věci tvořící zprostředkovaný výnos z trestné činnosti zanedbatelná. Pakliže na základě uvedeného ustanovení nebyl trest propadnutí věci uložen, podle § 101 odst. 1 a 2

trestního zákoníku může soud mimo jiné uložit, že se taková věc zabírá, ohrožuje-li bezpečnost lidí nebo majetku, popřípadě společnosti, anebo hrozí nebezpečí, že bude sloužit k spáchání zločinu [§ 101 odst. 1 písm. c) trestního zákoníku], nebo pokud taková věc, která je výnosem nebo zprostředkovaným výnosem z trestné činnosti náleží jiné osobě, na kterou pachatel takovou věc převedl nebo která ji jinak nabyla [§ 101 odst. 2 písm. e) trestního zákoníku].

20. Ochranné opatření zabrání věci podle § 101 odst. 1 písm. c) trestního zákoníku se ukládá, aniž by byl podstatný vztah osoby, které zabíraná věc náleží, k trestné činnosti, k jejímuž spáchání byla tato věc určena nebo užita. Rozhodný je pouze vztah mezi zabíranou věcí a trestným činem [srov. usnesení ze dne 1. 10. 1999 sp. zn. IV. ÚS 429/99 (U 62/16 SbNU 345), *mutatis mutandis* také náleze ze dne 24. 5. 2016 sp. zn. I. ÚS 1121/15 (N 92/81 SbNU 505)]. V každém jednotlivém případě by měla být zřejmá souvislost mezi trestním řízením a zabranou věcí [srov. náleze ze dne 22. 5. 2018 sp. zn. II. ÚS 1849/17 (N 97/89 SbNU 457)]. V souladu s § 96 trestního zákoníku musí jít o opatření přiměřené jednak povaze a závažnosti pachatelem spáchaného činu, jednak nebezpečí, které od pachatele v budoucnu hrozí pro zájmy chráněné trestním zákonem, jakož i osobě pachatele a jeho poměrům. Tuto přiměřenost je nutno posuzovat ve vztahu k účelu zabrání věci podle § 101 odst. 1 písm. c) trestního zákoníku, jímž je znemožnit ohrožení bezpečnosti lidí nebo majetku, popřípadě společnosti, nebo spáchání zločinu. Jakýkoli závěr o naplnění zákonných podmínek zabrání věci musí být náležitě odůvodněn.

V./b Námitka nesplnění zákonných podmínek pro zabrání věci

21. Dále Ústavní soud hodnotil, zda napadeným rozhodnutím nedošlo k zabrání věci v rozporu s § 101 odst. 1 písm. c) trestního zákoníku, a to z hlediska požadavků plynoucích ze záruky vlastnického práva podle čl. 11 odst. 1 Listiny a práva na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny. V zásadě tak posuzoval, zda výklad a použití tzv. podústavního práva nejsou založeny na svévoli nebo zda jiným způsobem nevybočují ze zásad spravedlivého procesu. Tak by tomu bylo zejména tehdy, pokud by nezohlednily správně (či vůbec) dopad některého ústavně zaručeného práva nebo svobody na posuzovanou věc [náleze ze dne 21. 3. 2002 sp. zn. III. ÚS 256/01 (N 37/25 SbNU 287)], nebo by nerespektovaly jednoznačně znějící kogentní normu [náleze ze dne 8. 7. 1999 sp. zn. III. ÚS 224/98 (N 98/15 SbNU 17)], nebo by zjevně a neodůvodněně vybočovaly ze standardů výkladu, který je v soudní praxi respektován, resp. který odpovídá všeobecně akceptovatelnému (doktrinárnímu) chápání dotčených právních institutů [náleze ze dne 25. 9. 2007 sp. zn. Pl. ÚS 85/06 (N 148/46 SbNU 471)].

22. Zabrání věci podle § 101 odst. 1 písm. c) trestního zákoníku předpokládá splnění tří podmínek. Musí se týkat věci, která 1. je nástrojem trestné činnosti, 2. ohrožuje bezpečnost lidí nebo majetku, popřípadě společnosti, anebo hrozí nebezpečí, že bude sloužit k spáchání zločinu, a 3. zabrání musí být opatřením přiměřeným jak povaze a závažnosti pachatelem spáchaného činu, tak nebezpečí, které od pachatele v budoucnu hrozí pro zájmy chráněné trestním zákonem, jakož i osobě pachatele a jeho poměrům.

23. Zabrané vozidlo bylo nepochybně užito ke spáchání trestného činu, který byl vymezen ve skutkové větě odsuzujícího rozsudku. První ze tří uvedených podmínek je tudíž splněna. Pokud však jde o zbylé dvě podmínky, obecný soud se jimi nezabýval dostatečně.

24. Účelem ochranného opatření zabrání věci podle § 101 odst. 1 písm. c) trestního zákoníku není potrestání jejího vlastníka, nýbrž prosazení veřejného zájmu na tom, aby určitá věc, jež byla užita nebo určena ke spáchání trestného činu, dále neohrožovala bezpečnost lidí nebo majetek, nebo aby ji nebylo možné použít k spáchání zločinu, jestliže existuje takové nebezpečí. Vždy musí být zvažováno, zda je takovéto opatření k dosažení tohoto účelu nezbytné. To platí obzvláště za situace, kdy uvedené nebezpečí neplyne z povahy určité věci ani je nelze bez dalšího spojovat s jejím obvyklým účelem.

25. Nebezpečí, že věc bude sloužit ke spáchání zločinu, nelze dovozovat z pouhé možnosti takového použití. Takto široce pojatá podmínka zabránění věci by byla splněna v podstatě vždy, neboť hypoteticky lze téměř každou věc užít ke spáchání zločinu. Zabránění věci, respektive s ním spojený zásah do vlastnického práva musí být odůvodněn konkrétními okolnostmi, z nichž bude vyplývat alespoň taková míra pravděpodobnosti uvedeného následku, která bude potřebu tohoto zásahu s ohledem na obvyklý chod věcí rozumně odůvodňovat [srov. náleží Ústavního soudu ze dne 3. 4. 2019 sp. zn. IV. ÚS 492/18 (N 54/93 SbNU 229), obdobně též náleží ze dne 22. 5. 2018 sp. zn. II. ÚS 1849/17].

26. Ústavní soud v obecné rovině uznává, že zabrané vozidlo, jež bylo ve vlastnictví stěžovatelky, mohlo objektivně sloužit (být použito) k spáchání celé řady zločinů, včetně drogového, za který byl otec stěžovatelky odsouzen. Obecné soudy, konkrétně tedy vrchní soud se již ale dostatečně nevěnoval otázkám, z jakého důvodu lze takovéto jednání v případě nezabranění vozidla předpokládat.

27. Nutno zdůraznit, že předmětem zabránění bylo osobní vozidlo, které běžně slouží k přepravě osob. Nebezpečí použití zabraněného vozidla ke spáchání zločinu neplyne ze samotné jeho podstaty. Přestože samotná možnost zákonného využití určité věci nepředstavuje překážku jejího zabránění (usnesení ze dne 13. 2. 2018 sp. zn. III. ÚS 3566/16), z hlediska účelu ochranného opatření měly obecné soudy zjišťovat, zda existuje reálná obava, že vozidlo bude sloužit ke spáchání zločinu. Nebezpečnost zabíraných věcí není nutně dána pouze jejich podstatou, nýbrž kontextem spáchané trestné činnosti.

28. Ústavní soud přisvědčuje závěru vrchního soudu, který k odůvodnění usnesení krajského soudu uvedl, že vozidlo nemohlo být bezprostředním či zprostředkovaným výnosem z trestné činnosti odsouzeného, neboť bylo zakoupeno předtím, než se protiprávního jednání dopustil, a není tedy možné uložit zabránění věci s odkazem na § 101 odst. 2 písm. e) trestního zákoníku. Závěr o tom totiž nelze bez dalšího odůvodnit nepodloženými domněnkami, že prostředky na jeho pořízení nemohly být získány legálně.

29. Ústavní soud spatřuje v těchto pochybeních vybočení z mezí přípustného výkladu § 101 odst. 1 písm. c) trestního zákoníku. Protože právě na tomto výkladu bylo založeno napadené rozhodnutí o zabránění věci, je tím odůvodněn závěr, že jím došlo k porušení základního práva stěžovatelky na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny i jejího vlastnického práva podle čl. 11 odst. 1 Listiny.

30. V souvislostech projednávaného případu lze připomenout, že podle čl. 4 směrnice Evropského parlamentu a Rady 2014/42/EU ze dne 3. 4. 2014 o zajišťování a konfiskaci nástrojů a výnosů z trestné činnosti v Evropské unii, jejíž implementaci do českého právního řádu měla za cíl novela (mimo jiné) trestního zákoníku provedená zákonem č. 55/2017 Sb., členské státy přijmou nezbytná opatření, která umožní úplnou nebo částečnou konfiskaci nástrojů a výnosů nebo majetku v hodnotě odpovídající těmto nástrojům nebo výnosům v návaznosti na pravomocné odsouzení za trestný čin. Podle rozsudku Soudního dvora EU ze dne 12. 5. 2022 ve věci C-505/20 (bod 3) tato „směrnice výrazně zasahuje do práv osob, a to nejen podezřelých či obviněných osob, ale i třetích osob, jež nejsou trestně stíhány. Je proto nezbytné stanovit zvláštní záruky a opravné prostředky na ochranu základních práv dotčených osob při provádění této směrnice. To zahrnuje právo třetích osob být slyšen, pokud tvrdí, že jsou vlastníky dotyčného majetku, nebo že mají jiná majetková práva („věcná práva“, „*ius in re*“), jako je poživací právo (*usufructus*)“. Podle bodu 48 rozsudku se čl. 6 směrnice nazvaný „Konfiskace majetku třetích osob“ vztahuje pouze na výnosy, a ne na nástroje. Bod 53 rozsudku pak uvádí, že čl. 4 odst. 1 směrnice musí být vykládán v tom smyslu, že nebrání vnitrostátní právní úpravě, která vylučuje konfiskaci majetku patřícího třetí osobě jednající v dobré víře a použitého jako nástroj trestného činu, a to i tehdy, pokud tato třetí osoba poskytla tento majetek trvale k dispozici obviněné osobě.

31. Z výše uvedených důvodů Ústavní soud shledal ústavní stížnost stěžovatelky důvodnou a podle § 82 odst. 1, odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu jí v tomto rozsahu částečně vyhověl (výrok I) a usnesení Vrchního soudu v Praze podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu zrušil (výrok II).

32. Část ústavní stížnosti směřující proti již zrušenému usnesení Krajského soudu v Ústí nad Labem odmítl, neboť k rozhodování o ní není Ústavní soud příslušný [§ 43 odst. 1 písm. d) zákona o Ústavním soudu].

33. Vrchní soud bude v následném řízení povinen rozhodnout znovu s tím, že je vázán shora předestřeným právním názorem.

Č. 104**Nevyrovnání se s kritérii pro posouzení aplikace střídavé péče danými
v judikatuře Ústavního soudu
(sp. zn. III. ÚS 882/22 ze dne 22. srpna 2022)**

Napadené rozhodnutí odvolací instance se v rozporu s postulátem ochrany základních práv obecnými soudy nevyrovnalo nejen formálně, ale především věcně s kritérii, jež Ústavní soud nastavil pro posouzení aplikace institutu střídavé péče v nálezech sp. zn. I. ÚS 2482/13 ze dne 26. 5. 2014 (N 105/73 SbNU 683), I. ÚS 1554/14 ze dne 30. 12. 2014 (N 236/75 SbNU 629) a celé řadě nálezů dalších. Namísto judikaturou vyžadovaných objektivních měřítek, jež pomáhají přesvědčivě odůvodnit rozhodnutí, preferoval soud povýtce výlučně převzaté či vlastní, převážně empirií motivované předpoklady, jež navíc v relaci k institutu střídavé péče použil restriktivně.

V prostoru vymezeném konkrétními okolnostmi případu obecný soud zjevně opomenul, že střídavá péče nenastupuje pouze v situaci jakéhosi předem pro ni připraveného ideálního stavu, který v odůvodnění rozsudku popsal dokonce jako podmínku. Institut střídavé péče směřuje, vždy v nejlepším zájmu nezletilých, k zachování základního práva obou rodičů na výchovu a péči o dítě právě v situacích, kdy došlo k poruše v rodinných vztazích. Nezbytný zásah soudu, jakkoli obezřetný, tu nemůže být „dokonalý“, ale pokud možno co nejvyváženější. Pozitivní závazek státu tu musí být naplněn nikoli jen konstatováním konfliktního aspektu vzájemného vztahu rodičů stran výchovy dětí, zmíněného navíc v rozhodovacích úvahách v konečném důsledku k tíži jen jednoho z nich. Namíste je naléhavé upozornění a právní dopady zmiňující apel na oba rodiče, že respekt k právu druhého na péči a výchovu dětí je nejen v zájmu nezletilých, ale i jich samotných (srov. § 883, § 884 odst. 1 občanského zákoníku).

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Vojtěcha Šimíčka a soudců Ludvíka Davida (soudce zpravodaj) a Jiřího Zemánka ve věci ústavní stížnosti stěžovatele P. B., zastoupeného JUDr. Václavem Stříbrným, advokátem, se sídlem Ostrožná 233/40, Opava, proti rozsudku Krajského soudu v Ostravě ze dne 13. 1. 2022 č. j. 13 Co 337/2021-170, za účasti Krajského soudu v Ostravě jako účastníka řízení a 1. nezletilého M. B., 2. nezletilého S. B., obou zastoupených opatrovníkem statutárním městem O., a 3. L. B., zastoupené Mgr. Ing. Hynkem Navrátilem, advokátem, se sídlem Matiční 730/3, Ostrava – Moravská Ostrava, jako vedlejších účastníků řízení, takto:

I. Rozsudkem Krajského soudu v Ostravě ze dne 13. 1. 2022 č. j. 13 Co 337/2021-170 byla porušena stěžovatelova práva na péči o děti a jejich výchovu a na soudní ochranu, garantovaná čl. 32 odst. 4 a čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Tento rozsudek se proto ruší.

Odůvodnění

I. Dosavadní průběh řízení

1. Stěžovatel je otcem dvou nezletilých, M. ve věku 9 let a S. ve věku 6 let. Jak vyplynulo z ústavní stížnosti, z připojených listin a z vyžádaného spisu, matka nezletilých v dubnu 2020 i s oběma nezletilými opustila společnou domácnost, rodiče hodlají ukončit manželství uzavřené v roce 2017 rozvodem a matka s dětmi žije v domácnosti s novým partnerem, se kterým se jí narodila v březnu 2021 dcera. Oba rodiče do rozhodnutí nalézacího soudu přibližně rok realizovali fakticky střídavou výchovu nezletilých.

2. Matka nezletilých (nyní vedlejší účastnice) podala návrh na svěřeni nezletilých do své výlučné péče. Rozsudkem Okresního soudu v Opavě ze dne 9. 6. 2021 č. j. 14 Nc 239/2020-114 byli i pro dobu po rozvodu manželství nezletilí svěřeni do střídavé péče obou rodičů tak, že u každého z rodičů stráví vždy jeden kalendářní týden (označeny jako lichý a sudý), vyjma v každém týdnu určeného času v úterý a ve středu, kdy budou oba nezletilí v péči druhého rodiče. Dále bylo rozhodnuto o úpravě střídavé péče v době letních a vánočních prázdnin a o výživném, které bylo stanoveno, též s doplatkem dlužného výživného, otcí v měsíční výši 2 500 Kč na M. a 2 000 Kč na S.; matce výživné stanoveno nebylo.

3. Matka nezletilých podala proti rozsudku odvolání s tím, že se střídavou péčí dlouhodobě nesouhlasí, protože se o syny fakticky stará sama, otec nedodržuje základní výchovné postupy a dohoda mezi rodiči není možná.

4. Odvolací soud shora citovaným rozsudkem změnil rozsudek nalézacího soudu tak, že i pro dobu po rozvodu manželství svěřil nezletilé do péče matky. Otcí bylo zvýšeno výživné na M. na částku 4 000 Kč měsíčně a na S. na částku 3 500 Kč měsíčně. Styk otce s oběma nezletilými byl stanoven tak, že je otec oprávněn se s nimi stýkat v každém lichém kalendářním týdnu od čtvrtka v 16 hodin do pondělí v 16 hodin a v každém sudém týdnu ve čtvrtek od 16 do 19 hodin. Podrobná úprava styku otce s nezletilými byla dále provedena pro období jarních, letních, podzimních prázdnin a vánočních svátků. Změnu rozsudku nalézacího soudu odůvodnil odvolací soud v podstatě konstatováním, že střídavá péče u dětí v tomto věku není obecně dětskými lékaři a psychology považována za vhodnou, neboť klade značné nároky na všechny zúčastněné a především na adaptaci dětí.

5. Nezletilí sice v řízení opakovaně vyjádřili svůj souhlas se střídavou péčí, neboť jim vyhovuje být s oběma rodiči stejnou měrou, ale podle názoru odvolacího soudu nezletilí nedisponují odpovídající rozumovou, citovou a volní vyspělostí. Jako problematickou viděl odvolací soud komunikaci mezi rodiči, která následně ovlivňuje osobnostní vývoj dětí, a v této souvislosti vyhodnotil nesouhlas matky se střídavou péčí jako důvodné hledisko pro své rozhodnutí.

II. Argumentace stěžovatele

6. V ústavní stížnosti otec nezletilých namítá, že rozhodnutí krajského soudu odporuje judikatuře Ústavního soudu zabývající se otázkou svěřování dětí do péče po rozchodu rodičů. Jako stěžovatel má za to, že splňuje všechna čtyři kritéria, která jsou minimem při rozhodování obecných soudů o vhodnosti rodiče pro svěřeni dětí do péče. Nesouhlasí s názorem krajského soudu, že pro děti v tomto věku není střídavá péče vhodná. Nezletilí podle něj velice dobře chápou, co střídavá péče znamená, a výslovně si ji přejí. Problémy v komunikaci s matkou nezletilých neshledává. Matka sama před soudem prvního stupně potvrdila, že se komunikace zlepšila, a plyne to i ze zprávy nestátní neziskové organizace Eurotopie (dále též „poradna“). U odvolacího soudu matka potvrdila hladký průběh vánočních svátků v souladu s dohodou obou rodičů. Důkazem údajně špatné komunikace mezi rodiči měly být matkou předložené SMS zprávy, jež se však týkaly předání nezletilých pouze v jednom případě, ostatně většinou si oba rodiče nezletilé vyzvedávají ve školském zařízení.

7. Stěžovatel navrhoval zrušení rozsudku odvolacího soudu a tvrdil, že došlo k porušení jeho práv na soudní a jinou právní ochranu podle čl. 36 odst. 1 a čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a podle čl. 8 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“). S ohledem na povahu projednávané věci požádal stěžovatel o její přednostní projednání podle § 39 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“).

III. Vyjádření účastníka a vedlejších účastníků řízení

8. Krajský soud v Ostravě odkázal na text odůvodnění svého rozsudku.

9. Matka nezletilých uvedla, že rozsudek odvolacího soudu považuje za správný a s jeho závěry se ztotožňuje. Úpravu střídavé péče provedenou nalézacím soudem považuje za komplikovanou, nepřehlednou a v daném případě zcela nevhodnou, neboť nezohledňovala zájmy nezletilých dětí. S tvrzeními otce v ústavní stížnosti nesouhlasí a nedomnívá se, že rozsudkem odvolacího soudu došlo k neoprávněnému zásahu do otcova práva na péči o děti a jejich výchovu. Matka se střídavou péčí nesouhlasí především z důvodu, že není v zájmu nezletilých dětí a její realizací by byl narušen jejich řádný vývoj.

10. Usnesením Ústavního soudu ze dne 19. 5. 2022 byl nezletilým ustanoven jako kolizní opatrovník statutární město O. Ten ve svém vyjádření setrval na názoru, který zastával v rámci řízení před obecnými soudy, podle něhož navrhl pro oba nezletilé střídavou péči a zároveň doporučil pokračovat v návštěvách poradny.

11. Vzhledem k obsahu vyjádření, která nepřekračují rámec argumentace uplatňované v řízení před obecnými soudy, je Ústavní soud nezasílal stěžovateli k eventuální replice.

IV. Předpoklady meritorního projednání věci

12. Ústavní soud shledal, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněným stěžovatelem, který byl účastníkem řízení, v němž bylo vydáno napadené rozhodnutí, a Ústavní soud je tedy k jejímu projednání příslušný. Stěžovatel je právně zastoupen advokátem podle § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu. Ústavní stížnost je přípustná podle § 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu *a contrario*, neboť stěžovatel vyčerpal všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svých práv.

V. Posouzení věci Ústavním soudem

V. 1. Obecné principy

13. V projednávané věci jde o problematiku úpravy styku s dětmi. Úkolem Ústavního soudu při přezkumu soudních rozhodnutí o úpravě poměrů k nezletilým dětem je především posoudit, zda obecné soudy neporušily základní práva stěžovatelů tím, že excesivním způsobem nerespektovaly již samotná ustanovení podústavního práva, a zda jejich postup v řízení včetně přijatých rozhodnutí respektoval nejlepší zájem dětí [nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 2482/13 ze dne 26. 5. 2014 (N 105/73 SbNU 683), bod 17].

14. V řízení, v němž má být rozhodnuto, komu bude dítě svěřeno do péče, je třeba posoudit u všech osob, jež o svěřením dítěte do péče usilují, jejich upřímný zájem (k nutnosti koherentně projevovaného zájmu o dítě viz rozsudek velkého senátu Evropského soudu pro lidská práva ve věci *Scozzari a Giunta proti Itálii* ze dne 13. července 2000 č. 39221/98 a 41963/98, § 223 a násl.). Splňují-li pak relevantní kritéria pro výchovu dítěte odpovídající měrou oba rodiče, je žádoucí jim dítě svěřit do společné, resp. střídavé péče.

15. Projeví-li tedy oba rodiče o dítě skutečný zájem a oba v potřebné míře zákonné i judikatorní předpoklady výchovy dítěte splňují, pak – již na ústavní úrovni – vytváří aplikace čl. 10 odst. 2 Listiny a čl. 8 Úmluvy ve spojení s čl. 32 odst. 4 Listiny a v neposlední řadě s čl. 3 a 18 Úmluvy o právech dítěte (vyhlášené pod č. 104/1991 Sb.) presumpci ve prospěch střídavé

péče. Tuto presumpci lze vyvrátit, nicméně jsou k tomu zapotřebí pádné, náležitě objasněné a vysvětlené důvody, mající oporu v ochraně nejlepšího zájmu dítěte.

16. Ústavní soud vymezil obecná kritéria pro svěření dítěte do péče a jejich naplnění vždy zkoumá. Jsou jimi: (1) existence pokrevního pouta mezi dítětem a o jeho svěření do péče usilující osobou; (2) míra zachování identity dítěte a jeho rodinných vazeb v případě jeho svěření do péče té které osoby; (3) schopnost osoby usilující o svěření dítěte do péče zajistit jeho vývoj i fyzické, vzdělávací, emocionální, materiální a jiné potřeby; (4) přání dítěte (viz výše citovaný nálezn sp. zn. I. ÚS 2482/13, bod 19 a konkretizace v dalším textu jeho odůvodnění). Je třeba vycházet z premisy, že zájmem dítěte je, aby bylo především v péči obou rodičů [nálezn sp. zn. III. ÚS 1206/09 ze dne 23. 2. 2010 (N 32/56 SbNU 363), nálezn sp. zn. I. ÚS 3216/13 ze dne 25. 9. 2014 (N 176/74 SbNU 529), nálezn sp. zn. I. ÚS 1554/14 ze dne 30. 12. 2014 (N 236/75 SbNU 629)]. Tento předpoklad lze vyvrátit jen objektivními důvody, jimiž jsou například zdravotní a psychický stav dítěte nebo velká vzdálenost mezi bydlišti rodičů [podrobněji např. nálezn ze dne 22. 12. 2020 sp. zn. IV. ÚS 2611/20 (N 235/103 SbNU 398), body 17, 18].

17. Lze tu v relaci k rozhodovací praxi shrnout, že na obecné soudy nejsou kladeny nároky pouze z hlediska metodologie posouzení nejlepšího zájmu dítěte a práv obou rodičů vychovávat své děti, ale též z hlediska kvality posouzení věci. Rozhodnutí soudu, jímž není vyhověno rodiči žádajícímu střídavou péči, musí být velmi přesvědčivě formulováno včetně uvedení důvodů, jak se soud s jednotlivými kritérii vypořádal a proč v konkrétním případě rodič neuspěl. Tento postup je nezbytný též proto, aby bylo dostatečně vyvráceno tvrzení o diskriminaci jednoho z rodičů z důvodu pohlaví při svěřování dětí do péče [nálezn ze dne 6. 12. 2016 sp. zn. I. ÚS 823/16 (N 233/83 SbNU 637), bod 39].

18. Evropský soud pro lidská práva deklaroval například v rozsudcích ve věcech *Voleský proti České republice* nebo *Fiala proti České republice* (č. 63627/00 ze dne 29. 6. 2004, § 117; č. 26141/03 ze dne 18. 7. 2006, § 96), že na stát i jeho orgány jsou v zájmu umožnění rozvoje rodinných vztahů kladeny pozitivní závazky v rámci rozumného očekávání. Jde o vhodná opatření orgánů veřejné moci směřující k navázání styku rodiče s dětmi či odstranění překážek jeho rozsahu. Není důvodu, proč by v tomto směru nemělo být očekáváno od soudu, že umožní co největší rozsah péče a výchovy dětí ze strany těch rodičů, kteří již měli po delší dobu možnost si určitý modus výchovy vyzkoušet, a překážky jeho dalšího fungování jsou odstranitelné.

V. 2. Aplikace obecných principů na posuzovaný případ

19. Ústavní soud konstatuje, že odvolací soud při rozhodování o návrhu matky na svěření dětí do výchovy nerozhodoval v nejlepším zájmu dětí a nedostatečnou měrou chránil právo jejich otce na rodičovskou výchovu a péči. Otec nezletilých podle důkazních zjištění patrných z nalézacího spisu zjevně naplňoval kritéria pro svěření nezletilých do péče, resp. pro pokračování (dosud faktické) střídavé výchovy dětí oběma rodiči. Je biologickým otcem nezletilých, má k nim silnou citovou vazbu, udržoval s nimi pravidelný a úzký kontakt a je schopen v nezbytné míře zajistit jejich vývoj i veškeré potřeby. Předpoklad žádoucí péče obou rodičů o nezletilé, plynoucí již ze zákona (§ 880–909 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů), však zůstal oslyšen.

20. V odůvodnění rozsudku odvolacího soudu se tvrdí, že střídavá péče pro děti tohoto věku „není obecně dětskými lékaři a psychology považována za vhodnou, neboť není pouze výletem od jednoho rodiče k druhému, ale je pro něho změnou životních poměrů, výchovného prostředí a střídáním životních stylů podle poměrů obou rodin, což klade značné nároky na všechny zúčastněné a především na adaptaci nezletilého dítěte, z čehož plyne, že tento model péče může být vhodný pouze pro děti přiměřeného věku a tomu odpovídající rozumové, emocionální a volní vyspělosti, řádně se vyvíjející a dostatečně psychicky odolné“ (bod 24).

21. S odkazem na tvrzení matky, zprávy ze základní školy ohledně nezletilého M. a nároky na adaptaci mladšího S. při nástupu do školy pak odvolací soud v bodě 25 rozsudku dovozuje, že střídavá péče „vždy představuje tzv. zátěžový výchovný model, jenž předpokládá schopnost rodičů zachovat výchovnou koalici a kooperovat na výchově dítěte, komunikovat spolu a vyměňovat si potřebné informace, čehož v tomto případě rodiče nejsou schopni, jejich komunikace je dlouhodobě problematická, přičemž význam této komunikace nelze bagatelizovat ...“.

22. Před soudem prvního stupně byl vyslechnut nezletilý M., jenž vypověděl, že střídavá péče jemu i mladšímu bratrovi vyhovuje. Shodně mluvili oba nezletilí i při pohovorech s pracovníky orgánu sociálně-právní ochrany dětí, jehož zpráva střídavou výchovu podpořila. Naproti tomu odvolací soud akcentoval v bodě 27 rozsudku skutečnost, že matka nezletilých má na rodičovské dovolené po narození dcery s novým partnerem „větší prostor pro zajištění péče“ (sic!). Oproti tomu otec dětí vykonává náročné zaměstnání a jeho právo na výchovu a péči dětí je prozatím, i když soud nevyklučuje změnu poměrů, zajištěno podle soudu dostatečně. Popsaný důkazní stav, hodnocení důkazů a posouzení celkové situace z hlediska vhodnosti udržení předchozího stavu, v němž šlo o střídavou výchovu, tak odvolací soud neprovedl řádně, dostatečně ani přesvědčivě.

23. V rozhodnutí vyšší instance absentuje přesvědčivé vyhodnocení významu zjištěných skutečností a odvolací soud se – vedle rozsáhlého výčtu a parafrází relevantních ustanovení podústavního práva v celkem osmi bodech, což sluší spíše soudu nalézacímu – ani nezmiňuje o ústavněprávních kritériích (srov. část V. 1. výše) v relaci ke střídavé péči. Nerespektoval tedy postulát své vázanosti nosnými důvody rozhodovací praxe Ústavního soudu v intencích čl. 89 odst. 2 Ústavy České republiky. Ústavní soud je přitom, za daného stavu zákonného nastavení přezkumu (dovolací soud zde není příslušný), povinen se k těmto závažným interpretačním i aplikačním otázkám rodinného práva, náležejícím do sféry čl. 32 Listiny i řady pramenů navazujících, vyjadřovat.

24. Napadené rozhodnutí odvolací instance se v rozporu s postulátem ochrany základních práv obecnými soudy nevyrovnalo nejen formálně, ale především věcně s kritérii, jež Ústavní soud nastavil pro posouzení aplikace institutu střídavé péče v nálezech sp. zn. I. ÚS 2482/13, I. ÚS 1554/14 a celé řadě nálezů dalších. Namísto judikaturou vyžadovaných objektivních měřítek, jež pomáhají přesvědčivě odůvodnit rozhodnutí, preferoval soud povýtce výlučně převzaté či vlastní, převážně empirií motivované předpoklady, jež navíc v relaci k institutu střídavé péče použil restriktivně.

25. V prostoru vymezeném konkrétními okolnostmi případu obecný soud zjevně opomenul, že střídavá péče nenastupuje pouze v situaci jakéhosi předem pro ni připraveného ideálního stavu, který v odůvodnění rozsudku popsal dokonce jako podmínku. Institut střídavé péče směřuje, vždy v nejlepším zájmu nezletilých, k zachování základního práva obou rodičů na výchovu a péči o dítě právě v situacích, kdy došlo k poruše v rodinných vztazích. Nezbytný zásah soudu, jakkoli obezřetný, tu nemůže být „dokonalý“, ale pokud možno co nejvyváženější. Pozitivní závazek státu tu musí být naplněn nikoli jen konstatováním konfliktního aspektu vzájemného vztahu rodičů stran výchovy dětí, zmíněného navíc v rozhodovacích úvahách v konečném důsledku k tíži jen jednoho z nich. Namísto je naléhavé upozornění a právní dopady zmiňující apel na oba rodiče, že respekt k právu druhého na péči a výchovu dětí je nejen v zájmu nezletilých, ale i jich samotných (srov. § 883, § 884 odst. 1 občanského zákoníku).

VI. Závěr

26. Ústavní soud shledal v posouzeném případě v napadeném rozhodnutí obecného soudu znaky protiústavní svévole, jež znamenají porušení základních práv stěžovatele na péči a výchovu nezletilých podle čl. 32 odst. 4 Listiny a na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny. Proto podle § 82 odst. 1, odst. 2 písm. a) a odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu

vyslovil porušení ve výroku nálezu označených základních práv a zrušil napadené rozhodnutí krajského soudu.

27. O žádosti stěžovatele o přednostní projednání ústavní stížnosti podle § 39 zákona o Ústavním soudu nerozhodl Ústavní soud samostatným výrokem, poněvadž jí fakticky vyhověl v procedurálním časovém rámci daném zákonem o Ústavním soudu.

Č. 105**Vybírání soudního poplatku za odvolání ve věci náhrady škody
způsobené státem
(sp. zn. I. ÚS 868/21 ze dne 23. srpna 2022)**

Postupem obecných soudů při výkladu předmětných ustanovení zákona č. 549/1991 Sb., o soudních poplatcích, ve znění pozdějších předpisů, byl nadměrným zásahem ztížen přístup stěžovatele k soudu při podání opravného prostředku při domáhání se ústavně zaručeného práva na náhradu škody. Tím, že obecné soudy zastavily řízení o odvolání stěžovatele poté, co stěžovatel předmětný soudní poplatek v předepsané výši neuhradil, porušily jeho právo na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 ve spojení s čl. 36 odst. 4 Listiny základních práv a svobod.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátě složeném z předsedy senátu Jaromíra Jirsy a soudců Tomáše Lichovníka (soudce zpravodaj) a Vladimíra Sládečka ve věci ústavní stížnosti stěžovatele Mgr. Jaroslava Králíka, zastoupeného JUDr. Radkem Ondrušem, advokátem, sídlem Bubeníčkova 42, 615 00 Brno, proti usnesení Nejvyššího soudu č. j. 30 Cdo 1351/2019-239 ze dne 24. 4. 2019, usnesení Městského soudu v Praze č. j. 14 Co 416/2018-208 ze dne 10. 12. 2018 a usnesení Obvodního soudu pro Prahu 2 č. j. 14 C 253/2016-198 ze dne 18. 9. 2018, za účasti Nejvyššího soudu, Městského soudu v Praze a Obvodního soudu pro Prahu 2 jako účastníků řízení a České republiky – Ministerstva spravedlnosti, sídlem Vyšehradská 16, 128 10 Praha 2, jako vedlejší účastnice řízení, takto:

I. Usnesením Nejvyššího soudu č. j. 30 Cdo 1351/2019-239 ze dne 24. 4. 2019, usnesením Městského soudu v Praze č. j. 14 Co 416/2018-208 ze dne 10. 12. 2018 a usnesením Obvodního soudu pro Prahu 2 č. j. 14 C 253/2016-198 ze dne 18. 9. 2018 bylo porušeno ústavně zaručené právo stěžovatele na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 ve spojení s čl. 36 odst. 4 Listiny základních práv a svobod.

II. Tato usnesení se ruší.

Odůvodnění**I. Vymezení věci a předchozí průběh řízení**

1. Stěžovatel se v řízení před obecnými soudy domáhal žalobou ze dne 24. 10. 2016 po České republice – Ministerstvu spravedlnosti (dále také „žalovaná“ nebo „vedlejší účastnice řízení“) zaplacení částky 2 000 000 Kč s příslušenstvím jakožto náhrady nemajetkové újmy za nesprávný úřední postup podle zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů. Obvodní soud pro Prahu 2 (dále také „obvodní soud“) svým rozsudkem č. j. 14 C 253/2016-168 ze dne 14. 12. 2017 žalobu stěžovatele zamítl. Proti tomuto rozsudku

podal stěžovatel dne 31. 1. 2018 odvolání. Následně byl obvodním soudem vyzván k úhradě soudního poplatku za odvolání ve výši 20 000 Kč podle položky 22 bodu 2 Sazebníku poplatků (tj. přílohy k zákonu č. 549/1991 Sb.). Stěžovatel měl za to, že podle zákona č. 549/1991 Sb., o soudních poplatcích, ve znění po novele provedené zákonem č. 296/2017 Sb., (dále jen „zákon o soudních poplatcích“) není odvolání v řízení podle zákona č. 82/1998 Sb. zpoplatněno, a soudní poplatek ve stanovené lhůtě neuhradil. Následně však (po lhůtě) z procesní opatrnosti uhradil soudní poplatek ve výši 2 000 Kč.

2. Obvodní soud pro Prahu 2 rubrikovaným usnesením č. j. 14 C 253/2016-198 ze dne 18. 9. 2018 (dále také „usnesení obvodního soudu“) řízení o odvolání stěžovatele podle ustanovení § 9 odst. 1 zákona o soudních poplatcích, ve znění zákona č. 296/2017 Sb., zastavil (výrok I), neboť stěžovatel ve stanovené lhůtě nezaplatil soudní poplatek za odvolání. Pod výrokem II rozhodl, že žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů řízení, a dále rozhodl, že stěžovateli se vrací po právní moci tohoto usnesení zaplacený soudní poplatek za odvolání ve výši 2 000 Kč (výrok III).

3. Městský soud v Praze shora označeným usnesením č. j. 14 Co 416/2018-208 ze dne 10. 12. 2018 usnesení obvodního soudu potvrdil (výrok I) a dále rozhodl, že žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů odvolacího řízení (výrok II).

4. Dovolání stěžovatele proti usnesení Městského soudu v Praze bylo rubrikovaným usnesením Nejvyššího soudu č. j. 30 Cdo 1351/2019-239 ze dne 24. 4. 2019 odmítnuto (výrok I) a dále bylo rozhodnuto, že žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů dovolacího řízení (výrok II).

II. Argumentace stěžovatele

5. Stěžovatel v ústavní stížnosti rekapituluje průběh soudního řízení, přičemž jeho stěžejní námitka směřuje k postupu soudů při vyměření soudního poplatku za odvolání, resp. k zastavení odvolacího řízení z důvodu neuhrazení nezákonně vyměřeného soudního poplatku. Stěžovatel uvádí, že postup soudů je v příkrém rozporu nejen se zákonem o soudních poplatcích, resp. s přechodnými ustanoveními zákona č. 296/2017 Sb., ale také s judikaturou Ústavního soudu k této problematice, zejména pak s nálezem sp. zn. IV. ÚS 3283/18 ze dne 21. 5. 2019 (N 91/94 SbNU 166).

6. Stěžovatel dále namítá i porušení svého práva na spravedlivý proces, neboť z důvodu administrativní chyby soudu bylo rubrikované usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. 4. 2019 doručeno stěžovateli, resp. jeho právnímu zástupci do datové schránky až po písemné a telefonické urgenci dne 3. 2. 2021, tj. téměř po dvou letech. Stěžovatel v ústavní stížnosti uvádí, že postupem nadepsaných soudů byla porušena jeho základní práva garantovaná čl. 2 odst. 2, čl. 36 odst. 1 a 4 Listiny základních práv a svobod a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, a proto navrhuje zrušení všech shora označených usnesení.

III. Vyjádření účastníků řízení a vedlejšího účastníka řízení

7. Ústavní soud si vyžádal příslušný spisový materiál a podle § 42 odst. 4 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, dále jen „zákon o Ústavním soudu“) vyzval účastníky řízení, aby se k předmětné ústavní stížnosti vyjádřili.

8. Obvodní soud pro Prahu 2 ve svém vyjádření ze dne 27. 10. 2021 lakonicky sdělil, že setrvává na správnosti svého postupu.

9. Městský soud v Praze ve svém vyjádření ze dne 26. 10. 2021, stručně řečeno, uvedl to, že vycházel z tehdejší soudní praxe, podle které je odvolání v řízeních o žalobách proti státu na náhradu škody způsobené výkonem veřejné moci zpoplatněno. Ohledně výše soudního poplatku odkázal na odůvodnění napadeného usnesení, resp. na v něm citované usnesení č. j. 14 Co 192/2018-194 ze dne 11. 6. 2018, podle kterého výše soudního poplatku z odvolání v tomto případě činí 20 000 Kč, a to na základě položky 22 bodu 2, položky 3 Sazebníku

poplatků. Pokud tedy stěžovatel požadoval nemajetkovou újmu ve výši 2 000 000 Kč, byl za odvolání správně vyměřen soudní poplatek ve výši 1 % z této částky, tj. 20 000 Kč. Uvedený právní názor byl podpořen i tehdejší soudní praxí (viz usnesení Nejvyššího soudu č. j. 30 Cdo 4079/2018 ze dne 27. 11. 2018). Závěrem Městský soud v Praze konstatoval, že až následná judikatura Ústavního soudu tuto soudní praxi změnila tak, že odvolání v řízeních o žalobách proti státu na náhradu škody způsobené výkonem veřejné moci zpoplatněno není [viz nálezy sp. zn. I. ÚS 1415/18 ze dne 23. 4. 2019 (N 70/93 SbNU 345) a sp. zn. IV. ÚS 3283/18 ze dne 21. 5. 2019]. S ohledem na tuto judikaturu je třeba považovat ústavní stížnost za důvodnou.

10. Nejvyšší soud se ve svém přípisu ze dne 27. 10. 2021 vyjádřil k posouzení přípustnosti dovolání stěžovatele s tím, že v dovolání předestřená otázka již byla vyřešena usnesením Nejvyššího soudu sp. zn. 30 Cdo 4079/2018 ze dne 27. 11. 2018, na něž ve stížnosti napadeném usnesení Nejvyšší soud odkázal. V tomto usnesení se Nejvyšší soud zabýval otázkou výkladu přechodných ustanovení zákona č. 296/2017 Sb., přičemž v otázce určení výše soudního poplatku po novele provedené tímto zákonem podle položky 22 bodu 1 písm. a) Sazebníku poplatků vycházel z tehdejší judikatury Ústavního soudu představované usnesením sp. zn. IV. ÚS 1352/18 ze dne 9. 5. 2018, jež Nejvyšší soud v uvedeném rozhodnutí citoval. Od tohoto závěru se však Ústavní soud odchýlil nálezem sp. zn. I. ÚS 1415/18 ze dne 23. 4. 2019, přičemž dospěl k závěru, že v řízeních o žalobách proti státu na náhradu škody způsobené výkonem veřejné moci má být podání odvolání i po novelizaci zákona o soudních poplatcích – provedené zákonem č. 296/2017 Sb. – od soudního poplatku osvobozeno. Tento závěr byl následně přejat též judikaturou Nejvyššího soudu (srov. usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 30 Cdo 1508/2019 ze dne 28. 5. 2019). Nejvyšší soud uzavřel, že byt' v okamžiku rozhodování postupoval v souladu s tehdejší judikaturou Ústavního soudu i ustálenou rozhodovací praxí Nejvyššího soudu, měla by být ústavní stížností napadená rozhodnutí zrušena, a to z důvodu judikатурního vývoje a změny právního názoru Ústavního soudu v této otázce.

11. Česká republika – Ministerstvo spravedlnosti jakožto vedlejší účastnice řízení na výzvu Ústavního soudu ve stanovené lhůtě nereagovala, čímž se svého postavení vedlejšího účastníka řízení vzdala (§ 28 odst. 2 zákona o Ústavním soudu).

12. Soudce zpravodaj již uvedená vyjádření nezasílal stěžovateli na vědomí, ani k případné replice, neboť argumenty v nich obsažené neobsahovaly žádné nové skutečnosti; navíc s ohledem na výsledek řízení o jeho ústavní stížnosti tento postup považoval za zjevně nadbytečný.

IV. Posouzení přípustnosti a důvodnosti ústavní stížnosti

13. Ústavní soud posoudil splnění procesních předpokladů řízení a dospěl k závěru, že ústavní stížnost byla podána včas (což ověřil z vyžádaného spisu, neboť napadené usnesení Nejvyššího soudu bylo stěžovateli, resp. jeho právnímu zástupci skutečně doručeno až 3. 2. 2021) oprávněným stěžovatelem, který byl účastníkem řízení, v němž byla vydána napadená rozhodnutí, a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatel je právně zastoupen v souladu s § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu a ústavní stížnost je přípustná (§ 75 odst. 1 téhož zákona *a contrario*), neboť stěžovatel vyčerpal všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svého práva.

14. Po prostudování ústavní stížnosti, spisového materiálu a vyjádření účastníků řízení dospěl Ústavní soud k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

V. Hodnocení Ústavního soudu

15. Podstatu předmětné ústavní stížnosti spatřuje Ústavní soud v nesouhlasu stěžovatele se závěry obecných soudů stran existence poplatkové povinnosti za odvolání podané v řízení

o žalobě proti státu na náhradu škody nebo jiné újmy způsobené výkonem veřejné moci podle zákona č. 82/1998 Sb.

16. Ústavní soud se shora popsanou problematikou v minulosti již několikrát zabýval, a to zejména v nálezech sp. zn. I. ÚS 1415/18 ze dne 23. 4. 2019 (N 70/93 SbNU 345) a sp. zn. IV. ÚS 3283/18 ze dne 21. 5. 2019 (N 91/94 SbNU 166), na něž navázala celá řada dalších rozhodnutí [srov. např. nálezy sp. zn. I. ÚS 3668/18 ze dne 26. 6. 2019 (N 119/94 SbNU 408), sp. zn. III. ÚS 177/19 ze dne 30. 7. 2019 (N 143/95 SbNU 239), sp. zn. II. ÚS 510/19 ze dne 14. 2. 2020 (N 27/98 SbNU 325) či nález sp. zn. III. ÚS 2316/18 ze dne 20. 2. 2020 (N 32/98 SbNU 351)]; všechna rozhodnutí Ústavního soudu jsou veřejně dostupná v databázi NALUS na <http://nalus.usoud.cz>]. První senát Ústavního soudu se s nosnými důvody uvedených nálezů ztotožňuje a odkazuje na ně, neboť se jedná o problematiku prakticky totožnou. Ostatně, jak konstatoval Městský soud v Praze i Nejvyšší soud ve svých vyjádřeních, je třeba – s ohledem na výše citovanou judikaturu Ústavního soudu – napadená usnesení zrušit.

VI. Závěr

17. Ústavní soud dospěl k závěru, že postupem obecných soudů při výkladu předmětných ustanovení zákona o soudních poplatcích byl nadměrným zásahem ztížen přístup stěžovatele k soudu při podání opravného prostředku při domáhání se ústavně zaručeného práva na náhradu škody. Tím, že obecné soudy zastavily řízení o odvolání stěžovatele poté, co stěžovatel předmětný soudní poplatek v předepsané výši neuhradil, porušily jeho právo na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 ve spojení s čl. 36 odst. 4 Listiny základních práv a svobod.

18. Jelikož Ústavní soud dospěl k závěru o neústavnosti napadených rozhodnutí z výše uvedených důvodů týkajících se zpoplatnění odvolání v řízeních o žalobách proti státu ve věci náhrady škody nebo jiné újmy způsobené při výkonu veřejné moci, nezabýval se již dále zbývajícími námitkami stěžovatele, resp. jeho námitkou opožděného doručování rubrikovaného usnesení Nejvyššího soudu.

19. Na základě výše uvedeného Ústavní soud podle ustanovení § 82 odst. 1, odst. 2 písm. a) a odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu rozhodl, jak je ve výroku nálezu uvedeno. Takto Ústavní soud rozhodl mimo ústní jednání bez přítomnosti účastníků řízení, neboť od něho nebylo možné očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

Č. 106**Povinnost soudu odůvodnit usnesení o zamítnutí žádosti dle § 327 odst. 1 písm. b) trestního řádu
(sp. zn. II. ÚS 1987/22 ze dne 23. srpna 2022)**

Zákonem stanovená možnost neodůvodnit soudní rozhodnutí o upuštění od výkonu trestu odnětí svobody nebo jeho zbytku za současného vyhoštění podle § 327 odst. 1 písm. b) trestního řádu musí být z pohledu práva na soudní ochranu zaručeného v čl. 36 odst. 1 Listiny interpretována restriktivně. Vznáší-li žadatel relevantní argumenty odůvodňující upuštění od výkonu zbytku trestu za současného vyhoštění, soud se s nimi musí – byť stručně – vypořádat a žadateli je sdělit.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátě složeném z předsedy senátu Davida Uhlíře a soudců Jaromíra Jirsy a Tomáše Lichovníka (soudce zpravodaj) ve věci ústavní stížnosti stěžovatele P. S., t. č. ve Věznici Kynšperk nad Ohří, zastoupeného Mgr. Miroslavem Krutinou, advokátem, sídlem Vyšehradská 423/27, Praha 2, proti usnesení Okresního soudu v Sokolově ze dne 26. 5. 2022 č. j. 31 Nt 11017/2022-24, takto:

I. Usnesením Okresního soudu v Sokolově ze dne 26. 5. 2022 č. j. 31 Nt 11017/2022-24 bylo porušeno právo stěžovatele na spravedlivý proces dle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Okresního soudu v Sokolově ze dne 26. 5. 2022 č. j. 31 Nt 11017/2022-24 se proto ruší.

Odůvodnění**I.**

1. Ústavnímu soudu byl dne 22. 7. 2022 doručen návrh na zahájení řízení o ústavní stížnosti ve smyslu § 72 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“), prostřednictvím něhož se stěžovatel domáhal zrušení v záhlaví citovaného usnesení okresního soudu, a to pro jeho rozpor s čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

2. Předtím, než se Ústavní soud začal věcí zabývat, přezkoumal podání po stránce formální a konstatoval, že podaná ústavní stížnost obsahuje veškeré náležitosti, jak je stanoví zákon o Ústavním soudu.

II.

3. Stěžovatel v současnosti vykonává trest odnětí svobody ve Věznici Kynšperk nad Ohří, přičemž předpokládaný konec výkonu trestu odnětí svobody připadá na 24. 4. 2026. Ústavní stížností napadeným usnesením byla zamítnuta jeho žádost o upuštění od výkonu zbytku trestu odnětí svobody. Stěžovatel namítá, že ač soud rozhodoval v neveřejném zasedání,

své rozhodnutí nijak neodůvodnil, a připravil tak stěžovatele o možnost seznámit se s důvody, ze kterých při svém rozhodnutí vycházel.

4. Stěžovatel v ústavní stížnosti namítl, že rozhodnutí okresního soudu obsahovalo toliko následující odůvodnění: „Podle § 136 odst. 3 tr. ř. rozhodnutí neobsahuje odůvodnění, neboť se jedná o rozhodnutí ve výkonovacím řízení a proti tomuto není stížnost přípustná.“

5. Stěžovatel konstatoval, že ve své žádosti uvedl argumenty z oblasti trestního práva i rodinných vztahů, pro které se domáhal upuštění od výkonu zbytku trestu. Soud však na tyto argumenty nijak nereagoval. Jako stěžejní důvod pak uvedl morální a zákonnou povinnost bránit svou rodinu, spoluobčany a vlast proti útoku, který proti Ukrajině zahájila Ruská federace. Tím, že soud rozhodoval v neveřejném zasedání a ani v rozhodnutí samém stěžovateli nesdělil důvody, pro které byla jeho žádost zamítnuta, nebyly naplněny požadavky na transparentnost a kontrolovatelnost soudních rozhodnutí. Neodůvodněním rozhodnutí ponechal soud stěžovatele v nejistotě, jaké kroky by měl v budoucnu činit, aby soud jeho žádosti vyhověl, či zda důvody uvedené v žádosti neobstojí vůbec.

6. V souvislosti s uvedeným odkázal stěžovatel na judikaturu Ústavního soudu, který se ústavností tohoto postupu opakovaně zabýval [např. nálezy sp. zn. II. ÚS 3302/18 ze dne 1. 4. 2019 (N 45/93 SbNU 131), sp. zn. III. ÚS 2912/20 ze dne 2. 2. 2021 (N 21/104 SbNU 255), sp. zn. IV. ÚS 3389/20 ze dne 23. 3. 2021 (N 63/105 SbNU 191) a sp. zn. III. ÚS 107/21 ze dne 24. 3. 2021 (N 64/105 SbNU 194) a usnesení sp. zn. I. ÚS 3543/19 ze dne 21. 1. 2020].

III.

7. Ústavní soud vyzval Okresní soud v Sokolově k zaslání vyjádření, ten však svého práva nevyužil a Ústavnímu soudu zaslal toliko související spis sp. zn. 31 Nt 11017/2022. Z toho důvodu pak také nebylo lze zaslat vyjádření účastníka řízení stěžovateli k replice.

IV.

8. Ústavní soud posoudil obsah ústavní stížnosti, napadeného rozhodnutí, vyžádaného spisu a dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

9. Při vyhotovování usnesení měl okresní soud možnost vydat zjednodušené usnesení s odůvodněním či bez něj, což umožňuje § 136 odst. 3 tr. řádu. Ústavní soud však uvádí, že nejde o pravidlo, podle kterého soudy mají postupovat bez výjimky; na to upozornil Ústavní soud v prakticky stejné věci již v nálezu sp. zn. II. ÚS 3302/18. V tomto nálezu se zdůrazňuje, že zákonem stanovená možnost neodůvodnit soudní rozhodnutí o upuštění od výkonu trestu odnětí svobody nebo jeho zbytku za současného vyhoštění podle § 327 odst. 1 písm. b) tr. řádu musí být z pohledu práva na soudní ochranu zaručeného v čl. 36 odst. 1 Listiny interpretována restriktivně; tuto možnost lze využít v případech, pokud je žadateli vyhověno, vznášeli-li žadatel irelevantní argumenty nebo je-li jeho podání opakované či neodůvodněné. Dále Ústavní soud v citovaném nálezu II. ÚS 3302/18 uvedl, že pokud žadatel vznášel relevantní argumenty odůvodňující upuštění od výkonu zbytku trestu za současného vyhoštění, soud se s nimi musí – byť stručně – vypořádat a žadateli své důvody, vedoucí k rozhodnutí, sdělit. V uvedeném nálezu Ústavní soud rovněž poukázal na skutečnost, že je-li soudu přiznána velmi široká diskrece, aniž by zákonodárce poskytl alespoň základní principy, kterými by se soud měl nechat vést při rozhodování podle § 327 odst. 1 písm. b) tr. řádu, je přinejmenším zvláštní, nemusí-li takové rozhodnutí být vždy odůvodněno a není proti němu přípustná stížnost. Dodal, že předmětná právní úprava tak vytváří široký prostor pro potenciální libovůli či nezákonný postup a není v plném souladu s principy právního státu. Ke shodným závěrům pak Ústavní soud dospěl i v nálezu sp. zn. III. ÚS 2912/20 ze dne 2. 2. 2021.

10. Zákonem stanovená možnost neodůvodnit soudní rozhodnutí o upuštění od výkonu trestu odnětí svobody nebo jeho zbytku za současného vyhoštění podle § 327 odst. 1 písm. b) tr. řádu musí být z pohledu práva na soudní ochranu vykládána i v posuzované věci. Skutečnost,

že stěžovateli nebyly ani ústně, ani písemně sděleny důvody zamítavého rozhodnutí o jeho žádosti o upuštění od výkonu zbytku trestu za současného vyhoštění, přestože uváděl relevantní důvody, vede Ústavní soud k závěru o nepřezkoumatelnosti rozhodnutí soudu a o porušení stěžovatelova práva na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny.

11. Přesto, že stěžovatel svoji žádost odůvodnil relevantními argumenty, okresní soud své rozhodnutí nijak neodůvodnil a žádost zamítl. Takové rozhodnutí podle Ústavního soudu nenaplnuje požadavky na transparentnost a kontrolovatelnost soudních rozhodnutí, a naopak poskytuje prostor pro libovůli v soudním rozhodování. Podstata projednávané věci neleží ve způsobu, jakým okresní soud hodnotil skutečnosti uvedené v žádosti stěžovatele, nýbrž v tom, že okresní soud stěžovateli své úvahy nesdělil v odůvodnění svého rozhodnutí. Uvedený postup má pro stěžovatele i důsledky v nejistotě, kdy se na soud dále obracet a např. i jaká změna chování by mohla pomoci úspěchu jeho případné další stížnosti.

12. V souvislosti s uvedeným lze odkázat okresní soud na recentní judikaturu Ústavního soudu a poukázat na skutečnost, že vykonatelný nález Ústavního soudu je podle čl. 89 odst. 2 Ústavy České republiky závazný pro všechny orgány i osoby, včetně samotného Ústavního soudu.

13. Z uvedených důvodů dospěl Ústavní soud k závěru, že napadeným usnesením bylo porušeno základní právo stěžovatele na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny, a proto vyhověl ústavní stížnosti podle § 82 odst. 2 písm. a), odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu a napadené usnesení zrušil. Okresní soud bude muset nově rozhodnout o žádosti stěžovatele podle § 327 odst. 1 písm. b) tr. řádu a alespoň stručně odůvodnit své rozhodnutí.

Č. 107**Nevypořádání námitky obviněného o nedoručení překladu meritorního (cizozemského) rozhodnutí při neúčasti tlumočnicka při jeho vyhlášení (sp. zn. III. ÚS 381/22 ze dne 24. srpna 2022)**

1. Jedním z principů, představujících součást práva na řádný proces, jakož i pojmu právního státu (čl. 36 odst. 1 Listiny, čl. 1 odst. 1 Ústavy) a vylučujících libovůli při rozhodování, je i povinnost soudů své rozsudky odůvodnit. Z odůvodnění musí vyplývat vztah mezi skutkovými zjištěními a úvahami při hodnocení důkazů na straně jedné a právními závěry na straně druhé.

2. Námitka směřující do otázky doručení meritorního (cizozemského) rozhodnutí obviněnému, resp. překladu takového rozhodnutí, se úzce dotýká zachování práva obviněného na spravedlivý proces. To je zaručeno Úmluvou o ochraně lidských práv a základních svobod a je i součástí veřejného pořádku (viz výhradu veřejného pořádku dle § 5 zákona č. 104/2013 Sb., o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních; obdobně čl. 22 odst. 2 písm. c., eventuálně čl. 18 odst. 1 písm. a. a b. Úmluvy o praní, vyhledávání, zadržování a konfiskaci výnosů ze zločinu). Nedoručení překladu meritorního rozhodnutí, resp. jeho podstatných částí, při současné neúčasti tlumočnicka při jeho vyhlášení lze proto považovat za důvod neposkytnutí justiční spolupráce. O porušení tohoto práva nejde tehdy, byla-li obviněnému předtím taková pomoc soudem ustanovených tlumočnicků skutečně nabídnuta a on ji odmítl. Za takové situace by nebylo právo stěžovatele porušeno ani nevyhobením překladu rozsudku.

3. Jsou-li závěry učiněné českými soudy o tom, že ve švýcarském trestním řízení nedošlo k tvrzenému porušení stěžovatelových práv, založeny na nedostatku rozhodujících skutkových zjištění, jde o porušení práva na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny.

Nález

Ústavní soud rozhodl mimo ústní jednání bez přítomnosti účastníků v senátu složeném z předsedy senátu Vojtěcha Šimíčka (soudce zpravodaj) a soudců Ludvíka Davida a Jiřího Zemánka ve věci ústavní stížnosti stěžovatele P. K., zastoupeného JUDr. Jiřím Novákem, advokátem, se sídlem Sokolská 60, Praha 2, směřující proti usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 16. 11. 2021 sp. zn. 14 To 81/2021 a proti rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 29. 6. 2021 sp. zn. 71 T 3/2021, za účasti Vrchního soudu v Praze a Městského soudu v Praze jako účastníků řízení a Ministerstva spravedlnosti a Městského státního zastupitelství v Praze jako vedlejších účastníků řízení, takto:

I. Usnesením Vrchního soudu v Praze ze dne 16. 11. 2021 sp. zn. 14 To 81/2021 a rozsudkem Městského soudu v Praze ze dne 29. 6. 2021 sp. zn. 71 T 3/2021 bylo porušeno právo stěžovatele na soudní ochranu zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Tato rozhodnutí se proto ruší.

Odůvodnění

I. Vymezení věci a předchozí průběh řízení

1. Včas podanou ústavní stížností (§ 72 odst. 3 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, dále jen „zákon o Ústavním soudu“), splňující i ostatní zákonem stanovené podmínky řízení [§ 75 odst. 1 *a contrario*; § 30 odst. 1, § 72 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu] brojí stěžovatel proti v záhlaví označenému usnesení Vrchního soudu v Praze (dále jen „vrchní soud“) a rozsudku Městského soudu v Praze (dále též jen „městský soud“), neboť má za to, že jimi byla porušena jeho základní práva zaručená čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

2. V řízení, které předcházelo podání nyní posuzované ústavní stížnosti, rozhodl městský soud nyní napadeným rozsudkem o uznání a výkonu cizozemského rozhodnutí tak, že se výrokem I podle § 124 odst. 1 zákona č. 104/2013 Sb., o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních, (dále též jen „ZMJS“) s odkazem na článek 13 odst. 1 písm. a. Úmluvy o praní, vyhledávání, zadržování a konfiskaci výnosů ze zločinu zveřejněné pod č. 33/1997 Sb. (dále též jen „Úmluva“) na území České republiky uznává rozsudek švýcarského Federálního trestního soudu ze dne 10. 10. 2013 sp. zn. SK.2011.24 s dodatkem ze dne 29. 11. 2013 a opravou ze dne 30. 5. 2014, v právní moci dne 5. 4. 2018, a to ve spojení s rozsudkem švýcarského Federálního trestního soudu ze dne 22. 12. 2017 sp. zn. 6B 663/2014 v celém rozsahu výroku o vině stěžovatele a částečně ve výroku o trestu, konkrétně ve výroku o uložení náhradní hodnoty ve prospěch Švýcarské konfederace ve výši 12 439 383 CHF, jímž byl stěžovatel, státní občan České republiky, uznán vinným trestným činem podvodu dle § 146 švýcarského trestního zákoníku (StGB) a trestným činem opakovaného závažného praní špinavých peněz dle § 305 bis odst. 2 StGB, za což byl odsouzen k trestu odnětí svobody v délce třiceti šesti měsíců, z toho šestnáct měsíců nepodmíněně, dále k peněžitému trestu ve výměře 200 denních sazeb ve výši 43 CHF, a to podmíněně se zkušební dobou v délce dva roky, a dále k zaplacení náhradní hodnoty ve prospěch Švýcarské konfederace ve výši 12 439 383 CHF.

3. Jednání stěžovatele přitom podle českého zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „tr. zákoník“) mohlo být posouzeno jako zvlášť závažný zločin podvodu dle § 209 odst. 1, odst. 4 písm. a) a odst. 5 písm. a) tr. zákoníku a zvlášť závažný zločin legalizace výnosů z trestné činnosti dle § 216 odst. 2 alinea prvního, odst. 4 písm. b), odst. 5 písm. a), b) a c) tr. zákoníku.

4. Výrokem II rozsudku bylo rozhodnuto tak, že podle § 124 odst. 2 písm. a) ZMJS s odkazem na článek 13 odst. 1 písm. a. Úmluvy se současně rozhoduje tak, že se na území České republiky vykoná trest propadnutí náhradní hodnoty dle § 71 odst. 1 tr. zákoníku, a sice dále specifikovaných peněžních prostředků, zaknihovaných cenných papírů, pozemků.

5. Odvolání stěžovatele proti uvedenému rozsudku vrchní soud po vypořádání se s námitkami stěžovatele zamítl s tím, že neshledal odvolání jako důvodné a neshledal vady ani v řízení vedeném před městským soudem.

II. Argumentace stěžovatele

6. Z obsahu ústavní stížnosti vyplývá, že stěžovatel nesouhlasí s uznáním rozsudků švýcarských soudů, neboť se domnívá, že pro uznání a výkon cizozemských rozhodnutí nejsou v jeho věci splněny zákonem stanovené podmínky. Obecným soudům vytýká, že se v řízení o uznání cizozemských rozhodnutí nezabývaly vůbec či pouze sporadicky jeho námitkami, nevypořádaly se s jeho důkazními návrhy, jím tvrzené skutečnosti nijak neověřily, a nejsou tak zřejmé důvody jejich rozhodnutí. Městský soud i vrchní soud tak zatížily svá rozhodnutí vadou nepřezkoumatelnosti.

7. Dle stěžovatele měly tuzemské soudy v souvislosti s jím namítaným porušením práva na spravedlivý proces zkoumat, zda legislativní parametry švýcarského trestního procesu a jejich následná aplikace v trestním řízení odpovídaly obsahu tohoto základního práva. Odkaz tuzemských soudů na skutečnost, že Švýcarsko je demokratickým právním státem a že odlišnosti právní úpravy nepředstavují porušení práva na spravedlivý proces (bod 48 rozsudku městského soudu), považuje stěžovatel za nedostačující. V této souvislosti upozorňuje na nález Ústavního soudu ze dne 22. 5. 2019 sp. zn. II. ÚS 3822/18 [(N 95/94 SbNU 191), všechna rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná na adrese <https://nalus.usoud.cz>], dle kterého se nelze spokojit s povšechným odůvodněním, z něhož není zřejmé, zda soud věc zkoumal pečlivě, ve všech souvislostech, a že pokud stěžovatel předkládá konkrétní námitky zpochybňující postup cizozemských orgánů, měly by se jimi soudy zabývat, nikoliv však pouze skrze obecný výrok.

8. Stěžovatel rovněž poukazuje na rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. 5. 2018 sp. zn. 11 Tz 3/2018, kterým Nejvyšší soud rozhodoval o stížnosti pro porušení zákona. Nejvyšší soud v něm shledal, že ačkoliv ze spisového materiálu jednoznačně nevyplývá, že by k porušení práv obviněného skutečně došlo, jsou zde patrné pochybnosti, které měly okresní soud vést k vyžádání si doplňujících informací. Dle stěžovatele tedy postačí i pochybnost o tom, že v cizozemském trestním řízení bylo porušeno právo obviněného na spravedlivý proces, aby soud musel toto porušení a opodstatněnost pochybností dále sám zkoumat. V jeho případě tak ovšem obecné soudy nepostupovaly.

9. Stěžovatel dále upozorňuje na vnitřní rozpornost napadeného usnesení vrchního soudu, v části, kterou věnoval popisu kritérií a jejich odlišností pro posuzování cizozemského trestního řízení a justiční spolupráce. Stěžovatel se domnívá, že odlišnosti švýcarského procesního práva je nutné vždy posuzovat z hlediska jejich konformity s českým ústavním pořádkem.

10. Přesto, že si je vědom možnosti přezkumu napadeného rozsudku městského soudu vrchním soudem pouze v neveřejném zasedání, domnívá se stěžovatel, že vrchní soud měl věc projednat ve veřejném zasedání a s odpovídající mírou dokazování, které soud prvního stupně odmítl provést.

11. Jde-li o důvody, pro které dle stěžovatele nemělo být rozhodnuto o uznání a výkonu cizozemských rozhodnutí, stěžovatel uvádí, že postup švýcarských soudů v trestním řízení vedeném proti němu nebyl v souladu se závazky vyplývajícími pro Českou republiku z mezinárodních smluv o lidských právech a základních svobodách. Také se domnívá, že se cizozemské rozhodnutí týkalo skutku, u kterého nelze konstatovat oboustrannou trestnost. V neposlední řadě podle něj nebyla splněna podmínka souladu s ústavním pořádkem České republiky či se zásadami právního řádu České republiky, na kterých je třeba bez výhrady trvat.

12. Podmínka souladu se závazky vyplývajícími České republice z mezinárodních smluv o lidských právech nebyla dle stěžovatele splněna již samotnou kvalitou švýcarského trestního procesu. Stejně jako v řízení před obecnými soudy popisuje konkrétní pochybení v řízení před švýcarskými soudy, kterými mělo být zasaženo do jeho základních práv zaručených Úmluvou o ochraně lidských práv a základních svobod (dále též jen „EÚLP“) a čl. 2 Protokolu č. 7 k EÚLP ve spojení s čl. 13 a 14 EÚLP. Konkrétně mělo dojít k porušení:

a) práva na zákonného soudce ve smyslu čl. 6 odst. 1 EÚLP, neboť v jeho věci rozhodoval soud státu, jehož příslušnost není dána,

b) zásady presumpce nevinny ve smyslu čl. 6 odst. 2 EÚLP, neboť rozhodování soudů bylo ovlivněno prohlášením představitelů státu o vině stěžovatele dříve, než o ní bylo soudem rozhodnuto,

c) práva být seznámen s povahou a důvody obvinění ve smyslu čl. 6 odst. 3 písm. a) EÚLP, neboť mu nebylo doručeno usnesení o zahájení trestního stíhání,

d) práva mít přiměřený čas na obhajobu ve smyslu čl. 6 odst. 3 písm. b) EÚLP, rovněž z důvodu nedoručení usnesení o zahájení trestního stíhání,

e) práva na účinnou obhajobu ve smyslu čl. 6 odst. 3 písm. c) EÚLP z důvodu absence tlumočnicka v průběhu celého trestního řízení znemožňující účinnou obhajobu stěžovatele,

f) práva vyslyšet nebo dát vyslyšet svědky ve smyslu čl. 6 odst. 3 písm. d) EÚLP, neboť mu nebylo umožněno vyslyšet svědky již dříve vyslechnuté v přípravném řízení,

g) práva na bezplatnou pomoc tlumočnicka ve smyslu čl. 6 odst. 3 písm. e) EÚLP z důvodu absence tlumočnicka v průběhu celého trestního řízení a z důvodu doručení rozsudku vyhotoveného pouze ve francouzštině, kterému stěžovatel nemohl rozumět,

h) práva na účinný opravný prostředek v trestních věcech dle čl. 2 Protokolu č. 7 k EÚLP ve spojení s čl. 13 a 14 EÚLP, neboť diskriminační švýcarská právní úprava zbavila stěžovatele možnosti účinný revizní prostředek uplatnit.

13. V návaznosti na výše uvedené tak stěžovatel napadá závěry městského soudu, který neuznal porušení principu teritoriality švýcarskými soudy, které stěžovatele jako občana České republiky, zde i trvale žijícího, stíhaly na svém území, ačkoliv ke spáchání trestného činu mělo dojít rovněž na území České republiky a k její škodě. V takovém postupu spatřuje porušení čl. 38 Listiny, resp. čl. 6 odst. 1 EÚLP, tedy práva na zákonného soudce, neboť rozhodoval soud, jehož příslušnost nebyla dána

14. Porušení čl. 6 odst. 2 EÚLP, tedy zásady presumpce nevinny, spatřuje stěžovatel v obsahu prohlášení veřejných činitelů na jeho adresu o probíhajícím trestním řízení, a to včetně představitelů diplomatického sboru Švýcarska. Dovozuje, že se Švýcarsko prostřednictvím svého diplomatického sboru snažilo ovlivnit průběh a výsledek trestního řízení, které tam bylo proti stěžovateli vedeno, a uvádí, že celá kauza tak získává další rozměr, a to rozměr politický.

15. Článek 6 odst. 3 písm. a) a b) EÚLP byl dle stěžovatele porušen nedoručením usnesení o zahájení trestního stíhání, a to ani v češtině, ani v jiném jazyce. O obvinění se dozvěděl zprostředkovaně, s odstupem času, neměl tak dostatek času na přípravu obhajoby. Přitom odkazuje na rozsudek Evropského soudu pro lidská práva (dále jen „ESLP“) ze dne 25. 7. 2000 ve věci *Mattochia proti Itálii*, stížnost č. 23969/94, body 65 a 67 (všechna zde citovaná rozhodnutí ESLP jsou dostupná z <https://hudoc.echr.coe.int>), dle kterého „odpovědnost za to, že se obviněný o povaze či důvodech obvinění dozví, přitom leží na orgánech činných v trestním řízení, které se jí nemohou zbavit poukazem na to, že se stěžovatel mohl o těchto skutečnostech dozvědět, pokud by nahlédl do spisu“.

16. Porušení čl. 6 odst. 3 písm. c) a d) EÚLP spatřuje stěžovatel v tom, že švýcarský nalézací soud vyšel při svém rozhodování z výslechnů provedených v přípravném řízení, aniž měl stěžovatel možnost se jich zúčastnit a aniž by byly zopakovány v přípravném řízení po obvinění stěžovatele či v řízení před soudem. Tvrdí přitom, že důkazní návrhy obhajoby byly *en block* odmítány. Stěžovatel také upozorňuje na zjevný nepoměr co do komplexnosti dokazování ohledně všech trestně relevantních skutečností v řízení před soudy ve Švýcarsku a v České republice. Zmiňuje i neznalost českých reálií, procesu privatizace a poukazuje i na další odlišnosti řízení před českými a švýcarskými soudy, v jejichž důsledku mělo být zasaženo do jeho práva na účinnou obhajobu. Upozorňuje rovněž, že mu bylo v navazujícím odvolacím řízení znemožněno reagovat na nesprávné překlady a deformovaná hodnocení výslechnů členů vlády soudem prvního stupně v odsuzujícím rozsudku.

17. K porušení čl. 6 odst. 3 písm. e) EÚLP došlo dle stěžovatele nedostatečností překladu cizojazyčných listin, některé úkony byly provedeny polskou tlumočnicí bez odpovídající znalosti češtiny, přítomnost tlumočnicka do českého jazyka byla u hlavního líčení zajištěna pouze jeden den. Stěžovatel se ohrazuje proti závěrům vrchního soudu, že vady tlumočení či absenci tlumočnicka v řízení před švýcarskými soudy nerozporoval a že by právě z toho mohlo být usuzováno, že svého práva na tlumočnicka pouze nevyužil, nikoli, že mu bylo odepřeno. Připomíná, že garantem spravedlnosti řízení včetně zajištění překladu či tlumočení pro

obviněného jsou vnitrostátní soudy (rozsudek ESLP ze dne 24. 9. 2002 ve věci *Cuscani proti Spojenému království*, stížnost č. 32771/96, bod 39; rozsudek velkého senátu ESLP ze dne 18. 10. 2006 ve věci *Hermi proti Itálii*, stížnost č. 18114/02, bod 72; rozsudek ESLP ze dne 4. 11. 2010 ve věci *Katritsch proti Francii*, stížnost č. 22575/08, bod 44), ve specifických případech je pak povinností soudu též kontrola kvality tlumočení (viz *Hermi*, citováno výše, bod 70).

18. Stěžovatel dále uvádí, že samotný rozsudek, čítající téměř 600 stran, obdržel pouze ve francouzském jazyce, aniž by tomuto jazyku rozuměl. Ve lhůtě 30 dnů pro podání odvolání, které v řízení před švýcarskými soudy nebylo možné podat blanketně, byl tedy nucen na vlastní náklady zajistit nejprve překlad rozsudku, aby se s ním mohl seznámit, a dále i překlad dalších podkladů pro odvolání do francouzštiny. Tím mu byla doba pro podání odvolání výrazně zkrácena, a byla mu tak znemožněna řádná příprava jeho obrany. Stěžovatel nesouhlasí s argumentací vrchního soudu odkazem na citaci rozsudku ESLP ze dne 19. 12. 1989 ve věci *Kamasinski proti Rakousku* (stížnost č. 9783/82), ze kterého by dle odůvodnění napadeného usnesení mělo vyplývat, že „neexistence písemného překladu rozsudku nepředstavuje porušení čl. 6 odst. 3 písm. e) EÚLP“. Stěžovatel totiž upozorňuje, že úplné znění a význam citovaného rozsudku ESLP je jiný. Přitom zdůrazňuje, že rozsudek v jeho věci byl vyhlášen ve francouzštině, aniž by byl vyhlášen přítomen český tlumočník. Stěžovatel tak nemohl rozsudku a jeho odůvodnění porozumět tak, aby nebylo nutné trvat na písemném překladu.

19. V části ústavní stížnosti, která se týká povahy odvolacího řízení ve Švýcarsku, stěžovatel namítá zásah do práva na účinný opravný prostředek, neboť se mu dostalo pouze omezeného přezkumu skutkových zjištění soudu prvního stupně. Právní úprava švýcarského trestního řízení dle stěžovatele v době, kdy bylo rozhodováno v jeho věci, nerespektovala zásadu dvojinstančnosti řízení, kterou garantuje jak čl. 32 odst. 3 Ústavy Švýcarska, tak čl. 2 odst. 1 Protokolu č. 7 k EÚLP. Nebyla tak v souladu ani se švýcarským trestním řádem, který soudům druhé instance přiznává pravomoc úplného přezkumu. Současně představovala neoprávněnou diskriminaci a porušovala zásadu rovného zacházení s obžalovanými souzenými na kantonální úrovni, neboť ti mohli využít tří instancí, zatímco obžalovaní souzení na federální úrovni právo na účinný opravný prostředek zachováno neměli. Systém odvolacího přezkumu tedy v jeho případě jako celek nevyhovoval požadavkům na účinnou soudní ochranu a nebyl ovládan zásadou spravedlivého procesu.

20. Další okruh námitek se vztahuje k podmínce oboustranné trestnosti skutku, pro který byl stěžovatel odsouzen, a k souvisejícímu neúspěšnému návrhu stěžovatele na přerušování řízení o uznání do doby vydání rozhodnutí v trestním řízení vedeném před Městským soudem v Praze pod sp. zn. 2 T 3/2017, které bylo původně vedeno i proti stěžovateli. Stěžovatel se domnívá, že až po skončení tohoto trestního řízení, nyní vedeného již pouze proti ostatním spoluobžalovaným pro totožný skutek, pro který byl stěžovatel uznán vinným a odsouzen švýcarskými soudy, bude postaveno najisto, zda lze skutečně onen skutek považovat za trestný čin i podle práva České republiky, a je tedy splněna podmínka oboustranné trestnosti pro uznání cizozemského rozsudku. Tvrdí, že městský soud neprovedl zkoumání oboustranné trestnosti skutku, neboť pouze odkázal na jiné své rozhodnutí, ve kterém však takové posouzení rovněž provedeno nebylo. I z tohoto důvodu považuje napadený rozsudek za nepřezkoumatelný.

21. Stěžovatel uzavírá, že tím, že české soudy aprobovaly postup švýcarských soudů, stejně jako ony porušily právo na spravedlivý proces ve smyslu čl. 6 EÚLP. Dle stěžovatele byly české soudy povinny se jeho námitkami zabývat a vyžádat si trestní spis, vyjádření, vysvětlení a doplňující informace od švýcarských soudů a provést dokazování, aby mohly jeho tvrzení ověřit. Obecné soudy tak však neučinily a zcela rezignovaly na úplné a řádné zjištění skutkového stavu.

22. V doplnění ústavní stížnosti stěžovatel připojil k jím namítanému porušení čl. 6 odst. 3 písm. e) EÚLP citaci švýcarského trestního řádu, který stanoví povinnost vyrozumět

obviněného, ať už ústně, či písemně, v jazyce, kterému rozumí, o základním obsahu nejdůležitějších procesních úkonů s tím, že však neexistuje právo na překlad všech procesních úkonů a spisů v plném znění. Tímto způsobem stěžovatel dokládá porušení švýcarské právní úpravy švýcarskými soudy a opětovně namítá nedostatek řízení před tuzemskými obecnými soudy, které se s jeho konkrétními námitkami o nedostatecích tlumočení a překladů vypořádaly pouze obecným konstatováním, že švýcarskou konfederaci je nutné považovat za demokratický právní stát a že rozdílnost právních úprav není důvodem pro odepření uznání a výkonu cizozemského rozhodnutí.

III. Vyjádření k ústavní stížnosti a replika stěžovatele

23. Ústavní soud si vyžádal spis a vyjádření účastníků a vedlejších účastníků řízení k ústavní stížnosti.

24. Městský soud ve vyjádření k ústavní stížnosti uvedl, že ji považuje za opakování obhajoby i odvolacích námitek uplatněných v předchozích řízeních. Odkázal přitom jak na odůvodnění svého rozhodnutí, tak i na usnesení vrchního soudu, zejména zdůraznil závěry vrchního soudu, že stěžovatel námitky týkající se porušení práva na obhajobu a odepření služeb tlumočnicka uplatnil před švýcarskými soudy až v odvolacím řízení, že v řízení nalézacím ani stěžovatel, ani jeho obhájce takovou námitku nevznesli. Absenci překladu rozsudku pak stěžovatel neuplatnil ani v odvolacím řízení před švýcarskými soudy. Zásadní námitky k porušení lidských práv tak dle městského soudu uplatnil stěžovatel až v rámci řízení o uznání cizozemského rozhodnutí. S ohledem na řízení o uznání téhož cizozemského rozhodnutí ve vztahu k jinému odsouzenému, které bylo zahájeno u městského soudu, požádal tento soud o přednostní projednání věci.

25. Rovněž vrchní soud odkázal na odůvodnění jím vydaného napadeného usnesení, neboť již v něm se s námitkami a argumentací stěžovatele, které se shodují s těmi, které stěžovatel uplatnil v předchozím řízení, dostatečným způsobem vypořádal. Současně vrchní soud navrhl ústavní stížnost jako zjevně neopodstatněnou odmítnout nebo ji zamítnout.

26. Ministerstvo spravedlnosti jako vedlejší účastník řízení uvedlo, že k podání zprávy o úrovni dodržování lidských práv v trestním řízení před švýcarskými soudy v letech 2011–2017 (se zaměřením na soudní přezkum rozhodnutí v případě, kdy v prvním stupni rozhodoval Federální trestní soud) bylo vyzváno městským soudem, k tomu mu byla stanovena lhůta 7 dnů. Ministerstvo městský soud informovalo, že tak podrobnými informacemi o právních rádech cizích států nedisponuje, je však možné si takové informace vyžádat. Vyjádření Ministerstva spravedlnosti městskému soudu tedy obsahovalo pouze informaci, že Švýcarsko ratifikovalo Úmluvu o ochraně lidských práv a základních svobod, s čímž je spojen i závazek dodržování lidských práv, a že úroveň ochrany těchto práv je tedy na stejné úrovni jako v České republice, nadto se v případě jejich porušení mohou jednotlivci obracet na Evropský soud pro lidská práva. Ministerstvo uvedlo, že i nadále si za tímto hodnocením stojí, a navrhlo odmítnutí ústavní stížnosti stěžovatele jako zjevně neopodstatněné a pro případ, že by takový postup Ústavní soud nezvolil, navrhlo ministerstvo ústavní stížnost zamítnout.

27. Městské státní zastupitelství v Praze (dále jen „MSZ“) jako vedlejší účastník Ústavnímu soudu sdělilo, že si od Generální prokuratury Švýcarské konfederace (dále též jen „GPŠK“) vyžádalo (prostřednictvím českého Nejvyššího státního zastupitelství) informace k předmětnému trestnímu řízení. Ty považuje MSZ za dostačující k adekvátní reakci, není proto dle jeho názoru nezbytné vyžádat si kompletní spisový materiál. Uvedlo, že při posuzování právních podmínek pro uznání a výkon cizozemského rozhodnutí nelze na švýcarské trestní řízení nazírat optikou úrovně ochrany základních lidských práv poskytované v českém trestním řízení, jak dovozuje stěžovatel, ale optikou minimálního standardu ochrany základních lidských práv. Proto nejsou vyloučeny odlišnosti mezi jednotlivými vnitrostátními právními úpravami.

MSZ se domnívá, že v posuzované věci nelze dovodit, že by cizozemská rozhodnutí byla vydána nesprávně obsazenými soudy, což by mělo za následek jejich nezákonnost, a že výroky vyslovené v českém veřejném prostoru v průběhu trestního řízení nebyly způsobilé navodit u švýcarské veřejnosti pocit, že je stěžovatel vinen, ani ovlivnit hodnocení skutkového stavu švýcarskými soudy, které rozhodovaly o jeho vině. Jde-li o stěžovatelem tvrzený politický charakter skutku, MSZ dodalo, že předmětem trestního řízení byla hospodářská trestná činnost, politickou povahu skutku nelze dovodit ani z právní kvalifikace jednání nebo z okolností jeho spáchání.

28. K namítanému zásahu do práva na tlumočníka a k nedostatkům či absenci překladu listin MSZ sdělilo, že dle informací vyžádaných od švýcarské prokuratury bylo v rámci celého řízení před soudem prvního stupně, resp. švýcarským Federálním trestním soudem, zajištěno právo stěžovatele a dalších obviněných na tlumočení do českého jazyka, a to dvěma tlumočníky ustanovenými soudem, kteří byli na pokyn předsedy soudu obviněným k dispozici. Před závěrečnými řečmi údajně předseda soudu informoval obhájce, že jsou obviněným oba tito tlumočníci k dispozici v souvislosti s překladem obsahu závěrečných řečí v průběhu přestávek, což však obhájci nevyužili. Předseda soudu se dotazoval mimo jiné i obhájce stěžovatele, zda bude stěžovatel potřebovat tlumočníka během čtení rozsudku, což stěžovatel odmítl s tím, že tlumočníka ustanoveného soudem k tlumočení rozsudku nežádá, neboť má k dispozici svého soukromého tlumočníka. K tomuto se MSZ odkazuje na druhostupňový rozsudek švýcarského Federálního trestního soudu sp. zn. 6B_668/2014 z 22. 12. 2017, s. 50–52, bod 7.5.3. V řízení o odvolání před švýcarským Federálním trestním soudem stěžovatel údajně absenci překladu rozsudku do českého jazyka či způsob jeho veřejného oznámení nenamítal. Dle MSZ byla stěžovateli v řízení před soudem – tedy jak v průběhu dokazování, tak i během přednesu závěrečných řečí i při veřejném vyhlášení prvostupňového rozsudku – zajištěna dostatečná lingvistická pomoc tlumočníka tak, aby bylo zajištěno jeho právo na obhajobu.

29. MSZ považuje za nepřijatelnou námitku stran absence přezkumu oboustranné trestnosti spáchaného skutku a odkázalo přitom na odůvodnění napadeného rozsudku městského soudu, který se s ní již řádně vypořádal. Dále MSZ s odvoláním na informace poskytnuté švýcarskou stranou uvedlo, že stěžovatel byl s obviněním proti své osobě seznámen v písemné formě prostřednictvím svého obhájce dne 11. 2. 2011, přičemž švýcarský Federální trestní soud v řízení prvostupňovém ani v řízení odvolacím neshledal, že by bylo sdělení obvinění ve vztahu ke stěžovateli provedeno nezákonným způsobem. Dle MSZ nadto hraje klíčovou roli v trestním procesu obžaloba, která byla v českém jazyce předána stěžovateli devět měsíců před započítáním hlavního líčení, což lze považovat za dobu přiměřenou k přípravě obhajoby.

30. K námitce stěžovatele týkající se práva vyslyšet svědky MSZ sdělilo, že podle vyjádření švýcarské strany byl stěžovatel pozván k účasti na výslechu svědků – ministrů vlády České republiky, byl rovněž vyzván k předložení seznamu otázek (odkazuje přitom na druhostupňový rozsudek švýcarského Federálního trestního soudu, s. 48, bod 7.2.5). Stěžovatel ani jeho obhájce prý výslovně nepožadovali, aby byli svědci, kteří byli vyslechnuti v přípravném řízení, opakovaně vyslechnuti v řízení před soudem (viz rovněž odvolací rozsudek švýcarského Federálního trestního soudu s. 47, bod 7.2.3, a prvostupňový rozsudek švýcarského Federálního trestního soudu sp. zn. SK.2011.24 z 10. 10. 2013, s. 120–123, bod V.1.5). Dle sdělení MSZ švýcarský odvolací trestní soud ohledně této otázky dospěl k závěru, že nedošlo k porušení práva stěžovatele na výslech svědků či zpochybnění jejich svědeckých výpovědí (viz odvolací rozsudek švýcarského Federálního trestního soudu s. 46–50, body 7 až 7.2.6). Dle MSZ tak stěžovatel v tomto případě svého práva vyslyšet svědky nevyužil, což však nelze považovat za porušení jeho práv švýcarskými orgány veřejné moci.

31. MSZ přisvědčilo stěžovateli, že v době rozhodování jeho věci byl rozsah přezkumu odvolacím soudem omezen vázaností skutkovými zjištěními učiněnými v řízení před soudem prvního stupně. Nicméně v zákonem stanovených případech byl přezkum skutkových zjištění umožněn. S ohledem na skutečnost, že je smluvním stranám dán prostor pro vlastní uvážení, jakým způsobem rozsah přezkumu v rámci odvolacího řízení nastaví, domnívá se MSZ, že koncepce švýcarského odvolacího řízení byla slučitelná s EÚLP.

32. Závěrem MSZ navrholo, aby byla ústavní stížnost odmítnuta.

33. V navazující replice označil stěžovatel vyjádření MSZ a Generální prokuratury Švýcarské konfederace za nepřesná, případně nepravdivá. Namítá, že vyjádření GPŠK vycházejí pouze z obou rozsudků švýcarského Federálního trestního soudu, dodržení práv obviněného však dle jeho názoru není možné prokazovat odůvodněním cizozemských rozhodnutí, která jsou výsledkem řízení, jehož soulad s právem na spravedlivý proces je právě zpochybňován.

34. Setrvává nadále na svých tvrzeních, že nebyl řádně informován o zahájení trestního stíhání, nebylo mu sděleno obvinění. Stěžovatel je přesvědčen, že nelze akceptovat vyjádření GPŠK, že byl prostřednictvím švýcarského obhájce informován o obvinění, aniž by bylo takové tvrzení (které stěžovatel rozporuje) doloženo např. dokladem o doručení listiny. Popírá, že se vyhýbal výslechu, a nemohlo mu tedy být sděleno obvinění ústně v průběhu přípravného řízení. Zpochybňuje tvrzení GPŠK, že se mu nepodařilo předvolání doručit, neboť používá dlouhodobě stejnou doručovací adresu, nesouhlasí rovněž, že byl následně řádně předvolán k závěrečnému výslechu. I v tomto případě považuje za nezbytné, aby byla taková tvrzení prokázána doklady o doručování. Uvádí, že výslechy českých ministrů se nezúčastnil a ani nemohl předložit seznam otázek, neboť o nich – oproti tvrzení GPŠK – nebyl informován a nebyl k nim přizván. Domníval se tedy a i nyní na tomto názoru setrvává, že pokud nebyly výslechy svědků před soudem zopakovány, nelze je v řízení před soudem použít. Že k tomu fakticky došlo, zjistil až z rozsudku soudu prvního stupně, tedy ve fázi řízení, ve které již neměl prostor na ně reagovat.

35. K přítomnosti tlumočnicka u hlavního líčení stěžovatel zopakoval, že není pravdou, že by na všech hlavních líčeních byli přítomni soudem ustanovení tlumočníci, že s výjimkou výpovědi stěžovatele nebylo tlumočeno, což lze zjistit jak z protokolů z hlavního líčení, tak i ze zvukových záznamů. Tlumočnick do českého jazyka nebyl přítomen ani při vyhlášení rozsudku, stěžovatel tedy neměl tlumočení zajištěno a neznal důvody svého odsouzení. Na podporu svých tvrzení stěžovatel přiložil čestná prohlášení dvou spoluobžalovaných, jejichž obsahem je tvrzení o tom, že oficiální tlumočení soudem stanoveným tlumočnickem probíhalo pouze v části hlavního líčení, v dalším průběhu hlavního líčení oficiální tlumočení prováděno nebylo, proces probíhal pouze ve francouzském jazyce.

36. Stěžovatel nesouhlasí s vyjádřením GPŠK, že v případě zastupování švýcarskými advokáty se předpokládá jejich znalost a porozumění vyhlášenému a písemně vyhotovenému rozhodnutí, proto se nelze domáhat jeho překladu v celém rozsahu. Na skutečnosti, že byl rozsudek vyhlášen a doručen v jazyce, kterému stěžovatel sám nerozuměl, totiž nemůže nic změnit ani fakt, že rozsudku rozuměl jeho obhájce. Z citované právní úpravy švýcarského trestního řízení pak stěžovatel znovu dovozuje povinnost soudu zajistit překlad odsuzujícího rozsudku do jazyka, kterému stěžovatel rozumí, a zpochybňuje opačný názor GPŠK, neboť není opatřen odkazem na relevantní právní úpravu. S odkazem na rozsudek ESLP ve věci *Kamasinski proti Rakousku* (citováno výše) opakovaně připomíná, že lze akceptovat nedoručení písemného překladu rozhodnutí pouze v případě, bylo-li alespoň vyhlášeno v jazyce, jemuž obviněný rozumí.

37. Odmítá názor MSZ, že výroky v českém veřejném prostoru nemohly ovlivnit hodnocení švýcarského soudu, a upozorňuje na aktivity švýcarského diplomatického sboru ve smyslu ovlivňování výkonné moci České republiky v jeho věci. To a rovněž přesvědčení, že

alespoň okolnosti spáchání posuzovaného skutku mohou nasvědčovat politické povaze trestného činu, dokládá stěžovatel mediálními vyjádřeními českých politiků.

38. Na podporu svých tvrzení stěžovatel navrhuje, aby byly vyžádány protokoly či zvukové záznamy z hlavních líčení před švýcarským soudem, ze kterých by muselo být zřejmé, že se jich tlumočníci neúčastnili buď vůbec, nebo se účastnili pouze výslechu obžalovaných. Navrhuje, aby si soudy vyžádaly rovněž text jeho odvolání proti prvostupňovému rozsudku švýcarského soudu a listiny prokazující způsob a dobu seznámení stěžovatele s povahou a důvody vzneseného obvinění.

39. S ohledem na okolnost, že replika stěžovatele neobsahovala žádné argumenty, které by byly vedlejším účastníkům neznámé, nepovažoval Ústavní soud za účelné jim ji zasílat k případné duplice.

IV. Splnění podmínek řízení před Ústavním soudem

40. Ústavní soud posuzoval splnění procesních podmínek řízení a dospěl k závěru, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněným stěžovatelem, který byl účastníkem řízení, v němž bylo vydáno napadené rozhodnutí, a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatel je právně zastoupen advokátem podle § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu. Ústavní stížnost je přípustná (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu *a contrario*), neboť stěžovatel vyčerpal všechny procesní prostředky k ochraně svých práv.

41. Ústavní soud dospěl vzhledem k obsahu ústavní stížnosti k závěru, že není nutné nařizovat ústní jednání, neboť od něho nelze očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

V. Vlastní hodnocení Ústavního soudu

42. Ústavní soud zvážil obsah napadených rozhodnutí i průběh řízení, které jim předcházelo, a dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

V.1. Obecná východiska

43. Úkolem Ústavního soudu je ochrana ústavnosti (čl. 83 Ústavy). Ústavní soud není další instancí v systému obecného soudnictví a není nadřízen obecným soudům, do jejichž rozhodovací činnosti může zasáhnout pouze tehdy, došlo-li jejich pravomocným rozhodnutím v řízení, jehož byl stěžovatel účastníkem, k porušení jeho základních práv či svobod chráněných ústavním pořádkem, nebo pokud řízení nebylo vedeno ústavně souladně a pokud řízení není možné jako celek pokládat za spravedlivé.

44. Zákon o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních v § 120 odst. 1 písm. a) ZMJS stanoví, že cizozemské rozhodnutí lze na území České republiky uznat, jestliže tak stanoví mezinárodní smlouva nebo je zaručena vzájemnost. Jde-li o vztah mezi Českou republikou a Švýcarskem, je tato materie upravena již výše citovanou Úmluvou o praní, vyhledávání, zadržování a konfiskaci výnosů ze zločinu zveřejněnou pod č. 33/1997 Sb., současně je mezi oběma stranami zaručena vzájemnost. Vztah mezi ZMJS a Úmluvou je upraven v § 3 odst. 2 tak, že podle ZMJS se postupuje, nestanoví-li mezinárodní smlouva jinak. ZMJS je tedy subsidiární vůči mezinárodním smlouvám, a uplatní se tedy zejména na otázky, které mezinárodní smlouva neupravuje vůbec, anebo nikoliv vyčerpávajícím způsobem. Nutno podotknout, že obě právní úpravy stanoví jak podmínky uznání cizozemských rozhodnutí, tak i podmínky justiční spolupráce obdobně.

45. Mezi další obligatorní podmínky pro uznání cizozemského rozhodnutí dle ZMJS náleží rovněž skutečnost, že uznávané rozhodnutí bylo vydáno v souvislosti se skutkem, který by naplňoval znaky skutkové podstaty trestného činu i podle práva České republiky [§ 120 odst. 1 písm. b) ZMJS], a že bylo vydáno v řízení, které odpovídalo závazkům vyplývajícím pro Českou republiku z mezinárodních smluv o lidských právech a základních svobodách

[§ 120 odst. 1 písm. c) ZMJS]. Takovou mezinárodní smlouvou je pro Českou republiku EÚLP, podle jejíhož čl. 6 odst. 3 má každý, kdo je obviněn z trestného činu, tato minimální práva: a) být neprodleně a v jazyce, jemuž rozumí, podrobně seznámen s povahou a důvodem obvinění proti němu; b) mít přiměřený čas a možnost k přípravě své obhajoby; c) obhajovat se osobně nebo za pomoci obhájce podle vlastního výběru nebo, pokud nemá prostředky na zaplacení obhájce, aby mu byl poskytnut bezplatně, jestliže to zájmy spravedlnosti vyžadují; d) vyslyšet nebo dát vyslyšet svědky proti sobě a dosáhnout předvolání a výslech svědků ve svůj prospěch za stejných podmínek, jako svědků proti sobě; e) využít bezplatnou pomoc tlumočnicka, jestliže nerozumí jazyku používanému před soudem nebo tímto jazykem nemluví.

46. V neposlední řadě musí být pro uznání cizozemského rozhodnutí splněna podmínka, že v České republice nebylo vedeno trestní stíhání proti téže osobě pro týž skutek, které skončilo pravomocným rozsudkem soudu nebo pravomocným zastavením trestního stíhání anebo jiným rozhodnutím se stejným účinkem, ledaže takové rozhodnutí bylo zrušeno [§ 120 odst. 1 písm. f) ZMJS].

47. Jde-li o mezinárodní justiční spolupráci obecně, vztahuje se na ni výhrada veřejného pořádku. Konkrétně § 5 odst. 1 ZMJS stanoví, že justiční spolupráci nelze cizozemskému orgánu poskytnout, pokud by to bylo v rozporu s ústavním pořádkem České republiky nebo s takovou zásadou právního řádu České republiky, na které je třeba bez výhrady trvat. Dle odstavce 2 nemusí být mezinárodní justiční spolupráce poskytnuta rovněž v případě, že by tím mohlo dojít k poškození jiného významného chráněného zájmu České republiky. Mezi zásady, na nichž je třeba bez výhrady trvat, patří především ty zásady, které zajišťují ochranu základních lidských práv a svobod. Výhrada veřejného pořádku je tedy obecným důvodem pro odmítnutí spolupráce všech typů bez ohledu na to, zda je mezi důvody odmítnutí daného typu spolupráce uvedena. Přitom se vždy posuzuje výsledný účinek a způsob aplikace cizozemského práva ve vztahu ke konkrétnímu případu, nelze z něj však dovozovat nepoužitelnost určitého ustanovení cizozemského práva obecně (viz KUBÍČEK, M. § 5 In KUBÍČEK, M. a POLÁK, P. Zákon o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních. Komentář. Praha: Wolters Kluwer, 2014).

48. Dle čl. 18 Úmluvy lze mezinárodní spolupráci v podobě požadavku na konfiskaci prostředků či výnosů ze zločinu odmítnout mimo jiné v případě, že by dle odstavce 1 písm. a. byl požadovaný postup v rozporu se základními zásadami právního řádu dožádané strany, nebo by dle písmena b. mohlo provedení žádosti ohrozit suverenitu, bezpečnost, veřejný pořádek nebo jiné podstatné zájmy dožádané strany, nebo by dle písmena f. nebyl trestný čin, na který se vztahuje žádost, trestným činem podle práva dožádané strany, kdyby byl spáchán na území náležejícím do její soudní pravomoci.

49. V čl. 22 odst. 1 Úmluvy je pak stanoveno, že dožádaná strana po obdržení žádosti o spolupráci uzná každé soudní rozhodnutí učiněné v dožadující straně, pokud jde o práva, kterých se dovolávají třetí strany. Dle odstavce 2 může být uznání odmítnuto a. jestliže třetí strany neměly dostatečnou možnost uplatnit svá práva, b. pokud rozhodnutí není slučitelné s rozhodnutím již vydaným v dožádané straně týkajícím se téže otázky, c. jestliže rozhodnutí není slučitelné s veřejným pořádkem v dožádané straně, nebo d. jestliže rozhodnutí bylo vydáno v rozporu s výlučnou soudní pravomocí stanovenou právním řádem dožádané strany.

50. V minulosti Ústavní soud k problematice mezinárodní justiční spolupráce ve věcech trestních opakovaně judikoval, že „se nelze spokojit jen s povšechným odůvodněním (rozhodnutí), z něž není dostatečně zřejmé, zda soud věc zkoumal pečlivě a ve všech souvislostech daného případu. Povinnost soudu řádně odůvodnit své rozhodnutí koreluje s právem obviněného na náležitou přípravu obhajoby a s právem přednést soudu své návrhy a argumenty. Nemá-li mít řízení o opravném prostředku toliko formální charakter, je třeba, aby soud, který v takovém řízení rozhoduje, reagoval náležitým způsobem na námitky osoby, která opravný prostředek podala“ [náleží sp. zn. III. ÚS 534/06 ze dne 3. 1. 2007 (N 1/44 SbNU 3)].

V.2. Aplikace obecných východisek na posuzovanou věc

51. Jak z obsahu ústavní stížnosti, tak i z napadených rozhodnutí městského a vrchního soudu vyplývá, že stěžovatel již v řízení před obecnými soudy uplatnil totožné námitky jako v ústavní stížnosti. Nutno podotknout, že v převážné většině se jimi zejména vrchní soud podrobně zabýval a odůvodnění jeho závěrů lze považovat za přesvědčivé.

52. To však neplatí ve vztahu k námitce týkající se nedostatku tlumočení do českého jazyka v průběhu hlavního líčení před švýcarským soudem prvního stupně a neposkytnutí překladu cizojazyčného rozsudku.

53. Městský soud na tuto konkrétní námitku stěžovatele víceméně nereagoval a vypořádal ji povšechným konstatováním, že Švýcarskou konfederaci je třeba považovat za demokratický právní stát, který je součástí schengenského *acquis*, u něž nejsou známy žádné poznatky, z nichž by bylo možno vyvozovat, že v trestním řízení před jeho justičními orgány by docházelo k porušování základních lidských práv a svobod, a že ze zpráv oslovených subjektů vyplývají informace o vysoké úrovni švýcarského soudnictví a o tom, že v trestním řízení jsou poskytnuta všechna práva zajišťující spravedlivý proces.

54. Vrchní soud se námitkou sice zabýval podrobněji, ovšem neshledal ji jako důvodnou. Vyšel přitom ze skutečnosti, že z rozsudku odvolacího švýcarského soudu nevyplývá, že by nedostatek v tlumočení u hlavního líčení konaného u soudu prvního stupně odsouzený v řízení před švýcarským odvolacím soudem namítal, přitom dle vrchního soudu není důvodu se domnívat, že by snad takovou možnost neměl. Vrchní soud doplnil, že i kdyby argumentace nedostatkem tlumočení odpovídala skutečnosti, vzhledem k tomu, že odsouzený neuplatnil v tomto směru námitky v řízení vedeném před švýcarskými soudy, lze z toho dovodit pouze to, že odsouzený svého práva pouze nevyužil, nikoliv že by mu bylo odepřeno. Takové závěry však nelze s ohledem na četnou judikaturu ESLP akceptovat.

55. Právo na tlumočnicka je základním právem, které je na mezinárodní úrovni zakotveno v čl. 6 odst. 3 písm. e) EÚLP a rovněž v čl. 14 odst. 3 písm. f) Mezinárodního paktu o občanských a politických právech.

56. Dle ESLP je třeba právo na spravedlivý proces ve smyslu čl. 6 odst. 3 písm. e) EÚLP chápat tak, že obviněný, který nerozumí jazyku používanému v řízení před soudem nebo tímto jazykem nemluví, má právo na bezplatnou pomoc tlumočnicka za účelem překladu nebo přetlumočení takových dokumentů nebo vyjádření v průběhu řízení vedeného proti němu, kterým musí nezbytně rozumět, aby se mohl těšit spravedlivému procesu (viz rozsudek ESLP ze dne 28. 11. 1978 ve věci *Luedicke, Belkacem a Koç proti Německu*, stížnost č. 6210/73, bod 48).

57. Poskytnutá tlumočnická pomoc musí obviněnému umožnit, aby pochopil vytýkané jednání a mohl se obhajovat, zejména tím, že soudu poskytne svoji verzi událostí (viz usnesení ESLP ze dne 17. 5. 2001 ve věci *Güngör proti Německu*, stížnost č. 31540/96, rozhodnutí ESLP ze dne 24. 1. 2002 o nepřijatelnosti stížnosti ve věci *Uçak proti Spojenému království*, stížnost č. 44234/98, rozsudek *Hermi*, citováno výše, či rozsudek ESLP ze dne 24. 1. 2019 ve věci *Knox proti Itálii*, stížnost č. 76577/13).

58. Na druhou stranu ovšem právo na tlumočnicka neznamená povinnost zajistit písemný překlad všech písemných důkazů nebo úředních dokumentů v řízení. V této souvislosti je třeba poznamenat, že text příslušných ustanovení hovoří o „tlumočnickovi“, nikoliv o „překladačce“, což naznačuje, že ústní lingvistická pomoc může splňovat požadavky EÚLP (usnesení ESLP ze dne 24. 2. 2005 ve věci *Husain proti Itálii*, stížnost č. 18913/03).

59. Z judikatury ESLP vyplývá dokonce i povinnost ověřit, zda spravedlivost řízení vyžaduje ustanovení tlumočnicka obviněnému, a to i bez jeho výslovné námitky, že nerozumí jazyku používanému před soudem, ledaže by se podařilo prokázat, že dotyčný má dostatečnou znalost daného jazyka (rozsudek pléna ESLP ze dne 19. 12. 1989 ve věci *Brozicek proti Itálii*,

stížnost č. 10964/84, bod 41). Je tedy povinností soudce ověřit, zda absence tlumočnicka umožní obviněnému plně se zapojit do řízení do té míry, aby bylo zajištěno jeho právo na spravedlivý proces (rozsudek ESLP ze dne 24. 9. 2002 ve věci *Cuscani proti Spojenému království*, stížnost č. 32771/96, bod 38). Aby se předešlo následným pochybnostem při přezkoumání námitek vznesených v nadcházejícím řízení, je vždy nezbytné zaznamenat do protokolu jakýkoliv proces nebo rozhodnutí související s ověřením nutnosti překladu nebo tlumočení, případně s právem na tlumočnicka, a jakoukoliv pomoc poskytnutou tlumočnickem, jako je ústní překlad nebo ústní shrnutí dokumentů (srov. *mutatis mutandis* rozsudek ESLP ze dne 30. 5. 2013 ve věci *Martin proti Estonsku*, stížnost č. 35985/09, bod 90, a rozsudek ESLP ze dne 17. 1. 2017 ve věci *Vizgirda proti Slovinsku*, stížnost č. 59868/08, bod 85).

60. Pokud jde o vrchním soudem dovozované neuplatnění požadavku či stížnosti obhájce stěžovatele na nedostatek tlumočení či překladu, ESLP vyslovil v obdobném případě závěr, že ačkoliv je obhajoba v zásadě věcí žalovaného a jeho právního zástupce, bez ohledu na to, zda byl obhájce ustanoven soudem nebo zvolen stěžovatelem, garantem spravedlivého procesu – zahrnujícího mimo jiné případnou neexistenci překladu nebo tlumočení pro obviněného cizího státního příslušníka – jsou vnitrostátní soudy (viz *Hermi*, citováno výše, bod 72, a *Cuscani*, citováno výše, bod 39). Selhání právního zástupce stěžovatele při vznesení námítky k tlumočení tak nezavazuje vnitrostátní soud odpovědnosti podle čl. 6 EÚLP (viz rozsudek *Vizgirda*, citováno výše).

61. Z výše uvedeného je zjevné, že za situace, kdy ESLP klade odpovědnost za zajištění pomoci tlumočnicka na justiční orgány, není možné námítku stěžovatele odmítnout pouhým konstatováním, že bylo na něm, aby se svého práva na pomoc tlumočnicka aktivně domáhal, či bez dalšího uzavřít, že pro zachování jeho práv postačí, že mu nebyla odepřena.

62. Jde-li o stěžovatelem namítanou absenci písemného překladu cizozemského rozsudku, vrchní soud konstatoval, že ani nedostatek českého překladu rozsudku soudu nelze považovat za porušení čl. 6 odst. 3 písm. e) EÚLP, navíc když tuto skutečnost stěžovatel ve svém odvolání nenamítal a ani netvrdil, že by v důsledku toho, že si musel překlad pořídit sám na své náklady, nemohl z časových důvodů uplatnit řádně všechny své námítky proti rozsudku soudu prvního stupně. K tomuto vrchní soud připojil citaci rozsudku ESLP ze dne 19. 12. 1989 ve věci *Kamasinski* (citováno výše), že „neexistence písemného překladu rozsudku nepředstavuje porušení čl. 6 odst. 3 písm. e) EÚLP“.

63. Ani v tomto však není možné vrchnímu soudu přisvědčit. Jak ostatně i stěžovatel upozornil, citaci uvedeného rozhodnutí ESLP neuvedl vrchní soud v celém rozsahu, přičemž její relevantní část zní: „Absence písemného překladu rozsudku sama o sobě neznamená porušení čl. 6 odst. 3 písm. e). ... je zřejmé, že v důsledku ústních vysvětlení, která mu byla poskytnuta, pan Kamasinski dostatečně porozuměl rozsudku a jeho odůvodnění, aby bylo možné s pomocí nově jmenovaného obhájce podat odvolání proti rozsudku a rozsáhlou námítku neplatnosti zpochybňující mnoho aspektů procesu a rozsudku.“ Je zjevné, že v daném případě sehrála zásadní roli náhradní forma seznámení obžalovaného s rozsudkem tak, aby mu porozuměl a mohl v řízení činit další úkony. K tomu ovšem v nyní posuzované věci dle stěžovatele nedošlo, neboť ani při vyhlášení rozsudku údajně nebyl přítomen tlumočnick, a je tedy legitimní se tázat, zda nebyl stěžovatel nepřiměřeným způsobem znevýhodněn oproti obviněným, kteří jednacím jazyku rozumí, a zda lze v jeho případě ještě trestní řízení před švýcarskými soudy považovat za fair proces.

64. Ostatně významem možnosti seznámit se s meritorním cizozemským rozhodnutím v jazyce, jemuž obviněný rozumí, se již dříve zabýval i Nejvyšší soud. V rozsudku ze dne 18. 10. 2016 sp. zn. 11 Tz 54/2016 potvrdil, že námítka směřující do otázky doručení meritorního (cizozemského) rozhodnutí obviněnému, resp. překladu takového rozhodnutí, se úzce dotýká stěžejní problematiky zachování práva obviněného na spravedlivý proces. To je jednak garantováno na mezinárodní úrovni EÚLP [viz podmínku dle § 120 odst. 1 písm. c)

ZMJS], jednak je Nejvyšší soud dle citovaného rozsudku považuje za součást veřejného pořádku, ve smyslu jednoho z pravidel, která jsou určující pro bezproblémové fungování právního řádu České republiky a zájmů, které hájí (viz výhradu veřejného pořádku dle § 5 ZMJS, obdobně čl. 22 odst. 2 písm. c., eventuálně čl. 18 odst. 1 písm. a. a b. Úmluvy).

65. Později pak Nejvyšší soud v rozsudku ze dne 25. 6. 2019 sp. zn. 11 Tz 57/2019 neakceptoval postup Krajského soudu v Brně, který zamítl stížnost obviněného proti rozhodnutí o uznání cizozemského rozhodnutí jako nedůvodnou v situaci, kdy byly dány pochybnosti o tom, zda obviněný vůbec porozuměl obsahu rozhodnutí cizozemského soudu, jakož i poučení o opravných prostředcích, neboť uznáním takového rozhodnutí českými soudy mohlo dle Nejvyššího soudu dojít k porušení § 5 odst. 1 ZMJS.

66. Ačkoliv se v případě posledních dvou citovaných rozhodnutí jednalo o uznání cizozemského rozsudku vydaného justičními orgány členské země Evropské unie, na které se uplatní postup dle části páté ZMJS a rovněž směrnice Evropského parlamentu a Rady 2010/64/EU o právu na tlumočení a překlad v trestním řízení (dále jen „směrnice“), závěry Nejvyššího soudu o tom, že nedoručení překladu meritorního rozhodnutí při současné neúčasti tlumočnicka při jeho vyhlášení lze považovat za důvod neposkytnutí justiční spolupráce dle § 5 ZMJS (a obdobně tedy i dle čl. 18 odst. 1 písm. a. či b. a čl. 22 odst. 2 písm. c. Úmluvy), dopadají i na nyní posuzovanou věc. Výluky z poskytování justiční spolupráce dle tohoto ustanovení se totiž vztahují na justiční spolupráci jak mezi členskými, tak i mezi nečlenskými státy Evropské unie.

67. Pouze na okraj Ústavní soud dodává, že jak uvádí vrchní soud, Švýcarsko skutečně není výše citovanou směrnicí vázáno. To však *a priori* neznamená, že nenaplnění některých ze zde formulovaných požadavků nebude v případě švýcarského trestního řízení považováno za porušení základních práv obviněného. Jak z preambule směrnice (bod 14) vyplývá, je jejím účelem mimo jiné usnadnit uplatňování a zajištění práva podezřelého nebo obviněného na tlumočení a na překlad v trestním řízení, a to v zájmu zajištění jejich práva na spravedlivý proces zakotvený v čl. 6 EÚLP tak, jak je vnímán judikaturou ESLP. Jelikož obsah základních práv nelze modifikovat v závislosti na členství v Evropské unii, bude pro jejich zachování i v případě nečlenského státu logicky nutné garantovat i obdobný rozsah poskytovaných záruk.

68. Z výše uvedeného vyplývá, že stěžovatelem popsáný postup cizozemských soudů by mohl být považován za zásah do práva na tlumočnicka či překlad v trestním řízení, což by mohlo vést jak k neuznání cizozemského rozsudku dle § 120 odst. 1 písm. c) ZMJS (příp. čl. 22 odst. 2 písm. c. Úmluvy), tak k odmítnutí justiční spolupráce dle § 5 ZMJS (příp. čl. 18 odst. 1 písm. a. a b. Úmluvy). Dle Ústavního soudu je proto nezbytné, aby se, s přihlédnutím k výše citované judikatuře ESLP, obecné soudy s ohledem na závažnost takového potenciálního pochybení seriózněji zabývaly otázkou, zda byla stěžovateli poskytnuta jazyková pomoc umožňující mu aktivně se účastnit řízení vedeného proti němu, a to včetně přetlumočení či překladu podstatné části rozsudků, eventuálně takových dokumentů nebo vyjádření v průběhu řízení vedeného proti němu, kterým musí nezbytně rozumět, aby byly respektovány podstatné atributy spravedlivého procesu.

69. Vypořádání se s takovou námitkou skrze obecné výroky, kterými obecné soudy pouze aprobovaly postupy orgánů cizího státu (srov. nálezn sp. zn. II. ÚS 3822/18), aniž by věc zkoumaly pečlivě a ve všech souvislostech daného případu a pokusily se tvrzení stěžovatele objasnit, nelze akceptovat a je nutné dát stěžovateli za pravdu, že takovým postupem bylo obecnými soudy zasaženo do jeho práva na spravedlivý proces. Jedním z principů, představujících součást práva na řádný proces, jakož i pojmu právního státu (čl. 36 odst. 1 Listiny, čl. 1 odst. 1 Ústavy) a vylučujících libovůli při rozhodování, je totiž i povinnost soudů své rozsudky odůvodnit (§ 157 odst. 1 o. s. ř.), a to způsobem zakotveným v ustanovení § 157 odst. 2 o. s. ř. Z odůvodnění musí vyplývat vztah mezi skutkovými zjištěními a úvahami při hodnocení důkazů na straně jedné a právními závěry na straně druhé. V případě, kdy jsou právní

závěry soudu v extrémním nesouladu s vykonanými skutkovými zjištěními anebo z nich v žádné možné interpretaci odůvodnění soudního rozhodnutí nevyplývají, je nutno takovéto rozhodnutí považovat za rozporné s čl. 36 odst. 1 Listiny, jakož i s čl. 1 Ústavy [viz shodně nálezy ze dne 26. 6. 1997 sp. zn. III. ÚS 94/97 (N 85/8 SbNU 287); nálezy ze dne 17. 5. 2000 sp. zn. II. ÚS 215/99 (N 69/18 SbNU 115)]. Tuzemskými soudy učiněné závěry o tom, že ve švýcarském trestním řízení nedošlo k tvrzenému porušení stěžovatelových práv, jsou s ohledem na výše uvedené předčasné, neboť jsou založeny na nedostatku rozhodujících skutkových zjištění.

70. Na tom nic zásadního nemění ani Ústavnímu soudu předložená vyjádření MSZ a jím vyžádané informace GPŠK. Ty totiž sice na jednu stranu relativizují tvrzení stěžovatele o nezajištění tlumočnické pomoci (k nesprávným odkazům viz níže), zcela je však nevyvracejí; nadto jimi nelze zhojit absenci dostatečných skutkových zjištění při rozhodování obecných soudů. Nyní tedy bude na nich, aby se tvrzenými nedostatky řízení před švýcarskými soudy nově zabývaly a provedly doplnění dokazování tak, aby byl dostatečným způsobem zjištěn skutkový stav. Zejména bude nutné ověřit, jakým způsobem bylo v trestním řízení před švýcarskými soudy zajištěno právo stěžovatele na tlumočnicka v případě, že se jej výslovně nevzdal, a rovněž zda, jakým způsobem a v jakém rozsahu bylo zajištěno seznámení stěžovatele s rozsudkem (s jeho podstatou) v jazyce, kterému rozumí. Zároveň ovšem platí, že ani pokud by se ukázala pravdivá tvrzení stěžovatele (doložená čestnými prohlášeními dalších osob), že v průběhu celého hlavního líčení včetně vyhlášení rozsudku nebyl přítomen soudem ustanovený tlumočnick, nemuselo by jít o porušení jeho práva za předpokladu, že mu byla předtím taková pomoc soudem ustanovených tlumočnicků skutečně nabídnuta a on ji prokazatelně odmítl. Za takové situace by nebylo právo stěžovatele porušeno ani nevyhotovením překladu rozsudku. Zde pro úplnost Ústavní soud dodává, že povinnost vyhotovení překladu rozsudku – oproti tvrzení stěžovatele – nevyplývá ani z jím citované švýcarské právní úpravy; ostatně ta navíc není pro řízení o uznání cizozemského rozsudku relevantní.

71. Za nezbytné však Ústavní soud považuje upozornění, že tvrzení MSZ, že stěžovateli byla pomoc tlumočnicka nabízena, že byl v průběhu řízení informován o možnosti jej využít i že pomoc tlumočnicka odmítl, opatřilo MSZ (a předtím i GPŠK) odkazy na rozsudek švýcarského odvolacího soudu, které se však v poskytnutém překladu (originály cizozemských rozsudků Ústavnímu soudu předloženy nebyly) nenachází (např. bod 7.5.3) či jsou věnovány jiným otázkám (s. 50–52), a nebylo tak možné je ověřit.

72. Na úvaze obecných soudů rovněž bude posouzení, zda bude pro účely zjištění skutkového stavu dostačující výše zmiňované vyjádření GPŠK, které patrně, a to ještě pouze částečně (viz chybné odkazy), vychází pouze z obsahu cizozemských rozhodnutí, či zda si vyžádá další vyjádření, stěžovatelem navrhané protokoly z hlavního líčení, zvukové záznamy, další jím označené listiny apod.

73. Aniž by Ústavní soud předjímal výsledek nového uznávacího řízení před obecnými soudy, *obiter dictum* konstatuje, že nevyplyne-li z doplnění dokazování jiný skutkový stav, shledává zbývající námitky stěžovatele jako nedůvodné.

74. Pro vysvětlení Ústavní soud doplňuje, že pokud stěžovatel poukazoval na rozpory v tvrzení vrchního soudu v bodech 27 a 28, je zde patrně namístě upozornit na rozdíl mezi procedurou „uznávání cizozemského rozhodnutí“ a „justiční spoluprací“ obecně, jejíž je uznávání cizozemského rozhodnutí subkategorií, resp. konkrétní formou, stejně jako úkony právní pomoci (např. doručování písemností, zajištění výslechu, přeshraniční sledování), vydání osoby do cizího státu, předání a převzetí trestního řízení aj. Vrchní soud měl, jinak řečeno, na mysli, že v procesu uznávání rozhodnutí lze postup justičních orgánů cizího státu posuzovat pouze ve vztahu k závazkům vyplývajícím pro Českou republiku z mezinárodních smluv [§ 120 odst. 1 písm. c) ZMJS], nikoliv dle vnitrostátní právní úpravy a judikatury

Ústavního soudu. Tu lze naopak do jisté míry zohlednit při hodnocení samotné mezinárodní justiční spolupráce, tedy zda její výsledek (nikoliv tedy konkrétní dílčí postup justičních orgánů cizího státu) není v rozporu s ústavním pořádkem České republiky nebo s takovou zásadou právního řádu České republiky, na které je třeba bez výhrady trvat (§ 5 odst. 1 ZMJS).

75. Nejde zde tedy o vnitřní rozpornost rozhodnutí, nýbrž o dva různé aspekty (upraveny v prvním případě § 120 a ve druhém případě § 5 odst. 1 ZMJS), které je třeba v procesu uznávání rozhodnutí podrobit zkoumání.

76. Ani k posouzení otázky příslušnosti švýcarských soudů k vedení trestního řízení by Ústavní soud neměl výhrad. Je-li v případě trestného činu podvodu příslušnost švýcarského soudu založena místem, kde došlo k obohacení pachatele, a to prostřednictvím součinnosti společnosti, jejíž sídlo včetně bankovního účtu bylo ve Švýcarsku, nelze to považovat za porušení principu teritoriality ani práva na zákonného soudce.

77. Stěžovateli nelze přisvědčit ani v případě namítaného porušení principu presumpce nevinny. Poukazuje sice na veřejná vyjádření představitelů České republiky, médií či velvyslance Švýcarska a upozorňuje na politickou snahu Švýcarska ovlivnit výsledek jeho trestního řízení, avšak neuvádí konkrétní příklady porušení této zásady postupem švýcarských soudů či orgánů na trestním řízení se podílejících. Nadto lze z obsahu spisu městského soudu dovodit, že tuto námitku neuplatnil v řízení před tuzemskými obecnými soudy, tedy efektivně nevyčerpal procesní prostředek ochrany, který mu zákon nabízel. Ústavní soud by se tak, vázán zásadou subsidiarity ústavní stížnosti, touto námitkou nemohl zabývat [srov. např. nálezy Ústavního soudu ze dne 2. 10. 2008 sp. zn. III. ÚS 2111/07 (N 160/51 SbNU 3), nálezy Ústavního soudu ze dne 12. 1. 2005 sp. zn. III. ÚS 441/04 (N 6/36 SbNU 53) či nálezy Ústavního soudu ze dne 13. 7. 2000 sp. zn. III. ÚS 117/2000 (N 111/19 SbNU 79)].

78. Ke stěžovatelově námitce, že mu nebylo doručeno usnesení o zahájení trestního stíhání, a to ani v češtině, ani v jiném jazyce, a o svém obvinění se dozvěděl zprostředkovaně a s odstupem času, Ústavní soud odkazuje na odůvodnění usnesení vrchního soudu. Z něj vyplývá, že ze strany vyšetřovacího orgánu i švýcarského soudu prvního stupně došlo k několika pokusům žalovaného vyslechnout, byl vyzván i k účasti při podání návrhů důkazů, avšak dle sdělení švýcarského právního zástupce odmítl stěžovatel spolupracovat. Obvinění tak muselo být stěžovateli oznámeno prostřednictvím jeho zástupce. Přitom o skutečnosti, že se s ním stěžovatel seznámil, a nebyl tak omezen v realizaci svých práv, svědčí jeho písemná reakce spojená s žádostí o výslech v České republice. Za takového stavu lze dát za pravdu vrchnímu soudu, že odmítal-li stěžovatel skutečně jakoukoliv součinnost a vyhýbal-li se tímto způsobem trestnímu řízení včetně doručení obvinění (v žádném případě by totiž nešlo o pouhý nedostatek vlastní iniciativy stěžovatele), nemůže se nyní dovolávat porušení práv, která takto *de facto* uplatnit odmítl. Navíc za situace, kdy mu později po jejím doplnění byla obžaloba, a to i v českém jazyce, předána devět měsíců před započítáním hlavního líčení.

79. Shodně by bylo možné hodnotit námitky stěžovatele, že se nemohl zúčastnit výslechů svědků, dokonce ani připravit otázky, které by jim mohl klást, a že výslechy nebyly provedeny v řízení před soudem. Jak uvedl vrchní soud, byl to patrně sám stěžovatel, který svá práva v celém rozsahu neuplatňoval, ačkoliv k tomu byl několikrát vyzýván, a to v průběhu celého řízení. Tato skutečnost vyplývá i z překladu rozsudku švýcarského odvolacího soudu (bod 7.2.5), který se zde vypořádal s námitkou stěžovatele k nesprávnému doručení pozvání k účasti na výsleších svědků spojeného s výzvou k předložení otázek. Ta byla podle vyjádření stěžovatele doručena pouze jeho advokátovi, u kterého však neměl zvolenou adresu pro doručování. Je tedy zřejmé, že advokát stěžovatele pozvánku obdržel, a jak uvedl odvolací švýcarský soud, ochrana stěžovatele byla dostačující, neboť i takové nestandardní doručení dosáhlo zamýšleného cíle – tedy informovat jej a dát mu možnost svá práva uplatnit. Nešlo tak o situaci, kdy by bylo stěžovateli uplatnění práva znemožněno. Proto nelze přisvědčit námitce stěžovatele, že pokud nepožadoval zopakovat výslech svědků sám (ačkoliv k tomu měl možnost

na konci přípravného vyšetřování či v řízení před soudem), měl tak za něj učinit cizozemský soud z vlastní iniciativy. S odkazem na výše uvedené pak Ústavní soud dodává, že jde-li o postup švýcarských soudů při výslechu svědků, nelze uplatnit argumentaci judikaturou Ústavního soudu, neboť k té se při rozhodování o uznání cizozemského rozhodnutí [ve smyslu splnění podmínek dle § 120 odst. 1 písm. c) zákona o justiční spolupráci] nepřihlíží.

80. Ústavní soud se rovněž shoduje s vrchním soudem, že právo stěžovatele na přezkum prvostupňového rozhodnutí švýcarského soudu bylo zachováno, neboť není rozhodující, zda je odvolacím soudem organizačně samostatná soudní instituce. Stěžovatel měl možnost podrobit rozsudek soudu prvního stupně přezkumu v odvolacím řízení, v rámci kterého – ač v omezeném rozsahu – byl zaručen i přezkum skutkových okolností. Jak vrchní soud doložil judikaturou ESLP, naplnění práva na opravný prostředek není nutně podmíněno přezkumem skutkových okolností. Ústavní soud rovněž souhlasí, že námitky tohoto typu včetně s tím spojeného tvrzeného diskriminačního přístupu ke stěžovateli lze uplatnit ve stížnosti podané ESLP.

81. I v otázce nevyhovění stěžovatelově návrhu na přerušení řízení o uznání cizozemských rozsudků do doby rozhodnutí tuzemských soudů v trestním řízení vedeném pro totožné skutky lze odkázat na odůvodnění napadeného usnesení vrchního soudu. Stěžovatel spoléhá, že by v případě, že by bylo u týchž skutků shledáno, že nejsou trestnými činy, nebyla naplněna podmínka oboustranné trestnosti, a nebylo by tak možné uznat a vykonat cizozemské rozsudky. Ke splnění uvedené podmínky však není nutná existence pravomocného rozhodnutí či jistota o oboustranné trestnosti; postačí, aby skutek naplňoval skutkové znaky jakéhokoliv odpovídajícího trestného činu. Zároveň ani v případě, že by soud v jiném řízení dospěl k závěru o netrestnosti skutků, nebylo by jej možné vztáhnout na případ stěžovatele, neboť by byl výsledkem odlišného dokazování v jiném řízení a ve vztahu k jiným osobám.

VI. Závěr

82. V nyní posuzovaném případě Ústavní soud shledal, že obecné soudy, aniž by vzaly do úvahy příslušnou judikaturu Evropského soudu pro lidská práva a Ústavního soudu, se při rozhodování o uznání cizozemských rozhodnutí dostatečně nezabývaly námitkami stěžovatele, které vyvolávají pochybnosti, zda v trestním řízení, které předcházelo vydání uznávaných rozhodnutí, nebyla porušena jeho základní práva, případně zda se tak stalo v takové intenzitě, která uznání cizozemských rozhodnutí brání.

83. Protože z uvedených důvodů došlo napadeným rozsudkem městského soudu a napadeným usnesením vrchního soudu k porušení základního práva stěžovatele na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny, Ústavní soud vyhověl ústavní stížnosti podle § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu a podle § 82 odst. 3 písm. a) tohoto zákona napadená rozhodnutí zrušil, a vytvořil tím procesní situaci, kdy se věc vrací do stadia rozhodování o návrhu podaném u Městského soudu v Praze, o kterém bude muset tento soud rozhodovat znovu, vázán právním názorem obsaženým v tomto nálezu.

Č. 108

Veřejný zájem jako jedna z podmínek pro vyvlastnění nebo nucené omezení vlastnického práva podle čl. 11 odst. 4 Listiny (sp. zn. IV. ÚS 2763/21 ze dne 30. srpna 2022)

I. V kompetenci zákonodárského sboru je jak stanovení toho, co je v obecné rovině ve veřejném zájmu, jako jedné z podmínek pro vyvlastnění nebo nucené omezení vlastnického práva podle čl. 11 odst. 4 Listiny základních práv a svobod, tak v souvislosti s tím i vymezení zákonného rámce pro rozhodování vyvlastňovacích úřadů v konkrétní věci, ve které je třeba poměřovat takto vymezený veřejný zájem s individuálními zájmy vyvlastňovaného.

II. Proto není v rozporu s ústavními kautelami čl. 11 odst. 1 a 4 Listiny základních práv a svobod právní úprava, která stanoví nevyvratitelnou domněnku existence veřejného zájmu na vyvlastnění pozemků a staveb při specifických činnostech v konkrétních právních předpisech vymezených, jako např. v § 3 odst. 2 zákona č. 458/2000 Sb., o podmínkách podnikání a o výkonu státní správy v energetických odvětvích a o změně některých zákonů (energetický zákon), ve znění pozdějších předpisů.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátě složeném z předsedy senátu Josefa Fialy a soudců Jana Filipa (soudce zpravodaj) a Pavla Šámala o ústavní stížnosti stěžovatele Miloslava Koška, zastoupeného Mgr. Michalem Mazlem, advokátem, sídlem Belgická 276/20, Praha 2 – Vinohrady, proti rozsudku Nejvyššího správního soudu ze dne 11. srpna 2021 č. j. 2 As 317/2020-41, rozsudku Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 26. srpna 2020 č. j. 30 A 4/2019-66, rozhodnutí Krajského úřadu Libereckého kraje ze dne 17. prosince 2018 sp. zn. OUPSŘ 194/2018-333-rozh. a rozhodnutí Městského úřadu Turnov ze dne 16. července 2018 sp. zn. SÚ/6630/13/HOZ, č. j. SU/18/3701/HOI, za účasti Nejvyššího správního soudu, Krajského soudu v Hradci Králové, Krajského úřadu Libereckého kraje a Městského úřadu Turnov jako účastníků řízení a obchodní společnosti ČEZ Distribuce, a. s., sídlem Teplická 874/8, Děčín, zastoupené Mgr. Petrem Burzanovským, advokátem, sídlem Vinohradská 938/37, Praha 2 – Vinohrady, jako vedlejší účastnice řízení, takto:

Ústavní stížnost se zamítá.

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti posuzované věci a obsah napadených rozhodnutí

1. Stěžovatel se ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) a § 72 a násl. zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) domáhá zrušení výše uvedených rozhodnutí správních orgánů a soudů s tvrzením, že jimi byla porušena jeho práva zaručená čl. 11 a 26 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“).

2. Z ústavní stížnosti, jejích příloh a vyžádaných správních spisů a soudních spisů se podává, že Městský úřad Turnov (dále též jen „vyvlastňovací úřad“) napadeným rozhodnutím zřídil věcné břemeno užívání pozemku parc. č. X v katastrálním území Přepere u Turnova ve vlastnictví stěžovatele jakožto vyvlastňovaného za účelem strpění umístění části stavby distribuční soustavy a jejího provozování. Jde o umístění dvou stožárů na předmětném pozemku a přetnutí předmětného pozemku vodiči vedení (podpěry tohoto vedení jsou oba stožáry) a provozování tohoto vedení v ploše 1 400 m² pozemku; zatížená plocha pozemku je vymezena v geometrickém plánu č. 488-265/2013. Podle napadeného rozhodnutí vyvlastňovacího úřadu se věcné břemeno zřizuje na dobu neurčitou a zřizuje se ve prospěch vedlejší účastnice jakožto vyvlastnítele (výrok I). Jako náhradu za zřízení věcného břemene vyvlastňovací úřad určil částku ve výši 9 000 Kč (výrok II) a dále určil lhůtu pro zahájení uskutečňování účelu vyvlastnění (výrok III).

3. K odvolání stěžovatele Krajský úřad Libereckého kraje (dále jen „krajský úřad“) napadeným rozhodnutím změnil výrok II rozhodnutí vyvlastňovacího úřadu tak, že se určuje náhrada za zřízení věcného břemene ve výši 10 000 Kč (výrok I), jinak se napadené rozhodnutí potvrzuje (výrok II).

4. Žalobu stěžovatele proti rozhodnutí krajského úřadu Krajský soud v Hradci Králové (dále jen „krajský soud“) napadeným rozsudkem zamítl (výrok I) a žádnému z účastníků nepřiznal právo na náhradu nákladů řízení (výrok II).

5. Kasační stížnost stěžovatele proti rozsudku krajského soudu Nejvyšší správní soud napadeným rozsudkem zamítl (výrok I) a dále rozhodl o náhradě nákladů řízení (výroky II a III). Nejvyšší správní soud zdůraznil, že stěžovatel v posuzované věci primárně namítal, že se krajský soud, stejně jako správní orgány, řádně nezabýval dokazováním veřejného zájmu na vyvlastnění podle § 4 odst. 2 zákona č. 184/2006 Sb., o odnětí nebo omezení vlastnického práva k pozemku nebo ke stavbě (zákon o vyvlastnění). Nejvyšší správní soud zejména shledal, že veřejný zájem na vyvlastnění jakékoliv nemovitosti musí být v každém jednotlivém řízení individuálně zjišťován. V případech, jako je tento, kdy ovšem jeho existenci stanoví přímo zvláštní právní předpis [srov. § 2 odst. 2 písm. a) bod 1, § 3 odst. 2 zákona č. 458/2000 Sb., o podmínkách podnikání a o výkonu státní správy v energetických odvětvích a o změně některých zákonů (energetický zákon), ve znění pozdějších předpisů], nemusí být existence veřejného zájmu ve vyvlastňovacím řízení prokazována podle § 4 odst. 2 zákona o vyvlastnění. Krajský soud i správní orgány proto v tomto ohledu nikterak nepochybily. Nejvyšší správní soud zdůraznil, že podle § 3 odst. 2 energetického zákona zákonodárce nikterak neporušuje podmínku obecnosti právního předpisu, neboť nepojednává o žádné konkrétní (jediné) stavbě, nýbrž o výctu určitých specifických, byť obecně formulovaných činnostech při podnikání v energetických odvětvích. Toliko existence veřejného zájmu na těchto činnostech deklarovaná předmětným ustanovením energetického zákona je sice konstatována paušálně, podstatné ovšem podle Nejvyššího správního soudu je, že to nic nemění na stěžejní povinnosti správního orgánu následně v každém jednotlivém případě individuálně a odůvodněně poměřovat, zda tento veřejný zájem převažuje nad zachováním dosavadních práv vyvlastňovaného, či nikoliv, což se v posuzovaném případě zákonným způsobem stalo. Poměření veřejného zájmu a práv vyvlastňovaného (stěžovatele) učiněné správními orgány, jež vzal za své i krajský soud, pak má Nejvyšší správní soud za správné a přesvědčivé. Strpění umístění stavby distribuční soustavy na rozloze menší než dvě procenta celého pozemku, její provozování ani přetnutí pozemku vodiči vedení podle Nejvyššího správního soudu nijak zásadním způsobem neohrozí stěžovatelovo hospodářské (podnikatelské) užívání pozemku založené na pěstování rakytníku řešetlákového; stěžovatel ostatně sám netvrdí, přesně jakými konkrétními důsledky zřízení věcného břemene by mělo být nepřiměřeně zasaženo do jeho práva na svobodnou volbu povolání a podnikání. Naopak nevybudování předmětné stavby distribuční soustavy by mohlo podle vyjádření vedlejší účastnice (vyvlastnítele) ohrozit

dodávky elektrické energie v celém regionu Turnovska, což by mohlo podstatně zasáhnout do standardu životních podmínek tamějších obyvatel.

II. Argumentace stěžovatele

6. Stěžovatel v ústavní stížnosti zejména namítá absenci prokázání veřejného zájmu na vyvlastnění v řízení o vyvlastnění a tvrdí, že výklad provedený Nejvyšším správním soudem je neústavní a v rozporu s nálezem Ústavního soudu ze dne 28. 6. 2005 sp. zn. Pl. ÚS 24/04 (N 130/37 SbNU 641; 327/2005 Sb.), tzv. *jezy na Labi*, a také s odbornou literaturou, kterou cituje. Ústavní soud ve zmíněném nálezu sice rozhodoval o zrušení ustanovení zákona, které určilo veřejným zájmem záměr na konkrétním úseku vodního toku, nicméně stěžovatel je přesvědčen, že ze závěrů Ústavního soudu rovněž vyplývá, že nelze zákonem určit, že existuje veřejný zájem na vyvlastnění pro veškeré a jakékoliv distribuční vedení elektřiny. Taková úprava by znamenala dokonce ještě větší zásah do ústavně zaručeného práva vlastnit majetek, než když by zákon stanovil, že jen některý konkrétní záměr je veřejným zájmem.

7. Dále stěžovatel též namítl absenci řádného posouzení, zda veřejný zájem na dosažení účelu vyvlastnění převažuje nad zachováním dosavadních práv stěžovatele jako vyvlastňovaného, když tvrdí, že v řízení o vyvlastnění i v soudním přezkumu poukazoval na skutečnost, že předmětný pozemek aktivně používá k pěstování zemědělských plodin, prostřednictvím čehož si obstarává obživu. Jde tedy o konflikt veřejného zájmu nikoliv s jedním, ale dokonce se dvěma zájmy individuálními. Stěžovatel je tedy toho názoru, že se správní orgány měly o to více zabývat posouzením priority tvrzeného veřejného zájmu nad těmito dvěma zásadními a významnými zájmy stěžovatele. Správní orgány se však omezily na konstatování, že distribuce elektřiny probíhá ve veřejném zájmu a že stavba, pro kterou má dojít k vyvlastnění stěžovatele, je zakreslena v územně plánovací dokumentaci. V rozhodnutích správních orgánů i správních soudů chybí konkrétní zdůvodnění, proč má mít zájem stěžovatele na zachování majetku, jenž mu slouží k obživě, nižší prioritu než zájem na jeho vyvlastnění.

III. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

8. Ústavní soud posoudil splnění procesních předpokladů řízení. Dospěl k závěru, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněným stěžovatelem, který byl účastníkem řízení, ve kterých byla vydána rozhodnutí napadená ústavní stížností. Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatel je právně zastoupen v souladu s § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu. Jeho ústavní stížnost je přípustná (§ 75 odst. 1 téhož zákona *a contrario*), neboť vyčerpал všechny zákonné prostředky k ochraně svého práva.

IV. Vyjádření účastníků řízení a vedlejší účastnice řízení a replika stěžovatele

9. Soudce zpravodaj postupem podle § 42 odst. 4 zákona o Ústavním soudu zaslal ústavní stížnost k vyjádření účastníkům a vedlejší účastnici.

10. Nejvyšší správní soud ve svém vyjádření s odkazem na obsah svého napadeného rozsudku sdělil, že jeho rozsudkem nebyla porušena žádná stěžovatelova základní práva nebo svobody zaručené ústavním pořádkem.

11. Krajský soud ve svém vyjádření odkázal na obsah svého napadeného rozsudku.

12. Krajský úřad ve svém vyjádření uvedl, že napadená rozhodnutí považuje za přesvědčivá a plně se s nimi ztotožňuje.

13. Městský úřad se i přes výzvu k ústavní stížnosti nevyjádřil.

14. Vedlejší účastnice ve svém vyjádření uvedla, že napadenými rozhodnutími ani zřízením věcného břemene k předmětnému pozemku nedošlo k neoprávněnému zásahu orgánů veřejné moci do ústavně zaručených základních práv stěžovatele na vlastnictví majetku a na svobodnou volbu povolání a podnikání. Není důvodná v ústavní stížnosti uvedená argumentace stěžovatele, že vyvlastňovací úřad v řízení o vyvlastnění neprokázal konkrétní veřejný zájem

na vyvlastnění. Jak vyplývá z napadených rozhodnutí, tak vyvlastňovací úřad se tím konkrétně a v dostatečném rozsahu zabýval a prokázal veřejný zájem na vyvlastnění, stejně tak se konkrétně a v dostatečném rozsahu zabýval poměřováním veřejného zájmu nad zachováním dosavadních práv a prokázal převahu veřejného zájmu. Vedlejší účastnice dodala, že věcným břemenem dojde pouze k omezení vlastnického práva stěžovatele k menší části pozemku, a navíc za odpovídající náhradu, přičemž existence věcného břemene nebrání stěžovateli v provozování zemědělské výroby na předmětném pozemku. Vedlejší účastnice považuje postup stěžovatele za účelový a obstrukční, neboť v územním řízení vyhověla jeho námitkám a posunula trasu dotčené části vedení a umístění dvou stožárů na předmětném pozemku, avšak stěžovatel následně ve vyvlastňovacím řízení začal uplatňovat další požadavky na posun vedení a stožárů a jiné požadavky nesouvisející s předmětem vyvlastňovacího řízení.

15. Výše uvedená vyjádření byla stěžovateli zaslána na vědomí a k případné replice. Ten v ní setrval na argumentaci uplatněné v ústavní stížnosti, přičemž zdůraznil, že nezpochybňuje rozhodovací praxi obecných soudů, nicméně v ústavní stížnosti podrobnou ústavněprávní argumentací zdůvodňuje, proč je v praxi používán výklad energetického zákona neústavní. Na tuto argumentaci Nejvyšší správní soud ani vedlejší účastník ve svých vyjádřeních nereagují. Stěžovatel zdůrazňuje, že řádné poměření veřejného zájmu a práv stěžovatele není možné, neboť veřejný zájem není prokazován. Když je veřejný zájem toliko zjištěn ze zákona, není možné tento „obecný“ veřejný zájem s ničím poměřovat. Aby bylo poměření veřejného zájmu s právy stěžovatele řádně provedeno, musel by být prokázán „konkrétní“ veřejný zájem.

V. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

16. Ústavní soud je soudním orgánem ochrany ústavnosti (čl. 83 Ústavy), který stojí mimo soustavu soudů (čl. 91 odst. 1 Ústavy). Vzhledem k tomu jej nelze, vykonává-li svoji pravomoc tak, že podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy rozhoduje o ústavní stížnosti proti pravomocnému soudnímu rozhodnutí, považovat za další, „superrevizní“ instanci v systému obecné justice oprávněnou vlastním rozhodováním (nepřímo) nahrazovat rozhodování obecných soudů; jeho úkolem je „toliko“ přezkoumat ústavnost soudních rozhodnutí, jakož i řízení, které jejich vydání předcházelo. Proto vedení řízení, zjišťování a hodnocení skutkového stavu, výklad podústavního práva a jeho aplikace na jednotlivý případ jsou v zásadě věcí obecných soudů a k zásahu Ústavního soudu do jejich rozhodovací činnosti může dojít jen za situace, kdy je jejich rozhodování stíženo vadami, které mají za následek porušení ústavnosti (tzv. kvalifikované vady); o jaké vady přitom jde, lze zjistit z judikatury Ústavního soudu.

17. Proces výkladu a aplikace podústavního práva pak bývá stížen takovouto kvalifikovanou vadou zpravidla tehdy, nezohlední-li obecné soudy správně (či vůbec) dopad některého ústavně zaručeného základního práva (svobody) na posuzovanou věc nebo se dopustí – z hlediska řádně vedeného soudního řízení – neakceptovatelné „libovůle“, spočívající buď v nerespektování jednoznačně znějící kogentní normy, nebo ve zjevném a neodůvodněném vybočení ze standardů výkladu, jenž je v soudní praxi podáván, resp. který odpovídá všeobecně uznávanému (doktrinárnímu) chápání dotčených právních institutů [srov. např. náleze ze dne 25. 9. 2007 sp. zn. Pl. ÚS 85/06 (N 148/46 SbNU 471); všechna rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná na <http://nalus.usoud.cz>].

18. Článek 11 odst. 1 Listiny stanoví: „Každý má právo vlastnit majetek. Vlastnické právo všech vlastníků má stejný zákonný obsah a ochranu. Dědění se zaručuje.“

19. Článek 11 odst. 4 Listiny stanoví: „Vyvlastnění nebo nucené omezení vlastnického práva je možné ve veřejném zájmu, a to na základě zákona a za náhradu.“

20. Ustanovení § 3 odst. 2 vět první a druhé energetického zákona stanoví: „Přenos elektřiny, přeprava plynu, distribuce elektřiny, výroba elektřiny ve výrobně elektřiny o celkovém instalovaném elektrickém výkonu 100 MW a více s možností poskytovat podpůrné služby k zajištění provozu elektrizační soustavy, distribuce plynu, uskladňování plynu, výroba

zemního plynu, provozování těžebního plynovodu, výroba tepelné energie a rozvod tepelné energie se uskutečňují ve veřejném zájmu. Stavby sloužící pro činnosti podle věty první a stavby s nimi související jsou zřizovány a provozovány ve veřejném zájmu.“

21. Těžištěm posuzované věci je, zda je ústavně konformní takový výklad § 3 odst. 2 vět první a druhé energetického zákona, který stanoví nevyvratitelnou domněnku existence veřejného zájmu na vyvlastnění, pročež vyvlastňovací úřady a případně následně správní soudy nemusí při vyvlastnění pozemků a staveb sloužících pro činnosti uvedené v předmětném ustanovení a stejně tak vyvlastnění pozemků a staveb s nimi souvisejících existenci veřejného zájmu prokazovat, neboť ta je nevyvratitelně presumovaná zákonem.

22. Ústavní soud shledává, že právní názor, že v některých případech nemusí být veřejný zájem prokazován, neboť skutečnost, že určitá činnost je uskutečňována ve veřejném zájmu, vyplývá přímo z právního předpisu, je i v doktríně vcelku hojně diskutován, přičemž však převládá takový právní výklad předmětných ustanovení, že není nutné veřejný zájem ve vyvlastňovacím řízení prokazovat (srov. Hanák, J., Židek, D., Černocký, R. Zákon o vyvlastnění. Praktický komentář. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2020, s. 22, a tam uvedená díla). Nutno uvést, že nejde jen o § 3 odst. 2 energetického zákona, ale též např. o § 58 odst. 1 zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o ochraně přírody a krajiny“) či § 33 odst. 1 zákona č. 164/2001 Sb., o přírodních léčivých zdrojích, zdrojích přírodních minerálních vod, přírodních léčebných lázních a lázeňských místech a o změně některých souvisejících zákonů (lázeňský zákon).

23. K obecným námitkám stěžovatele Ústavní soud odkazuje na závěry, ke kterým při posuzování námítka nedostatku obecnosti tzv. liniového zákona [zákon č. 416/2009 Sb., o urychlení výstavby dopravní, vodní a energetické infrastruktury a infrastruktury elektronických komunikací (liniový zákon), ve znění pozdějších předpisů] dospěl v nálezu ze dne 22. 3. 2022 sp. zn. Pl. ÚS 39/18 (N 36/111 SbNU 93; 114/2022 Sb.), kde konstatoval, že z hlediska hodnocení dodržení požadavku obecnosti zákona a dělby mocí je podstatný rozdíl mezi individuálním správním aktem vyvlastňovacího úřadu o vyvlastnění konkrétní nemovité věci potřebné k provedení určité stavby (v nynější věci tedy Městského úřadu Turnov) a mezi posouzením, zda je v kompetenci Parlamentu vymezit, které stavby např. pro přenos, distribuci a výrobu elektřiny jsou z hlediska jejich významu ve veřejném zájmu (v nynější věci jde o stavby sloužící k účelům uvedeným v § 3 odst. 2 větech první a druhé energetického zákona). Tuto úpravu nelze považovat za porušení principu obecnosti zákona, současně nejde ani o tzv. zákon-opatření, tj. zákon přijatý za účelem řešení nějakého závažného problému státu a společnosti (např. právě liniový zákon, restituční zákony a další – blíže viz body 151 a 152 nálezu sp. zn. Pl. ÚS 39/18).

24. Proto ve věci rozhodující senát Ústavního soudu neshledal důvod pro postup podle § 78 odst. 2 zákona o Ústavním soudu, kterým by předložil návrh na zrušení předmětného ustanovení energetického zákona pro jeho neústavnost, či dokonce protiústavnost, nehledě na to, že pojem a požadavek obecnosti zákona pochází z revolučních dob konce 18. století a byl především zamýšlen pro právní úpravu postavení jednotlivce (záruka svobody a rovnosti před zákonem), zatímco moderní stát v současném období používá institut zákona i k jiným účelům (tzv. zákony-opatření), přičemž původní ochrannou roli obecnosti zákona nyní postupně přebírají ústavy a unijní právo (blíže k měnícímu se významu zákona Daugeron, B. De la volonté générale a l'opinion électorale: réflexion sur l'électoratisation de la volonté collective. Jus Politicum. Revue de droit politique, č. 10, roč. 2013). Ústavnímu soudu nemůže také ze zřetele unikat vývoj, ke kterému od 18. století s jeho myšlenkami a požadavky obecné vůle vyjádřené v zákonech došlo. Veřejný zájem hraje při rozvoji státu a společnosti klíčovou roli a nelze přehlížet, že ani základní práva a svobody nemohou bez náležitého poměrování veřejného zájmu a soukromého zájmu vždy správně působit. Vlastník se sice může bránit vyvlastnění svého pozemku, ale utváření se jeho vlastnického práva může být s těžší viděno

pouze v rámci jeho individuálního práva bez přihlídnutí k prostředí, ve kterém se uplatňuje a prosazuje, tedy v prostředí nutnosti územního a stavebního plánování, imisních kontrol, vodního práva, práva životního prostředí atd. (viz blíže Kirchhof, G. Die Allgemeinheit des Gesetzes. Über einen notwendigen Garanten der Freiheit, der Gleichheit und der Demokratie. Mohr Siebeck. Tübingen, 2009, s. 7). To rovněž souvisí se sociální funkcí vlastnictví vyjádřenou v čl. 11 odst. 3 Listiny [viz k tomu nálezev ze dne 28. 12. 2018 sp. zn. Pl. ÚS 27/16 (N 200/91 SbNU 485; 51/2019 Sb.)]. Zejména v energetice je potřeba sladění veřejného zájmu na fungování a rozvoji státu a společnosti a individuálních zájmů vyvlastňovaných nejen v současnosti jedním z hlavních problémů a zároveň předpokladů fungování a rozvoje státu a společnosti.

25. Uvedenému doktrinárnímu názoru odpovídá i výklad správních soudů a civilních soudů, kdy se vzhledem k vývoji pravomocí k soudnímu přezkumu těchto věcí měly příležitost vyjádřit k této otázce jak správní, tak civilní soudy. Nejvyšší soud tak v rozsudku ze dne 26. 1. 2017 sp. zn. 21 Cdo 799/2016 shledal, že „v rámci vyvlastňovacího řízení není otázka veřejného zájmu předmětem dokazování, vyvlastňovací úřad rozhoduje pouze o tom, jestliže veřejný zájem na dosažení účelu převažuje nad zachováním dosavadních práv vyvlastňovaného. Povinnost smluvního zřízení věcného břemene (§ 24 odst. 4 energetického zákona) je titulem k vyvlastnění věcného břemene ve vyvlastňovacím řízení. Zákon v tomto ustanovení výslovně požaduje, aby byl věcněprávní vztah mezi provozovatelem a vlastníkem řešen formou věcného břemene. Vzájemné vztahy tedy nelze upravit jinou formou smluvního vztahu. Pokud dotčený vlastník odmítne návrh smlouvy o zřízení věcného břemene a požaduje jinou formu úpravy vzájemných vztahů (např. prodej pozemků nebo dlouhodobý nájem), je to – za splnění dalších podmínek, stanovených v zákoně o vyvlastnění – důvodem pro zahájení vyvlastňovacího řízení“.

26. Obdobně se vyjádřil Nejvyšší správní soud v rozsudku ze dne 29. 8. 2017 č. j. 8 As 187/2016-51, podle kterého „v rámci vyvlastňovacího řízení tedy byl veřejný zájem zjištěn, nebyl však předmětem dalšího dokazování právě proto, že je explicitně vyjádřen zákonem ... jakkoliv mají stěžovatelé obecně pravdu v tom, že veřejný zájem musí být ve vyvlastňovacím řízení prokázán (§ 4 odst. 2 zákona o vyvlastnění), toto obecné pravidlo se v případě, vyplývá-li určitý veřejný zájem přímo ze zákona, jak je tomu mimo jiné i u staveb plynárenských zařízení podle energetického zákona, neuplatní, neboť § 3 odst. 2 energetického zákona má povahu speciální právní normy k § 4 odst. 2 zákona o vyvlastnění. To však na druhou stranu neznamena, že ve vyvlastňovacím řízení není třeba vážit převahu tohoto veřejného zájmu na dosažení požadovaného účelu nad zachováním práv vyvlastňovaného, jak plyne z § 3 odst. 1 zákona o vyvlastnění“.

27. Namítá-li stěžovatel, že uvedená právní praxe je rozporná s nálezkovou judikaturou Ústavního soudu, představovanou zejména nálezkem sp. zn. Pl. ÚS 24/04, tzv. *jezy na Labi*, je nutno konstatovat, že Ústavní soud v citovaném nálezu sp. zn. Pl. ÚS 39/18, ve kterém posuzoval ústavnost některých ustanovení zákona č. 416/2009 Sb., o urychlení výstavby dopravní, vodní a energetické infrastruktury a infrastruktury elektronických komunikací (liniový zákon), ve znění pozdějších předpisů, dospěl k závěru, že charakter přílohy liniového zákona je jiný než v případě tzv. *jezů na Labi*, přičemž tento závěr lze přenést též na nyní posuzovanou věc. Odkaz stěžovatele na nálezev sp. zn. Pl. ÚS 24/04, tzv. *jezy na Labi*, je při aplikaci § 3 odst. 2 energetického zákona irelevantní, protože charakter § 3 odst. 2 energetického zákona (stejně tak § 58 odst. 1 zákona o ochraně přírody a krajiny a § 33 odst. 1 lázeňského zákona) je jiný, než posuzoval Ústavní soud v případě tzv. *jezů na Labi*, protože v nyní posuzované věci jde o obecné určení zákonodárce, jaké záměry (obecně) budou, podle energetického zákona, zákona o ochraně přírody a krajiny a lázeňského zákona, z hlediska jejich významu ve veřejném zájmu (v této souvislosti srov. publikovanou právní větu nálezu

sp. zn. Pl. ÚS 39/18 a dále body 153 a násl. jeho odůvodnění). Nejde tedy o neústavní prohlášení jedné konkrétní stavby za stavbu ve veřejném zájmu.

28. Ústavní soud i na tomto místě však připomíná, že ani ve státech jako Spolková republika Německo, kde je výslovně požadavek obecnosti zákona ústavně zakotven, není vyloučeno, aby z důležitého celostátního zájmu či obecného zájmu (blaha) byl zákon stanovící, že určitá stavba je ve veřejném zájmu, přijat a byl ústavně akceptovatelný (srov. k tomu bod 156 nálezu Pl. ÚS 39/18 a tam uvedenou literaturu). O to více pak nelze shledat jako neústavní zákonodárcem přijatou právní úpravu stanovící, že určité druhově určené stavby (srov. § 3 odst. 2 energetického zákona) jsou ve veřejném zájmu. V případě § 3 odst. 2 energetického zákona tedy zákonodárce nikterak neporušuje podmínku obecnosti právního předpisu, neboť nepojednává o žádné konkrétní (jediné) stavbě, nenahrazuje rozhodnutí k tomu příslušného stavebního úřadu, jako ve věci tzv. *jezů na Labi*, nýbrž stanoví výčet určitých specifických, byť obecně formulovaných činností při podnikání v energetických odvětvích.

29. Ústavní soud tedy konstatuje, že závěr Nejvyššího správního soudu v posuzované věci, že v případech, kdy existenci veřejného zájmu stanoví přímo zvláštní právní předpis, nemusí být existence veřejného zájmu ve vyvlastňovacím řízení prokazována podle § 4 odst. 2 zákona o vyvlastnění, nelze shledat z důvodů uvedených výše jako neústavní. Naopak Ústavní soud shledává, že právní úprava v § 3 odst. 2 energetického zákona, obdobně též v § 58 odst. 1 zákona o ochraně přírody a krajiny a v § 33 odst. 1 lázeňského zákona, která stanoví nevyvratitelnou domněnku existence veřejného zájmu na vyvlastnění pozemků a staveb při činnostech v těchto ustanoveních vymezených, je souladná s ústavními kautelami čl. 11 odst. 1 a 4 Listiny a s postavením Parlamentu jako zákonodárního sboru, který je oprávněn či zavázán v zájmu státu v obecné rovině stanovit, co je ve veřejném zájmu, a tím vymezit zákonný rámec pro individuální rozhodnutí vyvlastňovacích úřadů.

30. Z hlediska ochrany vlastnického práva stěžovatele a jeho práva podnikat je pak klíčový ten fakt, že v každé konkrétní věci dochází k poměrování práv vyvlastňovaného s veřejným zájmem. Na tomto místě je nutno akcentovat případný závěr Nejvyššího správního soudu uvedený v bodě 23 napadeného rozsudku, že „toliko existence veřejného zájmu na těchto činnostech deklarovaná předmětným ustanovením energetického zákona je sice konstatována paušálně, podstatné ovšem dle Nejvyššího správního soudu je, že to nic nemění na stěžejní povinnosti správního orgánu následně v každém jednotlivém případě individuálně a odůvodněně poměřovat, zda tento veřejný zájem převažuje nad zachováním dosavadních práv vyvlastňovaného, či nikoliv“. Jak ověřil Ústavní soud z napadených soudních i správních rozhodnutí, jakož i z vyžádaných správních spisů a soudních spisů, tuto povinnost správní orgány i správní soudy v posuzované věci splnily. Výsledek poměření veřejného zájmu a práv vyvlastňovaného (srov. body 25 a 26 napadeného rozsudku Nejvyššího správního soudu) je nutno označit za ústavně konformní, neboť nelze pominout skutečnost, že věcné břemeno bylo zřízeno k cca jedné čtvrtině pozemku stěžovatele. Je nutno rozlišit umístění stavby na cca dvou procentech rozlohy pozemku stěžovatele, kde je z důvodu řádně a v souladu se zákonem zjištěným veřejným zájmem (viz body 2 až 6 výše) stěžovatel podstatně omezen v užívací složce svého vlastnického práva (*iure utendi*) za náhradu, a omezení stěžovatele v podobě přetnutí jím vlastněného pozemku vodiči, kde prakticky není vůbec omezen ve výkonu *iure utendi*, takže nelze prokázat ani tvrzený neústavní zásah do práva podnikat podle čl. 26 Listiny.

VI. Závěr

31. Ústavní soud posoudil ústavní stížnost z hlediska kompetencí daných mu Ústavou, tj. z pozice soudního orgánu ochrany ústavnosti (čl. 83 Ústavy). Protože ze shora uvedených důvodů (viz zejména sub 26 až 30) nezjistil namítané porušení základních práv stěžovatele zakotvených v čl. 11 odst. 1 a 4 Listiny, zamítl jeho ústavní stížnost mimo ústní jednání bez přítomnosti účastníků podle § 82 odst. 1 zákona o Ústavním soudu.

32. Ústavní soud takto rozhodl bez ústního jednání, protože od něj nebylo možné očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

II

II. Usnesení

Usn. č. 8
Posouzení individuálních okolností případu
při stanovení druhu a výměry trestu
(sp. zn. I. ÚS 1647/22 ze dne 9. srpna 2022)

Stanovení druhu a výměry trestu ve smyslu § 39 a násl. trestního zákoníku je založeno na soudní individualizaci ukládaného trestu konkrétnímu pachateli odpovídající hlediskům spravedlnosti a přiměřenosti navazujícím na všechny, jak porovnatelné, tak i individuální okolnosti posuzovaného případu, zejména povahu a závažnost konkrétního spáchaného trestného činu, osobní, rodinné, majetkové a jiné poměry pachatele a jeho dosavadní způsob života a možnosti jeho nápravy, včetně jeho chování po činu. Přitom povaha a závažnost konkrétního spáchaného trestného činu je především určena jeho individuálními objektivními znaky blíže charakterizujícími spáchaný čin (význam chráněného zájmu, který byl činem dotčen, způsob provedení činu a jeho následky, okolnosti, za jakých byl čin spáchán), intenzitou subjektivního vztahu pachatele k činu (míra jeho zavinění, jeho pohnutka, záměr nebo cíl) a osobou pachatele. Již z toho vyplývá, že jakékoli porovnávání uložených trestů vždy z těchto hledisek v rozdílných, byť podle tvrzení stěžovatelky podobných případech je s ohledem na uvedené individuální okolnosti vztahující se jak ke spáchanému činu (včetně osoby pachatele), tak k poměrům konkrétního pachatele velmi obtížné, nehledě k tomu, že je třeba také individuálně hodnotit jeho možnosti nápravy. Pokud stěžovatelka v ústavní stížnosti ani neuvede žádná konkrétní rozhodnutí, ve kterých měl být podle jejího tvrzení uložen mírnější trest, ač jinak šlo podle jejího tvrzení o obdobné nebo dokonce i závažnější případy, není možno ani takové porovnání provést, a nelze tedy shledat porušení principu ochrany legitimního očekávání účastníků a tím ani práva na spravedlivý proces zaručeného čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

Usnesení

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Jaromíra Jirsy a soudců Vladimíra Sládečka a Pavla Šámala (soudce zpravodaj) o ústavní stížnosti stěžovatelky V. Š., t. č. ve Věznici Opava, zastoupené JUDr. Mgr. Zdeňkem Kopečným, advokátem, sídlem Šemberova 71/6, Olomouc, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 16. února 2022 č. j. 3 Tdo 42/2022-417, usnesení Vrchního soudu v Olomouci ze dne 23. září 2021 č. j. 6 To 59/2021-360 a rozsudku Krajského soudu v Ostravě – pobočky v Olomouci ze dne 30. června 2021 č. j. 53 T 2/2021-320, za účasti Nejvyššího soudu, Vrchního soudu v Olomouci a Krajského soudu v Ostravě – pobočky v Olomouci jako účastníků řízení a Nejvyššího státního zastupitelství, Vrchního státního zastupitelství v Olomouci a Krajského státního zastupitelství v Ostravě – pobočky v Olomouci jako vedlejších účastníků řízení, takto:

Ústavní stížnost se odmítá.

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti případu a obsah napadených rozhodnutí

1. Ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) a § 72 a násl. zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) se stěžovatelka domáhá zrušení v záhlaví označených rozhodnutí s tvrzením, že jimi došlo k porušení jejích ústavně zaručených základních práv a svobod zakotvených v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a čl. 1 odst. 1 Ústavy.

2. Z ústavní stížnosti a předložených podkladů se podává, že v záhlaví specifikovaným rozsudkem Krajského soudu v Ostravě – pobočky v Olomouci (dále jen „krajský soud“) byla stěžovatelka uznána vinnou pokusem zločinu vraždy podle § 21 odst. 1 k § 140 odst. 1 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník. Za to byla podle § 140 odst. 1 trestního zákoníku odsouzena k trestu odnětí svobody v trvání deseti roků, pro jehož výkon byla podle § 56 odst. 2 písm. b) trestního zákoníku zařazena do věznice se zvýšenou ostrahou. Podle § 70 odst. 2 písm. a) trestního zákoníku byl stěžovatelce současně uložen trest propadnutí věci a podle § 99 odst. 2 písm. b) a odst. 4 trestního zákoníku jí bylo uloženo ochranné léčení protialkoholní v ústavní formě. Podle § 228 odst. 1 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, jí byla uložena povinnost zaplatit poškozené Zdravotní pojišťovně ministerstva vnitra České republiky na náhradě majetkové škody částku 167 334 Kč.

3. Odvolání stěžovatelky proti rozsudku krajského soudu Vrchní soud v Olomouci (dále jen „vrchní soud“) shora označeným usnesením podle § 256 trestního řádu zamítl. Jde-li o výrok o trestu, proti kterému stěžovatelka směřuje svoji ústavní stížnost, vrchní soud zdůraznil, že zmenšená příčetnost stěžovatelky byla zapříčiněna nadměrnou konzumací alkoholu, přičemž o vlivu alkoholu na svůj organismus měla stěžovatelka jasnou představu, neboť se nadměrné konzumaci alkoholu oddávala dlouhodobě. Tím, že si stav zmenšené příčetnosti přivodila vlivem návykové látky, nebyly splněny podmínky aplikace § 40 trestního zákoníku ani podmínky upuštění od potrestání podle § 47 odst. 1 trestního zákoníku. K námitkám stěžovatelky, že jí měl být uložen trest pod dolní hranicí zákonné trestní sazby, vrchní soud poukázal na § 58 odst. 2 písm. b) trestního zákoníku, podle kterého je předpokladem pro uložení trestu pod dolní hranicí zákonné trestní sazby prohlášení viny, ke kterému však ze strany stěžovatelky nedošlo. Navíc podle vrchního soudu ve věci nebyly shledány žádné okolnosti, které by bylo možno považovat za podklad pro mimořádné snížení trestu odnětí svobody. Jednání stěžovatelky bylo intenzivní, plně způsobilé přivodit smrtelný následek a ani následné přivolání lékařské pomoci nebylo okolností natolik mimořádnou, že by mělo odůvodňovat uložení trestu mimořádně pod dolní hranicí zákonné trestní sazby. Jde-li o poměry stěžovatelky, vrchní soud uvedl, že stěžovatelka žila s poškozeným ve společné domácnosti, že žádná jiná osoba na ni nebyla nijak odkázána a že degradaci manželského stavu na pozadí nadměrné konzumace alkoholu nelze hodnotit jako poměry odůvodňující mimořádné snížení trestu odnětí svobody. Ani podmínky aplikace § 58 odst. 1 trestního zákoníku tak v posuzované věci splněny nebyly. Rovněž podle vrchního soudu ve věci nebyly zjištěny ani podmínky pro uložení trestu pod dolní hranicí zákonné trestné sazby ve smyslu § 58 odst. 6 trestního zákoníku, neboť vzhledem k intenzitě a směru útoku stěžovatelky vůči poškozenému hrozil smrtelný následek. V takovém případě uložení trestu na samé dolní hranici zákonné trestní sazby nepovažoval vrchní soud za nepřiměřeně přísné, naopak vzhledem k okolnostem případu šlo podle něj o trest přiměřený, odpovídající všem zákonným hlediskům pro ukládání trestu.

4. Dovolání stěžovatelky proti usnesení vrchního soudu Nejvyšší soud napadeným usnesením podle § 265i odst. 1 písm. e) trestního řádu odmítl. Po přezkoumání věci neshledal, že by napadená rozhodnutí vrchního soudu a krajského soudu trpěla vadami vytýkanými v dovolání. Poukázal na to, že dovolání stěžovatelky je postaveno na dvou hlavních námitkách.

První se týká nesprávně vyhodnocené aplikace § 21 odst. 3 trestního zákoníku a druhá nesprávného posouzení okolností rozhodných pro stanovení výše trestu podle § 58 odst. 2 trestního zákoníku či § 58 odst. 6 trestního zákoníku. K první skupině námitek Nejvyšší soud zdůraznil, že prokazatelně šlo o ukončený pokus, kdy stěžovatelka subjektivně učinila vše pro dokonání zamýšleného trestného činu a usmrcení poškozeného. Tři bodnosečné rány nožem o délce čepele 100 mm do levé poloviny hrudníku poškozeného, kde se v souladu s obecným povědomím nacházejí životně důležité orgány, byly podle Nejvyššího soudu způsobilé přivodit smrt poškozeného. Ze závěrů vyhotoveného znaleckého posudku z oboru zdravotnictví, odvětví soudního lékařství, vyplynulo, že stav poškozeného vyžadoval včasný lékařský zákrok. Byl-li by časový interval od provedení činu do poskytnutí potřebného ošetření zhruba dvojnásobný, než v reálu byl, mohlo dojít k závažnému ohrožení života poškozeného. Nejvyšší soud proto uzavřel, že útok stěžovatelky cíleně směřoval proti životu poškozeného a následné přivolání lékařské pomoci stěžovatelkou bylo podle jeho názoru pouze projevem kolísavé nálady stěžovatelky, což vyplynulo i ze samotného záznamu hovoru s operátorkou záchranné služby, při němž stěžovatelka mimo jiné uváděla, že měla zájem na usmrcení poškozeného. Přivolání lékařské pomoci proto podle Nejvyššího soudu nebylo možno hodnotit jako odstranění nebezpečí, které vzniklo zájmu chráněnému trestním zákoníkem ve smyslu § 21 odst. 3 trestního zákoníku.

5. Také námitky, že okolnosti případu a poměry stěžovatelky přisvědčovaly možnosti uložit trest odnětí svobody pod dolní hranicí zákonné trestní sazby podle § 58 odst. 2 či odst. 6 trestního zákoníku a že nepodmíněný trest odnětí svobody v délce trvání 10 let je pro ni nepřiměřeně přísný, posoudil Nejvyšší soud ve shodě s názorem vrchního soudu jako neopodstatněné a zdůraznil, že jednání obviněné bylo intenzivní, plně způsobilé přivodit smrtelný následek a ani následné přivolání lékařské pomoci není okolností natolik mimořádnou, že by při ukončeném pokusu odůvodňovalo uložení trestu mimořádně pod dolní hranicí zákonné trestní sazby. Nadměrná konzumace alkoholu a z ní vyplývající vznik konfliktních situací v partnerském vztahu jsou faktory nestojící objektivně mimo volní sféru jednání osob, které jsou schopny uvědomovat si možné následky chování v takovém stavu. Jednání stěžovatelky vůči poškozenému bylo natolik intenzivní, že poškozenému hrozil smrtelný následek, a v tomto případě uložení trestu na samé dolní hranici zákonné trestní sazby adekvátně reflektuje jak subjektivní, tak objektivní okolnosti případu. Trest, který byl obviněné uložen, je zcela přiměřený, odpovídající všem zákonným hlediskům pro ukládání trestu.

II. Argumentace stěžovatelky

6. Stěžovatelka v ústavní stížnosti po rekapitulaci dosavadního průběhu trestního řízení odkazuje na četnou judikaturu Ústavního soudu týkající se práva na ochranu legitimního očekávání, principu předvídatelnosti soudního rozhodování a práva na řádné odůvodnění soudního rozhodnutí. V této souvislosti poukazuje na jiné případy (v ústavní stížnosti blíže nespecifikované), v nichž soudy aplikovaly institut mimořádného snížení trestu pod dolní hranici trestní sazby, a má za to, že tak mělo být postupováno i v jejím případě. Zdůrazňuje, že postupovala tak, aby škodlivý následek odvrátila, přesto byla potrestána přísněji než pachatelky v jiných věcech, které poškozeným žádnou pomoc neposkytly. Rozhodujícím soudům vytýká, že se z odůvodnění jejich rozhodnutí nedozvěděla, proč má být potrestána přísněji než jiné pachatelky v obdobných či dokonce závažnějších věcech.

III. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

7. Ústavní soud posoudil splnění procesních předpokladů řízení. Shledal, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněnou stěžovatelkou, která byla účastnicí řízení, v němž byla vydána rozhodnutí napadená v ústavní stížnosti. Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatelka je právně zastoupena v souladu s § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu a její ústavní

stížnost je přípustná (§ 75 odst. 1 téhož zákona *a contrario*), neboť vyčerpala všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svého práva.

IV. Posouzení opodstatněnosti ústavní stížnosti

8. Ústavní soud je podle čl. 83 Ústavy soudním orgánem ochrany ústavnosti a tuto svoji pravomoc vykonává mimo jiné tím, že podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy rozhoduje o ústavní stížnosti proti pravomocnému rozhodnutí a jinému zásahu orgánů veřejné moci do ústavně zaručených základních práv a svobod [srov. též § 72 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu]. Není součástí soustavy soudů (čl. 91 odst. 1 Ústavy), není jim instančně nadřizen a nezasahuje do rozhodovací činnosti soudů vždy, když došlo k porušení „běžné zákonnosti nebo k jiným nesprávnostem“, ale až tehdy, představuje-li takové porušení zároveň porušení ústavně zaručeného základního práva nebo svobody [srov. např. nález Ústavního soudu ze dne 25. 1. 1995 sp. zn. II. ÚS 45/94 (N 5/3 SbNU 17), všechna rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná na <http://nalus.usoud.cz>]. V řízení o ústavní stížnosti tedy není sama o sobě významná námitka „nesprávnosti“ napadeného rozhodnutí a není rozhodné, je-li dovozována z hmotného či procesního (podústavního) práva.

9. Stěžovatelka v ústavní stížnosti nesouhlasí s výší trestu, který jí byl uložen. Má za to, že v jejím případě měly příslušné soudy přistoupit k aplikaci § 58 trestního zákoníku a že jí měl být uložen trest pod dolní hranicí zákonné trestní sazby. K tomu odkazuje na jiné případy, ve kterých bylo zmíněné zákonné ustanovení využito, aniž by je v ústavní stížnosti blíže specifikovala.

10. Ústavní soud shledal, že obecné soudy postupovaly při posouzení výměry uloženého trestu v souladu s požadavky ústavního pořádku a judikatury Ústavního soudu. Krajský soud se při úvahách o stanovení druhu a výměry trestu důsledně a v souladu s § 38 a 39 trestního zákoníku zabýval všemi rozhodnými skutečnostmi, jakož i v úvahu přicházejícími polehčujícími a přitěžujícími okolnostmi. Vrchní soud se s jeho závěrem ztotožnil a zdůraznil, že nebyly splněny podmínky aplikace § 40 trestního zákoníku ani podmínky upuštění od potrestání podle § 47 odst. 1 trestního zákoníku, neboť stav zmenšené přičetnosti si stěžovatelka přivodila sama vlivem návykové látky. Řádně a dostatečně se vrchní soud vypořádal také s námitkami stěžovatelky, že jí měl být podle § 58 trestního zákoníku uložen trest pod dolní hranicí zákonné trestní sazby. Ústavní soud v podrobnostech na přesvědčivé odůvodnění rozsudku vrchního soudu odkazuje (sub bod 3).

11. Jde-li o napadené usnesení Nejvyššího soudu, tak ani v tomto ohledu nebylo shledáno porušení stěžovatelčiných ústavně zaručených práv. Nejvyšší soud se podrobně vypořádal se všemi dovolacími námitkami stěžovatelky, a to včetně námitek týkajících se zániku trestnosti pokusu (sub 4) a námitek směřujících proti výši uloženého trestu (sub 5). Po přezkoumání věci neshledal žádná pochybení zakládající existenci takových vad, které by odpovídaly stěžovatelkou uplatněnému dovolacímu důvodu podle § 265b odst. 1 písm. g) trestního řádu, ve znění účinném do 31. 12. 2021 [nyní § 265b odst. 1 písm. h) trestního řádu]. Námitky stěžovatelky přezkoumal i z hlediska nového § 265b odst. 1 písm. g) trestního řádu, jenž se týká rozhodných skutkových zjištění, ve znění účinném po 1. 1. 2022, ale ani v tomto ohledu neshledal jakékoliv pochybení. V postupu Nejvyššího soudu nespátřuje Ústavní soud žádné znaky neústavního pochybení, a proto pro stručnost odkazuje na odůvodnění jeho usnesení, kterým dovolání stěžovatelky odmítl.

12. K námitce, že se z odůvodnění napadených rozhodnutí nedozvěděla, proč má být potrestána přísněji než jiné pachatelky v obdobných či dokonce závažnějších věcech, Ústavní soud považuje za potřebné uvést, že trestání ve smyslu § 39 a násl. trestního zákoníku je založeno na soudní individualizaci ukládaného trestu konkrétní pachatelce odpovídající hlediskům spravedlnosti a přiměřenosti navazujícím na všechny jak porovnatelné, tak i individuální okolnosti posuzovaného případu, zejména povahu a závažnost konkrétního

spáchaného trestného činu, osobní, rodinné, majetkové a jiné poměry pachatelky a její dosavadní způsob života a možnosti její nápravy, včetně jejího chování po činu. Přitom povaha a závažnost konkrétního spáchaného trestného činu je především určena jeho individuálními objektivními znaky blíže charakterizujícími spáchaný čin (význam chráněného zájmu, který byl činem dotčen, způsob provedení činu a jeho následky, okolnosti, za jakých byl čin spáchán), intenzitou subjektivního vztahu pachatelky k činu (míra jejího zavinění, její pohnutka, záměr nebo cíl) a osobou pachatelky. Již z toho vyplývá, že jakékoli porovnávání uložených trestů vždy z těchto hledisek v rozdílných, byť podle tvrzení stěžovatelky podobných případech je s ohledem na uvedené individuální okolnosti vztahující se jak ke spáchanému činu (včetně osoby pachatelky), tak k poměrům konkrétní pachatelky velmi obtížné, nehledě k tomu, že je třeba také individuálně hodnotit její možnosti nápravy. Navíc stěžovatelka v ústavní stížnosti ani neuvádí žádná konkrétní rozhodnutí, ve kterých měl být podle jejího tvrzení uložen mírnější trest, ač jinak šlo o obdobné nebo dokonce i závažnější případy, a proto ani takové porovnání není možno provést.

13. Ústavní soud posoudil ústavní stížnost z hlediska kompetencí daných mu Ústavou, tj. z pozice soudního orgánu ochrany ústavnosti (čl. 83 Ústavy). Protože ze shora uvedených důvodů nezjistil namítané porušení základních práv stěžovatelky (viz sub 1), dospěl k závěru, že jde o návrh zjevně neopodstatněný. Proto ústavní stížnost mimo ústní jednání bez přítomnosti účastníků odmítl podle § 43 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu.